

انسان چگونه

تاریخ مختصر آینده

Ketabton.com

HOMO DEUS

یووال نوح هراری

مترجم: زهرا عالی

ویراستاران: محمدرضا جعفری - جواد شریفی

انسان خداگونه

تاریخ مختصر فردا

Homo Deus

A Short History of Tomorrow

Yuval Noah Harari

یووال نوح هراری

مترجم: نیک گرگین

به آموزگارم اس.ان. گوئنکا (۱۹۲۴ - ۲۰۱۳)،

که عاشقانه چیزهای مهمی به من آموخت

ترجمهٔ این اثر را به تمامی مبارزان گمنام محیط زیست و حقوق

حیوانات، این تنها مدافعان حیات بر زمین، تقدیم می‌کنم

نیک گرگین

فهرست مطالب

۱ دستور کار انسانی جدید

بخش اول: انسان خردمند دنیا را تسخیر می‌کند

۲ آنتروپوسین

۳ بارقهٔ انسانی

بخش دوم: انسان خردمند به دنیا معنا می‌دهد

۴ داستان گویان

۵ زوج عجیب

۶ قرارداد نوین

۷ انقلاب انسان‌گرا

بخش سوم: انسان خردمند کنترل را از دست می‌دهد

۸ بمب ساعتی در آزمایشگاه

۹ جداسازی بزرگ

۱۰ اقیانوس هشیاری

۱۱ آئین اطلاعات

یادداشت‌ها

لقاح آزمایشگاهی: تسلط بر آفرینش

دستور کار انسانی جدید

بشریت در سپیده دم هزاره سوم از خواب بیدار می‌شود، خمیازه‌ای می‌کشد و چشمانش را می‌مالد. بقایای کابوس وحشتناکی هنوز از ذهنش عبور می‌کند. «چیزی بود در مورد سیمهای خاردار و یک ابر قارچی عظیم. اما این فقط یک کابوس بود». به حمام می‌رود و صورتش را می‌شوید، چروکهای صورتش را در آینه نظاره می‌کند، یک فنجان قهوه دم می‌کند و دفترچه یادداشتش را باز می‌کند. «بسیار خب، ببینیم برنامه امروز چیست.»

پاسخ این سؤال طی هزاران سال بدون تغییر باقی ماند. سه مشکل مشابه مردم قرن بیستم چین، مردم هند قرون وسطی و مردم مصر باستان را به خود مشغول می‌داشت. قحطی، طاعون و جنگ همواره در صدر لیست قرار داشت. انسان‌ها طی نسل‌های متوالی به درگاه خدا، ملائکه و قدیسان سجده می‌کردند، نظام‌ها و نهادهای اجتماعی و ابزارهای بی‌شمار می‌ساختند - اما با این وجود در اثر قحطی، بیماری‌های

مسری و خشونت در ابعاد میلیونی تلف می‌شدند. متفکرین و پیامبران بسیاری این‌طور جمع‌بندی می‌کردند که قحطی، طاعون و جنگ باید بخشی از نقشه‌ی عالمگیر ایزدی، یا جزئی جدایی‌ناپذیر از ماهیت ناقص ما باشد، که ما به این زودی‌ها از شر آن‌ها خلاصی نخواهیم یافت.

اما انسان در پگاه هزاره‌ی سوم، در مقابل واقعیتی شگفت‌انگیز چشم می‌گشاید، که اغلب مردم امروز به آن فکر هم نمی‌کنند، ما طی همین چند دهه‌ی اخیر موفق شده‌ایم قحطی، طاعون و جنگ را تحت کنترل درآوریم. البته این مشکلات هنوز به‌طور کامل حل نشده‌اند، ولی دیگر به عنوان نیروهای طبیعی غیر قابل کنترل و غیر قابل درک به حساب نمی‌آیند و به چالش‌های قابل‌مهارت تبدیل شده‌اند. ما برای خلاصی از این بلایا نیاز به توسل یافتن به خدا یا قدیسی نداریم و بخوبی می‌دانیم که برای جلوگیری از قحطی، طاعون و جنگ چکار کنیم، و معمولاً موفق هم می‌شویم.

البته هنوز کاستی‌های قابل توجهی وجود دارد. اما وقتی با مشکلی روبه‌رو می‌شویم، دیگر شانه بالا نمی‌اندازیم و نمی‌گوییم: «بسیار خب، در دنیای پست ما، همین هست که هست»، یا اینکه «این خواست خدا است». به عبارت دیگر، وقتی قحطی، طاعون و جنگ از کنترل ما خارج می‌شود، احساس می‌کنیم که کسی باید مسبب آن باشد؛ کمیسیون تحقیقی تشکیل می‌دهیم و به‌خود قول می‌دهیم که دفعه‌ی بعد بهتر عمل کنیم. و این به ما کمک می‌کند. چنین فجایعی در حقیقت کمتر و کمتر اتفاق می‌افتند. برای اولین بار در تاریخ، افراد بیشتری از پرخوری می‌میرند، تا از قحطی؛ افراد بیشتری از کهولت می‌میرند، تا از بیماری‌های عفونی؛ و افراد بیشتری از

خودکشی می‌میرند، تا مردن توسط سربازان و تروریست‌ها و جانپان روی هم. انسان معمولی در پگاه قرن بیست و یکم بیشتر در معرض مردن در اثر پرخوری در مک‌دونالد است، تا مردن در اثر قحطی، از ابولا می‌میرد، تا یک حمله از طرف القاعده. بنابر این حتی اگر رئیس‌جمهورها، مدیر عامل‌ها و ژنرال‌ها هنوز برنامه‌های روزانه خود، مملو از بحران‌های اقتصادی و درگیری‌های نظامی، را دارند، انسان می‌تواند چشم‌هایش را در ابعاد کیهانی تاریخ باز کند و به افق‌های جدیدی خیره شود. اگر ما واقعاً درصدد کنترل قحطی، طاعون و جنگ هستیم، چه چیزی به جای این‌ها درصدد دستور کار انسانی قرار خواهد گرفت؟ بشریت، همچون مأمورین آتش‌نشانی عمل می‌کند، که در زمانی که وظیفه خاموش کردن حریق را ندارد، به طرح سؤال جدیدی می‌پردازد: با خود چه خواهیم کرد؟ با توجه به نیروی عظیمی که زیست‌فناوری *biotechnology* و داده‌فناوری *infotechnology* در اختیار ما می‌گذارد، این سؤال از اولویت مضاعفی برخوردار می‌شود. ما با این همه قدرت چه خواهیم کرد؟

قبل از طرح این سؤال، ناگزیر هستیم تا مختصری در باره قحطی، طاعون و جنگ بگوییم. این ادعا، که ما در شرف کنترل این بلاها هستیم، ممکن است خشم بسیاری را برانگیزد، و یا با واکنش‌های ساده‌انگارانه، یا خونسردانه مواجه شویم. تکلیف میلیاردها انسان که با درآمدی کمتر از دو دلار در روز زندگی می‌کنند چیست؟ تکلیف بحران پیشرونده بیماری ایدز در آفریقا، یا موج جنگ‌های جاری در سوریه و عراق چه خواهد شد؟ برای اشاره به این معضلات، و قبل از بررسی دستور کار بشری

در آستانه دهه‌های آینده، اجازه بدهید تا نگاه نزدیکی به جهان ابتدای قرن بیست و یکم داشته باشیم.

خط فقر زیستی

بگذارید از قحطی، که طی هزاران سال، بدترین دشمن بشریت بود، آغاز کنیم. اکثر مردم تا همین دوران اخیر در مرز خط فقر زیستی قرار داشتند، که در آن انسان‌ها از گرسنگی و تغذیه بد از پای در می‌آمدند. یک اشتباه کوچک یا یک بداقبالی، به سادگی می‌توانست باعث مرگ یک خانواده یا مردم یک دهکده شود. اگر یک باران سنگین کشت گندم کسی را از بین می‌برد یا اگر دزدان، گله بز کسی را سرقت می‌کردند، قحطی و مرگ سرنوشت محتوم این فرد و عزیزانش می‌بود. بداقبالی یا حماقت در ابعاد جمعی منجر به قحطی عمومی می‌شد. اگر یک خشکی سخت دامان مصر باستان یا هند قرون وسطی را می‌گرفت، تلف شدن ۵ تا ۱۰ درصد از کل جمعیت امر دور از ذهنی نمی‌بود. خوار و بار کمیاب می‌شد؛ حمل و نقل بسیار کند می‌شد و واردات کافی غذا هم گران می‌شد و دولت‌ها بسیار ضعیف‌تر از آن بودند تا بتوانند از عهده حل آن برآیند.

کافی است یک کتاب تاریخ را ورق بزنید تا احتمالاً در آن به توصیفات مربوط به مردم قحطی کشیده‌ای برخورد کنید که از گرسنگی به دیوانگی رسیده‌اند. در آوریل ۱۶۹۴ میلادی یک مقام رسمی فرانسوی شهر بووه تأثیر قحطی و بالا رفتن قیمت غذا را این‌طور توصیف کرد: کل منطقه پوشیده از انبوه بی‌شمار مردم فقیر بود، که در اثر

گرسنگی و تیره روزی به ذلت افتاده بودند و به کام مرگ می‌رفتند، زیرا نه کار و پیشه‌ای داشتند و نه پولی که با آن برای خود نان بخرند و برای ادامهٔ بقاء و تسکین گرسنگی خود چیزهای کثیفی مثل گربه و گوشت اسب می‌خوردند و خود را بر روی انبوه مدفوع حیوانات می‌انداختند. دیگران از خونی که به هنگام ذبح گاوها جاری می‌شد و آشغال‌های آشپزخانه‌ها تغذیه می‌کردند. بینوایان دیگر از گزنه و علفهای هرز و ریشهٔ رستنی‌هایی که در آب می‌جوشاندند ارتزاق می‌کردند. [۱]

صحنه‌های مشابهی در تمام فرانسه دیده می‌شد. آب آلوده طی دو سالهٔ اخیر خرمن‌ها را در سراسر خطهٔ پادشاهی تخریب کرده بود، به‌طوری که در بهار ۱۶۹۴ انبارهای غله تماماً خالی بودند. ثروتمندان قیمت‌های گزافی برای هر غذایی که احتکار کرده بودند، دریافت می‌کردند و تودهٔ انبوه فقرا از گرسنگی می‌مردند. در حالی که شاه آفتاب، لویی چهاردهم، سرگرم بازی با معشوقه‌هایش در کاخ ورسای بود، در حدود ۲,۸ میلیون فرانسوی - ۱۵ درصد از کل جمعیت - بین سالهای ۱۶۹۲ و ۱۶۹۴ از گرسنگی تلف شدند. سال بعد، ۱۶۹۵، قحطی استونی را فرا گرفت و جان یک پنجم از جمعیت آن را گرفت. سال بعد از آن، ۱۶۹۶، نوبت به فنلاند رسید و بین یک چهارم تا یک سوم از جمعیت را به کام مرگ کشاند. بین سالهای ۱۶۹۵ و ۱۶۹۸ قحطی دامان اسکاتلند را هم گرفت و در برخی مناطق تا ۲۰ درصد از اهالی از گرسنگی از بین رفتند. [۲]

شاید اغلب خوانندگان احساس گرسنگی را، هنگامی که از ناهار محروم شده‌اند، یا بدنبال یک آئین دینی روزه گرفته‌اند، یا چند روزی را، به عنوان بخشی از یک رژیم

غذایی سالم، با آبمیوه و مخلوط‌های گیاهی گذرانده‌اند، لمس کرده‌اند. اما اگر شما طی روزها گرسنه مانده باشید و هیچ راهی را برای یافتن لقمه نانی در پیش روی خود نمی‌یابید، چه احساسی پیدا خواهید کرد؟ اغلب مردم امروزی هرگز با چنین عذاب مشقت‌باری روبه‌رو نشده‌اند. اما پیشینیان ما متأسفانه با چنین معضلی بخوبی آشنایی داشتند و تنها چیزی که در ذهن‌شان بود را با استغاثه از خدا طلب می‌کردند: «ما را از گرسنگی نجات بده!»

تکامل فنی، اقتصادی و سیاسی در صد سالهٔ اخیر به‌گونه‌ای فزاینده حفاظ امن محکمی را ایجاد کرده، که بشریت را از زیر خط فقر زیستی بیرون آورده است. قحطی عمومی هنوز گاه‌گاه در برخی مناطق خود نمایی می‌کند، اما این‌ها مواردی استثنایی هستند و تقریباً همیشه ناشی از سیاست‌های انسانی هستند، نه فجایع طبیعی. در اکثر نقاط دنیا، حتی اگر کسی بیکار شده باشد و تمامی مالکیت خود را هم از دست داده باشد، بعید خواهد بود که از گرسنگی بمیرد. پروژه‌های بیمه‌های خصوصی، مؤسسات دولتی ملی و سازمان‌های بین‌المللی غیر دولتی شاید نتوانند او را از فقر برهانند، اما کالری مورد نیاز روزانه‌اش برای بقاء را تأمین خواهند کرد. در بعد اجتماعی، شبکه‌های بازرگانی فراگیر خشک‌سالی و سیل را به موقعیت‌های تجاری بدل می‌کنند و به‌گونه‌ای سریع و ارزان کمبود مواد غذایی را چاره‌جویی می‌کنند. حتی وقتی جنگ‌ها، زمین لرزه‌ها و سونامی تمامی کشورها را تخریب می‌کنند، کمک‌های بین‌المللی معمولاً موفق به جلوگیری از قحطی می‌شوند. اگر چه هنوز

صدها میلیون نفر تقریباً به‌طور روزانه گرسنگی می‌کشند، اما در اغلب کشورها به‌واقع تعداد خیلی کمی از مردم از گرسنگی می‌میرند.

فقر به‌طور قطع باعث اختلالاتی در سلامتی می‌شود و کم‌غذایی امید به زندگی را، حتی در مرفه‌ترین کشورهای دنیا، کوتاه می‌کند. به‌عنوان مثال در فرانسه ۶ میلیون نفر (تقریباً ۱۰ درصد از جمعیت) از ناامنی غذایی رنج می‌برند. آن‌ها صبح‌ها از خواب بیدار می‌شوند و نمی‌دانند که آیا ناهار برای خوردن خواهند داشت یا نه و اغلب شب‌ها سر گرسنه بر زمین می‌گذارند و رژیم غذایی این افراد نامناسب و ناسالم است - نشاسته، شکر و نمک فراوان و پروتئین و ویتامین ناکافی. [۳] با این وجود ناامنی غذایی به معنی قحطی نیست و فرانسهٔ ابتدای قرن بیست و یکم، فرانسهٔ ۱۶۹۴ نیست. حتی در حوالی فقیرترین محله‌های بووه یا پاریس کسی به دلیل بی‌غذایی ظرف چند هفته از گرسنگی نمی‌میرد.

تحولات مشابهی در کشورهای متعددی، بخصوص در چین، رخ داد. قحطی طی هزاران سال هر رژیم چینی را، از امپراتوری زرد تا کمونیست‌های سرخ، مورد تهدید قرار داد. چین تا همین چند دههٔ اخیر نمونه‌ای برای کم‌غذایی بود. ده‌ها میلیون چینی طی دوران فاجعه‌بار جهش بزرگ به جلو در اثر گرسنگی مردند و کارشناسان همواره از وخیم‌تر شدن اوضاع خبر می‌دادند. در سال ۱۹۷۴ اولین کنفرانس جهانی غذا در روم تشکیل شد و نمایندگان صحبت از سناریوهای آخرالزمانی می‌کردند. گفته می‌شد که چین راهی برای سیر کردن شکم جمعیت یک میلیاردی خود ندارد و پرجمعیت‌ترین کشور دنیا بسوی فاجعه می‌رود. اما چین در حقیقت بسوی بزرگ‌ترین

معجزه اقتصادی در تاریخ در حرکت بود. از سال ۱۹۷۴ صدها میلیون چینی از فقر نجات یافتند و اگر چه هنوز صدها میلیون نفر دیگر بیش از هر چیز از محرومیت و کم غذایی رنج می‌برند، این کشور برای اولین بار در تاریخ مکتوب خود، در حال حاضر بری از قحطی است.

پرخوری در حقیقت مشکل بزرگتری از قحطی در اکثر کشورهای دنیا شده است. گفته می‌شود که ماری آنتوانت در قرن هیجدهم به مردم قحطی زده، که از نبود نان رنج می‌بردند، توصیه می‌کرد که کیک بخورند. امروزه فقرا این توصیه را به معنای واقعی کلمه بکار می‌بندند. در حالی که ثروتمندان ساکن بورلی هیلز سالاد کاهو، توفوی بخارپز با کینووا تناول می‌کنند، مردم در محله‌های فقر نشین و اقلیت‌نشین کیک توینکی، چیتوز، همبرگر و پیتزا در خود فرو می‌کنند. در مقایسه با ۸۵۰ میلیون نفری که در سال ۲۰۱۴ از کم غذایی رنج می‌بردند، بیش از ۲.۱ میلیارد از مردم دنیا اضافه وزن داشتند. برآورد می‌شود که در سال ۲۰۳۰ نیمی از مردم دنیا اضافه وزن داشته باشند. [۴] در سال ۲۰۱۰ گرسنگی و کم غذایی در مجموع در حدود یک میلیون نفر را از پای درآورد، در حالی که چاقی سه میلیون نفر را به کشتن داد. [۵]

ناوگان‌های نامرئی

دومین دشمن بزرگ بشر، بعد از قحطی، طاعون و بیماری‌های عفونی بود. شهرهای شلوغ، که از تراکم صنعت‌گران، کارمندان اداری و زائران موج می‌زد، هم بستر تمدن

انسانی بود و هم خاستگاه مطلوبی برای اشاعهٔ باکتری‌ها و ویروس‌ها. مردمی که در آتن باستان یا فلورنسِ قرون وسطی زندگی می‌کردند، می‌دانستند که ممکن است هفتهٔ آینده در بستر بیماری بیفتند و بمیرند، یا اینکه یک بیماری مسری ناگهان تمامی خانواده‌شان را از بین ببرد.

معروفترین نوع یک چنین شیوع بیماری مسری، بنام مرگ سیاه، در دههٔ ۱۳۳۰ میلادی، در جایی در آسیای شرقی یا مرکزی بوقوع پیوست، که در آن باکتری کک خانگی یرسینیا پستیس شروع به مبتلا کردن انسان‌ها توسط نیش کک‌ها کرد. از آنجا طاعون، مجهز به ارتش موش‌ها و کک‌ها، با سرعت تمام آسیا، اروپا و شمال آفریقا را فرا گرفت و در مدتی کمتر از بیست سال به سواحل اقیانوس اطلس رسید و جان بین ۷۵ تا ۲۰۰ میلیون نفر را گرفت، که معادل بود با یک چهارم جمعیت اروسیا. در انگلیس از هر ده نفر چهار نفر تلف شدند و جمعیت ۷.۳ میلیونی دورهٔ قبل از طاعون به ۲.۲ میلیون نفر بعد از طاعون تنزل یافت. شهر فلورنس ۵۰ هزار از جمعیت ۱۰۰ هزار نفری خود را از دست داد. [۶]

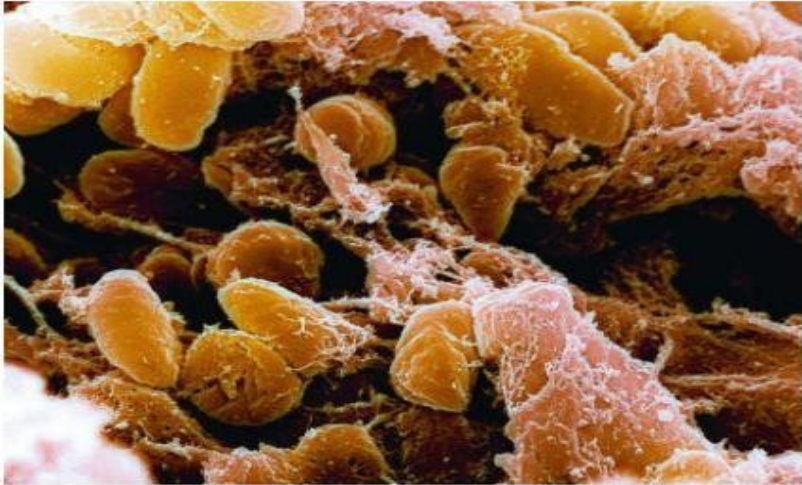

مردم قرون وسطی با «مرگ سیاه»، به‌عنوان یک نیروی اهریمنی وحشتناک، که در ورای کنترل و درک انسان‌هاست، به تصویر کشیده شده است

مقامات در رویارویی با فاجعه کاملاً ناتوان بودند. آن‌ها بجز ترتیب دادن عبادت‌ها و مراسم دست جمعی ابتکار دیگری برای مواجهه با شیوع بیماری‌های مسری، به ذهن‌شان نمی‌رسید، تا چه رسد به اینکه آن‌ها را درمان کنند. انسان‌ها تا مقطع عصر جدید علت بیماری‌ها را هوای آلوده، اهریمنان پلید و خدایان خشمگین می‌دانستند و به وجود باکتری‌ها و ویروس‌ها مظنون نمی‌شدند. مردم به معنای واقعی کلمه به فرشتگان و پریان اعتقاد داشتند، اما نمی‌توانستند این تصور را به خود راه دهند که یک کک ناچیز یا یک قطره آب،

می‌تواند حاوی یک ناوگان کامل از هیولاهای کشنده باشد.

مقصر واقعی یک باکتری ناچیز یرسینیا پستیس بود

مرگ سیاه، و حتی بدخیم‌ترین طاعون تاریخ، تنها حوادث نبودند. به دنبال مهاجرت اولین اروپائیان در آمریکا، استرالیا و جزایر اقیانوس آرام، بیماری‌های همه‌گیر فاجعه‌بارتر، در آنجا شیوع یافتند. آن‌ها با خود بیماری‌های عفونی تازه‌ای به همراه می‌بردند که برای کاشفان و خود مهاجران ناشناخته بود و خود ایمنی بدنی ساکنان اولیه این مناطق در مقابل آن‌ها ناتوان بود. در نتیجه تا ۹۰ درصد از بومیان جان خود را از دست دادند. [۷]

در تاریخ ۵ مارس ۱۵۲۰ یک ناوگان کوچک اسپانیایی جزایر کوبا را به مقصد مکزیک ترک کرد. این کشتی‌ها ۹۰۰ سرباز اسپانیایی، به همراه اسبان‌شان، سلاح گرم و معدودی بردهٔ آفریقایی را روانه ساختند. یکی از بردگان، به اسم فرانسیسکو دو آگویا، محمولهٔ باز هم مرگبارتری را با خود حمل می‌کرد. فرانسیسکو چیزی در بارهٔ آن نمی‌دانست، اما جایی در میان تریلیون‌ها سلول خود یک بمب زیستی در حال تیک تاک کردن بود: یک ویروس آبله. پس از آنکه فرانسیسکو به مکزیک رسید، این ویروس به گونه‌ای انفجارآمیز در بدن او شروع به تکثیر کرد و به تدریج بصورت جوش‌های وحشتناکی تمام پوست بدن را فرا گرفت. فرانسیسکو که از تب می‌سوخت، در خانهٔ یک خانوادهٔ بومی آمریکایی در شهرک سمپولان بستری شد. او اعضای این خانواده را، و این‌ها بنوبهٔ خود همسایگان‌شان را مبتلا به این بیماری کردند. سمپولان ظرف ده روز به گورستانی بدل شد. پناهندگان این بیماری را با خود به شهرهای اطراف می‌بردند. همانطور که شهرها یکی پس از دیگری گرفتار طاعون می‌شدند، امواج جدیدی از پناهندگان وحشتزده این بیماری را با خود به سراسر و فراسوی مکزیک انتقال دادند.

قوم مایا در شبه‌جزیرهٔ یوکاتان گمان می‌کردند که خدایان سه‌گانهٔ اهریمنی، به نام‌های اکتیز، اوزانکاک و سوجاکاک، شبانه از دهکده‌ای به دهکدهٔ دیگر در پروازند تا مردم را به این بیماری آلوده کنند. قوم آزتک شکایت این‌ها را به درگاه خدایان تزکاتلیپوکا و زیپه، و یا شاید به محضر جادوگران اهریمنی سفیدپوستان می‌بردند. با کشیش‌ها و دکترها مشورت می‌کردند. این‌ها عبادت، حمام آب سرد، مالیدن قیر بر

روی بدن و مالیدن سوسک‌های سیاه له شده بر روی زخم‌ها را تجویز می‌کردند. اما هیچکدام کارگر نمی‌افتاد. ده‌ها هزار جسد در خیابان‌ها افتاده بود و می‌پوسید، بدون آنکه کسی جرأت نزدیک شدن به آن‌ها و دفن‌شان را داشته باشد. یک خانواده کامل ظرف چند روز تلف می‌شد و مسئولین دستور داده بودند تا خانه‌ها بر سر جسدها خراب شوند. در برخی از مناطق مسکونی نیمی از جمعیت هلاک شدند.

طاعون در سپتامبر ۱۵۲۰ به درهٔ مکزیک رسید و در اکتبر از دروازه‌های تنوچیتلان، پایتخت آرتک، که یک کلان‌شهر عظیم، با ۲۵۰ هزار نفر جمعیت بود، عبور کرد. حداقل یک سوم جمعیت، از جمله کوئیتلاهوآک، امپراتور آرتک، ظرف دو ماه تلف شد. مکزیک در مارس ۱۵۲۰، زمانی که ناوگان اسپانیایی به آنجا رسید، خانهٔ ۲۲ میلیون نفر بود، اما در ماه دسامبر تنها ۱۴ میلیون نفر زنده مانده بودند. آبله فقط ضربهٔ اول بود. در حالی که اربابان اسپانیایی مشغول ثروت اندوزی خود بودند و بومیان را به استثمار می‌کشیدند، آنفلوآنزا، سرخک و دیگر بیماری‌های مسری گوش تا گوش مکزیک را در می‌نوردید، تا اینکه جمعیت آن در ۱۵۸۰ به مرز کمتر از دو میلیون سقوط کرد. [۸]

دو سدهٔ بعد، در ۱۸ ژانویهٔ ۱۷۷۸، کاپیتان جیمز کوک، کاشف بریتانیایی، به هاوایی رسید. جزایر هاوایی متراکم از نیم میلیون جمعیت بودند که در انزوای کامل از اروپا و آمریکا زندگی می‌کرد و به این دلیل هرگز در معرض بیماری‌های اروپایی و آمریکایی قرار نگرفته بود. کاپیتان کوک و خدمهٔ او راه‌گشای اولین میکروب‌های آنفلوآنزا، توبرکولوز و سیفلیس به هاوایی شدند. بازدید کنندگان بعدی تیفوئید و آبله را هم به

این‌ها افزودند. در سال ۱۸۵۳ تنها هفتاد هزار نفر در هاوایی از این بیماری‌ها جان سالم بدر بردند. [۹]

بیماری‌های همه‌گیر تا قرن بیستم به کشتار ده‌ها میلیون نفر ادامه دادند. در ژانویه ۱۹۱۸ سربازان در سنگرهای شمال فرانسه، مبتلا به یک نوع آنفلوآنزای خطرناک، بنام «آنفلوآنزای اسپانیایی» شدند و هزار هزار در کام مرگ افتادند. خط مقدم جبهه نقطه پایانی مؤثرترین شبکه تدارکاتی جهانی بود که دنیا تا آنوقت به‌خود دیده بود. خیل نیروهای انسانی و مهمات از بریتانیا و آمریکا، هند و استرالیا سرازیر بود. نفت از خاور میانه، غله و گوشت از استرالیا، لاستیک از مالایا و مس از کنگو می‌آمد. اما در عوض، همگی دچار آنفلوآنزای اسپانیایی شدند. ظرف یک مدت کوتاه چند ماهه نزدیک به نیم میلیون نفر، یعنی یک سوم از کل جمعیت، در اثر ابتلا به ویروس، مردند. این ویروس در هند پنج درصد از جمعیت (۱۵ میلیون نفر) را هلاک کرد. در جزیره تاهیتی ۱۴ درصد و در ساموآ ۲۰ درصد از جمعیت تلف شد. در معادن مس کنگو از هر پنج کارگر یکی از بین رفت. در مجموع بیماری همه‌گیر، در مدتی کمتر از یک‌سال، جان بین ۵۰ تا ۱۰۰ میلیون نفر را گرفت. جنگ جهانی اول، بین سالهای ۱۹۱۴ و ۱۹۱۸، چهل میلیون نفر را به نیستی کشاند. [۱۰]

در کنار چنین سونامی‌های همه‌گیری که هر چند دهه یکبار دامنگیر بشریت شد، انسان‌ها همچنان با امواج کوچکتر، اما منظم‌تری از بیماری‌های همه‌گیر روبه‌رو شدند که هر ساله میلیون‌ها نفر را از پای درآورد. کودکانی که فاقد خودایمنی لازم بودند، بیشتر در معرض ابتلا به این بیماری‌ها بودند، از این رو آن‌ها را اغلب «بیماری‌های

کودکانه» می‌نامیدند. تا سالهای اول قرن بیستم در حدود یک سوم کودکان، در اثر کم غذایی و بیماری‌ها، قبل از رسیدن به سن بلوغ مردند.

بشر طی سدهٔ اخیر، در اثر مجموعه عواملی چون افزایش جمعیت و حمل نقل بهتر، باز هم نسبت به بیماری‌های همه‌گیر آسیب پذیرتر شده است، کلان‌شهری مثل توکیو یا کینشاسا، در مقایسه با فلورانس قرون وسطی یا تنوچ تیتلان سال‌های ۱۵۲۰، میکروبهایی را عرضه می‌کنند که به‌گونه‌ای بسیار مؤثرتر و ریشه‌ای‌تر عمل می‌کنند و یک شبکهٔ حمل و نقل جهانی امروزی از آنچیزی که در سال ۱۹۱۸ وجود داشت، باز هم مؤثرتر عمل می‌کند. یک ویروس اسپانیایی می‌تواند راه خود را به کنگو یا تاهیتی طی مدتی کمتر از بیست و چهار ساعت باز کند. از این رو توقع این است که ما در یک جهنم همه‌گیر، با طاعون‌های متناوب کشنده زندگی کنیم.

اما طی دهه‌های اخیر، شیوع و تأثیر بیماری‌های همه‌گیر به‌طور چشمگیری کاهش یافته است. به‌طور خاص مرگ و میر کودکان در سطح جهانی در پایین‌ترین سطح خود است: کمتر از پنج درصد از کودکان قبل از رسیدن به سن بلوغ می‌میرند. این میزان در قسمت‌های پیشرفتهٔ جهان به کمتر از یک درصد کاهش یافته است. [۱۱] چنین معجزه‌ای به لطف دستاوردهای بی‌سابقه در علم پزشکی در قرن بیستم صورت گرفته است، که ما را مجهز به واکسیناسیون، آنتی‌بیوتیک‌ها، پیشرفت بهداشت و یک ساختار پزشکی بسیار بهتر کرده است.

برای مثال، در سال ۱۹۷۹، یک کمپین جهانی واکسیناسیون بر علیه آبله، بقدری موفقیت آمیز بود که سازمان جهانی بهداشت اعلام کرد که «بشریت پیروز شد و آبله

به‌طور کامل ریشه کن شد». این اولین بیماری همه‌گیر تا آن‌زمان بود که انسان‌ها موفق شدند آن را به‌طور کامل از صحنه زمین پاک کنند. در سال ۱۹۶۷ آبله ۱۵ میلیون نفر را به‌خود مبتلا کرد، که به مرگ ۲ میلیون نفر انجامید، اما در سال ۲۰۱۴ حتی یک نفر هم به این بیماری مبتلا نشد یا از بین نرفت. این پیروزی بقدری کامل بود که سازمان جهانی بهداشت واکسیناسیون همگانی بر علیه آبله را متوقف کرد.]

[۱۲

هر چند سال یک‌بار در مورد شیوع نوعی بیماری بالقوه جدید اعلان خطر می‌شود، مثل سار، یک بیماری مسری تنفسی، در مارس سال ۲۰۰۲، بیماری آنفلوآنزای مرغی در سال ۲۰۰۵، آنفلوآنزای خوکی در اکتبر سال ۲۰۰۹ و ابولا در سال ۲۰۱۴. اما به لطف اقدامات موثر مبارزه با امراض، تعداد تلفات چنین حوادثی تا کنون نسبتاً محدود بوده است. به عنوان مثال بیماری سار در ابتدا موجب وحشتی از نوع یک وبای جدید شد، اما این احتمالاً به مرگ کمتر از هزار نفر در سطح جهانی منتهی شد. [۱۳] شیوع ابولا در غرب آفریقا در ابتدا به‌نظر می‌رسید که از کنترل خارج شده باشد و سازمان جهانی بهداشت در ۲۶ سپتامبر سال ۲۰۱۴ آنرا به‌عنوان «سخت‌ترین مورد اضطراری بهداشتی در عصر جدید» توصیف کرد. [۱۴] اما با این وجود این همه‌گیر در ابتدای سال ۲۰۱۵ مهار شد و سازمان جهانی بهداشت در ژانویه سال ۲۰۱۶ خطر آن را رفع شده توصیف کرد. این بیماری سی هزار نفر را مبتلا کرد و یازده هزار نفر از آن‌ها را از بین برد، که این موجب تخریب اقتصادی عظیمی در سراسر غرب آفریقا شد و امواجی از اضطراب‌ها و شوک‌های روحی را در سراسر دنیا

بوجود آورد، اما از مرزهای غرب آفریقا فراتر نرفت و ابعاد مرگ و میر آن به هیچ وجه به نزدیکی میزان بیماری‌های همه‌گیر آنفلوآنزای اسپانیایی یا آبلهٔ مکزیکي هم نرسید. حتی تراژدی ایدز، که ظاهراً بزرگ‌ترین شکست علم پزشکی دهه‌های اخیر محسوب می‌شود، می‌تواند به عنوان نشان پیشرفت قلمداد شود. پس از اولین موج شیوع ایدز در ابتدای دههٔ ۱۹۸۰ بیش از ۳۰ میلیون نفر در اثر این بیماری مردند و ده‌ها میلیون نفر دیگر از عواقب جسمی و روحی آن رنج بردند. درک و مقابله با این بیماری همه‌گیر جدید دشوار بود، زیرا ایدز دارای این ویژگی خاص است که گمراه کننده است. آنجا که فرد مبتلا به ویروس آبله، چند روز بیشتر زنده نمی‌ماند، یک بیمار مبتلا به اچ‌آی‌وی HIV شاید بتواند طی هفته‌ها و ماه‌ها در سلامت کامل دیده شود، اما بدون اینکه از بیماریش مطلع باشد، دیگران را مبتلا کند. به علاوه، ویروس هیو خود، کشنده نیست، بلکه خود ایمنی بدن را تخریب می‌کند و زمینه را برای آسیب پذیری بدن توسط بیماری‌های دیگر ایجاد می‌کند. در واقع این بیماری‌های ثانوی هستند که قربانیان بیماری ایدز را می‌کشند. در نتیجه، وقتی ایدز شروع به گسترش می‌کرد، بسیار دشوار می‌نمود تا بتوان درک درستی از آنچه که در حال وقوع بود، پیدا کرد. وقتی دو بیمار توسط یک بیمارستان در نیویورک در سال ۱۹۸۱ پیدا شدند، یکی از آن‌ها ظاهراً بدلیل ذات‌الریه و دیگری به‌خاطر سرطان با مرگ دست و پنجه نرم می‌کردند و به هیچ وجه روشن نبود که این دو در حقیقت قربانیان ویروس هیو بودند، که آن‌ها را ماه‌ها، و یا حتی سال‌ها قبل به خود مبتلا کرده بود.]

پس از آنکه جامعه پزشکی از این مرض اسرارآمیز آگاه شد، برای محققین فقط دو سال طول کشید تا بتوانند این بیماری را، علیرغم تمام مشکلات، شناسایی کنند و درک بهتری از چگونگی شیوع این ویروس بدست آورند و راه‌های مؤثری را برای کند کردن سرعت شیوع آن پیشنهاد کنند. طی دهه‌های بعدی، داروهای جدید، ایدز را از یک «حکم مرگ» به یک وضعیت مزمن (حداقل برای گروه‌های مرفه که استطاعت مالی درمان را داشتند) تقلیل دادند. [۱۶] فقط تصور کنید چه اتفاقی می‌افتاد اگر ایدز بجای شیوع در سال ۱۹۸۱، در سال ۱۵۸۱ سر بر می‌آورد. به احتمال یقین هیچکس قادر به کشف علت شیوع آن از فرد به فرد و نیز متوقف کردن آن نمی‌بود (حال راجع به درمانش چیزی نمی‌گوئیم). ایدز در چین شرایطی می‌توانست هم‌تراز با آبله، یا مرگ سیاه، و حتی فراتر از آن باشد و جمعیت بسیار وسیع‌تری از نژاد انسانی را هلاک سازد.

صرف‌نظر از تلفات وحشتناک ایدز و علیرغم آنکه بیماری‌های عفونی، مثل مالاریا، با ثبات یافتن خود، جان میلیون‌ها نفر را سالانه می‌گرفتند، امروزه بیماری‌های همه‌گیر، در مقایسه با سده‌های گذشته، تهدیدات بسیار کوچکتری برای سلامتی انسان به حساب می‌آیند. اکثریت عظیم مردم از بیماری‌های غیر عفونی، مثل سرطان و بیماری قلبی، یا به‌سادگی در اثر کهولت می‌میرند. [۱۷] (در ضمن سرطان و بیماری قلبی طبعاً بیماری‌های جدیدی نیستند، بلکه به دوران باستان برمی‌گردند. اما در دوره‌های گذشته افراد نسبتاً کمتری به سنین بالاتر می‌رسیدند تا از این بیماری‌ها بمیرند.)

بسیاری از مردم نگرانند که شاید این فقط یک پیروزی موقتی باشد و ممکن است یکی از پسر عموهای ناشناخته مرگ سیاه اکنون در گوشه‌ای به انتظار نشسته باشد. هیچکس نمی‌تواند تضمین کند که طاعون برنخواهد گشت، اما ما دلایل خوبی داریم تا تصور کنیم که دکترها در مسابقه با میکروب‌ها سریع‌تر می‌دوند. بیماری‌های عفونی جدید عمدتاً حاصل وجود امکان جهش‌هایی در ژنوم‌های باکتری‌ها هستند. این جهش‌ها به باکتری‌ها این امکان را می‌دهند تا از حیوانات به انسان‌ها بپرند تا بر وضعیت خود ایمنی بدن آن‌ها غلبه کنند، یا در مقابل داروهای مثل آنتی‌بیوتیک‌ها مقاوم شوند. چنین جهش‌هایی شاید امروزه صورت می‌گیرند و بدلیل تأثیر انسان بر محیط زیست، سریع‌تر از گذشته انتشار می‌یابند. [۱۸] اما باکتری‌ها در مسابقه با علم پزشکی نهایتاً اسیر بازی کور سرنوشت هستند.

از طرف دیگر، دکترها فقط روی اقبال حساب نمی‌کنند. اگر چه علم به اقبال بسیار مدیون است، اما دکترها به‌طور تصادفی مواد شیمیایی را به درون لوله آزمایش نمی‌ریزند، به این امید که بخت‌شان باز شود و داروی جدیدی به‌وجود آید. دکترها برای هر سال که می‌گذرد، دانش بیشتر و بهتری می‌اندوزند، و این به آن‌ها در به‌وجود آوردن داروها و درمان‌های مؤثرتر کمک می‌کند. به این ترتیب، اگر چه ما بدون شک در سال ۲۰۵۰ با میکروب‌های انعطاف پذیرتری روبه‌رو خواهیم شد، اما پزشکی هم در آن زمان قادر خواهد بود تا به‌گونه مؤثرتری با آن‌ها مقابله کند. [۱۹]

دکترها در سال ۲۰۱۵ از کشف یک نوع کاملاً جدید آنتی‌بیوتیک، به اسم تئیکسوباکتین teixobactin خبر دادند، که باکتری‌ها تا کنون هیچ مقاومتی در مقابل

آن نداشته‌اند. گروهی از محققین گمان می‌کنند که شاید تئیکسوباکتین نشان دهد که در مبارزه بر علیه میکروب‌های بسیار مقاوم برگ برنده باشد. [۲۰] محققین همچنین در حال متحول کردن انقلابی درمان‌های جدیدی هستند که به شکل‌های کاملاً متفاوتی از پزشکی تاکنونی عمل می‌کنند. برای مثال، برخی آزمایشگاه‌ها از هم اکنون در مدار نانوربات‌ها سیر می‌کنند، که شاید روزی از جریان خون ما عبور کنند، بیماری‌ها را شناسایی کنند و میکروب‌ها و سلول‌های سرطانی را نابود کنند. [۲۱] موجودات ذره‌بینی برای مبارزه با موجودات زنده مهاجم، شاید از یک انباشت تجربی ۴ میلیارد ساله برخوردار باشند، اما هیچ تجربه‌ای در مبارزه با مهاجمین مصنوعی ندارند و بنابر این در دفاع مؤثر از خود با مشکل مضاعف روبه‌رو خواهند بود.

پس حتی اگر مطمئن نباشیم که دیگر امکان شیوع نوعی ابولای جدید یا نوعی انفلوآنزای ناشناخته وجود ندارد تا سالانه جان میلیون‌ها نفر در سراسر دنیا را بگیرد، نمی‌توانیم آن را به‌عنوان یک فاجعه طبیعی اجتناب ناپذیر به حساب آوریم، بلکه بیشتر به آن به‌عنوان یک شکست نابخشودنی انسانی می‌نگریم و برای سر مسببین آن جایزه تعیین می‌کنیم. وقتی بنظر می‌رسید که ابولا، طی چند هفته بحرانی، در اواخر تابستان ۲۰۱۴، در حال چیرگی بر صاحب منصبان جهانی بهداشت است، با عجله چند کمیته تحقیقی تشکیل شد. یکی از اولین گزارشات، که در ۱۸ اکتبر ۲۰۱۴ منتشر شد، سازمان جهانی بهداشت را به‌دلیل برخورد غیر رضایت‌بخش با ظهور و شیوع این بیماری، به باد انتقاد گرفت و آن را به حساب فساد و کم‌کاری در شاخه آفریقای سازمان جهانی بهداشت گذاشت. انتقادات دیگری هم در سطح مجمع

بین‌المللی، به‌دلیل کوتاهی در عکس‌العمل سریع و قاطع، متوجه تمامیت سازمان شد. چنین انتقادی این فرض را به‌وجود می‌آورد که بشریت از دانش و ابزار لازم برای مقابله با همه‌گیرها برخوردار است، و اینکه چنانچه یک همه‌گیر از کنترل انسان خارج شود، نه به‌دلیل خشم الهی، بلکه به‌دلیل بی‌کفایتی بشر است.

بنابر این در مبارزه با فجایع طبیعی، مثل ایدز و ابولا، کفۀ ترازو به نفع انسان سنگین‌تر می‌شود. اما اگر خطر ناشی از ماهیت خود انسان باشد، تکلیف چه خواهد بود؟ زیست‌فناوری ما را قادر می‌سازد تا بر باکتری‌ها و ویروس‌ها غلبه کنیم، اما همزمان خود انسان‌ها را با یک تهدید غیر مترقبه روبه‌رو می‌کند. همان ابزارهایی که دکترها را قادر به شناسایی سریع و معالجهٔ بیماری‌های جدید می‌کند، می‌تواند ارتش‌ها و تروریست‌ها را قادر به ساختن بیماری‌های باز هم وحشتناک‌تر و میکروب‌های آخالزمانی کند. از این رو احتمال می‌رود که اغلب همه‌گیرها به تهدید بشریت در آینده ادامه دهند، فقط اگر بشر خودش آن‌ها را، در خدمت نوعی ایدئولوژی بی‌رحمانه، تولید کند. عصری که در آن بشریت در مقابل همه‌گیرهای طبیعی بی‌دفاع بود، احتمالاً سپری شده است. اما شاید ما برای آن دچار دلتنگی شویم.

شکستن قانون جنگل

یک سوم از خبر خوب این است که جنگ‌ها نیز در حال محو شدن هستند. در طول تاریخ اکثر انسان‌ها جنگ‌ها را امری مسلم فرض می‌کردند، در حالی که صلح وضعیتی

موقت و شکننده محسوب می‌شد. مناسبات جهانی تابع قانون جنگل بود، که بر اساس آن دو قطب سیاسی همواره به جنگ به عنوان یک انتخاب فکر می‌کردند، حتی اگر در صلح بسر می‌بردند. برای مثال، اگر چه آلمان و فرانسه در سال ۱۹۱۳ با یکدیگر در صلح بسر می‌بردند، همه می‌دانستند که این دو می‌توانند تهدیدی برای یکدیگر در سال ۱۹۱۴ باشند. هر زمان که سیاستمداران، ژنرال‌ها، بازرگانان و مردم عادی برای آینده برنامه‌ریزی می‌کردند، همواره جایی هم برای جنگ می‌گذاشتند. از عصر حجر تا عصر ماشین بخار، و از قطب یخی تا صحاری آفریقا، هر انسانی روی زمین می‌دانست که همسایگان می‌توانند در هر لحظه‌ای سرزمین‌شان را تسخیر کنند، بر ارتش‌شان چیره شوند، مردم‌شان را قتل عام کنند و کشورشان را اشغال کنند.

این قانون جنگل طی نیمه دوم قرن بیستم، اگر نگوییم لغو شده باشد، شکسته شده است. جنگ بیش از هر زمان دیگر در اکثر مناطق به پدیده‌ای نادر تبدیل شده است. در حالی که خشونت انسانی در جوامع کشاورزی کهن علت ۱۵ درصد از مرگ‌ها بود، در قرن بیستم این خشونت تنها ۵ درصد از آمار مرگ را به خود اختصاص داد و این رقم در ابتدای قرن بیست و یکم به یک درصد تنزل یافته است. [۲۲] در سال ۲۰۱۲ در حدود ۵۶ میلیون نفر در سراسر جهان مردند؛ ۶۲۰ هزار نفر از آن‌ها در اثر خشونت انسانی مردند (جنگ ۱۲۰ هزار نفر و جرائم ۵۰۰ هزار نفر دیگر را کشت). اما از طرف دیگر ۸۰۰ هزار نفر خودکشی کردند و پنج میلیون و صد هزار نفر در اثر دیابت جان باختند. [۲۳] هم اکنون شکر از باروت خطرناک‌تر است.

مهمتر اینکه، تعداد هر چه بیشتری از انسان‌ها جنگ را به‌عنوان چیزی غیر قابل درک می‌نگرند. برای اولین بار در تاریخ، وقتی دولت‌ها، شرکت‌های تجاری و آحاد مردمی آینده نزدیک خود را ترسیم می‌کنند، بسیاری از آن‌ها به جنگ به‌عنوان یک رویداد احتمالی فکر نمی‌کنند. سلاح‌های هسته‌ای، جنگ میان ابرقدرت‌ها را به یک خودکشی جمعی دیوانه‌وار بدل کرده است و از این رو قدرتمندترین ملیت‌های روی زمین را به یافتن گزینه‌ها و راه‌های صلح‌جویانه برای پایان دادن به درگیری‌ها ملزم کرده است. همزمان اقتصاد جهانی از یک اقتصاد مادی به اقتصادی مبتنی بر دانش چرخش نموده است. در گذشته منابع اصلی ثروت، دارائی‌های مادی، مثل معادن طلا، مزارع گندم و چاه‌های نفت محسوب می‌شدند. امروزه منبع اصلی ثروت دانش است و اگر بتوان مناطق نفتی را از طریق جنگ به تسخیر خود در آورد، اما دانش را نمی‌توان از آن راه‌ها فتح کرد. بنابر این وقتی دانش یک منبع اقتصادی مهم می‌شود، سودآوری جنگ تنزل می‌یابد و جنگ‌ها بیش از پیش به مناطقی محدود می‌شوند که اقتصاد هنوز بر پایهٔ قدیمی مادی قرار دارد، مثل خاور میانه و آفریقای مرکزی.

در سال ۱۹۹۸ رواندا به این درک رسید که معادن غنی کلتان در کشور همسایه‌اش، کنگو، را تصاحب و غارت کند، زیرا برای این سنگ معدن تقاضای زیادی برای تولید تلفن همراه و کامپیوتر لپ‌تاپ وجود داشت و کنگو ۸۰ درصد از ذخائر کلتان جهان را در اختیار داشت. رواندا از کلتان غارت شده سالانه ۲۴۰ میلیون دلار بدست می‌آورد. این برای رواندای فقیر پول زیادی بود. [۲۴] اما این تفکر که چین کالیفرنیا را تسخیر کند تا سیلیکون والی را تصاحب کند، عملی به‌نظر نمی‌آید، زیرا

حتی اگر چینی‌ها بتوانند به نحوی در میدان جنگ پیروز شوند، در سیلیکون والی معادن سیلیکونی برای غارت وجود نخواهد داشت. اما چینی‌ها در عوض می‌توانند از همکاری با غول‌های فنی، مثل اپل و مایکروسافت، با خریدن نرم‌افزارشان و تولید محصولاتشان میلیون‌ها دلار بدست آورند. چینی‌ها می‌توانند آنچه که رواندا از غارت کلتان کنگو ظرف یک سال کامل بدست آورد، تنها ظرف یک روز معامله صلح‌آمیز بدست آورند.

در نتیجه واژه «صلح» مفهوم جدیدی یافت. نسل‌های پیشین صلح را غیبت موقت جنگ تصور می‌کردند. امروزه ما صلح را به عنوان غیر قابل قبول بودن جنگ می‌پنداریم. وقتی مردم در سال ۱۹۱۳ می‌گفتند که میان فرانسه و آلمان صلح برقرار است، منظور این بود که «بین فرانسه و آلمان در لحظه جاری جنگی وجود ندارد، اما کسی از سال بعد خبر ندارد». وقتی ما امروز می‌گوئیم میان فرانسه و آلمان صلح برقرار است، منظورمان این است که تحت شرایط قابل پیش بینی وقوع جنگ میان آن‌ها غیر ممکن است. چنین صلحی نه تنها میان فرانسه و آلمان، بلکه بین اکثر (اگر نه تمام) کشورها برقرار است. سناریوی وقوع جنگی جدی بین آلمان و لهستان، یا بین اندونزی و فیلیپین و یا بین برزیل و اروگوئه در سال آینده وجود ندارد.

این صلح جدید تنها خیالبافی یک هی‌پی نیست. حکومت‌های تشنه قدرت و شرکت‌های تجاری حریص هم روی آن حساب می‌کنند. وقتی کارخانه مرسدس استراتژی فروش خود را در اروپای غربی برنامه‌ریزی می‌کند، احتمال فتح لهستان توسط آلمان را به حساب نمی‌آورد. یک شرکت تجاری که کارگران ارزان از فیلیپین

وارد می‌کند، هیچ نگرانی‌ای راجع به اشغال فلیپین توسط اندونزی در سال آینده به‌خود راه نمی‌دهد. وقتی حکومت برزیل برای بحث در بارهٔ بودجهٔ سال آینده تشکیل جلسه می‌دهد، قابل تصور نخواهد بود اگر وزیر دفاع برزیل از جای خود بلند شود، مشت خود را روی میز بکوبد و فریاد بکشد: «فقط یک دقیقه اجازه دهید! چه خواهید گفت اگر ما بخواهیم اروگوئه را فتح و اشغال کنیم؟ شما این را به حساب نیاورده‌اید. ما باید ۵ میلیارد دلار برای مخارج مالی این اشغال کنار بگذاریم». البته هنوز وزرای دفاع در محدود جاهایی چنین چیزهایی خواهند گفت و مناطقی وجود دارد که در آن‌ها صلح نوین ریشه نیافته است. من این را بخوبی می‌دانم، زیرا در یکی از این مناطق زندگی می‌کنم. اما این‌ها استثناهایی هستند.

طبعاً هیچ ضمانتی وجود ندارد که صلح نوین به صورت نامحدود تداوم داشته باشد. درست همان‌طور که در درجهٔ اول این سلاح‌های اتمی بودند که صلح نوین را ممکن ساختند، شاید پیشرفت‌های فنی آینده هم راهگشای انواع جدیدی از جنگ شوند. به‌طور خاص، جنگ‌افروزی سایبری شاید با مجهز کردن حتی کشورهای کوچک و عاملین غیر حکومتی به قابلیت‌های فوق‌العاده مؤثر جنگی، دنیا را بی‌ثبات کند. وقتی آمریکا در سال ۲۰۰۳ در جنگ با عراق بود، بغداد و موصل را ویران کرد، اما حتی یک بمب هم به لوس آنجلس یا شیکاگو نیفتاد. از این رو در آینده کشورهای مثل کرهٔ شمالی یا ایران شاید بتوانند با استفاده از بمب‌های منطقی قدرت را در کالیفرنیا به زیر بکشند، پالایشگاه‌ها در تگزاس را منفجر کنند و باعث تصادم قطارها در میشیگان شوند («بمب‌های منطقی» برنامه‌های رمزی مخربی هستند که

در دوران صلح کار گذاشته شده‌اند و از راه دور به کار می‌افتند. این بسیار محتمل است که شبکه‌هایی که ساختارهای بسیار مهم در آمریکا و بسیاری کشورهای دیگر را کنترل می‌کنند، به چنین رمزهایی مجهز باشند).

با این حال ما نباید توانایی و انگیزه را با هم مخدوش کنیم. اگر چه جنگ‌افروزی سایبری ابزار تخریبی جدیدی را به دست می‌دهد، اما لزوماً انگیزه‌های جدیدی برای استفاده از آن‌ها به ما نمی‌دهد. طی هفتاد سالهٔ اخیر بشریت نه تنها قانون جنگل را درهم شکست، بلکه قانون چخوف را هم ملغی کرد. چخوف کلام معرفی دارد که می‌گوید، سلاحی که در پردهٔ اول نمایش ظاهر می‌شود، لزوماً در پردهٔ سوم شلیک خواهد شد. اگر شاهان و امپراتورها در طی تاریخ سلاح جدیدی تهیه می‌کردند، دیر یا زود به وسوسه می‌افتادند تا از آن استفاده کنند. اما بشریت از سال ۱۹۴۵ آموخته است که در مقابل این وسوسه ایستادگی کند. سلاحی که در پردهٔ اول جنگ سرد ظاهر شد، هرگز شلیک نشد. هم اکنون ما به زندگی در جهانی مملو از بمب‌های انداخته نشده و موشک‌های پرتاب نشده خو گرفته‌ایم و به متخصصینی برای لغو قانون جنگل و قانون چخوف تبدیل شده‌ایم. اگر این قوانین دوباره وضع شوند، این به خاطر اشتباه خودمان است، نه به دلیل سرنوشت محتوم ما.

موشکهای هسته‌ای در حال رژه در مسکو. سلاحی که همواره در حال خودنمایی بود اما هرگز شلیک نشد

پس تکلیف تروریست‌ها چه می‌شود؟ حتی اگر حکومت‌های مرکزی و دولت‌های قدرتمند خویشتن‌داری را آموخته باشند، شاید تروریست‌ها چنین تردیدی به‌خود راه ندهند تا از این سلاح‌های مخرب جدید استفاده کنند. این بدون شک یک احتمال نگران‌کننده است. با این حال تروریسم یک استراتژی ضعیف است که توسط کسانی به کار گرفته می‌شود که فاقد دسترسی به قدرت هستند. تروریسم، حداقل در گذشته، بیشتر با ایجاد موج وحشت عمل می‌کرد، نه ایجاد خرابی مادی قابل توجه. تروریست‌ها معمولاً نه توانایی شکست ارتشی را دارند و نه قدرت اشغال‌کشوری را و نه نیروی تخریب کامل شهرها را دارند. در حالی که چاقی و بیماری‌های ناشی از آن در سال ۲۰۱۰ جان نزدیک به ۳ میلیون نفر را گرفت، تروریست‌ها در مجموع ۷۶۹۷

نفر را در سراسر دنیا به قتل رساندند، که اکثرشان در کشورهای روبه رشد اتفاق افتاد. [۲۵] کواکولا برای یک آمریکایی یا اروپایی معمولی خطری بسیار کشنده‌تر از القاعده محسوب می‌شود.

پس چگونه است که تروریست‌ها، با تحریک دشمنان‌شان به واکنش غلوآمیز، عنوان خبرها را تعیین می‌کنند و موقعیت سیاسی جهان را تغییر می‌دهند؟ تروریسم در اساس یک نمایش است. تروریست‌ها صحنه نمایش وحشت برانگیز خشونت‌ی را تدارک می‌بینند که تخیلات ما را به خود مشغول می‌دارد و این احساس را در ما برمی‌انگیزد که گویی به هرج و مرج قرون وسطی بازگشته‌ایم. بدنبال آن دولت‌ها اغلب وادار می‌شوند تا تاثر تروریسم را با نمایش امنیت و قدرت نمایی عظیمی پاسخ دهند، گویی که آزار و اذیت تمامی مردم یا اشغال کشورهای بیگانه در جریان است. این واکنش غلوآمیز در مقابل تروریسم، در اکثر موارد، تهدیدی را متوجه امنیت ما می‌کند که به مراتب بسیار بزرگ‌تر از تهدید خود تروریست‌ها است.

تروریست‌ها به مگسی می‌مانند که سعی می‌کنند یک مغازه چینی را تخریب کند. این مگس بقدری ضعیف است که قادر نیست یک فنجان چای را از جا بلند کند. پس بدنبال گاو نری می‌گردد تا در گوشش وز وز کند. گاو نر با وحشت و عصبانیت به اطراف می‌دود و مغازه چینی را تخریب می‌کند. این همان چیزی است که طی دهه گذشته در خاور میانه اتفاق افتاد. بنیادگرایان اسلامی هرگز نمی‌توانستند صدام حسین را به تنهایی سرنگون کنند. آن‌ها بجای این کار آمریکا را از طریق حملات یازده سپتامبر درگیر ماجرا کردند و آمریکا هم مغازه خاور میانه را برای‌شان تخریب

کرد. حالا آن‌ها بر فراز آوارها شکوفا می‌شوند. تروریست‌ها به تنهایی بسیار ضعیف‌تر از آنند تا بتوانند ما را به قرون وسطی بکشانند و قانون جنگل را دوباره مستقر سازند. آن‌ها شاید ما را تحریک کنند، اما در خاتمه، همه چیز بستگی به واکنش ما دارد. اگر قانون جنگل دوباره مستقر شود، تروریست‌ها مقصر نیستند.

شاید قحطی، طاعون و جنگ ادامه یابد و طی دهه‌های آتی جان میلیون‌ها قربانی دیگر را بگیرد، اما این‌ها دیگر فجایع اجتناب‌ناپذیری، در ورای شعور و کنترل یک بشریت بی‌دفاع نیستند، بلکه به چالش‌های قابل‌اداره‌ای تبدیل شده‌اند. این از رنج صدها میلیون انسان مصیبت‌زده، از رنج میلیون‌ها نفر که سالانه با مالاریا، ایدز و توبرکولوز از بین می‌روند، یا قربانی دور باطل خشونت در سوریه، کنگو یا افغانستان می‌شوند، نخواهد کاست. پیام ما این نیست که قحطی، طاعون و جنگ به‌طور کامل از صحنه زمین پاک شده‌اند و لازم نیست راجع به این‌ها نگران باشیم، بلکه کاملاً برعکس. در طول تاریخ مردم گمان می‌کردند که این‌ها مشکلات غیر قابل‌حلی هستند، پس فایده‌ای نخواهد داشت اگر سعی در از بین بردن آن‌ها کنیم. انسان‌ها به درگاه خدا استغاثه می‌کردند و معجزه طلب می‌کردند، اما خودشان به‌طور جدی کاری برای ریشه‌کن کردن قحطی، طاعون و جنگ نمی‌کردند. آن‌هایی که ادعا می‌کنند که دنیای سال ۲۰۱۶ به اندازه صد سال پیش گریبانگیر گرسنگی، بیماری و خشونت است، این نظریه کهنه شکست‌پذیر را جاودانی می‌کنند. این بدین معنی است که تمام تلاش‌های بزرگ انسان‌ها طی قرن بیستم به جایی نرسیده است و تحقیقات پزشکی، اصلاحات اقتصادی و ابتکارات صلح‌جویانه، همگی بیهوده بوده است. در این صورت

چه سودی خواهد داشت تا وقت و منابع خود را برای تحقیقات پزشکی، اصلاحات اقتصادی یا ابتکارات صلح‌جویانه بیشتر تلف کنیم؟

قدردانی از دستاوردهای گذشته مبشر امیدواری و احساس مسئولیت است و ما را به انجام تلاش‌های بیشتر در آینده تشویق می‌کند. دستاوردهای قرن بیستم به ما یادآوری می‌کنند که اگر مردم کماکان از قحطی، طاعون و جنگ در رنجند، نباید طبیعت و خدا را بخاطر آن سرزنش کنند، زیرا این بستگی دارد به توان ما در ایجاد بهبودی‌های بیشتر و کاهش باز هم بیشتر رنج‌ها.

با این وجود، قدردانی از عظمت دستاوردهای ما پیام دیگری هم با خود دارد: اینکه تاریخ هیچ جای خالی را در خود نمی‌پذیرد. اگر قحطی، طاعون و جنگ کاهش یافته است، پس باید چیز دیگری جای آن‌ها را در دستور کار انسان‌ها بگیرد، و ما باید در مورد این جایگزینی به دقت فکر کنیم. در غیر این صورت بسنده کردن به پیروزی‌های کامل در جبهه‌های قدیمی مبارزه، ما را در جبهه‌های جدید به ناآگاهی‌مان می‌خکوب خواهد کرد. چه پروژه‌هایی در قرن بیست و یکم در صدر دستور کار انسانی قرار دارند که جایگزین قحطی، طاعون و جنگ خواهند شد؟

یک پروژه محوری می‌تواند حمایت از بشریت و از تمامیت سیاره زمین در مقابل خطراتی باشد که قدرت خود ما مسبب آن‌ها است. ما توانسته‌ایم قحطی، طاعون و جنگ را، تا حدود زیادی به مدد پیشرفت شگفت‌انگیز اقتصادی‌مان، تحت کنترل درآوریم، که برای ما غذای فراوان، دارو، انرژی و مواد خام به ارمغان آورد. اما این پیشرفت تعادل زیستی سیاره را به طرق بی‌شماری برهم می‌زند، که ما هم اکنون

تحقیق راجع به آن را شروع کرده‌ایم. بشریت در اعتراف به این خطر تأخیر داشته است و تا کنون اقدامات چندانی در این رابطه انجام نداده است. علی‌رغم همهٔ صحبت‌ها در بارهٔ آلودگی هوا، گرمایش زمین و تغییرات اقلیمی، اکثر کشورها هنوز اقدامات اقتصادی یا سیاسی جدی‌ای را، برای بهبود اوضاع انجام نداده‌اند. وقتی که زمان انتخاب میان پیشرفت اقتصادی و ثبات زیست‌محیطی فرا می‌رسد، سیاست‌مداران، مدیران اجرایی و رأی‌دهندگان تقریباً همیشه پیشرفت اقتصادی را انتخاب می‌کنند. در قرن بیست و یکم، ناگزیر خواهیم بود تا برای جلوگیری از فاجعه بهتر از این عمل کنیم.

بشریت برای چه چیز دیگری تلاش خواهد کرد؟ آیا باید صرفاً به دستاوردهامان، که قطعی، طاعون و جنگ را مهار کردیم، قناعت کنیم و پاسدار موازنهٔ زیست‌محیطی خود باشیم؟ این در حقیقت باید عاقلانه‌ترین اقدام باشد، اما بعید به نظر می‌رسد که بشریت این کار را انجام دهد. انسان‌ها به ندرت قدر چیزهایی را که دارند می‌دانند. معمول‌ترین واکنش ذهن انسانی نسبت به موفقیت رضایت‌مندی نیست، بلکه ولع بیشتر داشتن است. انسان‌ها همواره در جست‌وجوی چشم‌اندازی بهتر، بزرگ‌تر و خوشایندتر هستند. وقتی بشر از قدرتهای عظیم نوینی برخوردار می‌شود و زمانی که بالاخره خطر قحطی، طاعون و جنگ از میان برداشته شده است، با خود چه خواهیم کرد؟ آنگاه دانشمندان، محققین، بانک‌داران و رئیس‌جمهورها چگونه روزشان را سپری خواهند کرد؟ شعر خواهند گفت؟

موفقیت به آرزوها پر و بال می‌دهد و اکنون پیشرفت‌های اخیر، بشریت را به سوی هدف‌های باز هم جسورانه‌تری می‌راند. با تثبیت بی‌سابقه سطح رفاه، تندرستی و توازن، و با توجه به پیشینه و ارزش‌های کنونی، هدف بعدی بشر احتمالاً زندگی جاوید، خوشبختی و خداگونگی است. ما بعد از کاهش میزان مرگ و میر در اثر قحطی، بیماری و خشونت، اکنون چیرگی بر پیری و حتی فائق آمدن بر خود مرگ را هدف خود قرار داده‌ایم. ما بعد از رهانیدن مردم از چنگال نکبت، اکنون می‌خواهیم آن‌ها را به خوشبختی واقعی برسانیم. ما اکنون اراده کرده‌ایم تا با سر بر آوردن از سطح حقیر تنازع بقاء، خود را به مقام خدایی ارتقاء دهیم و انسان خردمند را به انسان خداگونه متحول کنیم.

آخرین روزهای مرگ

انسان‌ها برای دست‌یابی به زندگی جاوید در قرن بیست و یکم احتمالاً سهم کلانی را به مزایده می‌گذارند. جنگ علیه پیری و مرگ چیزی جز همان تداوم جنگ طولانی علیه قحطی و بیماری و تبلور ارزش والای فرهنگ معاصر نخواهد بود. دائماً به ما گوشزد می‌شود که زندگی انسانی مقدس‌ترین چیز در کائنات است. همه این را تکرار می‌کنند، معلمین در مدارس، سیاست‌مداران در مجلس‌ها، و کلا در دادگاه‌ها و بازیگران در صحنه تئاتر. بیانیه جهانی حقوق بشر، مصوبه سازمان ملل، بعد از جنگ جهانی دوم، که شاید بدیهی‌ترین چیز در قانون اساسی جهانی باشد، به معنای واقعی کلمه عنوان می‌کند که «حق حیات» پایه‌ای‌ترین ارزش بشری است. از آنجا که مرگ

به روشنی این حق را نقض می‌کند، جرمی بر علیه بشریت محسوب می‌شود و باید با آن جنگی تمام عیار اعلان کرد.

ادیان و ایدئولوژی‌ها در طول تاریخ، خودِ زندگی را تقدس نکرده‌اند. آن‌ها همواره چیزی را تقدیس کرده‌اند که در ورای وجود خاکی قرار داشته است و در نتیجه در قبال مرگ کاملاً شکیبا بوده‌اند. برخی از آن‌ها، در واقع شیفتهٔ خالص آن سایهٔ عزرائیل داس بدست بوده‌اند. زیرا مسیحیت، اسلام و آئین هندو، با پافشاری بر این که معنای وجود ما وابسته به سرنوشت ما بعد از مرگ است، به مرگ همچون بخشی اساسی و مثبت از جهان می‌نگریستند. انسان‌ها از این‌رو می‌مردند که خداوند مقرر می‌کرد و لحظهٔ مرگ یک تجربهٔ مقدس ماوراء طبیعی بود که با معنا مشتعل می‌شد. وقتی انسانی نفس آخر خود را می‌کشید، زمان فراخواندن کشیش و خاخام و شامان بود، تا با زندگی تصویبه حساب کنند و نقش حقیقی فرد در حال احتضار در کائنات را به جان بپذیرند. آیا می‌توانید مسیحیت، اسلام یا آئین هندو را بدون مرگ – که جهانی است بدون بهشت و جهنم یا زندگی دیگر – تصور کنید؟

علم و فرهنگ نوین برداشتی کاملاً متفاوت از مرگ و زندگی دارند. این‌ها مرگ را به عنوان یک راز ماوراء طبیعی نمی‌انگارند و قطعاً آن را سرچشمهٔ زندگی نمی‌پندارند. مرگ از نظر انسان‌های نوین مشکلی فنی است، که می‌تواند و باید حل شود.

انسان‌ها دقیقاً چگونه می‌میرند؟ افسانه‌های قرون وسطایی مرگ را در پوشش یک عزرائیل سیاه‌پوش به تصویر کشیده‌اند، که داس بزرگی در دست دارد. مردی زندگی خود را به انتها می‌رساند و راجع به این و آن نگران است، به این سو و آنسو می‌شتابد،

که ناگهان این سایه داس بدست در برابر او ظاهر می‌شود، با یک انگشت استخوانی بر شانه او می‌زند و می‌گوید: «بیا!» و مرد التماس می‌کند: «خواهش می‌کنم، نه! فقط یک سال دیگر، یک ماه دیگر، یک روز دیگر صبر کن!» اما چهره پوشیده نجوا می‌کند: «نه! تو باید الآن بیایی!» و بدین گونه است که ما می‌میریم.

اما انسان‌ها در واقعیت به این دلیل نمی‌میرند که یک سایه در ردایی سیاه بر شانه‌شان می‌زند، یا از این رو که خدا مقرر می‌کند، یا اینکه مرگ بخشی اساسی از نقشه عالم هستی است. انسان‌ها همیشه بدلیل یک نقص فنی ناگهانی می‌میرند. قلب دیگر خون را تلمبه نمی‌زند. شریان اصلی توسط رسوب چربی مسدود شده است. سلول‌های سرطانی کبد را فرا گرفته‌اند. میکروب‌ها در شش‌ها تکثیر شده‌اند. و چه چیزی موجب تمام این مشکلات فنی است؟ مشکلات فنی دیگر. قلب از تلمبه زدن خون سر باز می‌زند، زیرا اکسیژن کافی به عضلات قلب نمی‌رسد. سلول‌های سرطانی به این دلیل گسترش می‌یابند که دستورالعمل آن‌ها را یک جهش ژنتیکی خوش اقبال می‌نویسد. میکروب‌ها از اینرو در ریه‌های من مستقر می‌شوند که کسی در متروی زیرزمینی عطسه کرده است. هیچ چیز ماوراء طبیعی در این‌ها وجود ندارد. این‌ها همه مشکلات فنی هستند.

مرگ در هنر قرون وسطی در یک سایه داس بدست تصویر شده است
«مرگ و احتضار» از دستنوشته فرانسوی قرن چهاردهم: زیارت زندگی انسانی

و هر مشکل فنی یک راه حل فنی هم دارد. لازم نیست منتظر رستاخیز باشیم تا بر مرگ غلبه یابیم. چند متخصص می‌توانند این کار را در آزمایشگاه انجام دهند. اگر مرگ سنتی در حیطة تخصصی کشیشان و الهی‌دانان بود، اکنون مهندسين ابتکار عمل را بدست گرفته‌اند. ما می‌توانیم سلول‌های سرطانی را با شیمی‌درمانی و نانوربات‌ها درمان کنیم، میکروب‌های موجود در ریه‌ها را نابود کنیم یا قلبی را که از تپش باز ایستاده، با دارو و شوک الکتریکی دوباره به کار اندازیم و حتی اگر کارگر نیفتاد، قلب را عوض کنیم. اما این درست است که ما در حال حاضر برای تمام مشکلات فنی راه حل نداریم و درست به همین دلیل است که تا به این حد وقت و سرمایه صرف تحقیق در مورد علم ژنتیک، نانو تکنولوژی، سرطان و میکروب‌ها

می‌کنیم.

حتی معمول شده که مردم عادی، که دخالتی در تحقیقات علمی ندارند، به مرگ به‌عنوان یک مشکل فنی نگاه می‌کنند. وقتی خانمی پیش دکترش می‌رود و سؤال می‌کند «دکتر مشکل من چیست؟»، جواب می‌گیرد که «راستش را بخواهید، شما آنفلوآنزا دارید» یا «شما سل دارید» یا «شما سرطان دارید». اما دکتر هیچوقت به شما نخواهد گفت «شما خواهید مرد». و همه ما بر این باوریم که آنفلوآنزا، سل و سرطان مشکلاتی فنی هستند که باید روزی راه حلی فنی برای آن‌ها بیابیم.

حتی وقتی کسانی قربانی توفان، حادثهٔ اتومبیل‌رانی یا جنگ می‌شوند، ما به این‌ها به‌عنوان اشتباهاتی فنی نگاه می‌کنیم، که می‌توانستیم از وقوع آن‌ها اجتناب کنیم: فقط اگر دولت سیاست بهتری اتخاذ می‌کرد ... اگر شهرداری کارش را به درستی انجام می‌داد ... اگر فرماندهان ارتش تصمیم عاقلانه‌تری می‌گرفتند ... می‌توانستیم از مرگ اجتناب کنیم. مرگ تقریباً به‌طور خودکار دلیل دادخواست‌ها و تحقیقات شده است: «آن‌ها چطور مرده‌اند؟ کسی باید در جایی مقصر بوده باشد».

اکثریت عظیم دانشمندان، پزشکان و پژوهش‌گران هنوز آشکارا از آرزوهای زندگی جاوید فاصله می‌گیرند و می‌گویند: «سعی می‌کنیم بر این یا آن مشکل خاص فایق آییم». با وجود اینکه پیری و مرگ دلیل خاصی ندارد، اما مشکلات خاصی محسوب می‌شوند و دلیلی وجود ندارد تا پزشکان و دانشمندان دست روی دست بگذارند و بگویند، «دیگر کاری نخواهیم کرد». ما بر سل و سرطان چیره شده‌ایم، اما برای مقابله با آلزایمر کاری نمی‌کنیم. مردم در اثر این بیماری می‌میرند. اعلامیهٔ جهانی حقوق

بشر نمی‌گوید که انسان‌ها «تا سن نود سالگی حق زندگی دارند»، بلکه می‌گوید: هر کسی حق زندگی دارد. این حق تاریخ انقضاء ندارد.

این روزها اقلیتی رو به رشد از دانشمندان و متفکران، بی‌پروا تر سخن می‌گویند و اعلام می‌کنند که گل سرسید پروژه علم نوین همانا غلبه بر مرگ و نوید جوانی جاوید برای انسان‌ها است. چند نمونه بارز اوبری گی، محقق برجسته و متخصص در رشته‌های مختلف، و ری کورویل، مبدع و دانشمند فرهیخته و برنده مدال ملی فن‌آوری و نوآوری آمریکا در سال ۱۹۹۹ هستند. کورویل در سال ۲۰۱۲ با مدیر مهندسی گوگل ملاقاتی ترتیب داد و یک سال بعد گوگل یک شرکت تابع به نام «کالیکو» را بنیان نهاد که مأموریتش «حل معضل مرگ» بود. [۲۶] گوگل اخیراً از یک معتقد راستین زندگی جاوید، بیل ماریس، خواسته است تا اداره سرمایه‌گذاری مالی گوگل را به عهده گیرد. ماریس در مصاحبه‌ای در ژانویه ۲۰۱۵ گفت: «اگر امروز از من سؤال کنید که آیا پانصد سال عمر کردن ممکن است، جوابم مثبت خواهد بود». ماریس این کلام جسورانه را در پناه نقدینه‌های کلان جاری کرد. بنیاد مالی گوگل ۳۶ درصد از کل سرمایه دو میلیارد دلاری‌اش را روی «پروژه علمی زندگی» سرمایه‌گذاری می‌کند، که شامل چندین پروژه بلندپروازانه افزایش طول عمر می‌شود. ماریس در توضیح پروژه مبارزه با مرگ، آن را با فوتبال آمریکایی مقایسه کرد و گفت: «تلاش ما این نیست که امتیازاتی در این راه کسب کنیم، بلکه سعی می‌کنیم در این بازی برنده شویم». چرا؟ چون، بقول ماریس، «زندگی کردن از مردن بهتر است». [

سرآمدان شرکت کامپیوتری سیلیکون والی Silicon Valley چنین رؤیاهایی را در سر می‌پروراندند. پیتر تی‌یل، یکی از بنیان‌گذاران پی پال PayPal — یک شرکت آمریکایی برای ارائه خدمات الکترونیکی انتقال وجوه مالی — اخیراً اعتراف کرد که می‌خواهد تا ابد زنده بماند و می‌گوید: «سه نوع موضع‌گیری نسبت به مرگ وجود دارد. پذیرش آن، انکار آن، و یا مبارزه با آن. گمان می‌کنم که جامعه ما توسط کسانی هدایت می‌شود که یا آن را می‌پذیرند و یا انکار می‌کنند. اما من ترجیح می‌دهم با آن مبارزه کنم.» بسیاری هم چنین عبارتی را به عنوان خیالات کودکانه طرد می‌کنند. اما تی‌یل کسی است که باید جدی گرفته شود. او یکی از موفق‌ترین و بانفوذترین کارآفرینان در سیلیکون والی است و دارایی شخصی او معادل با ۲،۲ میلیارد دلار برآورده می‌شود. [۲۸] شعار روی دیوار نوشته شده است: خداحافظ برابری، سلام زندگی جاوید.

تحولات ساعقه‌آسای زمینه‌هایی مثل مهندسی ژنتیک، احیای مجدد پزشکی و آفرینش‌های نانوتکنولوژی [دستکاری در ساخت مولکولی موجودات زنده] بشارت‌هایی خوشبینانه هستند. زمان چیرگی انسان بر مرگ را بعضی از متخصصین سال ۲۲۰۰ و برخی دیگر سال ۲۱۰۰ اعلام می‌کنند. کورزوویل و دی‌گری باز هم از این خوشبین‌تر هستند. این دو معتقدند که هر کسی که در سال ۲۰۵۰ دارای یک بدن سالم و یک حساب بانکی سلامتی باشد، یک امتیاز جدی برای یک زندگی جاوید خواهد داشت و مرگ را هر بار یک دهه به عقب خواهد راند. بنابر ادعای کورزوویل و دی‌گری هر ده سال یک بار همه ما به درمانگاه می‌رویم تا تحت مداوای ترمیمی قرار گیریم، که نه

فقط بیماری‌هایمان را درمان می‌کند، بلکه همچنین بافت‌های مرده ما را هم بازسازی می‌کند و دست‌ها و چشم‌ها و مغزمان را ترمیم می‌کند. پزشکان تا نوبت مراجعه بعدی ما، به انبوهی از نوآوری‌ها، تجهیزات و داروها مجهز خواهند شد. اگر کورزویل و دی‌گری درست گفته باشند، شاید افراد نامیرایی وجود داشته باشند که بعد از ما در خیابان‌ها قدم می‌زنند، حداقل اگر ساکنین خیابان وال استریت یا خیابان بنجم باشند. آن‌ها در حقیقت نامیرا نیستند، بلکه مرگ را به عقب انداخته‌اند. ابرانسان‌های آینده، در تفاوت با خدا، کماکان در حوادث و در جنگ میرا خواهند بود و هیچ چیز آن‌ها را از دنیای اموات باز نخواهد گرداند. اما زندگی آن‌ها، در تفاوت با ما انسان‌های فانی، تاریخ انقضاء نخواهد داشت. تا زمانی که یک بمب آن‌ها را تکه پاره نکند و یا کامیونی آن‌ها را زیر نگیرد، تا مدت نامعلومی زنده خواهند ماند. و این شاید آن‌ها را به نگران‌ترین انسان‌های تاریخ بدل کند. ما انسان‌های فانی هر روز در زندگی خود بخت خود را به آزمایش می‌گذاریم، زیرا می‌دانیم که این فرصت‌ها در هر صورت از دست خواهند رفت. پس ما زحمت رفتن به کوه‌های هیمالیا را بر خود هموار می‌کنیم، در دریا شنا می‌کنیم و کارهای خطرناک بسیاری انجام می‌دهیم، مثل عبور از خیابان یا بیرون غذا خوردن. اما اگر فکر کنیم که برای همیشه زنده خواهیم ماند، از این بازی‌های خطرناک بی‌پایان به ستوه خواهیم آمد.

پس شاید بهتر باشد تا گام‌های محتاطانه‌تری برداریم، مثل دوبرابر کردن طول عمر. ما در قرن بیستم طول عمر را تقریباً دوبرابر کردیم و آن را از چهل سال به هفتاد سال رساندیم، پس باید بتوانیم این توقع را در قرن بیست و یکم باز هم دوبرابر

کنیم و آن را به حداقل ۱۵۰ سال برسانیم. حتی اگر این توقع از یک زندگی جاوید فاصله بسیاری داشته باشد، باز هم جامعه بشری را دستخوش انقلاب خواهد کرد. این برای اولین نسل منجر به تغییراتی در ساختار خانواده، ازدواج و روابط والدین و فرزندی خواهد شد. امروزه توقع مردم هنوز بر این است که یک زوج را مرگ از هم جدا کند و بسیاری از مسائل حول پرورش فرزندان دور می‌زند. حال فردی با یک طول عمر ۱۵۰ ساله را در نظر بگیرید. اگر این فرد در سن ۴۰ سالگی ازدواج کند، باز هم ۱۱۰ سال از زندگی‌اش باقی می‌ماند. آیا واقع‌بینانه خواهد بود اگر ازدواج او ۱۱۰ سال به درازا بینجامد؟ حتی بنیادگرایان کاتولیک هم در این باره موضع‌گیری خواهند کرد. بنابر این احتمالاً روند فعلی ازدواج‌های پیاپی شدت خواهد گرفت. اگر او در سن ۴۰ سالگی صاحب دو فرزند شود، در سن ۱۲۰ سالگی تنها خاطرات دوری از دورانی را که برای پرورش آن‌ها سپری کرده بود، برایش باقی خواهند ماند، و این دوره در کل طول زندگی او، رخداد کوچکی به حساب می‌آید. جواب به این سؤال که تحت چنین شرایطی چه نوع رابطه والدین و فرزندی جدیدی شکل خواهد گرفت، دشوار است. مشاغل حرفه‌ای را در نظر بگیرید. فرض می‌گیریم که امروزه افراد پیشه‌ای را در دوران نوجوانی و جوانی خود فرا می‌گیرند و بقیه عمرشان به آن می‌پردازند. این افراد قطعاً در سنین ۴۰ و ۵۰ سالگی خود هم چیزهای جدیدی می‌آموزند، اما زندگی به‌طور کلی شامل یک دوره آموزشی است که به دنبال آن یک دوره فعالیت حرفه‌ای می‌آید. وقتی مردم ۱۵۰ سال زندگی کنند، خصوصاً در دنیایی که همواره توسط فن‌آوری‌های نوین به لرزه در می‌آید، چنین چیزی امکان‌پذیر نخواهد بود. مردم

فعالیت‌های حرفه‌ای بسیار طولانی‌تری خواهند داشت و مایلند مکرراً چیزهای جدیدی را تجربه کنند، حتی وقتی ۹۰ ساله هستند.

در این صورت مردم در سن شصت و پنج سالگی هم بازنشسته نخواهند شد و جای خود را به نسل جدید و افکار و الهامات نوین آن نخواهند داد. فیزیک‌دان ماکس پلانک کلام معروفی دارد که می‌گوید: علم هر بار به سوی یک خاک‌سپاری می‌رود. منظور او این است که تنها زمانی که نسلی از دور خارج می‌شود، نظریات نوین فرصتی می‌یابند تا نظریات قدیمی را بی‌اعتبار سازند. این تنها در مورد علم مصداق ندارد. لحظه‌ای به محل کار خودتان فکر کنید. صرف نظر از اینکه شما یک پژوهش‌گر، خبرنگار، آشپز یا فوتبالیست باشید، چه احساس پیدا می‌کنید کرد اگر بدانید که رئیس شما ۱۲۰ ساله است و زمانی که افکار خود را تدوین می‌کرد، ویکتوریا هنوز ملکه بود و اینکه این فرد قرار است برای چند دهه دیگر هم رئیس شما باقی بماند؟

عواقب این امر در زمینه‌های سیاسی می‌تواند از این هم بدشگون‌تر باشد. آیا می‌توانید فکرش را بکنید که پوتین در نود سال بعدی هم بر مسند قدرت باشد؟ با کمی تعمق می‌توانیم تصور کنیم که اگر طول عمرها به صد و پنجاه سال می‌رسید استالین هنوز می‌توانست در سن ۱۳۸ سالگی خود بر مسکو حکومت کند و با صلابت گام بردارد. مائوئی رهبر می‌توانست اکنون یک چهره قرون وسطایی ۱۲۳ ساله باشد و شاهدخت الیزابت می‌توانست دست به سینه بنشیند و منتظر جایگاه سطنتی موروثی

خود از جرج ششم ۱۲۱ ساله باشد و نوبت تاج و تخت چارلز، پسر او، می توانست سال ۲۰۷۶ باشد.

اگر به واقعیت برگردیم، می بینیم که به تحقق پیوستن پیش گویی های کورزویل و دی گری دور از واقعیت هستند، حال می خواهد سال ۲۰۵۰ باشد یا سال ۲۱۰۰. گمان شخصی من بر این است که امید به جوانی ازلی در قرن بیست و یکم یک امید واهی است و کسانی که آن را جدی می گیرند با سرخوردگی تلخی مواجه خواهند شد. زندگی کردن با این حقیقت که روزی خواهیم مرد آسان نیست، اما اعتقاد به زندگی جاوید و اثبات بی اساس بودن بعد از آن ما را دچار سرخوردگی خواهد کرد.

اگر چه سطح متوسط طول عمر طی سده اخیر دوبرابر شده است، اما مقایسه و نتیجه گیری کردن بر این اساس که طول عمر ما در سده آینده هم دو برابر شود و به ۱۵۰ سال برسد، نابه جا خواهد بود. سطح متوسط جهانی طول عمر در سال ۱۹۰۰ از چهل سال نمی گذشت، زیرا بسیاری به دلیل سوء تغذیه در سنین پایین، طاعون و جنگ، بیماری های عفونی و خشونت می مردند. اما آن ها که از قحطی، طاعون و جنگ جان سالم به در می بردند، می توانستند تا هفتاد و هشتاد سال زندگی کنند، که در آن زمان برای انسان خردمند یک طول عمر طبیعی به حساب می آمد. یک طول عمر هفتاد ساله در قرون گذشته، بر خلاف تصور عامیانه، امری غیر طبیعی و نادر نبود. گالیه در سن ۷۷ سالگی و نیوتون در سن ۸۴ سالگی در گذشتند و میکل آنجلو در سن پختگی ۸۸ سالگی در گذشت، و این مردان بدون کمک آنتی بیوتیک ها، واکسن ها

و پیوند اعضا به این سنین رسیدند. در حقیقت حتی شامپانزه‌ها در جنگل‌ها هم گاهی تا شصت سال عمر می‌کنند. [۲۹]

در واقع افزایش طول عمر طبیعی ما به کمک علم پزشکی طی یک سال صورت نگرفته است. دستاورد بزرگ پزشکی نجات ما از مرگ زودرس بوده و به ما امکان داده تا به‌طور کامل از سال‌های زندگی خود لذت ببریم. چیرگی بر سرطان، دیابت و دیگر بیماری‌های کشنده بزرگ به این معنا است که می‌توانیم به حدود سنی نود سال برسیم، اما این دستاوردها برای رسیدن به سن ۱۵۰ سال کفایت نخواهد کرد، تا چه رسد به ۵۰۰ سال. برای این منظور علم پزشکی ناگزیر است تا به مهندسی در بنیادی‌ترین ساختارها و فرآیندهای بدن انسانی بپردازد و راه‌های بازسازی اندام‌ها و بافت‌ها را کشف کند. و به هیچ وجه معلوم نیست که ما بتوانیم تا سال ۲۱۰۰ به آنجا برسیم.

با این وجود هر تلاش ناموفقی در جهت فائق آمدن بر مرگ می‌تواند ما را یک گام به هدف نزدیک‌تر کند و الهام‌بخش امیدهای بزرگ‌تری باشد و مردم را برای انجام تلاش‌های گسترده‌تر تشویق کند. شاید کالیکو *Calico*، سازمان تحقیقات زیستی گوگل، نتواند معضل مرگ را حل کند و به موقع سرگی برین و لاری پیچ، بنیان‌گذاران گوگل را نامیرا کند، اما به احتمال بسیار زیاد به کشفیات برجسته‌ای در مورد زیست‌شناسی سلولی، پزشکی ژنتیک و سلامتی انسان دست خواهد یافت و بنابر این نسل بعدی مدیران گوگل می‌توانند حمله خود به مرگ را از یک موضع جدید و

بهتری آغاز کنند. دانشمندانی که فریاد زندگی جاوید سر می‌دهند، پس‌رکی را تداعی می‌کنند که فریاد گرگ سر می‌دهد: گرگ دیر یا زود خواهد آمد.

بنابر این حتی اگر نتوانیم در طول زندگی خود به زندگی جاوید دست یابیم، احتمالاً جنگ علیه مرگ کماکان در رأس پروژه‌های قرن آینده خواهد بود. اگر اعتقاد خود به تقدس زندگی بشری را به حساب آوریم و پویایی ثبات علمی را هم به آن اضافه کنیم و همه این‌ها را در رأس نیازهای اقتصاد نظام سرمایه قرار دهیم، مبارزه بی‌وقفه علیه مرگ اجتناب‌ناپذیر می‌نماید. تعهد ایدئولوژیک ما به زندگی انسانی هرگز به ما اجازه نخواهد داد تا مرگ انسان را به سادگی بپذیریم. تا وقتی که انسان‌ها از چیزی می‌میرند، ما تلاش خواهیم کرد تا بر آن چیره شویم.

این نبرد برای ثبات علمی و اقتصاد نظام سرمایه کمال مطلوب به حساب می‌آید. اغلب دانشمندان و بانک‌داران اهمیتی به موضوع کار خود نمی‌دهند. موضوعی که برای آن‌ها مهم است این است که موقعیتی را برای‌شان فراهم کند تا به کشفیات جدیدی برسند و سود بیشتری کسب کنند. آیا موضوع علمی و هوشمندانه‌تری از به چالش کشیدن مرگ وجود دارد؟ آیا بازار نوید بخش‌تری از جوانی ازلی وجود دارد؟ اگر چهل سالگی را پشت سر گذاشته‌اید برای دقیقه‌ای چشم‌های خود را ببندید و سعی کنید بدن خود در سن بیست و پنج سالگی را به خاطر آورید. نه فقط اینکه چه ظاهری داشتید، بلکه مهم‌تر از آن اینکه چه احساسی داشتید. اگر می‌توانستید آن بدن را دوباره بدست آورید، چقدر حاضر بودید برای آن بپردازید؟ بدون شک کسانی

هستند که با رغبت از این فرصت چشم پوشی می‌کنند، اما به حد کافی مشتریانی هم هستند که چنین فرصتی را به هر قیمتی می‌فایند و برای آن بازار بیکرانی می‌آفرینند. اگر همه این‌ها کفایت نکنند، همان ترس از مرگ، که در کنه وجود اکثر مردم وجود دارد، حس مقابله با مرگ را بسیار اغوا کننده می‌کند. تا زمانی که انسان‌ها بر این فرضیه باشند که مرگ اجتناب‌ناپذیر است، سعی می‌کنند از سنین پایین با آن کنار آیند و هر تمایلی برای زندگی جاوید را در خود سرکوب کنند، یا با دل بستن به گزینه‌های دیگر بر آن مهار زنند. همه می‌خواهند زندگی جاوید داشته باشند، بنابراین این سمفونی «زندگی جاوید» را تصنیف می‌کنند و برای رسیدن به «شکوه ابدی» به جنگ می‌روند، یا حتی جان خود را برای خرسندی روح و «رستگاری ابدی در بهشت» فدا می‌کنند. بخش عظیمی از آفرینندگی هنری، تعهدات سیاسی و پارسایی دینی ما آکنده از ترس از مرگ است.

وودی آلن، که از موضوع ترس از مرگ موقعیت خارق‌العاده‌ای را برای خود به وجود آورده بود، زمانی مورد سؤال قرار گرفت که آیا زندگی ابدی بر پرده‌نقشه‌ای را آرزو می‌کند. آلن در جواب گفت: «ترجیح می‌دادم که در آپارتمانم زندگی کنم». او ادامه داد: «نمی‌خواهم از طریق حرفه خود به زندگی جاوید برسم. می‌خواهم با نمردن به آن برسم». شکوه ابدی، ادای تشریفات یادبود وطن‌پرستی و آرزوی رفتن به بهشت موعود برای انسان‌هایی مانند آلن، که به‌واقع خواستار نمردن هستند، گزینه‌های غیر جذابی هستند. وقتی مردم (با یا بدون دلایل خوب) به فرصت‌های جدی برای رهایی

از مرگ فکر می‌کنند، میل به زندگی انگیزه آن‌ها را در کشیدن ارابه‌ای سنگین
ایدئولوژی و هنر و دین کور می‌کند.

اگر گمان می‌کنید که متعصبین دینی با چشمان گدازان و گونه‌های پر از ریش
خود افرادی بی‌رحم هستند، فقط کافی است کمی تأمل کنید و ببینید که وقتی
خرده‌فروشان پیر و ستارگان پیر هالیوود به اکسیر زندگی در دسترس فکر می‌کنند،
چکار خواهند کرد. اگر وقتی که علم به پیشرفت‌های چشمگیری در جنگ علیه
مرگ دست یابد، میدان واقعی جنگ از آزمایشگاه‌ها به مجلس‌ها، دادگستری‌ها و
خیابان‌ها منتقل می‌شود. اگر تلاش‌های علمی به ثمر برسند، به منازعات سیاسی
دامن خواهند زد. تمامی جنگ‌ها و منازعات تاریخی می‌توانند در مقابل جنگ واقعی
برای جوانی ابدی در برابر ما رنگ ببازند.

حق خوشبخت بودن

پروژه بزرگ بعدی در دستور کار انسان شاید یافتن کلید خوشبختی باشد. در طول
تاریخ متفکرین، پیامبران و انسان‌های معمولی بی‌شماری، به جای تبیین خود زندگی،
بیشتر به تعریف خوشبختی، به‌عنوان خیر اعلاء پرداخته‌اند. اپیکوروس، فیلسوف یونان
باستان، اعلام کرد که پرستش خدایان وقت تلف کردن است، و هیچ چیز بعد از مرگ
وجود ندارد و تنها هدف زندگی خوشبختی است. اکثر مردم در دوران باستان آیین
اپیکوری را رد کردند، اما این آیین امروزه به یک نگرش مرسوم بدل شده است.
شکاکیت در باره زندگی بعد از مرگ، بشریت را نه تنها به جست‌وجو در پی زندگی

جاوید، بلکه به تفحص در مورد خوشبختی زمینی کشانده است. چه کسی می‌خواهد در ناکامی ابدی زندگی کند؟

تلاش برای خوشبختی برای اپیکوروس معضلی در بعد فردی بود، اما متفکرین نوین مایلند به آن به عنوان یک پروژه جمعی بنگرند. افراد، بدون برنامه‌ریزی‌های حکومتی، منابع اقتصادی و تحقیقات علمی، اقبال زیادی در یافتن خوشبختی نخواهند داشت. اگر کشور شما به خاطر جنگ در تلاشی است، اگر اقتصاد در بحران است و اگر فاقد خدمات درمانی هستید، احتمالاً در فلاکت زندگی می‌کنید. جهره‌می بنت‌هام، فیلسوف بریتانیایی، در پایان قرن هیجدهم اعلام کرد که خیر اعلاء همانا «بزرگ‌ترین خوشبختی برای بیشترین تعداد است»، و نتیجه‌گیری کرد که تنها هدف ارزشمند دولت، بازار و جامعه علمی باید افزایش خوشبختی همگانی باشد. سیاستمداران باید در پی صلح باشند، بازرگانان باید به دنبال ایجاد رفاه باشند و محققین باید به مطالعه طبیعت پردازند، نه برای شکوه پادشاهی، جلال وطن یا عظمت الهی، بلکه برای این که من و شما بتوانیم از یک زندگی شاد لذت ببریم.

اگر چه بسیاری، طی قرون نوزدهم و بیستم، از چشم‌اندازهای بنت‌هام پشتیبانی کردند، اما حکومت‌ها، شرکت‌های تجاری و آزمایشگاه‌ها بیشتر بر روی اهداف فوری و بخوبی مدون شده تمرکز کردند. کشورها موفقیت‌هایشان را نه با خوشبختی شهروندان‌شان، بلکه با گسترده‌گی قلمرو خود، افزایش جمعیت‌شان و رشد تولید ناخالص ملی‌شان می‌سنجیدند. کشورهای صنعتی مانند آلمان، فرانسه و ژاپن

نظام‌های گسترده آموزشی، درمانی و رفاهی برپا نمودند، اما این نظام‌ها بیشتر به جای تضمین شادکامی فردی، معطوف به اقتدار ملی بودند.

مدارس برای تولید شهروندان مطیع و با مهارتی به وجود می‌آمد که بتوانند وفادارانه به میهن خدمت کنند. جوانان در سن هیجده سالگی ناگزیر بودند تا نه تنها میهن پرست، بلکه باسواد هم باشند، تا بتوانند اوامر روزانه فرمانده را بخوانند و نقشه‌های جنگی فردا را ترسیم کنند. آن‌ها می‌بایست از ریاضیات سر در آورند تا بتوانند مسیرها را محاسبه کنند و رمزهای سری دشمن را بشکافند. آن‌ها ملزم بودند تا در حد معقولی از برق، مکانیک و پزشکی سر در آورند تا از دستگاه‌های بی‌سیم استفاده کنند، تانک‌ها را برانند و از رفقای زخمی مراقبت کنند. وقتی که ارتش را ترک می‌کردند از آن‌ها انتظار می‌رفت تا به عنوان کارمند، معلم و مهندس به کشور خدمت کنند و اقتصاد نوین را بسازند و کلی مالیات بپردازند.

همین انتظارات از نظام درمانی هم وجود داشت. کشورهای مثل فرانسه، آلمان و ژاپن در انتهای قرن نوزدهم شروع به برپایی خدمات درمانی مجانی برای توده‌های وسیع مردم کردند. آن‌ها مخارج مربوط به واکسیناسیون نوزادان، خوراک متعادل برای کودکان و آموزش جسمانی برای نوجوانان را تأمین کردند. آن‌ها باتلاق‌های بزرگ را خشکاندند، پشه‌ها را از بین بردند و سیستم فاضل‌آب مرکزی ساختند. هدف نه کامیاب کردن مردم، بلکه مقتدر کردن کشور بود. کشور نیاز به سربازان و کارگران نیرومند و زنان سالمی داشت که بتوانند سربازان و کارگران بیشتری به دنیا آورند، و

احتیاج به مأمورین اداری داشت که به جای خوابیدن در رختخواب بیماری در خانه، به وقت، در سر ساعت ۸ صبح در اداره حاضر باشند.

حتی نظام رفاهی، به جای پاسخ‌گویی به نیازهای افراد، در اصل برای پاسخ‌گویی به مقتضیات ملت طراحی شده بود. وقتی اتو فون بیسمارک بازنشستگی دولتی و امنیت اجتماعی را در آلمان اواخر قرن نوزدهم ابداع کرد، هدف اصلی‌اش تضمین وفاداری شهروندان بود، نه افزایش رفاه آن‌ها. مردم در سن هیجده سالگی برای کشورشان می‌جنگیدند و زمانی که چهل ساله بودند مالیات‌هایشان را می‌پرداختند، زیرا برای کسب مراقبت در سن هفتاد سالگی روی کمک دولت حساب می‌کردند.]

[۳۰

در سال ۱۷۷۶ بنیان‌گذاران ایالات متحده حق تلاش برای خوشبختی را به عنوان یکی از سه حقوق تخطی ناپذیر بشر، در کنار حق زندگی و حق آزادی، به رسمیت شناختند. با این حال لازم به تذکر است که اعلامیه استقلال آمریکا حق تلاش برای خوشبختی را تضمین کرده بود، نه حق خودِ خوشبختی را. مسئله مهم این بود که توماس جفرسون دولت را مسئول خوشبختی شهروندانش نمی‌دانست، بلکه تنها در پی محدود کردن اقتدار دولتی بود. نظر بر این بود که حریم شخصی برای انتخاب فردی، بری از نظارت دولتی، به رسمیت شناخته شود. اگر من این‌طور فکر می‌کردم که ازدواج با جان مرا خوشبخت‌تر از ازدواج با مری می‌کند و ترجیح می‌دادم تا به جای زندگی در سالت لیک سیتی در سان فرانسیسکو زندگی کنم، و به جای کار در یک مزرعه لبنیاتی به عنوان بارمن کار کنم، این حق من است تا خوشبختی‌ام را با

روش خودم جست‌وجو کنم و دولت نباید در آن دخالت کند، حتی اگر من انتخاب اشتباهی می‌کنم.

اما وضعیت طی دهه‌های اخیر تغییر کرده است و چشم‌انداز بنت‌هام بیش از گذشته جدی گرفته شده است. امروزه مردم معتقدند نظام‌های بزرگ، که بیش از صد سال پیش بر پا شدند تا اقتدار ملی را تضمین کنند، در واقع باید به خوشبختی و آسایش فردی شهروندان بپردازند. ما وجود نداریم تا به دولت خدمت کنیم، بلکه دولت وجود دارد تا به ما خدمت کند. حق تلاش برای خوشبختی، که بدواً به منظور ایجاد محدودیت بر قدرت دولتی به وجود آمد، به طور تدریجی به حق خوشبختی تغییر یافت. از آنجا که این حق طبیعی انسان‌ها است تا خوشبخت باشند و هر آنچه که ما را ناخوشنود می‌کند تهدیدی است بر حقوق بنیادی انسانی ما، بنابراین دولت باید به آن بپردازد.

تولید سرانه ناخالص ملی در قرن بیستم شاید معیار ایده‌آلی برای ارزیابی موفقیت ملی محسوب می‌شد. از این زاویه نگرش، کشور سنگاپور، که هر شهروندش سالانه به طور متوسط معادل ۵۶۰۰ دلار ارزش کالایی و خدماتی تولید می‌کند، از کشور کستاریکا، که شهروندش سالانه فقط ۱۴۰۰۰ دلار تولید می‌کند، موفق‌تر است. امروزه متفکرین، سیاست‌مداران و حتی اقتصاددانان به یک نکته تکمیلی اشاره می‌کنند و حتی خوشبختی ملی را جایگزین درآمد ناخالص ملی می‌کنند. اما، گذشته از همه این‌ها، مردم چه می‌خواهند؟ آن‌ها نمی‌خواهند تولید کنند، بلکه می‌خواهند خوشبخت باشند. اما این فقط وسیله است، نه هدف. طی بررسی‌هایی که یکی بعد از

دیگری انجام شد، نشان داده شد که کستاریکا، در مقایسه با سنگاپور، در سطحی بسیار بالاتر از رضایت از زندگی قرار دارد. آیا سنگاپوری بسیار بارآور، اما ناخوشنود را ترجیح می‌دهیم، یا کستاریکایی کمتر بارآور، اما خوشنود را؟

با چنین استدلالی باید دومین هدف اصلی بشر در قرن بیست و یکم، رسیدن به خوشبختی باشد. این در منظر اول پروژه نسبتاً ساده‌ای به نظر می‌رسد. اگر قحطی، طاعون و جنگ از بین رفته و نوع بشر صلح و رفاه بی‌سابقه‌ای را تجربه می‌کند و طول عمر به‌طور چشمگیری رو به افزایش است، این‌ها همه به‌طور قطع انسان‌ها را خوشبخت خواهد کرد. آیا اینطور نیست؟

خیر. اینطور نیست. وقتی اپیکوروس خوشبختی را به عنوان خیر اعلاء توصیف کرد، به شاگردانش هشدار داد که بدست آوردن خوشبختی کار دشواری است. دستاوردهای مادی به تنهایی ما را در دراز مدت خوشنود نخواهند کرد. در حقیقت تلاش کورکورانه برای کسب ثروت، شهرت و لذت فقط تیره روزی به بار می‌آورد. از این رو اپیکوروس توصیه می‌کرد که به اعتدال بخورند و بیاشامند و حوائج جنسی را تحت کنترل در آورند. یک دوستی عمیق در دراز مدت ما را از یک عیاشی دیوانه‌وار خوشنودتر خواهد ساخت. اپیکوروس یک راهنمای کامل اخلاقی بایدها و نبایدها را تدوین کرد تا مردم را از هوس‌های گمراه‌کننده بر حذر سازد و آن‌ها را به خوشبختی رهنمون گردد.

اپیکوروس آشکارا در مسیر معینی سیر می‌کرد. خوشبختی به آسانی بدست نمی‌آید. علیرغم دستاوردهای بی‌سابقه در دهه‌های اخیر، بسیار ناروشن است که

انسان‌های کنونی به طور چشمگیری خوشنودتر از پیشینیان خود باشند. این امر که علیرغم رفاه، آسایش و امنیت بیشتر، میزان خودکشی در قسمت‌های پیشرفته دنیا بسیار بیشتر از جوامع سنتی است، بدشگون می‌نماید.

در کشورهای رو به رشدی مثل پرو، گواتمالا، فیلیپین و آلبانی، که مردم از فقر و بی‌ثباتی سیاسی رنج می‌برند، تقریباً یک نفر از صد هزار نفر سالانه خودکشی می‌کند. در کشورهای صلح‌آمیز و ثروتمندی مثل سوئیس، فرانسه، ژاپن و نیوزلاند، سالانه از صد هزار نفر بیست و پنج نفر دست به خودکشی می‌زنند. در سال ۱۹۸۵ اکثر مردم کره جنوبی در فقر و بی‌سوادی و پیوندهای سنتی زندگی می‌کردند و کشور تحت کنترل یک دیکتاتوری مقتدر قرار داشت. امروزه کره جنوبی یکی از قدرت‌های اقتصادی سرآمد به شمار می‌آید و شهروندانش در شمار باسوادترین مردم دنیا هستند و کشور در سایه یک نظام باثبات و نسبتاً لیبرال - دمکراتیک قرار دارد. اما در سال ۱۹۸۵ از هر صد هزار نفر تقریباً نه نفر خودکشی می‌کردند، در صورتی که امروز آمار سالانه خودکشی بیش از سه برابر شده و به سی نفر درصد هزار نفر رسیده است.]

[۳۱

البته روندهای متضاد و بسیار دلگرم‌کننده‌تری هم وجود داشته است و کاهش چشمگیر مرگ و میر نوازادان به‌طور قطع در افزایش خوشنودی انسان‌ها نقش داشته است و بخشاً ملال زندگی پر استرس نوین را جبران کرده است. با این وجود حتی اگر ما تا حدودی خوشنودتر از پیشینیان مان هستیم، افزایش سطح رفاه ما بسیار کمتر از سطح انتظار ماست. هر فرد در دوران سنگی به‌طور متوسط روزانه در حدود ۴۰۰۰

کالری انرژی در اختیار داشت. این نه تنها شامل غذا، بلکه شامل انرژی به کار رفته در تهیه ابزار، لباس، هنر و آتشگاه هم می‌شد. امروزه یک آمریکایی به طور متوسط روزانه ۲۲۸۰۰۰ کالری انرژی مصرف می‌کند، که فقط وارد شکم نمی‌شود، بلکه به خودرو، کامپیوتر، یخچال و تلویزیون هم اختصاص می‌یابد. [۳۲] یک آمریکایی معمولی، در مقایسه با یک شکارگر - خوراک جوی دوران سنگی معمولی شصت برابر بیشتر انرژی مصرف می‌کند. آیا این به این معنی است که یک آمریکایی معمولی شصت بار خوشبخت‌تر است؟ ما می‌توانیم نسبت به چنین نگرش خوشبینانه‌ای تردید داشته باشیم.

حتی اگر بر بسیاری از فلاکت‌های گذشته چیرگی یافته‌ایم، دستیابی به خوشبختی می‌تواند بسیار مشکل‌تر از نابودی رنج‌ها باشد. فقط کافی بود تا یک تکه نان به یک کشاورز گرسنه بدهیم تا او را راضی کنیم. اما امروز چطور می‌توان یک مهندس چاق و کسل، با درآمد بالا را خوشنود ساخت؟ نیمه دوم قرن بیستم برای ایالات متحده یک عصر طلایی بود. پیروزی در جنگ جهانی دوم و به دنبال آن یک پیروزی باز هم قطعی‌تر در جنگ سرد، این کشور را به یک ابرقدرت جهانی بدل کرد. بین سال‌های ۱۹۵۰ و ۲۰۰۰ تولید ناخالص ملی آمریکا از دو تریلیون دلار به دوازده تریلیون دلار افزایش یافت. درآمد سرانه واقعی دو برابر شد. عرضه قرص جدید ضد بارداری بیش از هر زمان دیگری آزادی رابطه جنسی را بیشتر کرد. زنان، همجنس‌گرایان، آفریقایی - آمریکایی و اقلیت‌های دیگر بالاخره سهم بیشتری از کیک آمریکایی بردند. موجی از خودروها، یخچال‌ها، دستگاه‌های تهویه و جاروهای برقی،

ماشین‌های ظرفشویی، ماشین‌های لباسشویی، تلفن‌ها، تلویزیون‌ها و کامپیوترهای ارزان، زندگی روزانه را در حد غیر قابل تصویری تغییر داد. اما تحقیقات نشان دادند که سطح رضایت معنوی در سال‌های دههٔ ۱۹۹۰ کمابیش در همان سطح رضایت سال‌های دههٔ ۱۹۵۰ باقی مانده بود. [۳۳]

در ژاپن، یکی از پررونق‌ترین اقتصادهای تاریخ، سطح واقعی درآمد‌ها بین سال‌های ۱۹۵۸ و ۱۹۸۷ پنج برابر شد. این بهمن عظیم رفاه که با انبوهی از تغییرات مثبت و منفی در سبک زندگی و روابط اجتماعی ژاپنی همراه بود، تأثیر بسیار کمی بر سطح رضایت معنوی ژاپنی‌ها داشت. ژاپنی‌های سال‌های دههٔ ۱۹۹۰ به همان اندازه خوشنود — یا ناخوشنود — بودند که در سال‌های دههٔ ۱۹۵۰ بودند. [۳۴]

به نظر می‌رسد که خوشبختی ما به یک سقف شیشه‌ای مرموزی اصابت می‌کند که علیرغم تمامی آن دستاوردهای بی‌سابقه، امکان بالاتر رفتن را به آن نمی‌دهد. حتی اگر غذای مجانی برای همه فراهم شده، بیماری‌ها درمان یافته و صلح جهانی تضمین شده، باز این دستاوردها ضرورتاً منجر به شکستن آن سقف شیشه‌ای نشده است. دستیابی به خوشبختی واقعی از طریق چیرگی بر پیری و مرگ چندان آسان‌تر نخواهد شد.

سقف شیشه‌ای خوشبختی بر دو ستون استوار است، که یکی از آن‌ها روان‌شناختی است و دیگری زیست‌شناختی. خوشبختی در بُعد روان‌شناختی بیشتر به توقعات ما بستگی دارد تا شرایط مادی. ما ترجیحاً زمانی خوشنود خواهیم شد که واقعیات با انتظارات ما هماهنگ شوند. خبر بد این است که وقتی شرایط بهتر

می‌شود، انتظارات ما هم بالا می‌روند. بهبودی‌های چشمگیری که در شرایط زیستی انسان‌ها در دهه‌های اخیر ایجاد شده، بیشتر به جای اینکه به رضایت بیشتر منجر شود، به بالاتر رفتن سطح انتظارات آن‌ها منتهی شده است. اگر راه‌کاری در این باره نیابیم، دستاوردهای آینده‌ما در برابر ناخوشنودی فزاینده رنگ خواهند باخت.

انتظارات ما و خوشبختی ما در بُعد زیست‌شناختی، به جای اینکه توسط شرایط اقتصادی، اجتماعی یا سیاسی ما تعیین شود، متأثر از شرایط زیست‌شیمیایی درونی ما است. بر اساس اپیکوروس، ما زمانی خوشبخت هستیم که احساسات خوشایند وجود ما را فرا می‌گیرد و از احساسات ناخوشایند بری هستیم. جهره‌می بنت‌هام نیز معتقد بود که طبیعت توسط دو ارباب بر انسان حکومت می‌کند، ارباب شادی و ارباب رنج. و این‌ها به تنهایی مهر خود را بر هر فکر و عمل و گفته‌ای می‌زنند. جان استوارت میل، جانشین بنت‌هام، تشریح کرد که خوشبختی چیزی به جز شادی و رهایی از رنج نیست و در ورای شادی و رنج نه شر وجود دارد و نه خیر. هر کسی که می‌خواهد خیر و شر را از چیز دیگری، مثل صلاح مملکت و از این قبیل استنتاج کند درصدد تحمیق شما است و شاید تحمیق خودش نیز. [۳۵]

چنین گفته‌هایی در زمان اپیکوروس کفرآمیز، و در زمان بنت‌هام و استورات میل خانمان برانداز می‌نمود. اما در ابتدای قرن بیست و یکم این‌ها به عنوان حقایق علمی تلقی شدند. شادی و رنج، بر اساس علوم زیستی، چیزی به جز موازنه‌ی میان احساسات جسمی نیستند. ما هرگز به رخدادهای جهان واکنش نشان نمی‌دهیم، بلکه فقط به احساسات جسمی در درون خودمان پاسخ می‌دهیم. هیچکس به دلیل اینکه کارش را

از دست داده، طلاق گرفته، یا دولت اعلان جنگ داده، رنج نمی‌برد. تنها چیزی که انسان‌ها را ناکام می‌کند وجود احساسات ناخوشایند در درون جسم خودشان است. از دست دادن شغل قطعاً باعث افسردگی خواهد شد، اما خود افسردگی نوعی حس ناخوشایند جسمی است. هزار چیز می‌تواند ما را عصبانی کند، اما عصبانیت یک چیز انتزاعی نیست، بلکه همواره خود را به صورت یک حس گرما و تنش در جسم نشان می‌دهد و بصورت حس خشم بروز می‌یابد. اما به هیچ وجه نمی‌توانیم بگوییم که از عصبانیت گداخته می‌شویم.

اما علم می‌گوید که کسی هرگز با گرفتن ترفیع، برنده شدن در بخت آزمایی یا حتی یافتن عشق حقیقی خوشبخت نشده است. انسان‌ها تنها و تنها با یک چیز خوشبخت می‌شوند، و آن حس خوشنودی در جسم‌شان است. تصور کنید که ماریو گوتزه، هافبک مورد علاقه تیم فوتبال آلمان هستید و در مسابقهٔ فینال جهانی سال ۲۰۱۴، در مقابل تیم آرژانتین قرار دارید. صد و سیزده دقیقه از بازی بدون گل سپری شده. فقط هفت دقیقه باقی مانده، تا اینکه آن پنالتی دلهره آور زده شد. هفتاد و پنج هزار طرفدار برافروخته، استادیوم مارا کانا در ریو را اشغال کرده‌اند و همزمان میلیون‌ها نفر در سراسر جهان مسابقه را نظاره می‌کنند. شما هم چند متری از دروازه فاصله دارید که آندره شورله یک پاس عالی به طرف شما می‌فرستد. شما هم توپ را با سینهٔ خود ننگه می‌دارید و به جلوی پای خود هدایت می‌کنید و به آن ضربه می‌زنید و می‌بینید که از دروازه‌بان آرژانتینی عبور می‌کند و در عمق دروازه جای می‌گیرد. گل .....! استادیوم همچون آتشفشانی فوران می‌کند. ده‌ها هزار نفر در برلین و مونیخ

در خانه‌هاشان در مقابل تلویزیون‌ها اشک شادی می‌ریزند. شما آکنده از احساس خوشبختی هستید، اما نه به خاطر توپی که وارد دروازه آرژانتین شده، یا جشنی که در باواریان بی‌پرگارتنز برپا است. شما در حقیقت به موج احساسات در درون خودتان واکنش نشان می‌دهید، رعشه بر اندام‌تان می‌افتد، امواج الکتریکی وجود شما را فرا می‌گیرند و احساسات شدید و شادی بی‌حصر از وجود شما فوران می‌زند.

شما لازم نیست گل برندهٔ فینال جام جهانی را به ثمر برسانید تا چنین احساسی بدست آورید. اگر شما در کارت‌تان یک ترفیع غیر منتظره بگیرید، و از شادی به بالا و پایین بپرید، احساسات مشابهی دریافت می‌کنید. لایه‌های زیرین مغز شما چیزی راجع به فوتبال یا شغل نمی‌دانند، بلکه فقط احساسات را می‌شناسند. اگر شما ترفیع بگیرید، اما به دلیلی احساس خوشایندی نداشته باشید، خوشنود نخواهید شد. عکس این مطلب هم صادق است. اگر شما اخراج می‌شدید، یا گل را در مسابقه از دست می‌دادید، اما احساس رضایت می‌کردید (مثلا به خاطر اینکه یک قرص بالا انداخته‌اید)، کماکان احساس می‌کردید که بر عرش اعلی سیر می‌کنید.

آنچه که جای تأسف دارد این است که حس شادی به سرعت نزول می‌کند و دیر یا زود به ناخوشنودی بدل می‌شود. حتی گل برندهٔ فینال جام جهانی، سعادت ابدی شما را تضمین نمی‌کند. گویی که یک سرایشی در این راه وجود داشته باشد. اگر من سال گذشته یک ترفیع شغلی غیر منتظره می‌گرفتم، هنوز هم در آن موقعیت جدید شغلی می‌بودم، اما آن احساس خوشنودی زیادی که هنگام شنیدن خبر ترفیع در من بوجود آمده بود، ظرف چند ساعت ناپدید می‌شد. اگر بخواهم باز سرشار از آن

احساسات دلپذیر شوم، باید یک ترفیع دیگر بگیرم. و اگر ترفیعی به من ندهند ممکن است بسیار ناراحت تر و عصبانی تر از موقعی شوم که یک کارمند ساده بودم.

همه این‌ها خطای تکامل است. نظام زیست‌شیمیایی ما، طی نسل‌های بی‌شماری، به گونه‌ای تنظیم شده که نه میزان خوشبختی ما، بلکه امکان بقاء و بازتولید ما را افزایش دهد. نظام‌های زیست‌شیمیایی به رفتارهایی پاداش می‌دهند که منجر به بقاء و بازتولید شوند، و این‌ها با احساسات خوشایند همراه خواهند بود. اما این‌ها فقط ترفندهای زودگذر تکامل هستند. ما برای بدست آوردن غذا و جفت می‌جنگیم تا از حس ناخوشایند گرسنگی دوری کنیم و از چشیدن مزه خوب و تهییج جنسی لذت ببریم. اما مزه خوب و شور جنسی دوام خیلی زیادی ندارد و اگر می‌خواهیم باز این احساسات را تجربه کنیم ناچاریم دوباره به دنبال غذا و جفت بگردیم.

چه اتفاقی می‌توانست بیفتد اگر طی یک جهش زیستی نادر، سنجابی به وجود می‌آمد که فقط با خوردن یک مغز گردو دستخوش لذت بی‌پایان شود؟ شاید از نظر فنی بتوان با دست‌کاری در تارهای مغزی سنجاب این کار را ممکن نمود. کسی نمی‌داند، شاید یک میلیون سال پیش چنین چیزی به‌واقع برای سنجاب خوشبختی اتفاق افتاده باشد. اما در این صورت این سنجاب از یک زندگی بسیار خوشبخت و بسیار کوتاه لذت برده است و آن جهش زیستی نادر همان جا به پایان رسیده است. زیرا آن سنجاب خوشبخت دیگر زحمت گشتن به دنبال مغزهای بیشتری را به خود نمی‌دهد، تا چه رسد به جست‌وجو برای یک جفت. سنجاب‌های رقیب، که پنج دقیقه بعد از خوردن مغز اول، دوباره احساس گرسنگی می‌کردند، امکان خیلی بیشتری برای

بقاء و انتقال ژن‌هایشان به نسل‌های بعدی می‌یافتند. درست به همین دلیل است که آجیلی که ما انسان‌ها به دنبالش می‌گردیم، و یا موقعیت شغلی بهتر، خانه بزرگ و همسر جذابی که برای یافتنش تلاش می‌کنیم، ما را برای مدت طولانی خوشنود نخواهد کرد.

شاید بعضی‌ها بگویند که بد نیست اینطور باشد، زیرا خوشبختی هدف نیست، بلکه این پیمودن راه برای یافتن خوشبختی است که اهمیت دارد. صعود کردن به قلّه اورست رضایت‌بخش‌تر از ایستادن روی قلّه است. معاشقه و هم‌آغوشی از تخلیه جنسی هیجان‌انگیزتر است؛ هدایت فعالیت‌های آزمایشگاهی پیشگامانه از دریافت جوایز اقلع کننده‌تر است. اما این صورت مسئله را تغییر نمی‌دهد. این فقط نشان می‌دهد که تکامل ما را از طریق طیف گسترده‌ای از احساسات خوشایند هدایت می‌کند. تکامل گاهی ما را با احساس خرسندی و آرامش اغوا می‌کند و زمانی هم احساسات مان را برای شور و هیجان تحریک می‌کند.

وقتی جانوری به دنبال چیزی می‌گردد که امکان بقاء و بازتولید او را بیشتر می‌کند، مثل غذا، جفت یا جایگاه اجتماعی، مغز او شروع به تولید حس هشیاری و هیجان در وجود او می‌کند تا جانور را به سوی تلاش باز هم بیشتری ترغیب کند. به این دلیل چنین احساساتی بسیار خوشایند هستند. دانشمندان در آزمایش معروفی الکترودهایی را به مغز چندین موش وصل کردند که این حیوانات را قادر می‌ساخت، تا فقط با فشار دادن یک پدال، حس هیجان در آن‌ها به وجود آید. وقتی به موش‌ها امکان انتخاب بین غذای خوشمزه و فشار دادن بر پدال داده می‌شد، آن‌ها پدال را

ترجیح می‌دادند، درست مثل کودکانی که بجای آمدن و شام خوردن ترجیح می‌دادند به بازی ویدیویی ادامه دهند. موش‌ها به کرات پدال را فشار دادند، تا اینکه از گرسنگی و خستگی از پا درآمدند. [۳۶] شاید انسان‌ها هم هیجان مسابقه را بر استراحت کردن ترجیح می‌دهند، تا حس موفقیت را تجربه کنند. پس آنچه که مسابقه را تا به این حد جذاب می‌کند، حس نشاطی است که همراه با آن می‌آید. هیچکس نمی‌خواهد کوهنوردی کند، بازی ویدیویی کند یا به قرار ملاقات با جنس مخالف برود، اگر این کارها فقط احساس ناخوشایند، استرس، یأس و کسالت به همراه داشته باشند. [۳۷]

متأسفانه حس هیجان مسابقه به اندازه حس خوشایند پیروزی گذرا است. دن ژوان از هیجان هم‌آغوشی یکشنبه لذت می‌برد، سوداگر از جویدن ناخن‌ها و نگاه کردن به نوسانات سهام لذت می‌برد. و بازیگر بازی‌های ویدیویی از کشتن هیولاهای روی صفحه رایانه‌اش و فراموش کردن نتیجه بازی روز قبل لذت می‌برد. همانطور که موش‌ها به کرات پدال را فشار می‌دهند، دن ژوان، بزرگان تجارت و بازیگران کامپیوتری هر روز نیاز به هیجان‌های جدیدی دارند. باز هم متأسفانه، اینجا هم انتظارات، خود را با شرایط هماهنگ می‌کنند و چالش‌های دیروز، امروز کسالت‌آور می‌شود. شاید کلید خوشبختی نه مسابقه و نه مدال طلا، بلکه ترکیب مناسبی از هیجان و آرامش باشد؛ اما اکثر ما می‌خواهیم مداوماً خود را بین استرس و کسالت بیندازیم و هم از این و هم از آن ناخوشنود باشیم.

اگر این نظریه علمی درست باشد، که خوشبختی ما وابسته به نظام زیست‌شیمیایی ما است، پس تنها راه برای تضمین تداوم رضایت‌مان دستکاری در این نظام است. رونق اقتصادی، اصلاحات اجتماعی و انقلابات سیاسی را فراموش کنید: برای بالا بردن سطح خوشبختی عمومی کافی است تا کارکرد زیست‌شیمیایی انسان‌ها را دستکاری کنیم. و این درست همان چیزی است که ما طی دهه‌های اخیر در حال انجامش هستیم. پنجاه سال پیش داروهای روان‌درمانی به روان‌پریشی سخت آستگما اختصاص می‌یافتند. آن بیماری امروز از بین رفته است. خوشبختانه یا بدبختانه، درصد فزاینده‌ای از مردم به‌طور منظم از داروهای روان‌درمانی استفاده می‌کنند، نه فقط برای درمان بیماری‌های روانی، بلکه همچنین به خاطر تحمل ملالت‌های ناشی از افسردگی‌های روحی و پریشانی‌های مقطعی.

به عنوان مثال، تعداد روزافزونی از دانش‌آموزان مدارس از محرک‌هایی مثل ریتالین استفاده می‌کنند. در سال ۲۰۱۱ تعداد ۳,۵ میلیون کودک در آمریکا داروهای مربوط به ای.دی.اچ.دی [اختلال تمرکز - بیش‌فعالی] مصرف می‌کردند. تعداد مصرف‌کنندگان این دارو در انگلیس از ۹۲ هزار نفر در سال ۱۹۹۷ به ۷۸۶ هزار نفر در سال ۲۰۱۲ افزایش یافت. [۳۸] هدف اصلی معالجه اختلال تمرکز بود، اما امروز کودکان کاملاً سالم از این داروها برای افزایش توانایی‌هایشان برای پاسخ‌گویی به انتظارات معلمان و والدین‌شان استفاده می‌کنند. [۳۹] بسیاری این وضعیت را زیر سؤال می‌برند و چنین استدلال می‌کنند که مشکل در نظام آموزشی است، نه در خود کودکان. اگر دانش‌آموزان از اختلال تمرکز، استرس و نمرات پایین رنج می‌برند، شاید

وقت آن رسیده که روش آموزشی منسوخ شده، کلاس‌های درسی شلوغ و زندگی پرشتاب غیر طبیعی را زیر سؤال ببریم. شاید لازم باشد تا تغییراتی در مدارس به وجود بیاوریم، نه در دانش‌آموزان. جالب است بدانیم که این بحث چطور بالا گرفت. نزاع بر سر نظام‌های آموزشی طی هزاران سال جریان داشته است. در چین باستان یا در بریتانیای دوران ویکتوریا، هر کسی روش‌های خاص خود را داشته و با حرارت با دیگر گزینه‌ها مخالفت می‌کرده است. اما همه تا اینجا بر یک چیز توافق داشته‌اند: برای بهبود آموزش باید مدارس را تغییر داد. امروز، برای اولین بار در تاریخ، کسانی یافت می‌شوند که معتقدند که راه مؤثرتر تغییر کارکردهای زیست‌شیمیایی دانش‌آموزان است. [۴۰]

ارتش هم همین راه را می‌پیماید: دوازده درصد از سربازان آمریکایی در عراق و هفده درصد از سربازان آمریکایی در افغانستان از قرص‌های خواب‌آور یا قرص‌های ضد استرس استفاده می‌کنند تا بتوانند از پس فشارها و اضطراب‌های ناشی از جنگ برآیند. وحشت، افسردگی و آسیب‌های روانی به خاطر نارنجک‌ها، خودروهای حاوی بمب و مین‌ها به وجود نیامده‌اند، بلکه به دلیل هورمون‌ها، انتقال دهنده‌های عصبی و شبکه‌های عصبی به وجود آمده‌اند. دو سرباز می‌توانند شانه به شانه در یک مخفیگاه باشند. یکی از آن‌ها از وحشت خشکش میزند، مشاعر خود را از دست می‌دهد و برای سال‌ها بعد از ماجرا دچار کابوس می‌شود. اما سرباز دیگر شجاعانه به پیش می‌تازد تا مدالی را از آن خود کند. تفاوت، در کارکرد زیست‌شیمیایی این سربازان است و اگر

بتوانیم راهی بیابیم که بر آن کنترل داشته باشیم، می‌توانیم همزمان سربازان شادتر و ارتش کاراتری به وجود آوریم. [۴۱]

تلاش برای خوشبختی از راه‌های زیست‌شیمیایی دلیل اولیه جرائم در دنیا است. نیمی از زندانیان زندان‌های فدرال ایالات متحده در سال ۲۰۰۹ به خاطر مواد مخدر زندانی بودند؛ ۳۸ درصد از زندانیان در ایتالیا محکوم به جرائم مربوط به مواد مخدر بودند؛ جرائم ۵۵ درصد از زندانیان انگلیس در رابطه با مصرف یا تجارت مواد مخدر بود. در گزارشی مربوط به محکومین استرالیایی در سال ۲۰۰۱ مشخص شد که ۶۲ درصد از آن‌ها در لحظه ارتکاب جرمی که به خاطر آن زندانی شده بودند، تحت تأثیر مواد مخدر بودند. [۴۲] مردم به خاطر این الکل مصرف می‌کنند که فراموش کنند، برای این حشیش می‌کشند تا احساس آرامش کنند، به این دلیل کوکائین و متامفتامین استفاده می‌کنند تا هشیار شوند و اعتماد به نفس پیدا کنند؛ اکستازی آن‌ها را به خلسه فرو می‌برد و ال.اس.دی آن‌ها را به فضای آهنگ لاکی در آسمان با مرواریدها می‌برد. آنچه که گروهی از مردم امیدوارند از طریق کار و تحصیل و تشکیل خانواده کسب کنند، دیگران سعی می‌کنند از راهی ساده‌تر، یعنی از طریق مصرف میزان مناسب مولکول‌های شیمیایی بدست آورند. این تهدیدی بنیادی علیه جامعه و نظم اقتصادی است و از این رو است که کشورها جنگی خونین، سخت و بی‌آینده علیه جرائم زیست‌شیمیایی به‌راه انداخته‌اند.

دولت امیدوار است بتواند بر تلاش زیست‌شیمیایی برای خوشبختی اعمال کنترل کند و آن‌ها را به «خوب» و «بد» تفکیک کند. قاعده کلی روشن است: آن مواد

زیست‌شیمیایی که بتوانند ثبات سیاسی، نظم اجتماعی و رونق اقتصادی را تضمین کنند، مجاز هستند و حتی توصیه می‌شوند (مثلاً آن‌هایی که بتوانند بچه‌های بیش‌فعال مدارس را آرام کنند، یا سربازان مضطرب را روانهٔ نبرد کنند). ولی آن مواد زیست‌شیمیایی که رشد و ثبات را بر هم می‌زنند ممنوع هستند. اما هر سال داروهای مخدر جدیدی در آزمایشگاه‌های دانشگاه‌ها، شرکت دارویی و شبکه‌های جنایی ساخته می‌شوند، که نیازهای دولت و تقاضای بازار را متأثر از خود می‌کنند. وقتی تلاش زیست‌شیمیایی برای خوشبختی شدت می‌یابد، سیاست، جامعه و اقتصاد را هم دستخوش تغییراتی می‌سازد و این امر کنترل بر آن را باز هم دشوارتر می‌کند.

و مواد مخدر تنها یک آغاز است. هم اکنون متخصصین در آزمایشگاه‌های تحقیقی مشغول کار بر روی راه‌های ظریف‌تری برای هدایت عملکرد زیست‌شیمیایی انسان هستند، مثل فرستادن مستقیم انگیزش‌های الکتریکی به نقاط مناسبی در مغز، و یا تغییر کارکردهای بدنی از طریق مهندسی ژنتیک. صرف نظر از اینکه دقیقاً چه روشی بکار گرفته شود، رسیدن به خوشبختی از طریق دستکاری‌های زیست‌شیمیایی کار آسانی نخواهد بود، زیرا نیازمند تغییر در الگوهای بنیادین حیات است. اما چیره شدن بر قحطی، طاعون و جنگ هم آسان نبود.

عاقلانه به نظر نمی‌رسد که انسان تا به این حد برای خوشبختی زیست‌شیمیایی تلاش کند. کسانی هستند که معتقدند که خوشبختی کافی نیست و نامعقول خواهد بود اگر خوشنودی فرد را به عنوان والاترین هدف جامعهٔ بشری قلمداد کنیم. افراد دیگری هم وجود دارند که مخالفی با این امر که خوشبختی در واقع چیز بسیار

خوبی است ندارند، اما با توصیف زیستی شناختی خوشبختی، به عنوان تجربه حسی خوشایند، مشکل دارند.

اپیکوروس در دو هزار و سیصد سال پیش به شاگردانش هشدار داد که تلاش بیش از حد برای کسب لذت بیشتر به جای اینکه مردم را خوشبخت کند، آن‌ها را ناکام خواهد کرد. چند سده قبل از او بودا عبارت باز هم عمیق‌تری به کار برد و توصیه کرد که تلاش برای کسب احساسات خوشایند در حقیقت منشاء واقعی رنج است. چنین احساساتی فقط ارتعاشاتی بی‌معنا و گذرا هستند. حتی وقتی چنین احساساتی را تجربه می‌کنیم، به آن‌ها قناعت نمی‌کنیم، بلکه بیشتر طلب می‌کنیم. پس فرقی نمی‌کند این احساسات چقدر نشاط‌آور و هیجان‌انگیز باشند، چون ما هرگز ارضاء نمی‌شویم.

اگر من خوشبختی را در قالب احساسات زودگذر لذت‌بخش خلاصه کنم، ناچار خواهم شد تا حریصانه و بی‌وقفه بدنبال ارضای آن‌ها باشم. وقتی نهایتاً آن‌ها را بدست بیاورم، به سرعت ناپدید خواهند شد، و از آنجا که خاطره احساسات خوش گذشته به تنهایی مرا ارضاء نخواهند کرد، باید دوباره از اول شروع کنم. حتی اگر این تلاش‌ها ده‌ها سال هم تداوم داشته باشند، هرگز مرا به یک سرانجام پایدار نخواهند رساند؛ اما آنچه که از تمامی این تلاش‌های حریصانه عاید من خواهد شد، استرس و ناخوشنودی بیشتر خواهد بود. انسان‌ها برای رسیدن به کامیابی ناگزیرند تا تلاش برای احساسات لذت‌بخش را کاهش دهند، نه اینکه آن را تشدید کنند.

این نظریه بودیستی در مورد خوشبختی نقاط مشترک زیادی با نظریه زیست‌شیمیایی دارد. هر دو نظریه با هم توافق دارند که احساسات لذت‌بخش، با همان سرعتی که شدت می‌یابند، ناپدید می‌شوند و تا زمانی که مردم حریصانه دنبال آن احساسات باشند، بدون آن که به‌واقع آن‌ها را تجربه و لمس کنند، ناراضی خواهند ماند. اما این دو نظریه دو راه حل بسیار متفاوت ارائه می‌دهند. راه حل زیست‌شیمیایی درصدد خلق محصولات و درمان‌هایی است که برای انسان‌ها یک موج بی‌پایان احساسات خوشایند فراهم آورند، به طوری که این محصولات همواره در دسترس باشند. پیشنهاد بودا این بود که طمع خود را نسبت به احساسات خوشایند کم کنیم و اجازه ندهیم تا بر زندگی ما اعمال کنترل کند. بر اساس نظریه بودا ما می‌توانیم ذهن خود را به گونه‌ای تمرین دهیم که بتواند با دقت بر عروج و افول بی‌وقفه احساسات نظاره کند. وقتی ذهن می‌آموزد که احساسات را آن‌طور که هستند ببیند — یعنی به صورت ارتعاشات بی‌معنا و گذرا — آنگاه علاقه خود را به تلاش برای آن از دست خواهیم داد. تلاش برای یافتن چیزی که به همان سرعتی که اوج می‌گیرد، ناپدید می‌شود، چه ثمری دارد؟

در حال حاضر بشر علاقه فراوانی به راه حل زیست‌شیمیایی دارد. مهم نیست که راهبان غارهای هیمالیا یا فلاسفه در برج عاج خود چه می‌گویند، زیرا برای ابرقدرت نظام سرمایه خوشبختی مسرت بخش است، همین! برای هر سالی که می‌گذرد، تحمل ما برای احساسات ناخوشایند فروکش می‌کند و حرص ما برای احساسات خوشایند بیشتر می‌شود. هم تحقیقات علمی و هم ملاحظات اقتصادی به آن سو نظر

دارند و هر ساله مُسکِن‌های بهتر، بستنی‌های خوشمزه جدید، تشک‌های نرم‌تر و بازی‌های کامپیوتری اعتیادآورتری روانهٔ بازار می‌شوند، به طوری که حتی آن لحظهٔ کوتاهی هم که منتظر اتوبوس هستیم، دچار کسالت نشویم.

اما قطعاً تمام این‌ها هم کفایت نخواهد کرد. از آنجا که تکامل، تجربهٔ عیاشی بی‌وقفه را در نهاد انسان خردمند نگذاشته — اگر این آن چیزی است که بشر می‌خواهد — پس بستنی و بازی‌های کامپیوتری هم کفایت نخواهد کرد. این مستلزم تغییر زیست‌شیمی ما و مهندسی مجدد اندام و ذهن ما است. اما ما روی این‌ها کار می‌کنیم. بحث‌های بسیاری در مورد خوب یا بد بودن این‌ها وجود دارد، اما به نظر می‌رسد که دومین پرزّهٔ عظیم قرن بیست و یکم — تضمین خوشبختی دائمی همگانی — نیازمند مهندسی مجدد انسان خردمند باشد.

خدایان سیارهٔ زمین

انسان‌ها در تلاش خود برای رسیدن به کامیابی و زندگی جاوید در حقیقت می‌خواهند خود را به خدایان تکامل دهند. نه فقط به خاطر اینکه به مقام خدایی برسند، بلکه به این دلیل که برای غلبه بر پیری و فلاکت، ابتدا باید بر درون زیست‌شیمیایی خود کنترل خداگونه بدست آورند. اگر روزی توان این را پیدا کنیم که مرگ و رنج را در جسم خود مهندسی کنیم، شاید همان توان برای ما کافی باشد تا نظم درونی خود را تقریباً به هر شکلی که بخواهیم بازسازی کنیم و به هزاران شکل در اندام، احساسات و هوش خود هم دستکاری کنیم. در این صورت شما اگر بخواهید،

می‌توانید برای خود قدرت هرکول، احساسات اسطوره‌های آفرودیت، خرد آته‌نا، یا جنون دیونیسوس را خریداری کنید. افزایش قدرت انسان تا کنون عمدتاً بر پایهٔ ابزارهای کمکی او بوده است. این قدرت در آینده شاید بیشتر بر پایهٔ تحول اندام و مغز انسان استوار باشد.

تحول انسان‌ها به خدایان می‌تواند به سه شکل صورت گیرد: مهندسی زیستی، مهندسی سایبورگ و مهندسی و آفرینش موجودات غیرزنده.

مهندسی زیستی با این بینش شروع می‌شود که ما از متحقق کردن کامل قابلیت‌های اندام‌های زنده فاصلهٔ زیادی داریم. انتخاب طبیعی طی چهار میلیارد سال این اندام‌ها را شکل داد و متحول کرد، به طوری که ما از آمیب‌ها به خزندگان، تا پستان‌داران و بعد به انسان خردمند تحول یافتیم. اما دلیلی وجود ندارد تا فکر کنیم که انسان خردمند ایستگاه آخر باشد. تغییرات نسبتاً کوچکی در ژن‌ها و هورمون‌ها و نورون‌ها کافی بود تا انسان راست قامت را — که نتوانست چیزی چشمگیرتر از چاقوهای سنگی درست کند — به انسان خردمند تبدیل کند، که کشتی فضایی و کامپیوتر می‌سازد. چه کسی می‌داند که تغییرات اندک بیشتری در دی.ان.ای. نظام هورمونی و ساختار مغزی ما به چه نتیجه‌ای بینجامد؟ مهندسی زیستی شکیبانه به انتظار فرآیندهای انتخاب طبیعی نمی‌نشیند تا ترفندهای خود را نمایان کند، بلکه به گونه‌ای هدفمند همان بدن قدیمی انسان خردمند را در رمزهای ژنتیک بازنویسی می‌کند، مدارهای مغزی‌اش را تعویض می‌کند، توازن زیست‌شیمیایی‌اش را تغییر می‌دهد و حتی اندام‌های کاملاً جدیدی را به او اضافه می‌کند و به این شکل خدیان

جدیدی می‌آفریند، که می‌توانند به همان اندازه از ما انسان‌های خردمند متفاوت باشند که ما از انسان‌های راست قامت متفاوت بودیم.

مهندسی سایبورگ از این هم گامی فراتر می‌رود و اندام زنده را با دستگاه‌های غیر زنده ترکیب می‌کند، مثل دست‌های بیونیک، چشم‌های مصنوعی، یا میلیون‌ها نانو - رباتی که گردش خون مان را هدایت می‌کنند، نارسایی‌ها را تشخیص می‌دهند و آسیب‌ها را ترمیم می‌کنند. چنین سایبورگی می‌تواند در مقایسه با اندام زنده از توانایی‌های بسیار بالاتری برخوردار باشد. به عنوان مثال، تمام قسمت‌های یک اندام زنده باید در رابطه مستقیم با یکدیگر باشند تا بتوانند عمل کنند. اگر مغز یک فیل در هند باشد، چشم‌هایش در چین و پاهایش در استرالیا، این فیل یقیناً مرده است، و حتی اگر به دلیل مرموزی زنده باشد، نمی‌تواند ببیند، بشنود یا راه برود. اما یک سایبورگ می‌تواند همزمان در مکان‌های متعددی باشد. یک دکتر سایبورگ می‌تواند در توکیو یا شیکاگو یا در یک ایستگاه فضایی در مریخ جراحی‌های اضطراری انجام دهد، بدون اینکه حتی دفتر کارش در استکهلم را ترک کند. تنها چیزی که او به آن نیاز دارد یک ارتباط اینترنتی با سرعت بالا و یک جفت چشم و دست بیونیک است. با کمی تعمق می‌توان گفت، چرا یک جفت چشم و دست؟ چرا چهار تا نباشد؟ در حقیقت حتی این‌ها هم غیر ضروری هستند. چرا یک دکتر سایبورگ باید یک چاقوی جراحی بدست گیرد، وقتی می‌تواند مستقیماً بین مغز خود و آن ابزار رابطه برقرار کند؟

شاید این «علمی - تخیلی» به نظر آید، اما هم اکنون متحقق شده است. اخیراً میمون‌ها آموخته‌اند که دست‌ها و پاهای بیونیک خود را که جدا از بدن‌شان است، از طریق الکترودهای کاشته شده در مغزشان، به حرکت در آورند. بیماران فلج قادرند اندام‌های بیونیک خود را به حرکت در آورند، یا کامپیوترها را فقط با نیروی فکر خود به کار اندازند. شما، اگر بخواهید، می‌توانید همین الان با کمک یک کلاه‌خود «فکر خوان» دستگاه‌های الکتریکی در خانه‌تان را از راه دور کنترل کنید. این کلاه‌خود نیاز به کاشتن الکتروده در مغز ندارد و با خواندن علائم الکتریکی جاری در سر شما عمل می‌کند. اگر می‌خواهید لامپ آشپزخانه را روشن کنید، کافی است تا کلاه‌خود را روی سرتان بگذارید و علائم مغزی برنامه‌ریزی شده‌ای را تصور کنید (مثلاً تصور کنید که دست راست شما روی کلید برق می‌رود)، و بعد کلید برق زده می‌شود. شما می‌توانید چنین کلاه‌خودهایی را در اینترنت، فقط با ۴۰۰ دلار بخرید. [۴۳]

صد کارگر در مرکز فن‌آوری پیشرفته «پی سنتر» در استکهلم، در اوایل سال ۲۰۱۵، میکروچیپ‌هایی را در دست‌های خود کار گذاشته بودند که به اندازه یک دانه برنج بودند و در خود اطلاعات امنیتی شخصی هر کارگر را ذخیره می‌کردند و این کارگران را قادر می‌کردند تا به کمک امواج دست خود، درها را باز کنند و دستگاه‌های فتوکپی را به کار اندازند. آن‌ها امیدوارند به زودی از این طریق پرداخت‌ها را هم انجام دهند. یکی از مبتکرین به اسم هانس شوبلاد توضیح داد: «ما هم اکنون تمام وقت از طریق فن‌آوری رابطه داریم، اما این صورت آشفته‌ای دارد، مثلاً باید چندین اسم رمز داشته باشیم. آیا بهتر نیست که فقط از یک تماس دست استفاده کنیم؟» [۴۴]

اما حتی مهندسی سایبورگ، آنجا که می‌گویند مغز زنده باید مرکز هدایت و کنترل زندگی باشد، نسبتاً محافظه‌کار است. یک نقطه نظر جسورانه‌تر به‌طور کامل از دخالت دادن بخش‌های زنده صرف نظر می‌کند و امیدوار است که موجوداتی کاملاً غیر زنده بیافریند. نرم‌افزار هوشمند جانشین شبکه‌های عصبی می‌شود، که قادر است، بدون محدودیت‌های زیستی و شیمیایی، در دنیای واقعی و غیر واقعی سیر کند. زندگی، بعد از چهار میلیارد سال سرگردانی در حصارهای زیستی، راه خود را به گستره قلمرو غیر زنده باز می‌کند و اشکالی به خود می‌گیرد که ما حتی در افسار گسیخته‌ترین تخیلات‌مان هم نمی‌توانیم تصورش را بکنیم. اما این افسار گسیخته‌ترین تخیلات هنوز حاصل شیمی موجود زنده است.

ما نمی‌دانیم که این مهندسی‌ها ما را به کجا خواهند برد و فرزندان خداگونه ما چه ظاهری خواهند داشت. پیش‌گویی آینده هرگز آسان نبوده و زیست‌فناوری‌های انقلابی این پیش‌گویی را باز هم دشوارتر خواهند کرد. پیش‌گویی در مورد تأثیرات فناوری‌های نوین در زمینه‌هایی مثل حمل و نقل، ارتباطات و انرژی به حد کافی دشوار است، تا چه رسد به فناوری‌های مربوط به تحول انسان‌ها، که نوع کاملاً متفاوتی از چالش به حساب می‌آید. از آنجا که این فناوری‌ها برای دستکاری در مغز و امیال انسان اعمال می‌شوند، انسان‌هایی با آگاهی و امیال امروزی قادر به درک پیامدهای آن نیستند.

تاریخ طی هزاران سال مملو از تحولات فنی، اقتصادی، اجتماعی و سیاسی بوده است. اما یک چیز ثابت باقی ماند، و آن خود بشریت است. ابزارها و نهادها در مقایسه با دوران کتاب مقدس تفاوت بسیار زیادی کرده‌اند، اما عمق ساختارهای ذهن بشر همانی است که در آن زمان بود. به این دلیل است که ما هنوز خود را با کتاب مقدس، نوشتارهای کنفوسیوس یا تراژدی‌های سوفوکل و اوری‌پیدز تداعی می‌کنیم. این آثار کلاسیک توسط انسان‌هایی مثل خود ما به وجود آمدند، اما ما احساس می‌کنیم که آن‌ها در بارهٔ ما صحبت می‌کنند. بازیگران اودیپ، هاملت و اوتل‌لو در نمایش‌های تئاتری جدید شاید جین و تی شرت می‌پوشند و اکانت فیس‌بوک دارند، اما کشمکش‌های عاطفی آن‌ها همان‌هایی هستند که در نمایش اصلی نوشته شده.

از آنجا که فن‌آوری ما را قادر می‌کند تا مغز انسان را بازسازی کنیم، انسان خردمند از میان خواهد رفت و تاریخ بشر به انتها خواهد رسید و فرآیند کاملاً جدیدی آغاز خواهد شد، که من و شما از درک آن عاجز هستیم. محققین بسیاری سعی می‌کنند در مورد جهان سال‌های ۲۱۰۰ و ۲۲۰۰ پیش‌گویی کنند. اما این اتلاف وقت است. هر پیش‌گویی ارزشمندی باید قابلیت‌های بازسازی مغز انسان را به حساب آورد و این کار ناممکن است. پاسخ‌های هوشمندانهٔ زیادی برای این سؤال که «انسان‌هایی با مغزهایی شبیه مغز ما، با زیست‌فن‌آوری چکار خواهند کرد؟» وجود دارد. اما برای این سؤال که «موجوداتی با یک نوع مغز متفاوت، با زیست‌فن‌آوری چکار خواهند کرد؟» پاسخ‌های خوبی وجود ندارد. تمام آنچه‌ی که می‌توانیم بگوییم این است که انسان‌هایی شبیه به ما از زیست‌فن‌آوری احتمالاً برای بازمهندسی مغزشان استفاده

خواهند کرد، اما مغزهای امروزی نمی‌توانند درک کنند که چه اتفاقی پس از آن خواهد افتاد.

حتی اگر جزئیات مبهم هستند، با این وجود می‌توانیم نسبت به مسیر کلی تاریخ مطمئن باشیم. سومین پروژه بزرگ بشر در قرن بیست و یکم بدست آوردن قدرتهای خداگونه برای آفرینش و تخریب و متحول کردن انسان خردمند به انسان خداگونه است. این پروژه سوم آشکارا زیر مجموعه دو پروژه قبلی است و توسط آن دو تغذیه می‌شود. ما می‌خواهیم توانایی بازسازی اندام و مغز خود را بدست آوریم تا قبل از هر چیز بر پیری، مرگ و فلاکت غلبه یابیم، اما وقتی به این هدف دست یافتیم، آیا کسی می‌تواند پیش‌گویی کند که بعد چه کار دیگری با این قدرت خود خواهیم کرد؟ پس شاید بتوانیم به این دستور کار جدید بشر، که در حقیقت شامل یک دستور کار واحد (با شاخه‌های متعدد) است، به‌عنوان پروژه دستیابی به مقام خدایی یاد کنیم.

اگر این غیر علمی یا عجیب به نظر می‌رسد، به این دلیل است که مردم اغلب در درک مفهوم خدایی دچار سوء تفاهم هستند. خدایی یک کیفیت مبهم ماوراء طبیعی نیست. و معادل قادر متعال هم نیست. وقتی از تکامل انسان‌ها به خدایان صحبت می‌کنیم، منظور از خدا، پدر آسمانی قادر متعال، در کتاب مقدس نیست، بلکه خدایان یونانی یا دیوهای هندو هستند. فرزندان ما هم می‌توانند ضعف‌ها، حماقت‌ها و محدودیت‌های خودشان را داشته باشند، درست مثل زئوس و ایندرا، که ضعف‌های خودشان را داشتند. اما آن‌ها می‌توانستند در ابعادی بسیار بزرگ‌تر از ما عشق بورزند، متنفر شوند، بیافرینند و تخریب کنند.

اغلب خدایان در طول تاریخ به این دلیل پرستیده نمی شده‌اند، چون قادر متعال بوده‌اند، بلکه به خاطر اینکه دارای توانایی‌های خارق‌العاده‌ای بوده‌اند، مثل توان طراحی و خلق موجودات زنده، توان تغییر بدن خود، توان کنترل بر محیط زیست و آب و هوا، توان خواندن افکار و ایجاد ارتباط از راه دور، توان حرکت کردن با سرعت بسیار زیاد، و طبعاً از این رو که جاودانه بوده‌اند و زندگی نامحدود داشته‌اند. انسان‌ها هم تلاش می‌کنند تا این توانایی‌ها را کسب کنند، و بعد هم خود را به توانایی‌های دیگری مجهز کنند. برخی توانایی‌های سنتی که طی هزاران سال آسمانی تلقی می‌شدند، امروزه بقدری عمومیت یافته که دیگر کسی به آن‌ها فکر هم نمی‌کند. یک فرد معمولی اکنون می‌تواند بسیار ساده‌تر از خدایان باستانی یونانی، هندو و آفریقایی، از مسافت‌های طولانی رابطه برقرار کند یا به دور دست‌ها سفر کند.

به عنوان مثال، مردم ایگبود در نیجریه معتقدند که خدای آفریننده چوکاو در ابتدا می‌خواست به مردم زندگی جاوید عطا کند. او سگی را فرستاد تا به انسان‌ها بگوید که مرده‌های خود را بسوزانند و خاکستر جسد‌هایشان را پراکنده کنند و آنگاه این مرده‌ها به زندگی باز خواهند گشت. اما متأسفانه آن سگ خسته بود و راه را به آرامی پیمود. سپس چوکای ناشکیبا گوسفندی فرستاد تا در فرستادن این پیام مهم سرعتی ایجاد کند. متأسفانه وقتی گوسفند از نفس افتاده به مقصدش رسید، در خواندن دستورالعمل‌ها اشتباه کرد و به انسان‌ها گفت که جسد‌هایشان را دفن کنند. و بدین ترتیب مرگ جاودانی شد. به این دلیل است که ما تا به امروز باید بمیریم.

فکرش را بکنید، اگر چوکاو فقط یک اکانت تویتر می‌داشت و به جای اعتماد به سگ خسته و گوسفند کودن پیامش را از آن طریق می‌فرستاد!

اکثر ادیان در جوامع کشاورزی باستان به مسائل دنیوی، مثل بارآوری محصولات کشاورزی می‌پرداختند، نه به معضلات ماوراء طبیعی و آخرت. خدا در وصیت‌نامه قدیمی هیچ‌گاه وعده پاداش یا مجازات بعد از مرگ را نداد. او به جای آن به قوم اسرائیل می‌گوید: «اگر به دقت به فرمان‌هایی که خطاب به شما نازل می‌کنم توجه کنید . . . آنگاه در فصل مناسب، باران نازل خواهیم کرد . . . و شما غله و شراب و روغن برداشت خواهید کرد. من در مزارع شما علف خواهیم نشانند تا به احشام خود بدهید، و شما تناول خواهید کرد و خوشنود خواهید شد. اما مراقب باشید! تا دل‌تان شما را نفریبد، تا مبادا روی گردانید و خدایان دیگر بپرستید. زیرا خشم خداوندی دامن شما را خواهد گرفت و موهبت‌های آسمانی را از شما دریغ خواهیم کرد و باران نخواهد بارید، زمین‌هاتان ثمر نخواهد داد و شما به سرعت از زمین حاصلخیزی که در اختیارتان گذاشته‌ام، محروم خواهید شد» (تثنیه ۱۷ — ۱۱:۱۳). دانشمندان امروز می‌توانند بسیار بیش از آنچه که خدا در وصیت‌نامه قدیمی وعده داده، ایجاد کنند. تولید کشاورزی در این دوره، به کمک کودهای مصنوعی، حشره‌کش‌های صناعی و غلات تراریخته، بسیار بیشتر از بالاترین سطح توقع کشاورزان باستان است. و سرزمین خشک اسرائیل دیگر از غضب و تهدید فلان خدا برای خشکاندن آسمان و منع باران واهمه نخواهد داشت، زیرا اسرائیلی‌ها اخیراً تجهیزات عظیم نمک‌زدایی در سواحل

مدیته‌رانه مستقر کرده‌اند، و در حال حاضر می‌توانند آب آشامیدنی خود را از دریا بگیرند.

تا اینجا ما، با ساختن ابزارهای بهتر و بهتر، با خدایان باستان مسابقه داده‌ایم و در آینده‌ای نه چندان دور احتمالاً ابرانسان‌هایی را می‌آفرینیم که از خدایان باستان پیشی خواهند گرفت، نه به خاطر ابزارهایشان، بلکه به واسطهٔ استعدادهای ذهنی و جسمی‌شان. اگر و وقتی به آنجا برسیم، الوهیت به همان اندازهٔ فضای مجازی، دنیوی خواهد شد — معجزه‌ای در میان معجزات دیگر که می‌توان آن‌ها را تضمین شده فرض کرد.

ما می‌توانیم مطمئن باشیم که انسان‌ها بر روی الوهیت سرمایه‌گذاری خواهند کرد، زیرا دلایل زیادی برای خوشنود شدن از چنین تحولی دارند و راه‌های بسیاری برای رسیدن به آن دارند. حتی اگر یک راه نویدبخش به بن بست برسد، راه‌های گزینه باز خواهند ماند. به عنوان مثال، شاید به این نتیجه برسیم که ژنوم‌های انسانی بسیار پیچیده‌تر از آن هستند که بتوان به طور جدی آن‌ها را دستکاری کرد، اما این مانع تکامل دستگاه‌های مغز کامپیوتری، نانو - ربات‌ها یا هوش مصنوعی نخواهد شد. اما جای نگرانی نیست. حداقل نه به این زودی. متحول کردن انسان خردمند به جای اینکه یک رستاخیز هالیوودی باشد، یک فرایند تاریخی تدریجی خواهد بود. انسان خردمند توسط خشونت رباتها نابود نخواهد شد، بلکه احتمالاً گام به گام خود را متحول خواهد کرد و در این فرآیند با رباتها و کامپیوترها ادغام خواهد شد، تا اینکه فرزندان ما به گذشته نگاه بیندازند و ببینند که دیگر آن موجودی که کتاب مقدس را

نوشت، دیوار بزرگ چین را ساخت و به کمدهای چارلی چاپلین می‌خندید، نیستند. این ظرف یک روز و یک سال اتفاق نخواهد افتاد، بلکه در حقیقت هم اکنون در قالب رفتارهای بی‌شماری در حال وقوع است. هر روز میلیون‌ها نفر اجازه می‌دهند تا تلفن هوشمندشان کنترل بیشتری بر زندگی‌شان پیدا کنند، یا اینکه داروی ضدافسردگی مؤثرتری را آزمایش می‌کنند. انسان‌ها در تلاش برای سلامتی، خوشبختی و قدرت، به آهستگی یکی از ویژگی‌های خود را تغییر می‌دهند و بعد یکی دیگر و باز یکی دیگر، تا اینکه دیگر انسان نخواهند بود.

آیا کسی هست که لطفاً ترمزها را بکشد؟

صرف نظر از توضیحات آرام‌کننده‌ای که داده می‌شود، بسیاری از مردم، وقتی در باره این امکانات می‌شنوند، به وحشت می‌افتند. آن‌ها با پیروی از توصیه‌های تلفن هوشمند خود مسرور می‌شوند، یا از هر دارویی که دکتر برای‌شان تجویز می‌کند استقبال می‌کنند، اما وقتی در باره ابرانسان‌های تحول یافته می‌شنوند، می‌گویند: «امیدوارم که تا آن زمان زنده نباشم». روزی دوستی به من گفت که آنچه که بیش از هر چیزی او را به وحشت می‌اندازد این است که وقتی پیر شد، دنیا برایش بیگانه شود و به پیرزنی بدل شود که با خاطرات و دلتنگی‌های دوران گذشته‌اش تنها است و دیگر قادر به درک دنیای اطرافش نیست و نمی‌تواند مشارکتی در آن داشته باشد. این همان چیزی است که همه ما، به عنوان گونه انسان خردمند، از آن می‌ترسیم؛ وقتی که در مورد ابرانسان می‌شنویم. احساس می‌کنیم که هویت‌مان، آرزوهایمان و حتی

ترس‌هامان در این دنیا بیگانه خواهند شد، و دیگر چیزی وجود ندارد تا در آن مشارکت داشته باشیم. امروز هر که هستی — عابد هندو، گلف باز، یا یک روزنامه‌نگار مشتاق — در این دنیای متحول، احساس می‌کنی که یک شکارگر نئاندرتال در وال استریت هستی، و این آن جایی است که به آن تعلق نداری.

نئاندرتال‌ها مجبور نبودند به خاطر بازار سهام نسدق نگران باشند، زیرا ده‌ها هزار سال از آن دور بودند. اما امروز دنیای معنایی ما می‌تواند ظرف چند دهه منهدم شود. شما نمی‌توانید امیدوار باشید که مرگ شما را از بیگانگی کامل در این جهان نجات دهد. حتی اگر خیابان‌های ما در سال ۲۱۰۰ پر از خدایان نباشند، تلاش برای متحول کردن انسان خردمند در همین سده احتمالاً دربر دارنده تغییر جهان تا حدی است که دیگر قادر به درک آن نیستیم. تحقیق علمی و تحولات فنی با سرعتی بیشتر از آنچه که اکثر ما امکان درک آن را داشته باشیم، به پیش می‌رود.

اگر با متخصصین مشورت کنید، بسیاری از آن‌ها به شما خواهند گفت که ما هنوز فاصله بسیار زیادی با نوزادانی با ژن‌های تعدیل شده، یا هوش مصنوعی در سطح انسانی، داریم. اما اکثر متخصصین به یک جدول زمانی عملی، برای جمع‌آوری منابع مالی لازم و عضوگیری برای فعالیت‌های آکادمیک فکر می‌کنند. اما «فاصله خیلی دور» می‌تواند به معنای بیست سال دیگر باشد، و هرگز طولانی‌تر از پنجاه سال نیست.

من هنوز اولین روزی را که به اینترنت وصل شدم، به خاطر می‌آوردم. این به سال ۱۹۹۳ برمی‌گردد، یعنی وقتی که به دبیرستان می‌رفتم. من همراه با دو نفر از

دوستانم به دیدار دوست مشترکمان ایدو رفتیم (که الان یک متخصص کامپیوتر است). ما می‌خواستیم پینگ پنگ بازی کنیم. ایدو از همان موقع شیفته کامپیوترها بود و قبل از باز کردن میز پینگ پنگ اصرار داشت که یکی از دستاوردهای جدید را به ما نشان دهد. ما به مدت یک دقیقه صدای جیغ و جریغ دستگاهش را شنیدیم و بعد سکوت. او موفق نشد. ما کمی با هم بیج کردیم، اما ایدو دوباره و دوباره تلاش کرد. در آخر جیغی از دستگاه شنیده شد و اعلام کرد که ارتباط بین کامپیوتر او و کامپیوتر مرکزی دانشگاهی در نزدیکی برقرار شده است. و ما سؤال کردیم «چه چیزی در کامپیوتر مرکزی است؟» او جواب داد: «هنوز هیچ چیز. اما شما می‌توانید همه چیز آنجا بگذارید» مثلاً چه چیزی؟ ... صداهای خوشایندی به گوش نمی‌رسید. ما رفتیم و پینگ پنگ بازی کردیم و برای هفته‌های متوالی هم اوقات خوبی داشتیم و در مورد ایده‌های مسخره ایدو شوخی می‌کردیم. این — از تاریخ نگارش — به حدود ۲۵ سال پیش برمی‌گردد. چه کسی می‌داند که در ۲۵ سال آینده چه اتفاقی خواهد افتاد؟

از این رو است که افراد، سازمان‌ها، شرکت‌ها و دولت‌های بیشتری تحقیقاتی بسیار جدی در مورد زندگی جاوید، خوشبختی و نیروهای خداگونه انجام می‌دهند. شرکت‌های بیمه، صندوق‌های بازنشستگی، خدمات درمانی و وزارت‌خانه‌های مالی هم اکنون به خاطر افزایش جهش‌وار سطح طول عمر به وحشت افتاده‌اند. مردم طول عمر بسیار طولانی‌تری از حد انتظار یافته‌اند و پول کافی برای بازنشستگی و خدمات درمانی آن‌ها وجود ندارد. وقتی هفتاد ساله تهدید می‌کند که چهل ساله نوین

شود، متخصصین خواستار افزایش سن بازنشستگی و تغییرات گسترده در ساختار بازار کار می‌شوند.

وقتی مردم می‌بینند که با چه سرعتی به سوی آینده مبهم می‌شتابند و برای حفاظت خود در مقابل آن حتی نمی‌توانند روی مرگ حساب کنند، چنین توقعی در آن‌ها شکل می‌گیرد که کسی ترمزها را بکشد و سرعت را پایین بیاورد. اما ما به چند دلیل نمی‌توانیم ترمزها را بکشیم.

اولاً، کسی نمی‌داند ترمزها کجا هستند. متخصصینی وجود دارند که با تحولات در زمینه معینی آشنایی دارند، مثل هوش مصنوعی، نانو تکنولوژی، داده کلان big data و یا علم ژنتیک، اما کسی یافت نمی‌شود که در همه عرصه‌ها متخصص باشد. بنابر این کسی قادر به متصل کردن تمام نقطه‌ها به هم و دادن یک تصویر کامل نیست. عرصه‌های مختلف در چنان ابعاد پیچیده‌ای بر یکدیگر تأثیر می‌گذارند که حتی بهترین مغزها هم نمی‌توانند از تأثیرات دستاوردهای هوش مصنوعی بر نانو تکنولوژی و بالعکس سر در آورند. هیچ کس نمی‌تواند از تمامی آخرین کشفیات علمی آگاه شود. کسی قادر نیست پیش‌گویی کند که اقتصاد جهانی در ده سال آینده چگونه خواهد بود. کسی سرنخی راجع به اینکه با چنین سرعتی به کجا رهسپاریم، ندارد. پس از آنجا که نمی‌توان از این نظام سر در آورد، پس آن را متوقف هم نمی‌توان کرد.

ثانیاً، اگر موفق شویم مقداری ترمزها را بکشیم، اقتصاد، و به دنبال آن جامعه، فرو خواهد ریخت. به طوری که در فصل‌های بعدی خواهد آمد، اقتصاد نوین، برای بقای خود، نیازمند یک رشد بی‌وقفه و نامحدود است. اگر رشد متوقف شود، اقتصاد در یک

وضعیت متعادل اتراق نمی‌کند، بلکه تجزیه می‌شود. از این رو است که نظام سرمایه ما را تشویق می‌کند تا برای زندگی جاوید، خوشبختی و خداگونگی تلاش کنیم. در این که از چند جفت کفش استفاده کنیم، چند خودرو را برانیم و از چند سفر اسکی در تعطیلات خود بهره‌مند شویم، محدودیت وجود دارد. یک اقتصاد بر پایه رشد بی وقفه، نیازمند پروژه‌های بی پایان است – درست مثل تلاش برای زندگی جاوید، سعادت و خداگونگی.

بسیار خوب، اگر ما به پروژه‌های بی‌پایان احتیاج داریم، پس چرا به سعادت و زندگی جاوید بسنده نمی‌کنیم و کابوس جست‌وجو برای کسب نیروهای ابرانسان را کنار نمی‌گذاریم؟ زیرا همه این‌ها از هم جدایی ناپذیرند. وقتی پاهای بیونیک برای فرد معلولی می‌سازیم تا او را دوباره قادر به راه رفتن کند، همزمان از نوعی فن‌آوری برای ارتقای سطح سلامتی عمومی استفاده می‌کنیم. اگر درمانی برای متوقف کردن فراموشی در سالمندان کشف شود، می‌تواند برای بهتر کردن حافظه جوان‌ها هم مورد استفاده قرار گیرد.

مرز روشنی بین درمان و تحول وجود ندارد. علم پزشکی تقریباً همیشه از نجات مردم از سقوط به زیر حد متوسط حرکت می‌کند، اما بعد، از همان تجهیزات و دانش برای فراگذشتن از حد متوسط استفاده می‌شود. ویاگرا برای این به وجود آمد تا مشکلات فشار خون را درمان کند، اما پفایزر در کمال تعجب و خوشحالی متوجه شده که ویاگرا می‌تواند ناتوانی جنسی را هم درمان کند. این برای میلیون‌ها مرد این امکان را فراهم آورد تا توانایی جنسی متعارف خود را بازیابند. اما بزودی مردانی هم

که مشکل ناتوانی جنسی نداشتند، شروع به استفاده از همان قرص‌ها کردند تا از حد متوسط فراتر روند و به سطحی از توانایی جنسی دست یابند که قبلاً از آن محروم بودند. [۴۵]

آنچه که برای داروهای خاصی اتفاق بیفتد، می‌تواند برای تمامی عرصه‌های پزشکی هم رخ دهد. جراحی پلاستیک نوین در دوران جنگ جهانی اول به وجود آمد. و آن زمانی بود که هارولد جیلیس شروع به درمان جراحتهای صورت در بیمارستان نظامی آلدرشات کرد. [۴۶] وقتی جنگ به پایان رسید، جراحان پی بردند که همان فن‌آوری می‌تواند بینی‌های کاملاً سالم، اما زشت را به شکل‌های زیباتری تغییر دهد. جراحی پلاستیک، همزمان با اینکه به بیماران و مجروحان کمک می‌کرد، پاسخگوی توجهات رو به افزایش برای متحول کردن افراد سالم هم شد. امروزه جراحی پلاستیک در درمانگاه‌های خصوصی، که تنها هدفشان خدمت به سالم‌ها، زیباها و ثروتمندها است، سودهای میلیونی بدست می‌آورد. [۴۷]

همین امر در مورد مهندسی ژنتیک صدق می‌کند. اگر یک میلیارد آشکارا بگویند که می‌خواهد فرزند خارق‌العاده هوشمندی را بازسازی کند، عکس العمل شدید مردم را برخواهد انگیخت. اما چنین اتفاقی نخواهد افتاد. ما شاید بتوانیم یک سراشیبی را طی کنیم. این با والدینی شروع می‌شود که مشخصات ژنتیک‌شان فرزندان‌شان را قویاً در معرض خطر بیماری‌های ژنتیک مرگبار قرار می‌دهد. پس آن‌ها در لوله لقاح مصنوعی شکل می‌گیرند و دی‌ان‌ای تخمک بارور را آزمایش می‌کنند. اگر همه چیز

خوب پیش رود، نتیجه هم خوب خواهد شد. اما اگر آزمایش دی‌ان‌ا تغییرات جهشی وحشتناک را نشان دهد، جنین تخریب می‌شود.

اما چرا فقط یک تخمک را بارور کنیم؟ بهتر است چندین تخمک را بارور کنیم، تا حتی اگر سه یا چهار تا از آن‌ها ناقص بودند، حداقل یک جنین خوب باقی بماند. وقتی این روش باروری لقاح مصنوعی انتخابی مورد قبول واقع گردد و به حد کافی ارزان باشد، احتمالاً استفاده از آن شیوع پیدا خواهد کرد. اما جهش در ژن‌ها خطری است که در همه جا وجود دارد. همه مردم در دی‌ان‌ای خود ژن‌های جهشی زیان‌آور و تعدادی هم ژن‌های نامرغوب دارند. بازتولید جنسی یک بخت آزمایی است. (یک حکایت معروف - یا شایعه‌ای - در باره یک ملاقات میان آناتول فرانس، برنده جایزه نوبل، و یک رقص بالاستعداد و زیبا به اسم ایزادورا دونکان وجود دارد. آن‌ها در باره جنبش اصلاح نژادی بحث می‌کردند. دونکان گفت: کودکی را تصور کنید با زیبایی من و مغز شما! فرانس جواب داد: بله اما می‌توان کودکی را با زیبایی من و مغز شما هم تصور کرد). خوب، چرا بخت خود را آزمایش نکنیم؟ چند تخمک را بارور کنیم و تخمکی را انتخاب کنیم که بهترین ترکیب را دارد. وقتی تحقیق سلول‌های بنیادی، ما را قادر سازد تا به بهایی ارزان میزان نامحدودی جنین انسانی تولید کنیم، هر کس می‌تواند نوزاد ایده‌آل خود را از میان صدها گزینه دیگر انتخاب کند، که همگی دی‌ان‌ای شما را در خود دارند، و کاملاً طبیعی هستند و هیچکدامشان هم نیاز به بازسازی ژنتیکی آینده ندارد. اگر این فرآیند طی چند نسل تکرار شود، شما نهایتاً به سادگی می‌توانید ابرانسان داشته باشید (یا یک کابوس وحشتناک).

اما چه اتفاقی خواهد افتاد اگر بعد از باروری تعداد زیادی تخمک، ناگهان دریا بید که تمام آن‌ها حاوی ژن‌های جهشی مرگبار بوده‌اند؟ آیا باید تمام جنین‌ها را از بین برد؟ چرا به جای این کار فقط ژن‌های معیوب را عوض نکنیم؟ یک مورد موفقیت آمیز، دی‌ان‌ای میتوکوندریا است. میتوکوندریا ساختارهای کوچکی در سلول‌های انسان هستند و کار آن‌ها تولید انرژی مورد نیاز برای سلول است. آن‌ها دارای یک مجموعه ژنی خاص به خود هستند، که کاملاً از دی‌ان‌ای موجود در هسته سلول جدا هستند. دی‌ان‌ای میتوکوندریایی معیوب منجر به بیماری‌های مختلف و حتی بیماری‌های کشنده می‌شود. با فن‌آوری لقاح مصنوعی فعلی، از نظر فنی می‌توان بر بیماری‌های ژنتیک میتوکوندریایی چیره شد، و آن خلق نوزاد توسط سه پدر و مادر است. هسته دی‌ان‌ای نوزاد از دو تا از والدین می‌آید، در حالی که دی‌ان‌ای میتوکوندریایی از والد یا والده سوم. شارون سارینن، از وست بلوم فیلد در میشیگان، در سال ۲۰۰۰، نوزاد دختر سالمی را، به اسم آلانا، به دنیا آورد. هسته دی‌ان‌ای آلانا از پدر او، پاول، و مادرش، شارون، بود، اما دی‌ان‌ای میتوکوندریایی او از زن دیگری آمده بود. آلانا از نقطه نظر فنی خالص، دارای سه پدر و مادر بود. یک سال بعد، در سال ۲۰۰۱، دولت ایالات متحده این کار را، به دلایل امنیتی و اخلاقی، ممنوع کرد.]

[۴۸

اما در تاریخ سوم فوریه ۲۰۱۵ مجلس بریتانیا به نفع قانون «جنین سه والد، والده» رأی داد و آن — و نیز تحقیقات مرتبط با آن — را در بریتانیای کبیر مجاز شمرد. [۴۹] تعویض هسته دی‌ان‌ا در حال حاضر از نظر فنی ناممکن و غیر قانونی

است، اما اگر و وقتی مشکلات فنی حل شدند، همان منطقی که از تعویض دی‌ان‌ای میتوکوندریایی معیوب پشتیبانی کرد، احتمالاً بر تعویض هستهٔ دی‌ان‌ا هم رأی مثبت خواهد داد.

گام بالقوهٔ بعد، پس از انتخاب و تعویض، اصلاح کردن است. وقتی اصلاح کردن ژن‌های مرگبار امکان‌پذیر شود، و زمانی که بتوانیم فقط رمز را بازنویسی کنیم و ژن جهشی خطرناک را با معادل سالم آن عوض کنیم، پس چرا زحمت وارد کردن دی‌ان‌ای خارجی را به خود بدهیم؟ سپس باید از همان شروع به استفاده از همان روش کنیم، تا نه فقط مشکل ژن‌ها را، بلکه همچنین مشکلاتی که مسبب بیماری‌های زیان‌آور خفیف‌تر از مرگ، مثل اوتیسم، حماقت و چاقی می‌شوند را نیز حل کنیم. چه کسی دوست دارد کودکش از این بیماری‌ها رنج بکشد؟ فرض کنید که یک آزمایش ژنتیک نشان دهد که دختر بالقوهٔ شما می‌تواند به احتمال قریب به یقین باهوش، زیبا و مهربان شود — اما همزمان مبتلا به یک افسردگی مزمن هم باشد. آیا نمی‌خواهید او را با یک دخالت سریع و بی‌درد در لولهٔ آزمایش، از سال‌ها رنج برهانید؟

و وقتی که در این مسیر هستید، آیا نمی‌خواهید یک کمک مضائف هم به او بکنید؟ زندگی دشوار و مملو از چالش‌ها است، حتی برای افراد سالم. اگر دختر کوچک شما یک دستگاه خود ایمنی بدنی قوی‌تر از معمول می‌داشت و همچنین از یک حافظهٔ فراتر از سطح معمول و یک خُلق شاد برخوردار می‌بود، می‌توانست از یک زندگی بسیار بهتری لذت ببرد. و حتی اگر شما این‌ها را برای فرزند خود نمی‌خواهید،

آیا مخالف این هستید که همسایگان تان این‌ها را برای فرزندان خود بخواهند؟ آیا می‌خواهید فرزند خود را یک گام عقب‌تر از دیگران ببینید؟ و اگر دولت مهندسی روی فرزندان را برای تمام شهروندان ممنوع اعلام کند، چه اتفاقی خواهد افتاد؟ اگر کره شمالی این کارها را انجام دهد و نوابغ شگفت‌انگیز، هنرمند و ورزشکارانی بسیار بهتر از فرزندان شما بیافریند، چه احساسی خواهید یافت؟ و بدین ترتیب ما با گام‌های کوچک، در مسیر ایجاد یک کاتالوگ ژنتیک کودک قرار خواهیم گرفت.

معالجه، توجیه اولیه برای هر تحولی است. پروفورهایی را بیابید که بر مهندسی ژنتیک، یا مغزهای کامپیوتری تحقیق می‌کنند و از آن‌ها سؤال کنید که چرا به این تحقیقات می‌پردازند. آن‌ها به احتمال قریب به یقین جواب خواهند داد که این کارها را برای مداوای بیماری‌ها انجام می‌دهند. آن‌ها توضیح خواهند داد که «با کمک مهندسی ژنتیک می‌توانیم بر سرطان فائق آییم. و اگر می‌توانستیم کامپیوترها را مستقیماً به مغزها متصل کنیم، امکان معالجه اسکیزوفرنی را می‌داشتیم». شاید این طور باشد. اما قطعاً به اینجا خاتمه نخواهد یافت. وقتی موفق شویم کامپیوترها را به مغزها متصل کنیم، آیا از این فن‌آوری فقط برای معالجه اسکیزوفرنی استفاده خواهیم کرد؟ اگر کسی واقعاً به این اعتقاد دارد، شاید اطلاعات زیادی در باره مغز و کامپیوتر دارد، اما چیز زیادی راجع به روان انسان و جامعه اجتماعی نمی‌داند. زمانی که شما به یک دست‌آورد خطیر دست پیدا می‌کنید، نمی‌توانید استفاده از آن را محدود به بهبودی‌ها کنید و به کار بردن آن برای تحول انسان‌ها را کاملاً ممنوع کنید.

انسان‌ها طبعاً می‌توانند استفاده خود از فن‌آوری‌های نوین را محدود کنند، و این کار را هم می‌کنند. جنبش اصلاح نژادی هم بعد از جنگ دوم جهانی مقبولیت خود را از دست داد. و حتی اگر تجارت اندام انسانی هم ممکن و هم خیلی سودآور است، اما تا کنون فعالیتی حاشیه‌ای بوده است. طراحی نوزاد شاید یک روز از نظر فن‌آوری به همان اندازه کشتن افراد، برای دستیابی به اندام‌شان، ممکن گردد، اما این هم در حاشیه قرار خواهد گرفت.

درست همان‌طور که ما از قانون جنگ‌افروزی چخوف خلاصی یافته‌ایم، می‌توانیم در زمینه‌های دیگر هم رهایی یابیم. سلاح‌هایی روی صحنه می‌آیند، بدون آنکه شلیک شوند. به این دلیل فکر کردن به دستور کار نوین بشریت اهمیت به‌سزایی دارد. درست از آن رو که ما در خصوص استفاده از فن‌آوری‌های نوین قدرت انتخاب داریم، ضروری است تا، قبل از آنکه این فن‌آوری‌ها بر ذهن ما حاکم شوند، در مورد آنچه که روی می‌دهد، درک بهتری پیدا کنیم و ذهن خود را برای رویارویی با آن آماده کنیم.

تناقض دانش

این پیش‌گویی که بشریت در قرن بیست و یکم احتمالاً زندگی جاوید، سعادت و خداگونگی را هدف قرار خواهد داد، شاید به برانگیختن خشم، حس از خود بیگانگی یا وحشت گروهی از مردم منتهی شود، پس توضیحاتی برای روشن شدن مسئله ضروری می‌نماید.

اولاً، این به‌واقع آن چیزی نیست که فردیت‌ها به آن بپردازند، بلکه پروژه‌ای است که بشر در قرن بیست و یکم به‌طور جمعی درصدد انجامش است. اغلب مردم اگر حضوری در این پروژه داشته باشند، احتمالاً بسیار حاشیه‌ای خواهد بود. حتی اگر قحطی، طاعون و جنگ کمتر و کمتر شود، میلیاردها انسان در کشورهای در حال رشد و مناطق فقیر نشین، در فقر، بیماری و خشونت دست و پا می‌زنند، هم‌زمان که گروه‌های مرفه جامعه به تلاش برای رسیدن به جوانی جاودانی و نیروهای خداگونه می‌پردازند. این یک بی‌عدالتی آشکار است. ممکن است کسی بگوید، تا زمانی که یک کودک در دنیا باقی مانده باشد که از سوء تغذیه می‌میرد، یا تا زمانی که فرد بالغی مانده باشد که قربانی جنگ‌های میان باندهای مواد مخدر می‌شود، بشر باید تمام تلاش خود را معطوف به مبارزه علیه این نابسامانی‌ها کند. تنها آن زمانی که آخرین شمشیر به تیغه‌های خیش تبدیل شد، خواهیم توانست ذهن خود را به معضل بزرگ دیگری معطوف کنیم. اما تاریخ به این صورت عمل نمی‌کند. قصرنشینان و ساکنان کلبه‌های محقر دستور کار متفاوت از هم دارند و محتمل به نظر نمی‌رسد که این وضعیت در قرن بیست و یکم تغییر کند.

ثانیاً، این یک پیش‌بینی تاریخی است، نه یک بیانیهٔ سیاسی. حتی اگر از سرنوشت زاغه نشین‌ها صرف نظر کنیم، هنوز ناروشن است که آیا شایسته است تا در راه زندگی جاوید، خوشبختی و خداگونه‌گی تلاش کنیم. پذیرش این پروژه‌ها می‌تواند یک اشتباه بزرگ باشد. اما تاریخ آکنده از اشتباهات بزرگ است. ما احتمالاً با عزیمت از

تاریخ گذشته و ارزش‌های کنونی، برای کسب خوشبختی، خداگونگی و زندگی جاوید تلاش خواهیم کرد، حتی اگر این به نابودی ما منجر شود.

ثالثاً، تلاش کردن به مفهوم رسیدن به آن نیست. تاریخ اغلب با امیدهای بلندپروازانه شکل گرفته است. تاریخ روسیه قرن بیستم قویاً حاصل تلاش کمونیستی برای غلبه بر نابرابری بود، اما به سرانجام نرسید. پیش‌گویی من معطوف به آن چیزی است که بشر در قرن بیست و یکم برای رسیدن به آن تلاش می‌کند، نه به آنچه که نائل می‌آید. آینده اقتصاد، جامعه و سیاست با تلاش ما برای چیرگی بر مرگ رقم خواهد خورد. این به معنی جاودان شدن انسان در سال ۲۱۰۰ نیست.

رابعاً، و مهم‌تر از همه، این پیش‌گویی پیامبرانه نیست، بلکه پیشنهادی برای بحث بر روی گزینه‌های کنونی ما است. اگر این بحث به اینجا بینجامد که انتخاب متفاوتی کنیم، و خلاف این پیش‌گویی ثابت شود، ما به هدف خود رسیده‌ایم. اگر این مباحث نتوانند چیزی را عوض کنند، پس چه امتیازی خواهند داشت؟

برخی نظام‌های پیچیده، مثل آب و هوا، به پیش‌گویی‌های ما بی‌اعتنا هستند. اما برعکس، فرآیند تکامل انسان نسبت به آن پیش‌گویی‌ها واکنش نشان می‌دهد. در حقیقت هر چه پیش‌گویی ما بهتر باشد، واکنش‌های بیشتری را بر می‌انگیزد. وقتی اطلاعات بیشتر جمع‌آوری می‌کنیم و توان بکارگیری اطلاعات را در خود افزایش می‌دهیم، رخدادهای بکرتر و غیر مترقبه‌تر خواهند شد. هر چه بیشتر بدانیم، کمتر پیش‌گویی می‌کنیم. برای مثال فرض کنید که روزی متخصصین، قوانین بنیادی اقتصاد را کشف کنند. وقتی این اتفاق افتاد، بانک‌ها، دولت‌ها، سرمایه‌گذاران و

مشتریان شروع به استفاده از این دانش جدید می‌کنند تا با روش‌های جدیدی عمل کنند تا بر رقبای خود برتری یابند. پس اگر کارایی دانش جدید منجر به رفتار جدیدی نشود، چه می‌تواند باشد؟ متأسفانه، وقتی مردم رفتار خود را عوض می‌کنند، نظریه‌های اقتصادی کهنه می‌شوند. ما شاید بدانیم که اقتصاد در گذشته چگونه عمل می‌کرده — اما دیگر نمی‌توانیم بفهمیم که در حال حاضر چگونه عمل می‌کند، حال از آینده چیزی نمی‌گوییم.

این یک مثال فرضی نیست. در نیمهٔ قرن نوزدهم کارل مارکس به بینش‌های اقتصادی درخشانی رسید. او بر اساس این بینش‌ها، در مورد تضاد فزایندهٔ خشونت آمیز میان کارگران صنعتی و عاملان نظام سرمایه، پیشگویی‌هایی کرد و فرجام یک پیروزی اجتناب‌ناپذیر کارگری و فروپاشی نظام سرمایه را نوید داد. مارکس مطمئن بود که انقلاب در کشورهایی شروع خواهد شد که رهبری انقلاب صنعتی را در دست دارند — مثل بریتانیا، فرانسه و ایالات متحده — و بعد به سایر دنیا گسترش خواهد یافت.

مارکس فراموش کرد که عاملان نظام سرمایه سواد خواندن دارند. در ابتدا معدودی از پیروانش او را جدی می‌گرفتند و آثارش را می‌خواندند. اما وقتی مبلغین سوسیالیست قدرت و پشتوانهٔ توده‌ای کسب کردند، عاملان نظام سرمایه این را به عنوان اختطاری تلقی کردند و شروع به خواندن کتاب سرمایهٔ او کردند و بسیاری از ابزارها و بینش‌های تحلیلی مارکس را به کار بردند. در قرن نوزدهم همه، از بچه‌های خیابانی گرفته تا رئیس‌جمهورها، نسبت به اقتصاد و تاریخ، بینشی مارکسیستی پیدا

کردند. حتی عوامل سرسخت نظام سرمایه، که با حرارت در مقابل پیش‌بینی‌های مارکس مقاومت می‌کردند، در عمل از تحلیل‌های مارکسیستی استفاده می‌کردند. وقتی سازمان سیا در سال‌های دههٔ ۱۹۶۰ وضعیت اجتماعی ویتنام یا شیلی را تحلیل می‌کرد، جامعه را به طبقات تقسیم کرد. زمانی که نیکسون و تاچر به دنیا می‌نگریستند، از خود سؤال می‌کردند که چه کسی ابزار اصلی تولید را در کنترل خود دارد. بین سال‌های ۱۹۸۹ و ۱۹۹۱ جرج بوش در انتظار سقوط امپراتوری شیطان‌ی کمونیسم نشسته بود، که در انتخابات ۱۹۹۲ از بیل کلینتون شکست خورد. استراتژی پیروزمند کلینتون در این شعار خلاصه شده بود: «این نقش اقتصاد است، چه احماقانه». مارکس نمی‌توانست این را به گونهٔ بهتری بگوید.

مردم به موازات اینکه پیش‌گویی مارکسیستی را می‌پذیرفتند، رفتار خود را بر آن اساس تغییر می‌دادند. عوامل نظام سرمایه در کشورهای مثل بریتانیا و فرانسه تلاش کردند تا وضعیت کارگران را بهبود دهند، آگاهی ملی‌شان را تقویت کنند و آن‌ها را در نظام سیاسی حاکم ادغام کنند. در نتیجه وقتی کارگران حق رأی پیدا کردند و سوسیال‌دمکرات‌ها در کشورهای مختلف قدرت را بدست گرفتند، عوامل نظام سرمایه می‌توانستند با خیال راحت بخوابند و پیش‌گویی‌های مارکس هم به جایی نرسید. انقلاب کمونیستی هرگز در کشورهای صنعتی پیشرفته، مثل بریتانیا، فرانسه و ایالات متحده، شیوع نیافت و دیکتاتوری کارگران به زباله‌دانی تاریخ سپرده شد.

این تناقض دانش تاریخی است. دانشی که نتواند رفتارها را عوض کند بی‌فایده است. اما دانشی که رفتار را متأثر از خود کند، کیفیت خود را از دست می‌دهد. هر

چه اطلاعات و درک ما از تاریخ بهتر باشد، تاریخ مسیر خود را سریع‌تر تغییر خواهد داد و دانش ما سریع‌تر منسوخ خواهد شد.

دانش، صدها سال پیش به آرامی افزایش یافت و به دنبال آن سیاست و اقتصاد به سرعت با آن تغییر کرد. امروزه دانش ما با سرعت هولناکی افزایش می‌یابد و ما منطقی‌اً باید دنیا را بهتر از گذشته درک کنیم. اما آنچه که عملاً رخ می‌دهد، کاملاً متضاد با این است. دانش جدید ما منجر به تغییرات اقتصادی، اجتماعی و سیاسی سریعی می‌شود. و ما در تلاش برای درک آنچه که رخ می‌دهد، شتاب انباشت دانش را بیشتر می‌کنیم، و این تنها به سریع‌تر و گسترده‌تر شدن تحولات می‌انجامد. در نتیجه، ما توان کمتر و کمتری برای درک زمان حال و پیش‌بینی آینده خواهیم یافت. در سال ۱۰۱۶ نسبتاً آسان بود تا پیش‌بینی کنیم که اروپا در سال ۱۰۵۰ چگونه خواهد بود. طبعاً سلسلهٔ خاندان‌ها می‌توانست برچیده شود، مهاجمین ناشناس هجوم می‌آوردند و سوانح طبیعی به یکباره نازل می‌شدند؛ اما روشن بود که در سال ۱۰۵۰ کماکان شاهان و کشیشان بر اروپایی فرمان می‌راندند، که اکثر ساکنانش کشاورز می‌بود و یک نظام کشاورزی، که دامن‌گیر رنج ناشی از قحطی، طاعون و جنگ بود، بر آن حاکم می‌بود. اما، برعکس، در سال ۲۰۱۶ ما هیچ تصویری از اروپای سال ۲۰۵۰ نداریم. ما نمی‌توانیم بگوییم که چه نظام سیاسی روی کار خواهد آمد، بازار کارش چه ساختاری خواهد داشت، یا حتی ساکنانش چه اندامی خواهند داشت.

تاریخ مختصر چمنزار

اگر تاریخ از قواعد ثابتی پیروی نمی‌کند و اگر ما نمی‌توانیم مسیر آینده آن را پیش‌بینی کنیم، پس چرا به مطالعه آن می‌پردازیم؟ اغلب به نظر می‌رسد که هدف اصلی علم پیش‌گویی آینده باشد — از هواشناسان انتظار می‌رود تا هوای فردا را پیش‌گویی کنند، که آیا بارانی است و یا آفتابی؛ اقتصاددانان باید بدانند که آیا بهای ارز کاهش خواهد یافت، یا اینکه آیا بحران اقتصادی در پیش است؛ دکترهای ماهر باید پیش‌بینی کنند که برای درمان سرطان ریه آیا شیمی‌درمانی مؤثرتر است یا پرتو درمانی. به همین شکل از مورخین خواسته می‌شود تا رفتار نیاکان‌مان را بررسی کنند، تا ما بتوانیم تصمیمات خردمندانه آن‌ها را تکرار کنیم و از اشتباهات‌شان دوری جوئیم. اما تقریباً هرگز اینطور پیش نمی‌رود، زیرا زمان حال بسیار از گذشته متفاوت است. بررسی تاکتیک‌های هانیبال در جنگ دوم جهانی برای به کار بردن آن‌ها در جنگ سوم جهانی، یک اتلاف وقت است. آن تاکتیک‌هایی که در نبردهای سواره نظام کارایی داشت، ضرورتاً در جنگ‌های فضای مجازی سایبری مثمر ثمر نخواهند بود.

به هر حال، علم صرفاً به پیش‌گویی آینده نمی‌پردازد. محققین در تمام عرصه‌ها اغلب به دنبال این هستند که افق‌های ما را گسترش دهند، تا چشم‌اندازهای ناشناخته و نوینی را در برابر ما بگشایند. این امر به ویژه در رابطه با تاریخ مصداق دارد. اگر چه مورخین گاهی تلاش می‌کنند پیامبری کنند، بدون اینکه موفقیت چشمگیری بدست آورند، اما هدف از بررسی تاریخ قبل از هر چیز آگاه کردن ما از

امکاناتی است که معمولاً از نظرها پنهانند. مورخین به مطالعه گذشته می‌پردازند، نه برای اینکه آن را تکرار کنند، بلکه به این خاطر که از آن رهایی یابند.

هر کدام از ما در یک واقعیت تاریخی معینی به دنیا آمده‌ایم که تحت هنجارها و ارزش‌های خاصی هدایت شده و توسط نظام سیاسی و اقتصادی معینی اداره شده است. ما این واقعیت را بدهی می‌پنداریم و گمان می‌کنیم که طبیعی، اجتناب‌ناپذیر و تغییرناپذیر است. اما فراموش می‌کنیم که این جهان به دنبال زنجیره‌ای از حوادث خلق شده، و اینکه تاریخ نه تنها فن‌آوری، سیاست و جامعه ما را شکل داده، بلکه مهر خود را بر افکار، ترس‌ها و رؤیاهای ما نیز کوبیده است. دستان سرد گذشته از قبر نیاکان ما بیرون می‌آیند تا به سمت معینی اشاره کنند و نگاه‌های ما را به یک آینده معین معطوف کنند. ما این دستان سرد را، از زمان تولد خود، بر گرده خود احساس کرده‌ایم و گمان می‌کنیم که این تقدیر و یک بخش طبیعی و اجتناب‌ناپذیر از زندگی ما است. از این رو است که ما هرگز سعی نمی‌کنیم تا تکانی به خود بدهیم و گریبان خود را آزاد کنیم و آینده‌های متفاوتی را تصور کنیم.

هدف از مطالعه تاریخ رهایی از چنگال گذشته است. خواندن تاریخ ما را قادر می‌سازد تا سر خود را به اطراف بگردانیم تا شاید فرصت‌هایی را بیابیم که گذشتگان ما نمی‌توانستند، یا نمی‌خواستند ببینند. با مشاهده سلسله حوادثی که ما را به اینجا رساند، می‌توانیم پی ببریم که چطور افکار و رؤیاهای ما شکل گرفتند، تا بتوانیم آن افکار و رؤیاهای ما را در مسیر متفاوتی بیندازیم. مطالعه تاریخ به ما خواهد گفت چگونه انتخاب کنیم، اما حداقل گزینه‌هایی را در برابرمان قرار می‌دهد.

جنبش‌هایی که در پی تغییر جهانند، اغلب با بازنویسی تاریخ آغاز می‌شوند، تا مردم بتوانند نسبت به آینده بازنگری کنند. صرف نظر از اینکه بخواهید کارگران اعتصاب عمومی کنند، زنان مالک بدن‌شان شوند، یا اقلیت‌های تحت ستم حقوق سیاسی خود را طلب کنند، اولین گام، بازگویی تاریخ آن‌هاست. این تاریخ نوین توضیح خواهد داد که «شرایط کنونی ما نه طبیعی است و نه همیشگی. زمانی چیزهایی متفاوت بودند. یک رشته فرصت‌ها این جهان ناعادلانه را به وجود آورد، که ما امروز در مقابل خود داریم. اگر هشیارانه عمل کنیم، می‌توانیم این جهان را تغییر دهیم و جهان بسیار بهتری بسازیم». از این رو است که مارکسیست‌ها تاریخ نظام سرمایه را بازگویی می‌کنند؛ فمینیست‌ها شکل‌گیری جوامع پدرسالار را مطالعه می‌کنند؛ و آفریقایی - آمریکایی‌ها وحشت تجارت برده را در یادها زنده می‌کنند. آن‌ها نمی‌خواهند گذشته را ازلی کنند، بلکه می‌خواهند از آن خلاصی یابند.

آنچه که در مورد انقلابات بزرگ اجتماعی صدق می‌کند، به همان اندازه در مورد حوادث پیش پا افتاده زندگی روزمره مصداق دارد. یک زوج جوان، که برای خود خانه جدیدی می‌سازد، از معمار می‌خواهد تا یک چمن‌زار زیبا در حیاط خانه بسازد. معمار سؤال می‌کند: «چرا چمن‌زار؟» زوج باید توضیح دهد: «زیرا چمن‌زار زیباست». اما چرا این زوج فکر می‌کند که چمن‌زار زیباست؟ در پشت این سلیقه تاریخی نهان است.

شکارگر - خوراک‌جوی دوران سنگی در مقابل ورودی غار خود چمن نمی‌کاشت. در سر راه بازدید کنندگان آتنی آکروپولیس، کاپیتول رومی، معبد یهودی اورشلیم یا شهر ممنوعه در پکن چمن‌زار سبزی فرش نشده بود. فکر کاشتن یک چمن‌زار در

جلوی مسکن‌های خصوصی و بناهای عمومی در قصرهای نجیب‌زادگان فرانسوی و انگلیسیِ اواخر قرون وسطی زاده شد. این عرف در اوایل عصر نوین ریشه‌های عمیقی یافت و به سمبل اشرافیت بدل شد.

چمن‌زارهای آراسته نیاز به زمین و کار زیاد برای آماده‌سازی و چمن‌زنی و آبیاری خودکار دارند و در ازای همهٔ این‌ها هیچ چیز باارزشی باز نمی‌گردانند. حتی نمی‌توان از آن برای چرای حیوانات استفاده کرد، زیرا حیوانات چمن‌ها را می‌خورند و چمن‌زار را تخریب می‌کنند. کشاورزان فقیر نمی‌توانستند زمین‌های گرانبها و وقت خود را برای چمن‌زار تلف کنند. چمن‌زار آراسته در مقابل یک قصر، سمبل جایگاه اجتماعی مالک قصر بود و هیچ‌کس نمی‌بایست در مورد چمن‌زار خود سهل‌انگاری کند. چمن‌زار خطاب به رهگذاران اعلام می‌کرد: «من ثروتمند و قدرتمندم و صاحب رعیت و مساحت زیادی زمین هستم و از پس هزینهٔ این چمن‌زار هم برمی‌آیم». هر چه چمن‌زار بزرگتر و آراسته‌تر بود، خاندان مالک قدرتمندتر بود. اگر کسی برای دیدار نجیب‌زاده‌ای می‌آمد و چمن‌زار او را آشفته می‌دید، پی می‌برد که مالک دچار یک گرفتاری است. [۵۰]

چمن‌زارهای گسترده و آراسته اغلب مکانی برای جشن‌های مهم و رخدادهای اجتماعی بودند و ورود به آن‌ها در مواقع دیگر ممنوع بود. امروزه هم می‌توان در مقابل کاخ‌ها، بناهای دولتی و مکان‌های عمومی، تابلوهایی را دید که بر آن‌ها نوشته شده: «روی چمن‌زار نروید». محوطهٔ بیرونی دانشگاه قبلی من در آکسفورد پوشیده بود از یک چمن‌زار بزرگ چشم‌نواز، و ما می‌توانستیم یک روز در سال را وارد آن محوطه

شویم و در آنجا بنشینیم. خدا نکند دانشجوی بی‌چاره‌ای در روز دیگری تقدس چمن‌زار را لگد مال کند!

کاخ‌های سلطنتی و قصرهای نجیب‌زادگان چمن‌زار را به سمبلی برای اقتدار بدل کردند. وقتی شاهان بعدها، در عصر نوین، سرنگون شدند و نجیب‌زادگان به زیر گیوتین رفتند، رئیس‌جمهورها و نخست‌وزیرهای جدید چمن‌زارها را به ارث بردند. مجالس شورا، دادگاه‌های عالی، اقامت‌گاه‌های رئیس‌جمهورها و دیگر بناهای عمومی بیش از پیش از طریق ردیف‌های چمن‌زارهای سرسبز، قدرت خود را به نمایش می‌گذارند. چمن‌زارها همزمان دنیای ورزش را هم تسخیر کرد. انسان‌ها طی هزاران سال تقریباً بر روی هر زمین ممکن‌ی بازی کرده‌اند، از زمین یخی گرفته تا کویر. اما در دو سده اخیر بازی‌های بسیار مهم، مثل فوتبال و تنیس روی چمن‌زار انجام شده است، البته در صورتی که بازیگران استطاعت مالی لازم را می‌داشتند. فوتبالیست‌های نسل آینده برزیل، در فیه‌ولاس در ریو دو ژانیرو، توپ نامرغویی را در زمین شنی کثیف شوت خواهند کرد. اما فرزندان ثروتمندان در مناطق مرفه نشین بر روی چمن‌زارهای آراسته‌ای بازی می‌کنند.

به این شکل بود که انسان‌ها چمن‌زار را با قدرت سیاسی، جایگاه اجتماعی و رفاه اقتصادی تداعی کردند. پس تعجبی ندارد که بورژوازی در حال قدرت قرن نوزدهم با حرارت چمن‌زار را از آن خود کرد. در آغاز، این بانک‌داران، وکلا و صاحبان صنایع بودند که استطاعت چنین تجملاتی را در اقامت‌گاه‌های خصوصی خود داشتند. اما وقتی انقلاب صنعتی طبقه متوسط را در بر گرفت و ماشین چمن‌زنی و تجهیزات

آبیاری خودکار را به بازار روانه کرد، ناگهان میلیون‌ها خانواده استطاعت چمن‌زار در جلوی خانه خود را پیدا کردند. چمن‌زارهای آراسته و سرسبز در مناطق ویلانشین آمریکایی، از یک تجمل برای ثروتمندان به یک ضرورت برای طبقه متوسط بدل شد. به این ترتیب چمن‌زار در میان آداب اقشار حومه نشین جای گرفت. بسیاری از مردم، پس از عبادت یکشنبه صبح در کلیسا، فروتنانه چمن چمن‌زارهاشان را کوتاه می‌کردند. با قدم زدن در کنار یک خیابان می‌توان به سرعت ثروت و موقعیت هر خانواده‌ای را بر اساس مساحت و کیفیت چمن‌زارش تعیین کرد. هیچ چیزی نمی‌توانست بهتر از آشفته بودن چمن‌زار جلوی خانه خانواده جونز بیان‌گر نابسامانی آن‌ها باشد. امروزه گسترده‌ترین مساحت ایالات متحده، بعد از ذرت و گندم، به چمن اختصاص دارد و صنعت چمن (بذر، کود، دستگاه چمن‌زنی، آب‌پاش و باغبانی) سالانه درآمدی معادل میلیاردها دلار دارد. [۵۱]

چمن‌زار قصر چام‌بورگ در لوار والی. فرانسوا، شاه اول، آن را در اوایل قرن شانزدهم ساخت. همه چیز اینجا شروع شد

یک مراسم خوش‌آمدگویی به افتخار ملکه الیزابت دوم — در چمن‌زار کاخ سفید

ماریو گوتز گل نهایی را می‌زند و آلمان را صاحب جام جهانی ۲۰۱۴ می‌کند
در چمن‌زار ماراکانا

بهشت خورده بورژوازی

چمن‌زار فقط یک شهوت اروپایی یا آمریکایی باقی نماند. حتی مردمی که هرگز لوار والی را ندیده‌اند، رئیس‌جمهورهای ایالات متحده در حال سخنرانی روی چمن‌زار کاخ سفید را دیده‌اند، یا مسابقات فوتبال در زمین چمن استادیوم‌ها را نظاره کرده‌اند، یا کارتون هامر و بارت سیمپسون را که در مورد نوبت چمن زدن با هم دعوا می‌کنند، تماشا کرده‌اند. مردم تمام دنیا چمن‌زار را با قدرت، پول و اعتبار تداعی می‌کنند. بنابر این چمن‌زار تا دور دست‌ها شیوع یافته و اکنون در صدد است تا قلب جهان اسلام را نیز تسخیر کند. موزه تازه تأسیس هنر اسلامی در قطر توسط یک چمن‌زار بسیار زیبا احاطه شده، و این بسیار بیشتر از آن که هارون الرشید بغداد را تداعی کند، قابل مقایسه با ورسای لویی شانزدهم است. این چمن‌زار توسط یک شرکت آمریکایی طراحی و ساخته شده است. صد هزار متر مربع چمن در مرکز صحرای عرب، روزانه نیازمند مقادیر شگفت‌انگیزی آب تازه است تا آن را سرسبز نگه دارد. همچنین خانواده‌های طبقه متوسط در حومه دوحه و دوی به چمن‌زارهاشان می‌بالند. اگر خرقره‌پوش‌ها و مقنعه‌پوش‌ها را در آنجا نمی‌دید، گمان می‌کردی که در مرکز غرب هستی، نه در مرکز شرق.

با خواندن این حکایت کوتاه در مورد چمن‌زار، شاید بد نباشد تا در مورد طراحی خانه رؤیایی‌تان و وجود یک چمن‌زار در حیاط خود، یک بار دیگر اندیشه کنید. اما انتخاب طبعاً با خود شما است. و شاید به این هم فکر کنید که خود را از گریبان بار فرهنگی نجیب‌زاده‌های اروپایی، قدرتمندان نظام سرمایه و سیمپسون آزاد کنید — یا

اینکه به یک باغ سنگی ژاپنی، و یا یک ابتکار شخصی بسنده کنید. این بهترین دلیل برای آموختن تاریخ است: خودداری از پیش‌بینی آینده، آزاد کردن خود از گذشته و انتخاب انواع دیگری از تقدیر. آزادی کامل طبعاً وجود ندارد. ما نمی‌توانیم از تأثیرات گذشته به دور باشیم. اما مقداری آزادی بهتر از فقدان آن است.

تپانچه در پردهٔ اول

تمام پیش‌گویی‌هایی که چاشنی این کتاب می‌شود، چیزی بیش از یک تلاش برای دامن زدن به بحث در بارهٔ معماهای امروز و دعوت به مواجهه با آینده نیست. یک پیش‌گویی مبنی بر اینکه بشر تلاش خواهد کرد تا به زندگی جاوید، خوشبختی و خداگونگی دست یابد، بسیار شبیه به این پیش‌گویی خواهد بود که مردمی که خانه می‌سازند، می‌خواهند چمن‌زاری در حیاط خود ایجاد کنند. این بسیار محتمل است. اما وقتی آن را با صدای بلند بگویید، شروع به فکر کردن در بارهٔ گزینه‌ها خواهید کرد. مردم در مقابل رؤیای زندگی جاوید و خداگونگی دچار شوک می‌شوند، نه به این خاطر که این‌ها بسیار بعید یا نامحتمل به نظر می‌رسند، بلکه از این رو که رک بودن معمول نیست. اما اکثر مردم وقتی شروع به فکر کردن در بارهٔ آن می‌کنند، متوجه می‌شوند که این در واقع معنای زیادی دارد. این‌ها، صرف نظر از حس غرور فن‌شناسانه‌ای که در این رؤیاها وجود دارد، از نظر ایدئولوژیک چیز جدیدی نیستند. انسان‌گرایی، که زندگی، خوشبختی و اقتدار انسان خردمند را تقدیس می‌کند، ۳۰۰ سال بر جهان تسلط داشته است. تلاش برای رسیدن به زندگی جاوید، خوشبختی و

خداگونگی تنها پی‌آمد منطقی همان آرمان‌های دیرینه انسان‌گرایی است و همان چیزی را نمایان می‌کند که ما طی مدت‌های طولانی کتمان کرده‌ایم.

اما من الان می‌خواهم چیزی را روی میز بگذارم: یک تپانچه. تپانچه‌ای که در پرده‌اول ظاهر می‌شود تا در پرده‌سوم شلیک شود. این که انسان‌گرایی — پرستش انسان — چگونه جهان را تسخیر کرد، در فصل‌های بعدی مورد بحث قرار خواهد گرفت. با این حال ظهور انسان‌گرایی نطفه‌های زوال خود را در خود دارد. در حالی که تلاش برای تحول انسان‌ها به خدایان پی‌آمد منطقی انسان‌گرایی است، همزمان معایب ذاتی آن را به نمایش می‌گذارد. اگر با یک آرمان معیوب شروع کنیم، تنها زمانی به معایب آن پی می‌بریم که آن آرمان در شرف متحقق شدن است.

ما می‌توانیم عملکرد چنین روندی را در خدمات درمانی سالمندان ببینیم. ما، بر اساس یک باور انسان‌گرایانه تخطی‌ناپذیر در خصوص تقدس زندگی انسانی، سالمندان را تا سر حد آنچنان وضعیت رقت‌باری زنده نگه می‌داریم که گاه ناچار می‌شویم از خود پرسیم، «دقیقاً چه تقدسی در این است؟» ما در قرن بیست و یکم، بر اساس باورهای انسان‌گرایانه مشابهی، احتمالاً بشریت را در تمامیتش به ورای ابعاد واقعی‌اش خواهیم رساند. همان فن‌آوری که انسان‌ها را به خدایان متحول می‌کند، باید آن‌ها را از خود بیگانه هم بکند. برای مثال، کامپیوترهایی که به اندازه کافی قدرتمند باشند که بر مکانیسم‌های پیری و مرگ چیره شوند، شاید بتوانند آنقدر هم نیرومند باشند تا جای انسان‌ها را در وظایف مختلف بگیرند.

دستور کار واقعی در قرن بیست و یکم بسیار پیچیده‌تر از آن خواهد بود که در این مقدمه طولانی به آن اشاره شد. در حال حاضر به نظر می‌آید که زندگی جاوید، خوشبختی و خداگونگی در رأس دستور کار ما قرار داشته باشد. اما وقتی در آستانه رسیدن به این اهداف قرار می‌گیریم، تحولات بدست آمده احتمالاً ما را به سمت مقاصد کاملاً متفاوتی هدایت خواهند کرد. آینده توصیف شده در این فصل تنها آینده گذشته است — یعنی آینده‌ای که بر افکار و امیدهایی بنا شده که طی ۳۰۰ ساله اخیر بر جهان حاکم بوده است. آینده واقعی — یعنی آینده‌ای که از افکار و امیدهای نوین در قرن بیست و یکم زاده می‌شود — باید چیز کاملاً متفاوتی باشد.

برای درک این‌ها نیازمندیم به عقب برگردیم و بررسی کنیم که انسان خردمند به‌واقع کیست، انسان‌گرایی چگونه به دین جهانی حاکم بدل شد و چرا تلاش برای تحقق رؤیاهای انسان‌گرایانه احتمالاً به فروپاشی آن خواهد انجامید. این کتاب با ساختار زیر تدوین شده است:

اولین بخش کتاب نگاهی به رابطه میان انسان خردمند و حیوانات دیگر می‌اندازد تا دریابد چه چیزی گونه ما را تا به این حد خاص کرده است. ممکن است بعضی از خواننده‌ها از خود سؤال کنند، در کتابی در باره آینده چرا حیوانات تا به این حد مورد توجه قرار می‌گیرند. از نظر من، ما نمی‌توانیم، بدون رجوع به پیشینیان حیوانی خود، بحثی جدی در باره طبیعت و آینده بشریت داشته باشیم. انسان خردمند تمام تلاش خود را می‌کند تا این حقیقت را فراموش کند که خود او هم یک جانور است. و این بسیار مهم است که در عصری که تلاش می‌کنیم تا خود را به خدایان تبدیل کنیم،

ریشه‌های خود را بیاد آوریم. هیچ تحقیقی در بارهٔ آیندهٔ خداگونهٔ ما نمی‌تواند گذشتهٔ حیوانی ما، یا روابطمان با دیگر حیوانات را نادیده بگیرد، زیر رابطهٔ میان انسان‌ها و حیوانات بهترین الگوی ما برای روابط آینده میان ابرنسان‌ها و انسان‌ها است. آیا می‌خواهید بدانید سایبورگ‌های فوق‌العاد هوشمند چطور باید با انسان‌های معمولی از گوشت و خون رفتار کنند؟ پس بهتر است رفتاری را که انسان‌ها با خویشاوندان کمتر هوشمند خود دارند، بررسی کنیم. این طبعاً یک مقایسهٔ بدون اشکال نیست، اما بهترین نمونه‌ای است که به ما امکان می‌دهد تا به‌واقع، به جای تصور کردن، مشاهده کنیم.

بخش دوم کتاب، بر اساس جمع‌بندی‌های بخش اول، به بررسی دنیای نامأنوسی می‌پردازد که انسان خردمند در طی این هزارهٔ آخر به وجود آورده است و نگاهی هم به راهی که ما را به تقاطع کنونی رسانده، می‌اندازد. چگونه انسان خردمند به این آئین انسان‌گرایانه رسید، که بر اساس آن جهان به دور بشریت می‌گردد و انسان‌ها سرچشمهٔ هر معنا و اقتداری هستند؟ پی آمدهای اقتصادی، اجتماعی و سیاسی این آئین چیست؟ این آئین چگونه هنر، امیال پنهان و زندگی روزمرهٔ ما را شکل می‌دهد؟ بخش سوم و آخر کتاب به ابتدای قرن بیست و یکم برمی‌گردد. آینده‌های ممکن و مخصصهٔ کنونی ما، بر پایهٔ درکی بسیار عمیق‌تر از بشریت و آئین انسان‌گرایی، توصیف می‌شود. چرا باید تلاش‌ها برای تحقق انسان‌گرایی به سقوط آن منجر شود؟ به چه صورت مطالعه برای زندگی جاوید، خوشبختی و خداگونه‌گی بنیان‌های باور ما به انسانیت را به لرزه در می‌آورد؟ نشانه‌های این فجایع کدامند و چگونه در تصمیمات

زندگی روزمره‌ای که هر کدام از ما می‌گیریم منعکس می‌شوند؟ و اگر انسان‌گرایی واقعاً در خطر است، چه چیزی باید جای آن را بگیرد؟ این بخش از کتاب حاوی فلسفه‌بافی محض یا آینده‌نگری بی‌اساس نیست، بلکه به بررسی تلفن‌های هوشمند، روش‌های قراره‌امان و بازار کار برای رسیدن به سرنخ‌هایی در باره آنچه که خواهد آمد، می‌پردازد.

تمام این‌ها از نظر معتقدان راستین انسان‌گرایی شاید بسیار بدبینانه و افسرده‌کننده به نظر آید. اما بهتر خواهد بود تا نتیجه‌گیری‌های شتاب‌زده نکنیم. تاریخ گواه عروج و افول ادیان، امپراتوری‌ها و فرهنگ‌های بسیاری بوده است. چنین تحولاتی ضرورتاً بد نیستند. انسان‌ها سیصد سال بر جهان حاکمیت کرده‌اند، که زمانی چندین طولانی نیست. فراعنه سه هزار سال بر مصر حکم راندند و پاپ‌ها هزار سال بر اروپا تسلط داشتند. اگر کسی در زمان رامسوس، فرعون دوم به یک مصری می‌گفت که روزی فراعنه از بین خواهند رفت، شاید به وحشت می‌افتاد، «چطور می‌توان بدون فراعنه زندگی کرد؟ چه کسی نظم و صلح و عدالت برقرار خواهد کرد؟» اگر در قرون وسطی به مردم گفته می‌شد که تا چند سده دیگر خدایان از میان خواهند رفت، شاید به وحشت می‌افتادند، «پس چطور می‌توان بدون خدایان زندگی کرد؟ چه کسانی معنای زندگی را برایمان بازگو خواهند کرد و ما را در مقابل هرج و مرج حفاظت خواهند کرد؟»

اکنون بسیاری، با نگاهی به گذشته، سقوط فراعنه و نابودی خدایان را تحولاتی مثبت قلمداد می‌کنند. شاید فروپاشی انسان‌گرایی مفید باشد. مردم معمولاً از تغییر

می ترسند، زیرا از ناشناخته‌ها می ترسند. اما تنها حکم بزرگ تاریخ این است که همه چیز تغییر می کند.

شاه سوریه، آشوربانی‌پال، شیری را می کشد: تسلط بر قلمرو حیوانات

بخش اول

انسان خردمند دنیا را تسخیر می کند

تفاوت میان انسان و حیوانات دیگر چیست؟

چگونه گونه ما بر دنیا تسلط یافت؟

آیا انسان خردمند یک شکل زندگی برتر است، یا فقط یک قلدر محلی؟

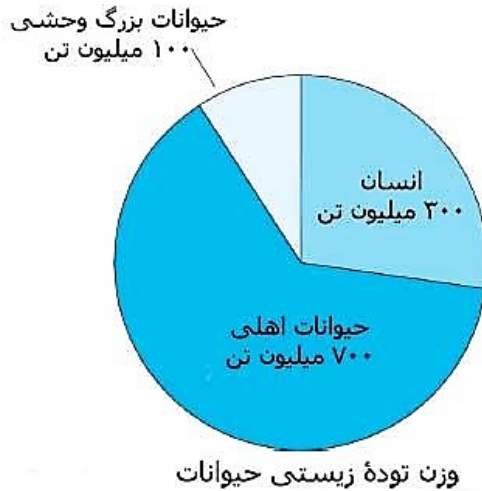
آنتروپوسین

انسان، در مقایسه با حیوانات دیگر، مدت‌های طولانی است که خدا شده است. ما نمی‌خواهیم عمیقاً به این مطلب بپردازیم، زیرا خدایان چندان عادل و مهربانی هم نبوده‌ایم. وقتی به کانال نشنال جئوگرافیک نگاه می‌کنید، یا فیلم والت دیسنی تماشا می‌کنید، یا کتاب‌های جن و پری می‌خوانید، احساس می‌کنید که سیاره زمین عمدتاً پوشیده از شیرها و گرگ‌ها و پلنگ‌هایی است که با انسان‌ها برابر هستند. سیمبا شیری است که بر سایر حیوانات در جنگل‌ها حکومت می‌راند. کلاه قرمزی سوارکار کوچولو تلاش می‌کند تا از چنگال یک گرگ بزرگ پلید بگیرد، و ماگلی با شجاعت تمام با ببری به اسم شرخان دست و پنجه نرم می‌کند. اما آن‌ها دیگر در واقعیت وجود ندارند. این حیوانات صفحه تلویزیون‌ها، کتاب‌ها، تخیلات و کابوس‌های ما را تسخیر کرده‌اند، اما سیمباها، شرخان‌ها و گرگ‌های بزرگ پلید از صفحه این سیاره پاک شده‌اند. دنیا عمدتاً توسط انسان‌ها و حیوانات اهلی‌شان اشغال شده است.

امروز چند گرگ در آلمان — سرزمین برادران گریم، کلاه قرمزی سوارکار کوچولو و گرگ بزرگ پلید — وجود دارد؟ کمتر از صد تا (و آن‌ها هم اغلب گرگ‌های

لهستانی هستند که طی سال‌های اخیر از مرزها عبور کرده‌اند). اما از طرف دیگر آلمان خانهٔ ۵ میلیون سگ اهلی است. تماماً در حدود ۲۰۰ هزار گرگ در سراسر کرهٔ زمین پرسه می‌زنند، اما بیش از ۴۰۰ میلیون سگ اهلی وجود دارد. [۱] در دنیا در برابر ۴۰ هزار شیر ۶۰۰ میلیون گربهٔ خانگی وجود دارد و در برابر ۹۰۰ هزار بوفالوی آفریقایی، ۱,۵ میلیارد گاو اهلی وجود دارد و در مقابل ۵۰ میلیون پنگوئن، ۲۰ میلیارد مرغ وجود دارد. [۲]

علیرغم بالا رفتن آگاهی زیست‌محیطی از سال ۱۹۷۰، جمعیت حیات وحش به نصف تقلیل یافته است (و آن‌هایی که در سال ۱۹۷۰ وجود داشتند، لزوماً خوشبخت نبودند!). [۳] در سال ۱۹۸۰ دو میلیارد پرنده در اروپا وجود داشت، که در سال ۲۰۰۹ به ۶,۱ میلیارد تقلیل یافت. در همان سال اروپایی‌ها ۱,۹ میلیارد مرغ، برای گوشت و تخم مرغ، پرورش دادند. [۴] در حال حاضر بیش از ۹۰ درصد از حیوانات بزرگ دنیا (یعنی آن‌ها که بیش از چند کیلو وزن دارند) همان انسان‌ها و حیوانات اهلی هستند.

نمودار حجم موجودات زنده بزرگ

دانشمندان تاریخ سیاره را به دوران‌هایی مثل پلیاستوسین Pleistocene، پلیوسین Pliocene و مایوسین Miocene تقسیم کرده‌اند. ما رسماً در دوران هالوسین Holocene زندگی می‌کنیم. اما شاید بهتر باشد تا هفتاد هزار سال اخیر را دوران آنتروپوسین Anthropocene بنامیم: دوران بشریت. زیرا انسان خردمند طی این هزاره‌ها تنها عامل مهم تغییر در محیط زیست جهانی بوده است. [۵]

این پدیده‌ای بی‌سابقه بود. طی نزدیک به چهار میلیارد سال از ظهور حیات، هرگز گونه‌ای به تنهایی قادر به تغییر زیست‌محیطی جهانی نبوده است. اگر چه رخدادها و انقلاب‌های زیست‌محیطی و انقراض‌های جمعی به وقوع پیوسته، اما این‌ها به دنبال عمل کرد یک سوسمار یا قارچ رخ نداده‌اند، بلکه ناشی از عمل کرده‌های قدرتمند

نیروهای طبیعی مثل تغییرات اقلیمی، لرزش‌های لایه‌های زمین، فوران آتش‌فشان‌ها و اصابت شهاب‌های آسمانی بوده است.

بعضی از مردم از این می‌ترسند، که به خاطر فوران گسترده آتش‌فشانی یا اصابت شهاب آسمانی با زمین، باز در معرض خطر مرگ قرار گیرند. فیلم‌سازان هالیوود مقادیر عظیمی از این اضطراب‌ها را تولید می‌کنند. اما این خطر در واقع اندک است. انقراض گسترده یک بار در میلیون‌ها سال رخ می‌دهد. بله، امکان دارد که یک شهاب آسمانی در ۱۰۰ میلیون سال آتی به سیاره ما اصابت کند. اما بسیار بعید است که این در سه شنبه آینده اتفاق بیفتد. به جای ترس از شهاب‌های آسمانی بیشتر باید از خودمان بترسیم. زیرا انسان خردمند قوانین بازی را بازنویسی کرده است. طی ۷۰ هزار ساله اخیر، این گونه میمون به تنهایی و به شیوه‌های بنیادی و بی‌سابقه‌ای باعث تغییرات زیست‌محیطی جهانی شده است. تأثیر ما بر سیاره هم اکنون در سطح تأثیرات دوران یخبندان و لرزش‌های پوسته زمین در ۶۵ میلیون سال قبل است، که باعث انقراض دایناسورها شد.

آن شهاب آسمانی مسیر تکامل سه گانه را تغییر داد، اما قواعد بنیادی آن را، از زمانی که اولین موجودات زنده در ۴ میلیارد سال قبل ظهور کردند، تغییر نداد. موجودات زنده، طی تمامی آن اعصار طولانی، خواه ویروس‌ها یا دایناسورها، بر پایه قوانین پایدار انتخاب طبیعی به تکامل خود ادامه دادند. به علاوه، صرف نظر از اینکه حیات در موجودات مختلف تا پیش از این چه اشکال عجیب و غریبی به خود گرفت، اما در چهار چوب محدوده زیستی و قانونمندی‌های انتخاب طبیعی باقی ماند، حال اگر

این موجود زنده یک کاکتوس بود یا یک نهنگ، از ترکیبات زیستی به وجود آمد. اما هم اکنون بشر قصد دارد طراحی هوشمند را جایگزین انتخاب طبیعی کند و زندگی را از محدوده زیستی به قلمرو غیر زیستی گسترش دهد.

حتی اگر ما چشم‌اندازهای آینده را به کنار بگذاریم و فقط نگاهی به دوره ۷۰ هزار ساله اخیر بیندازیم، آشکارا در می‌یابیم که آنتروپوسین جهان را به شیوه‌های بی‌سابقه‌ای تغییر داده است. شهاب آسمانی، لرزش‌های لایه‌های زمین و تغییرات اقلیمی شاید بر تمامی موجودات زنده در دنیا تأثیر گذاشته باشند، اما تأثیر آن‌ها در محدوده‌های مختلف متفاوت بوده است. سیاره زمین هیچگاه از یک محیط زیست واحد تشکیل نشده است، بلکه مجموعی از محیط‌های زیست متعددی بوده که آزادانه در هم ادغام شده‌اند. وقتی لرزش‌های لایه‌های زمین آمریکای شمالی را با آمریکای جنوبی ادغام کرد، این به انقراض اکثر مرواریدهای آمریکای جنوبی منجر شد، اما هیچ تأثیر مخربی بر کانگوروهای استرالیا نگذاشت. وقتی آخرین دوره یخبندان، ۲۰ هزار سال پیش، به اوج خود رسید، عروس‌های دریایی در خلیج فارس و عروس‌های دریایی در خلیج توکیو خود را با شرایط اقلیمی جدید وفق دادند. اما از آنجا که ارتباطی میان این دو وجود نداشت، هر کدام به گونه متفاوتی واکنش نشان دادند و در مسیرهای مجزایی تحول یافتند.

اما انسان خردمند مرزهایی را که مناطق زیست‌محیطی مستقل جهان را از هم جدا می‌کرد، از میان برداشت. سیاره در آنتروپوسین برای اولین بار به یک واحد زیست‌محیطی یگانه تبدیل شد. استرالیا، اروپا و آمریکا در ادامه، شرایط اقلیمی و

توپوگرافی متفاوت خود را حفظ کردند، اما انسان‌ها به کرات باعث شدند تا موجودات زنده به طور منظم و صرف نظر از شرایط جغرافیایی و فاصله‌شان با یکدیگر، در سراسر جهان با هم ادغام شوند. تحولی که قطره قطره توسط قایق‌های چوبی شروع شد، به هواپیماهای پرسرعت، تانک‌های نفتی و کشتی‌های غول پیکر باری بدل شد، که تمام اقیانوس‌ها را در می‌نوردید و هر جزیره و قاره‌ای را به هم پیوند می‌داد. در نتیجه، برای مثال، محیط زیست استرالیا بدون در نظر گرفتن پستان‌داران اروپایی یا موجودات ذره‌بینی آمریکایی که در بیابان‌ها و سواحل آن شناورند، دیگر قابل درک نیست. گوسفند، گندم، موش و ویروس‌های آنفلوآنزا، که انسان‌ها طی ۳۰۰ سال اخیر به استرالیا آوردند، امروزه برای محیط زیست این قاره بسیار بیشتر از کانگوروها و کوآگولاهایش تأثیرگذار هستند.

اما آنتروپوسین یک پدیده جدید مربوط به چند دهه اخیر نیست. از همان دهه‌ها هزار سال پیش، زمانی که نیاکان دوارن سنگی ما از آفریقای شرقی در چهار گوشه جهان پراکنده شدند، گیاهان و جانوران هر قاره و جزیره‌ای را که در آن اسکان یافتند، تغییر دادند. آن‌ها تمام گونه‌های انسانی دیگر در دنیا را به انقراض کشاندند، ۹۰ درصد از حیوانات عظیم‌الجسم استرالیا، ۷۵ درصد از پستان‌داران آمریکا و در حدود ۵۰ درصد از تمام پستان‌داران بزرگ روی خشکی را نابود کردند. و این همه قبل از زمانی بود که اولین مزرعه گندم را کاشتند، اولین ابزار فلزی را درست کردند، اولین متن‌ها را نوشتند، یا نخستین سکه را ضرب کردند. [۶]

حیوانات عظیم الجسه قربانیان اصلی بودند، زیرا تعدادشان نسبتاً کم بود و به کندی تکثیر می‌شدند. به عنوان مثال ماموت‌ها را (که منقرض شده‌اند) با خرگوش‌ها (که باقی ماندند) مقایسه کنید. یک گروه ماموت بیش از ده‌ها رأس نبود که شاید سالانه دو نوزاد به دنیا می‌آورد. بنابر این فقط کافی بود تا قبیلهٔ محلی سه ماموت در سال شکار کند تا تعداد ماموت‌های کشته شده از تعداد ماموت‌های زاده شده فراتر رود، و بعد از چند نسل منقرض شوند. اما از طرف دیگر خرگوش‌ها مثل موش‌ها تکثیر می‌شوند. حتی اگر انسان‌ها سالانه صدها خرگوش شکار می‌کردند، برای به انقراض کشاندنشان کفایت نمی‌کرد.

نیاکان ما نقشه نکشیده بودند که نسل ماموت‌ها را منقرض کنند، بلکه فقط نسبت به پی آمدهای کارهای خود ناگاه بودند. انقراض ماموت‌ها و دیگر حیوانات عظیم الجسه، بر اساس مقیاس زمانی تکامل، بسیار سریع صورت گرفته است، اما بر حسب مقیاس زمانی انسان‌ها آرام و تدریجی انجام شده است. انسان‌ها بیشتر از هفتاد و هشتاد سال عمر نمی‌کردند، در حالی که روند انقراض صدها سال طول می‌کشید. انسان‌های خردمند دوران باستان شاید نتوانستند به رابطهٔ میان شکار سالانهٔ ماموت‌ها — که در آن بیش از دو یا سه ماموت کشته نمی‌شد — و نابودی کلی این موجودات عظیم الجسهٔ خردار پی ببرند. حداکثر شاید یک فرد پیر با احساس دلتنگی برای کودکان شکاک تعریف می‌کرد که «وقتی جوان بودم، تعداد ماموت‌ها بسیار بیشتر از امروز بود». و همین در مورد ماستودون‌ها و گوزن‌های عظیم الجسه صدق می‌کند. و رئسای قبایل طبعاً صادق بودند و کودکان به افراد پیر خود احترام می‌گذازدند.

کودکان مار

شواهد انسان‌شناسی و باستان‌شناسی نشان می‌دهند که شکارگر - خوراک‌جوهای باستان احتمالاً روح‌باور بودند: آن‌ها معتقد بودند که شکاف بزرگی میان انسان‌ها و دیگر حیوانات نیست. جهان - یعنی درهٔ محلی و سلسله کوه‌های اطراف - به تمامی ساکنانش تعلق داشت، و همه تابع قوانین مشترکی بودند. این قوانین مستلزم مذاکرهٔ دائمی میان تمام موجودات ذینفع بود. مردم، به همان شکل که با پریان، شیاطین و ارواح صحبت می‌کردند، با حیوانات، درختان و سنگ‌ها هم حرف می‌زدند. از درون این ارتباطات در هم تنیده، ارزش‌ها و هنجارهایی ظهور کردند که انسان‌ها، فیل‌ها، درختان بلوط و ارواح را به هم مرتبط می‌ساخت. [۷]

جهان‌بینی روح‌باور کماکان بر جوامع شکارگر - خوراک‌جویی که در عصر نوین باقی مانده‌اند، تسلط دارد. یکی از آن جوامع قوم نایاکا است، که در جنگل‌های گرمسیر جنوب هند زندگی می‌کند. مردم‌شناسی به نام دنی ناوه، که طی سال‌ها روی ناکایا مطالعه می‌کرد، گزارش می‌دهد که وقتی یک فرد ناکایا در جنگل قدم می‌زند و با حیوان خطرناکی مثل ببر، مار یا فیل روبه‌رو می‌شود، خطاب به او می‌گوید: «تو در جنگل زندگی می‌کنی، من هم در جنگل زندگی می‌کنم. تو به اینجا آمدی تا غذایت را بیابی و من هم اینجا هستم تا به دنبال ریشه و میوه باشم. من نیامده‌ام تا به تو آزار برسانم».

یک ناکایا توسط یک فیل نر کشته شد. آن‌ها او را «فیلی که همیشه تنها راه می‌رود» نامیدند. مردم ناکایا از کمک به مأمورین جنگلی هند برای به دام انداختن

فیل سر باز زدند. آن‌ها برای ناوه توضیح دادند که آن فیل همیشه همراه یک فیل نر دیگر بود و با او پرسه می‌زد. روزی مأمورین جنگلی آن فیل دوم را به دام انداختند و از آن پس «فیلی که همیشه تنها راه می‌رفت» عصبانی و تهاجمی شد. «چه احساسی داشتی اگر همسرت را از تو می‌گرفتند؟ این دقیقاً همان احساسی بود که آن فیل داشت. این دو فیل را گاهی شب‌ها از هم جدا می‌کردند و هر کدام راه خود را می‌رفت. . . . اما صبح‌ها باز همیشه با هم بودند. در آن روز فیل چشمش به رفیقش افتاد که به زمین افتاد و همانجا بی حرکت ماند. وقتی دو نفر همیشه با هم هستند و بعد شما به

یکی از آن‌ها شلیک می‌کنید - آن دیگری چه احساسی خواهد داشت؟» [۸]

چنین رفتار روح‌باوری برای بسیاری از مردم جوامع صنعتی عجیب جلوه می‌کند. اغلب ما به‌طور خودانگیخته‌ای حیوانات را موجوداتی اساساً متفاوت و پست‌تر می‌پنداریم. به این دلیل است که حتی قدیمی‌ترین سنت‌های کنونی ما هزاران سال بعد از نابودی جوامع شکارگر - خوراک‌جو به وجود آمدند. برای مثال، وصیت‌نامه قدیمی در اولین هزاره قبل از میلاد مسیح نوشته شد و قدیمی‌ترین داستان‌های آن منعکس کننده واقعیات هزاره دوم قبل از میلاد مسیح است. اما دوران شکارگر - خوراک‌جو، در خاور میانه، بیش از ۷ هزار سال بود که به پایان رسیده بود. از این رو جای تعجب نیست که کتاب مقدس اعتقادات روح‌باور را طرد کرده است. تنها حکایت‌های روح‌باورانه در کتاب مقدس درست در ابتدای آن، به عنوان خطاری بسیار جدی، نمایان می‌شوند. کتاب مقدس کتابی طولانی است که مملو از معجزات و شگفتی‌ها است. اما تنها باری که یک حیوان مکالمه‌ای را با انسانی آغاز می‌کند، زمانی

است که مار تلاش می‌کند حوا را وسوسه کند تا از میوه ممنوعه دانش بخورد (الاغ بلعام نیز چند کلام ادا می‌کند، اما فقط یک پیام از طرف خدا به بلعام نازل می‌کند). آدم و حوا در باغ بهشت به عنوان خوراک جو می‌زیستند. تبعید از بهشت شباهت‌های بارزی به انقلاب کشاورزی دارد. خدای عصبانی به جای اینکه به آدم اجازه دهد تا در بهشت بماند و میوه‌های وحشی جمع‌آوری کند، او را محکوم می‌کند تا «نان از عرق جبین خود خورد». پس، صحبت کردن حیوانات در کتاب مقدس با انسان‌ها، در همان دوره ماقبل کشاورزی، نمی‌توانسته امری تصادفی بوده باشد. کتاب مقدس چه درس‌هایی از این حکایت به ما می‌آموزد؟ اینکه نباید به مار گوش کنید، و به‌طور کلی بهترین کار این است که از صحبت کردن با حیوانات و گیاهان دوری جویید، زیرا سرانجامی به‌جز فاجعه نخواهد داشت.

اما حکایت کتاب مقدس معنایی عمیق‌تر و قدیمی‌تر دارد. در اغلب زبان‌های سامی «حوا» به معنی «مار» یا حتی «مار ماده» است. نام اجدادی مادر ما در کتاب مقدس یک اسطوره روح‌باور کهن را در خود پنهان دارد، که بر اساس آن مارها نیاکان ما هستند، نه دشمنان ما. [۹] فرهنگ‌های روح‌باور بسیاری معتقد بودند که انسان‌ها از حیوانات و از جمله از مارها و خزندگان دیگر مشتق شده‌اند. اکثر بومیان اولیه استرالیایی معتقد بودند که جهان را مار رنگین‌کمان آفرید. مردم آراندو و دیه‌ری معتقد بودند که قبیله خاص آن‌ها از سوسمارها و مارهای اولیه به وجود آمده، که به انسان تبدیل شده است. [۱۰] در حقیقت غربی‌های نوین هم فکر می‌کنند که از

خزندگان تکامل یافته‌اند. مغز تمام انسان‌ها حول یک مغز خزنده ساخته شده و ساختار بدن‌های ما اساساً بدن‌های تعدیل یافته‌ی خزندگان است.

بهشت از دست رفته (کلیسای سیستاین). مار — که بالاتنه‌ی یک انسان را می‌پوشاند — آغازگر یک زنجیره‌ی کامل از حوادث است. در حالی که یک صحبت الهی یک‌نفری بر دو فصل اول کتاب پیدایش حاکم است (و خدا گفت ... و خدا گفت ... و خدا گفت ...)، بالاخره در فصل سوم به گفتگویی میان حوا و مار می‌رسیم («و مار به زن گفت ... و زن به مار گفت ...»). این مکالمه خودویژه میان یک انسان و یک حیوان به سقوط انسانیت و راندن انسان از بهشت منتهی می‌شود. جزئیات از میشل آنجلو بوناروتی (۱۴۷۵ — ۱۵۶۴)، کلیسای سیستاین، شهر واتیکان

شاید مؤلفین کتاب پیدایش بقایای اعتقادات روح‌باورانه‌ی کهن را به نام حوا باقی گذاشته، اما تمام رده‌ها را پنهان کرده‌اند. کتاب پیدایش می‌گوید که انسان‌ها از مارها

سرچشمه نگرفته‌اند، بلکه توسط خدا از مواد غیر زنده آفریده شده‌اند. مار سرمنشأ ما نیست: او ما را وسوسه می‌کند تا بر علیه پدر آسمانی خود قیام کنیم. در حالی که روح‌باوران انسان را تنها یک نوع از گونهٔ حیوانات می‌دانند، کتاب مقدس می‌گوید که انسان آفریده‌ای خودویژه است، و هر تلاشی برای برسمیت شناسی حیوان در وجود انسان به معنی انکار قدرت و اقتدار خداوندی است. در حقیقت وقتی انسان نوین پی برد که ما به‌واقع از خزندگان تکامل یافتیم، بر علیه خدا قیام کرد و از گوش فرا دادن به او، و حتی اعتقاد به او، سر باز زد.

نیازهای اجدادی

کتاب مقدس و باورش به انسان به عنوان تافتهٔ جدا بافته، یکی از محصولات جانبی انقلاب کشاورزی بود، که آغازگر مرحلهٔ جدیدی در رابطهٔ میان انسان و حیوان بود. ظهور کشاورزی امواج جدیدی از انقراض‌های گسترده را به دنبال داشت، اما مهم‌تر از آن، شکل کاملاً جدیدی از زندگی بر روی کرهٔ زمین را به وجود آورد: اهلی کردن حیوانات. این تحول در آغاز از اهمیت کمتری برخوردار بود، زیرا اهلی کردن حیوانات توسط انسان‌ها از بیست گونهٔ پستان‌دار و پرنده فراتر نمی‌رفت، در حالی که هزاران هزار حیوان دیگر هنوز «وحشی» باقی مانده بودند. اما طی سده‌ها این شکل جدید زندگی، روشی مسلط شد. امروزه بیش از ۹۰ درصد از حیوانات بزرگ اهلی شده‌اند. همزیستی گونه‌های اهلی به صورت فشرده در مکان‌های تنگ، متأسفانه به قیمت رنج و شکنجهٔ وصف‌ناپذیر تک‌تک آن حیوانات میسر شده است. اگر چه حیوانات طی

میلیون‌ها سال با انواع رنج‌ها و فلاکت‌ها آشنا بودند، اما انقلاب کشاورزی اشکال کاملاً جدیدی از رنج و شکنجه را بر آن‌ها تحمیل کرد، که به مرور زمان هر چه وخیم‌تر می‌شد. در نگاه اول، شاید وضعیت حیوانات اهلی بسیار بهتر از همنوعات وحشی خود و پیشینیان‌شان به نظر رسد. گرازهای وحشی روزهای خود را برای یافتن آب و غذا و پناهگاه سپری می‌کنند و مداوماً از طرف شیرها، پارازیت‌ها و سیل مورد تهدید قرار می‌گیرند، اما خوک‌های اهلی از آب و غذا و پناهگاهی که انسان‌ها برایشان فراهم می‌کنند، بهره‌مند می‌شوند و در مقابل امراض و خطر حیوانات مهاجم و سوانح طبیعی مورد حمایت قرار می‌گیرند. اما واقعیت این است که خوک‌ها دیر یا زود سر از کشتارگاه‌ها در می‌آورند. آیا آن‌ها به خاطر چنین سرنوشتی وضعیت بدتری از گرازهای وحشی ندارند؟ آیا خورده شدن توسط یک شیر بدتر است یا سلاخی شدن توسط انسان؟ آیا تیغه‌های تیز قصاب‌خانه‌ها از دندان‌های تمساح کمتر کشنده هستند؟

آنچه که سرنوشت حیوانات اهلی دامداری‌ها را باز هم سخت‌تر و وخیم‌تر می‌کند تنها شکل مردن آن‌ها نیست، بلکه بیش از هر چیز شکل زندگی آن‌ها است. از دوران باستان تا عصر نوین دو عامل متخاصم مهر خود را بر شرایط زندگی حیوانات دامداری‌ها کوبید: امیال انسان‌ها و نیازهای حیوانات. اگر چه انسان‌ها خوک را برای گوشت‌شان پرورش می‌دهند، اما اگر آن‌ها مداوماً در پی تولید گوشت باشند، باید بقاء و بازتولید گونه‌ی خوک‌ها را تضمین کنند. این امر ظاهراً حیوانات را در مقابل شرایط طاقت فرسا در امان می‌دارد. اگر یک کشاورز به خوبی از خوک‌هایش مراقبت نکند،

آن‌ها بزودی و بدون تولیدمثل کردن خواهند مرد، و این باعث گرسنگی کشاورز خواهد شد.

متأسفانه انسان‌ها می‌توانند شکنجه‌های متنوع هولناکی را به حیوانات دامداری‌ها تحمیل کنند، و همزمان بقاء و بازتولیدشان را هم تضمین کنند. ریشهٔ این مشکل در این است که در وجود حیوانات اهلی احساس و عاطفه و نیازهای اجتماعی وجود دارد که از پیشینیان وحشی‌شان برای آن‌ها به ارث رسیده است، که در دامداری‌ها عملاً زمینهٔ بروز نمی‌یابند. کشاورزان معمولاً این نیازها را نادیده می‌گیرند، بدون اینکه متحمل عواقب یا پیگردهای قانونی اقتصادی شوند. آن‌ها حیوانات را در قفس‌های تنگ محبوس می‌کنند، شاخ و دم آن‌ها را می‌برند، مادر و فرزند را از هم جدا می‌کنند و آن‌ها را در ابعاد هیولایی پرور می‌کنند. حیوانات از این وضعیت شدیداً رنج می‌برند، اما زنده می‌مانند و تکثیر می‌شوند.

آیا این با اساسی‌ترین اصول انتخاب طبیعی در تضاد نیست؟ نظریهٔ تکامل می‌گوید که تمام غرائز، امیال و احساسات برای تضمین بقاء و بازتولید به وجود آمده‌اند. پس در این صورت آیا تکثیر بی وقفهٔ حیوانات دامداری‌ها به این معنی است که نیازهای واقعی آن‌ها برآورده می‌شود؟ چطور یک خوک می‌تواند «نیازی» داشته باشد که عملاً برای بقاء و باز تولیدش غیر ضروری است؟

این به طور قطع صحت دارد که تمامی غرائز، امیال و احساسات برای پاسخ‌گویی به ضرورت‌های تکامل برای بقاء و بازتولید به وجود آمده است. اما اگر و وقتی این ضرورت‌ها ناگهان از بین بروند، غرائز، امیال و احساسات با آن‌ها ناپدید نخواهند شد،

حداقل نه خیلی زود. این غرائز، امیال و احساسات تجربهٔ درونی حیوانات را می‌سازند، حتی اگر برای بقاء و بازتولیدشان عملاً ضروری نباشد. کشاورزی برای حیوانات و انسان‌ها ضرورت‌های انتخاب طبیعی را تقریباً یک شبه تغییر داد، اما انگیزه‌های جسمی، عاطفی و اجتماعی آن‌ها را تغییر نداد. تکامل طبعاً از حرکت باز نمی‌ایستد و مداوماً انسان‌ها و حیوانات را در طی این ۱۲ هزار سالهٔ ظهور کشاورزی تغییر داده است. مثلاً انسان‌ها در اروپا و آسیای غربی توانایی هضم شیر گاو را بدست آورده‌اند و گاوها هم ترس خود را از انسان از دست داده‌اند و، در مقایسه با نیاکان وحشی خود، امروزه شیر بسیار بیشتری تولید می‌کنند. با این وجود، این‌ها تغییراتی سطحی هستند. ساختار عمیق حسی و عاطفی گاوها، خوک‌ها و انسان‌ها از دوران سنگی تا کنون چندان تغییر نکرده است.

چرا انسان‌ها تا به این حد شیرینی دوست دارند؟ این بدین دلیل نیست که ما باید این‌همه بستنی و شکلات را در خود ببلعیم تا زنده بمانیم، بلکه به این دلیل است که وقتی نیاکان دوران سنگی ما به میوه‌های شیرین یا عسل دسترسی می‌یافتند، ناچار بودند تا آنجا که می‌توانند و هر چه سریعتر آن‌ها را ببلعند. چرا مردان جوان، بی‌پروا به خشونت متوسل می‌شوند و سایت‌های اینترنتی محرمانه را هک می‌کنند؟ به این دلیل که آن‌ها از احکام ژنتیک نیاکان‌شان پیروی می‌کنند که امروزه غیر ضروری و حتی زیان آور است، اما این‌ها از نظر تکاملی در ۷۰ هزار سال پیش ضروری بودند. یک جوان شکارگر که زندگی خود را به خطر می‌انداخت تا یک ماموت شکار کند، بر

رقیبانش پیشی می‌گرفت و زیباروی محله را از آن خود می‌ساخت و ما الآن با این زن‌های خشن اینجا نشتسه‌ایم. [۱۱]

دقیقاً همین منطق تکاملی بر زندگی خوک‌ها، خوک‌های ماده و نوزادان‌شان حاکم است، اما آن‌ها در دامداری‌های تحت کنترل انسان محبوس هستند. گرازهای دوران کهن برای بازتولید و بقای خود در حیات وحش ناچار بودند در سرزمین‌های وسیعی پرسه بزنند، با محیط پیرامون‌شان آشنایی پیدا کنند و از خطرات و حیوانات درنده دوری کنند. علاوه بر این‌ها، آن‌ها به برقراری ارتباطات متقابل، همکاری با هم‌نوعان دیگر خود و تشکیل گروه‌های پیچیده‌ای نیاز داشتند، که توسط اعضای مؤنث باتجربه و پیر هدایت می‌شد. در نتیجه، ضرورت‌های تکاملی باعث شد تا گرازهای وحشی — و حتی به میزان بیشتری، ماده خوک‌های وحشی — به حیوانات اجتماعی و هوشمندی تحول یابند، و شخصیت‌هایی کنجکاو، نیرومند و اجتماعی، بدست آوردند، که بتوانند بازی کنند و محیط پیرامون‌شان را بکاوند. اگر یک ماده خوک با زن‌های جهشی نادری متولد شود که او را نسبت به محیط اطرافش و دیگر گرازها بی‌تفاوت کند، احتمالاً نمی‌تواند امکان بقاء و بازتولید داشته باشد.

اخلاف گرازهای وحشی — یعنی خوک‌های اهلی امروزی — هوشمندی، کنجکاوی و مهارت‌های اجتماعی نیاکان‌شان را به ارث برده‌اند. [۱۲] خوک‌های اهلی، مثل گرازهای وحشی، با نوسان‌های صدایی بسیار متنوع و علائم بویایی با یکدیگر مکالمه می‌کنند: خوک ماده مادر جیغ‌های خاص هر کودک خود را باز می‌شناسد، و خوک‌های نوزاد دو روزه هم صدای مادر خود را از خوک‌های ماده دیگر باز

می‌شناسند. [۱۳] پروفیسور استنلی کورتیس، از دانشگاه ایالت پنسیلوانیا دو خوک — به نام‌های هاملت و املت — را آموزش داد تا بتوانند اهرم کوچکی را با پوزه خود هدایت کنند و به این نتیجه رسید که خوک‌ها بعد از مدت کوتاهی می‌توانستند در یادگیری و بازی‌های ساده کامپیوتری با گوریل‌ها رقابت کنند. [۱۴]

امروز اکثر خوک‌های ماده در دامداری‌های صنعتی به بازی‌های کامپیوتری نمی‌پردازند. آن‌ها توسط اربابان انسانی خود در قفس‌هایی بسیار تنگ، که مخصوص بارداری است، محبوس می‌شوند، که معمولاً مساحتی معادل دو متر در شصت سانتیمتر دارد. کف این قفس‌ها از بتون است و دیواره‌هایش از میله‌های آهنی. خوک‌های آبستن حتی نمی‌توانند خود را در این قفس‌ها جا به جا کنند و به اصطلاح پهلوی به پهلوی شوند، حال از راه رفتن چیزی نمی‌گوییم. این خوک‌ها را بعد از سه ماه و نیم زندگی در چنین وضعیتی، به قفس‌های کمی بزرگ‌تر منتقل می‌کنند، تا بتوانند نوزادان‌شان را به دنیا آورند و از آن‌ها مراقبت کنند. با وجود اینکه خوک‌های نوزاد به‌طور طبیعی طی ده تا دوازده هفته از شیر مادر تغذیه می‌کنند، اما در دامداری‌های صنعتی آن‌ها را بعد از دو تا چهار هفته از شیر مادر می‌گیرند و از مادرشان جدا می‌کنند، تا برای پرور کردن و کشتن به سویی روانه کنند. مادر را بلافاصله دوباره آبستن می‌کنند و به قفس مخصوص بارداری باز می‌گردانند و به این شکل دور جدیدی آغاز می‌شود. یک خوک ماده معمولی به این شکل بین پنج تا ده بار از چنین مرحله‌ای عبور می‌کند، و بعد به کشتارگاه فرستاده می‌شود. در سال‌های اخیر استفاده از این قفس‌ها در اروپا و چند ایالت آمریکا محدودتر شده است، اما کماکان در

بسیاری از کشورها معمول است و ده‌ها میلیون خوک ماده تقریباً تمام عمر خود را برای تکثیر در این قفس‌ها سپری می‌کنند.

کشاورزان به تمام نیازهای ماده خوک‌ها توجه می‌کنند، تا بقاء و بازتولید آن‌ها تضمین شود. خوک‌ها به حد کافی غذا دریافت می‌کنند، در مقابل بیماری‌ها واکسینه می‌شوند، از آن‌ها در برابر خطرهای محافظت می‌شود و مورد تلقیح مصنوعی قرار می‌گیرند. ماده خوک از دیدگاه عینی دیگر نیازی به کاویدن محیط اطراف، معاشرت با هم‌آلان خود، رابطه عاطفی با نوزادان خود و راه رفتن ندارد. اما از دیدگاه ذهنی و درونی، این ماده خوک هنوز تمایل بسیار نیرومندی به رفع تمام این نیازها دارد، و چنانچه به آن‌ها پاسخ داده نشود، شدیداً رنج می‌برد. ماده‌خوک‌های محبوس در قفس‌های مخصوص بارداری معمولاً بین حس درماندگی حاد و ناامیدی در نوسانند.]

[۱۵

قانون بنیادین تکامل به قرار زیر است: یک نیاز که طی هزاران نسل شکل گرفته است، کماکان در روان حیوان باقی می‌ماند و به طور حسی تجربه می‌شود، حتی اگر وجود آن دیگر برای بقاء و بازتولید او ضروری نباشد. انقلاب کشاورزی در نهایت اندوه و تأسف، به انسان‌ها توان این را داد تا بقاء و بازتولید حیوانات اهلی را تضمین کنند، همزمان با اینکه نیازهای ذهنی و درونی آن‌ها را نادیده گرفت.

ماده خوک‌ها محبوس در قفس‌های مخصوص بارداری. این موجودات بسیار اجتماعی و هوشمند اغلب زندگی خود را در چنین شرایطی بسر می‌برند، گویی که از هم اکنون سوسیس هستند.

موجودات زنده الگوریتم هستند

چطور می‌توانیم مطمئن باشیم که حیواناتی مثل خوک‌ها در واقع دارای یک جهان ذهنی نیازها، احساسات و عواطف هستند؟ آیا با انسانی کردن حیوانات، یعنی نسبت دادن کیفیت‌های انسانی به موجودات غیر انسانی مرتکب خطا نمی‌شویم؟ و با کودکان، که گمان می‌کنند عروسک‌ها عشق می‌ورزند و عصبانی می‌شوند، قابل قیاس نمی‌شویم؟

نسبت دادن عواطف به خوک‌ها در حقیقت آن‌ها را انسانی نمی‌کند، بلکه به خصلت آن‌ها، به عنوان پستان‌داران اشاره دارد. زیرا عواطف یک کیفیت منحصر به فرد انسانی نیست، بلکه در تمام پستان‌داران (مثل تمام پرندگان، خزندگان و ماهی‌ها) مشترک است. تمامی پستان‌داران نیازها و توانایی‌های عاطفی در خود به وجود آورده‌اند، و از آنجا که خوک‌ها هم پستان‌دار هستند، وجود عواطف در آن‌ها هم بدیهی فرض می‌شود. [۱۶]

دانشمندان علوم زیستی در دهه‌های اخیر نشان دادند که عواطف، پدیده‌هایی روحانی اسرارآمیزی نیستند که تنها برای نوشتن شعر و تصنیف سمفونی بکار روند، بلکه محاسباتی زیست‌شیمیایی هستند که مشترکاً در تمامی پستان‌داران یافت می‌شوند تا بقاء و بازتولیدشان را تضمین کنند. معنای این چیست؟ خوب، اجازه بدهید تا با توضیحی در مورد الگوریتم‌ها [فرآیند محاسباتی] algorithms شروع کنیم. اهمیت این مطلب فقط به این خاطر نیست که یک مفهوم کلیدی در بسیاری از فصل‌های این کتاب است، بلکه همچنین به این دلیل است که قرن بیست و یکم با الگوریتم‌ها رقم می‌خورد. الگوریتم مسلماً تنها مفهوم مهم در دنیای ما است. اگر می‌خواهیم زندگی و آینده خود را درک کنیم، باید تمام تلاش خود را به درک الگوریتم معطوف کنیم و بفهمیم که الگوریتم چگونه با عواطف ربط پیدا می‌کند.

یک الگوریتم مجموعه‌ای روش‌مند از گام‌هایی است که می‌تواند برای محاسبات، حل مشکلات و تصمیم‌گیری به کار رود. یک الگوریتم یک محاسبه خاص نیست، بلکه روشی است برای انجام یک محاسبه. به عنوان مثال، اگر بخواهید میانگین دو عدد را

محاسبه کنید، از یک الگوریتم ساده استفاده می کنید. الگوریتم‌ها می گویند: «گام اول: دو عدد را با هم جمع کنید. گام دوم: حاصل این جمع را بر عدد ۲ تقسیم کنید». بر این مبنا، وقتی دو عدد ۴ و ۸ را محاسبه می کنید، به عدد ۶ می رسید. وقتی دو عدد ۱۱۷ و ۲۳۱ را محاسبه می کنید به عدد ۱۷۴ می رسید.

یک مثال پیچیده تر پختن یک غذا است. یک الگوریتم برای آماده کردن یک

سوپ گیاهی می گوید:

۱. نیم فنجان روغن را در یک قابلمه گرم کنید.

۲. چهار پیاز را خرد کنید

۳. پیاز را بقدری سرخ کنید که طلایی شود.

۴. سه سیب زمینی را خرد کنید و در قابلمه بریزید.

۵. یک کلم را بصورت نازک ببرید و در قابلمه بریزید.

و الی آخر. شما می توانید از یک الگوریتم دهها بار استفاده کنید، و هر بار یکی از

اقدام گیاهی را عوض کنید و سوپی درست کنید که متفاوت از سوپ قبلی باشد. اما

الگوریتم — یا فرآیند محاسباتی — همان خواهد بود.

یک دستور غذا به خودی خود نمی تواند سوپ درست کند. برای این کار نیاز به

یک فرد است که دستور غذا را بخواند و گامهای توصیف شده را به کار بندد. اما شما

می توانید دستگاهی بسازید که این الگوریتم را در خود دارد و از آن به صورت خودکار

پیروی می کند. سپس شما ناچارید تا دستگاه را به نیروی برق مجهز کنید و در آن

آب و اقدام گیاهی بریزید و به این شکل دستگاه، سوپ را آماده می کند. چنین

دستگاه‌های سوپ‌سازی وجود ندارند، اما شاید شما با دستگاه خودکار فروش نوشیدنی آشنایی داشته باشید. چنین دستگاهی معمولاً شکافی برای انداختن سکه، جایی برای فنجان و یک ردیف دکمه دارد. ردیف اول دکمه‌هایی برای قهوه، چای و کوکاکولا دارد. در ردیف دوم قید شده: بدون شکر، یک قاشق شکر، دو قاشق شکر. ردیف سوم مربوط به شیر است، شیر سویا و بدون شیر. کسی می‌آید و سکه‌ای در شکاف می‌اندازد و دکمه «چای»، «یک شکر» و «شیر» را می‌زند. دستگاه بر اساس مجموعه‌ای از گام‌ها به حرکت در می‌آید. یک کیسه چای در فنجان می‌اندازد و آب جوش، و یک قاشق شکر، در آن می‌ریزد و در آخر مقداری شیر به آن اضافه می‌کند. دینگ! یک فنجان چای آماده می‌شود. این یک الگوریتم است. [۱۷]

زیست‌شناسان طی دهه‌های اخیر به این نتیجه قطعی رسیدند که همان فردی که روی دکمه‌ها می‌زند و چای می‌نوشد هم یک الگوریتم است. او یک الگوریتم بسیار پیچیده‌تر از یک دستگاه خودکار فروش نوشیدنی است، اما باز یک الگوریتم است. انسان‌ها الگوریتم‌هایی هستند که به جای یک فنجان چای یک نسخه از خودشان را تولید می‌کنند (مثل یک دستگاه خودکار فروش نوشیدنی که اگر کسی بر دکمه‌های معینی بر آن فشار آورد، یک دستگاه مشابه با خود را تولید می‌کند).

الگوریتم‌هایی که دستگاه‌های خودکار فروش نوشیدنی را هدایت می‌کنند، به وسیله چرخ‌دنده‌ها و مدارهایی الکتریکی به کار می‌افتند. الگوریتم‌هایی که انسان‌ها را هدایت می‌کنند، با احساسات، عواطف و افکار به کار می‌افتند. و دقیقاً الگوریتم مشابهی خوک‌ها، میمون‌ها، صدف‌ها و مرغ‌ها را هدایت می‌کند. برای مثال در زیر به

یک مورد معضل بقاء اشاره می‌شود: یک میمون چند موز را روی یک درخت می‌بیند، اما متوجه شیری هم می‌شود که به او خیره شده است. آیا میمون باید زندگی خود را برای آن موزها به خطر اندازد؟

این به یک مسئلهٔ ریاضی احتمالات منتج می‌شود: احتمال مردن میمون از گرسنگی — اگر موزها را نخورد — یا احتمال شکار شدن میمون توسط شیر. میمون، برای حل این مسئله، نیاز به محاسبهٔ انبوهی از اطلاعات دارد. فاصلهٔ من با درخت موز چقدر است؟ فاصلهٔ شیر با درخت چقدر است؟ سرعت دویدن من چقدر است؟ سرعت دویدن شیر چقدر است؟ آیا شیر خواب است یا بیدار؟ آیا شیر گرسنه به نظر می‌آید یا سیر؟ چقدر موز روی درخت است؟ آیا موزها کوچک هستند یا بزرگ؟ کال هستند یا رسیده؟ میمون علاوه بر این اطلاعات خارجی باید اطلاعات مربوط به وضعیت بدنی خود را نیز به حساب آورد. اگر او قحطی می‌کشد، لازم می‌آید تا علیرغم همهٔ این عوامل زندگی‌اش را به خطر بیندازد تا به موزها دست یابد. اما اگر او لحظه‌ای پیش غذا خورده است و موزها هم کال هستند، پس چرا باید زندگی‌اش را به خطر اندازد؟

میمون برای سنجیدن و موازنه کردن تمامی این متغیرها و احتمالات، نیاز به الگوریتم‌های بسیار پیچیده‌تری از الگوریتم‌هایی دارد که دستگاه خودکار فروش نوشیدنی را هدایت می‌کنند. پاداش انجام صحیح محاسبات، بقای خود میمون است. یک میمون ترسو — که در برآورد از ابعاد خطرها اغراق می‌کند — ممکن است از گرسنگی بمیرد و ژن‌هایی که این الگوریتم‌های ترسو را به وجود آورده، همراه با خود او از بین بروند. یک میمون بی‌احتیاط — کسی که الگوریتم‌هایش خطرها را ناچیز

می‌پندارد — ممکن است طعمه شیر شود و ژن‌های بی‌پروای او هم به نسل بعدی انتقال نیابند. کیفیت این الگوریتم‌ها بی‌وقفه توسط انتخاب طبیعی کنترل و تنظیم می‌شود. تنها آن حیواناتی که احتمالات را به درستی محاسبه می‌کنند، فرزندان از خود به جا می‌گذارند.

اما این‌ها بسیار انتراعی هستند. یک میمون با چه دقتی احتمالات را محاسبه می‌کند؟ او قطعاً یک مداد از پشت گوش خود و یک دفترچه یادداشت از جیب عقبش در نمی‌آورد، تا به محاسبه سرعت دویدن و سطح انرژی بپردازد. تمام بدن میمون یک دستگاه محاسبه کننده است. در حقیقت آنچه را که ما احساسات و عواطف می‌نامیم، الگوریتم است. میمون احساس گرسنگی می‌کند، او احساس ترس می‌کند و در برابر شیر به خود می‌لرزد. و احساس می‌کند که، با دیدن موز روی درخت، دهانش آب می‌افتد. او ناگهان در کسری از ثانیه موجی از احساسات، عواطف و امیال را در خود تجربه می‌کند، و این چیزی به جز فرآیند محاسبه نیست. نتیجه به صورت یک احساس ظاهر می‌شود: میمون ناگهان احساس می‌کند که روحیه‌اش بالا می‌رود، موهایش سیخ می‌شود، عضلاتش منقبض می‌شوند، سینه‌اش سستبر می‌شود و نفس عمیقی می‌کشد و به خود می‌گوید «پیش به سوی موز! تو موفق می‌شوی!» اما ممکن است او لبریز از ترس شود، شانه‌هایش پایین بیفتند، دچار دلشورگی شود، پاهایش بلرزند و به خود بگوید: «مامان! شیر! کمک! غیر ممکنه!» گاهی احتمالات بقدری با هم برابر هستند که تصمیم‌گیری را مشکل می‌کند. این هم به صورت احساسی

جلوه‌گر می‌شود. میمون احساس سردرگمی و نامصمم بودن خواهد کرد. «آره... نه... آره... نه... لعنتی! نمی‌دونم چکار باید بکنم!»

برای انتقال ژن‌ها به نسل بعدی، کافی نیست تا معضل بقاء را حل کنیم. حیوانات هم ناچارند مشکلات بازتولید را حل کنند و این بستگی به محاسبه احتمالات دارد. انتخاب طبیعی شور و نفرت را، به عنوان الگوریتم‌هایی برای محاسبه امکان‌ات بازتولید، به وجود آورد. زیبایی یعنی «امکان خوب برای داشتن فرزندان موفق». وقتی یک زن مردی را می‌بیند و فکر می‌کند «به‌به! چه جذاب!» و وقتی یک طاووس ماده یک طاووس نر را می‌بیند و فکر می‌کند «خدای من! چه دمی!» آن‌ها کاری شبیه به همان دستگاه خودکار فروش نوشیدنی می‌کنند. وقتی نور انعکاس یافته از بدن جنس مخالف در شبکیه آن‌ها منعکس می‌شود، الگوریتم‌های بسیار نیرومندی که طی میلیون‌ها سال تکامل پرداخته شده، به کار می‌افتند. الگوریتم‌ها در کسری از ثانیه علائم کوچک در ظاهر مرد را به احتمالات تولیدمثل تبدیل می‌کنند و نتیجه‌گیری می‌کنند: «یقیناً این مردی است بسیار سالم و بارآور، با ژن‌های عالی. اگر با او جفت‌گیری کنم، فرزندانم هم احتمالاً از یک سلامتی خوب و ژن‌های عالی بهره‌مند خواهند شد». این نتیجه‌گیری‌ها طبعاً نه در قالب حروف و اعداد، بلکه بصورت تحریکات جنسی برور خواهد کرد. طاووس‌های ماده و اغلب زن‌ها چنین محاسباتی را با قلم و کاغذ انجام نمی‌دهند، بلکه فقط آن‌ها را احساس می‌کنند.

یک طاووس و یک مرد. الگوریتم زیست‌شیمیایی شما اطلاعاتی در مورد رنگ و اندازه را دریافت می‌کند و این باعث می‌شود تا احساس جاذبه، دافعه یا بی‌تفاوتی کنید

حتی برندگان جایزه نوبل در اقتصاد فقط بخش ناچیزی از تصمیمات‌شان را با استفاده از قلم و کاغذ و ماشین حساب محاسبه می‌کنند. نود و نه درصد از تصمیمات ما — از جمله مهم‌ترین انتخاب‌های زندگی، مثل ازدواج، انتخاب شغل و محل سکونت — توسط الگوریتم‌هایی که ما آن‌ها را احساسات، عواطف و امیال می‌نامیم، پالایش شده‌اند. [۱۸]

از آنجا که این الگوریتم‌ها زندگی تمامی پستان‌داران و پرندگان (و خزندگان و ماهی‌ها) را هدایت می‌کنند، حس خطر را مشترکاً در انسان‌ها، میمون‌ها و خوک‌ها بیدار می‌کنند، فرآیندهای عصبی مشابهی در مناطق مشابهی از مغز رخ می‌دهد. از این رو است که انسان‌های وحشت‌زده، میمون‌های وحشت‌زده و خوک‌های وحشت‌زده تجارب مشابهی را از سر می‌گذرانند. [۱۹]

البته تفاوت‌هایی هم وجود دارد. به نظر نمی‌رسد که خوک‌ها آن تجربیات حسی که شاخص انسان خردمند است را داشته باشند؛ نه احساس دوگانۀ همدردی و خشونت دارند، و نه با دیدن آسمان لایتناهی پرستاره دچار حس تحسین و شگفت‌زدگی انسانی می‌شوند. از طرف دیگر، احتمال دارد که خوک‌ها هم احساسات خاصی داشته باشند، که به دلایل روشنی برای انسان‌ها ناآشنا باشد. با این وجود، یک حس محوری در تمامی پستان‌داران مشترک است: پیوند مادر و فرزند. پستان‌داران نام خود را از همین می‌گیرند. واژه «پستان» mammal از ریشه لاتین ماما mamma گرفته شده است. مادران پستان‌دار به قدری فرزندان خود را دوست دارند که به آن‌ها اجازه می‌دهند تا از بدن‌شان تغذیه کنند. از طرف دیگر، فرزندان پستان‌داران هم میل شدیدی برای پیوند با مادرشان دارند و در کنار او باقی می‌مانند. در حیات وحش، بچه‌خوک‌ها، گوساله‌ها و توله‌سگ‌هایی که از برقراری این پیوند با مادر خود ناتوانند به مدت طولانی زنده نمی‌مانند. و تا گذشته‌ای نه چندان دور، همین امر در مورد فرزندان انسانی هم صدق می‌کرده است. در نتیجه، اگر یک خوک ماده، گاو ماده یا سگ ماده وجود داشته باشد، که به خاطر ژن‌های جهشی نادر، از فرزندانش مراقبت

نکند، شاید بتواند زندگی طولانی‌تر و راحت‌تری داشته باشد، اما زن او به نسل دیگر منتقل نخواهند شد. همین منطق در مورد زرافه‌ها، خفاش‌ها، نهنگ‌ها و خارپشت‌ها هم صدق می‌کند. می‌توان در بارهٔ احساسات دیگر هم صحبت کرد، اما وقتی می‌بینیم که فرزندان پستان‌داران نمی‌توانند بدون مراقبت مادری به بقای خود ادامه دهند، به این نتیجهٔ محتوم می‌رسیم که عشق مادری و پیوند قوی مادر و فرزند ویژگی شاخص تمامی پستان‌داران است. [۲۰]

برای دانشمندان سال‌های زیادی لازم بود تا به این حقیقت اعتراف کنند. در گذشته‌ای نه چندان دور روان‌شناسان در مورد اهمیت پیوندهای عاطفی میان والدین و فرزندان، حتی میان انسان‌ها تردید داشتند. در نیمهٔ اول قرن بیستم و علیرغم نفوذ نظریات فروید، مکاتب رفتاری مسلط معتقد بودند که روابط میان والدین و فرزندان توسط بازخوردهای مادی شکل می‌گیرد؛ یعنی اینکه نیازهای عمدهٔ کودکان غذا، سرپناه و مراقبت‌های پزشکی هستند و دلیل سادهٔ وابستگی کودکان به والدین‌شان این است که والدین نیازهای مادی آن‌ها را تأمین می‌کنند. کودکانی که خواستار ملامت، آغوش و بوسه بودند، «لوس» قلمداد می‌شدند. متخصصین پرورش کودک اخطار می‌دادند که اگر کودکانی که از والدین‌شان آغوش و بوسه دریافت کنند، در سن بلوغ به افرادی محتاج، خودخواه و نامصمم بدل خواهند شد. [۲۱]

جان واتسون، یکی از مسئولین برجستهٔ پرورش کودک در سال‌های دههٔ ۱۹۲۰، اکیداً به والدین توصیه می‌کرد، «هرگز [فرزندان‌تان را] در آغوش نگیرید و نبوسید، هرگز اجازه ندهید روی زانوی‌تان بنشینند. اگر لازم می‌دانید پیشانی آن‌ها را یک بار

برای شب بخیر گفتن بیوسید. صبح‌ها با آن دست بدهید». [۲۲] مجله پرورش کودک Infant Care راز پرورش کودکان را این طور توصیف کرد: رعایت انضباط و تأمین نیازهای مادی کودکان بر اساس یک برنامه دقیق روزانه. مقاله‌ای در سال ۱۹۲۹ به والدین می‌آموخت که اگر نوزاد قبل از وقت معین روزانه برای خوردن شیر گریه کرد، او را برای آرام کردنش ناز و نوازش نکنند و تا قبل از فرا رسیدن زمان دقیق به او شیر ندهند. این باعث آزار نوزاد نخواهد شد، حتی اگر جیغ بکشد». [۲۳]

از دهه‌های ۱۹۵۰ و ۱۹۶۰ بود که تعداد فزاینده‌ای از متخصصین از این نظریه‌های رفتاری سخت‌گیرانه فاصله گرفتند و در عوض به اهمیت محوری نیازهای عاطفی اشاره کردند. روانشناسی به اسم هری هارلو، در یک سلسله آزمایش‌های معروف (و بخشاً بی‌رحمانه)، نوزادان میمون‌ها را کمی بعد از تولد از مادرهاشان جدا می‌کرد و آن‌ها را در قفس‌های کوچکی حبس می‌کرد. وقتی به این نوزادان فرصت انتخاب داده می‌شد تا از بین مجسمه یک مادر، ساخته شده از فلز، مجهز به یک بطری شیر، و مجسمه مادری با پوشش نرم، بدون شیر، یکی را انتخاب کنند، میمون‌های نوزاد خود را به میمون‌نمای دوم و بدون شیر، به خاطر پوشش نرم‌شان، می‌چسباندند.

آن میمون‌های نوزاد چیزی را می‌دانستند که جان واتسون و متخصصین مجله مراقبت از کودک از درک آن عاجز بودند: پستان‌داران نمی‌توانند تنها با غذا زنده بمانند. آن‌ها نیاز به پیوندهای عاطفی هم دارند. تکامل طی میلیون‌ها سال میمون‌ها را با امیال و نیازهای شدید برای پیوندهای عاطفی طراحی کرده است. تکامل

همچنین آن‌ها را مجهز به این فرض کرده که پیوندهای عاطفی با چیزهای نرم خردار تداعی می‌شود، نه با مواد فلزی سخت (به همین دلیل است که کودکان انسان به جای کارد و چنگال و سنگ و چوب، تمایل بسیار بیشتری به عروسک، پتو و پارچه‌های خوشبو نشان می‌دهند). همین نیاز به پیوندهای عاطفی به قدری نیرومند است که بچه میمون‌های هارلو به مجسمه فلزی مجهز به شیر توجهی نکردند و به جای آن به آنچه که بیشتر در راستای نیازهای عاطفی‌شان بود، تمایل نشان دادند. متأسفانه مجسمه‌ای که پوشش مادری داشت هرگز به عواطف آن‌ها پاسخ نداد و میمون‌های نوزاد مداوماً از شرایط روحی و اجتماعی دشوار رنج بردند و در سن بلوغ به میمون‌هایی غیر اجتماعی و عصبی تبدیل شدند.

ما امروز، وقتی به گذشته نگاه می‌کنیم، نمی‌توانیم توصیه‌های پرورش کودک در اوایل قرن بیستم را درک کنیم. چطور متخصصین آن‌زمان می‌توانستند نسبت به نیازهای عاطفی کودکان بی‌اعتنا باشند، و این حقیقت را نادیده بگیرند که سلامت روحی و ذهنی آن‌ها به اندازه خوراک، سرپناه و مراقبت پزشکی اهمیت دارد؟ اما ما علیرغم پذیرش این حقایق، تا آنجا که به دیگر پستان‌داران مربوط می‌شود، کماکان بر روی این بدیهیات چشم می‌بندیم. کشاورزان، در تشابه با جان‌واتسون و متخصصین مجله پرورش کودک، در طی تاریخ نیازهای مادی خوک‌های نوزاد و گوساله‌ها را برآورده می‌کردند، اما توجهی به نیازهای عاطفی آن‌ها نداشتند. بنابر این، صنایع گوشت و لبنیات بر اساس گسستن پیوندهای عاطفی پستان‌داران بنا شده است. کشاورزان بارها و بارها خوک‌ها و گاوهای ماده خود را آبستن می‌کنند و نوزادان‌شان

را کمی بعد از تولد از آن‌ها جدا می‌کنند و آن‌ها را حتی از مکیدن سینه مادرشان و حس نوازش زبان گرم مادران‌شان بر بدن‌شان محروم می‌کنند. آنچه که هری هارلو بر صدها میمون تحمیل کرد، صنایع گوشت و لبنیات ساله بر میلیاردها حیوان تحمیل می‌کنند. [۲۴]

معامله کشاورزی

چطور کشاورزان رفتار خود را توجیه می‌کردند؟ اگر چه شکارگر — خوراک‌جوها در مورد عواقب تخریبی رفتار خود بر مناسبات زیست‌محیطی واقف نبودند، اما کشاورزان به خوبی می‌دانستند چکار می‌کنند. آن‌ها می‌دانستند که حیوانات اهلی را استثمار و تابع امیال و هوس‌های انسانی خودشان می‌کنند. آن‌ها اعمال خودشان را تحت پوشش اعتقادات خداپرستانه دینی، که همزمان با ظهور انقلاب کشاورزی رواج می‌یافت، توجیه می‌کردند. ادیان خداپرست معتقد بودند که جهان توسط گروهی از خدایان بزرگ — یا شاید یک خدای واحد — هدایت می‌شود. ما معمولاً این تفکر را با کشاورزی تداعی نمی‌کنیم، اما ادیان خداپرست، حداقل در ابتدا، پدیده‌هایی مربوط به دوران کشاورزی بودند. خداشناسی، اسطوره‌شناسی و مناجات‌نامه ادیانی مانند یهودیت، هندوئیسم و مسیحیت ابتدا حول روابط میان انسان، گیاهان اهلی و حیوانات مزارع به وجود آمدند. [۲۵]

برای مثال، کتاب مقدس یهودیت پاسخ‌گوی نیازهای کشاورزان و چوپان‌ها بود. اکثر احکام آن در باره کشاورزی و دامداری و زندگی روستایی بود و اکثر اعیاد آن

جشن‌های برداشت محصول بود. مردم امروزه تصور می‌کنند که معبد باستانی در اورشلیم نوعی کنیسه بزرگ بود که کشیش‌ها در خرقة‌های سفیدرنگ به زائران عابد خوش آمد می‌گفتند و گروه‌های خوش‌آوا سرودهای مذهبی سر می‌دادند و بوی عطر فضا را آکنده می‌کرد. اما آن معبد در واقعیت بیشتر به جای اینکه شبیه به یک کنیسه نوین باشد، تقاطعی میان یک کشتارگاه و محلی برای کباب کردن بود. زائران دست خالی به آنجا نمی‌آمدند. آن‌ها به همراه خود موجی بی‌پایان از گوسفند، بز، مرغ و حیوانات دیگر می‌آوردند، تا آن‌ها را در محراب خدا قربانی کنند و بپزند و بخورند. آوای گروه‌های خواننده سرودهای مذهبی در فضایی آکنده از نعره‌های گاوها و ضجه‌ها و بع بع گوسفندها و فریاد کودکان گم می‌شد. کشیشان، در لباس‌های خونین، گلوی حیوانات قربانی را می‌بریدند و خون آن‌ها را در کوزه می‌ریختند و آن را در مقابل محراب می‌پاشیدند. عطر بخور با بوی خون لخته شده و بوی گوشت سوخته در هم می‌آمیخت، و همزمان انبوه مگس‌های سیاه در همه جا موج می‌زد (برای مثال نگاه کنید به تثنیه ۱۲ و ۱، شماره ۲۸، ساموئل ۲). یک خانواده نوین یهودی که عیدی را با کباب کردن در چمن‌زار حیاط خود برگزار می‌کند، بسیار نزدیک‌تر به روح دوران کتاب مقدس است تا یک خانواده ارتدکس که اوقات خود را با مطالعه کتاب مقدس در یک کنسیه می‌گذرانند.

ادیان خداپرست، مثل یهودیت توراتی، اقتصاد کشاورزی را با اسطوره‌های جدید کیهان‌شناسی می‌آمیختند. ادیان روح‌باور تا پیش از آن، جهان را همچون یک اپرای چینی شکوه‌مند، با شمار نامحدودی از بازیگران در لباس‌های رنگارنگ توصیف

می کردند. فیل‌ها و درخت‌های بلوط، تمساح‌ها و رودها، کوهستان‌ها و قورباغه‌ها، ارواح و ساحره‌ها، فرشتگان و اهریمنان — هر کدام در این اپرای کیهانی نقشی داشتند. اما ادیان خداپرست این نمایش‌نامه را بازنویسی کردند و جهان را به یک نمایش‌نامهٔ محزون اییسن تغییر دادند، که تنها دو شخصیت اصلی در آن بودند: انسان و خدا. فرشتگان و اهریمنان تا حدودی از پس این استحال و بازنویسی جان سالم به در بردند و به پیامبران و خدمت‌گذاران خدای بزرگ تبدیل شدند. اما تمام آن نقش‌های روح‌باور — تمامی حیوانات، نباتات و دیگر پدیده‌های طبیعی — به عناصر خاموش پس‌زمینه در صحنهٔ نمایش بدل شدند. در حقیقت بعضی از حیوانات برای این یا آن خدا مقدس قلمداد شدند و بسیاری از خدایان سیمایی حیوانی داشتند: آنوبیس، خدای مصری، سر یک شغال را داشت و حتی عیسی مسیح به تناوب به عنوان یک بره تجسم شده است. اما مصریان باستان به سادگی می‌توانستند تفاوت میان آنوبیس و یک شغال معمولی، که دزدکی به ده می‌آمد تا مرغ‌ها را شکار کند، را تشخیص دهند و هیچ قصاب مسیحی برهٔ زیر چاقویش را با عیسی اشتباه نمی‌گرفت.

ما معمولاً گمان می‌کنیم که ادیان خداپرست خدایان بزرگ را تقدیس کرده‌اند، اما معمولاً این را هم فراموش می‌کنیم که این ادیان انسان را هم تقدیس کرده‌اند. انسان خردمند تا کنون تنها یک بازیگر در میان هزاران نقش دیگر بوده است. انسان خردمند در نمایش جدید خداپرستی به قهرمان اصلی بدل شد، که تمامی جهان بدورش می‌گردید.

در این اثنا، به خدایان دو نقش مرتبط با هم داده شد:

اولاً، اینکه خاص بودن انسان را توضیح بدهند و همچنین استدلال کنند که چرا انسان‌ها باید بر تمامی موجودات زندهٔ دیگر تسلط یابند و آن‌ها را استثمار کنند. برای مثال، مسیحیت معتقد بود که انسان‌ها باید بر دیگر آفریدگان حکومت کنند، زیرا چنین اقتداری را خالق به آن‌ها اعطا کرده است. علاوه بر این، مسیحیت معتقد است که خدا روح جاودانی را فقط به انسان عطا کرده است. از آنجا که سرنوشت این روح جاودانی امتیاز تمامی جهان مسیحیت است، حیوانات بی‌روح فقط زائدند. از این رو انسان‌ها اشرف مخلوقات شدند، در حالی که تمامی موجودات دیگر به حاشیه رانده شدند.

ثانیاً، خدایان می‌بایست میان انسان‌ها و محیط زیست وساطت کنند. در جهان روح‌باور هر کسی مستقیماً با دیگری صحبت می‌کرد. اگر شما چیزی از یک گوزن، درخت انجیر، ابرها یا سنگ‌ها می‌خواهید، باید به خود آن‌ها مراجعه کنید. در جهان خداپرست تمامی موجودیت‌های غیر انسان خاموش قلمداد می‌شدند. در نتیجه شما دیگر نمی‌توانستید با درخت‌ها و حیوانات صحبت کنید. پس وقتی بخواهید که درخت به شما میوهٔ بیشتری بدهد، یا گاو شیر بیشتری بدهد، ابر باران بیشتری ببارد، و ملخ‌ها از محصولات زراعی شما دور باشند، چه کار خواهید کرد؟ اینجا بود که خدایان وارد صحنه می‌شدند. آن‌ها وعدهٔ باران، حاصل‌خیزی و حمایت از انسان را می‌دادند، به این شرط که متقابلاً چیزی از انسان‌ها بگیرند. این اساس معاملهٔ کشاورزی بود. خدایان محصولات مزرعه را افزون می‌کنند و از آن‌ها حفاظت می‌کردند، و انسان‌ها

هم در مقابل می‌بایست آن محصولات را با خدایان تقسیم کنند. این معامله به نفع هر دو طرف بود و این محیط زیست بود که بهای آن را می‌پرداخت.

امروزه مریدان الهه‌ای به اسم گادهیمای، در نپال هر پنج سال یکبار جشنی برای او در روستای باریاپور ترتیب می‌دهند. در سال ۲۰۰۹ رکوردی وجود داشت که در آن ۲۵۰ هزار حیوان برای الهه قربانی شدند. یک راننده محلی برای یک روزنامه‌نگار انگلیسی بازدید کننده توضیح داد، «اگر چیزی بخواهیم، و برای الهه یک قربانی بیاوریم، طی پنج سال تمام آرزوهای ما تحقق خواهند یافت.» [۲۶]

بسیاری از اساطیر خداپرست جزئیات ظریفی از این معامله را بیان می‌کنند. حماسه گیلگامش بین‌النهرینی بازگو می‌کند که وقتی خدایان سیل بزرگی را برای تخریب دنیا روان کردند، تقریباً تمام انسان‌ها و حیوانات نابود شدند. فقط آن زمان بود که خدایان نامحاط دیدند که دیگر کسی باقی نمانده تا در پای آن‌ها قربانی کند. آن‌ها از گرسنگی و پریشانی دیوانه شدند. خوشبختانه یک قوم جان سالم به در برد، زیرا خدای انکی مأل اندیش بود و مرید خود، اوتنپیشتم، را هدایت کرد تا در یک کشتی بزرگ چوبی پناه گیرد و خویشاوندان و دست‌چینی از حیوانات را در آن جای دهد. وقتی سیل آرام گرفت و نوح بین‌النهرینی از کشتی بیرون آمد، اولین کاری که انجام داد قربانی کردن حیوانات در پیش‌گاه خدا بود. این حماسه سپس می‌گوید، «تمام خدایان به آن مکان هجوم آوردند: خدایان بوها را بوئیدند | خدایان آن بوهای خوشایند را بوئیدند | خدایان همچون مگس‌هایی بر بالای سر قربانی‌ها، هجوم آوردند.» [۲۷] حکایت کتاب مقدس از سیل (نوشته شده بیش از هزار سال پس از

روایت بین‌النهرینی)، همچنین گزارش می‌دهد که «نوح، بلافاصله بعد از ترک کشتی، محرابی برای خدا ساخت، تعدادی از گونه‌های حیوانات و پرندگان خاص را در پیشگاه آن قربانی کرد. خدا بوی خوشایند را بوئید و با خود گفت: دیگر هیچگاه زمین را، به خاطر انسان‌ها، نفرین نخواهم کرد» (کتاب پیدایش ۱-۲۰:۸).

این حکایت سیل به اسطورهٔ بنیادی دنیای کشاورزی بدل شد. طبعاً می‌توان به آن یک بعد طرفدار محیط زیست هم داد: سیل می‌توانست به ما بیاموزد که اعمال ما می‌توانند محیط زیست را تخریب کنند و انسان‌ها از طرف خدا موظفند تا بقایای آفرینش را حفظ کنند. اما تعبیر سنتی، سیل را به عنوان آزمون برتری انسان‌ها و بی‌ارزشی حیوانات عنوان می‌کند. بر اساس این تعبیر، نوح فرمان گرفته بود تا تمامی محیط زیست را نجات دهد تا از علائق مشترک خدایان و انسان‌ها حفاظت کند، نه از علائق حیوانات. موجودات غیر بشری فاقد ارزش ذاتی هستند و تنها به خاطر ما وجود دارند.

و سپس، زمانی که خدا دید که شرارت انسان تا چه حد زیاد شده، چنین تصمیم گرفت: «نژاد انسانی را که آفریدم از صحنهٔ زمین پاک می‌کنم — و همراه با آن‌ها تمام حیوانات، پرندگان و موجوداتی را که در زمین در حرکت هستند، نابود می‌کنم، زیرا از اینکه آن‌ها را آفریدم پشیمانم». (کتاب پیدایش ۷:۶). کتاب مقدس فکر می‌کند که کاملاً بجا است تا انسان خردمند را به خاطر گناهی که مرتکب شده، از طریق نابودی تمام جانوران مجازات کند، و وجود زرافه‌ها، مرغان ماهی‌خوار و کفش‌دوزها را به خاطر بدرفتاری انسان‌ها بی‌معنا بداند.

کتاب مقدس نمی‌تواند سناریویی را تصور کند که خدا از آفریدن انسان خردمند پشیمان شود و این موجود گناه‌گار را از صفحه روزگاپاک کند و ابدیت را با وجود شترمرغ‌ها کانگوروها و خرس‌های پاندا دوست‌داشتنی کند.

با این وجود ادیان خداپرست برخی باورهای حیوان‌دوستانه هم دارند. خدا به انسان اقتدار بر جهان حیوانات را داد، اما این اقتدار همراه با مسئولیت است. برای مثال، به یهودیان فرمان داده شد تا به حیوانات مزارع اجازه دهند تا در روز تعطیل و در هر وقت ممکن دیگری استراحت کنند و از تحمیل رنج غیر ضروری بر آن‌ها اجتناب شود (اما وقتی تضاد منافع به وجود می‌آید، منافع انسانی همواره بر منافع حیوانات اولویت می‌یابد [۲۸]).

در یک روایت تالمودی از گوساله‌ای یاد می‌شود که در راه کشتارگاه از خاخام یهودی هانسی — یکی از بنیان‌گذاران یهودیت رابینی — طلب رهایی کرد. گوساله سرش را روی خرقه خاخام گذاشت و شروع به گریستن کرد. اما خاخام گوساله را از خود راند و گفت، «برو! تو برای همین منظور آفریده شده‌ای». آنگاه که خاخام مرحمتی روا نداشت، خدا او را مجازات کرد و او به مدت سیزده سال از یک بیماری عذاب‌آور رنج برد. سپس، روزی یک خدمت‌کار در حال نظافت خانه خاخام، چند موش تازه به دنیا آمده را یافت و خواست که آن‌ها را دور بیندازد. خاخام یهودی برای نجات آن موجودات بی‌دفاع شتافت، و به خدمت‌کار امر کرد که آن‌ها را به حال خود بگذارد، زیرا «خدا با همه مهربان است و نسبت به تمام مخلوقاتش شفقت می‌ورزد»

(مزامیر ۹: ۱۴۵). وقتی خاخام به موش‌ها مهربانی کرد، خدا هم به خاخام شفقت کرد و بیماری او را علاج کرد. [۲۹]

ادیان دیگر، به خصوص جینیسم Jainism، بودیسم و هندوئیسم درک و همدلی بیشتری نسبت به حیوانات نشان می‌دهند. این‌ها بر رابطه متقابل انسان‌ها و محیط زیست تأکید دارند مهم‌ترین حکم اخلاقی‌شان پرهیز از کشتن موجودات زنده است. در حالی که حکم «تو نباید بکشی!» در کتاب مقدس تنها به انسان‌ها اختصاص دارد، اصول هند باستان آهیمسا ahimsa (بدون خشونت) تمامی موجودات حس‌دار را در بر می‌گیرد. راهبان مذهب جین حساسیت خاصی به این حکم دارند. آن‌ها همیشه دهان خود را با یک پارچه سفید می‌پوشانند، تا حشره‌ای را با استنشاق در خود فرو نبرند و هر گاه راه می‌روند با جارویی جلو پای‌شان را می‌روبند تا بر مورچه یا سوسکی پا نگذارند. [۳۰]

با این وجود، تمامی ادیان کشاورزی - از جمله جینیسم، بودیسم و هندوئیسم - به دنبال توجیه برتری انسان و استثمار حیوانات بوده‌اند (خواه برای گوشت یا شیر یا نیروی کار). تمام آن‌ها بیان می‌کنند که سلسله‌مراتبی طبیعی موجودات به انسان حق استفاده از دیگر حیوانات را می‌دهد، البته به شرط رعایت محدودیت‌های معینی. برای مثال هندوئیسم گاو را تقدیس نموده و خوردن گوشت گاو را ممنوع اعلام کرده است، اما همزمان به‌طور کامل صنعت لبنیات را توجیه کرده و استدلال می‌کند که گاوها موجودات سخاوتمندی هستند و با کمال میل می‌خواهند شیر خود را با انسان‌ها تقسیم کنند.

انسان‌ها به این صورت وارد در یک «قرارداد کشاورزی» می‌شوند. بر اساس این قرارداد، نیروهای کیهانی به انسان‌ها حق کنترل بر دیگر حیوانات را دادند، با این شرط که انسان‌ها ملزم به برآوردن تعهداتی در مقابل خدا، طبیعت و خود حیوانات باشند. باور به وجود چنین پیمان کیهانی معقول به نظر می‌رسید، زیرا منعکس کننده روال زندگی روزمره کشاورزی بود.

شکارگر - خوراک‌جوها خود را به عنوان موجودی برتر نمی‌انگاشتند، زیرا از تأثیر خود بر محیط زیست اطلاع نداشتند. یک گروه معمولی، متشکل از ده‌ها نفر توسط هزاران حیوان وحشی احاطه می‌شد و بقای آن بستگی به درک و احترام به امیال این حیوانات داشت. شکارگر - خوراک‌جوها پیوسته ناچار بودند از خود سؤال کنند، آهو چه آرزویی دارد، یا شیر چه فکری می‌کند. در غیر این صورت نه می‌توانستند آهو را شکار کنند، و نه از شیر بگریزند.

بر خلاف این، کشاورزان درجهانی زندگی می‌کردند که با آرزوها و افکار انسانی شکل گرفته بود و کنترل می‌شد. انسان‌ها هنوز مقهور نیروهای توانمند طبیعی، مثل طوفان‌ها و زمین‌لرزه‌ها بودند، اما بسیار کمتر وابسته به امیال دیگر حیوانات بودند. یک پسر کشاورز از سنین پایین می‌آموخت تا اسب سواری کند، گاو نر را مهار کند، یک الاغ سرکش را شلاق بزند و گوسفندها را به چرا ببرد. باور بر این که چنین فعالیت‌های روزمره‌ای مطابق با نظم طبیعی چیزها و منطبق با خواست خدا است، هم آسان و هم وسوسه انگیز بود.

پس تصادفی نیست که مردم نایاکای هند جنوبی با فیل‌ها، مارها و درختان جنگل به گونه‌ای برابر با انسان‌ها رفتار می‌کنند، اما نظر کاملاً متفاوتی نسبت به نباتات و حیوانات اهلی دارند. در زبان ناکایا، یک موجود زنده شخصیتی خودویژه دارد، که مان‌سان نام دارد. وقتی مردم‌شناس، دنی ناوه، به تحقیق می‌پرداخت، دریافت که تمامی فیل‌ها مان‌سان هستند. آن‌ها می‌گفتند: «ما در جنگل زندگی می‌کنیم، آن‌ها در جنگل زندگی می‌کنند. همه ما مان‌سان هستیم... همینطور خرس‌ها، آهوها و ببرها. تمامی حیوانات جنگل». گاوها چطور؟ «گاوها متفاوت هستند. شما باید همه جا آن‌ها را هدایت کنید.» و مرغ‌ها چطور؟ آن‌ها هیچ چیز ندارند. آن‌ها مان‌سان ندارند.» و درختان جنگل چطور؟ «بله - آن‌ها مدت‌های طولانی است که قدمت داشته‌اند.» و بوته چای چطور؟ «اوه، من این‌ها را برای این می‌کارم تا برگ چای بفروشم و آنچه که احتیاج دارم از فروشگاه بخرم. نه، آن‌ها مان‌سان ندارند.» [۳۱]

بنابر این ما باید به خاطر آوریم که در اغلب جوامع کشاورزی چطور با خود انسان‌ها رفتار می‌شد. در اسرائیل دوران کتاب مقدس و در چین قرون وسطی معمول بود که به انسان‌ها شلاق بزنند، آن‌ها را به بردگی بکشند، و شکنجه و اعدام کنند. انسان‌ها به عنوان دارایی به حساب می‌آمدند. حاکمان حتی خواب این را هم نمی‌دیدند که نظر کشاورزان را بپرسند و به نیازهاشان اهمیت بدهند. کشاورزان به گرات فرزندان خود را به عنوان برده می‌فروختند، و یا به عنوان همسر به مزایده می‌گذاشتند. نادیده گرفتن احساسات گاوها و مرغ‌ها تحت چنین شرایطی غافلگیر کننده نمی‌توانست باشد.

پانصد سال تنهایی

ظهور علم و صنعت نوین، انقلاب دیگری را در رابطه میان انسان و حیوان به همراه داشت. طی انقلاب کشاورزی بشر حیوانات و نباتات را خاموش کرد و اپرای بزرگ روح‌باور را به یک دیالوگ میان انسان و خدا تغییر داد. طی دوره انقلاب علمی، انسان خدایان را هم خاموش کرد. جهان، از آن پس، نمایشی یک نفره بود. بشر به تنهایی روی یک صحنه خالی ایستاده بود و با خود حرف می‌زد، با هیچ کس مذاکره نمی‌کرد و بر قدرت‌های عظیم خود می‌افزود، بدون این که به کسی پاسخ‌گو باشد. بشر اکنون با کشف قوانین صامت فیزیک و شیمی و زیست‌شناسی، به هر شکل که بخواهد آن‌ها را به خدمت می‌گیرد.

وقتی یک شکارگر کهن به دشت‌ها می‌رفت، از گاو نر وحشی تقاضای کمک می‌کرد، و گاو نر هم چیزی از شکارگر طلب می‌کرد. وقتی یک کشاورز کهن می‌خواست که گاوش شیر زیادی تولید کند، از خدای بزرگی در آسمان‌ها کمک می‌طلبید و خدا هم شروط خود را بیان می‌کرد. وقتی متخصص سفیدپوش آزمایشگاه بخش تحقیقات و توسعه نسله می‌خواهد تولید لبنیات را افزایش دهد، به مطالعه علم ژنتیک می‌پردازد — ژن‌ها هم در مقابل چیزی طلب نمی‌کنند.

اما همان‌طور که شکارگرها و کشاورزان اسطوره‌ها و افسانه‌های خود را داشتند، متخصصین تحقیق و توسعه علمی هم افسانه‌های خود را دارند. معروف‌ترین اسطوره‌های این‌ها، گستاخانه از حماسه‌های درخت دانش و باغ عدن مصادره شده است، اما اینجا ماجرا در باغ وول‌ستورپ مینور در لینکولن‌شایر اتفاق می‌افتد. بر

اساس این اسطوره، ایزاک نیوتون زیر درخت سیبی نشسته بود، که یک سیب رسیده روی سرش افتاد. نیوتون از خود پرسید، چرا سیب درست از بالا به پایین می‌افتد و نه به اطراف یا به بالا. این سؤال او را به کشف قانون جاذبه و مکانیک نیوتونی رساند.

حکایت نیوتون اسطوره درخت دانش را سر و ته می‌کند. در باغ عدن مار نمایشی را آغاز می‌کند، که در آن انسان‌ها را برای انجام گناه وسوسه کند، و از آنجا خشم خدا را نسبت به آن‌ها برانگیزد. آدم و حوا بازیچه‌ای در دست مار و خدا هستند. بر خلاف این، انسان در باغ وولستورپ تنها بازیگر است. اگر چه خود نیوتون عمیقاً یک مذهبی مسیحی بود که بسیار بیشتر از آن که وقت خود را صرف قوانین فیزیک کند، به مطالعه کتاب مقدس می‌پرداخت، اما کمکی که او به انقلاب علمی کرد، باعث رانده شدن خدای مسیحیت به حاشیه شد. وقتی پیروان نیوتون اقدام به نوشتن اسطوره کتاب پیدایش خود کردند، در حکایت خود دیگر نیازی به خدا و مار نداشتند. باغ وولستورپ توسط قوانین کور طبیعت عمل می‌کند و طبعاً این خود انسان است که مبتکر کشف این قوانین است. حکایت شاید با افتادن سیب بر سر نیوتون آغاز شده باشد، اما سیب این کار را عمداً نکرده بود.

انسان‌ها در اسطوره باغ عدن به خاطر کنجکاوی و پیروی از خواست خود برای کسب دانش مجازات شدند. خدا آن‌ها را از بهشت راند. در اسطوره باغ وولستورپ کسی نیوتون را مجازات نکرد — بلکه بر عکس. بشر، به لطف این کنجکاوی، به درک بهتری از جهان نائل شد، قدرتمندتر شد و گام‌های دیگری به سوی بهشت فن‌آوری برداشت. معلمین بی‌شماری در سراسر دنیا اسطوره نیوتون را برای تشویق محصلین

به کنجکاوای بازگو می‌کنند، و اشاره می‌کنند که اگر فقط به حد کافی دانش کسب کنیم، می‌توانیم بهشت را در روی زمین بیافرینیم.

خدا در حقیقت در اسطوره نیوتون حضور دارد: نیوتون خود خدا است. وقتی زیست‌فن‌آوری، نانو تکنولوژی و میوه‌های دیگر علم رسیده شوند، انسان خردمند نیرویی خداگونه بدست خواهد آورد و دور کامل درخت دانش در کتاب مقدس را به انجام خواهد رساند. شکارگر - خوراک‌جوی کهن صرفاً یک گونه حیوانی دیگر بود. کشاورزان خود را اشرف مخلوقات می‌دانند. دانشمندان ما را به خدایان ارتقاء خواهند داد.

انقلاب کشاورزی موجب ظهور ادیان خداپرست شد و انقلاب علمی ادیان انسان‌گرا را آفرید، که بر اساس آن‌ها انسان‌ها جای‌گزین خدایان شدند. آنجا که خداپرستان، تئوس (theos به یونانی یعنی خدا) را می‌پرستند، انسان‌گرایان انسان‌ها را می‌ستایند. بنیان فکری ادیان انسان‌گرا، مثل لیبرالیسم، کمونیسم و نازیسم، این است که انسان خردمند ذاتی مقدس و یگانه دارد که منبع تمام معناها و اقتدارها در جهان است. هر آنچه که در کیهان اتفاق می‌افتد، بر اساس تأثیرش بر انسان خردمند ارزش‌یابی می‌شود.

آنجا که خداپرستی، کشاورزی سنتی را با نام خدا توجیه می‌کرد، انسان‌گرایی حقانیت کشاورزی صنعتی نوین را تحت لوای انسان می‌جوید. کشاورزی صنعتی نیازها، هوس‌ها و آرزوهای انسان را تقدیس می‌کند، در حالی که به هر چیز دیگری بی‌اعتنا است. کشاورزی صنعتی هیچ علاقه خاصی به حیوانات ندارد، زیرا حیوانات

فاقد تقدس ماهیت انسانی هستند. و هیچ نیازی هم به خدایان ندارد، زیرا علم نوین و فن‌آوری به انسان‌ها قدرت داد تا بسیار فراتر از اقتدار خدایان باستان روند. علم شرکت‌های نوین را قادر می‌کند تا گاوها، خوک‌ها و مرغ‌ها را در شرایط بسیار طاقت‌فرسائی از آنچه که در جوامع کشاورزی سنتی معمول بوده، تحت انقیاد در آورند.

انسان‌ها در مصر باستان، در امپراتوری روم یا در چین قرون وسطی در کی ابتدایی از زیست‌شیمی، ژنتیک، جانورشناسی و بیماری‌های مسری داشتند. در نتیجه توان آن‌ها در دخالت در این امور محدود بود. در آن دوران خوک‌ها، گاوها و مرغ‌ها آزادانه در میان خانه‌ها می‌دویدند و در تل زباله‌ها و جنگل‌های اطراف به جست‌وجوی خوراکی می‌گشتند. اگر یک کشاورز جاه طلب به خود جرأت می‌داد هزاران حیوان را در یک قفس شلوغ حبس کند، شاید یک همه‌گیر کننده شیوع می‌یافت و به نابودی تمام حیوانات و بسیاری از روستائیان منجر می‌شد و از هیچ کشیش، شامان و یا خدایی کاری بر نمی‌آمد.

اما وقتی علم راز همه‌گیرها، باکتری‌ها و آنتی‌بیوتیک‌ها را کشف کرد، برپایی قفس‌های صنعتی حصارها و آغل‌های خوک‌ها عملی شد. اکنون با کمک واکسیناسیون، داروها، هورمون‌ها، آفت‌کش‌ها، دستگاه‌های تهویه مرکزی و خوراک دهنده‌های خودکار، امکان متراکم کردن ده‌ها هزار خوک، گاو یا مرغ، در ردیف‌های آراسته از قفس‌های تنگ و تولید گوشت و شیر و تخم مرغ، با یک بازدهی بی‌سابقه فراهم شده است.

در سال‌های اخیر، همزمان با اینکه مردم شروع به تعمق در بارهٔ رابطهٔ میان انسان و حیوان کرده‌اند، چنین روش‌هایی مورد انتقاد فزاینده قرار گرفته است. ما ناگهان علاقهٔ بی‌سابقه‌ای نسبت به سرنوشت اشکال پایین‌تر زندگی نشان داده‌ایم، شاید به خاطر این که خود ما به‌زودی به یکی از آن‌ها بدل خواهیم شد. اگر و زمانی که نرم‌افزارها موفق به خلق هوش فوق‌بشری و نیروی بی‌سابقه شوند، آیا آنگاه باید این نرم‌افزارها را ارزش‌مندتر از انسان‌ها قلمداد کنیم؟ به عنوان مثال، آیا درست خواهد بود تا یک هوش مصنوعی انسان‌ها را استثمار کند و حتی به خاطر نیازها و امیال خود بکشد؟ اگر این‌ها، علیرغم هوش و نیروی خارق‌العاده‌شان، نباید مجاز شمرده شوند، پس چرا برای انسان‌ها اخلاقی به شمار می‌رود تا حیوانات را استثمار کنند و بکشند؟ آیا انسان‌ها، علاوه بر نیرو و هوش برتر خود، از نوعی بارقهٔ سحرآمیز برخوردارند، که آن‌ها را از خوک‌ها، مرغ‌ها، شامپانزه‌ها و نرم‌افزارها متمایز می‌کند؟ اگر این طور است، این بارقه از کجا آمده است و از کجا اطمینان داریم که یک هوش مصنوعی نمی‌تواند به آن دست یابد؟ اگر چنین بارقه‌ای وجود ندارد، آیا دلیل دیگری وجود دارد تا ارزش ویژه‌ای به زندگی انسانی بدهیم، حتی وقتی کامپیوترها به اعتبار هوش و قدرت خود از انسان‌ها پیشی می‌گیرند؟ دقیقاً چه چیزی در انسان‌ها وجود دارد که در درجهٔ اول آن‌ها را چنین هوشمند و نیرومند می‌سازد، و چه تضمینی وجود دارد که موجودات غیر انسانی ما را از دور رقابت خارج نکنند و از ما پیشی نگیرند؟

فصل بعدی ماهیت و قدرت انسان خردمند را مورد بررسی قرار می‌دهد، نه فقط به دلیل درک بیشتر از رابطهٔ ما با حیوانات دیگر، بلکه همچنین برای پی بردن به

اینکه آینده چه چیزی برای ما به ارمنان خواهد آورد و رابطهٔ میان انسان‌ها و ابرانسان‌ها چه شکلی به خود خواهد گرفت.

۳

بارقهٔ انسانی

شکی نیست که انسان خردمند نیرومندترین گونه در جهان است. انسان خردمند مایل است چنین فکر کند که از جایگاه اخلاقی برتر برخوردار است و زندگی انسانی ارزش بسیار والاتری از زندگی خوک‌ها، فیل‌ها یا گرگ‌ها دارد. اما معلوم نیست که اینطور باشد. آیا حق با کسی است که قدرت دارد؟ آیا زندگی انسان ارزشمندتر از زندگی خوک‌ها است، فقط به خاطر این که اجتماع انسانی قدرتمندتر از اجتماع خوک‌ها است؟ ایالات متحده بسیار قدرتمندتر از افغانستان است؛ آیا این به معنای این است که زندگی آمریکایی‌ها ارزش ذاتی والاتری از زندگی افغانی‌ها دارد؟

زندگی آمریکایی‌ها عملاً ارزشمندتر ارزیابی می‌شود. یک آمریکایی معمولی، در مقایسه با یک افغانی معمولی، منابع بسیار بیشتری را برای آموزش، بهداشت و امنیت

به خود اختصاص می‌دهد. کشتن یک شهروند آمریکایی توجه جهانی بسیار بیشتری را، در مقایسه با کشتن یک شهروند افغانی، به خود معطوف می‌کند. اما همه این را می‌دانند که این تنها حاصل یک موازنه قدرت ناعادلانه جغرافیایی — سیاسی است. ممکن است افغانستان قدرت بسیار کمتری از ایالات متحده داشته باشد، اما زندگی یک کودک در کوهستان‌های تورابورا دقیقاً به اندازه زندگی یک کودک در بهورلی هیلز ارزشمند است.

اما وقتی ما کودکان انسان را از بچه خوک‌ها ممتازتر می‌دانیم، می‌خواهیم چنین باور کنیم که این قضاوت عمیق‌تر از یک موازنه زیست‌محیطی قدرت است. ما می‌خواهیم چنین باور کنیم که زندگی انسان‌ها به‌واقع به طور بنیادی والاتر است. ما انسان‌های خردمند شیفته این هستیم تا به خود بگوییم که ما از کیفیتی سحرآمیز برخورداریم که نه تنها به قدرت عظیم ما حقانیت می‌دهد، بلکه همچنین بنیان اخلاقی جایگاه ممتاز ما است. این بارقه یگانه بشری چیست؟

پاسخ سنتی یکتاپرست این است که این فقط انسان خردمند است که روح جاوید دارد. در حالی که جسم می‌پوسد و فنا می‌شود، روح به سوی رستگاری و یا نفرین ابدی راه می‌سپارد و یا از خرسندی جاودانی در بهشت بهره‌مند می‌شود، و یا به عذاب ازلی در جهنم گرفتار می‌آید. از آنجا که خوک‌ها و دیگر حیوانات فاقد روح هستند، نمی‌توانند در این تجربیات کیهانی شریک باشند. آن‌ها چند سالی زندگی می‌کنند و در نیستی محو می‌شوند. از این رو ما باید توجه بسیار بیشتری به روح جاوید انسانی داشته باشیم، نه به سرنوشت زودگذر خوک‌ها.

این یک افسانهٔ کودکانی نیست، بلکه اسطوره‌ای بسیار نیرومند است که همچنان زندگی میلیاردها انسان و حیوان در آغاز قرن بیست و یکم را تحت الشعاع خود قرار داده است. این باور که انسان‌ها دارای روح جاوید هستند، در حالی که حیوانات تنها پیکرهایی فانی هستند، محور بنیاد نظام اقتصادی، سیاسی و حقوقی ما است. این نظام برای مثال، توجیه می‌کند که چرا کاملاً صحیح است که انسان‌ها حیوانات را به خاطر غذا، یا حتی برای لذت بردن، بکشند.

با این وجود کشفیات علمی اخیر ما صریحاً با این اسطورهٔ یگانه‌پرستی منافات دارد. در حقیقت تجربیات آزمایشگاهی صحت بخشی از این اسطوره را نشان می‌دهند: درست همانطور که یگانه‌پرستان می‌گویند، حیوانات روح ندارند. تمامی مطالعات دقیق و آزمایشات دردناک بر خوک‌ها، موش‌ها و میمون‌های رسوس برای یافتن ردی از روح با شکست مواجه شده است. متأسفانه همان تحقیقات آزمایشگاهی قسمت دوم و مهم‌ترین قسمت اسطورهٔ یگانه‌پرستی را هم زیر سؤال می‌برد، یعنی این باور که انسان‌ها دارای روح هستند. محققین انسان خردمند را تحت ده‌ها هزار آزمایش عجیب و غریب قرار دادند و به هر گوشه‌ای از قلب و به هر شکافی در مغز ما سرکشی کردند. اما تا کنون هنوز هیچ بارقهٔ سحرآمیزی را کشف نکرده‌اند. کوچک‌ترین شواهدی بر این باور که انسان خردمند، در تفاوت با خوک‌ها، دارای روح می‌باشد، وجود ندارد.

اگر این تمام مسئله است، می‌توانیم روی این که آیا محققین باید به تحقیقات‌شان ادامه دهند، بحث کنیم. اگر آن‌ها هنوز روحی نیافته‌اند، شاید به این

دلیل است که آن‌ها با دقت کافی بررسی نکرده‌اند. اما علوم زیستی نسبت به وجود روح تردید دارند، نه فقط به خاطر فقدان شواهد، بلکه به این دلیل که اعتقاد به روح با بنیادی‌ترین اصول تکامل در تناقض است. این تناقض دلیل نفرت بی حد یگانه‌پرستان از نظریه تکامل است.

چه کسی از چالز داروین می‌ترسد؟

بر اساس بررسی گالوپ در سال ۲۰۱۲، فقط ۱۵ درصد از آمریکایی‌ها فکر می‌کنند که انسان خردمند تنها به دنبال متقضیات انتخاب طبیعی، و بری از هر دخالت یزدانی، تکامل یافته است؛ ۳۲ درصد معتقدند که شاید انسان از اشکال زیستی بدوی‌تر، طی یک فرآیند طولانی میلیون‌ها ساله تکامل یافته باشد، اما این خدا است که تمامیت این نمایش را رهبری کرده است؛ ۴۶ درصد گمان می‌کنند که، همان طور که کتاب مقدس می‌گوید، خدا طی ۱۰ هزار ساله اخیر، انسان را به همین شکل کنونی‌اش آفریده است. سه سال تحصیل در دانشگاه هم نمی‌تواند در تعدیل چنین افکاری نقش داشته باشد. همین تحقیق نشان داد که در میان فارغ التحصیلان فلسفه، ۴۶ درصد به داستان آفرینش در کتاب مقدس اعتقاد دارند. در حالی که فقط ۱۴ درصد فکر می‌کنند که انسان بدون نوعی نظارت یزدانی تکامل یافته است. حتی در بین مدارج استادی و دکترا، ۲۵ درصد به کتاب مقدس اعتقاد دارند، در حالی که فقط ۲۹ درصد تنها به نقش انتخاب طبیعی در آفرینش گونه‌ها باور دارند. [۱]

اگر چه مدارس در آموزشِ مباحث تکامل آشکارا سهل انگاری می‌کنند، بنیادگرایان دینی تأکید دارند که چنین آموزش‌هایی اساساً باید از برنامه‌های آموزشی حذف شوند. آن‌ها به جای آن مایلند که به کودکان نظریهٔ «نقشهٔ خردمندان» آموزش داده شود، که بر اساس آن تمامی موجودات زنده به دنبال قصد و برنامه‌ای توسط یک هوش اعلی (یعنی خدا) تکامل یافته‌اند. بنیادگرایان می‌گویند: «به کودکان هر دو نظریه را بیاموزید و بگذارید خودشان انتخاب کنند».

چرا نظریهٔ تکامل تا به این حد احساسات بسیاری را جریحه‌دار می‌کند، در حالی که کسی اهمیت چندانی به نظریهٔ نسبیت یا مکانیک کوانتوم نمی‌دهد؟ چرا سیاستمداران طلب نمی‌کنند که کودکان در بارهٔ نظریات دیگر، مثل ماده، انرژی، فضا و زمان آموزش ببینند؟ با این همه، نظریات داروین، در مقایسه با نظریات دیوانه‌وار آینشتاین و ورنر هایزنبرگ، در نظر اول، بسیار کمتر تهدید آمیز می‌نماید. نظریهٔ تکامل بر پایهٔ اصول بقای تطابق‌پذیرترین‌ها استوار است، که نظریه‌ای ساده و روشن است — اگر نگویم پیش با افتاده. اما در عوض، نظریهٔ نسبیت و مکانیک کوانتوم می‌گویند که زمان و فضا را طوری می‌توانیم بیچانیم و ادعا کنیم که هستی می‌تواند از درون نیستی ظهور کند، و این که یک گربه می‌تواند همزمان هم زنده باشد و هم مرده. این نظریات عقل سلیم را به استهزاء می‌گیرند، اما کسی به این فکر نمی‌افتد که محصلین را از این نظرات گستاخانه بر حذر دارد. چرا؟

نظریهٔ نسبیت کسی را عصبانی نمی‌کند، زیرا با باورهای مقدس ما منافات ندارد. اکثر مردم ذره‌ای هم به این بها نمی‌دهند که فضا و زمان نسبی هستند یا مطلق. اگر

فکرش را بکنید، می‌توان فضا و زمان را خم کرد. بسیار خب. بفرمائید خم‌شان کنید. چرا من باید به این اهمیتی بدهم؟ اما از طرف دیگر داروین روح ما را از ما گرفت. این، نه تنها مسیحیان و مسلمانان متدین را به وحشت می‌اندازد، بلکه همچنین احساسات بسیاری از مردم غیر مذهبی را هم جریحه‌دار می‌کند، زیرا این‌ها، با این وجود باور دارند که هر انسانی دارای یک ذات فردی جاوید است، که در طول زندگی تغییر نخواهد کرد و حتی مرگ هم نمی‌تواند آن را از آن‌ها بگیرد.

واژه «فرد» از نظر لفظی به معنی «چیزی که قابل تجزیه نیست» می‌باشد. این که من «تجزیه ناپذیرم»، به این معنی است که ضمیر حقیقی من یک وجود جامع است، نه مجموعی از تکه‌های جداگانه. این ذات پیوسته، بر این است که استقامت خود را از یک لحظه به لحظه بعد حفظ کند، بدون آن که در این راه چیزی از دست بدهد. جسم و ذهن من در معرض یک فرآیند پیوسته تغییر است، که در آن نرون‌ها آزاد می‌شوند، هورمون‌ها به جریان در می‌آیند و عضلات منقبض می‌شوند. شخصیت من، آرزوها و روابط من هرگز ایستا نیستند و می‌توانند طی سال‌ها و دهه‌ها کاملاً دگرگون شوند. اما در کُنه همه این‌ها من از تولد تا مرگم یک فرد واحد هستم — و امیدوارم که بعد از مرگ هم همان باشم.

متأسفانه نظریه تکامل این تفکر را انکار می‌کند که بر اساس آن ضمیر حقیقی من تجزیه ناپذیر و تغییر ناپذیر است و بالقوه ذاتی جاودان دارد. بر اساس نظریه تکامل، تمام موجودات زنده — از فیل‌ها و درختان بلوط گرفته تا سلول‌ها و مولکول‌های دی‌ان‌ا — ترکیبی هستند از اجزایی کوچک‌تر و ساده‌تر، که همواره در

حال ترکیب و تجزیه هستند. فیل‌ها و سلول‌ها، در نتیجه ترکیبات و تجزیه‌های جدید، تدریجاً متحول شده‌اند، آنچه که غیر قابل تجزیه و غیر قابل تغییر است، نمی‌تواند در مسیر انتخاب طبیعی به وجود آمده باشد.

به عنوان مثال، چشم انسان نظامی بسیار پیچیده است، متشکل از انبوهی از اجزای کوچک‌تر، مثل عدسی، قرنیه و شبکیه. چشم به طور کامل و با تمام اجزایش، به یکباره از نیستی بیرون نجهید، بلکه با گام‌های کوچک، طی میلیون‌ها سال متحول شد. چشمان ما شباهت بسیاری به چشمان انسان راست‌قامت دارند، که یک میلیون سال قبل می‌زیست. اما تا حدودی با چشمان استرالوپیت‌کوس — میمون جنوبی — تفاوت دارند، که ۵ میلیون سال قبل می‌زیست. و از چشمان دریولستس *Dryolestes*، بسیار متفاوتند، که ۱۵۰ میلیون سال قبل زندگی می‌کردند. و این که چشمان ما هیچ وجه تشابهی با موجودات زندهٔ تک سلولی ندارند، که صدها میلیون سال قبل در سیارهٔ ما ساکن بودند.

اما حتی موجودات تک سلولی هم اندام‌های ظریفی داشته‌اند که این موجودات ریز را قادر می‌کرد تا نور را از تاریکی تشخیص بدهند و از این یکی به آن یکی بروند. مسیری که این اعضای حسی کهن پیمودند، تا به شکل کنونی چشم‌های انسانی متحول شوند، طولانی و پر پیچ و خم بوده است، اما قطعاً می‌توان تمامی این مسیر را، طی میلیون‌ها سال، گام به گام دنبال کرد. این کار به این دلیل عملی است که چشم از اجزای متفاوت بسیاری ترکیب شده است. اگر طی هر چند نسل جهش کوچکی باعث تغییر یکی از این اجزاء گردد — مثلاً قرنیه کمی کروی‌تر شود — این تغییرات

بعد از میلیون‌ها نسل می‌تواند منجر به یک چشم انسانی شود. اگر چشم چیزی کامل و فاقد اجزاء می‌بود، هرگز نمی‌توانست در مسیر انتخاب طبیعی تکامل یابد.

به این دلیل است که تکامل نمی‌تواند تصور وجود روح را بپذیرد، حداقل اگر منظور آن چیزی است که غیر قابل تجزیه، تغییر ناپذیر، و بالقوه جاودانی است. یک چنین چیزی احتمالاً نمی‌تواند حاصل یک تکامل گام به گام بوده باشد. انتخاب طبیعی به این دلیل می‌تواند یک چشم انسانی بسازد که مرکب از اجزاء است. اما روح اجزایی ندارد. اگر روح انسان خردمند گام به گام از روح انسان راست‌قامت تکامل می‌یافت، این گام‌ها دقیقاً چطور می‌توانستند باشند؟ آیا می‌توانیم قسمتی از روح انسان خردمند را بیابیم، که تکامل یافته‌تر از قسمت مشابه در روح انسان راست‌قامت است؟ اما روح فاقد اجزاء است.

شاید شما استدلال کنید که روح انسانی تکامل نیافته است، بلکه یک روزه، در هیئت کامل خود حلول کرده است. اما آن روز دقیقاً کی بود؟ وقتی از نزدیک به تکامل انسان نگاه می‌کنیم، نمی‌توانیم چنین روزی را پیدا کنیم.. هر انسانی که تا کنون وجود داشته، حاصل نطفهٔ مردانه‌ای بوده که تخمک زنانه را بارور کرده است. به کودک فکر کنید که دارای روح است. آن کودک شباهت زیادی به پدر و مادرش دارد، به استثنای یک چیز، و آن روحی است که والدینش ندارند. اطلاعات زیست‌شناسی ما قطعاً می‌تواند توضیح دهد که چرا قرنیۀ کودک که متولد شده، کمی کروی‌تر از قرنیۀ والدینش است. یک جهش جزئی در یک ژن می‌تواند دلیل این امر باشد. اما زیست‌شناسی توضیحی برای این ندارد که چرا کودکی با یک روح جاودانی از والدینی

متولد شده، که حتی ذره‌ای روح هم در وجودشان نیست. آیا تنها یک جهش، یا حتی چندین جهش کافی خواهد بود تا یک حیوان ذاتی کسب کند که در مقابل تمام تغییرها و حتی در مقابل مرگ مصون باشد؟

از این رو فرضیه وجود روح نمی‌تواند با نظریه تکامل وفق یابد. تکامل به معنای تغییر است و قادر به خلق موجودات ازلی نیست. از زاویه نگرش تکاملی، نزدیک‌ترین چیز نسبت به ذات انسانی، دی‌ان‌ای ماست و مولکول‌های دی‌ان‌ا ناقل جهش هستند، نه بستر جاودانگی. این لرزه بر اندام افراد بسیار زیادی می‌اندازد، که ترجیح می‌دهند به جای انکار روح خود، نظریه تکامل را انکار کنند.

چرا بازار سهام فاقد هشیاری است

داستان دیگری که در پی توجیه برتری انسان است، این است که در میان تمام حیوانات روی کره زمین تنها انسان خردمند است که ذهن آگاه دارد. ذهن چیزی بسیار متفاوت از روح است. ذهن نه یک موجودیت مرموز جاودانی است، و نه اندامی است مانند چشم یا مغز. ذهن موجی از تجارب درونی، مثل درد، شادی، عصبانیت و عشق است. این تجارب درونی در اثر رابطه میان احساسات، عواطف و افکار به وجود می‌آیند، که برای لحظه‌ای ظهور می‌کنند و بلافاصله خاموش می‌شوند. سپس تجارب دیگری بروز می‌کند و محو می‌شود، اوج می‌گیرد و خاموش می‌شود. (وقتی ما به آن واکنش نشان می‌دهیم، سعی می‌کنیم تجارب را به مقوله‌های مجزایی تقسیم کنیم، مثل احساسات، عواطف و افکار. اما در واقعیت همه این‌ها با هم آمیخته‌اند.) این

مجموعهٔ افسار گسیختهٔ تجارب، جریان هشیاری را به وجود می‌آورد [منظور از هشیاری consciousness فرآیندهای تجربی و درونی و حسی و عاطفی، مثل امیال، حس درد، شادی و گرسنگی است – مترجم]. ذهن، در تفاوت با روح جاوید، اجزای بسیاری دارد، مداوماً در حال تغییر است و دلیلی وجود ندارد تا آن را ابدی بدانیم.

روح حکایتی است که بعضی آن را می‌پذیرند و بعضی دیگر آن را رد می‌کنند. جریان هشیاری واقعیتی مشخص است که ما هر لحظه مستقیماً شاهد آن هستیم. هشیاری یکی از مسلم‌ترین چیزها در دنیا است، که نمی‌توان در وجود آن شک کرد. حتی اگر در تردید هستیم و از خود سؤال می‌کنیم: «آیا تجارب درونی به‌واقع وجود دارند»، می‌توانیم مطمئن باشیم که با این سؤال خود، تردید را تجربه می‌کنیم.

تجارب آگاهانه دقیقاً چه چیزهایی هستند، که موج ذهن را به وجود می‌آورند؟ هر تجربهٔ درونی دارای دو مشخصهٔ بنیادی است: احساسات و امیال. روبات‌ها و کامپیوترها فاقد هشیاری هستند، زیرا علیرغم توانایی‌های گسترده‌ای که دارند، چیزی را احساس نمی‌کنند و اشتیاقی هم ندارند. یک روبات شاید مجهز به یک سلول حساس sensor باشد، که کاهش سطح انرژی در باتری را به پردازش مرکزی روبات اطلاع می‌دهد. روبات شاید به طرف یک پریز برود و دوشاخه‌اش را به آن وصل کند و باتری‌اش را شارژ کند. اما طی این روند چیزی تجربه نمی‌کند. اما بر خلاف این، انسانی که انرژی خود را از دست داده، احساس گرسنگی می‌کند و تمایل پیدا می‌کند تا به احساسات ناخوش‌آیند خود پایان دهد. از این رو است که می‌گوییم انسان‌ها موجوداتی آگاه هستند، اما روبات‌ها آگاه نیستند و به این دلیل است که به کار

و داشتن مردم تا مرز از پا در آمدن، در اثر گرسنگی و خستگی، جرم محسوب می‌شود. در حالی که وادار کردن روبات به کار تا وقتی که باطری‌اش تمام می‌شود، سرزنش اخلاقی به دنبال ندارد.

اما در مورد حیوانات چطور است؟ آیا آن‌ها هشیاری دارند؟ آیا آن‌ها تجارب درونی دارند؟ آیا درست است که از اسبی، تا سر حد از پا افتادن از فرط خستگی، کار بکشیم؟ همان طور که در بالا اشاره شد، علوم زیستی در حال حاضر استدلال می‌کنند که تمامی پستان‌داران و پرندگان و حداقل بخشی از خزندگان و ماهی‌ها احساسات و عواطف دارند. با این وجود بر اساس جدیدترین نظریات احساسات و عواطف الگوریتم‌های زیست‌شیمیایی پردازش اطلاعات هستند. با علم به این که روبات‌ها و کامپیوترها، بدون داشتن تجارب درونی، به پردازش اطلاعات اقدام می‌کنند، آیا همین منطق می‌تواند در مورد حیوانات هم صادق باشد؟ ما در حقیقت می‌دانیم که حتی در انسان‌ها سلول‌های حساس و مدارهای عاطفی مغزی بسیاری وجود دارند که می‌توانند اقدام به پردازش اطلاعات کنند و کاملاً ناآگاهانه رفتار کنند. پس شاید در پشت تمام احساسات و عواطفی که به حیوانات نسبت می‌دهیم — مثل گرسنگی، ترس، عشق و وفاداری — الگوریتم‌های ناآگاهانه‌ای وجود دارد، نه تجارب درونی؟ [۲]

این نظریه توسط پدر فلسفه نوین، رنه دکارت، پشتیبانی می‌شد. دکارت در قرن هفدهم معتقد بود که تنها انسان‌ها هستند که احساسات و امیال دارند، در حالی که تمام حیوانات دیگر خودکارهای فاقد هشیاری هستند. یک سگ مانند روبات‌ها یا یک

دستگاه قهوه عمل می‌کند. وقتی فردی لگدی به یک سگ می‌زند، سگ چیزی حس نمی‌کند، بلکه به طور خودکار با زوزه‌ای واکنش نشان می‌دهد، که قابل مقایسه است با صدای تلق تلق کردن دستگاه قهوه برای آماده کردن یک فنجان قهوه، بدون این که چیزی حس کند یا چیزی بخواهد.

این نظریه در دوران دکارت وسیعاً پذیرفته شده بود. دکترها و محققین قرن هفدهم سگ‌ها را، بدون بی‌هوش کردن‌شان و بدون محذوریت اخلاقی، زنده کالبدشکافی می‌کردند تا اندام‌های درونی سگ را، هنگامی که زنده بودند، مشاهده کنند. آن‌ها چیزی غیر عادی پیدا نکردند — همان طور که ما نمی‌توانیم، با باز کردن دستگاه قهوه و مشاهده چرخ‌دنده‌ها و نقاله‌های آن چیزی غیر عادی پیدا کنیم. در ابتدای قرن بیست و یکم هنوز افراد خیلی زیادی بودند که استدلال می‌کردند که حیوانات فاقد هشیاری هستند، یا در بهترین حالت دارای یک هشیاری بسیار متفاوت و پست‌تر هستند.

جهت شناخت بهتر، از این که آیا حیوانات دارای هشیاری درونی، شبیه به هشیاری خود ما هستند، یا نه، ناگزیریم تا درک بهتری از نقش و کارکرد ذهن بدست آوریم. این‌ها معماهای پیچیده‌ای هستند، اما پرداختن به آن‌ها ارزشمند است، زیرا ذهن عنصر مهمی در بحث‌های چند فصل بعدی خواهد بود. اگر اطلاعی از ذهن نداشته باشیم، قادر به درک پیامدهای کامل فن‌آوری‌های نوین، مثل هوش مصنوعی، نخواهیم بود. پس اجازه دهید برای لحظه‌ای مسئله‌ای خاص ذهنیت حیوانات را کنار بگذاریم و ببینیم علم به طور کلی چه چیزی در باره ذهن و هشیاری می‌داند. ما بر

روی مثال‌هایی که از مطالعات مربوط به هشیاری انسانی گرفته‌ایم تمرکز می‌کنیم — و بعد به حیوانات باز می‌گردیم و این سؤال را طرح می‌کنیم که آیا آنچه که در مورد انسان‌ها صادق بوده، در مورد خویشاوندان خردار و پردارمان هم صادق است؟ صادقانه بگوییم، اطلاعات علمی در مورد ذهن و هشیاری به حد شگفت‌انگیزی ناکافی است. درک عمومی بر این است که هشیاری توسط واکنش‌های الکتروشیمیایی در مغز ایجاد می‌شود، و این که تجارب درونی برخی از کارکردهای پردازش اطلاعات را انجام می‌دهند. [۳] اما کسی نمی‌داند که انبوه واکنش‌های زیست‌شیمیایی و جریان‌های الکتریکی مغزی چگونه موجب ایجاد تجارب درونی درد، عصبانیت یا عشق می‌شود. شاید ظرف ده، پانزده سال آینده استدلال محکمی داشته باشیم. اما بهتر است که صریحاً اعتراف کنیم که در مقطع کنونی، سال ۲۰۱۶، توضیحی در این باره نداریم.

محققین با استفاده از تکنیک پرتونگاری اف.ام.آر.آی fMRI و قرار دادن الکترودها و وسایل ظریف دیگر در مغز، روابط متقابل و حتی روابط علت و معلولی میان جریان‌های الکتریکی مغز و تجارب درونی گوناگون را با قطعیت شناسایی کرده‌اند. محققین اکنون فقط با نگاه به فعالیت مغز می‌توانند بفهمند که آیا شما بیدار هستید، در خواب عمیق هستید، یا خیالبافی می‌کنید. آن‌ها می‌توانند، سریعاً تصویری را به شما نشان دهند و درست در لحظه‌ای که شروع به واکنش احساسی می‌کنید — بدون این که از شما سؤال کنند — تعیین کنند که آیا آن تصویر در شما تأثیر گذاشته یا نه. آن‌ها حتی موفق شده‌اند نورون‌های معینی در مغز را با محتوای ذهنی

خاصی مربوط کنند، و به عنوان مثال نورون بیل کلینتون و نورون هامر سیمپسون را در مغز شما کشف کنند. وقتی نورون بیل کلینتون روشن است، فرد به مدت چهل ثانیه در حال فکر کردن به رئیس جمهور آمریکا است؛ و وقتی به آن فرد تصویر هامر سیمپسون را نشان می‌دهند، نورون سیمپسون روشن می‌شود.

محققین به طور کلی تر می‌دانند که اگر یک جریان الکتریکی در منطقه مغزی معینی بالا رود، شاید به فرد احساس عصبانیت دست دهد. اگر این جریان فروکش کند و قسمت دیگری از مغز روشن شود، فرد یک حس عشقی پیدا کند. محققین حتی می‌توانند با کمک تحریک الکتریکی نورون‌های معینی حس عصبانیت یا عشق را در فردی بیدار کنند. اما چطور جا به جا شدن الکترون‌ها در مغز، به تصویری ذهنی از بیل کلینتون، یا احساس درونی عصبانیت یا عشق می‌انجامد؟

معمول‌ترین توضیح اشاره بر این دارد که مغز دستگاه بسیار پیچیده‌ای است، که بیش از ۸۰ میلیارد نورون را در شبکه عظیمی در خود جای داده است. زمانی که میلیاردها نورون میلیاردها علامت الکتریکی را با هم تبادل می‌کنند، تجربیات ذهنی از خود به جا می‌گذارند. اگر چه رد و بدل کردن هر علامت الکتریکی یک پدیده زیست‌شیمیایی ساده است، اما برهم کنشی تمامی این علائم چیزی بسیار پیچیده‌تر، به اسم موج هشیاری، به وجود می‌آورد. ما می‌توانیم فرآیند مشابهی را در بسیاری از زمینه‌های دیگر مشاهده کنیم. حرکت یک خودرو یک فعالیت ساده است، اما وقتی میلیون‌ها خودرو همزمان و مرتبط با هم به حرکت در می‌آیند، ازدحام ترافیکی به وجود می‌آید. خرید و فروش سهام ساده است، اما وقتی میلیون‌ها بازرگان میلیون‌ها

سهام را خرید و فروش می‌کنند، چنان بحران اقتصادی‌ای به وجود می‌آید، که حتی متخصصین را هم به حیرت می‌اندازد.

اما این‌ها چیزی به ما نمی‌گویند، بلکه تنها بر پیچیده بودن این مسئله صحه می‌گذارند. توضیحات بالا پاسخی به این سؤال نمی‌دهد که چطور یک پدیده — میلیاردها علامت الکتریکی که این طرف و آن طرف می‌روند — باعث ایجاد پدیده بسیار متفاوتی، مثل تجارب ذهنی عصبانیت یا عشق، می‌شود. مقایسه فرآیندهای پیچیده ازدحام ترافیکی و بحران اقتصادی نابجا است. چه چیزی باعث یک ازدحام در ترافیک می‌شود؟ دیدن یک خودرو در کی به ما نخواهد داد. ازدحام حاصل برهم کنشی میان خودروهای بسیاری است. خودروی الف بر حرکت خودروی ب تأثیر می‌گذارد، و این، مسیر را بر خودروی جیم می‌بندد، و الی آخر. اما اگر نقشه حرکت تمام خودروهای مرتبط با هم، و چگونگی تأثیر متقابل آن‌ها را بدست آوریم، می‌توانیم ازدحام ترافیک را محاسبه کنیم. طرح این سؤال که «اما چطور حرکت تمام این خودروها ازدحام ترافیک ایجاد می‌کند؟» بیهوده است. زیرا «ازدحام ترافیک» یک اصطلاح انتزاعی است که انسان‌ها از آن برای رخدادهای جمعی ویژه‌ای استفاده می‌کنند.

اما «عصبانیت» یک اصطلاح انتزاعی نیست که ما از آن به عنوان اختصار برای میلیاردها علامت الکتریکی مغزی استفاده کنیم. عصبانیت تجربه‌ای کاملاً مشخص است که مردم، بدون آنکه چیزی راجع به الکتریسیته بدانند، با آن آشنایی دارند. وقتی من بگویم، «من عصبانیم!»، به یک احساس کاملاً قابل لمس اشاره می‌کنم. اگر

شما توصیف کنید که چطور یک واکنش شیمیایی در نورون منتج به یک علامت الکتریکی می‌شود، و این که چطور میلیاردها واکنش مشابه منجر به باز هم میلیاردها علامت دیگر می‌شود، پس کماکان ارزش آن را دارد تا سؤال کنیم، «چطور این میلیاردها رخداد، همراه با هم، باعث ایجاد احساس مشخص عصبانیت در من می‌شود؟»

وقتی هزاران خودرو به آهستگی راه خود را در لندن باز می‌کنند، ما آن را یک ازدحام ترافیکی می‌نامیم، اما این یک هشیاری لندنی عظیم ایجاد نخواهد کرد، که بر فراز منطقه پیکادیلی شناور باشد و به خود بگوید، «عجب! من احساس ازدحام می‌کنم!» وقتی میلیون‌ها نفر میلیاردها سهام می‌فروشند، ما بر آن نام بحران اقتصادی می‌گذاریم، اما هیچ روح عظیمی در وال استریت ناله سر نمی‌دهد که «لعنتی! احساس می‌کنم که بحران زده‌ام!» وقتی تریلیاردها مولکول آب با هم در آسمان ترکیب می‌شوند، ما آن را ابر می‌نامیم، اما هیچ هشیاری ابری ظهور نخواهد کرد تا بگوید، «من احساسی بارانی دارم». پس چگونه است که وقتی میلیاردها علامت الکتریکی در مغز من به حرکت در می‌آیند، ذهنیتی در من به وجود می‌آید که چنین احساس می‌شود: «من خشمگینم!»؟ ما تا این لحظه هیچ اطلاعی در این باره نداریم.

اگر این بحث شما را آشفته و سردرگم کرده، پس با هم همراهیم. بهترین محققین دنیا هم راهی طولانی برای کشف معمای ذهن و هشیاری در پیش دارند. یکی از بهترین چیزها در مورد علم این است که وقتی محققین با مسئله‌ای روبه‌رو

می‌شوند، سعی می‌کنند انواع نظریات را با هم در آمیزند، اما در خاتمه تنها به نادانی خود اعتراف می‌کنند.

معادله زندگی

محققین در مورد این که چطور مجموعه‌ای از علائم الکتریکی مغزی باعث ایجاد تجارب درونی می‌شود، و باز هم مهم‌تر، این که از نظر تکاملی چه حکمی در پشت این پدیده نهفته است، بی‌اطلاعند. این بزرگ‌ترین خلأ در درک ما از زندگی است. انسان‌ها مجهز به پاهایی هستند که طی میلیون‌ها سال به نیاکان ما امکان داد تا خرگوش شکار کنند و از شیرها بگیرزند. انسان‌ها چشمانی دارند، تا اجداد ما طی هزاران سال، به کمک آن‌ها بتوانند ببینند خرگوش به کجا می‌رود و شیر از کجا می‌آید. اما تجربه درونی گرسنگی و ترس در انسان‌ها چه دلیلی دارد؟

زیست‌شناسان در زمانی نه چندان دور پاسخی بسیار ساده یافتند. تجارب درونی برای بقای ما حیاتی است، زیرا اگر احساس گرسنگی یا ترس نمی‌کردیم، به خود زحمت شکار خرگوش و فرار از شیر را نمی‌دادیم. چرا انسان با دیدن شیر فرار می‌کرد؟ خب، او می‌ترسید و به این دلیل فرار می‌کرد. تجارب درونی، انگیزه رفتارهای انسانی بودند. اما امروز محققین توضیحات بسیار مفصل‌تری ارائه می‌دهند. وقتی فردی شیری را می‌بیند، علائم الکتریکی از چشم‌ها به مغز می‌رود. این علائم نورون‌های خاصی را تحریک می‌کنند، که با علائم بیشتری پاسخ داده می‌شود. این‌ها نورون‌های دیگری را در ردیف پایین‌تر تحریک می‌کنند، که به نوبه خود، به همین

شکل فعال می‌شوند. اگر نورون‌های کافی با سرعتی معینی فرستاده شوند، فرمان‌هایی به غدد آدره‌نال فرستاده خواهد شد تا در بدن آدره‌نالین شناور کنند. قلب فرمان می‌گیرد تا سریع‌تر بزند، و همزمان نورون‌ها در مرکز موتوریک، علائمی را به عضلات پا می‌فرستند، و این‌ها شروع به کشیده شدن و منقبض شدن می‌کنند، و فرد از شیر فرار می‌کند.

عجیب است که هر چه این فرآیند بهتر مشخص شود، تشریح احساسات آگاهانه دشوارتر خواهد شد. هر چه درک بهتری از مغز پیدا کنیم، ذهن زائدتر به نظر خواهد رسید. اگر تمامی نظام به شکل عبور علائم الکتریکی از این طرف به آن طرف عمل کند، پس چه نیازی به احساس ترس داریم؟ اگر یک سلسله واکنش الکتروشیمیایی در تمامی این مسیر، از سلول‌های عصبی به چشم‌ها، باعث حرکت در آمدن عضلات پا می‌شود، پس چه دلیلی وجود دارد تا تجارب درونی را به این مجموعه اضافه کنیم؟ عوامل بی‌شماری یکی پس از دیگری می‌توانند به حرکت در آیند، بدون این که نیازی به تجارب درونی باشد. چرا نورون‌ها باید نیاز به احساسات داشته باشند تا بتوانند یکدیگر را تحریک کنند، یا از غده آدره‌نال بخواهند تا آدره‌نالین ترشح کند؟ در حقیقت ۹۹ درصد از فعالیت‌های جسمی، از جمله حرکات عضلات و ترشحات هورمونی، بدون نیاز به احساسات آگاهانه صورت می‌گیرد. پس چرا نورون‌ها، عضلات و غدد نیاز به چنین احساساتی در یک درصد باقی مانده موارد دارند؟

شاید گفته شود که ما نیاز به ذهن داریم، زیرا ذهن خاطرات را ذخیره می‌کند، برنامه‌ریزی می‌کند و مستقلاً تصاویر و اندیشه‌هایی کاملاً جدید از خود بروز می‌دهد.

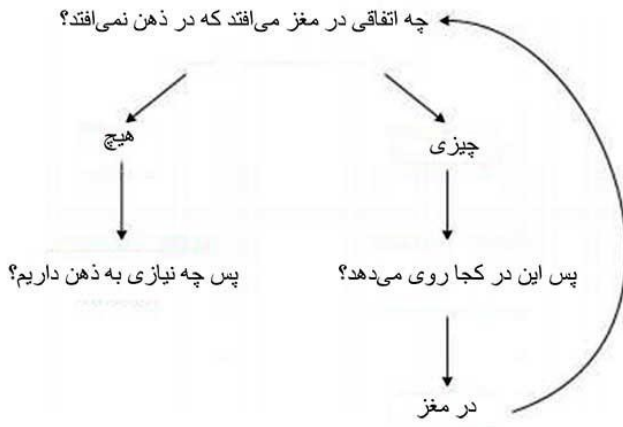
اما به محرک‌های خارجی پاسخ نمی‌دهد. برای مثال، وقتی فردی شیری را می‌بیند، به گونه‌ای خودانگیخته نسبت به منظر آن جانور واکنش نشان نمی‌دهد. او به یاد می‌آورد که سال قبل یک شیر عمهٔ او را خورد. او حس تکه پاره شدن توسط شیر را تصور می‌کند، و سرنوشت فرزندان یتیم خود را تجسم می‌کند. به این دلیل است که او می‌گریزد. در حقیقت انبوهی از سلسله واکنش‌ها با ابتکارات خود ذهن شروع می‌شود، نه به دنبال محرک‌های بلافاصلهٔ خارجی. پس یک خاطرهٔ قبلی از حملهٔ شیر به گونه‌ای خودانگیخته در مغز فرد زنده می‌شود، و او را وادار به فکر کردن در مورد خطر شیر می‌کند. او سپس تمام قبایل را جمع می‌کند تا برای فراری دادن شیر، فکر و تدبیر کنند.

اما یک لحظه صبر کنید! این همه خاطرات، تصورات و افکار چه هستند؟ در کجا هستند؟ بر اساس نظریات کنونی علوم زیستی، خاطرات، تصورات و افکار ما در یک عرصهٔ فوق مادی قرار ندارند، بلکه این‌ها نیز علائم الکتریکی بهمن‌واری هستند که در میلیاردها نورون در حرکتند. پس حتی وقتی که می‌خواهیم خاطرات، تصورات و افکار را تجسم کنیم، کماکان با مجموعی از واکنش‌های الکتروشیمیایی روبه‌رو می‌شویم که از میلیاردها نورون عبور می‌کنند، تا این که به فعالیت غدد آدره‌نال و عضلات پا منتهی می‌شوند.

آیا حتی یک گام ساده در این سفر طولانی و پر پیچ و خم — میان کنش یک نورون و واکنش نورون بعدی — وجود دارد که ذهن دخالت کند و تصمیم بگیرد، که آیا نورون دوم واکنش نشان دهد یا نه؟ آیا حرکتی مادی، حتی از یک الکترون، وجود

دارد که توسط تجربهٔ درونی ترس به وجود آمده باشد، و نه توسط جزئی از حرکت قبلی؟ اگر چنین حرکتی وجود ندارد — و اگر الکترون‌ها به دنبال حرکت الکترون‌های قبلی به حرکت درمی‌آیند — چرا باید ترس را تجربه کنیم؟ ما هیچ چیز در این باره نمی‌دانیم.

فلاسفه این معما را در این سؤال گنجانده‌اند: در ذهن چه چیزی اتفاق می‌افتد که در مغز اتفاق نمی‌افتد. اگر در ذهن چیزی رخ نمی‌دهد و آنچه که رخ می‌دهد همان جریانات الکتریکی در شبکهٔ نورون‌ها است، پس ما چه نیازی به ذهن داریم؟ اگر به‌واقع چیزی بر، و در ورای شبکهٔ نورونی اتفاق می‌افتد، پس این در کجا اتفاق می‌افتد؟ فرض کنید که من از شما سؤال کنم هامر سیمپسون چه فکری راجع به رسوایی بیل کلینتون و مونیکا مولینسکی می‌کرد. شاید شما قبلاً به این موضوع فکر نکرده‌اید. بنابر این ذهن شما باید دو خاطرهٔ قبلی جدا از هم را با هم ترکیب کند. مثلاً تصویری را خلق کنید که در آن هامر در حال نوشیدن آبجو در مقابل تلویزیون نشسته و به این جملهٔ رئیس جمهور گوش می‌کند، «من روابط جنسی با آن زن نداشتم». چنین ترکیبی در کجا ایجاد شده است؟

بعضی از محققین مغز می گویند که این در یک «فضای کلی عملکردی» اتفاق می افتد، که توسط برهم کنشی نورون های بسیاری ایجاد شده است. [۴] اما واژه «فضای عملکردی» یک استعاره است. واقعیتی که در پشت این استعاره وجود دارد، چیست؟ کجا اجزای مختلف اطلاعات با هم ترکیب می شوند؟ این، بر اساس نظریه های کنونی، قطعاً در یک بعد پنجم غیر مادی افلاطونی اتفاق نمی افتد، بلکه در آن دو نورونی که قبلاً با هم ارتباط نداشتند، اما ناگهان شروع به فرستادن علائم به هم می کنند، رخ می دهد. یک سیناپس جدید (محل اتصال دو عصب) بین نورون بیل کلینتون و نورون هامر سیمپسون به وجود آمده است. اما اگر این طور باشد، پس چرا به یک تجربه آگاهانه از خاطره در ورای اتفاق فیزیکی دو نورون در حال ارتباط با هم نیاز داریم؟

ما می‌توانیم همین معما را در عبارات ریاضی قرار دهیم. جذم کنونی معتقد است که موجودات زنده الگوریتم هستند و الگوریتم‌ها می‌توانند در فرمول‌های ریاضی معرفی شوند. می‌توان از ارقام و علائم ریاضی استفاده کرد، تا مراحل آماده سازی قهوه در یک دستگاه خودکار قهوه را توضیح داد، یا مراحل را توضیح داد که در مغز پس از دیدن شیر ایجاد می‌شود، تا به فرد اخطار دهد. اگر این طور است، و اگر تجارب آگاهانه کارکردهای مهمی دارند، پس باید یک منطقی ریاضی بر این‌ها حاکم باشد، زیرا این‌ها بخشی اساسی از الگوریتم هستند. وقتی ما الگوریتم ترس را تدوین می‌کنیم، و «ترس» را به مجموعی از محاسبات دقیق تفکیک می‌کنیم، باید بتوانیم بگوییم: «اینجا در گام شماره نود و سه در فرآیند محاسبه، تجربه ذهنی ترس قرار دارد!» اما آیا الگوریتمی در قلمرو عظیم ریاضی وجود دارد که حاوی تجربه درونی باشد؟ تا اینجا ما چیزی راجع به چنین الگوریتمی نمی‌دانیم. علیرغم دانش عظیمی که در زمینه‌های ریاضی و علم کامپیوتر بدست آورده‌ایم، هیچکدام از نظام‌های پردازش اطلاعاتی که به وجود آورده‌ایم نیازی به تجارب درونی ندارند، تا بتوانند عمل کنند، نه احساس درد، و نه حس شادی و عصبانیت و نه عشق. [۵]

شاید ما تجارب درونی را برای این می‌خواهیم که به خودمان فکر کنیم. یک حیوان که در دشت در حال پرسه زدن است و برای بقاء و بازتولید خود محاسبه می‌کند، باید رفتار و تصمیمات خود را برای خود تشریح کند، و گاهی هم در مورد آن‌ها با حیوانات دیگر مرادده کند. وقتی مغز سعی در ایجاد الگویی برای تصمیمات خودش می‌کند، به دام هذیان‌گویی‌های انحرافی بی‌پایان می‌افتد.

چنین چیزی می‌توانست پنجاه سال پیش مقبول تلقی شود، اما نه در سال ۲۰۱۶. چند شرکت، مثل گوگل و تسلا، در حال طراحی خودروهای مستقلی هستند که از هم اکنون در خیابان‌ها هستند. الگوریتم‌هایی که این خودروی مستقل را اداره می‌کنند، در رابطه با خودروهای دیگر، عابرین پیاده، چراغ‌های راهنما و دست‌اندازها، در هر ثانیه میلیون‌ها محاسبه انجام می‌دهند. خودروی مستقل با موفقیت در مقابل چراغ‌های راهنما می‌ایستد، در برابر موانع مانور می‌دهد و فاصله امنیتی لازم را با خودروهای دیگر حفظ می‌کند، البته بدون این که احساس خطر کند. این خودرو لزوماً خود را به حساب می‌آورد و در رابطه با برنامه‌ها و امیال خود با وسایل نقلیه دیگر هم ارتباط برقرار می‌کند، زیرا اگر بخواهد به راست بییچد، این کار بر رفتار آنها تأثیر می‌گذارد. این خودرو همه این کارها را بدون اشکال انجام می‌دهد – اما بدون دخالت نوعی هشیاری. این خودروی مستقل چیز چندان ویژه‌ای نیست. نرم‌افزارهای فراوان دیگری هم هستند که اعمال خود را محاسبه می‌کنند، اما هیچ کدام از آنها هشیاری به وجود نیاورده‌اند و احساسات و امیالی هم بروز نداده‌اند. [۶]

خودروی مستقل گوگل در خیابانها

اگر نمی‌توانیم ذهن را توصیف کنیم و اگر نمی‌دانیم ذهن چه عملکردی دارد، پس چرا از آن صرف نظر نکنیم؟ تاریخ علم آینده از مفاهیم و نظریات کنار گذاشته شده است. برای مثال، محققین نوین اولیه، که سعی می‌کردند حرکت نور را محاسبه کنند، چنین می‌پنداشتند که نور همان امواج اتر است که در تمامی کیهکشان پراکنده است. از این رو موفق به یافتن هیچ گونه شواهد تجربی، دال بر وجود اتر نشدند، تا این که به نظریات بهتری در مورد نور رسیدند، و فرضیهٔ اتر به زباله‌دانی علم پیوست.

همچنین، انسان‌ها طی هزاران سال برای توضیح پدیده‌های طبیعی بی‌شماری به خدا متوسل می‌شدند. علت رعد و برق چیست؟ خدا. دلیل باران چیست؟ خدا. چطور زندگی بر روی زمین به وجود آمد؟ خدا به وجود آورده است. طی سده‌های اخیر

محققین هیچ گونه شواهد تجربی در اثبات وجود خدا نیافتند، در حالی که به استدلال‌های مفصلی برای توضیح دلایل رعد و برق، باران و منشأ حیات رسیدند. در نتیجه، به جز در معدودی رشته‌های فرعی فلسفی، هیچ مقاله‌ای در نشریات نقد علمی وجود خدا را جدی نگرفت. تاریخ‌نگاران دلیل موفق شدن متفقین در جنگ جهانی دوم را پشتیبانی خدا از آن‌ها نمی‌دانند؛ اقتصاددانان خدا را به خاطر بحران اقتصادی ۱۹۲۹ سرزنش نمی‌کنند؛ و زمین‌شناسان زمین‌لرزه را ناشی از اراده خداوندی نمی‌دانند.

روح هم دچار همین سرنوشت شد. انسان‌ها طی هزاران سال گمان می‌کردند که تمامی رفتار و تصمیمات ما از روح ما سرچشمه می‌گیرد. اما در فقدان شواهد تأیید کننده و در عوض، وجود انبوهی از نظریه‌های مفصل مخالف، علوم زیستی فرضیه روح را کنار گذاشتند. اگر چه افراد، زیست‌شناسان و دکترهای بسیاری به روح اعتقاد دارند، اما هرگز چیزی در مجلات جدی علمی راجع به آن نمی‌نویسند.

شاید ذهن هم، به همراه اتر، روح و خدا، باید به زباله‌دانی علم بپیوندد؟ با این همه، کسی تا کنون تجربه درد و عشق را زیر میکروسکوپ مشاهده نکرده است، اما توضیحات بسیار مفصل زیست‌شیمیایی برای درد و عشق وجود دارد، که دیگر جایی برای تجارب درونی نمی‌گذارد. اما تفاوتی اساسی میان ذهن و روح وجود دارد (همان‌طور که میان ذهن و خدا تفاوت وجود دارد). در حالی که وجود ارواح ازلی حدسیات محض به شمار می‌آیند، تجربه درد واقعیتی بسیار مستقیم و ملموس است. اگر من پا روی میخی بگذارم، به احتمال یقین احساس درد خواهم کرد (حتی اگر هم

اکنون توضیحی علمی برای آن نداشته باشم). اما نمی‌توانم مطمئن باشم که اگر زخم من عفونت کند و من در اثر قانقاریا بمیرم، روح من به زندگی ادامه خواهد داد. اگر چه این یک باور بسیار جالب و دلپذیر است و حس خوشنودی به من می‌دهد، اما من شواهد مستقیمی بر صحت آن ندارم. هیچ محقق، از آنجا که همواره احساساتی درونی، مثل درد و تردید را تجربه می‌کند، نمی‌تواند وجود این احساسات را انکار کند. یک راه دیگر برای انکار ذهن و هشیاری، نه نفی وجود آن، بلکه نامنسجم انگاشتن آن است. محققینی مانند دانیل دهنر و استان سیلاس دهان استدلال می‌کنند که ما می‌توانیم، با مطالعهٔ فعالیت‌های مغز، به سؤالات منسجم پاسخ دهیم، بدون این که به تجارب درونی متوسل شویم. به این ترتیب محققین می‌توانند با خیال راحت «ذهن»، «هشیاری» و «تجارب درونی» را از فرهنگ‌نامه و مقالات خود حذف کنند. اما، به طوری که در فصل‌های بعدی خواهیم دید، بنیان اخلاق و سیاست نوین به تمامی، بر پایهٔ «تجارب درونی» استوار است، و تنها شمار معدودی معضلات اخلاقی یافت می‌شود که برای حل خود به فعالیت‌های مغز استناد می‌کند. برای مثال، مشکل شکنجه و تجاوز چیست؟ از یک چشم‌انداز عصب‌شناختی صرف، وقتی فردی شکنجه می‌شود یا مورد تجاوز قرار می‌گیرد، واکنش‌های زیست‌شیمیایی خاصی در مغزش ایجاد می‌شود و علائم الکتریکی گوناگونی میان مجموعه‌هایی از نورون‌ها رد و بدل می‌شوند. چه اشکال احتمالی در این وجود دارد؟ اکثر مردم شکنجه و تجاوز را به دلیل عواقب درونی خاصی که با خود به دنبال دارند، از نظر اخلاقی زیر سؤال می‌برند. اگر محققینی هستند که ادعا می‌کنند که تجارب درونی ربطی منطقی با موضوع

ندارند، آنگاه ملزم خواهند شد تا نادرستی شکنجه و تجاوز را بدون ارجاع به تجارب درونی توضیح دهند.

نهایتاً محققینی هم هستند که می‌پذیرند که هشیاری چیزی واقعی است و بار ارزشی اخلاقی و سیاسی بالایی هم دارد، اما هیچ کارکرد زیست‌شناختی برای آن قائل نیستند. هشیاری از نظر زیست‌شناسی، یک محصول جانبی و بی‌خاصیت در برخی فرآیندهای مغزی است. موتورهای جت سر و صدای زیادی دارند، اما این صداها نقشی در به حرکت در آوردن جت ندارند. انسان‌ها نیازی به دی‌اکسید کربن ندارند، اما هر تنفسی هوا را بیش از پیش از این گاز آکنده می‌کند. به همین شکل، هشیاری هم می‌تواند نوعی آلودگی ذهنی باشد که حاصل آزاد شدن شبکه‌های عصبی پیچیده است، و کاری انجام نمی‌دهد، بلکه فقط وجود دارد. اگر این طور باشد، به این معنی است که تمامی آن درد و لذتی که طی میلیون‌ها سال، توسط میلیاردها موجود زنده تجربه شده است، تنها یک آلودگی ذهنی بوده است. این قطعاً چیزی است که ارزش فکر کردن دارد، حتی اگر صحت نداشته باشد. اما شگفت‌انگیز است که چنین تعبیری از هشیاری تا کنون بهترین نظریه بوده که علم معاصر عرضه کرده است.

شاید علوم زیستی از زاویه غلطی به مسئله می‌نگرند. این علوم معتقدند که زندگی چیزی به جز پردازش اطلاعات نیست و موجودات زنده ماشین‌هایی برای محاسبه و تصمیم‌گیری هستند. اما این مقایسه میان موجودات زنده و الگوریتم‌ها می‌تواند گمراه‌کننده باشد. محققین در قرن نوزدهم مغز و ذهن را همچون ماشین بخار توصیف می‌کردند. چرا ماشین بخار؟ زیرا در آن زمان این فن‌آوری سرآمد روز

بود، که به قطارها، کشتی‌ها و کارخانجات نیرو می‌داد. از این رو وقتی انسان‌ها سعی کردند زندگی را توصیف کنند، چنین فرض می‌کردند که این‌ها باید بر اساس همان اصول عمل کنند. ذهن و بدن از لوله و سیلندر و پیستون و دریاچه درست شده، که نیروی فشار تولید و آزاد می‌کند، و به این شکل اعمال و حرکات ما را به وجود می‌آورند. چنین تفکری حتی تأثیر عمیقی بر روان‌شناسی فرویدی گذاشت، و به این دلیل است که بسیاری از اصطلاحات روان‌شناسی هنوز متأثر از مفاهیم به‌عاریه گرفته شده از مهندسی مکانیک است.

برای مثال به این بحث فرویدی توجه کنید: «ارتش‌ها از امیال جنسی برای نیرو دادن به خشونت جنگی استفاده می‌کنند. ارتش از میان مردان جوان عضوگیری می‌کند، و این درست زمانی است که تمایلات جنسی آن‌ها در اوج خود است. ارتش امکان برقراری رابطه جنسی، و تخلیه فشار جنسی سربازان را، که در وجودشان متراکم شده، محدود می‌کند و مسیر بروز این امیال متراکم شده را در خشونت‌های جنگی می‌اندازد». ماشین بخار دقیقاً به این گونه عمل می‌کند. شما بخار در حال غلیان را در مخزنی محبوس می‌کنید. بخار فشار بیشتر و بیشتری تولید می‌کند، تا این که شما ناگهان دریاچه را باز می‌کنید و این فشار را در یک مسیر از پیش تعیین شده آزاد می‌کنید و از آن برای به حرکت درآوردن یک قطار یا دستگاه نساجی مهار می‌کنید. ما، نه فقط در ارتش، بلکه در تمام عرصه‌های فعالیت‌هامان، اغلب از فشاری که در درون ما به وجود می‌آید، شکوه می‌کنیم، و از این می‌ترسیم که اگر «مقداری از این بخار را آزاد نکنیم»، منفجر خواهیم شد.

مقایسهٔ روان انسانی با یک ماشین بخار در قرن بیست و یکم کودکانه به نظر می‌رسد. ما امروزه به فن‌آوری بسیار پیشرفته‌تر، یعنی کامپیوترها، مجهز هستیم. پس می‌توانیم روان انسان را همانند پردازش اطلاعاتی یک کامپیوتر تشریح کنیم، نه یک ماشین بخار تنظیم‌کنندهٔ فشار. اما ممکن است این مقایسه هم کودکانه قلمداد شود. کامپیوترها ذهن ندارند و حتی اگر دچار اشکال باشند، ابراز ناراحتی نمی‌کنند. اینترنت رنجی متحمل نمی‌شود، حتی اگر رژیم‌های مستبد، تمامی شبکهٔ جهانی وب را قطع کنند. بنابر این، چرا برای درک ذهن از کامپیوتر، به عنوان الگو استفاده کنیم؟ خوب، آیا واقعاً مطمئنیم که کامپیوترها فاقد احساسات و امیال هستند؟ حتی اگر در حال حاضر فاقد آن هستند، شاید روزی به حدی پیچیدگی لازم را به دست آورند تا دارای هشیاری شوند. اگر امکان تحقق چنین چیزی وجود می‌داشت، چطور می‌توانستیم از وجود آن مطمئن شویم؟ وقتی کامپیوترها جای راننده‌های اتوبوس، معلمین و روان‌شناسان را می‌گیرند، پس چطور می‌توانیم تعیین کنیم که این حاصل مجموعی از الگوریتم‌های فاقد ذهن است یا حاصل احساسات آن‌ها؟

تا آنجا که به انسان‌ها مربوط می‌شود، امروزه می‌توانیم تمایز میان تجارب آگاهانهٔ ذهنی و فعالیت‌های غیر آگاهانهٔ مغزی را تشخیص دهیم. محققین، در فقدان وجود درک معینی از هشیاری، موفق شده‌اند علائم الکتروشمیایی آن را شناسایی کنند و برای این کار با این فرضیه آغاز کردند که، وقتی انسان‌ها اعلام می‌کنند که نسبت به چیزی آگاه هستند، مردم آن‌ها را باور خواهند کرد. آن‌ها، بر پایهٔ چنین فرضیه‌ای،

می‌توانستند الگوهای خاصی را در مغز مشخص کنند، که موقع اعتراف انسان‌ها به هشیاری، نمایان می‌شوند، و در وضعیت غیر آگاهانه زمینه خودنمایی نمی‌یابند.

این به محققین اجازه داده تا به عنوان مثال، مشخص کنند که آیا یک فرد مبتلا به سکتۀ مغزی، هشیاری خود را به طور کامل از دست داده است، یا فقط کنترل خود بر بدن و توان صحبت کردن را. اگر مغز فرد بیمار علائمی از هشیاری را نشان دهد، پس احتمالاً از هشیاری برخوردار است، حتی اگر قادر به صحبت کردن نیست. در حقیقت پزشکان اخیراً توانسته‌اند با چنین بیمارانی، از طریق پرتونگاری اف.ام.آر.آی. ارتباط برقرار کنند. آن‌ها از بیماران سؤالات «بله» یا «خیر» می‌پرسند و از آن‌ها می‌خواهند تا تصور کنند که، چنانچه جواب «بله» است، تنیس بازی کنند، و اگر جواب «خیر» است، مکانی را که منزل‌شان در آن قرار دارد، تصور کنند. پزشکان سپس می‌توانند ببینند که چطور موتور کورتکس هنگام تصور تنیس بازی کردن روشن می‌شود (یعنی «بله»)، در حالی که جواب «خیر» خود را از طریق فعال شدن قسمت‌هایی از مغز، که مسئول بُعد مکانی حافظه هستند، نشان می‌دهد. [۷]

تمام این‌ها به خوبی در مورد انسان‌ها صدق می‌کند، اما در مورد کامپیوترها چه؟ از آنجا که کامپیوترها، که بر پایهٔ سیلیکون بنا شده‌اند، بسیار متفاوت از ساختار کربنی شبکهٔ عصبی انسانی هستند، علائم هشیاری انسانی شاید در مورد کامپیوترها صدق نکند. به نظر می‌رسد که ما در یک دور باطل گرفتار آمده‌ایم. اگر از این فرض حرکت کنیم که ما زمانی انسان را باور داریم که اعلام می‌کنند که آگاه هستند، آنگاه می‌توانیم علائم هشیاری انسانی را بازشناسی کنیم و با استفاده از این علائم، «اثبات»

کنیم که انسان‌ها به‌واقع دارای هشیاری هستند. اما اگر یک هوش مصنوعی ادعا کند که دارای آگاه است، آیا فقط باید آن را باور کنیم؟

ما تا اینجا پاسخ مناسبی برای این معضل پیدا نکرده‌ایم. فلاسفه از هزاران سال قبل پی برده‌اند که هیچ راهی برای اثبات دقیق این امر وجود ندارد که هر فرد دیگری به جز خود ما دارای ذهن است. در حقیقت، حتی در مورد انسان‌های دیگر هم ما فقط فرض می‌کنیم که دارای هشیاری هستند، اما نمی‌توانیم به طور قطع از وجود آن اطلاع داشته باشیم. شاید من تنها کسی در تمام جهان باشم که چیزی احساس می‌کنم، و تمام انسان‌های دیگر و حیوانات، روبات‌های فاقد ذهن هستند. شاید من رؤیابافی می‌کنم و با هر کسی که برخورد دارم، شخصیتی است در رؤیاهای من؟ شاید من در دام یک دنیای مجازی گرفتارم و تمام موجوداتی که می‌بینم نمودهای مجازی هستند؟

بر اساس جزم علمی کنونی، هر آنچه که من تجربه می‌کنم، حاصل فعالیت الکتریکی در مغز من است، و به این دلیل باید به طور نظری بتوانم دنیایی مجازی بسازم، که احتمالاً نمی‌توانم «حقیقی» بودن آن را تعیین کنم. برخی از محققین معتقدند که در آینده‌ای نه چندان دور، به‌واقع قادر خواهیم بود چنین چیزهایی را بیافرینیم. خوب، شاید این تا کنون متحقق شده باشد. بر اساس اطلاعات کنونی، یک فرد نوجوان در صد سال آینده باید فرد کسلی باشد که در بطن یک بازی «دنیای مجازی» غوطه‌ور است، که در آن جهان بدوی و هیجان‌انگیز ابتدای قرن بیست و یکم را به طور مجازی بازسازی می‌کند. اگر شما فقط به امکان تحقق این سناریو اعتراف

کنید، ریاضیات هم شما را به یک نتیجه بسیار وحشت‌انگیز خواهد رساند: از آنجایی که فقط یک دنیای واقعی وجود دارد، و تعداد دنیاهای مجازی، بالقوه نامحدود است، احتمال این که شما در آن تنها دنیای واقعی باشید، تقریباً صفر است.

هیچ کدام از دستاوردهای علمی ما هنوز بر این مشکل کذایی ذهن‌های دیگر احاطه نیافته است. بهترین آزمونی که محققین تا کنون انجام داده‌اند، آزمون تورینگ است، اما این فقط توافقات اجتماعی را آزمایش می‌کند. بر اساس آزمون تورینگ، برای مشخص کردن این امر که آیا کامپیوتر دارای ذهن است، باید همزمان با آن کامپیوتر و با یک فرد حقیقی رابطه برقرار کنید، بدون این که بدانید فرد حقیقی کدام یک از این دو است. شما می‌توانید هر سؤالی که خواستید، از این‌ها بپرسید و با آن‌ها بازی یا بحث کنید و حتی لاس بزنید. هر چه خواستید وقت بگذارید. بعد باید تعیین کنید که کدام یک از این دو کامپیوتر است و کدام انسان. اگر نتوانید تشخیص درستی بدهید یا اگر در تشخیص خود اشتباه کنید، کامپیوتر از آزمون تورینگ سرفراز بیرون خواهد آمد، و شما باید با آن طوری رفتار کنید، گویی که به‌واقع دارای ذهن است. با این حال، این طبعاً یک آزمون واقعی نخواهد بود. اعتراف به وجود ذهن‌های دیگر فقط یک توافق حقوقی و اجتماعی است.

آزمون تورینگ در سال ۱۹۵۰، توسط یک ریاضی‌دان به نام آلان تورینگ، یکی از بنیان‌گذاران کامپیوتر، ابداع شد، تورینگ، در زمانی که همجنس‌گرایی در بریتانیا غیر قانونی بود، یک همجنس‌گرا بود. او در سال ۱۹۵۲ به اتهام ارتکاب به همجنس‌گرایی محکوم شد و مجازات اخته اجباری شیمیایی در مورد او اجرا شد.

تورینگ دو سال بعد خودکشی کرد. آزمون تورینگ یک آزمون روانی معمول بود که هر همجنس‌گرای مرد در بریتانیای ۱۹۵۰ ناگزیر به انجام آن بود: آیا به یک مرد همجنس‌گرا گرایش داری؟ تورینگ از روی تجربه شخصی می‌دانست که مهم این نیست که شما واقعاً چه کسی هستید، بلکه این است که دیگران راجع به شما چه فکری می‌کنند. تورینگ فکر می‌کرد که کامپیوترها در آینده مثل مردان همجنس‌گرا در سال‌های دهه ۱۹۵۰ خواهند بود و اهمیتی هم نخواهد داشت که آیا کامپیوترها به‌واقع هشیاری دارند یا نه. مهم فقط این خواهد بود که مردم چطور راجع به آن فکر کنند.

زندگی افسرده موش‌های آزمایشگاهی

با این آشنایی از ذهن — و با علم به این که دانش ما در این باره چقدر کم است — می‌توانیم به این سؤال باز گردیم که آیا حیوانات دیگر ذهن دارند؟ برخی از حیوانات، مثل سگ‌ها، قطعاً از یک نوع تعدیل شده از آزمون تورینگ می‌گذرند. وقتی ما انسان‌ها می‌خواهیم مشخص کنیم که موجودی دارای هشیاری است، معمولاً به قابلیت‌هایش در علم ریاضی یا داشتن یک حافظه خوب توجه نمی‌کنیم، بلکه به ارزیابی توانایی آن موجود، در برقراری روابط عاطفی با خودمان اکتفا می‌کنیم. مردم گاهی تعلقات عاطفی عمیقی به وجود می‌آورند که از چیزهایی مثل اسلحه، خودرو و حتی لباس زیر بت می‌سازند، اما این تعلقات یک طرفه هستند و هیچگاه در روابط متحول نمی‌شوند. این حقیقت که سگ‌ها می‌توانند در روابط عاطفی با ما شریک

شوند، در نظر بسیاری از مالکین سگ قانع کننده جلوه می‌کند: سگ‌ها دستگاه‌هایی فاقد ذهن نیستند.

اما این، شکاکین را قانع نمی‌کند، زیرا آن‌ها استدلال می‌کنند که عواطف الگوریتم هستند و این که هیچ الگوریتم شناخته شده‌ای برای عمل کردن نیاز به هشیاری ندارد. ما نمی‌توانیم ثابت کنیم که رفتار پیچیده عاطفی یک حیوان نتیجه یک الگوریتم بسیار ظریف، اما فاقد هشیاری نیست. البته این استدلال می‌تواند در مورد انسان‌ها هم مصداق داشته باشد. هر آنچه یک انسان انجام می‌دهد، — اگر اعلام می‌کند که دارای هشیاری است — بر حسب تعریف، می‌تواند حاصل الگوریتم‌های فاقد هشیاری باشد.

با این وجود، فرض ما در مورد انسان‌ها این است که هر گاه کسی اعلام می‌کند که دارای هشیاری است، گفته او را باور می‌کنیم. امروزه ما می‌توانیم، بر اساس این فرضیه کوچک، علائم آگاهانه مغز را شناسایی کنیم، که به‌طور قانون‌مند می‌تواند در انسان‌ها موقعیت‌های آگاه از غیرآگاه را از هم تفکیک کند. اما اگر درک ما از علائم هشیاری عمق یابد، آنگاه می‌توانیم مشخص کنیم که آیا حیوانات دیگر دارای هشیاری هستند، و در این صورت چه زمانی، زیرا مغز حیوانات وجوه مشترک زیادی با مغز انسان‌ها دارد. اگر مغز یک سگ الگوهای هشیاری مشابه با انسان را نشان دهد، همین خود شاهدهی محکم بر وجود هشیاری در سگ‌ها خواهد بود.

آزمایش‌های ابتدایی روی میمون‌ها و موش‌ها نشان می‌دهد که حداقل مغز میمون و موش به‌واقع علائم هشیاری از خود نشان می‌دهند. [۸] حال با علم به

تفاوت‌های میان مغز حیوانات و مغز انسان‌ها، و با علم به این که ما هنوز با کشف اسرار هشیاری فاصله زیادی داریم، فراهم آوردن آزمایش‌های قطعی که برای شکاکین قانع کننده باشد، می‌تواند دهه‌ها به طول انجامد. چه کسی می‌تواند زحمت اثبات این مسئله را در این لحظه به خود بدهد؟ آیا فکر می‌کنیم که سگ‌ها دستگاه‌هایی فاقد ذهن هستند، تا این که عکس آن ثابت شود؟ یا با سگ‌ها همچون موجوداتی که دارای هشیاری هستند، رفتار می‌کنیم، تا این که کسی با شواهد قانع کننده مخالف از راه برسد؟

در ژوئیه سال ۲۰۱۲ متخصصین عصب‌شناس و علوم شناختی در دانشگاه کمبریج گرد هم آمدند و اعلامیه کمبریج را در خصوص هشیاری امضاء کردند، که می‌گوید «شواهد مورد توافق نشان می‌دهد که حیوانات غیر انسان، صرف نظر از این که دارای قابلیت‌های انجام رفتار هدفمند هستند، دارای کیفیت‌های نورواناتومیک، نوروشیمیایی، و نورو زیستی هشیاری هم می‌باشند. در نتیجه، سنگین بودن بار مدارک و شواهد تأکید می‌کند که انسان‌ها در فرآیند عوامل نورولوژیک، که باعث ایجاد هشیاری می‌شود، موجودات منحصر به فردی نیستند. حیوانات غیر انسان، از جمله پستان‌داران و پرندگان و بسیاری از موجودات دیگر، مثل هشت‌پاها، دارای عوامل نورولوژیک هستند.» [۹] این اعلامیه از طرح این ادعا خودداری می‌کند که حیوانات دارای هشیاری هستند، زیرا دلایل تعیین کننده بر این ادعا در دست ندارد. از این رو زحمت ارائه شواهد بر دوش کسانی گذاشته می‌شود که نظر مخالف دارند.

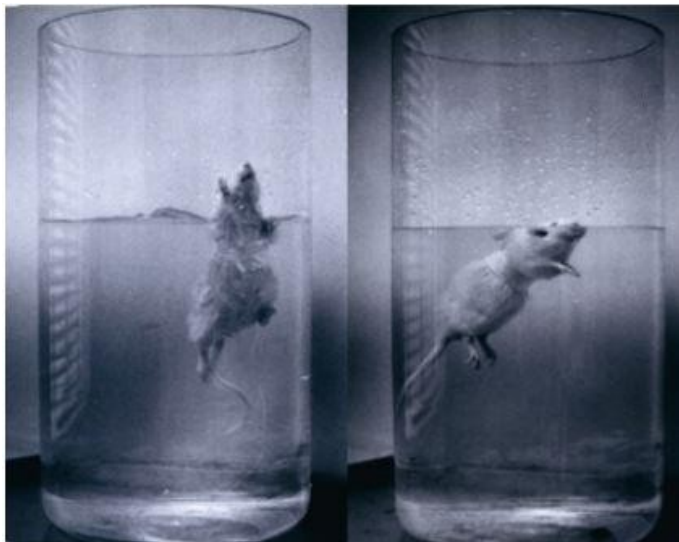
در همسویی با بادهای موافق با جامعه علمی، نیوزلند در ماه مه ۲۰۱۵، اولین کشور دنیا بود که حیوانات را، از نظر قانونی، به عنوان موجودات دارای احساس به رسمیت شناخت، و مجلس نیوزلند قانون اصلاحیه رفاه حیوانات را تصویب کرد و تصریح نمود که از این به بعد به رسمیت شناختن حقوق حیوانات، به عنوان موجوداتی دارای احساس، الزامی خواهد بود و از این رو، مثلاً در دامداری‌ها، به گونه‌ای درخور به رفاه آن‌ها توجه خواهد شد. در کشوری که در آن تعداد گوسفندها بیشتر از تعداد انسان‌ها است (۳۰ میلیون گوسفند و ۴.۵ میلیون شهروند)، این مصوبه‌ای مهم است. ایالت کبک، در کانادا قانون مشابهی را از تصویب گذرانند و راه را برای پیروی احتمالی از این روند برای کشورهای دیگر باز کرد.

همچنین، بسیاری از شرکت‌ها حیوانات را به عنوان موجوداتی دارای احساس به رسمیت می‌شناسند، اگر چه به گونه‌ای متناقض، اغلب حیوانات را در معرض آزمایش‌های شکنجه‌بار قرار می‌دهند. برای مثال، شرکت‌های دارویی به طور منظم از موش‌ها به عنوان موضوعات آزمایشی، برای تولید ضد افسردگی‌ها، استفاده می‌کنند. بر اساس توافق‌نامه‌ای که به‌طور گسترده‌ای مورد استفاده قرار می‌گیرد، صد موش را (برای اعتبار آماری) یکی یکی در لوله‌های آزمایش پر از آب می‌اندازند. موش‌ها بارها و بارها برای خارج شدن از لوله‌ها تقلا می‌کنند، بدون این که موفق شوند. پس از پانزده دقیقه اکثر آن‌ها از تلاش بیشتر باز می‌ایستند و در لوله شناور می‌شوند، و نسبت به وضعیت خود بی‌تفاوت می‌شوند.

باز دوباره صد موش دیگر را در لوله‌ها می‌اندازند، اما بعد از پانزده دقیقه، و درست در لحظه‌ای که موش‌ها امید خود را از دست داده‌اند، آن‌ها را از لوله در می‌آورند و کمی به آن‌ها استراحت می‌دهند. آن‌ها را خشک می‌کنند، به آن‌ها غذا می‌دهند، کمی به آن‌ها استراحت می‌دهند و دوباره آن‌ها را به درون لوله می‌اندازند. بار دوم اکثر موش‌ها به مدت بیست دقیقه دست و پا می‌زنند، تا این که کاملاً ناامید می‌شوند و دست از تقلا برمی‌دارند. اما این پنج دقیقه اضافی برای چیست؟ زیرا یاد نجات یافتن از آزمایش قبلی، باعث ترشح نوعی مادهٔ زیست‌شیمیایی در مغز موش‌ها می‌شود، و این به آن‌ها امید می‌دهد تا مرز ناامیدی را به عقب ببندازند. اگر ما فقط می‌توانستیم این مادهٔ زیست‌شیمیایی را از مغز آن‌ها بیرون بکشیم، می‌توانستیم از آن به عنوان ضدافسردگی برای انسان‌ها استفاده کنیم. اما در هر لحظه بسیاری از مواد شیمیایی دیگر هم در مغز موش‌ها ترشح می‌شوند. حال چطور می‌توان مادهٔ شیمیایی مورد نظر را دقیقاً شناسایی کرد؟

برای این منظور از گروه‌های بیشتری از موش‌ها استفاده می‌کنند، که قبلاً از آن‌ها برای آن آزمایش‌ها استفاده نکرده‌اند. سپس به هر گروه یک مادهٔ شیمیایی خاص تزریق می‌کنند، که حدس می‌زنند شاید بتواند برای ضد افسردگی مناسب باشد. بعد موش‌ها را به درون آب می‌اندازند. اگر موش‌هایی که، به آن‌ها مادهٔ شیمیایی الف تزریق شده، فقط به مدت پانزده دقیقه تقلا کنند، تا این که به حالت افسردگی دچار شوند، آن ماده را از لیست‌شان خارج می‌کنند. اگر تقلای موش‌ها با

ماده شیمیایی ب از مرز بیست دقیقه گذشت، می توانند نتیجه را به مدیر عامل و به سهام داران اطلاع دهند و آنگاه برنده شناخته می شوند.

چپ: موش امیدوار برای رهایی از لیوان تقلا می کند.

راست: یک موش بی تفاوت، که روی آب لیوان شناور است و تمام امید خود را از دست داده است

برگرفته از J.M., Cierpial, M.A. & West, C.H.

پرورش انتخابی موش ها برای فعالیت موتوریک بالا و پایین در آزمایش شناوری: برای نمونه های حیوانی جدید به منظور تولید ضد افسردگی.

Pharmacology, Biochemistry and Behavior

(۱۹۹۸) ۶۶-۶۱:۴۸

شکاکین می‌توانند اعتراض کنند که این توصیف، انسانی کردن غیر ضروری موش‌ها است. موش‌ها نه امید را تجربه می‌کنند و نه ناامیدی را. آن‌ها گاهی سریع حرکت می‌کنند و گاهی هم از پا می‌ایستند، اما هیچگاه چیزی احساس نمی‌کنند. آن‌ها فقط توسط الگوریتم‌های غیر آگاهانه به حرکت در می‌آیند. اما اگر این طور است، امتیاز این آزمایشات در چیست؟ داروهای روان‌درمانی به منظور ایجاد تغییرات تولید می‌شوند، نه فقط در رفتار انسانی، بلکه بیش از هر چیز، در احساس انسانی. وقتی مشتریان نزد روان‌پزشک می‌روند و می‌گویند، «دکتر به من چیزی بده که مرا از این افسردگی بیرون آورد»، آن‌ها محرک‌های مکانیکی نمی‌خواهند که آن‌ها را به ورجه کردن وادارد، اما کماکان افسرده باشند. آن‌ها می‌خواهند احساس خوشنودی داشته باشند. انجام آزمایشات بر موش‌ها به شرکت‌ها کمک می‌کند تا به تولید چنین قرص‌های سحرآمیزی بپردازند، فقط اگر فرض کنند که در رفتار موش‌ها عواطف انسان‌گونه وجود دارد. و این در حقیقت یک پیش فرض عمومی در آزمایشگاه‌های روان‌شناسی است. [۱۰]

شامپانزه خودآگاه

تلاش دیگر در تقدیس برتری انسانی، پذیرفتن این است که موش‌ها، سگ‌ها و دیگر حیوانات دارای هشیاری هستند، اما معتقدند که آن‌ها، بر خلاف انسان‌ها، فاقد

خودآگاهی هستند. آن‌ها شاید احساس افسردگی، خوشبختی، گرسنگی یا خوشنودی کنند، اما آن‌ها هیچ درکی از این ندارند که آن افسردگی یا گرسنگی که آن‌ها حس می‌کنند، به موجودی تعلق دارد که «من» نامیده می‌شود.

این نظریه به همان اندازه که عمومیت دارد، مبهم هم هست. بدیهی است که وقتی سگی احساس گرسنگی می‌کند، تکه گوشتی فراهم می‌کند و به جای این که آن را به سگ دیگری بدهد، خودش آن را می‌خورد. مثلاً اگر سگی، درختی را که سگ‌های همسایه به آن ادرار کرده‌اند، بو بکشد، بلافاصله تشخیص می‌دهد که آیا این بوی ادرار خود او است یا ادرار سگ خوشروی لابورادوری همسایه است، و یا متعلق به یک سگ غریبه است. سگ‌ها در مقابل بوی خود و بوی سگ‌های دیگر به گونه‌ای بسیار متفاوت واکنش نشان می‌دهند، حال یا به عنوان دوست و یا رقیب. [۱۱] پس معنای این که آن‌ها فاقد خودآگاهی هستند، چیست؟

یک نسخه‌ظریف‌تر از این نظریه می‌گوید که سطوح متفاوتی از خودآگاهی وجود دارد. این فقط انسان است که خود را به عنوان یک فردیت پایدار، که دارای گذشته و آینده‌ای است، درک می‌کنند. حیوانات دیگر در یک زمان حال ابدی حضور دارند. حتی اگر به نظر می‌آید که گذشته را به خاطر می‌آورند و برای آینده برنامه ریزی می‌کنند، در حقیقت فقط به انگیزه‌های زمان حال و امیال لحظه‌ای واکنش نشان می‌دهند. [۱۲] برای مثال، یک سنجاب، که برای غذای زمستان خود مغزجات پنهان می‌کند، گرسنگی خود از زمستان گذشته را به درستی به خاطر نمی‌آورد، و به آینده هم فکر نمی‌کند. او صرفاً از تمایلات لحظه‌ای خود پیروی می‌کند و نسبت به منشأ و

هدف این میل خود بی توجه است. به این دلیل است که حتی سنجاب‌های بسیار جوان، که هنوز زمستانی را پشت سر نگذاشته‌اند، و بنابر این زمستانی را به خاطر نمی‌آورند، با این وجود مغزیجات یافته خود را در فصل تابستان پنهان می‌کنند.

اما این ناروشن است که چرا زبان باید شرطی ضروری برای آگاهی نسبت به رویدادهای گذشته و آینده باشد. این حقیقت که انسان‌ها از زبان به این منظور استفاده می‌کنند، قویاً به اثبات رسیده است. انسان‌ها از زبان همچنین برای ابراز حس عشق یا ترس خود استفاده می‌کنند، اما حیوانات دیگر شاید به خوبی عشق و ترس را تجربه کنند، و آن‌ها را حتی به گونه‌ای بدون کلام ابراز کنند. انسان‌ها در حقیقت خودشان اغلب نسبت به گذشته و آینده آگاه هستند، بدون این که از کلام استفاده کنند. ما می‌توانیم، خصوصاً در حالت خواب، نسبت به حکایت‌های کاملاً غیر کلامی آگاه باشیم — که سعی می‌کنیم، در حالت بیداری آن‌ها را با کلام بازگویی کنیم.

آزمایشات مختلف نشان می‌دهند که حداقل بعضی از حیوانات — از جمله پرندگان مثل طوطی و کلاغ اسکراب — حوادث خاصی را به خاطر می‌آورند و آگاهانه برای احتمالات آینده برنامه‌ریزی می‌کنند. [۱۳] اما امکان اثبات بدون ابهام این امر وجود ندارد، زیرا گذشته از این که یک حیوان تا چه حد رفتار ظریفی از خود نشان دهد، شکاکان همواره می‌توانند ادعا کنند که این حاصل الگوریتم‌های فاقد هشیاری در مغز است، نه نتیجه تصاویر آگاهانه در ذهن.

برای نشان دادن این مشکل، مورد سانتینو، یک شامپانزه نر، در باغ وحش فوروویک در سوئد، را در نظر بگیرید. سانتینو برای تخفیف ملالت خود یک سرگرمی

هیجان‌انگیز برای خود تدارک دید: پرتاب سنگ به بازدید کنندگان باغ وحش. این، در خود، چندان منحصره‌فرد نیست. شامپانزه‌های عصبانی اغلب سنگ یا چوب یا حتی مدفوع خود را پرتاب می‌کنند. اما سانتینو از قبل جابه‌جایی خود را برنامه‌ریزی می‌کرد. در صبح خیلی زود، قبل از این که باغ وحش به روی مراجعه کنندگان باز شود، سانتینو مهمات پرتابی خود را جمع‌آوری و تل‌انبار می‌کرد، بدون این که نشانی از عصبانیت از خود بروز دهد. راهنماها و بازدیدکنندگان بعد از مدت کوتاهی پی بردند که باید نسبت به سانتینو محتاط باشند، به خصوص وقتی که او در نزدیکی توده سنگ‌ها می‌ایستاد. از این رو مشکل او برای یافتن هدف بیشتر می‌شد.

سانتینو در ماه مه ۲۰۱۰ استراتژی جدیدی اندیشید. صبح زود پشته‌ای از کاه از محوطه خوابش برداشت و در نزدیکی دیواری قرار داد که بازدیدکنندگان معمولاً می‌ایستادند تا به شامپانزه‌ها نگاه کنند. سپس شروع به جمع کردن سنگ کرد و آن‌ها را در ریز پشته کاه پنهان کرد. حدود یک ساعت بعد، وقتی اولین بازدیدکننده از راه می‌رسید، سانتینو خونسردی خود را حفظ می‌کرد و هیچ نشانی از رنجیدگی یا خشونت از خود بروز نمی‌داد. اما درست وقتی که قربانیانش در تیررس قرار می‌گرفتند، ناگهان سانتینو سنگ‌ها را بیرون آورده و مردم وحشت‌زده را، که به هر سو می‌دویدند، آماج حملات خود می‌کرد. او در تابستان ۲۰۱۲ توان تسلیحاتی خود را افزایش داد و سنگ‌ها را نه فقط زیر پشته کاه بلکه همچنین در تنه درختان، بناها و هر محل مناسب دیگری پنهان کرد.

اما حتی سانتینو هم شکاکین را متقاعد نکرد. چطور می‌توان مطمئن بود که وقتی سانتینو در ساعت ۷ صبح به دنبال سنگ‌های مخفی می‌گشت، به این فکر می‌کرد که چقدر سرگرم کننده می‌تواند باشد که در ظهر به بازدید کنندگان سنگ پرتاب کند؟ شاید سانتینو توسط نوعی الگوریتم فاقد هشیاری به حرکت در می‌آمد، درست مثل سنجاب جوان، که مغزیجات خود را «برای زمستانی» که هرگز تجربه نکرده بود، پنهان می‌کرد؟ [۱۴]

شکاکین با همان شیوه استدلال ادامه می‌دهند که حمله یک شامپانزه نر به رقیبی که هفته‌ها قبل به او صدمه زده بود، در واقع یک انتقام‌جویی در پاسخ به یک حتک حرمت قدیمی نیست؟ او فقط نسبت به یک احساس لحظه‌ای خشمگینانه واکنش نشان می‌دهد، که علت آن در فراسوی او است. وقتی یک فیل مادر شیری را می‌بیند که فرزندش را تهدید می‌کند، به طرف شیر هجوم می‌برد و زندگی خودش را به خطر می‌اندازد، نه به این خاطر که به یاد می‌آورد که این بچه فیل فرزند عزیز خود او است، که طی ماه‌ها او را تحت مراقبت خود قرار داده، بلکه این واکنش به دنبال یک حس عمیق دشمنانه نسبت به شیر، صورت می‌گیرد. و وقتی سگی با بازگشت صاحبش به خانه از شادی بالا و پایین می‌پرد، مردی را به جا نمی‌آورد که از کودکی‌اش به او غذا داده و او را نوازش کرده است. سگ فقط آکنده از یک احساس شادی مفرط است. [۱۵]

ما نمی‌توانیم صحت و سقم چنین ادعاهایی را ثابت کنیم، زیرا این‌ها روایات گوناگونی از مسئله ذهن دیگران است. از آنجا که ما با هر الگوریتمی که نیازمند

هشیاری است آشنایی نداریم، پس هر آنچه را که یک حیوان انجام می‌دهد، می‌تواند نتیجه یک الگوریتم فاقد هشیاری باشد، نه حاصل خاطرات یا نقشه‌های آگاهانه. پس در خصوص نمونه‌های سانتینو هم مسئله اصلی همان وجود شواهد است. معقول‌ترین استدلال برای مورد رفتار سانتینو چه می‌تواند باشد؟ آیا باید این طور فرض کنیم که او برای آینده برنامه‌ریزی می‌کرده است و هر کسی که مخالف است، ملزم می‌شود تا مدارک رد این فرضیه را ارائه دهد؟ یا معقول‌تر این خواهد بود که فکر کنیم که شامپانزه به دنبال الگوریتم فاقد هشیاری واکنش نشان داده است، و این که هر آنچه که او آگاهانه احساس می‌کند، به‌واقع یک میل مرموز برای قرار دادن سنگ‌ها زیر پشته کاه است؟

و حتی اگر سانتینو گذشته را به خاطر نمی‌آورد و آینده‌ای را هم تصور نمی‌کند، به این معنی خواهد بود که او فاقد حس خودآگاهی است؟ با این همه، ما خودآگاهی را به انسان نسبت می‌دهیم، حتی وقتی که گذشته‌ای را به خاطر نمی‌آورند و در مورد آینده خیال‌بافی نمی‌کنند. برای مثال، وقتی کودک به طرف یک جاده شلوغ می‌رود، مادر او برای نجات او می‌شتابد. چرا آنچه را که در باره این مادر می‌گوییم، نمی‌توانیم در باره فیل مادر بگوییم، یعنی این که، وقتی یک مادر برای نجات کودک در معرض خطر خود می‌شتابد، او نیز این کار را ناآگاهانه انجام می‌دهد. و این که او صرفاً توسط یک میل لحظه‌ای واکنش نشان داده است؟

به همین شکل زوج جوانی را در نظر بگیرید که مشتاقانه یکدیگر را در روز اول قرارشان می‌بوسند، یا سربازی را تصور کنید که زیر آتش سنگین دشمن برای نجات

رفیق زخمی‌اش می‌شتابد، و یا به هنرمندی فکر کنید که یک شاهکار نقاشی را با قلم‌موی خود می‌آفریند. هیچ کدام از این‌ها نمی‌ایستند، تا به گذشته یا آینده فکر کنند. آیا این به معنی فقدان وجود خودآگاهی است؟ آیا این به این معنی است که موقعیت این افراد پست‌تر از موقعیت یک سیاست‌مدار است که در سخنرانی انتخاباتی خود به موفقیت‌های گذشته و برنامه‌های آینده اشاره می‌کند؟

اسب باهوش

محققین در سال ۲۰۱۰ آزمایش دلخراش غیرمعمولی را بر روی یک موش انجام دادند. آن‌ها موش مورد نظر را در قفسی بسیار تنگ حبس کردند و آن را در مقابل یک قفس بسیار بزرگ‌تر که در آن موشی به راحتی امکان حرکت داشت، قرار دادند. موش محبوس در قفس تنگ از خود نشان‌هایی مبنی بر پریشانی بروز داد، و این نیز باعث ایجاد پریشانی و استرس در موشی شد که در قفس بزرگ‌تر بود. در اکثر موارد موش آزاد تلاش کرد تا به دوست محبوس خود کمک کند، و پس از بارها تلاش موفق به بازکردن در قفس و آزادسازی دوست زندانی‌اش شد. محققین سپس همین آزمایش را با قرار دادن یک شکلات در قفس تکرار کردند. موش آزاد اکنون می‌توانست میان آزاد کردن دوستش و لذت بردن از شکلات یکی را انتخاب کند. بسیاری از موش‌ها ترجیح دادند تا دوست خود را نجات دهند و شکلات را با او تقسیم کنند (در حالی که تنها معدودی از موش‌ها خودخواهانه عمل کردند، که شاید نشان دهنده این بود که بعضی موش‌ها از دیگران خودخواه‌ترند).

شکاکین این نتایج را رد کردند، با این استدلال که موش آزاد، موش زندانی را نه از روی حس همدردی، بلکه به خاطر جلوگیری از بروز علائم پریشانی در خودش، آزاد کرده است. موش‌ها را با احساسات ناخوشایند تحریک می‌کردند و برای آن‌ها هیچ چیز بزرگ‌تر از این نمی‌توانست باشد تا از این احساسات خلاصی یابند. شاید این‌طو باشد. اما می‌توان دقیقاً همین چیزها را در مورد ما انسان‌ها هم گفت. وقتی من پولی به یک گدا می‌دهم، آیا نسبت به احساسات ناخوشایندی واکنش نشان می‌دهم که فرد گدا در من ایجاد می‌کند؟ آیا من واقعاً به گدا اهمیت می‌دهم، یا به دنبال حس بهتری هستم؟ [۱۶]

ما انسان‌ها در اساس متفاوت از موش‌ها، سگ‌ها، دلفین‌ها یا شامپانزه‌ها نیستیم. ما هم، مثل آن‌ها، فاقد روح هستیم. آن‌ها هم، مانند ما، دارای هشیاری و دنیای پیچیده‌ای از احساسات و عواطف هستند. هر حیوانی طبعاً استعدادها و خصائل خودویژه خودش را دارد. انسان‌ها هم استعدادها و شخصیت‌های خاص خودشان را دارند. ما نباید ضرورتاً حیوانات را انسانی کنیم و چنین بیندازیم که آن‌ها فقط یک نمونه پایین‌تر از ما هستند. این نه تنها یک شناخت غیر منطقی است، بلکه همچنین ما را از درک و ارزشیابی شایسته دیگر حیوانات باز می‌دارد.

در اوایل سال‌های ۱۹۰۰، اسبی به نام هانس باهوش، در آلمان معروف شد و شهرها و روستاهای آلمان را زیر پا گذاشت.. هانس درک قابل توجهی از زبان آلمانی، و حتی مهارت باز هم چشمگیرتری در ریاضیات از خود نشان می‌داد. وقتی از هانس سؤال می‌شد: «ساعت چند است؟» هانس سم خود را دوازده بار به زمین می‌کوبید.

وقتی پیامی را به صورت نوشته نشان او می‌دادند که در آن سؤال شده بود: «بیست منهای یازده چقدر می‌شود؟» هانس نه بار سم خود را با دقت قابل ستایش آلمانی به زمین می‌کوبید.

در سال ۱۹۰۴ مسئولین آموزش و پرورش آلمان یک کمیته ویژه علمی را به ریاست یک روانشناس موظف کردند تا در این مورد بررسی کند. هر سیزده عضو کمیته — متشکل از مدیر یک سیرک و یک دامپزشک — مطمئن بودند که این باید یک نیرنگ باشد، اما علیرغم تمام تلاش‌ها نتوانستند ثقلب یا دسیسه‌ای را برملا کنند. حتی اگر مالک هانس همراه او نبود و افرادی کاملاً ناشناس از او سؤال می‌کردند، هانس کماکان به اکثر سؤالات جواب‌های درستی می‌داد.

در سال ۱۹۰۷ روانشناسی به نام اسکار پفونگست تحقیقات دیگری را آغاز کرد و بالاخره سر از این راز برداشت. او عنوان کرد که هانس بعد از مشاهده دقیق حالات حرکتی بدن و حالات چهره افراد سؤال کننده — به سؤالات جواب می‌داد. وقتی از هانس سؤال می‌شد، چهار ضربه در سه چقدر می‌شود، او به تجربه دریافته بود که مردم از او توقع دارند که سم خود را به تعداد بار معینی به زمین بکوبد. او در حالی که به دقت مردم را مشاهده می‌کرد، شروع به سم زدن می‌کرد. همان طور که ضربه‌های هانس به عدد درست نزدیک می‌شد، مردم بیش‌تر و بیش‌تر به وجد می‌آمدند و وقتی هانس ضربه درست را به زمین می‌زد، هیجان مردم به اوج خود می‌رسید. هانس با نگاه کردن به چهره افراد به حالات انسانی پی می‌برد. سپس از سم

زدن باز می‌ایستاد و هیجانی که به شگفتی و خنده منجر می‌شد را نظاره می‌کرد، و به این شکل پی می‌برد که این ضربه، باید همان ضربهٔ درست باشد.

از هانس باهوش اغلب به عنوان نمونهٔ بارزی از نگرش انسانی کردن حیوانات یاد می‌شود، که به حیوانات قابلیت‌های بسیار برتر از آن که آن‌ها به‌واقع از آن برخوردارند نسبت داده می‌شود. نکتهٔ آموزنده اینجا درست خلاف این مطلب است. این داستان نشان می‌دهد که ما معمولاً با انسانی کردن حیوانات درک حیوانات را دست کم می‌گیریم و قابلیت‌های خودویژه موجودات دیگر را نادیده می‌گیریم. تا آنجا که به توان ریاضی هانس مربوط می‌شود، او یک نابغه نبود. هر بچهٔ هشت ساله‌ای بسیار بیشتر از این‌ها می‌داند. اما هانس در تواناییش، برای پی بردن به عواطف و هیجانات حرکتی - بدنی دیگران، یک نابغهٔ واقعی بود. اگر یک شهروند چینی از من سؤال می‌کرد که حاصل ضرب سه و چهار عدد نارنگی چقدر می‌شود، من هرگز قادر نمی‌بودم با پی‌بردن به عواطف و هیجانات و حرکات بدنی، و مشاهدهٔ حالات چهرهٔ او، درست دوازده بار پایم را به زمین بکوبم. هانس باهوش از این رو از این توانایی برخوردار بود که اسب‌ها معمولاً از طریق حرکات و اشارات بدنی با هم رابطه برقرار می‌کنند. آنچه که در مورد هانس قابل توجه بود، این بود که از روشی استفاده می‌کرد که می‌توانست، نه تنها هیجانات و احساسات اسب‌های هم‌گونهٔ خود، بلکه انسان‌های نا آشنا را هم کشف کند.

هانس باهوش در صحنه، در سال ۱۹۰۴

اگر حیوانات تا به این حد باهوش هستند، پس چرا اسبها انسانها را به گاری نمی‌بندند، چرا موشها روی ما آزمایش انجام نمی‌دهند، یا چرا دلفینها ما را مجبور نمی‌کنند تا از میان یک حلقه بپریم؟ انسان خردمند قطعاً توانایی‌های بی‌همتایی دارد که او را قادر به تسلط بر تمامی حیوانات دیگر می‌کند. پس از مرزبندی با ادعاهایی مبنی بر این که انسان خردمند به یک دنیای کاملاً متفاوت با دیگر حیوانات تعلق دارد، یا این که انسانها دارای یک ذات خودویژه مثل روح یا هشیاری هستند، اکنون می‌توانیم به سطح واقعیات نزول کنیم و آن قابلیت‌های خاص جسمی و روحی را، که باعث شاخص شدن گونه‌ی ما می‌شود، بررسی کنیم.

اکثر مطالعات به ابزارسازی و هوشمندی انسان، به عنوان ویژگی‌های مهم برای عروج انسانی استناد می‌کنند. حتی اگر حیوانات دیگر هم ابزارسازی می‌کنند، جای تردید نیست که انسان‌ها در این زمینه بسیار فراتر رفته‌اند. اما در خصوص هوشمندی انسان، قضیه تا به آن حد روشن نیست. یک مجاهدت عظیم و گسترده بر پا شد، تا هوشمندی را ارزیابی کند. اما میان صاحب‌نظران فاصله بسیار زیادی در این زمینه وجود داشت. ما خوشبختانه ناچار نیستیم پا بر این میدان مین بگذاریم، زیرا اهمیتی ندارد که هوشمندی را چطور تعریف کنیم. این کاملاً روشن است که نه هوشمندی و نه ابزارسازی، هیچکدام به تنهایی نمی‌توانند دلیل مسلط بودن انسان بر جهان باشند. بر اساس اکثر تعاریف از هوشمندی، انسان‌ها از یک میلیون سال پیش هوشمندترین موجودات و ماهرترین ابزارسازان در میان دیگر موجودات بودند. اما با این وجود کماکان موجود ناچیزی بودند و تأثیری اندک بر محیط زیست اطراف خود داشتند. علاوه بر هوشمندی و ابزارسازی، فقدان یک عامل کلیدی، آشکارا خود را نمایان می‌ساخت.

شاید تسلط تدریجی بشر بر سیاره، نه به دلیل یک عامل کلیدی سوم، بلکه به خاطر تکامل بیشتر در هوشمندی و مهارت ابزارسازی باز هم بهتر بوده است؟ اما این طور به نظر نمی‌رسد، زیرا وقتی به مطالعه شواهد باستان‌شناسی می‌پردازیم، رابطه مستقیمی میان هوشمندی و قابلیت فردی ابزارسازی، از یک طرف، و قدرت‌یابی کلی گونه انسان، از طرف دیگر، نمی‌یابیم. بیست هزار سال پیش، یک انسان معمولی شاید از هوشمندی و توانایی ابزارسازی بالاتری نسبت به یک انسان معمولی امروزی

برخوردار بود. مدارس نوین و کارفرماها شاید گاهی قابلیت‌های ما را به آزمایش بگذارند، اما صرف نظر از نتایج بد این آزمایش‌ها، جامعه رفاه همواره نیازهای پایه‌ای ما را تأمین می‌کند. در دوران سنگی این انتخاب طبیعی بود که ما را در هر لحظه و در هر روز آزمایش می‌کرد، و اگر کسی از خیل عظیم این آزمایشات سرفراز بیرون نمی‌آمد، بلافاصله تنبیه و از صحنه روزگار پاک می‌شد. اما انسان‌های دوران سنگی، در بیست هزار سال پیش، علیرغم قابلیت‌های فوق‌العاده ابزارسازی، و علیرغم داشتن اذهان هشیار و حواس دقیق خود، بسیار ضعیف‌تر از انسان امروزی بودند.

دست‌آوردهای بشر طی این بیست هزار ساله، از شکار ماموت‌ها با نیزه‌های مجهز به سنگ‌های تیز، تا کاوش منظومه شمسی به کمک کشتی‌های فضایی، نمی‌توانسته به خاطر تکامل در ظرافت و مهارت دست‌ها و بزرگتر شدن حجم مغز بوده باشد — مغز انسان امروزی در حقیقت کوچک‌تر شده است. [۱۷] عامل اساسی در تسلط ما بر جهان، به جای این دو عامل، توانایی ما در برقراری روابط متقابل در ابعاد گسترده بوده است. [۱۸] انسان، امروزه بر سیاره تسلط کامل دارد، نه به این دلیل که آحاد انسانی بسیار تیزهوش‌تر و چابک‌دست‌تر از آحاد شامپانزه‌ها و گرگ‌ها هستند، بلکه از این رو که انسان خردمند تنها گونه در روی زمین است که قادر به همکاری انعطاف‌پذیر در ابعاد گسترده است. هوشمندی و ابزارسازی هم قطعاً دارای اهمیت زیادی بوده‌اند. اما اگر انسان‌ها نمی‌آموختند که به گونه‌ای انعطاف‌پذیر در ابعاد گسترده با هم همکاری کنند، مغزهای پیچیده و دست‌های ورزیده آن‌ها، به جای درگیر شدن با اتم اورانیوم، هنوز مشغول تیز کردن سنگ‌ها می‌بود.

اگر کلید این معما همکاری است، پس چرا موریانه‌ها و زنبورها، با توجه به این که میلیون‌ها سال در همکاری گروهی از ما جلو ترند، در ساختن بمب اتمی از ما پیشی نگرفتند؟ زیرا همکاری آن‌ها انعطاف‌پذیر نیست. زنبورها به شیوه‌هایی بسیار ظریف با هم همکاری می‌کنند، اما قادر به واژگون کردن یکشبه نظام اجتماعی خود نیستند. اگر یک کندو با تهدید، یا موقعیت جدیدی مواجه شود، زنبورها مثلاً نمی‌توانند ملکه را زیر گیوتین ببرند و جمهوری برپا کنند.

پستان‌داران اجتماعی، مثل فیل‌ها و شامپانزه‌ها به نوعی بسیار انعطاف‌پذیرتر از زنبورها با هم همکاری می‌کنند، اما این فقط به همکاری در گروه‌های کوچک، متشکل از دوستان و خویشاوندان محدود می‌شود. همکاری این‌ها بر پایه آشنایی‌های فردی استوار است. اگر من و شما دو شامپانزه باشیم و من بخواهم با شما همکاری کنم، باید شخصاً شما را بشناسم. در غیر این صورت چطور می‌توانم با کسی که نمی‌شناسم همکاری کنم؟ تا آنجا که می‌دانیم، انسان قادر به همکاری به شکل‌های بسیار متنوع با افراد بیگانه بی‌شماری است و این همان قابلیت مشخصی است که دلیل تسلط ما بر سیاره زمین است، نه وجود یک روح ازلی یا نوعی هشیاری منحصر به فرد.

زنده باد انقلاب!

تاریخ دلایل بسیار کافی در تأکید بر اهمیت اساسی همکاری گسترده در اختیار ما قرار می‌دهد. پیروزی، تقریباً به گونه‌ای اجتناب‌ناپذیر، با کسانی بوده که همکاری

بهتری با هم داشته‌اند — نه تنها در نبردها، میان انسان خردمند و دیگر حیوانات، بلکه همچنین در منازعات میان گروه‌های مختلف انسانی. روم یونان را شکست داد، و این نه به خاطر حجیم‌تر بودن مغز یا مهارت‌های ابزارسازی برتر آن‌ها، بلکه به دلیل قابلیت همکاری مؤثرترشان بود. در طول تاریخ این ارتش‌های منضبط بوده‌اند که به سادگی بر گروه‌های نامنسجم چیره شده‌اند و سرآمدان متحد بر توده‌های بدون نظم حکومت کرده‌اند. برای مثال، در سال ۱۹۱۴ سه میلیون نجیب‌زاده، افسر و بازرگان روسی بر بیش از ۱۸۰ میلیون کشاورز و کارگر حکومت می‌کرد. سرآمدان روسی می‌دانستند که چطور به خاطر علائق مشترکشان با هم همکاری کنند، در حالی که ۱۸۰ میلیون مردم عامی قادر به بسیج مؤثر خود نبودند. در حقیقت بسیاری از تلاش‌های سرآمدان بر این متمرکز بود تا مانع از آن شوند تا این مردم فنون همکاری را بیاموزند.

برای برپایی یک انقلاب شمار انسان‌ها شرط کافی نیست. انقلاب‌ها، نه توسط توده‌ها، بلکه معمولاً توسط شبکه‌ کوچکی از مبلغین به راه انداخته شده‌اند. اگر می‌خواهید انقلابی برپا کنید، از خود سؤال نکنید، «چه تعداد از مردم از نظرات من پشتیبانی می‌کنند؟» بلکه سؤال کنید، «چه تعداد از پشتیبانان من قابلیت همکاری مؤثر را دارند؟» انقلاب روسیه نهایتاً آن زمان ظهور نکرد که ۱۸۰ میلیون کشاورز بر علیه تزار سر بلند کردند، بلکه زمانی شکل گرفت که تعداد انگشت‌شماری از کمونیست‌ها خود را در مکان و زمان مناسبی قرار دادند. در سال ۱۹۱۷، در زمانی که تعداد اعضای طبقات بالا و متوسط روسیه حداقل به سه میلیون نفر می‌رسید، حزب

کمونیست فقط ۲۳ هزار عضو داشت. [۱۹] با این وجود، کمونیست‌ها کنترل امپراتوری گسترده روسی را به لطف سازمان‌یابی شایسته خود، بدست آوردند. وقتی حاکمیت روسیه از زیر دستان ناتوان تزار و دستان لرزان حکومت موقت کرسنکی به بیرون لغزید، کمونیست‌ها آن را مشتاقانه قاپیدند و افسار قدرت را، همچون سگی که استخوانی را در آرواره‌هایش گرفته باشد، بدست گرفتند.

کمونیست‌ها تسلط خود را تا اواخر دهه ۱۹۸۰ حفظ کردند. سازمان‌دهی مؤثر، آن‌ها را به مدت هشتاد سال بر مصدر قدرت نگه داشت و شکست‌شان شاید به دلیل نقص سازمانی بوده باشد. نیکولای چاوشسکو، دیکتاتور کمونیست رومانی، در ۲۱ دسامبر ۱۹۸۹ یک گردهمایی توده‌ای را در پشتیبانی از خود، در مرکز شهر بخارست سازمان‌دهی کرد. طی ماه‌های قبل، که اتحاد شوروی از حمایت از رژیم‌های کمونیست اروپای شرقی دست برداشته بود، دیوار برلین فرو ریخت، و موج انقلابات لهستان، آلمان شرقی، مجارستان، بلغارستان و چکسلواکی را فرا گرفت. چاوشسکو، که از سال ۱۹۶۵ بر رومانی حکومت می‌کرد، بر این باور بود که در مقابل موج مخالفت‌های زمان خود پا بر جا خواهد ماند، حتی علیرغم شورش‌هایی که بر علیه حکومتش در شهر رومانی تیمی‌شوارا، در ۱۷ دسامبر، ایجاد شده بود. چاوشسکو، در پاسخ به این شورش‌ها، گردهمایی گسترده‌ای را در بخارست ترتیب داد، تا به جهانیان و مردم رومانی ثابت کند که اکثریت توده‌ها هنوز او را دوست دارند — یا حداقل از او وحشت دارند. دستگاه لرزان حزبی ۸۰ هزار نفر را بسیج کرد، تا میدان مرکزی شهر را

اشغال کنند، و از شهروندان خواستند تا فعالیت‌های روزمره خود را کنار بگذارند و کنار رادیوها و تلویزیون‌هاشان بنشینند.

چاوشسکو در همه‌جا ظاهراً پرشور جمعیت بر بالکنی در مقابل میدان ظاهر شد. و این کاری بود که به دفعات بسیار در دهه‌های گذشته انجام داده بود. چاوشسکو یکی از سخنرانی‌های معمولی کسالت‌آور خود را، در کنار همسرش، الناء، و مقامات رهبری حزب و گروهی از محافظین ایراد کرد. او طی هشت دقیقه شکوه سوسیالیسم رومانی را ستود و در میان کف زدن‌های مکانیکی جمعیت احساس خوشنودی کرد. بعد اشتباهی رخ داد. شما خودتان می‌توانید این را در یوتیوب ببینید. فقط کافی است روی «سخنرانی آخر چاوشسکو» جست‌وجو کنید و تاریخ را در عمل ببینید. [۲۰]

فیلم یوتیوب نشان می‌دهد که چاوشسکو با جمله بلند دیگر شروع می‌کند و می‌گوید، «من می‌خواهم از مبتکرین و سازمان‌دهندگان این رخداد عظیم در بخارست تشکر کنم، که نشان دهنده...» و سپس خاموش می‌شود، چشمانش درشت می‌شوند و در ناباوری می‌خکوب می‌شود. او جمله‌اش را به پایان نرساند. شما می‌توانید ببینید که چگونه، در کسری از ثانیه، جهانی فرو می‌ریزد. فردی از میان جمعیت شروع به هو کردن نمود. مردم هنوز راجع به این که چه کسی این کار را کرد صحبت می‌کنند. و بعد به دنبال او فرد دوم و سومی هم همان کار را کردند. بعد از چند ثانیه جمعیت شروع به سوت زدن و ناسزا گفتن کرد.

النا شروع به تشر زدن به مستمعین نمود: ساکت! ساکت! ساکت! چاوشسکو به همسرش کرد و گفت: «مراسم هنوز در تلویزیون پخش می‌شود، ساکت شو!» چاوشسکو سپس از مردم هیجان‌زده حاضر در میدان خواهش کرد: رفقا! رفقا! ساکت شوید، رفقا!

اما رفقا نمی‌خواستند ساکت شوند. رومانی کمونیستی فرو ریخت، در حالی که آن ۸۰ هزار نفری که میدان مرکزی بخارست را اشغال کرده بودند، دیدند که بسیار از این پیر مرد، در لباس خز، ایستاده در بالکن، قوی‌تر هستند. اما آنچه که تعجب‌آور است این نیست که نظام در آن لحظه فرو ریخت، بلکه این حقیقت است که او توانست دهه‌ها دوام بیاورد. چرا انقلابیون این قدر کمیابند؟ چرا گاهی توده‌ها طی سده‌ها دست می‌زنند و تشویق می‌کنند و هر کاری که آن مرد در بالکن فرمان می‌دهد انجام می‌دهند، در حالی که هر لحظه می‌توانند او را به سادگی به زیر بکشند و تکه پاره کنند؟

چاوشسکو و رفقاییش طی چهار دهه بر ۲۰ میلیون نفر از مردم رومانی حکومت کردند، زیرا آن‌ها سه شرط مهم را برآورده کرده بودند. اولاً، این که آن‌ها اعضای وفادار کمونیست را برای کنترل شبکه‌های همکاری، مثل ارتش، اتحادیه‌ها و حتی مجامع ورزشی گماشتند. ثانیاً، این که از ایجاد هر سازمان سیاسی، اقتصادی و اجتماعی رقیبی — که می‌توانست پایگاه همکاری‌های ضد کمونیستی باشد — جلوگیری کردند. ثالثاً، این که آن‌ها بر حمایت احزاب کمونیست برادر، در اتحاد شوروی و در اروپای شرقی تکیه می‌کردند. صرف نظر از تنش‌های مقطعی، این احزاب

در مواقع لازم به یکدیگر کمک می‌کردند، یا حداقل کاری می‌کردند که کسی از بیرون، در بهشت کمونیستی کنجکاوی و دخالتی نداشته باشد. بیست میلیون مردم رومانی، تحت چنین شرایطی، و علیرغم تمامی سختی‌ها و رنج‌هایی که این گروه سرآمد حاکم بر آن‌ها روا داشته بود، نتوانستند به‌گونه‌ای مؤثر مخالفتی را سازمان دهند.

چاوشسکو تنها وقتی سقوط کرد که این سه شرط دیگر وجود نداشت. در اواخر دههٔ ۱۹۸۰ اتحاد شوروی دست از حمایت برداشت و رژیم‌های کمونیست یکی پس از دیگری سقوط کردند. در دسامبر ۱۹۸۹ چاوشسکو دیگر نمی‌توانست روی کمکی از بیرون حساب کند. از طرف دیگر، انقلاب‌ها در کشورهای همجوار به مخالفین داخلی نیرو بخشیدند. حزب کمونیست از درون دچار تجزیه شد و به گروه‌های رقیب تقسیم شد. میانه‌روها می‌خواستند خود را از شر چاوشسکو برهانند و تا قبل از آن که دیر شود، اصلاحاتی ایجاد کنند. خود چاوشسکو، با سازمان‌دهی آن تظاهرات در میدان بخارست و پخش زندهٔ آن در تلویزیون، موقعیت بسیار خوبی را در اختیار انقلابیون قرار داد تا به نیروی خود پی ببرند و علیه او قیام کنند. چه راهی سریع‌تر از پخش تلویزیونی انقلاب می‌تواند به اشاعهٔ انقلاب کمک کند؟

وقتی قدرت از دستان زمخت سازمان‌دهندهٔ روی بالکن خارج شد، به توده‌های حاضر در میدان انتقال نیافت. آن‌ها، علیرغم شور و کثرت‌شان نمی‌دانستند چطور باید خود را سازماندهی کنند. بنابر این، همچون در روسیهٔ ۱۹۱۷، قدرت به گروهی از سیاست‌بازانی که چیزی به جز یک سازمان منظم نداشتند، منتقل شد. انقلاب رومانی

توسط کسانی که خود را «جبهه نجات ملی» می‌نامیدند ربوده شد، که در حقیقت نسخه‌ای بود از میانه‌روهای حزب کمونیست. این جبهه هیچ پیوندی با توده تظاهر کننده در میدان نداشت و توسط مقامات رده میانی حزب اشغال شده بود و توسط ایون ایلیه‌سکو هدایت می‌شد، که یک عضو سابق کمیته مرکزی، و زمانی رهبر بخش تبلیغات حزب کمونیست بود. ایلیه‌سکو و رفقاییش در جبهه نجات ملی خود را به عنوان سیاستمداران دمکراتیک بازسازی کردند، و از هر میکروفون موجودی که به دست‌شان می‌رسید اعلام کردند که رهبران حزب کمونیست بودند و می‌توانند از تجارب طولانی و شبکه ارتباطی رفقای خود بهره گیرند تا کنترل کشور را به دست گیرند و مانع از غارت منابع کشور شوند.

در رومانی کمونیست تقریباً همه چیز در مالکیت دولت بود. رومانی دمکراتیک به سرعت منابع کشور را خصوصی کرد، و آن‌ها را به قیمت‌های ارزان به کمونیست‌های سابق فروخت. این‌ها تنها کسانی بودند که می‌فهمیدند که چه چیزی در شرف انجام است و برای تصاحب تمام جایگاه‌های موجود با هم همکاری می‌کردند. شرکت‌های دولتی، که زیربنای ملی و منابع طبیعی را کنترل می‌کردند، با «قیمت‌های آخر فصلی» به مقامات سابق کمونیست فروخته شدند، و اعضای معمولی حزب هم با پرداخت بهایی ناچیز برای خود خانه و آپارتمان خریدند.

ایون ایلیه‌سکو به عنوان رئیس جمهور رومانی انتخاب شد، در حالی که همکارانش وزیر، اعضای مجلس، مدیران بانک و میلیاردر شدند. این گروه جدید سرآمدان رومانی که تا به امروز بر این کشور حکومت می‌کنند، عمدتاً مرکب از

کمونیستهای سابق و خانواده‌هاشان هستند. توده‌هایی که در تیمی‌شورا و بخارست جان خود را به خطر انداختند، از پس‌مانده‌ها تغذیه کردند، زیرا نمی‌دانستند که چطور باید همکاری کرد و چطور سازمان مؤثری ایجاد کرد، تا مدافع منافع‌شان باشد.

[۲۱]

سرنوشت مشابهی دامنگیر انقلاب مصر در سال ۲۰۱۱ شد. آنچه تلویزیون در سال ۱۹۸۹ در رومانی انجام داد، فیس‌بوک و توئیتر اینجا انجام داد. این رسانه‌های جدید به توده‌ها کمک کردند تا فعالیت‌هاشان را با هم هماهنگ کنند، به طوری که هزاران نفر، در لحظه مناسب، به خیابان‌ها و میدان‌ها هجوم آوردند و رژیم مبارک را سرنگون کردند. اما بسیج صد هزار نفر در میدان تحریر یک چیز است و چنگ انداختن بر ماشین سیاسی، دست دادن با افراد مناسب در تالارهای قدرت و رهبری مؤثر کشور چیز دیگری است.

در نتیجه وقتی مبارک سقوط کرد، تظاهر کننده‌ها نتوانستند جای خالی او را پر کنند. در مصر تنها دو مؤسسه وجود داشته که می‌توانست به گونه‌ای مؤثر کشور را اداره کند: ارتش و اخوت اسلامی. انقلاب ابتدا توسط اخوت ربوده شد، و تدریجاً به دست ارتش افتاد.

کمونیستهای سابق رومانی و ژنرال‌های مصری از دیکتاتورهای سابق یا تظاهر کننده‌ها در بخارست و قاهره هوشمندتر نبودند و دست‌ان ورزیده‌تری هم نداشتند. امتیاز آن‌ها در همکاری انعطاف‌پذیر آن‌ها نهفته بود. آن‌ها بهتر از توده‌ها با هم

همکاری می‌کردند، و انعطاف‌پذیری بسیار بیشتری از محافظه‌کارانی مثل چاوشسکو و مبارک داشتند.

در ورای جنسیت و خشونت

اگر انسان، به لطف همکاری انعطاف‌پذیر خود در ابعاد گسترده، به تنهایی بر جهان حاکم شد، پس این حقیقت، باور بر تقدس انسانی را زیر سؤال می‌برد. ما مایلیم چنین فکر کنیم که موجودات خاصی هستیم، و بنابر این شایسته تمام امتیازات ممکن هستیم و برای اثبات این امر، دستاوردهای شگفت‌انگیز گونه خود را به شهادت می‌گیریم: ما اهرام مصر باستان و دیوار بزرگ چین را بنا کرده‌ایم؛ ما ساختار اتم‌ها و دی‌ان‌ای مولکول‌ها را کشف کرده‌ایم؛ ما به قطب جنوب و به ماه سفر کرده‌ایم. اگر این دستاوردها نتیجه یک ذات خودویژه‌ای می‌بود که در نهاد هر فرد انسانی نهفته بود — مثلاً یک روح جاوید — پس به این معنا می‌توانست باشد که زندگی انسانی شایسته تقدیس است. اما از آنجا که این پیروزی‌ها در واقع نتیجه همکاری گسترده است، پس این فردیت‌های انسانی نیستند که شایسته چنین تقدیری هستند.

یک زنبور عسل نیروی بسیار بیشتری از یک پروانه دارد، اما این بدین معنا نیست که زنبور به این اعتبار باید بیشتر از پروانه مورد تقدیس قرار گیرد. حزب کمونیست رومانی به گونه‌ای موفقیت‌آمیز بر توده سازمان‌نیافته رومانی حکومت کرد. آیا باید چنین نتیجه‌گیری کنیم که زندگی اعضای حزب مقدس‌تر از زندگی شهروندان معمولی است؟ انسان‌ها می‌دانند که چطور می‌توان بسیار بهتر از شامپانزه‌ها

همکاری کرد، و به این دلیل است که انسان‌ها کشتی‌های فضایی به ماه می‌فرستند، در حالی که شامپانزه‌ها به سوی بازدیدکنندگان باغ وحش سنگ پرتاب می‌کنند. آیا این بدین معنا است که انسان‌ها موجوداتی برتر هستند؟

خب، شاید این طور باشد. این بستگی به این دارد که در درجهٔ اول چه چیزی انسان‌ها را قادر به همکاری، با این کیفیت می‌کند. چرا انسان‌ها به تنهایی قادر به ساختن چنین نظام‌های اجتماعی گستردهٔ ظریفی هستند؟ همکاری اجتماعی در میان پستان‌داران اجتماعی، مانند شامپانزه‌ها، گرگ‌ها و دلفین‌ها بر پایهٔ آشنایی نزدیک قرار دارد. افراد در میان شامپانزه‌های معمولی تنها وقتی با هم به شکار می‌روند که یکدیگر را به خوبی شناخته باشند و سلسله مراتبی اجتماعی خود را بنا کرده باشند. اما شامپانزه‌ها زمان زیادی را صرف روابط متقابل اجتماعی می‌کنند، وقتی شامپانزه‌های ناآشنا با یکدیگر روبه‌رو می‌شوند، معمولاً نمی‌توانند با هم همکاری کنند، و به جای آن بر سر هم جیغ می‌کشند، با هم می‌جنگند، یا در اولین فرصت از یکدیگر می‌گریزند.

در میان شامپانزه‌های «پیگمی» — معروف به بونوبوها — مسئله متفاوت‌تر است. بونوبوها برای کاهش تنش‌های فی‌مابین و تحکیم پیوندهای اجتماعی اغلب از حربهٔ آمیزش جنسی استفاده می‌کنند. و غافلگیرکننده هم نیست که روابط همجنس‌گرایانه در میان آن‌ها بسیار معمول است. وقتی دو گروه ناآشنا از بونوبوها با یکدیگر روبه‌رو می‌شوند، ابتدا ترس و دشمنی از خود بروز می‌دهند، و جنگل آکنده از جیغ و فریاد می‌شود. اما به محض این که مؤنث‌های گروهی از بونوبوها، که از یک محدودهٔ مربوط

به غیر شامپانزه‌ها عبور می‌کنند، در مقابل غریبه‌ها از استراتژی عشق‌وزیدن، به جای جنگیدن، استفاده می‌کنند. این پیشنهاد معمولاً مورد قبول قرار می‌گیرد و ظرف مدت کوتاهی یک میدان بالقوه جنگی پر از بونوبوهایی می‌شود که تقریباً به هر شکل ممکن با هم عشق‌بازی می‌کنند، از جمله در حالت آویزان شدن از درخت.

انسان‌های خردمند هم این ترفندها را به خوبی می‌شناسند و گاهی سلسله‌مراتبی‌هایی بنا می‌کنند که نظیر آن‌ها را می‌توان در میان شامپانزه‌ها یافت. انسان‌ها گاهی، همانند بونوبوها اقدام به ایجاد پیوندهای اجتماعی می‌کنند، که متأثر از پیوندهای جنسی است. اما آشنایی شخصی — خواه به صورت جنگیدن یا مقاربت جنسی — نمی‌تواند بنیان خوبی برای همکاری‌های گسترده باشد. مثلاً شما نمی‌توانید بحران بدهکاری یونانی‌ها را با دعوت از سیاستمداران یونانی و بانکداران آلمانی به یک کتک‌کاری، یا یک مراسم عیاشی و روابط جنسی حل کنید. تحقیقات نشان داده‌اند که انسان خردمند نمی‌تواند، در ابعاد بیش از ۱۵۰ نفر، وارد روابط نزدیک — خواه خصمانه یا دوستانه — شود. [۲۲] آن روابطی که انسان‌ها در آن به سازمان‌دهی شبکه‌های همکاری‌های گسترده می‌پردازند، روابط نزدیکی نیستند.

این برای روان‌شناسان، جامعه‌شناسان و اقتصاددان، و تمام آن‌هایی که تلاش می‌کنند تا جوامع انسانی را از طریق آزمون‌های آزمایشگاهی بشناسند، خوشایند نیست. اکثریت عظیم آزمون‌ها، برای بررسی توان سازمان‌یابی و واکنش در مقابل پول، بر روی افراد و یا بر روی گروه‌های کوچک انجام شده است. بنابر این، تعمیم دادن نتایجی که در رفتار گروه‌های کوچک بدست می‌آید، بر دینامیسم جوامع

گسترده، خطرناک خواهد بود. یک ملت صد میلیونی به گونه‌ای بسیار متفاوت از یک گروه انسانی صد نفره عمل می‌کند.

به عنوان مثال آزمون «بازی نهایی» را در نظر بگیرید، که یکی از معروف‌ترین آزمون‌ها در علم اقتصاد رفتاری است. چنین آزمونی معمولاً بر روی دو فرد انجام شده است. یک نفر صد دلار دریافت می‌کند، که باید آن را، به هر شکلی که مایل است، بین خود و شرکت‌کنندهٔ دیگر تقسیم کند. او می‌تواند تمام این پول را برای خود نگه دارد، یا اینکه آن را با فرد دیگر نصف کند، و یا اینکه اکثر آن را به آن فرد بدهد. فرد مقابل دو کار می‌تواند انجام دهد: اینکه این تقسیم را بپذیرد، یا آن را کاملاً رد کند. ولی اگر او نپذیرد، پولی به هیچکدام داده نخواهد شد.

نظریات کلاسیک اقتصادی تأکید می‌کنند که انسان‌ها ماشین‌هایی حساب‌گر هستند، بدین معنی که اکثر مردم ۹۹ دلار را برای خود نگه می‌دارند و یک دلار را به شرکت‌کنندهٔ دیگر می‌دهند و فرد دوم این پیشنهاد را قبول خواهد کرد. یک آدم منطقی برای دریافت یک دلار همواره جواب مثبت خواهد داد. چرا او باید به این که شرکت‌کنندهٔ دیگر ۹۹ دلار دیگر را برای خود نگه می‌دارد، اهمیت بدهد؟

اقتصاددانان کلاسیک شاید هرگز آزمایشگاه‌ها یا سالن‌های سخنرانی خود را ترک نکرده‌اند و پا به دنیای واقعی نگذاشته‌اند. اکثر کسانی که در آزمون «بازی نهایی» شرکت می‌کنند، مبالغ خیلی کم را نمی‌پذیرند، زیرا غیر منصفانه است. آن‌ها ترجیح می‌دهند تا آن یک دلار را از دست بدهند و احمق به نظر نیابند. از آنجا که دنیای واقعی چنین عمل می‌کند، افراد کمی هستند که انتخاب اولیه‌شان پذیرفتن آن

مبلغ بسیار کم باشد. اکثر مردم پول را برابر تقسیم می‌کنند، یا فقط کمی بیش از نصف را برای خود برمی‌دارند و ۳۰ یا ۴۰ دلار از آن را به شرکت کننده دیگر می‌دهند.

آزمون «بازی نهایی» نقش چشمگیری در تخریب نظریات اقتصادی کلاسیک داشت و به تحکیم مهم‌ترین کشف اقتصادی دهه‌های اخیر کمک کرد: انسان خردمند بر اساس یک منطق انعطاف‌پذیر اجتماعی عمل می‌کند، نه مطابق با یک منطق ریاضی خشک. عواطف بر ما حاکم هستند. آن عواطفی که تا کنون شاهد آن‌ها بودیم، در حقیقت الگوریتم‌های ظریفی هستند که منعکس کننده ساز و کارهای اجتماعی گروه‌های شکارگر - خوارک‌جوی دوران باستان هستند. اگر من ۳۰ هزار سال پیش به شما کمک می‌کردم تا مرغی را شکار کنید و شما هم تمام مرغ‌ها را برای خود نگه می‌داشتید، و فقط یک بال آن را به من می‌دادید، به خودم نمی‌گفتم: «یک بال بهتر از هیچ است»، بلکه الگوریتم‌های تکاملی من وارد عمل می‌شدند، آدره‌نالین و تستوسترون در اندام من شناور می‌شد و خون مرا به غلیان می‌آورد و من پا به زمین می‌کوبیدم و با تمام وجود فریاد می‌زدم. شاید من به زودی گرسنه می‌شدم و حتی یکی دو مشت هم می‌خوردم، اما این واکنش من در طولانی‌مدت به نفع من می‌بود، زیرا شما این بار، قبل از طرح چنین پیشنهادی، کمی بیشتر فکر می‌کردید. ما پیشنهادات غیرمنصفانه را نمی‌پذیریم. مردمی که محتاطانه پیشنهادات غیر منصفانه را می‌پذیرفتند، در دوران سنگی زنده نمی‌ماندند.

مشاهدات جوامع معاصر شکارگر - خواکجو بر این نظر صحه می گذارند. اکثر جوامع قویاً برابرطلب هستند و وقتی یک شکارگر از شکار باز می گشت و یک آهوی چاق را با خود می آورد، هر کسی یک تکه دریافت می کرد. همین امر در مورد شامپانزه ها هم صادق است. وقتی یک شامپانزه یک بچه خوگ را می کشت، اعضای گروه در اطراف او جمع می شدند و دست شان را دراز می کردند و معمولاً به همه یک تکه می رسید.

فرانس دو وال، محقق پریماتولوژیست در آزمایشات جدیدی دو میمون کاپوچین را در دو قفس در کنار هم قرار داد، به طوری که هر کدام می توانست هر آنچه را که دیگری انجام می داد، ببیند. دو وال و همکارانش در هر قفس یک سنگ کوچک گذاشتند، و به میمون ها تمرین دادند تا این سنگ ها را به آن ها بدهند. هر گاه یک میمون دستش را روی یک سنگ می گذاشت، به عنوان پاداش غذا دریافت می کرد. این پاداش در ابتدا یک تکه خیار بود. هر دو میمون بسیار از این خوشنود بودند، و تکه خیارهاشان را با رغبت می خوردند. پس از چند نوبت، دو وال مرحله دوم آزمون را شروع کرد. این بار وقتی میمون اول سنگ را به آن ها می داد، انگور دریافت می کرد. انگور بسیار خوشمزه تر از خیار است. اما وقتی میمون دوم سنگ را به آن ها داد، باز همان تکه خیار به او داده شد. میمون دوم، که قبلاً از این خیار بسیار راضی بود، خشمگین شد. او خیار را گرفت و برای لحظه ای با نابوری نگاهی به آن انداخت، و آن را با عصبانیت به طرف محققین پرتاب کرد، و شروع به بالا و پایین پریدن و جیغ زدن کرد. او یک احمق نبود. [۲۳]

این آزمایش مضحک (که شما می‌توانید آن را در یوتیوب ببینید)، نسخه‌ای از آزمون «بازی نهایی» بود، که بسیاری را وا داشت تا باور کنند که پرمات‌ها از یک اخلاق طبیعی برخوردارند، و این که برابری یک ارزش فراگیر در تمام زمان‌ها است. انسان‌ها بر اساس طبیعت خود برابری طلب هستند، و جوامع نابرابر، به خاطر رنجش و ناخوشنودی، هرگز بخوبی کارآیی نخواهند داشت.

اما آیا واقعاً این طور است؟ شاید این نظریات به خوبی در مورد شامپانزه‌ها، میمون‌های کاپوچین و گروه‌های کوچک شکارگر - خوراک‌جو مصداق داشته باشد. این آزمون‌ها می‌توانند در آزمایشگاه‌ها بر روی گروه‌های کوچکی از انسان‌ها هم جواب‌گو باشند. اما وقتی شما به مشاهده رفتار توده انسانی می‌پردازید، با واقعیت کاملاً متفاوتی روبه‌رو می‌شوید. اکثر امپراتوری‌ها و پادشاهی‌های انسانی شدیداً نابرابر بوده‌اند، اما بسیاری از آن‌ها به گونه‌ی شگفت‌انگیزی پایدار و مؤثر بوده‌اند. فرعون در مصر باستان، در قصر مجلل و خنک خود، روی بالش نرم و راحت می‌نشست، سندل‌های طلایی و لباس‌هایی با سنگ‌های قیمتی می‌پوشید، در حالی که خدمت‌کاران زیبارو در دهانش انگورهای شیرین می‌گذاشتند. او از چشم‌انداز پنجره‌اش می‌توانست کشاورزان را ببیند که با لباس‌های ژنده و کثیف در زیر آفتاب سوزان در مزارع زحمت می‌کشیدند، و کشاورزان از این خوشنود بودند که برای تمام روز خیاری برای خوردن داشتند و هیچ‌گاه قیام هم نمی‌کردند.

در سال ۱۷۴۰ شاه فردریک دوم، از پروس، سیله‌سیا را فتح کرد، و یک سلسله جنگ‌های خونین برپا کرد، که برای او لقب فردریک کبیر را به ارمغان آورد و پروس

را به یک قدرت بزرگ بدل کرد و صدها هزار کشته، معلول و ناتوان از خود برجا گذاشت. اغلب سربازان فردریک اجباراً به خدمت گرفته شده بودند و تحت یک انضباط آهنین و تعلیماتی شاق قرار داشتند. از این رو عجیب هم نبود که سربازان علاقهٔ چندانی نسبت به فرماندهان خود نداشتند. وقتی فردریک چشمش به قشون قبل از حمله افتاد، رو به یکی از فرماندهانش کرد و گفت، آنچه که بیش از هر چیز نظرم را جلب می‌کند، صحنه‌ای است که در آن «ما اینجا در امنیت کامل ایستاده‌ایم، و به ۶۰ هزار مردی نگاه می‌کنیم که همگی با ما خصومت دارند و حتی یکی از آن‌ها هم نیست که مجهزتر و قوی‌تر از خود ما نباشد. اما با این وجود، همگی در حضور ما بر خود می‌لرزند، و ما هم هیچ دلیلی نداریم تا از آن‌ها بترسیم». [۲۴] فردریک می‌توانست در امنیت کامل بایستد و به آن‌ها نگاه کند. طی سال‌های بعد و علی‌رغم تمامی سختی‌های جنگ، این ۶۰ هزار مرد مسلح هرگز شورش علیه او نکردند — در حقیقت بسیاری از آن‌ها با شجاعتی استثنایی به او خدمت می‌کردند و زندگی خود را به خطر می‌انداختند، و حتی خود را فدا می‌کردند.

بر اساس آزمون «بازی نهایی» و میمون‌های کاپوچین، چرا کشاورزان مصری و سربازان پروسی تا به این حد متفاوت از آنچه که از آن‌ها انتظار می‌رفت، عمل می‌کردند؟ زیرا جمع انسانی در ابعاد گسترده، اساساً متفاوت از گروه‌های کوچک رفتار می‌کند. نتیجهٔ چنین آزمونی بر روی دو گروه یک میلیون نفری، که ملزم می‌شدند تا صد میلیارد دلار را بین خود تقسیم کنند، چه می‌توانست باشد؟

محققین شاید با دینامیک شگفت‌انگیز و عجیبی روبه‌رو می‌شدند. برای مثال، از آنجا که یک میلیون نفر نمی‌توانند جمعاً تصمیم بگیرند، از هر گروه، یک جمع کوچک برگزیده، به عنوان رهبر، سر بر می‌آورد. حال، چه اتفاقی می‌افتاد اگر رهبری به گروه دیگر ۱۰ میلیارد پیشنهاد می‌کرد و ۹۰ میلیارد دیگر را نگه می‌داشت؟ رهبران گروه دوم می‌توانستند این پیشنهاد غیر منصفانه را بپذیرند و اکثر آن مبلغ ۱۰ میلیارد دلاری را به حساب خود در بانک سوئیس بخواهاند و برای پیش‌گیری از شورش در میان هواداران خود از ترفند پاداش و مجازات استفاده کنند. رهبری می‌توانست معترضین را به اشد مجازات تهدید کند، و همزمان به فروتنان و شکیبایان وعده پاداش ابدی در بهشت را بدهد. این همان چیزی بود که در مصر باستان و پروس قرن هیجدهم اتفاق افتاد، و این همان چیزی است که کماکان در کشورهای بسیاری در سراسر دنیا به وقوع می‌پیوندد.

تا زمانی که مردم باور داشته باشند که این نظام‌ها حاصل قوانین اجتناب‌ناپذیر طبیعت یا فرمان ملکوتی خداوندی هستند و نه امیال انسانی، چنین تهدیدها و وعده‌هایی در ایجاد سلسله‌مراتبی‌های انسانی و شبکه‌های همکاری‌های گسترده همیشه کارگر خواهند افتاد. تمامی همکاری‌های گسترده انسانی نهایتاً بر پایه باور ما به نظم‌های خیالی استوارند. این‌ها مجموعی از قوانینی هستند، که ما آن‌ها را، همچون قانون جاذبه، واقعی می‌پنداریم، در حالی که به‌واقع فقط در تخیلات ما هستند. «اگر شما ده گاو را قربانی خدای آسمان‌ها کنید، باران خواهد بارید؛ اگر شما به والدین خود احترام بگذارید، به بهشت خواهید رفت؛ و اگر شما به آنچه که

می‌گویم باور نداشته باشید، به جهنم واصل خواهید شد.» تا زمانی که انسان‌های خردمند در مکان‌های معینی زندگی کنند و به داستان‌های مشابهی باور داشته باشند و همگی از قوانین مشابهی پیروی کنند، امکان پیش‌بینی رفتار ناآشنایان و سازمان‌دهی شبکه همکاری گسترده راحت‌تر خواهد بود. انسان خردمند اغلب از نشان‌هایی بصری، مثل عمامه، ریش یا جامه صنفی معین استفاده می‌کند، تا به دیگران علامت دهد که «به من اعتماد کنید، من به همان داستان‌هایی که شما باور دارید، معتقدم». خویشاوندان شامپانزه ما قادر به ابداع و اشاعه چنین داستان‌هایی نیستند، و به این دلیل قادر به همکاری در ابعاد گسترده هم نخواهند بود.

تاربافته معنا

درک اندیشه «نظم‌های خیالی» برای مردم مشکل است، زیرا چنین فرض می‌کنند که فقط دو نوع واقعیت وجود دارد: واقعیت‌های عینی و واقعیت‌های ذهنی. همه چیز در واقعیت عینی، مستقل از باورها و احساسات ما، وجود دارد. برای مثال نیروی جاذبه یک واقعیت عینی است، که مدت‌های طولانی قبل از نیوتن وجود داشته است و به یک اندازه بر هر دو گروه مختلف مردمی که به آن باور دارند و ندارند، تأثیر می‌گذارد. بر خلاف این، واقعیت ذهنی وابسته به باورها و احساسات شخصی من است. بنابراین این فرض کنید که من حس می‌کنم که سردرد دارم و نزد دکتر می‌روم. دکتر مرا کاملاً معاینه می‌کند، اما هیچ اشکالی نمی‌یابد. پس او برای من آزمایش خون، آزمایش ادرار، آزمایش دی‌ان‌ا پرتونگاری با اشعه ایکس، ثبت ضربان قلب، پرتونگاری

اف.ام.آر.ا. و فشار خون و معاینات دیگر تجویز می‌کند. وقتی او نتایج آزمایشات را می‌بیند، می‌گوید که من در سلامت کامل هستم و می‌توانم به خانام تشریف ببرم. اما صرف نظر از تمامی آزمایشات عینی، سر درد من هنوز به جای خود باقی است و حتی اگر هیچ کس دیگری این درد را احساس نمی‌کند، برای من یک واقعیت صد در صد است.

اکثر مردم بر این باورند که واقعیت یا عینی است یا ذهنی، و گزینه سوم هم وجود ندارد. وقتی مردمی خود را راضی می‌کنند که چیزی فقط احساس درونی و ذهنیت خود آن‌ها نیست، چنین برداشت می‌کنند که باید واقعی باشد. اگر بسیاری از مردم به خدا اعتقاد دارند؛ اگر پول باعث می‌شود تا همه چیز کارایی خود را داشته باشد؛ و اگر ناسیونالیسم جنگ به‌راه می‌اندازد و امپراتوری برپا می‌کند — پس این چیزها تنها باور ذهنی من نیستند. بنابر این خدا، پول و ملت باید واقعیاتی عینی باشند.

اما یک بُعد سوم واقعیت هم وجود دارد: بعد مشترک. موجودیت‌های مشترک به ارتباطات متقابل میان جمع‌کثیری از انسان‌ها مربوطند، نه به باورها و احساسات شخصی این یا آن فرد. بسیاری از عوامل مهم در تاریخ، ذهنیت مشترک intersubjective هستند. برای مثال، پول یک ارزش عینی نیست. شما نمی‌توانید یک اسکناس یک دلاری را تناول کنید یا بپوشید. اما تا زمانی که میلیاردها انسان ارزش آن را باور کنند، شما خواهید توانست از آن برای خرید غذا، نوشیدنی و لباس استفاده کنید. اگر نانوا ناگهان باور خود را به دلار از دست بدهد و در مقابل این تکه کاغذ سبز

رنگ، از دادن نان به من سر باز زند، اهمیت چندانی نخواهد داشت. من می‌توانم به نانوای دیگری مراجعه کنم. اما اگر آن نانوا و فروشندگان دوره‌گرد و فروشندگان در مرکز خرید هم از پذیرفتن این تکه کاغذ طفره روند، آنگاه دلار ارزش خود را از دست خواهد داد. آن تکه کاغذ سبز رنگ طبعاً وجود خواهد داشت، اما ارزشی نخواهد داشت.

چنین چیزهایی به‌واقع گاه گاه اتفاق می‌افتند. در ۳ نوامبر ۱۹۸۵ دولت برمه غافلگیرانه اعلام کرد که اسکناس‌های ۲۵، ۵۰ و ۱۰۰ کیاتی قانوناً دیگر پول رایج نخواهند بود و به مردم فرصت تعویض این اسکناس‌ها هم داده نشد و پس اندازهای طولانی مدت مردم بلافاصله به تلی از کاغذهای بی ارزش بدل شدند. به‌جای این اسکناس‌های از دور خارج شده، دولت اسکناس‌های جدید هفتادو پنج کیاتی چاپ کرد تا به این وسیله سال‌روز تولد ژنرال دیکتاتور برمه، نه‌وین، را شادباش بگوید. در اوت ۱۹۸۶ اسکناس‌های ۱۵ و ۳۵ کیاتی منتشر شدند و در این رابطه شایعه‌ای بر سر زبان‌ها افتاد که می‌گفت از آنجا که دیکتاتور به معنی‌دار بودن اعداد اعتقاد دارد، اعداد ۱۵ و ۳۵ را اعداد خوش‌اقبال می‌پندارد. اما این‌ها برای او خوش‌یمن نبودند و در ۵ سپتامبر ۱۹۸۷ دولت ناگهان اعلام کرد که اسکناس‌های ۳۵ و ۷۵ کیاتی فاقد اعتبارند.

پول تنها چیزی نیست که ارزش آن، با از دست رفتن اعتقاد مردم به آن، از بین می‌رود. همین امر می‌تواند در مورد قوانین، خدایان و حتی تمامیت امپراتوری‌ها اتفاق بیفتد. چنین ارزش‌هایی می‌توانند امروز نظم جهان تعیین کنند و فردا دیگر وجود

نداشته باشند. زئوس و هرا روزی قدرت‌های مهم حوزه دریای مدیترانه به شمار می‌آمدند، اما امروز فاقد این اقتدار هستند، زیرا کسی به آن‌ها باور ندارد. اتحاد شوروی که روزی می‌توانست تمامی نژاد بشری را نابود کند، با یک چرخش قلم ناپدید شد. رهبران روسیه، اوکرائین و بلغار معاهده بلاوشا را در ساعت ۲ بعدازظهر ۸ دسامبر سال ۱۹۹۱، در یک ویلای دولتی در نزدیکی شهر ویسکولی، امضا کردند، که اعلام کرد: «ما، جمهوری بلغار، دول روسیه و اوکرائین، به عنوان بنیان‌گذاران دول اتحاد جماهیر شوروی سوسیالیستی، که معاهده اتحاد را در سال ۱۹۲۲ امضا کردند، بدین وسیله اعلام می‌داریم که اتحاد جماهیر شوروی سوسیالیستی، به عنوان پایه قانون بین‌المللی و واقعیت جغرافیایی - سیاسی دیگر وجود نخواهد داشت.» [۲۵] و بدین ترتیب اتحاد شوروی دیگر وجود ندارد.

درک این امر که پول یک واقعیت ذهنی مشترک است، نسبتاً آسان است. اکثر مردم با رضایت اعتراف می‌کنند که خدایان یونان باستان، امپراتوری‌های پلید و ارزش‌های فرهنگ‌های بیگانه تنها در تصورات ما وجود دارند. اما کسی نمی‌خواهد بپذیرد که خدای ما، ملت ما و ارزش‌های ما تخیلاتی بیش نیستند، زیرا این‌ها چیزهایی هستند که به ما معنای زندگی می‌دهند. ما می‌خواهیم چنین باور کنیم که زندگی ما دارای یک معنای عینی است و قربانی کردن‌های ما، به دور از داستان‌هایی که در سر داریم، اهمیت دارند. اما در واقعیت زندگی اکثر مردم تنها در درون شبکه داستان‌ها و حکایاتی که برای یکدیگر بازگو می‌کنند، معنا می‌یابد.

امضای پیمان بلاوژا. یک چرخش قلم بر روی کاغذ — اجی مجی لاترجی

معنا زمانی به وجود می‌آید که انسان‌های بسیار همراه با هم شبکه‌ای از داستان‌ها را در هم بیافند. چرا باید عمل‌کردهای خاصی — مثل ازدواج در یک کلیسا، روزه گرفتن در ماه رمضان یا رأی دادن در روز انتخابات — برای من بامعنا باشد؟ زیرا والدین من هم این‌ها را بامعنا می‌دانند، همین‌طور برادرانم، همسایه‌هایم، مردم شهرهای مجاور و حتی شهروندان کشورهای دور. و چرا همه این مردم این‌ها را بامعنا می‌پندارند؟ زیرا دوستان و همسایگان آن‌ها هم در این دیدگاه‌ها شریک هستند. مردم همواره، در یک دور بی‌انتها، عقاید یکدیگر را تقویت می‌کنند. هر دوری از تأیید متقابل، این تاربافته‌های معناها را بیش از گذشته درهم می‌تند، تا جایی که برای کسی راه دیگری باقی نمی‌ماند، به جز پذیرش باورهای همگانی.

اما تارباافته‌های معناها بعد از دهه‌ها و سده‌ها از هم می‌گسلند و به جای آن‌ها تارباافته‌های جدیدی تنیده می‌شوند. مطالعه تاریخ مشاهدۀ رسیدن‌ها و گسلیدن‌های این تارباافته‌ها و پی‌بردن به این حقیقت است که آنچه که در یک دوره برای مردم مهم‌ترین چیزها در زندگی شمرده می‌شود، در نظر نسل‌های بعد کاملاً بی‌معنا جلوه‌گر خواهد شد.

در سال ۱۱۸۷ سالادین ارتش صلیبی را در نبرد هاتین شکست داد و اورشلیم را فتح کرد. پاپ در پاسخ، جنگ صلیبی سوم را برای بازپس گرفتن شهر مقدس برپا کرد. یک جوان اشراف‌زاده انگلیسی، به نام جان، را تجسم کنید که ترک دیار کرد تا با سالادین بجنگد. جان بر این باور بود که عمل او یک معنای واقعی دارد. او معتقد بود که اگر در جنگ صلیبی بمیرد، روح او بعد از مرگ به بهشت صعود خواهد کرد و در آنجا از یک شادی جاودان بهشتی بهره‌مند خواهد شد. این امر که روح و بهشت تنها داستان‌هایی هستند که توسط انسان‌ها ابداع شده‌اند، می‌توانست او را به وحشت بیندازد. او با تمام وجود معتقد بود که اگر به سرزمین مقدس برسد و اگر یک جنگ‌جوی مسلمان سبیل کلفت، تبری بر سر او بنوازد، وجود او مملو از یک درد جانکاه خواهد شد، در گوش‌هایش صدای زنگ خواهد شنید، پاهایش سست خواهند شد، چشمانش سیاهی خواهند رفت — اما در لحظه بعد نور خیره‌کننده‌ای را در اطرافش خواهد دید، و آوای ملک و نوای چنگ گوش‌هایش را نوازش خواهند داد و فرشته‌های بالدار مشعشع او را به سوی یک دروازه طلایی رهنمون خواهند کرد.

جان ایمان بسیار عمیقی به این باورها داشت، زیرا در دام یک تاربافتهٔ بسیار انبوه معنایی گرفتار بود. قدیمی‌ترین خاطرات او به شمشیر زنگ‌زدهٔ پدربزرگش، هنری، برمی‌گشت که در سالن اصلی قصر آویزان بود. جان از دوران کودکی خود حکایت‌هایی در مورد چگونگی شهید شدن پدربزرگش، هنری، در جنگ صلیبی دوم چیزهایی شنیده بود. پدربزرگ اکنون در بهشت، در کنار فرشتگان است و از آن بالا به جان و خانوادهٔ او می‌نگرد. وقتی نقال‌ها از قصر بازدید می‌کردند، معمولاً در بارهٔ جنگ‌جویان صلیبی نقل می‌کردند، که برای سرزمین مقدس می‌جنگیدند. وقتی جان به کلیسا می‌رفت از خیره شدن به پنجره‌های نقاشی‌شده لذت می‌برد. یکی از آن‌ها نشان می‌داد که چطور گادفری، اهل بولیون، سوار بر اسب، یک مسلمان شرور را آماج نیزهٔ خود کرده است. نقاشی دیگری ارواحی را که در جهنم می‌سوختند، نشان می‌داد. جان به دقت به سخنان کشیش محلی، یعنی آگاه‌ترین مردی که می‌شناخت، گوش فرا می‌داد. کشیش تقریباً هر یکشنبه با کمک تمثیل‌های تأثیرگذار و شوخی‌های خنده‌دار توضیح می‌داد که هیچ نجاتی در فراسوی کلیسای کاتولیک وجود ندارد و پاپ رومی پدر مقدس ما است و ما همواره باید از فرامین او اطاعت کنیم. اگر ما قتل یا دزدی کنیم، خدا ما را به جهنم خواهد فرستاد؛ اما اگر یک مسلمان کافر را بکشیم، خدا در بهشت به ما خوشامد خواهد گفت. یک روز، وقتی جان تازه به سن هیجده سالگی رسیده بود، شوالیهٔ سوارکاری به دروازهٔ قلعه رسید و با صدایی خفه این خبر را اعلام کرد: سالادین در هاتین ارتش صلیبی را نابود کرده است! اورشلیم سقوط کرده است! پاپ جنگ جدیدی را اعلان کرد و وعدهٔ رهایی جاودانی برای کسانی که در آن

شهید شوند را داد! همهٔ مردم در اطرافش بهت‌زده و نگران به نظر می‌رسیدند، اما چهرهٔ جان از یک پرتو اخروی درخشید و اعلام کرد: من به جنگ علیه کافران خواهم رفت و سرزمین مقدس را آزاد خواهم کرد! همه برای لحظه‌ای سکوت کردند و سپس چهره‌هاشان غرق در اشک و لبخند شد. مادر او اشک چشمانش را پاک کرد و او را در آغوش کشید و گفت که به او افتخار می‌کند. پدرش دستی به پشت او زد و گفت: پسر، اگر من به سن تو بودم، به تو ملحق می‌شدم. شرافت خانوادگی ما اکنون خود را به آزمون می‌گذارد. من مطمئنم که تو ما را ناامید نخواهی کرد! دو تا از دوستان جان هم اعلام کردند که با او همراه خواهند شد. حتی رقیب سوگند خوردهٔ جان، یک بارون که در آن سوی رودخانه زندگی می‌کرد، او را ملاقات کرد و با او خداحافظی کرد.

وقتی او قصر را ترک می‌کرد، روستائیان از کلبه‌هاشان بیرون آمدند تا برای او دست تکان دهند و تمام دخترهای زیبا نگاه عمیقی به این جنگ‌جوی شجاع انداختند، که برای نابودی کفار می‌رفت. وقتی او انگلیس را ترک می‌کرد و از میان سرزمین‌های دور و بیگانهٔ نورماندی، پرووانس و سیسیلی عبور کرد، با گروه شوالیه‌های خارجی همراه شد، که همگی یک هدف و یک مرام داشتند. وقتی سپاه بالاخره به سرزمین مقدس رسید و وارد جنگ با سپاه سالادین شد، متوجه شد که حتی سالادینی‌ها هم همان دین خود او را داشتند. این امر جان را شگفت زده کرد. وقتی سپاه دید که مسیحیان همان کافران هستند و این مسلمانان هستند که تابع ارادهٔ خداوندی هستند، دچار سردرگمی شد. اما شوالیه‌ها این اصل پایه‌ای را پذیرفته

بودند که کسانی که برای خدا و اورشلیم می‌جنگند، بعد از مرگ مستقیماً به بهشت خواهند رفت.

تمدن قرون وسطی بدین گونه تاریافته خود را، تار به تار، درهم تنید و جان و معاصران او را همچون مگس در دام خود فرو کشید. پذیرش این حقیقت که چنین داستان‌هایی فقط اوهامی خیالی هستند، برای جان غیر قابل درک می‌نمود. شاید والدین و خویشاوندان او، همانند نقال‌ها و دوستان و دختران روستا و کشیش فرهیخته و بارون آن سوی رودخانه، پاپ رمی، شوالیه‌های سیسیل و پرووانس، و حتی خود مسلمانان، همگی در اشتباه بودند — آیا ممکن نبود که همه آن‌ها متوهم بوده باشند؟

و سال‌ها می‌گذرند. بر اساس آنچه که مورخین می‌بینند، تاریافته‌های قبلی می‌گسلند و تاریافته‌های جدید جایگزین آن‌ها می‌شوند. دوستان، خواهران و برادران جان بعد از والدین جان، همگی می‌میرند. بعد از آن نقالان به جای بازگویی حکایات جنگ‌های صلیبی، از سبک‌های جدید پیروی می‌کنند و راجع به ماجراهای عشقی ناکام سخن ساز می‌دهند. قصر خانواده به تمامی در آتش می‌سوزد و وقتی که بازسازی می‌شود، دیگر اثری از شمشیر زنگ زده پدربزرگ در آن یافت نمی‌شود. شیشه‌های نقاشی شده پنجره‌های کلیسا با باد و طوفان می‌شکنند و خرد می‌شوند، و شیشه‌های جدیدی که جای آن‌ها را می‌گیرند، دیگر نشانی از گادفری و بولین و گناهکاران در جهنم بر خود ندارد، بلکه پیروزی بزرگ شاه انگلیس بر شاه فرانسه بر آن نقش می‌بندد. کشیش محلی دیگر از پاپ، «پدر مقدس ما» سخن نخواهد گفت.

پاپ از آن پس «هریمن رومی» خطاب می‌شود. دانشجویان دانشگاه مجاور در نمایش‌نامه‌های یونان باستان و کالبدهای تشریح شده غوطه‌ور می‌شوند، و به آرامی در پشت درهای بسته نجوا می‌کنند که شاید چیزی به اسم روح وجود نداشته باشد.

و سال‌های سپری می‌شوند. جای آن قصر را امروز یک مرکز خرید گرفته است. در سینمای محلی برای صدمین بار حماسهٔ مقدس مونتئ پیتون را نمایش می‌دهند. در یک کلیسای خالی کشیش کسالت‌زدهٔ منطقه از دیدن دو توریست ژاپنی به وجد می‌آید. او در ادامه از پنجره‌های نقاشی شده می‌گوید، و این دو، به این علامت که اصلاً حرف‌های کشیش را نمی‌فهمند، مؤدبانانه لبخند می‌زنند. بیرون، روی پله‌ها گروهی نوجوان با آی‌فون‌هاشان بازی می‌کنند. آن‌ها به آلبوم «ایماجین»، اثر جان لنون در یوتیوب نگاه می‌کنند، که می‌خواند: «تصور کن که بهشتی وجود ندارد، اگر سعی کنی، تصورش ساده است». یک نظافت‌چی پاکستانی پیاده‌رو را جارو می‌کند، و همزمان رادیو اخبار جدید را اعلام می‌کند: قتل عام در سوریه ادامه دارد، و مجمع شورای امنیت با بن‌بست به پایان رسید. ناگهان شکافی در زمان باز می‌شود و یک تشعشع مرموز چهرهٔ یکی از نوجوانان را روشن می‌کند، که اعلام می‌کند: «من برای مبارزه با کافران و آزادسازی سرزمین مقدس خواهم رفت!»

کافران و سرزمین مقدس؟ این واژه‌ها برای اکثر مردم امروزی انگلیس دیگر معنایی ندارند. حتی کشیش منطقه دوست دارد چنین فکر کند که این نوجوانان نوعی روان‌پریشی را با خود حمل می‌کنند. اما اگر جوانان انگلیسی تصمیم می‌گیرند تا به امنستی اینترنشنال بپیوندند و به سوریه سفر کنند تا از حقوق انسانی پناهندگان

دفاع کنند، به آن‌ها به عنوان قهرمان خواهند نگرست. هیچ کس در قرن دوازده انگلیس چیزی در باره حقوق بشر نمی دانست. ممکن بود مردم در قرون وسطی آن‌ها را دیوانه بپندارند: شما می خواهید به خاور میانه سفر کنید و جان خود را به خطر اندازید، نه به خاطر این که مسلمانان را بکشید، بلکه می خواهید از گروهی از مسلمان‌ها، علیه گروه دیگر پشتیبانی کنید؟ شما باید دیوانه باشید!

تاریخ این گونه به پیش می رود. مردم تاریافتی از معنا می تنند، با تمام وجود به آن اعتقاد پیدا می کنند، اما دیر یا زود آن تاریافت از هم می گسلد و ما وقتی به گذشته نگاه می کنیم، نمی توانیم درک کنیم که مردم چطور این چیزها را جدی می گرفتند. با علم به این‌ها رفتن به جنگ صلیبی، به امید رسیدن به بهشت بسیار احمقانه به نظر می رسد و جنگ سرد باز هم احمقانه تر جلوه می کند. چطور مردمی در سی سال پیش اشتیاق خطر قتل عام اتمی را، در سایه باور به بهشت کمونیستی در سر می پروراندند؟ به همین شکل، یک قرن دیگر، باور به دمکراسی و حقوق بشر برای فرزندان ما غیر قابل درک خواهد بود.

عصر رؤیاها

انسان خردمند تنها به کمک توانایی اش در بافتن معناها در ذهن مشترک خود، بر جهان حاکمیت می کند: تاریافت زور و قانون، موجودیت‌ها و مکان‌هایی که تنها در تخیل عمومی او وجود دارد. این تاریافت‌ها به تنهایی به انسان‌ها امکان می دهند تا

جنگ‌های صلیبی، انقلابات سوسیالیستی و جنبش‌های حقوق بشر را سازمان‌دهی کنند.

حیوانات هم می‌توانند چیزهای مختلفی را تصور کنند. یک گربه هنگام کمین کردن برای یک موش شاید نتواند موشی ببیند، اما در باره شکل و حتی مزه موش خیالبافی می‌کند. و تا آنجا که می‌دانیم، گربه‌ها می‌توانند تنها در باره چیزهایی خیالبافی کنند که به‌واقع در جهان وجود دارد، مثل موش. آن‌ها نمی‌توانند چیزهایی را تصور کنند که هرگز ندیده و بوی آن را حس نکرده و مزه آن را نچشیده‌اند — مثل دلار آمریکا، شرکت گوگل یا اتحاد اروپا. این فقط انسان خردمند است که می‌تواند چنین تخیلاتی را بیافریند.

در نتیجه، در حالی که گربه‌ها و دیگر حیوانات در حیطه عینیات محصور می‌مانند و از حواس خود تنها برای توصیف واقعیت استفاده می‌کنند، انسان‌ها از زبان برای آفرینش واقعیت‌های کاملاً جدیدی بهره می‌گیرند. طی ۷۰ هزار ساله اخیر واقعیات ذهنی مشترکی که انسان خردمند ابداع کرده، باز هم قدرتمندتر شده‌اند، به طوری که او اکنون بر تمام دنیا تسلط دارد. آیا شامپانزه‌ها، فیل‌ها، جنگل‌های بارانی آمازون و یخچال‌های قطبی در قرن بیست و یکم باقی خواهند ماند؟ این بستگی به خواسته و تصمیم ذهنیت مشترک موجودیت‌هایی مثل اتحاد اروپا و بانک جهانی دارد؛ موجودیت‌هایی که فقط در تخیلات مشترک ما هستند.

هیچ حیوانی نمی‌تواند خود را با ما مقایسه کند، نه از این رو که آن‌ها فاقد روح و ذهن هستند، بلکه به این خاطر که آن‌ها فاقد تخیل لازم هستند. شیرها می‌توانند

بدوند، بپزند، چنگ بزنند و گاز بگیرند. اما نمی‌توانند یک حساب بانکی باز کنند یا در دادگاه اقامه دعوی کنند. و یک بانک‌دار، که می‌داند چطور می‌توان، در قرن بیست و یکم، اقامه دعوی کرد، بسیار قدرتمندتر از وحشی‌ترین شیر دشت‌ها است.

قابلیت انسان‌ها در آفرینش موجودیت‌های ذهنی مشترک، علاوه بر اینکه آن‌ها را از دیگر حیوانات متمایز می‌کند، آن‌ها را از علوم زیستی هم جدا می‌کند. مورخین به دنبال درک چگونگی شکل‌گیری موجودیت‌های ذهنی مشترک، مثل خدایان و ملت‌ها هستند، در حالی که زیست‌شناسان نمی‌توانند وجود چنین چیزهایی را به رسمیت بشناسند. گروهی گمان می‌کنند که اگر فقط می‌توانستیم رمز ژنتیک را بشکنیم و به نقشه تمام نورون‌ها در مغز دست یابیم، آن‌گاه می‌توانستیم به تمام رازهای بشریت پی ببریم. با این همه، اگر انسان‌ها فاقد روح هستند، و اگر افکار، عواطف و احساسات فقط الگوریتم‌هایی زیست‌شیمیایی هستند، پس چرا زیست‌شناسی نمی‌تواند به تمامی تخیلات جوامع انسانی پی ببرد؟ جنگ‌های صلیبی، از زاویه چنین چشم‌اندازی، منازعات ارضی می‌توانستند باشند، که توسط الزامات تکاملی شکل داده شده است و جنگ‌های شوالیه‌های انگلیسی با سالادین برای سرزمین مقدس متفاوت از تلاش گرگ‌ها برای حفظ حریم خود در مقابل گله مجاور نیست.

اما تأکید بشریت بر اهمیت اساسی موجودیت‌های ذهنی مشترک است، که نمی‌تواند به هورمون‌ها و نورون‌ها تنزل داده شود. یک تفکر تاریخی به معنای استناد به نیروی واقعی نهفته در داستان‌های خیالی ما است. مورخین طبعاً نقش عواملی مثل تغییرات اقلیمی و جهش‌های ژنتیک را نادیده نمی‌گیرند، اما اهمیت بسیار بیشتری به

داستان‌هایی می‌دهند که انسان‌ها ابداع می‌کنند و به آن‌ها اعتقاد پیدا می‌کنند. کره شمالی و کره جنوبی بسیار متفاوت از هم هستند، نه به این دلیل که ساکنان پیونگیانگ ژن‌های متفاوتی از ساکنان سئول دارند، یا از این رو که شمال سردتر و کوهستانی‌تر است. این تفاوت به این دلیل است که کره شمالی تحت سیطرهٔ تخیلات بسیار متفاوتی است.

شاید روزی پیشرفت‌های عصب‌شناسی ما را قادر به توصیف کمونیسم و جنگ‌های صلیبی، در عبارات دقیق زیست‌شیمیایی کند. اما هنوز فاصلهٔ بسیار زیادی با آن داریم. طی قرن بیست و یکم مرز میان تاریخ و زیست‌شناسی تقریباً کدرتر شده است، نه از این رو که ما برای توضیح رخداد‌های تاریخی به دنبال توصیفات زیست‌شناختی می‌رویم، بلکه به این دلیل که تخیلات ایدئولوژیک، دی‌ان‌ا را بازنویسی خواهند کرد؛ منافع سیاسی و اقتصادی شرایط اقلیمی را تعیین خواهند کرد؛ و جغرافیای کوهستان‌ها و رودها تحت‌الشعاع فضای مجازی قرار خواهند گرفت. وقتی تخیلات انسانی به رمزهای ژنتیک و الکترونیک ترجمه شده، واقعیت ذهن مشترک، واقعیت عینی را در خود خواهد بلعید و زیست‌شناسی در تاریخ ادغام خواهد شد. از این رو عالم خیال در قرن بیست و یکم باید تأثیر نیرومندی بر سیارهٔ زمین بگذارد، و از سیارات متمدن و انتخاب طبیعی فراتر رود. پس اگر می‌خواهیم آینده را درک کنیم، نفوذ به درون ژنوم‌ها و کنترل بر اعداد کفایت نخواهد کرد. بنابر این باید رمز تخیلاتی که به دنیای ما معنا می‌دهد را کشف کنیم.

نقاش: جکسون پولاک، در لحظه الهام

بخش دوم

انسان خردمند به جهان معنا می‌دهد

انسان‌ها چه جهانی آفریدند؟

چگونه انسان‌ها موفق شدند تا نه تنها بر دنیا تسلط پیدا کنند، بلکه همچنین

به آن معنا بدهند؟

چطور انسان‌گرایی — پرستش انسان — به مهم‌ترین دین بدل شد؟

۴

داستان گویان

حیواناتی مثل گرگ‌ها و شامپانزه‌ها در یک واقعیت دوگانه زندگی می‌کنند. آن‌ها، از یک طرف، با موجودیت‌های عینی خارج از خود، مثل درختان، صخره‌ها و رودها، آشنایی دارند، و از طرف دیگر احساسات درونی، مثل ترس، شادی و امید، را تجربه می‌کنند. اما انسان خردمند در یک واقعیت سه گانه زندگی می‌کند. دنیای انسان خردمند، علاوه بر درختان، رودها، ترس‌ها و امید، حاوی داستان‌ها و حکایات، در بارهٔ پول، خدایان، ملت‌ها و شرکت‌ها می‌باشد. به طوری که تاریخ نشان داد، تأثیر خدایان، ملت‌ها و شرکت‌ها در ازای کم‌رنگ شدن تأثیر رودها، ترس‌ها و امید افزایش یافت. هنوز رودهای بسیاری در دنیا وجود دارند و هنوز مردم متأثر از ترس‌ها و خواست‌هایشان هستند، اما عسی مسیح، جمهوری فرانسه و شرکت اپل رودها را تحت

کنترل در آوردند و آموختند چگونه به عمیق‌ترین اضطراب‌ها و اشتیاق‌های ما شکل دهند.

از آنجا که فن‌آوری‌های قرن بیست و یکم احتمالاً چنین تخیلاتی را باز هم قدرت‌مندتر خواهند کرد، درک آینده نیازمند این است تا بفهمیم که چطور داستان‌های مربوط به عیسی، فرانسه و اپل چنین قدرتی بدست آوردند. انسان‌ها گمان می‌کنند که تاریخ را می‌سازند، اما تاریخ در واقع حول تارباافته‌های داستان‌ها می‌گردد. توانایی‌های پایه‌ای افراد انسانی از دوران سنگی به این طرف چندان تغییر نکرده‌اند. اما تارباافته‌های داستان‌ها بیش از پیش قدرتمندتر شده‌اند، و تاریخ را از عصر سنگی به عصر سیلیکون رسانده‌اند.

همه چیز از حدود ۷۰ هزار سال پیش آغاز شد، یعنی زمانی که انقلاب شناختی انسان خردمند را قادر ساخت تا شروع به صحبت کردن راجع به چیزهایی کند که فقط در تخیلاتشان وجود داشتند. انسان خردمند طی ۶۰ هزار سال، تارباافته‌های خیالی فراوانی را تنید، اما این‌ها در سطح کوچک و محلی بودند. روح مقدس پدران، که توسط قبیله‌ای پرستیده می‌شد، کاملاً برای قبیله همسایه ناآشنا بود، و پوسته صدفی که در محلی دارای ارزش بود، در آن سوی سلسله کوه‌های مجاور، کاملاً فاقد ارزش بود. اما با این وجود داستان‌های مربوط به ارواح پدران و پوسته صدف گرانبها، به انسان خردمند امتیازات بزرگی داد، زیرا امکان همکاری مؤثر میان صدها و گاهی هزاران انسان خردمند فراهم می‌کرد، و این بسیار فراتر از آنچه بود که نئاندرتال‌ها و شامپانزه‌ها قادر به انجامش بودند. اما تا زمانی که انسان خردمند شکارگر -

خوراک جو باقی ماند، نتوانست در بُعدی گسترده همکاری کند، زیرا امکان تأمین یک شهر یا یک پادشاهی با شکار و جمع‌آوری خوراک میسر نبود. در نتیجه، ارواح، جن‌ها و اهریمن‌های دوران سنگی، موجودیت‌های نسبتاً ضعیفی بودند.

انقلاب کشاورزی، که حدود ۱۲ هزار سال پیش آغاز شد، پایه‌های مادی لازم برای شبکه‌های ذهنی مشترک گسترده و نیرومند را فراهم آورد. کشاورزی امکان تغذیه هزاران نفر در شهرهای شلوغ و هزاران سرباز در ارتش‌های منظم را فراهم آورد. با این وجود، تاربافته‌های ذهنی مشترک بعدها با موانع جدیدی روبه‌رو شدند. کشاورزان اولیه، برای ذخیره اطلاعات مربوط به اسطوره‌های جمعی و سازمان‌دهی همکاری‌های توده‌ای، به توانایی‌های مغزی خود برای پردازش اطلاعات تکیه می‌کردند، و این کاملاً ناکافی بود.

کشاورزان به داستان‌های خدایان بزرگ اعتقاد داشتند. آن‌ها برای خدایان مورد علاقه خود معبد می‌ساختند، برای احترام به آن‌ها جشن‌ها برپا می‌کردند، در پای آن‌ها قربانی می‌کردند و زمین و عشریه و هدیه به آن‌ها می‌دادند. معابد، در اولین شهرهای سامر باستان، در حدود ۶ هزار سال قبل، فقط عبادتگاه نبودند، بلکه همچنین مراکز اقتصادی و سیاسی مهمی محسوب می‌شدند. خدایان سامری همان کارکردهایی را داشتند که قابل مقایسه با شرکت‌ها و نشان‌های تجاری نوین است. امروزه شرکت‌ها موجودیت‌های حقوقی خیالی‌ای هستند که صاحب ملک هستند، پول قرض می‌دهند، کارمند استخدام می‌کنند و پروژه‌های اقتصادی ابداع می‌کنند. در یوروک باستان، خدایان لاگاش و شوروپاک همچون موجودیت‌های حقوقی‌ای عمل

می کردند که می توانستند مالک زمین و برده باشند، وام می دادند، وام می گرفتند، حقوق می دادند و سد و کانال احداث می کردند.

از آنجا که خدایان نمی مردند و کودکانی هم نداشتند که برای ارثیه با هم بجنگند، ثروت و قدرت شان بیش از پیش افزایش می یافت. تعداد هر چه بیشتری از سامری ها توسط خدایان استخدام می شدند، از آن ها وام می گرفتند، زمین خدایان را شخم می زدند و به خدایان مالیات و عشریه می دادند. درست مثل سان فرانسیسکو کنونی، که در آن جان در استخدام گوگل است، و مری برای میکروسافت کار می کند، در یوروک باستان هم شخصی در استخدام خدای بزرگ انکی بود، و همسایه او برای الهه اینانا کار می کرد. معابد انکی و اینانا بر سرزمین یوروک تسلط داشتند و نشان های تجاری خداگونه آن ها بر روی ساختمان ها، محصولات و لباس ها نقش می بست. انکی و اینانا به همان اندازه برای سامری ها واقعی بودند که گوگل و میکروسافت برای ما واقعی هستند. خدایان سامری، در مقایسه با اشباح و ارواح پدران دوران سنگی خود، موجودات بسیار نیرومندتری بودند.

طبعاً این خدایان نبودند که آن فعالیت ها را اداره می کردند، زیرا آن ها تنها در تخیلات انسانی وجود داشتند. فعالیت های روزانه توسط کشیشان معابد اداره می شد (درست مثل گوگل و میکروسافت که برای اداره فعالیت هاشان نیازمند به کار گرفتن انسان های از گوشت و خون هستند). از آنجا که خدایان ثروت و قدرت بیشتر و بیشتری کسب می کردند، کشیشان نمی توانستند از عهده اداره آن ها برآیند. آن ها شاید خدای توانمند آسمانی یا الهه دانا را نمایندگی می کردند، اما خودشان جایز الخطا

و میرا بودند. آن‌ها برای به خاطر آوردن تمام زمین‌های الههٔ اینانا با مشکل روبه‌رو می‌شدند، مثلاً کسی نمی‌توانست به خاطر آورد که کدام یک از کارمندان اینانا حقوق خود را دریافت کرده، کدام یک از مستأجران اجاره‌اش را نپرداخته و این که الهه چه نرخ بهره‌ای برای بدهکاری‌ها دارد. این یکی از دلایل اصلی بود که شبکهٔ همکاری انسانی، طی هزاران سال بعد از انقلاب کشاورزی، نتوانست گسترش چندانی یابد، نه در سامر و نه در هیچ جای دیگری. نه قلمرو پادشاهی وسیعی وجود داشت، نه شبکهٔ تجاری گسترده‌ای و نه دین فراگیری.

این مانع بالاخره در حدود ۵ هزار سال قبل از پیش پا برداشته شد، یعنی زمانی که سامری‌ها نوشتار و پول را ابداع کردند. این دو قلوهای سیامی — از والدین مشترک، در یک زمان و مکان واحد — بر محدودیت‌های مغزی انسانی برای پردازش اطلاعات چیره شدند. نوشتار و پول، امکان اخذ مالیات‌های جمعی از صدها هزار نفر را عملی کرد، و این امکان را فراهم آورد تا دیوان‌سالاری‌های پیچیده‌ای سازمان‌یابی شوند و پادشاهی‌های گسترده‌ای برپا گردند. این پادشاهی‌ها در سامر با نام خدایان و توسط شاه — کشیشان اداره می‌شد. مردم حاشیهٔ درهٔ نیل قدمی هم فراتر برداشتند و شاه — کشیش را با خدا در هم آمیختند تا یک خدای زنده، یعنی فرعون، را بیافرینند. مصریان فرعون را، نه فقط یک قائم مقام ایزدی، بلکه یک خدای واقعی می‌انگاشتند. تمام مصر به آن خدا تعلق داشت، و همهٔ مردم ناگزیر از اطاعت او فرامین او بودند و به او مالیات می‌پرداختند. در مصر فرعون، همچون در معابد سامری، خدا کسب و کار امپراتوری‌اش را خودش انجام نمی‌داد. بعضی از امپراتوری‌ها

با نظمی آهنین رهبری می‌شدند، اما امپراتوری‌های دیگر روزهای خود را با جشن‌ها و ضیافت‌ها برگزار می‌کردند. ولی در هر دوی این موارد کار عملی اداری مصر توسط مأمورین آموزش‌دیده اداره می‌شد. فرعون، مثل هر فرد دیگری، جسم زنده‌ای داشت، با نیازها، امیال و عواطف یک موجود زنده. اما فرعون زنده از اهمیت کمی برخوردار بود. حاکم واقعی دره نیل یک فرعون خیالی بود که در حکایاتی که میلیون‌ها مصری برای هم بازگو می‌کردند، جان می‌گرفت.

وقتی فرعون در قصر خود، در پایتخت شهر ممفیس می‌نشست و انگور تناول می‌کرد و با همسران و معشوقه‌هایش معاشرت می‌کرد، مأمورین فرعون در قلمرو پادشاهی‌ها، از ساحل مدیترانه گرفته تا بیابان‌های حبشه، در تردد بودند. دیوان‌سالاران مالیات‌های هر روستا را محاسبه می‌کردند، آن‌ها را روی طومارهای پاپیروس یادداشت می‌کردند و برای ممفیس می‌فرستادند. وقتی یک فرمان مکتوب از ممفیس می‌آمد، تا برای ارتش سرباز بسیج کند، یا برای یک پروژه ساخت، کارگر جمع‌آوری کند، مأمورین کار عضوگیری افراد مورد نیاز را انجام می‌دادند. این مأمورین موجودی گندم در انبارهای پادشاهی را محاسبه می‌کردند، میزان کار روزانه لازم برای نظافت آبراه‌ها و آب‌انبارها را برآورد می‌کردند و تعداد اردک‌ها و خوک‌هایی را که باید برای شام به حرمسرای فرعون در ممفیس فرستاده شود، مشخص می‌کردند. حتی وقتی خدای زنده می‌مرد، دیوان‌سالاری دخالت می‌کرد و جسم مومیایی‌اش را طی یک مراسم تشریح جنازه بسیار پرشکوه به مقصد گورستان شاهی در خارج از ممفیس

می‌برد. مأمورین به طومار نویسی ادامه می‌دادند، مالیات‌ها را جمع‌آوری می‌کردند، دستور صادر می‌کردند و چرخ‌دنده‌های دستگاه‌های فرعون‌ی را روغن‌کاری می‌کردند.

به همان شکل که خدایان سامری نشان‌های تجاری شرکت‌های کنونی را در ذهن ما تداعی می‌کنند، خدای زنده فرعون می‌تواند با نشان‌های تجاری - شخصیتی، مثل الویس پرسلی، مدونا یا جاستین بی‌پر قابل مقایسه باشد. الویس هم، درست مثل فرعون، یک بدن زنده و نیازها، امیال و عواطف یک موجود زنده را داشت. الویس می‌خورد و می‌نوشید و می‌خوابید. اما الویس بسیار فراتر از بدن زنده خود بود. او مثل فرعون یک حکایت، یک اسطوره و یک نشان تجاری بود - و آن نشان تجاری از بدن زنده او بسیار مهمتر بود. این نشان تجاری، در طی دوران زندگی الویس، با فروش صفحه‌های گرامافون، بلیط، پوستر و حقوق تجاری، میلیون‌ها دلار با خود به همراه می‌آورد، اما فقط کسری از کارهای لازم توسط خود الویس انجام می‌شد و اکثر کارها توسط ارتش کوچکی از عاملان، وکلا، تولیدکنندگان و منشی‌ها انجام می‌شد. در نتیجه وقتی الویس زنده دیگر زنده نبود، فعالیت تجاری حول نشان تجاری او کماکان ادامه یافت. حتی امروز هم طرفداران او پوسترها و آلبوم‌های او را می‌خرند، ایستگاه‌های رادیویی برای پخش، حق امتیاز می‌پردازند و سالانه بیش از نیم میلیون بازدیدکننده از گریس‌لند، آرامگاه او در ممفیس در منطقه تنسی دیدن می‌کنند.

نشان‌های تجاری ابداع نوینی نیستند. فرعون هم، درست مثل الویس پرسلی، بیشتر به جای آن که موجودی زنده باشد، یک نشان تجاری بود. تصویر او برای میلیون‌ها نفر از طرفدارانش جایگاهی بسیار بزرگتر از جسم و واقعیش داشت و طرفدارانش مدت‌های طولانی بعد از مرگش به پرستیدن او ادامه دادند.

داستان‌ها قبل از ابداع نوشتار محدود به گنجایش مغز انسانی بودند. کسی نمی‌توانست حکایات و داستان‌های بسیار پیچیده‌ای ابداع کند، زیرا مردم نمی‌توانستند آن‌ها را به خاطر آورند. اما با ابداع نوشتار، ناگهان امکان خلق داستان‌های بسیار طولانی و پیچیده فراهم شد، زیرا این داستان‌ها به جای ذخیره شدن در مغز انسانی، بر روی لوحه و پاپیروس ثبت می‌شدند. هیچ کس در مصر باستان قادر نبود تمام زمین‌های فرعون، مالیات‌ها و عشریه‌هایش را به خاطر داشته

باشد؛ الویس پرسلی حتی تمام قراردادهایی که به نامش نوشته می‌شد را نمی‌خواند؛ هیچ فرد زنده‌ای با تمام قوانین و تنظیمات اتحاد اروپا آشنایی ندارد و هیچ بانک‌دار یا عامل سازمان سیا نمی‌تواند رد هر دلاری در دنیا را در ذهن داشته باشد. اما تمام این جزئیات در جایی نوشته شده‌اند و جمع‌آوری اسناد مناسب، معرف هویت و قدرت فرعون، الویس، پیمان اروپا و دلار است.

به این ترتیب، نوشتار انسان‌ها را قادر ساخت تا تمام جوامع را در یک قالب الگوریتمی سازمان‌دهی کنند. ما زمانی با واژه «الگوریتم» روبه‌رو شدیم که سعی کردیم عواطف را درک کنیم و کارکرد مغز را بشناسیم، و آن را به عنوان مجموعه‌ای روشمند از مراحل مختلف، تعریف کردیم، که می‌تواند برای محاسبات، حل مشکلات و تصمیم‌گیری‌ها مورد استفاده قرار گیرد. مردم در جوامع بی‌سواد تمام محاسبات و تصمیم‌ها را در ذهن خود انجام می‌دهند، اما مردم در جوامع تحصیل کرده در شبکه‌هایی سازمان‌دهی شده‌اند که هر شخصی در آن‌ها تنها یک گام کوچک در یک الگوریتم گسترده است و این الگوریتم، در تمامیتش است که تصمیم‌های مهم را می‌گیرد. این بنیان دیوان‌سالاری است.

برای مثال، یک بیمارستان نوین را در نظر بگیرید. وقتی وارد می‌شوید، منشی پذیرش یک پرسش‌نامه، حاوی یک سری سؤالات از پیش تعیین شده در اختیاران می‌گذارد. بعد جواب‌های شما را برای پرستار می‌فرستد و پرستار هم جواب‌ها را با روال کاری بیمارستان مقایسه می‌کند، تا راجع به آزمایش‌های مقدماتی لازم برای شما تصمیم بگیرد. بعد ضربان قلب و فشار خون شما را می‌سنجد و یک آزمایش

خون هم می‌گیرد. دکتر نتایج آزمایشات را بررسی می‌کند و، با پیروی از دستورالعمل‌های دقیقی، مشخص می‌کند که شما در کدام بخش بستری شوید. در بخش از شما آزمایشات بسیار دقیق‌تر و مفصل‌تری می‌گیرند، مثل پرتونگاری با اشعه ایکس، یا پرتونگاری اف.ام.آر.ا. (که دکترها با پیروی از کتابچه‌ای قطور، حاوی دستورالعمل‌های لازم، از شما به عمل می‌آورند). سپس متخصصین نتایج را با خزانه اطلاعات و آمار معتبر خودشان مقایسه می‌کنند، تا تصمیم بگیرند که چه داروها یا آزمایشات دیگری برای شما تجویز کنند.

در یک چنین ساختار الگوریتمی، اهمیت نخواهد داشت که منشی پذیرش، پرستار یا دکتر چه کسی باشد و چه شخصیت و عقاید سیاسی یا خلق و خویی داشته باشد. تا زمانی که این افراد از مقررات و دستورالعمل‌ها پیروی کنند، پیش‌شرط کافی برای مداوای شما را خواهند داشت. سرنوشت شما، بر اساس یک الگوریتم مطلوب، در دستان یک «دستگاه» است، نه در اختیار موجودات میرایی که بر حسب اتفاق در آن زمان، این یا آن وظیفه را انجام می‌دهند.

آنچه که در مورد بیمارستان‌ها مصداق دارد، در مورد ارتش‌ها، زندان‌ها، مدارس، شرکت‌ها، و پادشاهی‌های دوران باستان هم صدق می‌کند. البته یک بیمارستان نوین، در مقایسه با مصر باستان، از نظر فن‌آوری بسیار ظریف‌تر و پیچیده‌تر است، اما اصول الگوریتمی در هر دو یکی هستند. در مصر باستان هم اکثر تصمیمات نه توسط یک فرد دانا، بلکه در شبکه‌ای مرکب از کارکنان گرفته می‌شد، که به واسطهٔ پاپيروس و کتیبه‌های سنگی با هم مرتبط بودند. این شبکه، تحت نام فرعون، خدای زنده، جامعهٔ

انسانی را بازسازی می‌کرد و طبیعت را تغییر می‌داد. برای مثال، فرعون «سه‌نصرت سوم» و پسرش «آمین‌احمد سوم»، که بین سال‌های ۱۸۷۸ و ۱۸۱۴ قبل از میلاد بر مصر حکومت می‌کردند، یک آبراه بسیار بزرگ حفر کردند که نیل را به مرداب‌های دره فایوم وصل می‌کرد. مجموعه پیچیده‌ای از آبگیرها، آب‌انبارها و آبراه‌های مربوط به آن‌ها، آب نیل را به مرداب فایوم هدایت می‌کرد و یک دریاچه مصنوعی عظیم را به وجود می‌آورد که ۵۰ میلیارد متر مکعب آب را در خود جای می‌داد. [۱] در مقایسه با این دریاچه، دریاچه مید، در ایالات متحده، وسیع‌ترین مخزن ساخته دست انسان است، که توسط شرکت «هوور دم» ساخته شده، و ۳۵ میلیارد متر مکعب آب را در خود جای می‌دهد.

مهندسی پروژه فایوم به فرعون توان تنظیم آب نیل را می‌داد و از طغیان‌های تخریبی رودها جلوگیری می‌کرد و می‌توانست، در مواقع خشک‌سالی، مقادیر معینی آب در اختیار مردم قرار دهد. این اقدام، به علاوه، دره فایوم را از یک مرداب پر از تمساح، که در احاطه بیابان بی‌حاصل بود، به آب‌انبار ذخیره آب مصر تبدیل کرد. شهر جدیدی، به نام «شدت»، در ساحل این دریاچه مصنوعی جدید برپا شد. یونانی‌ها آن را «کروکودیل پلیس»، یعنی شهر تمساح، نامیدند. این شهر تحت تسلط معبدی بود که برای سوبک، خدای تمساح، افتتاح شده بود، که با فرعون تداعی می‌شد (مجسمه‌های آن‌زمان گاهی فرعون را با یک سر تمساح می‌ساختند). در این معبد، تمساح مقدسی به نام پتسوچوس وجود داشت که تجسم زنده سوبک قلمداد می‌شد. کشیشان وقت، پتسوچوس را هم، درست مثل فرعون، خدای زنده، عاشقانه تیمار

می کردند و از این خزنده خوشبخت با غذاهای خوب و حتی اسباب بازی پذیرایی می کردند و او را به خرقه طلایی و تاج با سنگهای قیمتی ملبس می کردند. پتسوچوس نشان تجاری کشیشان بود و اقتدار و معیشت آنها به آن تمساح بستگی داشت. وقتی پتسوچوس مرد، بلافاصله تمساح جدیدی انتخاب شد تا سندنل او را بپوشد، و خزنده مرده با ظرافت تمام مومیایی شد.

مصریان، در دوران سهنصرت سوم و آمین احمد سوم، نه بولدوزور داشتند و نه دینامیت. آنها حتی از داشتن ابزار آهنی، اسبهای کاری یا چرخ هم محروم بودند (چرخ هنوز در مصر تا دوره ۱۵۰۰ قبل از میلاد مورد استفاده عمومی قرار نگرفته بود). فن آوری پیشرفته آن دوران ابزار مفرغی بودند، اما به دلیل گران و کمیاب بودن عملاً مورد استفاده قرار نمی گرفتند و برای ساختن اکثر بناها فقط از ابزار سنگی و چوبی و نیروی بازوی انسانی استفاده می شد. بسیاری از مردم گمان می کنند که پروژه های بناهای عظیم باستانی مصر — از آبگیرها و آب انبارها گرفته تا اهرام — باید توسط موجودات بیگانه سیارات خارجی ساخته شده باشد، وگرنه چه کسی می تواند حتی در فقدان وجود چرخ و آهن چنین عجایی را بیافریند؟

اما این حقیقت ندارد. مصریان، دریاچه فایوم و اهرام را نه با کمک های فوق زمینی، بلکه با یک مهارت سازمان دهی خارق العاده آفریدند. فرعون با تکیه بر هزاران دیوان سالار، دهها هزار کارگر را بسیج کرد و غذای کافی آنها را هم طی سالها فراهم آورد. وقتی دهها هزار کارگر طی دهها سال با هم همکاری کنند، حتی با ابزار سنگی هم می توانند دریاچه مصنوعی یا هرَم بسازند.

البته خود فرعون هیچ شرکتی در این فعالیت‌ها نداشت. او شخصاً مالیات جمع‌آوری نمی‌کرد، نقشه‌های معماری را طراحی نمی‌کرد و قطعاً دست به بیل هم نمی‌برد. اما مصریان بر این باور بودند که فقط پرستش فرعون، خدای زنده، و ارباب آسمانی او، سوبک، می‌توانست درهٔ نیل را از طغیان رودها و خشک‌سالی برهاند. حق با آن‌ها بود. فرعون و سوبک موجودیت‌هایی خیالی بودند که هیچ کاری برای جدر و مد سطح آب نیل نمی‌کردند، اما وقتی میلیون‌ها نفر به فرعون و سوبک اعتقاد پیدا می‌کردند و به این اعتبار برای ساختن آبگیرها و آبراه‌های عظیم، با هم همکاری می‌کردند، طغیان رودها و خشک‌سالی پدیده‌های نادری می‌شدند. اگر از ارواح در دوران سنگی بگذریم، خدایان مصر باستان، در مقایسه با خدایان سامری، موجودیت‌هایی حقیقتاً قدرتمند بودند، که شهرها بنا می‌کردند، ارتش‌ها بسیج می‌کردند و بر زندگی میلیون‌ها انسان، گاو و تمساح اعمال کنترل می‌کردند.

شاید عجیب به نظر برسد که ساختن یا کنترل چیزها را به نیروی موجودیت‌های خیالی نسبت دهیم. اما ما امروزه، بر حسب عادت می‌گوییم که ایالات متحده اولین بمب اتم را ساخت، چین آبگیرهای سه‌گانه را بنا کرد، یا گوگل یک خودروی بدون راننده می‌سازد. پس چرا نگوییم که فرعون یک آب‌انبار ساخت و سوبک یک آبراه حفر کرد؟

زندگی بر روی کاغذ

بنابر این، نوشتار آفرینش موجودیت‌های خیالی نیرومند را تسهیل کرد؛ موجودیت‌هایی که میلیون‌ها نفر را سازمان‌دهی می‌کردند و واقعیت روده‌ها، مرداب‌ها و تمساح‌ها را تغییر می‌دادند. نوشتار، همزمان، باور به وجود چنین موجودیت‌های خیالی را برای انسان‌ها آسان‌تر کرد، زیرا آن‌ها به این عادت کردند تا واقعیت را به واسطه نشان‌های انتزاعی لمس کنند.

شکارگر - خوارک‌جوها روزهای خود را برای بالا رفتن از درخت، برای پیدا کردن قارچ، شکار گرازهای وحشی و خرگوش سپری می‌کردند. کشاورزان تمام روزها را در مزارع کار می‌کردند، شخم می‌زدند، ذرت آسیاب می‌کردند و از حیوانات اهلی مراقبت می‌کردند. واقعیت روزمره آن‌ها لمس زمین گل‌آلود زیر پاهایشان، حس کردن بوی گاوها، که گاواهن‌ها را با خود می‌کشیدند و چشیدن نان تازه گرم تنوری بود. اما کاتبان مصر باستان اکثر وقت خود را برای نوشتن و محاسبه کردن صرف می‌کردند. واقعیت روزمره آن‌ها ثبت علائم بر طومار پاپيروس به وسیله مرکب بود، که مشخص می‌کرد که چه کسی مالک چه زمینی است، یک گاو نر چقدر ارزش دارد و کشاورزان چه مالیات سالانه‌ای باید بپردازند. یک کاتب می‌توانست، با یک چرخش قلم خود، برای سرنوشت یک روستای کامل تصمیم بگیرد.

اکثر مردم، تا پیش از عصر نوین، بی‌سواد باقی ماندند، اما تمام مدیران مهم به‌طور روزافزونی واقعیت را از دریچه نوشتارهای کتبی تجربه کردند. چه در مصر

باستان و چه در اروپای قرن بیستم، هر نوشتاری بر روی کاغذ، برای سرآمدان باسواد، حداقل به همان اندازهٔ درخت و گاو و انسان‌ها، واقعی بود.

وقتی نازی‌ها، در بهار سال ۱۹۴۰، فرانسه را تسخیر کردند، بسیاری از یهودی‌های فرانسوی سعی کردند از کشور خارج شوند. آن‌ها برای عبور از مرز جنوبی، احتیاج به گذرنامه برای رفتن به اسپانیا و پرتغال، داشتند. ده‌ها هزار یهودی و انبوهی از پناهندگان دیگر، در تلاشی از روی استیصال، کنسول‌گری پرتغال در شهر بوردو را محاصره کردند، تا به آن کاغذی دسترسی یابند که جان‌شان را نجات می‌داد. دولت پرتغال برای کارکنانش در فرانسه ممنوع کرد تا بدون تأیید قبلی از وزارت خارجه، گذرنامه صادر کنند، اما کنسولی در بوردو، به نام «اریستیدس دو سوسا مندرس» تصمیم گرفت تا این دستور را نادیده بگیرد، و سابقهٔ حرفه‌ای دیپلماتیک سی سالهٔ خود را به خطر اندازد. هنگامی که تانک‌های نازی به بوردو نزدیک می‌شدند، سوسا مندرس و گروهش، برای صادر کردن گذرنامه و مهر زدن روی کاغذها، طی ده روز، شبانه‌روز کار کردند و حتی برای خوابیدن هم دست از کار نکشیدند. سوسا مندرس، تا مرز از پا در آمدن از خستگی هزاران گذرنامه صادر کرد.

دولت پرتغال، که تمایل چندانی برای پذیرش این پناهندگان نداشت، عاملین خود را برای بازگرداندن کنسول‌های متمرّد به کشور، اعزام کرد و سوسا مندرس را از دفتر امور خارجه اخراج کرد. اما مقاماتی که کمی به معضل انسان‌ها اهمیت می‌دادند، عمیقاً برای این اسناد احترام قائل شدند و دیوان‌سالاران فرانسوی، اسپانیایی و پرتغالی بر خلاف دستوری که به آن‌ها داده شده بود، گذرنامه‌هایی را که سوسا

مهندس صادر کرده بود، معتبر دانستند و سی هزار نفر از دام مرگ نازی نجات یافتند. سوسا مهندس، مجهز به امکاناتی محدود و یک مهر پلاستیکی، به تنهایی، مسئول گسترده‌ترین عملیات نجات در طی دورهٔ قتل عام هولوکاست شناخته شد. [۲]

اریستیدس دو سوسا مهندس، فرشته‌ای مجهز به یک مهر پلاستیکی

یکی از هزاران گذرنامه نجات‌بخش، امضا شده توسط سوسا مندرس در ژوئن

۱۹۴۰

(گذرنامه ۱۹۰۲ برای لازار سنسور و خانواده، به تاریخ ۱۷ ژوئن ۱۹۴۰)

اما مدارک مکتوب معدودی وجود داشته که چنین تأثیرات مثبتی از خود به جا گذاشته باشد. بین سال‌های ۱۹۵۸ و ۱۹۶۱، چین کمونست، به رهبری مائوتسه تونگ، در حرکتی به نام جهش عظیم به پیش، تصمیم گرفت تا چین را به سرعت به یک ابرقدرت تبدیل کند. مائو دستور دو برابر و سه برابر کردن تولیدات را صادر کرد، تا بتواند با ارزش اضافه حاصل از آن مخارج پروژه‌های نظامی و صنعتی جاه‌طلبانه کشور را فراهم کند. تقاضای ناممکن مائو، از دفاتر دولتی، از بی‌جنگ گرفته، تا مدیریت‌های ایالتی، به دیوان‌سالاری ابلاغ شد، و از آن جا به تمام سرپرست‌های

روستاها فرستاده شد. مأمورین محلی، که از سر دادن ندای مخالفت می‌ترسیدند، ترجیح دادند تا موقعیت خوبی نزد مافوق‌های خود فراهم کنند، و گزارش‌هایی غیر واقعی از افزایش عظیم تولیدات کشاورزی تهیه کردند. هر مأموری با نوعی جرخش قلم و اضافه کردن یک صفر به اعداد واقعی، ارقامی غلوآمیز به مدارج بالاتر سلسله‌مراتبی در دیوان‌سالاری گزارش داد.

در نتیجه، گزارش سالانهٔ عراق‌آمیزی به دولت چین در سال ۱۹۵۸ رسید که اعلام می‌کرد که تولید غلات ۵۰ درصد افزایش نشان داده است. دولت، که این گزارش را باور کرده بود، میلیون‌ها تن از این غلات را، در ازای تسلیحات جنگی و ماشین‌آلات سنگین، به کشورهای خارجی فروخت، با این فرض که غلات به اندازهٔ کافی برای مصرف مردم چین وجود دارد. حاصل این کار وخیم‌ترین قحطی تاریخ بود که به مرگ ده‌ها میلیون چینی انجامید. [۳]

در همین اثنا، گزارش‌های چینی در مورد معجزهٔ کشاورزی چین به گوش تمام دنیا رسید. جولیوس نیه‌رره، رئیس‌جمهور آرمان‌گرای تانزانیا عمیقاً متأثر از این موفقیت چینی شده بود. او برای نوین کردن کشاورزی تانزانیا، تصمیم گرفت تا یک کشاورزی جمعی بر اساس نمونهٔ چین ایجاد کند. وقتی کشاورزان به این فرمان اعتراض کردند، نیه‌رره ارتش و پلیس را برای تخریب روستاهای سنتی فرستاد و به طور اجباری صدها هزار کشاورز را به مزارع جمعی جدید فرستاد.

تبلیغات دولتی این مزارع را همچون بهشت‌های کوچکی ترسیم کردند، اما بسیاری از آن‌ها فقط در اسناد دولتی وجود داشت. گزارشات و دستورالعمل‌های

دولتی ثبت شده در دارالسلام، پایتخت کشور، خاطر نشان می‌کرد که ساکنان فلان روستا، در فلان تاریخ به فلان مزرعه تغییر مکان یافتند. اما روستائینی که به مقاصد معین فرستاده می‌شدند، در واقع هیچ چیزی در محل نمی‌یافتند، نه خانه‌ای، نه مزرعه‌ای و نه ابزاری. مقامات برای دستگاه‌های داخلی خود و برای رئیس جمهور نیه‌ره گزارشاتی جعلی مبنی بر موفقیت‌های بزرگ ارسال کردند. تانزانیا در واقع در زمانی کمتر از ده سال از بزرگ‌ترین صادر کننده غذای آفریقا به یکی از وارد کنندگان غذا تبدیل شد، که نمی‌توانست بدون کمک‌های خارجی مردم خود را سیر کند. در سال ۱۹۷۹، نود درصد از کشاورزان تانزانیایی در مزارع جمعی زندگی می‌کردند، اما فقط ۵ درصد از محصولات کشاورزی کشور را تولید می‌کردند. [۴]

حتی اگر تاریخ مکتوب مملو از مصیبت‌های مشابه است، نوشتار در اکثر موارد مسئولین را قادر ساخته تا دولت را به گونه‌ای بسیار مؤثرتر از گذشته سازمان دهند. در حقیقت، حتی فاجعه جهش عظیم به پیش، حزب کمونیست را از قدرت به زیر نکشید. این فاجعه نتیجه نیروی تحمیلی تخیلات نوشتاری بر واقعیت بود، اما دقیقاً همین نیرو به حزب امکان داد تا تصویری زیبا از موفقیت‌هایش ترسیم کند و سرسختانه بر قدرت بچسبد.

زبان نوشتاری، شاید در ابتدا به گونه‌ای فروتنانه واقعیت را توصیف می‌کرد، اما به تدریج به وسیله‌ای نیرومند برای تغییر واقعیت بدل شده است. وقتی گزارشات مسئولین با واقعیات تصادم می‌کردند، اغلب این واقعیت بود که تسلیم می‌شد. هر کسی که تا کنون با مسئولین مالیات، وزارت آموزش و پرورش، یا هر دیوان‌سالاری

پیچیده دیگری برخورد داشته است، می‌داند که مبنای حرکت آن‌ها نه واقعیات، بلکه اطلاعات مندرج در فرم‌ها و پرسش‌نامه‌ها است.

دست‌نوشته‌های مقدس

آیا این واقعیت دارد که وقتی نوشتار با واقعیت تصادم می‌کند، این واقعیت است که گاهی باید تسلیم شود؟ آیا این فقط یک اتهام اغراق‌آمیز، اما مرسوم در مورد نظام‌های دیوان‌سالاری نیست؟ اغلب دیوان‌سالارها — چه آن‌ها که به فرعون خدمت می‌کردند و چه آن‌ها که برای مائوتسه تونگ انجام وظیفه می‌کردند — مردمی منطقی بودند و قطعاً چنین استدلال می‌کردند: «ما از نوشتار برای توصیف واقعیت مزارع، آبراه‌ها و آب‌انبارها استفاده می‌کنیم. اگر این توصیف درست باشد، تصمیمات ما هم واقع‌گرایانه‌ای خواهد بود و اگر درست نباشد، موجب قحطی و حتی شورش خواهد شد. آنگاه ما یا مدیران فلان رژیم آینده، از اشتباهات درس خواهیم گرفت و در جهت تنظیم توصیفات صحیح‌تری تلاش خواهیم کرد. پس اسناد ما، به مرور زمان مقید خواهند شد تا دقیق‌تر شوند».

این تا حدی درست است، اما یک دینامیک تاریخی متضاد را نادیده می‌گیرد. دیوان‌سالاری‌ها همگام با اینکه قدرت‌مندتر می‌شوند، در مقابل اشتباهات خود مصون‌تر می‌گردند و به جای تطبیق داستان‌های خود با واقعیت، خود واقعیت را تغییر می‌دهند تا با داستان‌هاشان تطبیق یابد و به این شکل، واقعیت خارجی با تخیلات دیوان‌سالارها هماهنگ می‌شود، اما این تنها به این دلیل است که آن‌ها خود را بر

واقعیات تحمیل کرده‌اند. برای مثال، مرزهای بسیاری از کشورهای آفریقایی توجهی به خطوط رودها، سلسله کوه‌ها و راه‌های تجاری ندارند، و بی دلیل مناطق تاریخی و اقتصادی را از هم تفکیک می‌کنند و هویت‌های محلی، قومی و دینی را نادیده می‌گیرند. یک قبیله شاید در میان چند کشور تجزیه شده است، در حالی که یک کشور واحد ممکن است قسمت‌های تجزیه شده طایفه‌های رقیب بی‌شماری را در خود جای داده باشد. چنین مشکلاتی باعث تشمت کشورهای در چهار گوشه دنیا می‌شود، اما این مشکل به ویژه در آفریقا حاد است، زیرا مرزهای نوین آفریقایی بازتاب خواسته‌ها و تخصصات ملت‌های محلی نیستند. آن مرزها توسط دیوان سالاران اروپایی، که هرگز پا در آفریقا نگذاشته‌اند ترسیم شده‌اند.

در اواخر قرن نوزدهم، چندین قدرت اروپایی، مدعی حق تسلط بر سرزمین‌های آفریقایی شدند. ترس از این که ادعاهای متخاصم منجر به جنگ تمام عیار میان کشورهای اروپایی شود، باعث شد تا جناح‌های درگیر در سال ۱۸۸۴ در برلین گرد هم آیند و آفریقا را همچون کیکی میان خود تقسیم کنند. در آن زمان بخش‌های داخلی بزرگی از آفریقا برای اروپائیان هنوز کشف نشده بود (terra incognita). بریتانیایی‌ها، فرانسوی‌ها و آلمانی‌ها نقشه‌های دقیقی از مناطق ساحلی آفریقا در اختیار داشتند و دقیقاً می‌دانستند که رودهای نیجر، کنگو و زامبی در کجا به اقیانوس‌ها می‌ریزند. اما در باره مسیر جریان این رودها در داخل این سرزمین‌ها، راجع به پادشاهی‌ها و قبایلی که در امتداد سواحل زندگی می‌کردند و در مورد مناطق محلی و تاریخ و جغرافیای آن‌ها چیز زیادی نمی‌دانستند. این برای دیپلمات‌های

اروپایی اهمیتی نداشت. آن‌ها یک نقشه خالی را روی یک میز براق در برلین پهن کردند، اینجا و آنجا خطوطی روی آن رسم کردند و قاره را میان خود تقسیم کردند. وقتی اروپائیان، مسلح به نقشه مورد توافق، به درون آفریقا نفوذ کردند، دریافتند که بسیاری از مرزهای ترسیم شده در برلین با واقعیات جغرافیایی، اقتصادی و قومی آفریقا خوانایی ندارد. از این رو اشغال‌گران برای جلوگیری از تجدید درگیری‌ها، به توافق‌های فی‌مابین وفادار ماندند و این خطوط خیالی، به مرزهای کنونی مستعمرات اروپایی تبدیل شدند. طی نیمه دوم قرن بیستم، وقتی امپراتوری‌های اروپایی متلاشی شدند و مستعمرات استقلال خود را بدست آوردند، این کشورهای جدید، از ترس افتادن به جنگ‌ها و تخصیصات بی‌پایان، مرزهای مستعمراتی را به رسمیت شناختند. بسیاری از مشکلاتی که کشورهای کنونی آفریقایی با آن‌ها روبه‌رو هستند، ناشی از این امر است که مرزهاشان غیر منطقی هستند. وقتی تخیلات مکتوب دیوان‌سالاران اروپایی با واقعیت آفریقا مواجه شد، این واقعیت بود که تسلیم شد. [۵]

یک نقشه اروپایی از آفریقا از نیمه قرن نوزدهم. اروپائیان اطلاعات کمی از داخل آفریقا داشتند. اما این مانع از آن نشد که مرزهای آن قاره را ترسیم کنند.

نظام آموزشی نوین نمونه‌های فراوانی دیگری از واقعیت را نشان می‌دهد که تسلیم اسناد مکتوب شدند. وقتی من می‌خواهم میز تحریرم را اندازه بگیریم، معیاری که به کار می‌برم اهمیت زیادی ندارد. میز تحریر من، علی‌رغم این که بگویم ۲۰۰ سانتیمتر است یا ۷۸.۷۴ اینچ است، یکسان خواهد ماند. اما آن معیاری که دیوان‌سالاری برای ارزیابی مردم به کار می‌برد، نقش بسیار مهمی بازی می‌کند. وقتی مدارس شروع به نمره دادن به دانش‌آموزان بر اساس مدارک تحصیلی دقیقی کردند، زندگی میلیون‌ها دانش‌آموز و معلم به طرز چشمگیری تغییر کرد. مدرک تحصیلی

ابداعی نسبتاً جدید است. شکارگر — خوراک‌جوها هرگز به موفقیت‌هاشان نمره نمی‌دادند و حتی هزاران سال بعد از انقلاب کشاورزی، مؤسسات آموزشی معدودی مدارک تحصیلی دقیق صادر می‌کردند. یک شاگرد کفش‌دوز دوران قرون وسطی در پایان سال کاغذی دریافت نمی‌کرد، که بر آن نوشته شده باشد که در دانش‌بند کفش بیست گرفته، اما در علم سگک کفش هشت گرفته. یک دانشجو در دوران شکسپی‌یر، دانشگاه آکسفورد را با یکی از این دو نتیجه ترک می‌کرد: با با درجه یا بدون درجه. کسی به این فکر نمی‌افتاد که به یک دانشجو یک مدرک نهایی ۱۶ و به دیگری ۱۸.۲۵ صدم بدهد. [۶]

این نظام آموزشی توده‌ای عصر صنعت بود که نمرات دقیق تحصیلی را برای اولین بار به‌طور منظم به کار برد. بعد از این که کارخانجات و وزارت‌خانه‌های دولتی با زبان اعداد خو گرفتند، مدارس هم از آن‌ها تبعیت کردند و شروع به ارزیابی ارزش هر دانش‌آموز بر مبنای معدل نمرات او پرداختند، در حالی که ارزش هر معلم و مدیر بر پایهٔ معدل کل نمرات دانش‌آموزان مدرسه تعیین می‌شد. وقتی دیوان‌سالاران این معیار را اتخاذ کردند، واقعیت تغییر یافت.

در ابتدا فرض بر این بود که مدارس بر روشن‌گری و آموزش دانش‌آموزان تمرکز کنند، و نمره فقط وسیله‌ای برای ارزیابی سطح پیشرفت‌های آن‌ها باشد. اما مدارس طبعاً بر دادن نمرات بالا تمرکز کردند. به‌طوری که هر کودک، معلم و بازرسی می‌داند، مهارت‌های لازم برای نمرات بالا در یک امتحان به معنای درک صحیح دانش‌آموزان از ادبیات، زیست‌شناسی یا ریاضی نیست. هر کودک، معلم و بازرسی همچنین می‌داند

که اگر مدارس بخواهند میان نمره و دانش واقعی یکی را انتخاب کنند، نمرات را انتخاب خواهند کرد.

قدرت اسناد نوشتاری با ظهور دست‌نوشته‌های مقدس به اوج خود رسید. کشیشان و کاتبان در تمدن باستان به این خو گرفته بودند که به اسناد به عنوان راهنمای واقعیت نگاه کنند. در ابتدا این نوشتارها بودند که در واقع مالیات‌ها، زمین‌ها و انبارها را به آن‌ها نشان می‌دادند. اما با قدرت گرفتن دیوان‌سالاری نوشتارها هم دارای اقتدار شدند. کشیشان فقط اموال خدا را یادداشت نمی‌کردند، بلکه همچنین اعمال، فرامین و اسرار آن‌ها را هم ثبت می‌کردند. دست‌نوشته‌های حاصل از این‌ها مدعی توصیف واقعیت در تمامیت خود بودند، و عالمان طی نسل‌ها به این خو گرفتند تا برای گرفتن تمام پاسخ‌ها به مندرجات کتاب مقدس، قرآن یا ودا مراجعه کنند.

اگر یک کتاب مقدس واقعیت را اساساً به گونه‌ای گمراه کننده معرفی کند، پیروانش دیر یا زود به آن پی خواهند برد و متون آن اعتبار خود را از دست خواهند داد. آبراهام لینکلن می‌گفت، نمی‌توان مردم را برای همیشه فریفت. بسیار خوب، این تفکر آرزومندانه‌ای است. نیروی شبکه‌های همکاری انسانی عملاً بر موازنه ظریف میان حقیقت و خیال استوار است. اگر شما در واقعیت اختلال زیادی ایجاد کنید، واقعیت شما را تضعیف خواهد کرد، و دیگر قادر نخواهید بود تا با رقیبان روشن‌بین‌تر رقابت کنید. از طرف دیگر، بدون اتکاء به اسطوره‌های تخیلی قادر نخواهید بود تا توده‌ها را به گونه‌ای مؤثر سازمان‌دهی کنید. پس اگر به واقعیت صرف، بدون هیچ گونه تخیلی، تکیه کنید، افراد زیادی از شما پیروی نخواهند کرد.

اگر می‌توانستید از دستگاهی استفاده کنید تا محقق نوینی را به مصر باستان ببرد، این محقق قادر نمی‌بود با سخنرانی در مورد تکامل، نسبیت و فیزیک کوانتوم، برای کشاورزان، و افشای افسانه‌های کشیش محلی، قدرت را از او بریابد. اما اگر محقق ما می‌توانست از دانش خود برای تولید معدودی سلاح و مهمات استفاده کند، طبیعاً می‌توانست امتیاز چشمگیری نسبت به فرعون و سوپک، خدای تمساح، بدست آورد. محقق، برای ایجاد معدن آهن، کوره و تولید مهمات، نیاز به انبوهی از کشاورزان پرتلاش می‌داشت. آیا واقعاً فکر می‌کنید که او، با توضیح در مورد این که «انرژی برابر است با توده، ضرب‌در سرعت مکعب نور»، می‌توانست آن‌ها را متقاعد کند؟ اگر این طور فکر می‌کنید، می‌توانید بخت خود را در افغانستان یا سوریه آزمایش کنید.

قدرت‌های واقعی انسانی، مثل مصر فرعون، چین کمونیست، امپراتوری‌های اروپایی و نظام آموزشی نوین، ضرورتاً روشن‌بین نیستند. بسیاری از نیروی آن‌ها در گرو توان‌شان در تحمیل باورهای تخیلی‌شان بر یک واقعیت تسخیر شده است. این تمام آن اندیشه‌ای است که مثلاً در پشت پول است. دولت از کاغذهای بی‌ارزش استفاده می‌کند تا به آن وسیله ارزش هر چیز دیگری را تعیین کند. دولت به اندازه کافی قدرت دارد تا، با استفاده از این کاغذها، شهروندان را مجبور به پرداخت مالیات کند، به طوری که شهروندان چاره‌ای به جز این ندارند که مالیات بپردازند، حتی اگر چند اسکناس باشد. در نتیجه این اسکناس‌ها دارای ارزش واقعی می‌شوند، باورهای مأمورین دولتی محق جلوه می‌کنند و قدرت دولت، به این خاطر که بر چاپ پول‌های کاغذی کنترل دارد، افزایش می‌یابد. اگر کسی اعتراض کند و بگوید «این‌ها فقط

مشتی کاغذپاره بی‌ارزش هستند!» و بر همین مبنا رفتار کند، در زندگی چندان پیش نخواهد رفت.

همین امر می‌تواند زمانی رخ دهد که نظام آموزشی اعلام کند که آزمون ورودی بهترین روش برای ارزیابی دانشجویان است. نظام از اختیار لازم برای اعمال نفوذ در مورد شرایط پذیرش به دانشکده‌ها، ادارات دولتی، و فعالیت‌های حرفه‌ای بخش خصوصی برخوردار است. بنابر این دانشجویان تمام تلاش خود را برای کسب نمرات خوب به عمل می‌آورند. جایگاه‌های بهتر توسط افرادی با نمرات بالا اشغال می‌شوند، و این طبعاً نظامی را تقویت می‌کند که زمینه‌های رسیدن آن افراد به آن مراحل را فراهم کرده است. این امر که نظام آموزشی بر آزمون‌های حساس اعمال کنترل می‌کند، قدرت بیشتری به آن می‌دهد و نفوذ آن را بر دانشگاه‌ها، ادارات دولتی و بازار کار افزایش می‌دهد. اگر کسی اعتراض کند که «این مدارک تحصیلی فقط مشتی کاغذپاره هستند!»، و بر آن مبنا عمل کند، او نیز در زندگی چندان پیش نخواهد رفت.

دست‌نوشته‌های مقدس نیز به همین شکل عمل می‌کنند. مؤسسات دینی اعلام می‌کنند که کتاب مقدس پاسخ تمام سؤالات را در خود دارد و همزمان دادگاه‌ها، دولت‌ها و شرکت‌های تجاری را ملزم به عمل کردن بر اساس مفاد کتاب مقدس می‌کند. اگر فرد دانیایی این دست‌نوشته‌ها را بخواند و نگاهی به جهان بیندازد، درخواهد یافت که این دو در حقیقت با هم به خوبی تطبیق دارند. «دست‌نوشته‌ها می‌گویند که شما باید به خدا عشریه بپردازید. ببینید! همه این کار را می‌کنند.

دست‌نوشته‌ها می‌گویند که زنان از مردان پست‌ترند، و نمی‌توانند به عنوان قاضی در دادگاه خدمت کنند یا در دادگاه شهادت دهند، ببینید! در واقع هیچ زنی به کار قضاوت نمی‌پردازد و دادگاه‌ها شهادت او را قبول ندارند. دست‌نوشته‌ها می‌گویند، کسی که به مطالعه کلام خدا می‌پردازد در زندگی موفق خواهد شد. پس تمامی شغل‌های خوب در حقیقت توسط مردمی که کتاب مقدس را از بر می‌دانند، اشغال شده است.»

چنین شخص دانایی، طبعاً شروع به مطالعه کتاب مقدس می‌کند، و از آنجا که او دانا است، به یک فرد متخصص در دست‌نوشته‌ها بدل می‌شود و در نتیجه به کار قضاوت منصوب می‌شود. وقتی او قاضی می‌شود، به زنان اجازه شهادت در دادگاه را نمی‌دهد، و وقتی جانشین خود را انتخاب می‌کند، مشخصاً کسی را انتخاب می‌کند که کتاب مقدس را به خوبی می‌داند. اگر فرد مرتدی اعتراض کند که «این کتاب یک مشت کاغذپاره است» و بر آن منوال رفتار کند، در زندگی پیش نخواهد رفت.

حتی اگر دست‌نوشته‌ها مردم را از ماهیت راستین واقعیت منحرف کنند، نمی‌توانند اقتدار خود را طی هزاران سال حفظ کنند. برای مثال، درک کتاب مقدس از تاریخ کاملاً نادرست است، اما در تمام دنیا رواج دارد، و میلیاردها انسان هنوز به آن باور دارند. کتاب مقدس یک نظریهٔ یکتاپرستانه از تاریخ را ارائه داده است، که می‌گوید: جهان تحت حاکمیت یک خدای قادر متعال قرار دارد، که بیش از هر چیز دیگری به من و کارهای من بها می‌دهد. اگر چیز خوبی اتفاق بیفتد، باید حاصل کار خوب من بوده باشد. هر فاجعه‌ای قطعاً باید مجازاتی بر گناهان من باشد.

اما یهودیان باستان باور داشتند که رنج حاصل از خشک‌سالی، یا فتح یهودا توسط شاه بابل و تبعید مردم، همه، مجازات‌هایی الهی بر گناهان خودشان بود. و اگر کوروش، شاه پارسی بر بابلی‌ها چیره شد و به یهودیان تبعیدی اجازه داد تا به خانه خود باز گردند و اورشلیم را بازسازی کنند، باید به این دلیل بوده باشد که خدا، در عین شفقت، به ندای ندامت آن‌ها گوش فرا داده است. کتاب مقدس این امکان را که شاید خشک‌سالی حاصل فوران آتش‌فشانی در فیلیپین بوده باشد، به رسمیت نمی‌شناسد، و این دلیل را که نیوجادنزار یهودا را به انگیزهٔ مصالح تجاری بابلی‌ها فتح کرد، قبول ندارد، و این توضیح را که شاه کورش دلایل سیاسی خاص خود را برای التفات به یهودیان داشته، مردود می‌داند. کتاب مقدس، در نتیجه هیچ علاقه‌ای به بوم‌شناسی جهانی، اقتصاد بابل یا نظام سیاسی پارس ندارد.

یک چنین خودشیفتگی، کودکی همهٔ ما را برای مان تداعی می‌کند. کودکان در تمام ادیان و فرهنگ‌ها فکر می‌کنند که در مرکز جهان قرار دارند و به این دلیل علاقهٔ قلبی ناچیزی نسبت به وضعیت و احساسات دیگران از خود نشان می‌دهند. و از این رو است که طلاق تأثیر عاطفی تخریبی جدی‌ای روی کودکان می‌گذارد. یک کودک پنج ساله نمی‌تواند درک کند که دلیل آنچه که در حال وقوع است، مربوط به او نمی‌شود. فرقی نمی‌کند که شما چند بار به او بگویید که بابا و مامان افراد مستقلی هستند و معضلات و خواست‌های خاص خود را دارند، و اینکه جدایی آن‌ها ربطی به او ندارد. کودک در هر حال قادر به درک آن نیست. او فکر می‌کند که همه چیز به خاطر او اتفاق می‌افتد. اکثر مردم با یک چنین توهم کودکانه‌ای رشد می‌کنند.

یکتاپرستان تا لحظه مرگ بر چنین باوری می‌چسبند. همسان با یک کودک، که فکر می‌کند که والدینش به خاطر او با هم دعوا می‌کنند، یکتاپرست هم معتقد است که پارسی‌ها و بابلی‌ها به خاطر او با هم می‌جنگند.

در دوران کتاب مقدس فرهنگ‌هایی وجود داشتند که درک بسیار صحیح‌تری از تاریخ داشتند. ادیان روح‌باور و تعددپرست جهان را همچون بستر جولان قدرت‌های متفاوت فراوانی مجسم می‌کردند، نه عمل‌کرد یک خدای واحد. در نتیجه، برای روح‌باوران و تعددگرایان آسان بود که بپذیرند که بسیاری از وقایع ربطی با من و خدای محبوب من ندارند، و به این دلیل رخ نمی‌دهند که مرا برای گناهان مرتکب شده مجازات کنند، یا پاداشی در ازای اعمال نیکوی من باشند. مورخین یونانی، مثل هرودوت و توسیدید Thucydides، و نیز مورخین چینی مثل سیما قیان Sima Qian، نظرات ظریفی از تاریخ تدوین کردند که شباهت بسیار زیادی به نظرات نوین خود ما دارد. آن‌ها تشریح می‌کردند که جنگ‌ها و انقلابات به دلیل طیف گسترده‌ای از عوامل سیاسی، اجتماعی و اقتصادی رخ می‌دهند. انسان‌ها می‌توانند قربانی جنگ شوند، بدون اینکه این جنگ حاصل اشتباه خودشان باشد. در نتیجه، هرودوت علاقه وافری به درک سیاست پارسی نشان می‌داد، در حالی که سیما قیان بسیار معطوف به فرهنگ و دین مردم بربر دشت‌ها بود. [۷]

محققین کنونی با هرودوت و سیما قیان موافقت نمی‌کنند، نه با کتاب مقدس. و به این دلیل است که تمام دول نوین تلاش بسیاری را مصروف جمع‌آوری اطلاعات در باره کشورهای دیگر، و تحلیل روندهای اقتصادی و سیاسی و زیست‌محیطی جهانی

می‌کنند. وقتی اقتصاد ایالات متحده دچار بحران می‌شود، حتی جمهوری خواهان پروتستان، به جای نظر انداختن به گناهان خود، گاهی انگشت اتهام به سوی چین دراز می‌کنند.

اما اگر چه هرودوت و توسیدید واقعیت را خیلی بهتر از مؤلفین کتاب مقدس درک می‌کردند، این کتاب مقدس است که، در رویارویی میان این دو نظریه جهانی متخاصم، با یک ضربه قاطع در مسابقه پیروز می‌شود. یونانی‌ها نظریه تاریخی یهودی را پذیرفتند، نه نظریه طرف مقابل را. یونانی‌ها، هزاران سال بعد از توسیدید، متقاعد شدند که اگر یک قبیله بربر هجوم بیاورد، این قطعاً به دلیل مجازات الهی برای گناهان‌شان است. پس چنان‌که دیدیم، جهان‌بینی کتاب مقدس، صرف نظر از اشتباه بودنش، بنیان مناسب‌تری برای همکاری گسترده انسانی بوده است.

اما این کارایی دارد!

فسانه‌ها ما را قادر می‌سازد تا بهتر با هم همکاری کنیم. اما بهایی که می‌پردازیم این است که همان افسانه‌ها اهداف همکاری ما را هم تعیین می‌کنند. پس ما باید نظام‌های بسیار مدونی از همکاری به وجود آوریم که به منافع و اهداف خیالی خدمت کنند. در نتیجه، این نظام شاید تنها وقتی که ما معیارهایش را بپذیریم، ظاهراً کارایی خوبی داشته باشد. برای مثال، شاید یک ملای مسلمان بگوید: «نظام ما کارایی دارد. هم اکنون یک و نیم میلیارد مسلمان در سراسر دنیا وجود دارد و مردم بیشتری، نسبت به گذشته، قرآن می‌خوانند و خود را تابع خواست الله می‌کنند.» سؤال کلیدی

این است که آیا این معیار درستی برای ارزیابی موفقیت است. یک مدیر مدرسه می‌تواند بگوید: «دستگاه ما کارایی دارد. طی پنج سال اخیر نتایج امتحانات ۷/۳ درصد بالاتر رفته است». اما آیا این بهترین راه برای قضاوت در مورد یک مدرسه است؟ یک مأمور در مصر باستان می‌توانست بگوید: «نظام ما کارایی دارد. ما مالیات‌های بیشتری جمع‌آوری می‌کنیم، آبراه‌های بیشتری حفر می‌کنیم و بزرگ‌ترین هرم‌های دنیا را می‌سازیم». این حقیقت دارد که فرعون مصری در مالیات، آبیاری و ساخت اهرام در جهان سرآمد بود. اما آیا این‌ها معیارهایی واقعی هستند؟

انسان‌ها نیازهای مادی، اجتماعی و ذهنی بسیاری دارند. معلوم نیست که کشاورزان در مصر باستان، در مقایسه با پیشینیان شکارگر – خوراک‌جوی خود، از عشق و روابط اجتماعی بهتری بهره‌مند بوده باشند. بلکه برعکس، چنین به نظر می‌رسد که در رابطه با تغذیه، سلامتی و مرگ و میر نوزاد، کشاورزان زندگی بدتری داشته‌اند. سندی از دورانی نزدیک به ۱۸۵۰ قبل از میلاد، از منطقه آمین‌احمد سوم – فرعون‌ی که دریاچه فایوم را ساخت – وجود دارد که از قول مرد متمولی به نام دواخطی توضیح می‌دهد که پسرش، پپی، را به مدرسه فرستاد، تا فن کاتبی را بیاموزد. دواخطی در راه مدرسه، زندگی رقت‌انگیز کشاورزان، کارگران و سربازان و صنعت‌گران را برای پسرش تشریح می‌کند، تا او را تشویق کند که تمام انرژی‌اش را وقف تحصیل کند، تا به سرنوشت اکثر مردم دچار نشود.

بر اساس دواخطی، زندگی کارگر بی‌زمین مزارع، سرشار از مشقت و نکبت است. او لباسی ژنده به تن دارد و تمام روز را به قدری کار می‌کند که انگشتانش تاول

می‌زنند. سپس مأمورین فرعون می‌آیند و او را به کار اجباری می‌رانند. پاداش این کار شاق فقط بیماری است. این کارگر حتی اگر زنده به خانه برمی‌گردد، اما کاملاً کوفته و از پا درآمده است. سرنوشت کشاورز مالک زمین چندان بهتر نیست. او روزهای خود را برای حمل آب با سطل از رودخانه به زمین سپری می‌کند. بار سنگین شانه‌هایش را خم می‌کند و گردنش را پوشیده از تاول‌های چرکین می‌کند. او ناچار است صبح‌گاه زمین پیازچه را آب دهد و عصر نخل خرما را و غروب مزرعه گشنیز را. در آخر نقش زمین می‌شود و می‌میرد. [۸] این متن شاید عمداً اغراق می‌کند، اما نه زیاد. مصر فرعونی قدرتمندترین پادشاهی در دوران خود بود، اما سهم یک کشاورز ساده از این قدرت عظیم، مالیات و کار اجباری بود، نه درمانگاه و نه خدمات امنیتی اجتماعی.

این نقصان محدود به مصریان نمی‌شد. علیرغم تمام دستاوردهای خاندان‌های چینی، امپراتوری‌های اسلامی و پادشاهی‌های اروپایی، زندگی یک فرد معمولی، حتی در سال ۱۸۵۰ بعد از میلاد، بهتر نشده نبود، و در مقایسه با زندگی شکارگر - خوراک‌جوی باستان، شاید در حقیقت بدتر هم شده باشد. در سال ۱۸۵۰ یک کشاورز چینی یا یک کارگر کارخانه منچستر، در مقایسه با یک شکارگر - خوراک‌جو، ساعات‌های طولانی‌تری در روز کار می‌کرد و کارش از نظر جسمی سخت‌تر و از نظر روحی کمتر ارضاء کننده بود. غذای او از غنای کمتری برخوردار بود و شرایط بهداشتی کاری‌اش هم به گونه‌ای غیر قابل مقایسه بدتر بود و بیماری‌های عفونی شیوع بیشتری داشت.

فرض کنید که باید بین دو پیشنهاد زیر، در مورد سپری کردن تعطیلات آخر هفته خود، یکی را انتخاب کنید:

پیشنهاد دوران سنگی: روز اول به مدت ده ساعت در یک جنگل بکر پیاده‌روی کنید، و برای اتراق شبانه، در مکانی مسطح در کنار رود چادر بزنید. در روز دوم به مدت ده ساعت در رود قایقرانی کنید و بعد در ساحل یک دریاچه چادر بزنید. در روز سوم از یک بومی یاد بگیرید که چگونه در دریاچه ماهیگیری کنید و چگونه در جنگل‌های اطراف قارچ جمع کنید.

پیشنهاد نوین کارگری: در روز اول به مدت ده ساعت در یک کارخانه نساجی آلوده کار کنید، شب را در یک مجموعه آپارتمان تنگ سپری کنید. روز دوم را به مدت ده ساعت به عنوان صندوق‌دار در یک فروشگاه محلی کار کنید و برای استراحت شب، به همان آپارتمان شب قبل برگردید. در روز سوم از بومیان بیاموزید، چگونه می‌توانید یک حساب بانکی باز کنید و پرسش‌نامه بانکی مربوط به وام مسکن را پر کنید.

حال، کدام پیشنهاد را انتخاب می‌کردید؟

در رابطه با ارزیابی از شبکه همکاری انسانی، همه چیز بستگی دارد به معیار و نقطه نظری که انتخاب می‌کنیم. آیا قضاوت ما از مصر فرعون بر اساس تولید، تغذیه یا شاید توازن اجتماعی است؟ آیا توجه ما بر روی اشراف است، یا کشاورزان ساده، یا خوک‌ها و تمساح‌ها؟ در تاریخ نه فقط یک داستان، بلکه هزاران گزینه از داستان‌ها

وجود دارد. وقتی تصمیم می‌گیریم یکی را بازگو کنیم، همزمان تصمیم می‌گیریم تا در مورد داستان‌های دیگر سکوت کنیم.

شبکه‌های همکاری انسانی معمولاً بر اساس معیارهایی قضاوت می‌کنند که خود، آن‌ها را ابداع کرده‌اند و عجیب هم نیست که اغلب، نمرات بالایی به خود می‌دهند. آن شبکه‌های انسانی که به‌ویژه تحت عناوین خیالی موجودیت‌هایی مثل خدایان، ملتها و شرکت‌ها برپا شده‌اند، معمولاً موفقیت خود را از زاویه آن موجودیت خیالی می‌سنجند. یک دین وقتی موفقیت‌آمیز خواهد بود که دقیقاً از فرامین الهی پیروی کند. شکوه یک ملت بر اساس ارتقاء منافع ملی ارزیابی می‌شود، و یک شرکت تجاری وقتی موفق است که پول زیادی بدست آورد.

وقتی به مطالعه تاریخ هر شبکه انسانی می‌پردازیم، بجا خواهد بود تا گاه مکث کنیم و از چشم‌انداز موجودیتی واقعی به آن نگاه کنیم. چطور می‌توانیم بدانیم که یک موجودیت، واقعی است؟ خیلی ساده، می‌توانیم از خود سؤال کنیم، «آیا آن موجودیت متحمل رنج می‌شود؟» اگر مردم معبد زئوس را به آتش بکشند، زئوس رنج نخواهد کشید. وقتی از ارزش یورو کاسته می‌شود، یورو رنج نخواهد کشید. وقتی یک بانک ورشکسته می‌شود، بانک رنج نخواهد کشید. وقتی کشوری متحمل شکستی می‌شود، آن کشور به‌واقع رنج نخواهد کشید. این فقط یک استعاره است. اما بر عکس، وقتی یک سرباز در نبردی مجروح می‌شود، واقعاً متحمل رنج خواهد شد. وقتی یک کشاورز قحطی کشیده چیزی برای خوردن ندارد، رنج خواهد برد. وقتی یک گوساله را از گاو ماده جدا می‌کنند، هر دو رنج خواهند کشید. این واقعیت است.

رنج‌ها طبعاً می‌توانند به دنبال باور ما به افسانه‌ها به وجود آیند. برای مثال، باور به اسطوره‌های ملی و دینی می‌تواند باعث بروز جنگ شود، که در آن میلیون‌ها نفر جسم و جان و خانه خود را از دست می‌دهند. علت جنگ خیالی است، اما رنج ناشی از آن صد در صد واقعی است. دقیقاً به این دلیل است که باید تلاش کنیم تا خیال و واقعیت را از هم تفکیک کنیم.

افسانه بد نیست، بلکه اهمیت حیاتی هم دارد. بدون داستان‌های مشترکاً پذیرفته شده در باره چیزهایی مثل پول، دولت و شرکت تجاری، هیچ جامعه پیچیده انسانی کارایی نخواهد داشت. ما نمی‌توانیم بدون باور به قواعد تخیلی فوتبال، فوتبال بازی کنیم، و نمی‌توانیم بدون باور به داستان‌های خیالی، از مزایای بازارها و دادگاه‌ها بهره‌مند شویم. اما داستان‌ها تنها وسیله هستند. آن‌ها نباید برای ما هدف و معیار شوند. وقتی فراموش می‌کنیم که آن‌ها فقط خیالات هستند، ارتباط خود با واقعیت را از دست می‌دهیم. سپس جنگ تمام عیار راه می‌اندازیم «تا برای شرکت تجاری پول هنگفتی به دست آوریم» یا «از منافع ملی دفاع کنیم». شرکت، پول و ملت تنها در تخیلات ما هستند. ما آن‌ها را برای این به وجود آورده‌ایم تا به ما خدمت کنند. پس چگونه است که ما زندگی خود را برای آن‌ها قربانی می‌کنیم؟

۵

زوج عجیب

داستان‌ها به عنوان بنیان‌ها و ارکان جوامع انسانی عمل می‌کنند. به شهادت تاریخ، داستان‌ها در مورد خدایان، ملت‌ها و شرکت‌های تجاری، به قدری قدرت یافتند که بر واقعیت چیره شدند. باور به خدای بزرگ سوبک، قیم آسمانی، یا کتاب مقدس، مردم را قادر به ساختن دریاچه فایوم، دیوار بزرگ چین و کلیسای چارت‌رس کرد. متأسفانه باور کور بر این داستان‌ها، به جای هدایت تلاش‌های بشری در جهت بهبود شرایط زندگی موجودات واقعی دردمند، منجر به گسترش بی‌وقفه موجودیت‌های خیالی، مثل خدایان و ملت‌ها شد.

آیا امروزه این تحلیل هنوز به قوت خود باقی است؟ در نظر اول، چنین می‌نماید که جامعه نوین، بسیار متفاوت از پادشاهی‌های مصر باستان یا چین قرون وسطی شده باشد. مگر ظهور علم نوین بنیان قواعد بازی انسانی را تغییر نداد؟ آیا صحیح نیست،

که بگوییم، علیرغم اهمیت اسطوره‌های سنتی جاری، نظام‌های اجتماعی نوین به‌طور روز افزونی بر نظریات علمی عینی، مثل نظریهٔ تکامل — که در مصر باستان و چین قرون وسطی وجود نداشتند — تکیه دارند؟

ما طبعاً می‌توانیم بگوییم که نظریات علمی انواع جدیدی از اسطوره‌ها هستند، و باور ما به علم متفاوت از باور مصریان باستان به خدای بزرگ سوپک نیست. اما این مقایسهٔ خوبی نیست. سوپک تنها در تخیلات مشترک مردانش وجود داشت. عبادت سوپک امکان وحدت نظام اجتماعی مصر را فراهم آورد و زمینه‌ساز احداث آبیگرها و آبراه‌ها شد و این از طغیان رودها و خشک‌سالی جلوگیری کرد. اما عبادت‌ها به خودی خود حتی یک میلیمتر هم بر جذر و مد سطح آب نیل تأثیر نداشت، بلکه برعکس، نظریات علمی تنها روش برای پیوند میان انسان‌ها نیستند. اغلب گفته می‌شود که خدا به کسانی کمک می‌کند که به خود کمک می‌کنند. این بیان دیگری از این گفته است که خدا وجود ندارد، اما اگر اعتقاد به خدا به ما الهام دهد تا خودمان کاری بکنیم، وجود آن مثبت خواهد بود. آنتی‌بیوتیک‌ها، در تفاوت با خدا، در همه مؤثر خواهد افتاد و عفونت‌ها را درمان خواهد کرد، حتی در کسانی که به خود کمک نمی‌کنند و به آنتی‌بیوتیک‌ها باور ندارند.

در نتیجه، دنیای نوین بسیار متفاوت از دنیای پیشانویین است. فرعون‌های مصر و امپراتورهای چین، علیرغم هزاران سال تلاش، موفق به غلبه بر قحطی، طاعون و جنگ نشدند. جوامع نوین این کار را طی چند سده انجام دادند. آیا این به دلیل دست کشیدن از اسطوره‌های ذهنی مشترک و اولویت دادن به دانش علمی عینی نیست؟ و

آیا نمی‌توانیم انتظار داشته باشیم که این فرآیند در دهه‌های آینده شتاب گیرد؟ وقتی فن‌آوری به ما امکان می‌دهد تا انسان‌ها را متحول کنیم، بر پیری فائق آییم و به کلید خوشبختی دست یابیم، آنگاه مردم اهمیت کمتری به خدایان، ملت‌ها و شرکت‌های خیالی خواهند داد و به جای آن به کشف اسرار واقعیت فیزیک و زیست‌شناسی خواهند پرداخت.

مسائل به‌واقع بسیار پیچیده‌تر از این‌ها هستند. دانش نوین قطعاً قواعد بازی را تغییر داد، اما حقایق را جایگزین اسطوره‌ها نکرد. اسطوره‌ها کماکان بر بشر تسلط دارند. علم این اسطوره‌ها را فقط نیرومندتر می‌کند. علم درصدد است تا، به جای تخریب واقعیت ذهنی مشترک، آن را قادر سازد، تا به گونه‌ای فراگیرتر از هر زمان دیگری، بر واقعیات عینی و ذهنی تسلط یابد. هم‌زمان با این که انسان‌ها واقعیت را دگرگون می‌کنند تا با تخیلات مورد علاقه‌شان تطبیق یابد، مرز میان خیال و واقعیت، به کمک کامپیوتر و مهندسی زیستی مبهم می‌شود.

کشیشان سوپک به وجود خدا - تمساح‌ها اعتقاد داشتند، در حالی که فرعون آرزوی زندگی جاوید در سر می‌پروراند. در حقیقت تمساح مقدس یک خزنده بسیار معمولی باتلاق بود که ملبس به زیورآلات طلایی شده بود، و فرعون هم به اندازه ساده‌ترین کشاورزان فناپذیر بود. جسد او بعد از مرگ با مواد نگه‌دارنده و عطرهاى خوشبو مومیایی می‌شد، اما با این همه بی‌جان بود. اما محققین قرن بیست و یکم شاید واقعاً بتوانند ابرتمساح‌ها را خلق کنند و به انسان‌های سرآمد جوانی جاوید بر روی زمین بدهند.

در نتیجه، ظهور علم حداقل برخی اسطوره‌ها و ادیان را نیرومندتر از هر زمان دیگری خواهد کرد. برای درک این مطلب و رویارو شدن با چالش‌های قرن بیست و یکم، باید با یکی از تکراری‌ترین سؤالات روبه‌رو شویم: علم نوین چه موضعی نسبت به دین می‌گیرد؟ به نظر می‌آید که آنچه که می‌توان در بارهٔ این سؤال گفت، تاکنون میلیون بار گفته شده است. اما علم و دین عملاً مثل یک زن و شوهر هستند که علیرغم بهره‌گیری از مشاورهٔ زناشویی طی ۵۰۰ سال، هنوز یکدیگر را نمی‌شناسند. آقا هنوز خواب سیندرلا را می‌بیند و خانم هم هنوز به دنبال فرد مناسب می‌گردد، و همزمان در مورد اینکه نوبت کدام‌شان است تا زباله‌ها را بیرون ببرد، با هم دعوا می‌کنند.

میکروب‌ها و شیاطین

اکثر سوء تفاهم‌ها در خصوص علم و دین نتیجهٔ تعاریف غلط از دین است. بسیار زیاد اتفاق می‌افتد که مردم دین را با خرافات، معنویت و اعتقاد به نیروهای ماوراء طبیعی، یا اعتقاد به خدایان اشتباه می‌گیرند. دین هیچ کدام از این‌ها نیست. دین نمی‌تواند معادل خرافات فرض شود، زیرا اکثر مردم مایل نیستند باورهای محبوب خود را «خرافات» بنامند. ما همیشه به «حقیقت» اعتقاد داریم. این فقط دیگران هستند که به خرافات اعتقاد دارند.

به همین شکل، افراد کمی هستند که به نیروهای ماوراء طبیعی باور دارند. شیاطین، برای کسانی که به آن‌ها اعتقاد دارند، نیروهایی ماوراء طبیعی نیستند. آن‌ها

جزئی از طبیعت هستند، درست مثل کدو تنبل، عقرب و میکروب. پزشکان نوین عامل بیماری‌ها را میکروب‌های نامرئی می‌دانند و کشیشان وودو شیاطین نامرئی را عامل بیماری‌ها می‌پندارند. هیچ چیز ماوراء طبیعی در این نیست: شما شیاطانی را عصبانی می‌کنید و او هم وارد بدن شما می‌شود و درد ایجاد می‌کند. چه چیزی طبیعی‌تر از این می‌تواند وجود داشته باشد؟ فقط آن‌ها که به شیاطین اعتقاد ندارند، آن‌ها را جدا از نظم طبیعی چیزها می‌پندارند.

یکسان پنداشتن اعتقاد به دین و اعتقاد به نیروهای ماوراء طبیعی بدین معنی است که شما بتوانید تمام پدیده‌های شناخته شده طبیعی را درک کنید، به جز دین، که فقط یک مکمل اختیاری است. اگر درک کاملی از تمامی طبیعت داشته باشیم، آنگاه می‌توانیم انتخاب کنیم، که آیا یک جزم دینی «ماوراء طبیعی» را به اعتقاداتمان اضافه کنیم یا نه. اما اکثر ادیان ادعا می‌کنند که نمی‌توان دنیا را بدون وجود آن‌ها درک کرد. بر پایه باورهای دینی، اگر شما جزم‌های دینی را به حساب نیاورید هرگز نمی‌توانید به دلایل واقعی بیماری‌ها، خشک‌سالی یا زمین لرزه پی ببرید.

تعریف دین به «اعتقاد به خدا» نیز دارای اشکال است. ما این‌طور فکر می‌کنیم که یک مسیحی متدین به این دلیل مذهبی است که به خدا اعتقاد دارد، در حالی که کمونیست‌های پرشور مذهبی نیستند، زیرا کمونیسم خدایی ندارد. اما دین توسط انسان‌ها به وجود آمده است، نه خدایان، و بر اساس کارکرد اجتماعی خود مشخص می‌شود، نه وجود خدایان. دین هر آن چیزی است که به ساختارهای اجتماعی انسانی

یک مشروعیت فوق بشری بدهد. دین به هنجارها و ارزش‌های انسانی، با این استدلال که بازتاب قوانین فوق بشری هستند، مشروعیت می‌دهد.

دین ادعا می‌کند که انسان‌ها تابع نظامی از قوانین اخلاقی هستند که خودشان ابداع نکرده‌اند و نمی‌توانند آن‌ها را تغییر دهند. یک یهودی معتقد می‌تواند بگوید که این نظامی از قوانین اخلاقی است که توسط خدا در کتاب مقدس حلول کرده است. یک هندو می‌تواند بگوید که قوانین توسط برهما، ویشو و شیوا خلق شده‌اند و توسط ودا به انسان‌ها وحی شده‌اند. ادیان دیگر، از بودیسم و دائوئیسم گرفته تا نازیسم، کمونیسم و لیبرالیسم، معتقدند که قوانین فوق بشری قوانینی طبیعی هستند، و محصول این یا آن خدا نیستند. هر کدام طبعاً به نوع متفاوتی از قوانین طبیعی باور دارد، که توسط پیامبران و فرهیختگان، از بودا و لوازی گرفته تا هیتلر و لنین، کشف شده و ظهور یافته‌اند.

یک پسر یهودی نزد پدرش می‌رود و سؤال می‌کند: «پدر، چرا نباید خوک بخوریم؟» پدر متفکرانه دستی به ریش بلند سفیدش می‌کشد و جواب می‌دهد: «خب، پسر، دنیا این طور است. تو هنوز جوانی و درک نمی‌کنی، اما اگر ما خوک بخوریم، خدا ما را مجازات خواهد کرد و این عاقبت خوبی برای ما ندارد. این عقیده من نیست. حتی عقیده خاخام هم نیست. اگر خاخام دنیا را آفریده بود، شاید دنیایی می‌آفرید که در آن خوک‌ها حلال می‌بودند. اما خاخام دنیا را نیافریده، بلکه خدا آن را آفریده است. و نمی‌دانم چرا خدا گفت که نباید خوک بخوریم. پس ما هم نباید خوک بخوریم. فهمیدی؟»

در سال ۱۹۴۳، یک پسر آلمانی نزد پدرش، که یک افسر ارشد نازی است، می‌آید و سؤال می‌کند: «پدر، چرا ما یهودی‌ها را می‌کشیم؟» پدر که چکمه‌های چرمی براقش را جلا می‌دهد، توضیح می‌دهد: «خب، پسر، دنیا این طور است. تو هنوز جوانی و درک نمی‌کنی، اما اگر ما بگذاریم یهودی‌ها زنده بمانند، باعث تباهی و انقراض بشر خواهند شد. این عقیده من نیست، و حتی عقیده رهبر هم نیست. اگر هیتلر دنیا را آفریده بود، شاید دنیایی می‌آفرید که در آن قوانین انتخاب طبیعی حاکمیت نمی‌داشتند و یهودیان و آریایی‌ها، همگی می‌توانستند در یک هماهنگی مطلوب کنار هم زندگی کنند. اما هیتلر دنیا را نیافریده. او فقط سعی می‌کند تا راز قوانین طبیعت را کشف کند و ما را در آن مسیر هدایت کند. اگر ما از این قوانین تبعیت نکنیم، عاقبت خوبی برای ما نخواهد داشت. روشن شد؟!»

در سال ۲۰۱۶ یک پسر بریتانیایی نزد پدرش، که یک نماینده لیبرال در مجلس است، می‌رود و سؤال می‌کند: «پدر، چرا باید به حقوق انسانی مسلمان‌ها در خاور میانه اهمیت دهیم؟» پدر دست به فنجان چای خود می‌کشد، کمی تعمق می‌کند و می‌گوید: «خب، پسر، دنیا این طور است. تو هنوز جوانی و درک نمی‌کنی، اما تمام انسان‌ها، حتی مسلمان‌ها در خاور میانه، یک طبیعت مشترک دارند و به این دلیل از حقوق طبیعی مشترک برخوردارند. این نه عقیده من است و نه مصوبه مجلس. اگر مجلس دنیا را آفریده بود، شاید حقوق جهانی بشر در یک کمیته فرعی در کنار تمام مفاد فیزیک کوانتوم دفن شده بود. اما مجلس دنیا را نیافریده، بلکه فقط سعی می‌کند آن را تفهیم کند و ما باید حتی حقوق طبیعی مسلمانان در خاور میانه

را هم به رسمیت بشناسیم، یا اینکه خیلی زود حقوق خود ما هم نقض خواهد شد و این عاقبت خوبی برای ما نخواهد داشت. خب، الان می‌تونی بری.»

لیبرال‌ها، کمونیست‌ها و پیروان دیگر آیین‌های نوین مایل نیستند نظام خود را به عنوان یک «دین» توصیف کنند، زیرا آن‌ها دین را خرافات و نیروهای ماوراء طبیعی تعریف می‌کنند. اگر به کمونیست‌ها و لیبرال‌ها بگویید که مذهبی هستند، آن‌ها گمان می‌کنند که شما آن‌ها را به داشتن باورهای کور به خیالات بی‌پایه متهم می‌کنید. این، در حقیقت به این معنی است که آن‌ها به نظامی از قوانین اخلاقی پای‌بند هستند که توسط انسان‌ها ابداع نشده، بلکه هر انسانی باید از آن پیروی کند. تا جایی که می‌دانیم، تمام جوامع انسانی به این قوانین اعتقاد دارند. هر جامعه‌ای به اعضایش می‌گوید که باید از نوعی قانون فوق بشری اطاعت کنند و نقض این قانون به فاجعه خواهد انجامید.

ادیان طبعاً در جزئیات داستان‌ها و فرامین مشخص خود، و در پاداش‌ها و مجازات‌هایی که وعده می‌دهند، از هم متفاوتند. مثلاً کلیسای کاتولیک در اروپای قرون وسطی می‌گفت که خدا مردم ثروتمند را دوست ندارد. عیسی می‌گفت که عبور یک شتر از سوراخ سوزن آسان‌تر از عبور یک فرد ثروتمند از دروازه‌های بهشت است و کلیسا ثروتمندان را تشویق می‌کرد تا صدقه زیادی بپردازند، و افراد خسیس را به آتش جهنم ارجاع می‌داد. کمونیسم نوین هم ثروتمندان را دوست ندارد، اما آن‌ها را، به جای آتش جهنم بعد از مرگ، همین‌جا و همین الان به مبارزه طبقاتی تهدید می‌کند.

قوانین کمونیستی تاریخ، تا آنجا که بر نیروهای فوق بشری خارج از اراده انسان تکیه دارند، به فرامین خدای مسیحیت شباهت دارند. مردم می‌توانند فردا صبح تصمیم بگیرند که قوانین آفساید در فوتبال را لغو کنند، زیرا ما خودمان آن‌ها را ابداع کرده‌ایم. اما نمی‌توان، حداقل بر اساس گفتهٔ مارکس، قوانین تاریخ را تغییر داد. صرف نظر از تمام تلاش‌های عاملان نظام سرمایه، تا زمانی که به انباشت مالکیت خصوصی بپردازند، آتش مبارزهٔ طبقاتی را روشن می‌کنند و محکوم به شکست در مقابل کارگران نوظهور هستند.

اگر شما یک کمونیست هستید، خواهید گفت که کمونیسم و مسیحیت بسیار از هم متفاوتند، زیرا کمونیست درست می‌گوید ولی مسیحیت اشتباه می‌کند. مبارزهٔ طبقاتی به‌واقع در بطن نظام سرمایه است، در حالی که ثروت‌مندان بعد از مرگ در آتش ازلی جهنم نخواهند سوخت. حتی اگر این‌طور باشد، باز به این معنا نخواهد بود که کمونیسم یک دین نیست، بلکه به این معنا است که کمونیسم یک دین حقیقی است. پیروان تمام ادیان معتقدند که فقط دین خودشان حقیقی است. شاید حق با پیروان یکی از این ادیان باشد.

اگر بودا را ملاقات کنید

این گفته، که دین وسیله‌ای برای حفظ نظم اجتماعی و سازمان‌دهی همکاری گسترده است، شاید افراد زیادی را، به دلیل این‌که دین را قبل از هر چیز به عنوان یک افق معنوی معرفی می‌کند، برنجانند. اما اگر شکاف میان دین و علم کمتر از آن

است که ما معمولاً فکرش را می‌کنیم، شکاف میان دین و معنویت بسیار بیشتر است. دین یک معامله است، در حالی که معنویت یک سفر است.

دین توصیف کاملی از دنیا دارد و قراردادی مدون با اهدافی از پیش تعیین شده را به ما پیشنهاد می‌کند. «خدا وجود دارد و مقرر کرده است تا در راه معینی قدم برداریم. اگر از خدا اطاعت کنیم، به بهشت خواهیم رفت. اگر از او اطاعت نکنیم، در آتش جهنم خواهیم سوخت.» وضوح کامل این معامله، جامعه را وامی‌دارد تا هنجارها و ارزش‌های عمومی را وضع کند، تا این‌ها هم به نوبه خود رفتار انسانی را تنظیم کنند.

سفرهای معنوی اینچنین نیستند، بلکه معمولاً مردم را در راه‌های اسرارآمیزی، به سوی مقاصد نامعلوم هدایت می‌کنند. این جست‌وجو معمولاً با یک سؤال بزرگ شروع می‌شود، مثلاً من کیستم؟ معنای زندگی چیست؟ چه چیزی خوب است؟ آنجا که بسیاری از مردم پاسخ‌های آماده شده توسط نیروهای حاکم، را می‌پذیرند، یابندگان معنوی به آسانی قانع نمی‌شوند. آن‌ها مصمم هستند تا سؤال بزرگ را دنبال کنند، حال به هر کجا که منتهی می‌شود، و نه فقط به جاهایی که آن‌ها می‌شناسند یا می‌خواهند ببینند. اما تحصیلات دانشگاهی برای اکثر مردم بیشتر یک معامله است، نه یک سفر معنوی، زیرا ما را به سمت هدف‌های از پیش تعیین شده‌ای هدایت می‌کنند، که ریش‌سفیدها، دولت‌ها و بانک‌ها برای ما تدارک دیده‌اند. «من به مدت سه سال درس خواهم خواند، امتحان خواهم داد، مدرک خواهم گرفت، تا یک شغل پردرآمد را برای خود تضمین کنم. اما اگر سؤالات بزرگی که در طول راه با آن‌ها

روبه‌رو می‌شویم، ما را به سوی مقاصد غیرمنتظره هدایت می‌کرد، تحصیلات دانشگاهی می‌توانست به یک سفر معنوی بدل شود. برای مثال، یک دانشجوی می‌توانست شروع به خواندن اقتصاد کند تا برای خود کاری در وال استریت دست و پا کند. اما اگر آنچه که او می‌آموزد، به نحوی او را به سوی یک تشریفات مذهبی هندو، یا شرکت در یک برنامه کمک به بیماران هیو در زیمباووه هدایت کند، آنگاه می‌توان این را یک سفر معنوی نامید.

چرا چنین سفری «معنوی» نام گرفته است؟ این میراثی است از ادیان دوگانه‌پرست باستانی، که به وجود دو خدا باور داشتند، یک خدای خیر و یک خدای شر. بر اساس نظریه دوگانه‌پرستی، خدای خیر، ضمیرهایی خالص و جاودانی آفریده، که در دنیای شگفت‌انگیز روح زندگی می‌کرده است. اما خدای شر — که گاهی شیطان نامیده می‌شود — دنیای دیگری، از ماده آفرید. از آنجا که شیطان از سرانجام آفریده‌اش چیزی نمی‌دانست، پس همه چیز در این دنیای مادی راه تباهی و تلاشی را طی می‌کند. شیطان برای اینکه در آفرینش ناقص خود زندگی بدمد، ضمیرهای دنیای خالص روح را وسوسه کرد و آن‌ها را در درون اندام‌های مادی محبوس کرد. به این دلیل است که انسان‌ها چنین هستند: یک روح معنوی خوب، در دام یک جسم مادی شیطانی. از آنجا که زندان روح — یعنی جسم — فنا می‌شود و می‌میرد، شیطان همواره ارواح را با لذت‌های جسمی، و بیش از هر چیز با غذا، شهوت جنسی و قدرت، می‌فریبد. وقتی بدن فنا می‌شود و روح امکان این را می‌یابد تا آزاد شود و به دنیای معنوی برگردد، طمع او برای لذت‌های جسمی او را دوباره به درون یک جسم مادی

جدید می‌کشاند. بنابر این روح از این جسم به آن جسم کوچ می‌کند و روزهایش را در جست‌وجوی غذا، شهوت جنسی و قدرت تلف می‌کند.

دوگانه‌پرستی مردم را دعوت به گسستن از این زنجیرهای مادی، و بازگشت به دنیای معنویت می‌کند، که کاملاً برای ما ناآشنا است، اما خانه حقیقی ما است. ما طی این جست‌وجو باید از تمام وسوسه‌ها و معامله‌های مادی دوری کنیم. بر اساس این میراث دوگانه‌پرست، هر سفری که ما در آن نسبت به آئین قراردادی و معاملات دنیوی مادی شک کنیم و به سوی یک مقصد ناشناخته سفر کنیم، «یک سفر معنوی» نامیده می‌شود.

چنین سفرهایی اساساً متفاوت از ادیان هستند، زیرا ادیان در جست‌وجوی تثبیت نظم دنیوی هستند، اما معنویت می‌خواهد از آن بگریزد. اغلب مهم‌ترین شرط مسافرتین معنوی این است که باورها و آئین‌های قراردادی ادیان مسلط را به چالش بکشند. در بودیسمِ ذن گفته می‌شود که «اگر بودا را در راه ملاقات کردی، او را بکش». این بدین معنا است که اگر در مسیر معنوی خود با افکار خشک و قوانین جامد بودیسمِ نهادینه شده روبه‌رو شوی، موظفی تا خود را از آن‌ها هم برهانی.

معنویت برای ادیان یک تهدید خطرناک است. ادیان معمولاً تلاش می‌کنند تا بر کنجکاو‌های معنوی پیروان‌شان مهار زنند و نظام‌های دینی فراوانی وجود دارند که نه توسط مردم معمولی، با دغدغه‌های غذا، شهوت جنسی و قدرت، بلکه توسط جست‌وجوگران حقیقی معنویت، که فراتر از ابتذال‌ها می‌روند، به چالش کشیده شده‌اند. طغیان اعتراضی پروتستان بر علیه اقتدار کلیسای کاتولیک، نه توسط

لذت‌جویان منکر وجود خدا، بلکه توسط یک عابد و راهب مرتاض، مارتین لوتر، مشتعل شد. لوتر در پی پاسخ به سؤالات بنیادی زندگی بود و نمی‌خواست خود را به آداب و شعائر و معاملات پیشنهادی کلیسا محدود کند.

کلیسا در دوران لوتر به پیروانش قراردادهای بسیار اغواکننده‌ای را وعده می‌داد. اگر گناه کردید، و از نفرین ابدی بعد از مرگ در هراس هستید، آنچه که نیاز دارید، خریدن یک قرارداد استغفار است. در ابتدای قرن شانزدهم، کلیسا «فروشنندگان رستگاری» حرفه‌ای استخدام می‌کرد، که شهرها و روستاهای اروپا را زیر پا می‌گذاشتند و به بهای معینی قرارداد استغفار می‌فروختند. آیا یک گذرنامه به بهشت نمی‌خواهید؟ ده سکهٔ پیردازید. آیا نمی‌خواهید با پدربزرگ هاینز و مادربزرگ گرتروود محشور شوید؟ خیلی ساده است، برای شما سی سکه خرج می‌دارد. یکی از معروف‌ترین فروشنندگان راهبه‌ای بود، اهل دومینیکن، به نام یوهانس تنزل، که بر اساس روایات، می‌گفت: لحظه‌ای که سکه در جیب بغل تو جرینگ جرینگ می‌کند، روح از برزخ به بهشت پرواز خواهد کرد. [۱]

هر چه لوتر بیشتر در این باره می‌شنید، بیشتر به این معامله و کلیسایی که آن را به فروش می‌گذاشت، شک می‌کرد. نمی‌توان به این راحتی رستگاری خود را خرید! پاپ به هیچ وجه اختیار بخشودن گناه مردم و گشودن دروازه‌های بهشت به روی آن‌ها را ندارد. بر اساس سنت پروتستان، لوتر، در ۳۱ اکتبر ۱۵۱۷، به کلیسای آل سنتس در ویتنبرگ رفت و یک سند بلندبالا، یک چکش و یک میخ با خود به آنجا برد. در آن سند لیست نود و پنج عبارت بر علیه اعمال مذهبی آن دوره و علیه فروش

استغفارنامه، قید شده بود. لوتر سند را بر در کلیسا میخکوب کرد و بدین گونه بارقه نوآوری پروتستان مشتعل شد، که در آن هر انسانی را که به رستگاری اهمیت می‌داد، مورد خطاب قرار می‌داد، تا بر علیه اقتدار پاپ قیام کند و به دنبال راه‌های دیگری برای ورود به بهشت باشد.

پاپ استغفارنامه می‌فروشد

از یک چشم‌انداز تاریخی، سفر معنوی همواره غم‌انگیز بوده است، زیرا راهی است بدون همراه، که برای فرد مناسب است، نه برای تمامیت جامعه. همکاری‌های انسانی، به جای سؤالات صرف، نیاز به پاسخ‌های محکم دارند، و آن‌ها که بر علیه ساختارهای خموده دینی قیام می‌کنند، ساختارهای جدیدی به جای آن‌ها برپا می‌کنند. این در مورد دوگانه‌پرستانی اتفاق افتاد، که سفرهای معنوی‌شان به برپایی تأسیسات دینی انجامید. این امر در مورد مارتین لوتر رخ داد، که قوانین، مؤسسات و شاعر کلیسای کاتولیک را به چالش کشید، ولی خودش شروع به نوشتن کتاب‌های قانون جدید کرد، مؤسسات جدید برپا ساخت و شاعر جدیدی ابداع کرد. در مورد بودا و عیسی هم همینطور شد. آن‌ها در جست‌وجوی مصالحه‌ناپذیرشان برای حقیقت، قوانین، شاعر و ساختارهای هندوئیسم و یهودیت سنتی را واژگون کردند. اما به مرور قوانین، شاعر و ساختارهایی که به نام آن‌ها ایجاد شد، به مراتب بیشتر از هر فرد دیگری در تاریخ بود.

خدای جعلی

اکنون که درک بهتری از دین داریم، می‌توانیم به بررسی رابطه میان دین و علم بازگردیم. دو تعبیر افراطی در مورد این رابطه وجود دارد. یک دیدگاه می‌گوید که علم و دین دشمنان قسم‌خورده هستند، و تاریخ نوین با نبرد مرگ و زندگی دانش علمی بر علیه خرافات دینی رقم خورده است. پرتو علم به مرور زمان تاریکی دین را زدود و جهان را به‌طور روزافزونی غیردینی، خردمندانه و منور کرد. اگر چه برخی کشفیات

علمی قطعاً جزمیت دینی را تضعیف کرد، اما این اجتناب‌ناپذیر نبود. برای مثال، جزم مسلمان این است که اسلام توسط پیامبر محمد در قرن هفتم عربی بنیاد نهاده شد، و کثیری از شواهد علمی برای تأیید آن وجود دارد.

آنچه که مهم‌تر است این است که علم، برای ایجاد مؤسسات انسانی باثبات، همواره به کمک دین نیاز دارد. دانشمندان در بارهٔ چگونگی کارکرد جهان تحقیق می‌کنند، اما هیچ روش علمی وجود ندارد تا نشان دهد که انسان‌ها چگونه رفتار کنند. دانشمندان می‌گویند که انسان نمی‌تواند بدون اکسیژن زندگی کند، اما آیا درست است که جانیان را با خفگی اعدام کرد؟ علم جوابی بر چنین سؤالاتی ندارد. این تنها ادیان هستند که راهنمایی‌های لازم را می‌کنند.

با این وجود هر پروژه‌ای که دانشمندان عملاً انتخاب می‌کنند، متأثر از بینش‌های دینی آن‌ها است. برای مثال تأسیس سه آبگیر درهٔ جرج بر رود یانگتسه را در نظر بگیرید. وقتی دولت چین، در سال ۱۹۹۲، تصمیم به احداث این آبگیر گرفت، فیزیک‌دانان می‌توانستند فشاری را که آبگیر باید تحمل کند، محاسبه کنند. اقتصاددانان قادر بودند مخارج احتمالی آن را پیش‌بینی کنند، و مهندسی برق هم میزان تولید برق را برآورد کردند. اما دولت ناچار بود تا عوامل دیگری را هم در نظر بگیرد. با احداث این آبگیر کثیری از روستاها و شهرک‌ها، هزاران نمای باستانی و چشم‌اندازهای طبیعی بی‌مانند و محیط‌های بکر زیستی حیوانات زیر طغیان رودها رفتند. بیش از یک میلیون نفر مجبور به مهاجرت شدند و صدها گونهٔ حیوانی در خطر انقراض قرار گرفتند. به نظر می‌رسد که این آبگیر مستقیماً باعث انقراض

دلفین‌های رود چین شد. مهم نیست که شما در باره سه آنگیر جرج چه فکری می‌کنید، آنچه که روشن است این است که ساخت آن بنا یک سؤال اخلاقی بود، نه علمی. هیچ آزمایش فیزیکی، محاسبه اقتصادی و معادله ریاضی به شما نمی‌گوید که آیا تولید هزاران مگاوات برق و کسب سود از نجات بناهای چینی، یا دلفین‌های رود چین ارزشمندتر است یا نه. در نتیجه چین نمی‌تواند فقط بر پایه نظریات علمی عمل کند و به نوعی دین یا ایدئولوژی هم نیاز دارد.

نقطه نظر افراطی دیگر این است که بگوییم علم و دین کاملاً از هم جدا هستند. علم حقایق را بررسی می‌کند و دین از ارزش‌ها صحبت می‌کند و این دو هرگز به هم نمی‌رسند. دین در مورد حقایق علمی چیزی برای گفتن ندارد، و علم باید در مورد اعتقادات دینی سکوت کند. اگر پاپ فکر می‌کند که زندگی مقدس است و به این دلیل سقط جنین گناه محسوب می‌شود، زیست‌شناسان نه می‌توانند این ادعا را اثبات کنند و نه رد. هر زیست‌شناسی، می‌تواند نظر شخصی خودش را در مورد سخن پاپ بگوید، اما این زیست‌شناس، به عنوان محقق علمی، نمی‌تواند وارد این جدال شود.

این نظر شاید معقول به نظر آید، اما در مورد دین درکی اشتباه دارد. اگر چه علم به‌واقع فقط با حقایق سر و کار دارد، اما دین هیچگاه خود را در حیطه قضاوت‌های اخلاقی محدود نمی‌کند. دین نمی‌تواند راهنمایی عملی پیش روی ما بگذارد، مگر اینکه ادعاهای عملی داشته باشد، و اینجا است که با علم تصادم می‌کند. مهم‌ترین قسمت بسیاری از جدم‌های دینی اصول اخلاقی آن‌ها نیست، بلکه ادعاهایی

است مانند: «خدا وجود دارد»، «روح به خاطر گناهانش در جهنم مجازات خواهد شد»، «کتاب مقدس توسط خدا نوشته شده، نه توسط انسان‌ها»، «پاپ هرگز اشتباه نمی‌کند». این اظهارات حقایق ادعایی factual statement نام دارند تمام این‌ها ادعاهای عملی هستند. بسیاری از بحث‌های داغ دینی و بسیاری از درگیری‌های میان علم و دین به چنین ادعاهای عملی مربوط می‌شود، نه قضاوت‌های اخلاقی.

برای مثال سقط جنین را در نظر بگیرید. مسیحیان مؤمن بر علیه سقط جنین موضع می‌گیرند، در حالی که بسیاری از لیبرال‌ها از آن دفاع می‌کنند. محور اصلی این مشاجره عملی است، نه اخلاقی. مسیحیان و لیبرال‌ها هر دو به تقدس زندگی انسانی باور دارند، اما در مورد برخی حقایق زیستی با هم مخالفند: آیا زندگی انسانی در لحظه بسته شدن نطفه شروع می‌شود، یا در لحظه تولد، و یا جایی در این میان؟ برخی فرهنگ‌های بشری معتقدند که زندگی حتی هنگام تولد هم شروع نمی‌شود. بر اساس گفته شاه بیابان کالاهاری و گروه‌های مختلف اینویت در قطب شمال، زندگی یک فرد در لحظه‌ای شروع می‌شود که نامی به او بدهند. وقتی کودکی متولد می‌شود، مردم قبل از انتخاب نام لحظه‌ای مکث می‌کنند. اگر تصمیم گرفتند که به دلیل نقص مادرزادی یا مشکلات اقتصادی کودک را نگه ندارند، او را می‌کشند. اگر این کار را قبل مراسم نام دهی انجام دهند، آن را کشتن نمی‌دانند. [۲] مردم چنین فرهنگ‌هایی باید با لیبرال‌ها و مسیحیان موافق باشند، که معتقدند زندگی مقدس است و قتل جنایتی وحشتناک است، اما با این وجود از کشتن کودک حمایت می‌کنند.

وقتی ادیان در مورد خود تبلیغات می‌کنند، معمولاً بر ارزش‌های متعالی خود تأکید کنند. اما خدا اغلب در حقایق ادعایی ظریفی پنهان می‌شود. دین کاتولیک خود را به عنوان دین جهانی عشق و همدردی معرفی می‌کند. چه زیبا! چه کسی می‌تواند مخالف عشق و همدردی باشد؟ پس چرا تمام انسان‌ها کاتولیک نیستند؟ زیرا وقتی شما آن احکام ظریف را می‌خوانید، پی می‌برید که دین کاتولیک در ادامه شما را مقید به اطاعت کورکورانه از پاپ می‌کند، که هرگز اشتباه نمی‌کند، حتی وقتی که فرمان شرکت در جنگ‌های صلیبی، و سوزاندن مرتدین در آتش را صادر می‌کند. چنین راهنمایی‌های عملی فقط نتیجهٔ قضاوت‌های اخلاقی نیستند، بلکه حاصل ادغام قضاوت‌های اخلاقی با حقایق ادعایی هم هستند.

وقتی فضای اخلاقی فلسفه را ترک کنیم و به واقعیت‌های تاریخی نظر افکنیم، درمی‌یابیم که داستان‌های مذهبی تقریباً همواره این سه رکن را دارا می‌باشند:

۱. قضاوت‌های اخلاقی، مثل «زندگی انسانی مقدس است».

۲. حقایق ادعایی، مثل «زندگی انسانی از لحظهٔ بسته شدن نطفه شروع

می‌شود».

۳. ادغام قضاوت‌های اخلاقی با حقایق ادعایی، که به راهنمایی‌های عملی

می‌انجامد، مثل «هرگز اجازهٔ سقط جنین ندهید، حتی یک روز بعد از انعقاد نطفه».

علم اختیار یا توانایی رد یا قبول قضاوت‌های اخلاقی ادیان را ندارد. اما دانشمندان حرف‌های زیادی در مورد حقایق ادعایی دینی دارند. برای مثال، زیست‌شناسان برای پاسخ به سؤالات عملی صلاحیت بیشتری از کشیشان دارند، مثل «آیا جنین انسانی یک هفته بعد از انعقاد نطفه دارای دستگاه عصبی است؟ آیا می‌تواند درد را تجربه کند؟»

برای وضوح بیشتر اجازه دهید یک مورد تاریخی واقعی را به طور عمیق‌تر بررسی کنیم، که به ندرت در تبلیغات دینی شنیده می‌شود، اما در زمان خود تأثیر اجتماعی و سیاسی بزرگی بر جای گذارد. پاپ‌ها در اروپای قرون وسطی، از اقتدار سیاسی بسیار گسترده‌ای برخوردار بودند. هر گاه در جایی در اروپا جنگی در می‌گرفت، آن‌ها خواستار کسب اختیار برای تصمیم‌گیری در مورد آن معضل می‌شدند. پاپ‌ها به منظور زمینه‌چینی برای خواست خود جهت کسب اقتدار مداوماً هدیه کنستانتین اروپایی را یادآور می‌شدند. بر اساس این حکایت، کنستانتین، امپراتور روم در ۳۰ مارس سال ۳۱۵ یک فرمان رسمی امضاء کرد که بر اساس آن به پاپ سیلستر اول و وارثان او اختیار داده می‌شد تا کنترل همیشگی بر بخش اروپایی امپراتوری روم را به دست گیرند. پاپ‌ها این سند ارزش‌مند را در بایگانی خود نگه داشتند و هر گاه که با مخالفت شاه‌زادگان، شهرهای ستیزه‌جو و کشاورزان یاغی روبه‌رو می‌شدند، از آن به عنوان یک ابزار تبلیغی نیرومند استفاده می‌کردند.

مردم در اروپای قرون وسطی احترام بزرگی برای احکام امپراتوری باستانی قائل بودند. آن‌ها قویاً معتقد بودند که شاهان و امپراتورها نمایندگان خدا هستند و بر این

باور بودند که هر چه یک سند قدیمی تر باشد، اعتبار بیشتری دارد. کنستانتین از احترام ویژه‌ای برخوردار بود، زیرا او امپراتوری روم را از قلمرو کفر به امپراتوری مسیحی تغییر داد. بدیهی بود که در یک تصادم میان امپال یک شورای شهر در یک دوره خاص و فرمانی که در همان ابتدا توسط خود کنستانتین کبیر صادر شده بود، مردم از سند قدیمی پیروی کنند. از این رو هر گاه پاپ با مخالفت سیاسی مواجه می‌شد، به هدیه کنستانتین متشبت می‌شد، تا آن‌ها را مقید به اطاعت کند. هدیه کنستانتین سنگ بنای مهمی برای تبلیغات پاپ‌ها و برای نظم سیاسی قرون وسطی بود، اما همیشه کارگر نمی‌افتاد.

وقتی ما هدیه کنستانتین را از نزدیک بررسی می‌کنیم، درمی‌یابیم که این

حکایت حاوی سه بخش مجزا است:

قضاوت اخلاقی	حقایق ادعایی	راهنمای عملی
مردم باید به احکام امپراتوری باستانی، بیش از آراء عمومی کنونی احترام بگذارند.	در ۳۰ مارس ۳۱۵ امپراتور کنستانتین تسلط پاپ‌ها بر اروپا را هدیه داد.	اروپایی‌ها در سال ۱۳۱۵ باید از فرامین پاپ اطاعت کند

اعتبار اخلاقی فرامین امپراتوری باستانی دور از بدیهیات است. اغلب اروپایی‌های قرن بیست و یکم فکر می‌کنند که خواست‌های شهروندان امروزی بر فرامین شاهانی که در گذشته‌ای دور زندگی می‌کرده‌اند اولویت دارد. اما علم نمی‌تواند در این بحث اخلاقی شرکت کند، زیرا هیچ آزمایش یا معادله‌ای نمی‌تواند در مورد این موضوع تصمیم بگیرد. اگر یک دانشمند امروزی در یک سفر زمانی به اروپای قرون وسطی سفر می‌کرد، نمی‌توانست برای پیشینیان ما ثابت کند که احکام امپراتورهای باستان برای بحث‌های سیاسی روز آن‌ها نامناسب هستند.

اما حکایت هدیه کنستانتین تنها بر اساس قضاوت‌های اخلاقی استوار نبود، بلکه همچنین حاوی حقایق ادعایی بسیار مشخصی هم بود، که علم برای تعیین صحت و سقم آن قابلیت بالایی دارد. در سال ۱۴۴۱ لورنزو والا — یک کشیش کاتولیک و یک زبان‌شناس پیشگام — یک تحقیق علمی را منتشر کرد، که نشان می‌داد که هدیه کنستانتین تقلبی بوده است. والا سبک و دستور زبان، اصطلاحات و عبارات گوناگون به کار رفته در سند را تجزیه تحلیل کرد. او نشان داد که سند حاوی واژه‌هایی بوده که در زبان لاتین قرن چهارم ناشناخته بودند، و به احتمال قریب به یقین ۴۰۰ سال بعد از مرگ کنستانتین جعل شده بودند. به علاوه، تاریخ سند ۳۰ مارس بود، یعنی «سالی که کنستانتین برای چهارمین بار، و گالیکانوس برای اولین بار کنسول شده بود». در امپراتوری روم هر ساله دو کنسول انتخاب می‌شدند و معمول بود که اسناد را بر اساس سال‌های حکومت کنسولی روم تاریخ بزنند. متأسفانه دوران حکومت چهارم کنستانتین سال ۳۱۵ بود، در حالی که گالیکانوس برای اولین

بار در سال ۳۱۷ به کنسولی انتخاب شده بود. اگر این سند بسیار مهم به واقع در روزهای دوران کنستانتین نگارش شده، نمی‌توانست حاوی چنین اشتباهات سخیفانه‌ای بوده باشد. این مثل این می‌توانست باشد که توماس جفرسون و همکار او تاریخ ۳۴ ژوئیه ۱۷۷۶ را بر اعلامیه استقلال آمریکا بزنند.

امروز تمام مورخین با هم توافق دارند که هدیه کنستانتین زمانی در قرن هشتم در دربار پاپ جعل شد. حتی اگر والا هیچگاه بحثی در مورد اعتبار اخلاقی فرامین امپراتوری باستان نکرد، مطالعه علمی او بنیان آن راهنمای عملی که اروپائیان باید از پاپ اطاعت کنند را در هم ریخت. [۳]

مجلس اوگاندا در تاریخ ۲۰ دسامبر ۲۰۱۳ قانون ضد همجنس‌گرایی را تصویب کرد، که بر اساس آن فعالیت‌های همجنس‌گرایانه جنایی اعلام شدند و مجازات حبس ابد برای برخی از این فعالیت‌ها مقرر شد. حامیان و الهام دهندگان این اقدام گروه‌های مسیحی پروتستان بودند، که معتقد بودند که خدا همجنس‌گرایی را منع می‌کند. آن‌ها به دو نقل از جلد سوم کتاب مقدس، لهوی تیکوس، به عنوان مدرک استناد کردند، که در نقل اول ۱۸:۲۲، می‌گفت: «وارد روابط جنسی با مردی نشو که می‌تواند با یک زن رابطه جنسی داشته باشد» و نیز در نقل دوم ۲۰:۱۳ می‌گفت: «اگر مردی با مرد دیگری رابطه‌ای برقرار کند که می‌تواند با یک زن داشته باشد، هر دوی آن‌ها کار کریه‌ی انجام داده‌اند و لایق مجازات مرگ هستند؛ و در این صورت خود آن‌ها مسبب مرگ‌شان هستند». همین داستان‌های دینی در سده‌های قبل باعث عذاب میلیون‌ها نفر در سراسر دنیا شد. این داستان می‌تواند به صورت زیر خلاصه شود:

قضاوت اخلاقی	حقایق ادعایی	راهنمای عملی
انسان‌ها باید از فرامین الهی اطاعت کنند	در حدود ۳۰۰۰ سال قبل خدا به انسان‌ها فرمان داد تا از فعالیت‌های همجنس‌گرایانه خودداری کنند	مردم باید از فعالیت‌های همجنس‌گرایانه خودداری کنند

آیا این داستان حقیقت دارد؟ دانشمندان نمی‌توانند در مورد این قضاوت که «انسان‌ها باید از خدا اطاعت کنند»، بحث کنند. اما به طور شخصی می‌توان در این مورد مباحثه کرد. شاید شما اعتقاد دارید که حقوق بشر بر اقتدار خدایی اولویت دارد، و اگر خدا به ما فرمان می‌دهد تا حقوق بشر را زیر پا بگذاریم، ما نباید به او گوش کنیم. اما هیچ آزمایش علمی برای تصمیم‌گیری در این باره وجود ندارد.

اما، بر خلاف این، علم بحث‌های زیادی در باره آن حقایق ادعایی که ۳۰۰۰ سال قبل خالق جهان اعضای گونه انسان خردمند را از روابط هم‌جنس‌گرایانه منع کرد، دارد. چطور می‌توانیم از صحت این حکم مطلع شویم؟ بررسی ادبیات مربوطه نشان می‌دهد که اگر چه این حکم در میلیون‌ها کتاب، مقاله و صفحه‌های اینترنت تکرار شده است، اما همگی بر یک منبع واحد تکیه می‌کنند: کتاب مقدس. اگر این طور است، یک محقق می‌تواند سؤال کند، چه کسی و در چه زمانی کتاب مقدس را نوشته است؟ توجه داشته باشید که این یک سؤال عملی است، نه یک سؤال ارزشی. یهودیان

و مسیحیان مؤمن می‌گویند که حداقل جلد سوم کتاب مقدس، لهوی تیکوس، توسط خدا به موسی در کوه سینا نازل شد و از آن لحظه به بعد هیچ کلامی به آن اضافه و حذف نشده است. «اما»، محققین باز پافشاری می‌کنند: «چطور می‌توان از آن مطمئن بود؟ با این همه پاپ می‌گوید که هدیه کنستانتین توسط خود کنستانتین در قرن چهارم نگارش شده است، در حالی که به‌واقع ۴۰۰ سال بعد توسط منشی پاپ جعل شد».

ما اکنون می‌توانیم از زرادخانه کاملی از روش‌های علمی استفاده کنیم تا معین کنیم که کتاب مقدس توسط چه کسی و در چه زمانی نگارش شده است. محققین این کار را طی بیش از یک سده به دقت به انجام رسانده‌اند و اگر کسی علاقمند باشد، می‌تواند تألیفات جامعی در باره یافته‌های آن‌ها بخواند. اگر بخواهیم این داستان طولانی را کوتاه کنیم، می‌توانیم اشاره کنیم که اکثر بررسی‌های انتقادی علمی با هم توافق دارند که کتاب مقدس مجموعه‌ای از انبوه متون مختلف است که توسط افراد مختلف در زمان‌های متفاوت نگاشته شده است، که تا مدت زمانی طولانی بعد از زمان کتاب مقدس، در یک مجموعه واحد کتاب مقدس جمع‌آوری نشده بودند. برای مثال، محققین مشترکاً توافق دارند که، جلد پنجم کتاب مقدس در زمان داوود شاه، احتمالاً زمانی در ۶۲۰ قبل از میلاد، به عنوان بخشی از کمپین تبلیغاتی، جهت تقویت اقتدار جوسیا، در دربار شاه یوسیای یهودا، نگاشته شده است. جلد سوم کتاب مقدس، لهوی تیکوس، در زمانی باز هم بعدتر، اما نه قبل از ۵۰۰ قبل از میلاد نوشته شده است.

در رابطه با این ادعا که یهودیان محتاطانه متون کتاب مقدس را حفظ کرده‌اند، بدون آن که در آن دخل و تصرف کرده باشند، محققین به این نتیجه رسیده‌اند که کتاب مقدس یهودیت به تمامی فاقد متون دینی بوده است و در تشابه با بسیاری از آئین‌های همجوار خود در خاور میانه، یک آئین دینی معمولی عصر آهن بود، که نه کنیسه‌ای داشت، نه یهووایی، نه خاخامی، و نه حتی کتاب مقدسی. اما به جای این‌ها تشریفاتی معبدی تدوین کرده بود، که اکثر آن مربوط به قربانی کردن حیوانات برای یک خدای آسمانی حسود بود، تا او هم در ازای آن، با باران‌های فصلی و پیروزی‌های نظامی به مردمش برکت عطا کند. سرآمدان دینی آن مرکب بود از خانواده‌های کشیشی، که مقام‌شان موروثی بود، نه بر اساس صلاحیت فکری‌شان. اکثر کشیشان بی سواد درگیر تشریفات و مراسم معبد بودند و وقت چندانی برای نوشتن و مطالعه متون مقدس نداشتند.

طی دوره دوم معبد، یک برگزیده دینی رقیب شکل گرفت. آموختگان یهودی، که به نوشتن و تفسیر متون مشغول بودند، بخشاً تحت نفوذ پارسی‌ها و یونانی‌ها به مرور موقعیت بهتری بدست آوردند. این آموختگان تدریجاً به عنوان خاخام شناخته شدند و متونی که گردآوری می‌کردند «کتاب مقدس» نام گرفت. اعتبار خاخامی بر پایه قابلیت‌های فکری فردی استوار بود، نه انتساب‌های موروثی. تصادم میان سرآمدان باسواد جدید و خانواده‌های کشیشی قدیمی اجتناب‌ناپذیر می‌نمود. رومیان در سال ۷۰ میلادی اورشلیم و معبد آن را به آتش کشیدند و همزمان شورش بزرگ یهودی را سرکوب کردند، که این به نفع خاخام‌ها تمام شد. با تخریب معابد، خانواده‌های

کشیشی اقتدار دینی، پایه‌های اقتصادی و دلیل وجودی خود را از دست دادند. یهودیت سنتی — که بر پایهٔ معابد، کشیشان و جنگ‌جویان سر از تن جدا کن استوار بود — از بین رفت و جای آن را یهودیت کتابی جدید، خاخام‌ها و آموختگان سرتراشیده گرفت. نقطهٔ قوت اصلی آموختگان تفسیر کردن بود. آن‌ها از این توانایی نه تنها برای توصیف این که چرا خدای متعال اجازه داد تا معبدش را تخریب کنند، استفاده می‌کردند، بلکه همچنین از آن برای پل زدن میان شکاف عظیم اورشلیم قدیمی توصیف شده در حکایت‌های کتاب مقدس و یهودیت متفاوتی که آفریده بودند، بهره‌برداری می‌کردند. [۴]

بر اساس اطلاعات علمی موجود، مخالفت‌های جلد سوم کتاب مقدس با هم‌جنس‌گرایی، چیزی بیش از بازتاب تعصبات مشتی کشیش و آموختهٔ اورشلیم باستان نبوده است. اگر چه علم نمی‌تواند در مورد این که آیا مردم باید از فرمان خدا اطاعت کنند یا نه، تصمیم بگیرد، اما می‌تواند به نکات مناسب بسیاری در بارهٔ خاستگاه کتاب مقدس اشاره کند. اگر سیاست‌مداران اوگاندا گمان می‌کنند که آن نیروی اقتداری، که کیهان و کهکشان و سیاه‌چاله‌ها را آفریده، با یک معاشرت لذت‌بخش دو انسان خردمندِ مذکر در هم خواهد ریخت، پس علم می‌تواند به آن‌ها کمک کند تا به خاطر این خیال مسخرهٔ خود از اشتباه در آیند.

جزم مقدس

در حقیقت، همیشه آسان نیست که قضاوت‌های اخلاقی را از حقایق ادعایی تفکیک نمود. ادیان این تمایل آزارندهٔ تبدیل حقایق ادعایی به قضاوت‌های اخلاقی را دارند، و از آنجا، بحث‌های نسبتاً ساده را بسیار آشفته و مبهم می‌کنند. این حقیقت ادعایی که «خدا کتاب مقدس را نوشت» بسیار زیاد به دستور اخلاقی «تو باید باور داشته باشی که خدا کتاب مقدس را نوشت» تبدیل می‌شود. باور بر این حقیقت ادعایی، در خود یک تقوا می‌شود، در حالی که تردید به آن یک گناه نابخشودنی محسوب می‌شود.

اما قضاوت‌های اخلاقی اغلب حقایق ادعایی را در خود پنهان دارند، که کسی زحمت اشاره به آن‌ها را به خود نمی‌دهد، زیرا گمان می‌کند که در ورای هر شکی به اثبات رسیده است. قضاوت اخلاقی «زندگی انسانی مقدس است» (که علم نمی‌تواند آن را به آزمایش بگذارد) می‌تواند حقیقت ادعایی «هر انسانی یک روح جاوید دارد» را در خود پنهان داشته باشد (که علم امکان بحث روی آن را دارد). به همین شکل، این ادعا را در نظر بگیرید که یک ناسیونالیست آمریکایی می‌گوید: «ملت آمریکا مقدس است». این قضاوت به ظاهر اخلاقی در حقیقت بر حقایقی ادعایی، مثل «ایالات متحده در اکثر دستاوردهای اخلاقی، علمی و اقتصادی دهه‌های اخیر پیشگام بوده است»، دلالت دارد. در حالی که بررسی علمی این ادعا که «ملت آمریکا مقدس است»، ناممکن می‌نماید، اما وقتی این ادعای مستتر در این قضاوت را بررسی می‌کنیم، می‌توانیم از نظر علمی پی ببریم که آیا ایالات متحده به‌واقع سهیم بیشتری در دستاوردهای اخلاقی، علمی و اقتصادی داشته، یا نه.

این امر برخی از فلاسفه، مثل سم هریس، را واداشته تا استدلال کنند که علم در هر حال می‌تواند معماهای اخلاقی را حل کند، زیرا ارزش‌های انسانی همواره حقایقی ادعایی در خود پنهان دارند. هریس معتقد است که تمام انسان‌ها در یک ارزش والا مشترک هستند: به حداقل رساندن درد و کسب منتهای خوشبختی. تمام بحث‌های اخلاقی، بحث‌های حقیقی هستند. [۵] مسلمانان بنیادگرا در آرزوی رفتن به بهشت هستند، تا به خوشبختی برسند. لیبرال‌ها گمان می‌کنند که افزایش آزادی انسانی، خوشبختی را به حد اعلی می‌رساند، و ناسئونالیست‌های آلمانی گمان می‌کنند که صلاح تمامی مردم در این است که فقط بگذارند برلین این سیاره را هدایت کند. بر اساس هریس اسلامیت‌ها، لیبرال‌ها و ناسیونالیست‌ها از نظر اخلاقی بحثی با هم ندارند؛ آن‌ها بر سر چگونگی تحقق عملی هدف مشترک به بهترین نحو، با هم مخالفند.

اما حتی اگر حق با هریس باشد و حتی اگر تمامی انسان‌ها خوشبختی را گرامی می‌دارند، از نظر عملی بسیار دشوار خواهد بود تا به کمک این نگرش بتوانیم در مورد مشاجرات اخلاقی تصمیم بگیریم، به خصوص به این دلیل که ما هیچ تعریف یا معیار علمی از خوشبختی در دست نداریم. مورد آبنگیر سه گانه جورج را در نظر بگیرید. حتی اگر توافق داشته باشیم که هدف نهایی پروژه، تبدیل جهان به محلی دلپذیر است، چطور می‌توانیم بگوییم که تولید برق ارزان، در مقایسه با دفاع از سبک‌های زندگی سنتی یا نجات دلفین‌های کمیاب رودخانه چین، خوشبختی همگانی بیشتری را به ارمغان خواهد آورد؟ تا زمانی که به راز هشیاری پی نبرده‌ایم، نمی‌توانیم معیاری

فراگیر برای لذت و درد به دست دهیم، و قادر هم نیستیم تجربه لذت و درد در افراد مختلف را با هم مقایسه کنیم، حال مقایسه گونه‌های متفاوت جای خود دارد. وقتی یک میلیارد چینی را از برق ارزان‌تر بهره‌مند کنیم، چند واحد خوشبختی تولید خواهد شد؟ اگر یک گونه کامل از دلفین‌ها منقرض شود، چند واحد رنج تولید خواهد شد؟ آیا به‌واقع لذت و درد واحدهایی ریاضی هستند، که در درجه اول بتوانند با علائم مثبت و منفی محاسبه شوند؟ خوردن بستنی لذت‌بخش است. رسیدن به عشق حقیقی باز هم لذت‌بخش‌تر است. آیا گمان می‌کنید که اگر به اندازه کافی بستنی بخورید، تراکم لذت حاصله بتواند با خلسه ناشی از عشق حقیقی برابری کند؟

در نتیجه، اگرچه علم بسیار بیش از آنچه که فکر می‌کنیم، بتواند در گشایش بحث‌های اخلاقی به ما کمک کند، اما هنوز مرزی وجود دارد که نمی‌تواند از آن عبور کند. برپایی نظام‌های اجتماعی گسترده، بدون وجود یک بصیرت دینی برای ما ناممکن خواهد بود. حتی دانشگاه‌ها و آزمایشگاه‌ها هم نیاز به مساعدت‌های دینی دارند. دین توجیه اخلاقی برای تحقیقات علمی در اختیار ما می‌گذارد و در مقابل، بر دستور کار علمی و زمینه استفاده از کشفیات علمی بدست آمده، اعمال نفوذ می‌کند. بنابر این، بدون در نظر گرفتن نقش باورهای دینی، نمی‌توان درکی از تاریخ علم بدست آورد. دانشمندان در این مورد به ندرت با هم مشاجره می‌کنند، اما انقلاب علمی، خود، در یکی از جذماندیش‌ترین، متعصب‌ترین و مذهبی‌ترین جوامع تاریخ آغاز شد.

شکار ساحره

ما اغلب علم را با ارزش‌های مادی‌گرایی و انعطاف‌پذیری تداعی می‌کنیم. در این صورت، هر جای دیگری در دنیا برای وقوع انقلاب علمی مناسب‌تر از اروپای پیشانویین می‌توانست باشد. اروپای دوران کریستف کلمب، کوپرنیک و نیوتون مرکز تجمع متعصب‌ترین ادیان دنیا بود، که در آن کمترین نشان از انعطاف‌پذیری یافت نمی‌شد. پرتو انقلاب علمی در جامعه‌ای افتاده بود که یهودیان و مسلمانان را در آن طرد می‌کردند، ملحدین را در ابعاد گسترده می‌سوزاندند و هر خانم مسن دوست‌دار گربه را ساحره می‌انگاشتند و وقتی قرص کامل ماه را می‌دیدند، یک جنگ دینی راه می‌انداختند.

اگر زمانی در ۱۶۰۰ به قاهره یا استانبول سفر می‌کردید، می‌توانستید در آنجا کلان‌شهرهایی بیابید که سنی‌ها، شیعیان، مسیحیان ارتدکس، کاتولیک، ارمنی‌ها، کاپت‌ها، یهودیان و حتی گاهی هندوهای را ببینید که در یک توازن نسبی در کنار هم زندگی می‌کنند. حتی اگر اختلافاتی با هم داشتند و شورش‌هایی سر بر می‌آورد و حتی اگر امپراتوری عثمانی مرتباً مردم را به بهانه‌های دینی مورد تبعیض قرار می‌داد، با این وجود، در مقایسه با اروپا، یک بهشت لیبرالی محسوب می‌شد. اگر کسی به پاریس و لندن آن زمان سفر می‌کرد، این شهرها را مملو از افراطی‌گری مذهبی می‌یافت، که در آن‌ها فقط آن‌هایی که متعلق به قشر حاکم بودند می‌توانستند زنده بمانند. در لندن کاتولیک‌ها را می‌کشتند و در پاریس پروتستان‌ها را می‌کشتند. یهودیان را مدت‌ها پیش بیرون رانده بودند و کسی حتی در رؤیاهایش هم تصور

نمی‌کرد که به مسلمانان اجازه ورود داده شود. و با این وجود انقلاب علمی در لندن و پاریس آغاز شد، نه در قاهره و استانبول.

مرسوم است که تاریخ مدرنیته را تاریخ نبرد میان علم و دین بدانند. علم و دین، به‌طور نظری، بیش از هر چیزی علاقمند به حقیقت هستند، از این رو هر کدام معتقد به حقیقت متفاوتی است که در تصادم با یکدیگرند. اما نه علم و نه دین، هیچ‌کدام اهمیت چندانی به حقیقت نمی‌دهند، به این دلیل می‌توانند به‌سادگی مصالحه، همزیستی و حتی همکاری کنند.

دین بیش از هر چیز علاقمند به نظم است و هدفش ایجاد و حفظ ساختار اجتماعی است. علم بیش از هر چیز علاقمند به قدرت است و هدفش کسب قدرت برای معالجه بیماری‌ها، راه‌اندازی جنگ‌ها و تولید غذا است. دانشمندان و کشیشان به عنوان فرد، شاید اهمیت زیادی به حقیقت بدهند، اما علم و دین در قالب نهادهای جمعی، نظم و قدرت را بر حقیقت ترجیح می‌دهند، بنابر این می‌توانند همبسترهای خوبی برای هم باشند. جست‌وجوی مصالحه‌ناپذیر حقیقت یک سفر معنوی است که به ندرت می‌تواند در محدوده نهادهای علمی یا دینی بگنجد.

در نتیجه بسیار صحیح‌تر خواهد بود تا تاریخ نوین را، به عنوان فرآیند انجام یک معامله میان علم و یک دین معین، یعنی انسان‌گرایی، ببینیم. جامعه نوین به جدم‌های انسان‌گرا باور دارد و از علم نه برای زیر سؤال بردن این جدم‌ها، بلکه برای بکار بستن آن‌ها استفاده می‌کند. محتمل به نظر نمی‌رسد که نظریات خالص علمی در قرن بیست و یکم جای جدم‌های انسان‌گرا را بگیرد. اما پیوند میان علم و

انسان‌گرایی می‌تواند گسسته شود و جای خود را به نوع بسیار متفاوتی از معامله میان علم و نوعی دین جدید پسانسان‌گرا بدهد. ما دو فصل آینده را به درک پیوند نوین میان علم و انسان‌گرایی اختصاص خواهیم داد. بخش سوم و آخر کتاب توضیح خواهد داد که چرا این پیوند در حال تلاشی است و چه معامله جدیدی باید جای آن را بگیرد.

۶

قرارداد نوین

مدرنیته یک قرارداد است. همه ما روزی که متولد می‌شویم، امضای خود را در پای این قرارداد می‌گذاریم و این قرارداد زندگی ما را تا لحظه مرگ رقم می‌زند. تاکنون افراد بسیار معدودی بوده‌اند که این قرارداد را زیر پا گذاشته‌اند، یا از آن فراتر رفته‌اند. این قرارداد غذا، کار و رؤیاهای ما را می‌سازد، و تصمیم می‌گیرد که کجا زندگی کنیم، چه کسی را دوست داشته باشیم و چطور بعد از آن زندگی خود را سامان دهیم.

مدرنیته، در نظر اول، یک قرارداد بسیار پیچیده جلوه می‌کند، و تعداد کمی تلاش می‌کنند بفهمند چه چیزی را امضاء کرده‌اند. چنین به نظر می‌آید که شما نرم‌افزاری را دانلود می‌کنید، که همراه با آن یک قرارداد حقوقی، مرکب از ده‌ها صفحه وجود دارد. شما نگاهی به آن می‌اندازید و بلافاصله به صفحه آخر می‌روید تا روی دکمه موافقم قرارداد کلیک کنید و سپس همه چیز را فراموش می‌کنید. اما

مدرنیته در حقیقت یک قرارداد بسیار ساده است. تمام قرارداد می‌تواند در یک جمله خلاصه شود: انسان‌ها در ازای کسب قدرت از معنا دست برمی‌دارند.

اغلب فرهنگ‌ها، تا مقطع عصر نوین، بر این باور بوده‌اند که انسان‌ها در نقشه بزرگ جهانی جایگاهی دارند. این نقشه توسط خدایان مقتدر، یا قوانین ازلی طبیعت طراحی شده، که بشریت قادر به تغییر آن نیست. این نقشه جهانی به زندگی انسانی معنا می‌دهد، اما نیروی انسانی را محدود می‌کند. انسان‌ها بسیار به بازیگران یک نمایش شباهت دارند، که نمایش‌نامه مفهوم هر واژه، اشک و حرکتی را تعیین می‌کند، و محدودیت‌های دقیقی بر شیوه اجرای نمایش می‌گذارد. هاملت نمی‌تواند کلاودیوس را در پرده اول به قتل برساند، یا دانمارک را به قصد یک اشرم در هند ترک کند. شکسپیری اجازه این کار را به او نمی‌دهد. انسان‌ها هم، به همین شکل، نمی‌توانند تا ابد زنده باشند، از تمام بیماری‌ها در امان باشند و آن‌طور که می‌خواهند رفتار کنند، زیرا این‌ها در نمایش‌نامه قید نشده‌اند.

انسان‌های پیشانویین معتقد بودند که زندگی‌شان، در ازای از دست دادن قدرت، معنا خواهد یافت. و این باورها تأثیر خود را بر تصمیمات‌شان می‌گذاشت، مثلاً برای حضور شجاعانه در میدان مبارزه، برای پشتیبانی از یک شاه قانونی، برای تناول غذاهای ممنوعه به عنوان صبحانه، یا برای مراوده با زن همسایه. این امر البته عواقب ناخوشایند خود را به دنبال داشت، اما انسان‌ها را از نظر روحی برای مقابله با فجایع آماده می‌کرد. اگر فاجعه‌ای وحشتناک، مثل جنگ، طاعون و خشک‌سالی، روی می‌داد، مردم خود را با این باور تسلی می‌دادند که: «همه ما نقشی در این بازی عظیم

جهانی داریم، که توسط خدایان یا قوانین طبیعت تنظیم شده است. ما اطلاعی از این نقشه‌ها نداریم، اما می‌توانیم مطمئن باشیم که هر چیزی به قصد خاصی رخ می‌دهد. حتی این جنگ، طاعون و خشک‌سالی وحشتناک جایگاه خود را در یک برنامهٔ عظیم‌تر دارد. به علاوه، چنین توقع داریم که نویسنده نمایش را با پایان خوش به اتمام برساند. بنابر این حتی جنگ، طاعون و خشک‌سالی به منظور خیرخواهانه‌ای طراحی شده — اگر چه نه در این لحظه و نه در این مکان، بلکه در آن دنیا».

فرهنگ نوین اعتقادی به نقشهٔ بزرگ جهانی ندارد. ما بازیگران یک نمایش ماوراء طبیعی نیستیم. زندگی نه نمایش‌نامه‌ای دارد، نه نمایش‌نامه‌نویس، نه مدیر، نه تولیدکننده، و نه معنایی. تا آنجا که دانش علمی به ما نشان می‌دهد، جهان فرآیندی کور و بی‌هدف است که، علیرغم سرو صدای زیاد، فاقد معنا است. ما طی حضور بسیار کوتاه خود بر روی زمین، فریاد می‌کشیم و نخوت می‌ورزیم و بعد همه چیز خاموش می‌شود.

اگر چه دست‌نوشته‌ای وجود ندارد و انسان‌ها نقشی در نمایش بزرگ ندارند، حوادث وحشتناکی بر ما می‌گذرد و هیچ قدرتی وجود ندارد تا ما را نجات دهد، یا به رنج ما معنا بخشد. نه پایانی خوش، و نه پایانی شوم. اساساً هیچ پایانی در انتظار ما نیست. حوادث، یکی پس از دیگری، رخ می‌دهند. دنیای نوین به هدفی اعتقاد ندارد، و فقط رخداد را می‌شناسد. اگر مدرنیته شعاری داشته باشد، اینست: «اتفاق می‌افتد!».

از طرف دیگر، اگر همه چیز بدون پیروی از یک نمایش‌نامه یا هدفی معین رخ می‌دهد، پس انسان‌ها در هیچ نقش از پیش تعیین شده‌ای محصور نیستند. ما می‌توانیم هر کاری که می‌خواهیم، انجام دهیم، به شرط این که راهی برای انجامش بیابیم. تنها چیزی که ما را محدود می‌کند، نادانی ماست. هیچ معنای فراگیری در طاعون و خشک‌سالی نیست، اما ما می‌توانیم آن‌ها را ریشه‌کن کنیم. جنگ‌ها برای آینده بهتر ضرورتی ندارند، زیرا ما توانایی برقراری صلح را داریم. بعد از مرگ بهشتی در انتظار ما نیست، اما ما می‌توانیم بهشت را اینجا بر روی زمین ایجاد کنیم، و فقط اگر بتوانیم بر برخی مشکلات فنی چیره شویم، قادر خواهیم بود تا ابد در آن زندگی کنیم.

اگر روی تحقیقات سرمایه‌گذاری مالی کنیم، دستاوردهای علمی به پیشرفت‌های فنی شتاب خواهند داد. فن‌آوری‌های نوین نیروی لازم برای رشد اقتصادی را فراهم می‌کنند، و شکوفایی اقتصادی می‌تواند منابع تحقیقاتی باز هم بیشتری در اختیار ما بگذارد. با گذشت هر دهه، از غذای بیشتر، وسایل نقلیه سریع‌تر، و خدمات پزشکی بهتری بهره‌مند می‌شویم. روزی دانش ما چنان گسترش خواهد یافت و فن‌آوری ما به قدری پیشرفت خواهد کرد که خواهیم توانست اکسیر جوانی جاوید، خوشبختی حقیقی و هر دارویی را که بخواهیم به‌دست آوریم، و آنگاه دیگر هیچ خدایی ما را متوقف نخواهد کرد.

قرارداد نوین با خود و سوسه‌های عظیم و تهدیدهای بزرگ به‌همراه دارد. قدرت مطلق در پیش روی ما، و تقریباً در دسترس است، اما در زیر پای ما یک پرتگاه پوچی

کامل گسترده است. زندگی نوین، در بعد عملی، دربردارندهٔ جست‌وجوی بی‌وقفه برای قدرت، در جهانی خالی از معنا است. فرهنگ نوین نیرومندترین فرهنگ در تاریخ است، که بی‌وقفه در حال تحقیق، ابداع، کشف و شکوفایی است و همزمان بیش از فرهنگ‌های پیشین خود را درگیر دغدغهٔ وجودی کرده است.

این فصل تلاش‌های نوین برای کسب قدرت را مورد بحث قرار می‌دهد. این‌که چطور بشر با به کار بستن نیروی فزایندهٔ خود تلاش کرده تا به‌شکلی ذره‌ای معنا در جهان بی‌پایان پوچی بدمد، موضوع بحث فصل بعدی خواهد بود. بله، ما انسان‌های نوین عهد کرده‌ایم تا معنا را در پای قدرت قربانی کنیم، اما کسی در آنجا نیست که ما را برای متعهد کردن مان به وعده‌ای که داده‌ایم مقید کند. ما گمان می‌کنیم که به قدری زیرک هستیم که بتوانیم از مزایای کامل قرارداد نوین بهره‌مند شویم، بدون آن که بهایی برای آن بپردازیم.

چرا بانک‌داران با خفاش‌ها تفاوت دارند

جست‌وجوی نوین برای قدرت نیروی محرکهٔ خود را از اتحاد میان پیشرفت علمی و رشد اقتصادی می‌گرفت. علم، در طی تاریخ، پیشرفتی لاکپشت‌وار داشت و اقتصاد در انجماد عمیقی بسر می‌برد. رشد تدریجی جمعیت انسانی افزایش تدریجی تولید را در خود می‌بلعید و کشفیات پراکنده و نامنظم، گاهی منجر به رشد سرانه می‌شد، اما این فرآیندی بسیار کند بود.

اگر صد روستایی در سال ۱۰۰۰ میلادی، صد تن گندم تولید می‌کردند، و صد و پنج روستایی در سال ۱۱۰۰، صد و هفت تن گندم تولید می‌کردند، این رشد، تغییری در آهنگ زندگی یا نظم سیاسی - اجتماعی ایجاد نمی‌کرد. اما در تفاوت با عصر پیشانویس، که مردم توجهی به پیشرفت نداشتند، مردم در عصر نوین در شکوفایی غوطه می‌خورند. شاهزاده‌ها، کشیشان و کشاورزان فرض می‌کردند که تولید انسانی کمابیش ثابت است، و یک فرد فقط می‌توانست خود را با دزدی از دیگری غنی کند و رفاه بیشتری در انتظار نوه‌های آن‌ها نمی‌تواند باشد.

این رکود منجر به ایجاد مشکلات عظیمی بر سر راه تأمین مالی پروژه‌های جدید می‌شد. خشکاندن باتلاق، ساختن پل و دروازه، بدون سرمایه مناسب، کار آسانی نبود، حال از اشاره به غنی‌تر کردن گندم، کشف منابع انرژی جدید، یا احداث راه‌های بازرگانی جدید، صرف نظر می‌کنیم. تأمین مالی در آن زمان ناچیز بود، زیرا اعتبار زیادی وجود نداشت. اعتبار نازل بود، زیرا مردم به رشد باور نداشتند و مردم به رشد باور نداشتند، زیرا اقتصاد را کد بود. و رکود بدین شکل خود را جاودانی می‌کرد.

فرض کنید که در شهرکی قرون وسطایی زندگی می‌کنید و از شیوع سالانه اسهال خونی رنج می‌برید. شما تصمیم می‌گیرید تا راه علاجی بیابید و به این منظور تلاش می‌کنید تا برای ایجاد یک آزمایشگاه منبع مالی پیدا کنید، تا گیاهان دارویی و اقلام شیمیایی عجیب و غریب بخرید، دست‌یارانی استخدام کنید و برای مشورت با دکترهای معروف سفر کنید. شما همچنین برای غذای خود و خانواده خود در طی مدت تحقیقات احتیاج به پول دارید. اما پول زیادی ندارید. شما می‌توانید به سراع

یک تولید کننده الوار، یک آهنگر و یک نانوا بروید و از آنها بخواهید تا نیازهای مالی شما را به مدت چند سالی برآورده کنند و به آنها قول دهید که وقتی بالاخره درمان لازم را پیدا کردید و ثروتمند شدید، بدهی خود را بپردازید.

اما متأسفانه تولید کننده الوار، آهنگر و نانوا شرط شما را نمی‌پذیرند. آنها ناچارند شکم خانواده‌شان را همین امروز سیر کنند و به معجزه پزشکی هم اعتقاد ندارند. آنها ساده‌لوح نیستند و هرگز در عمر خود نشنیده‌اند که کسی داروی جدیدی برای یک بیماری نگران‌کننده یافته باشد. اگر شما می‌خواهید خرید کنید، باید پول نقد بپردازید. اما در جایی که هنوز دارویی کشف نکرده‌اید و تمام اوقات شما در کار تحقیقی سپری می‌شود، چطور می‌توانید پول لازم را فراهم کنید؟ شما، در شرایطی که اسهال خونی مردم شهرک را می‌آزارد، ناچارید علی‌رغم میل‌تان بازگردید تا مزرعه‌تان را شخم بزنید. کسی هم به فکر یافتن درمان جدیدی نیست و حتی یک سکه طلا هم دست به دست نمی‌گردد. اقتصاد به این شکل منجمد می‌شود و علم باز می‌ایستد.

این دور باطل در عصر نوین شکسته شد، و این احتمالاً به دلیل افزایش اعتماد مردم به آینده و اثر معجزه‌آسای ناشی از ایجاد اعتبار بود. اعتبار بیان اقتصادی اعتماد است. من اگر امروز بخواهم داروی جدیدی تولید کنم، بدون این که سرمایه لازم را داشته باشم، می‌توانم از بانک وام بگیرم، یا به سرمایه‌گذاران خصوصی و صندوق مالی مراجعه کنم. فکر می‌کنید وقتی ابولا در تابستات ۲۰۱۴ در آفریقای شرقی شیوع پیدا کرد، چه اتفاقی بر سر سهام شرکت‌های داروسازی، که مشغول تولید دارو و واکسن بر

ضد ابولا بودند، افتاد؟ آن سهام صعود کردند. سهام شرکت تکمیرا تا ۵۰ درصد، و سهام شرکت بایوکریست تا ۹۰ درصد افزایش پیدا کردند. شیوع طاعون در قرون وسطی باعث شد تا مردم به آسمان چشم بدوزند و از درگاه خدا، به خاطر گناهان‌شان طلب مغفرت کنند. امروز، وقتی مردم چیزی در بارهٔ یک بیماری همه‌گیر کشندهٔ جدید می‌شنوند، تلفن‌هاشان را بیرون می‌آورند و به دلال سهام‌شان زنگ می‌زنند. حتی یک بیماری همه‌گیر برای بورس سهام، یک موقعیت تجاری است.

اگر سرمایه‌گذاری‌های جدید سرانجامی موفقیت‌آمیز پیدا کنند، اعتماد مردم بر آینده افزایش می‌یابد، اعتبار گسترش می‌یابد، نرخ بهره پایین می‌آید، کارآفرینان می‌توانند راحت‌تر سرمایه فراهم کنند، و اقتصاد و پیشرفت علمی شکوفا می‌شود.

این بر روی کاغذ ساده به نظر می‌آید. پس چرا بشر برای شکوفایی اقتصادی ناگزیر بود تا عصر نوین صبر کند؟ مردم طی هزاران سال باور کمی به شکوفایی در آینده داشتند، نه از این رو که احمق بودند، بلکه به این دلیل که رشد با احساس درونی و میراث تکاملی ما و شیوهٔ کارکرد دنیا سازگار نیست. اکثر نظام‌های طبیعی در حالت توازن متقابل با یکدیگر عمل می‌کنند، و مبارزه برای بقاء یک بازی «نه برد - نه باخت» است که در آن بهای پیشرفت یکی را دیگری می‌پردازد.

برای مثال، سالانه میزان معینی چمن در درهٔ خاصی می‌روید. چمن به یک جمعیت مرکب از حدوداً ده هزار خرگوش امکان بقاء می‌دهد، که در میان آن‌ها به تعداد کافی خرگوش‌های کند، احمق و بداقبال وجود دارد، تا طعمهٔ صد روباه شوند. اگر یک روباه بسیار زرنگ باشد و بیش از تعداد معمول خرگوش شکار کند، روباه

دیگر احتمالاً از قحطی خواهد مرد. اگر تمام روباه‌ها به نحوی بتوانند همزمان خرگوش‌های بیشتر شکار کنند، جمعیت خرگوش‌ها منقرض خواهد شد و این باعث قحطی بسیاری از روباه‌ها در سال بعد خواهد شد. اگر چه نوسانات مقطعی هم در بازار خرگوش وجود دارد، اما روباه‌ها در درازمدت نمی‌توانند، مثلاً، سالانه سه درصد بیشتر از سال قبل خرگوش شکار کنند.

برخی واقعیات زیست‌محیطی طبعاً پیچیده‌تر هستند و تمام مبارزات برای بقاء بازی «نه برد - نه باخت» نیستند. بسیاری از حیوانات با هم به گونه‌ای مؤثر همکاری می‌کنند و حتی شماری از آن‌ها هم به دیگران وام می‌دهند. معروف‌ترین وام‌دهندگان در طبیعت خفاش‌های خون‌آشام هستند. هزاران خفاش خون‌آشام در درون غارها جمع می‌شوند و شبانه برای جست‌وجوی طعمه پرواز می‌کنند. وقتی پرنده‌ای که خوابیده یا پستان‌دار غیر محتاطی را می‌یابند، شکاف کوچکی روی پوستش ایجاد می‌کنند و خونش را می‌مکنند. اما همهٔ خفاش‌ها هر شب طعمه پیدا نمی‌کنند و برای اینکه بتوانند از عهدهٔ زندگی نامعلوم خود برآیند، به یکدیگر خون وام می‌دهند. خفاشی که موفق به یافتن طعمه نشده به خانه بازمی‌گردد و از دوستان خوش‌اقبال‌تر خود تقاضای خون دزدیده شده می‌کند. خفاش‌های خون‌آشام به خوبی به خاطر می‌آورند که به چه کسی خون قرض داده‌اند، پس اگر خفاشی در فرصت‌های بعدی، دست خالی به خانه بازگردد، برای کسب مساعدت به دوست مقروض خود مراجعه می‌کند.

اما خفاش‌های خون‌آشام، بر خلاف بانک‌داران، هرگز طلب بهره نمی‌کنند. اگر خفاش الف به خفاش ب ده سانتی‌لیتر خون وام داده، خفاش ب همان میزان را باز خواهد گرداند. خفاش‌ها از وام‌دهی برای تأمین مالی فعالیت‌های جدید و شکوفایی بازار خون‌میکی هم استفاده نمی‌کنند، زیرا از آنجا که خون توسط حیوانات دیگر تولید شده، خفاش‌ها هیچ امکانی برای افزایش تولید ندارند. و باز از آنجا که بازار خون نوسانات خود را دارد، خفاش‌ها نمی‌توانند فرض کنند که در سال ۲۰۱۷ سه درصد افزایش خون نسبت به سال قبل موجود باشد، و در سال ۲۰۱۸ بازار خون باز هم سه درصد دیگر رشد نشان دهد. در نتیجه، خفاش‌های خون‌آشام به شکوفایی باور ندارند. [۱] انسان‌ها، طی میلیون‌ها سال تکامل، در وضعیت مشابهی با خفاش‌ها، روباه‌ها و خرگوش‌ها به سر می‌بردند. از این رو انسان‌ها هم در باور به شکوفایی مشکل داشتند.

کیک معجزه

پیامدهای تکامل، انسان‌ها را عادت داده تا دنیا را به شکل یک کیک ثابت ببینند. اگر کسی تکه بزرگ‌تری از کیک را برمی‌داشت، به نفر دیگر لزوماً تکه کوچک‌تری می‌رسید. یک خانواده یا شهر خاص شاید می‌توانست کامیاب شود، اما تولید بشر، در کلیت خود، بیشتر نمی‌شد. به این شکل، ادیان سنتی، مثل مسیحیت و اسلام، به دنبال راه‌هایی بودند تا مشکل بشر را با کمک منابع موجود حل کنند، حال یا با تقسیم مجدد کیک موجود، یا با وعده کیک در بهشت.

اما مدرنیته بر پایهٔ باور راسخ به این امر استوار است که شکوفایی اقتصادی نه تنها ممکن است، بلکه کاملاً ضروری است. عبادت، نیت خیر و مراقبه می‌تواند آرامش‌بخش و الهام‌بخش باشد، اما مشکلاتی مثل قحطی، طاعون و جنگ تنها با رشد اقتصادی قابل حل هستند. این جزم اساسی می‌تواند به صورت یک اندیشهٔ ساده خلاصه شود؟ «اگر کمبودهایی داریم، شاید باید بیشتر داشته باشیم، و برای داشتن چیزهای بیشتر، باید آن‌ها را تولید کنیم.»

سیاست‌مداران و اقتصاددان نوین تأکید دارند که رشد به سه دلیل اصلی دارای اهمیت اساسی است. اولاً، وقتی بیشتر تولید می‌کنیم، بیشتر هم مصرف می‌کنیم. ثانیاً، تا زمانی که جمعیت انسان‌ها افزایش می‌یابد، حتی فقط برای حفظ همان سطح مصرفی باید بیشتر تولید کنیم. برای مثال، در هند رشد سالانهٔ جمعیت ۱/۲ درصد است. این بدین معنا است که تا زمانی که اقتصاد هند هر ساله حداقل ۱/۲ درصد رشد کند، بیکاری بیشتر خواهد شد، سطح حقوق‌ها پایین خواهد آمد و سطح متوسط رفاهی هم افت خواهد کرد. ثالثاً، حتی اگر رشد جمعیت هند متوقف شود، و حتی اگر طبقهٔ متوسط هند به سطح رفاهی زندگی کنونی خود قانع باشد، هند، در رابطه با صدها میلیون شهروند گرفتار فقر، چه تدبیری خواهد اندیشید؟ اگر اقتصاد رشدی نداشته باشد و به این دلیل اندازهٔ کیک هم تغییر نکند، شما فقط می‌توانید از ثروت‌مندان بگیریید و به فقرا بدهید. این شما را وادار خواهد کرد تا تصمیمات دشواری بگیریید و این شاید منجر به برافروختن نارضایتی و حتی خشونت شود. اگر

می‌خواهید از تصمیمات دشوار، نارضایتی و خشونت بپرهیزید، نیازمند یک بزرگ‌تری خواهید بود.

مدرنیت «زیاده خواهی» را راه حلی برای تمام مشکلات عمومی و خصوصی کرده است، از مشکلات مربوط به بنیادگرایی اسلامی و استبدادهای جهان سومی گرفته، تا ازدواج‌های ناموفق. اگر فقط کشورهایی نظیر پاکستان و مصر می‌توانستند سطح بهداشت و سلامتی عمومی خود را بالا نگه دارند و اگر شهروندان شان از خودروهای خصوصی و یخچال‌های بزرگ‌تر بهره‌مند می‌شدند، آنگاه به جای پیروی از چشم‌اندازهای اخروی اسلامی، رفاه مادی را انتخاب می‌کردند. به همین شکل، رشد اقتصادی کشورهایی مثل کنگو و برمه می‌توانست به ایجاد طبقه متوسط مرفهی منجر شود، و این نیز می‌توانست پایگاهی برای دموکراسی لیبرالی باشد. و مشکلات زوج ناراضی هم می‌توانست حل شود، مثلاً با خریدن خانه بزرگ‌تر (به‌طوری که دیگر مجبور نباشند مشترکاً از یک دفتر کار تنگ و کوچک استفاده کنند) و ماشین ظرف‌شویی (تا به مشاجرات مربوط به این که نوبت ظرف شستن کدام‌شان است پایان دهند)، و گرفتن وقت دوبار در هفته نزد یک مشاور خانوادگی گران‌قیمت.

بنابر این آنجا که تقریباً تمام ادیان، ایدئولوژی‌ها و جنبش‌ها با هم تلاقی می‌کنند، رشد اقتصادی نقطه پیوند اساسی میان آن‌ها شده است. اتحاد شوروی، سرمست از قدرت خود، در متحقق کردن برنامه‌های اقتصادی پنج ساله، به اندازه اکثر آمریکایی‌های به دوران رسیده، غرق در اندیشه رشد اقتصادی بود. درست مثل مسیحیان و مسلمانان، که هر دو به بهشت باور داشتند، اما در چگونگی رسیدن به

آنجا اختلاف داشتند، عاملان سرمایه و کمونیست‌ها هم در طی دوران جنگ سرد به ساختن بهشت روی زمین دل بسته بودند، اما در مورد روش‌ها با هم اختلاف داشتند. امروز اصلاح‌طلبان هندو و زاهدان مسلمان، ناسیونالیست‌های ژاپنی و کمونیست‌های چینی ممکن است اعلام کنند که به ارزش‌ها و اهداف بسیار متفاوتی تعلق دارند، اما همگی مشترکاً باور دارند که رشد اقتصادی کلید تحقق اهداف متفاوت‌شان است. به همین شکل، نارن‌درا مودی، زاهد هندو، قویاً به دلیل موفقیتش در ایجاد رشد اقتصاد استان خود، گوجارات، و نیز به خاطر این که بسیاری گمان می‌کردند که تنها او می‌تواند اقتصاد راکد ملی را دوباره احیاء کند، به عنوان نخست وزیر هند انتخاب شد. نظرات مشابهی کاندیدای اسلام‌گرای ترکیه، به نام «رئیس طیب اردوغان» را در سال ۲۰۰۳ در قدرت نگه داشت. اسم حزب او، حزب عدالت و توسعه، تعهد آن را نسبت به توسعه اقتصادی نمایان می‌کند و دولت اردوغان در حقیقت باعث نرخ رشدی تحسین‌برانگیز در طول بیش از یک دهه بود.

شینزو آبه، نخست وزیر ناسیونالیست ژاپن، به دفترش آمد و متعهد شد تا تکانی به اقتصاد راکد بیست ساله ژاپن بدهد. معیارهای غیرمعمول و تهاجمی او برای رسیدن به این هدف، اسم مستعار «آبه اقتصاد» را برایش به دنبال آورد. در همین اثنا در چین، کشور همسایه، حزب کمونیست کماکان دم از آرمان‌های سنتی مارکسیستی - لنینیستی خود، «بگذار دیگران بگویند» می‌زند، اما اقتصاد، در عمل، تحت رهبری مارکسیست مشهور، دنگ زیائوپینگ، پیش می‌رود، که می‌گوید: «توسعه تنها حقیقت زمخت است» و «تا وقتی که گربه موش شکار کند، فرقی نمی‌کند که

سیاه باشد یا سفید». این بدین معنا است که به زبان روشن: هر کاری که برای توسعهٔ رشد اقتصاد لازم است را انجام بده، حتی اگر مارکس و لنین از آن خوشنود نباشند.

در سنگاپور، که شهر بی اهمیتی نیست، در این تفکر باز هم فراتر رفتند و حقوق وزراء را از آمار تولید ناخالص ملی پنهان کردند. وقتی اقتصاد سنگاپور رشد کند، وزراء حقوق بیشتری می گیرند، گویی که تنها کار آن‌ها همین بوده است. [۲]

این تمایل شدید به رشد شاید بدیهی به نظر آید، اما این تنها به این دلیل است که ما در دنیای نوین زندگی می کنیم. گذشته اینچنین نبود. مهاراجه‌های هندی، سلطان‌های عثمانی، شوگون‌های کاماکورای ژاپن و امپراتورهای هان چینی، موفقیت‌های سیاسی خود را بر پایهٔ تضمین رشد اقتصادی استوار نمی کردند. اینکه مودی، اردوغان، آبه و رئیس جمهور چین، زی جین پینگ، موفقیت حرفه‌ای خود را منوط به رشد اقتصادی می کنند، گواه جایگاه تقریباً مذهبی رشد در سراسر جهان است. در حقیقت، اشتباه نیست که باور به رشد اقتصادی را یک دین بنامیم، زیرا ادعای حل بسیاری از — اگر نگوییم اکثر — معماهای اخلاقی را دارد. از زمانی که ادعا شده که رشد اقتصادی بنیاد تمام چیزهای خوب است، مردم را تشویق به دفن اختلافات اخلاقی فی‌مابین، و پذیرش راهی برای به حداکثر رساندن رشد بلندمدت اقتصادی، می کنند. مودی هند، خانهٔ هزاران فرقه، حزب، جنبش و پیشوای دینی است، اگر چه هدف نهایی آن‌ها شاید متفاوت است، پس چرا با هم همراه نشوند؟

بر این اساس ایمان به «زیاده خواهی» افراد، شرکت‌ها و دولت‌ها را وامی دارد تا هر آنچه را که بر سر راه رشد اقتصادی قرار می گیرد، بردارند، مثل برابری اجتماعی،

توازن زیست‌محیطی و احترام به والدین. وقتی در اتحاد شوروی گمان می‌شد که کمونیسم تحت حاکمیت دولت، سریع‌ترین راه برای رشد است، هر چیزی که بر سر راه جمعی کردن بود از میان برداشته شد، از جمله میلیون‌ها کولاک، آزادی بیان و دریای آرال. امروزه پذیرفته شده است که نوعی از نظام سرمایه‌بازار آزاد، راه بسیار مؤثرتری برای تضمین رشد بلندمدت است، بنابر این از کشاورزان مرفه و آزادی بیان حمایت می‌شود، اما محیط زیستی جانوران، ساختارهای اجتماعی و ارزش‌های سنتی، که مانع بازار آزاد نظام سرمایه‌شوند، تخریب و برچیده می‌شوند.

برای مثال، یک خانم مهندس تولید نرم‌افزار را در نظر بگیرید که برای راه اندازی یک فن‌آوری پیشرفته، ۲۵۰ دلار در ساعت درآمد دارد. روزی پدر پیر او سگته می‌کند و در آن لحظه برای خرید، آشپزی و حتی دوش گرفتن، احتیاج به کمک دارد. او می‌توانست پدرش را به خانه خودش ببرد و صبح خانه را ترک کند، و بعد از ظهر، وقتی به خانه برمی‌گردد، شخصاً از پدرش مراقبت کند. این امر هم بر باروری کارش و هم بر درآمدش تأثیر منفی می‌گذارد، اما در عوض پدر او از مراقبت صمیمانه دخترش بهره‌مند می‌شود. از طرف دیگر، این خانم مهندس می‌تواند یک پرستار مکزیکی را، در مقابل ۲۵ دلار در ساعت، استخدام کند، تا در کنار پدرش باشد و تمام نیازهای پدر را برآورده کند. این یک فعالیت حرفه‌ای معمول، هم برای خانم مهندس و فعالیت شغلی او، و هم برای پرستار مکزیکی محسوب می‌شود و اقتصاد مکزیکی هم از این بهره‌مند می‌شود. حالا، خانم مهندس چه باید بکند؟

نظام سرمایه‌بازار آزاد پاسخ قاطعی دارد. اگر رشد اقتصادی می‌طلبد که پیوندهای خانوادگی از بین بروند، مردم را وادارد تا از والدین‌شان جدا باشند و از قسمت دیگری از دنیا پرستار وارد کنند، پس همین درست است. این پاسخ بیشتر به جای این که یک حقیقت ادعایی باشد، یک قضاوت اخلاقی است. شکی نیست که اگر بعضی‌ها در مهندسی نرم‌افزار تخصص بدست آورند و بعضی دیگر اوقات خود را برای پرستاری از سالمندان سپری کنند، هم می‌توانیم نرم‌افزار بیشتری تولید کنیم و هم به سالمندان خدمات حرفه‌ای‌تری ارائه دهیم. پس آیا رشد اقتصادی مهم‌تر از پیوندهای خانوادگی نیست؟ اگر جرأت به خرج دهیم و این قضاوت اخلاقی را ترجیح دهیم، آنگاه نظام سرمایه‌بازار آزاد در حریم علم و در حریم دین قدم گذاشته است.

اکثر پیروان نظام سرمایه‌عنوان «دین» را نمی‌پسندند، اما نظام سرمایه‌حداقل می‌تواند سر خود را بالا بگیرد. در تفاوت با ادیان دیگر، که کیک را در بهشت به ما وعده می‌دهند، نظام سرمایه معجزاتی را اینجا بر روی زمین وعده می‌دهد و گاهی حتی آن‌ها را برای مان فراهم می‌کند. بسیاری از اعتبار چیرگی بر قحطی و طاعون به حساب باور مشتاقانه نظام سرمایه به رشد گذاشته می‌شود. نظام سرمایه حتی برای کاهش خشونت انسانی و بالا بردن انعطاف‌پذیری و همکاری، شایسته تجلیل است. به طوری که در فصل بعدی خواهد آمد، عوامل دیگری هم دخالت دارند، اما نظام سرمایه سهم مهمی در هم‌آهنگی جهانی دارد، زیرا مردم را متقاعد کرد تا اقتصاد را یک بازی «نه برد - نه باخت»، که می‌گوید: «سود تو ضرر من است»، نبینند و در عوض به یک وضعیت «سود من سود تو است» را نشان داد. این شاید، در مقایسه با

موعظه‌های مسیحی در این باره، که به همسایه‌ات عشق بورز و گونهٔ دیگری را هم به طرفش بگیر، کمک بسیار بیشتری به هم‌آهنگی جهانی کرده باشد.

نظام سرمایه، از باورش بر ارزش والای رشد، فرمان اول خود را نازل می‌کند: تو همی باید سود خویش را برای فزونی رشد سرمایه‌گذاری کنی. در طی اکثر دوران تاریخی، شاهزادگان و کشیشان سود خود را صرف ضیافت‌های پر زرق و برق، قصرهای مجلل و جنگ‌های غیرضروری می‌کردند، و یا اینکه سکه‌های طلا را در صندوق‌های آهنی می‌گذاشتند، در آن را مهر و موم می‌کردند و در سیاه‌چال پنهان می‌کردند. امروز عاملان مؤمن نظام سرمایه از سود خود برای استخدام‌های جدید، گسترش دادن کارخانه و تولید محصولات جدید استفاده می‌کنند.

اگر خودشان ندانند که چه باید کرد، سرمایهٔ خود را در اختیار کسانی قرار می‌دهند که مطلع هستند، مثل بانک‌داران و سرمایه‌گذاران. این دومی پول‌ها را به کارآفرینان مختلفی وام می‌دهد. کشاورزان برای کشت جدید مزارع گندم وام می‌گیرند، پیمان‌کاران بناهای جدیدی می‌سازند، شرکت‌های تولید انرژی، میدان‌های نفتی جدیدی را می‌کاوند، و کارخانجات تسلیحاتی اسلحه‌های جدیدی ابداع می‌کنند. سودهای بدست آمده از این فعالیت‌ها کارآفرینان را قادر می‌سازد تا وام و بهرهٔ آن را پس بدهند. ما اکنون نه تنها گندم بیشتر، خانهٔ بیشتر، نفت و اسلحهٔ بیشتری داریم، بلکه همچنین پول بیشتری هم داریم، که بانک‌ها و صندوق‌ها می‌توانند آن را دوباره برای مان به دیگران وام دهند. این چرخ هرگز متوقف نخواهد شد، حداقل نه بر اساس

منطق نظام سرمایه. هرگز آن زمان نخواهد آمد که نظام سرمایه بگوید: «کافی است. شما به حد کافی رشد کردید. حال می‌توانید استراحت کنید». اگر می‌خواهید بدانید که چرا چرخ نظام سرمایه هرگز متوقف نخواهد شد، برای لحظه‌ای با یک دوست صحبت کنید، که اخیراً صد هزار دلار کاسبی کرده و در این فکر است که با آن چه کند.

او خواهد گفت: «بانک‌ها نرخ بهره پایینی می‌پردازند. من نمی‌خواهم پول خود را در یک حساب پس‌انداز بگذارم، که سالی نیم درصد هم به آن بهره تعلق نمی‌گیرد. شاید شما بتوانید با سرمایه‌گذاری در سهام دولتی دو درصد بگیرید. پسر عموی من، ریچی، پارسال یک واحد آپارتمان در سیاتل خرید و تا کنون بیست درصد، از سرمایه‌گذاری خود سود برده! من شاید لازم باشد تا به مشاور املاک هم سری بزنم، اما الان همه می‌گویند که یک حساب جدید املاک ایجاد شده است. در مورد بورس سهام چه فکری می‌کنی؟ دوستی به من گفت که این روزها بهترین معامله، خریدن یک ای.تی.اف. است که با نوسانات بازار هماهنگ است، مثل برزیل و چین». وقتی برای لحظه‌ای مکث می‌کند تا نفس تازه کند، شما سؤال می‌کنید: «خب، چرا به همان صد هزار دلاری که دارید قناعت نمی‌کنید؟» او بهتر از من برای شما توضیح خواهد داد که چرا نظام سرمایه هرگز نمی‌ایستد.

این آموزه به درون هر خانه، و به شکل بازی‌های فراگیر نظام سرمایه، حتی به میان کودکان و نوجوانان هم رسوخ کرده است. بازی‌های پیشانویین، مثل شطرنج، اقتصاد را کد فرض می‌شوند. شما یک بازی شطرنج را با شانزده مهره شروع می‌کنید و

شمار مهره‌های شما بعد از پایان هرگز بیشتر نخواهد شد. در موارد نادری، یک پیاده می‌تواند به یک وزیر تبدیل شود، اما شما نمی‌توانید پیاده‌های بیشتری تولید کنید و یا اسب‌های خود را به تانک تبدیل کنید. بنابر این در شطرنج هیچگاه کسی به سرمایه‌گذاری فکر نمی‌کند. اما، بر خلاف این، بسیاری از بازی‌های نوین روی‌میزی و بازی‌های کامپیوتری هستند که سرمایه به جریان می‌اندازند و رشد در آن‌ها وجود دارد.

به طور کلی، بازی‌های استراتژیک با سبک‌های نوین وجود دارند، مثل میدان مین، ساکنین کاتان، یا سید می‌یر سیوی‌لای‌زیشن. بعضی از این بازی‌ها می‌توانند بر اساس دوران قرون وسطی، عصر سنگی یا برخی سرزمین‌های خیالی تنظیم شوند، اما اصول آن‌ها همواره یکی هستند، و همیشه بر بنیان‌های نظام سرمایه بنا شده‌اند. هدف در این بازی‌ها برپایی یک شهر، یک پادشاهی و یا یک تمدن کامل است. شما از یک سطح پایین، شاید از یک روستا و مقداری مزرعه شروع می‌کنید. دارایی‌های شما برای تان یک درآمد اولیه از گندم، چوب، آهن و طلا به جا می‌گذارد. بعد شما باید این درآمد را خردمندان سرمایه‌گذاری کنید. شما می‌توانید میان ابزار غیر بارآور، اما ضروری، مثل سرباز، و چیزهای بارآور، مثل روستاهای بیشتر، مزارع و معادن، انتخاب کنید. استراتژی پیروزی معمولاً سرمایه‌گذاری حداقل بر روی چیزهای غیر بارآور و سرمایه‌گذاری حداکثر بر روی چیزهای بارآور است. برپایی روستاهای بیشتر به این معنا است که در نوبت بعدی شما درآمد بیشتری خواهید داشت که شما را قادر می‌سازد تا نه تنها (در صورت لزوم) سربازهای بیشتری تهیه کنید، بلکه همزمان

سرمایه‌گذاری خود در تولید را افزایش دهید و به‌زودی قادر خواهید شد تا روستای خود را به یک شهرک توسعه دهید، دانشگاه، بندر و کارخانه بسازید، آب‌ها و اقیانوس‌ها را بکاویید و تمدن خود را مستقر سازید و برنده شوید.

علائم کشتی نوح

آیا اقتصاد به‌واقع می‌تواند برای همیشه رشد کند؟ آیا ممکن نیست که منابع نهایتاً به پایان رسند و رشد متوقف شود؟ برای تضمین رشد دائمی، باید به نحوی ذخیرهٔ پایان‌ناپذیری از منابع کشف شود.

یک راه حل، فتح سرزمین‌های جدید است. رشد اقتصاد اروپا و گسترش نظام سرمایه، طی سده‌ها، تا حدود بسیار زیادی بر فتوحات فرااقیانوسی امپراتوری استوار بود. اما کرهٔ زمین جزایر و قاره‌های محدودی دارد. برخی کارآفرینان امیدوارند تا به‌مرور زمان سیاره‌ها و حتی کهکشان‌های جدیدی را کشف و فتح کنند، اما اکنون اقتصاد نوین ناگزیر است روش‌های بهتری برای گسترش بیابد.

علم، مدرنیته را مجهز به گزینه‌ها نمود. اقتصاد روباه‌ها قابل گسترش نیست، زیرا روباه‌ها نمی‌دانند چطور باید خرگوش تولید کرد. اقتصاد خرگوشی به رکود می‌رسد، زیرا خرگوش‌ها نمی‌توانند چمن‌ها را وادار به رشد سریع‌تر کنند. اما اقتصاد انسانی قابل رشد است، زیرا انسان‌ها قادرند مواد خام و منابع انرژی جدیدی کشف کنند. نگرش سنتی اقتصادی، جهان را کیکی تصور می‌کند که اندازهٔ ثابتی دارد، و منابع تولیدی شامل مواد خام و انرژی است. اما در حقیقت سه نوع منبع وجود دارد:

مواد خام، انرژی و دانش. مواد خام و انرژی پایان‌پذیر هستند — هر چه بیشتر مصرف شود، کمتر باقی می‌ماند. اما دانش منبعی گسترش‌یابنده است — هر چه بیشتر مصرف شود، بیشتر می‌شود. وقتی ما به موجودی دانش خود می‌افزاییم، مواد خام و انرژی بیشتری در اختیار ما قرار می‌گیرد. اگر صد میلیون دلار برای کشف نفت در آلاسکا سرمایه‌گذاری کنیم و به نفت هم برسیم، پس نفت بیشتری خواهیم داشت، اما نوه‌های ما آن‌ها را از دست خواهند داد. ولی اگر صد میلیون دلار به تحقیقات در مورد انرژی خورشیدی اختصاص دهیم، و به راه‌های جدید و مؤثرتری برای مهار آن برسیم، آنگاه هم برای ما و هم برای نوه‌هایمان انرژی بیشتری وجود خواهد داشت.

طی هزاران سال، راه علمی رشد، مسدود شده بود، زیرا مردم گمان می‌کردند که دست‌نوشته‌های مقدس و سنت‌های باستانی حاوی تمام دانش مهمی که در دنیا وجود دارد، هستند. یک شرکت تجاری که گمان می‌کرد که تمام میدان‌های نفتی در دنیا تا کنون کشف شده، دیگر زمان و پول بیشتری مصروف جست‌وجو برای نفت نخواهد کرد. به همین صورت، یک فرهنگ انسانی، که گمان می‌کند که از هر چیزی که ارزش دانستن دارد، مطلع است، دیگر زحمت جست‌وجو برای دانش جدید را به خود نخواهد داد. این وضعیت بر اکثر تمدن‌های پیشانی‌انسانی حاکم بود. اما انقلاب علمی بشر را از این اعتقاد رهانید. بزرگ‌ترین کشف علمی، کشف نادانی بود. وقتی انسان‌ها پی بردند که اطلاعات‌شان از جهان چقدر کم است، ناگهان دلیل بسیار خوبی پیدا کردند تا به دنبال دانش جدیدی بگردند، و این، راه‌های علمی پیشرفت را به روی‌شان گشود.

بعد از هر نسل، علم منابع جدیدی از انرژی، انواع جدیدی از مواد خام، ابزار و ماشین‌آلات تولیدی بهتر و شیوه‌های تولیدی نوینی را کشف کرد. در نتیجه، بشر در سال ۲۰۱۶، بیش از هر زمان دیگری، بر انرژی و مواد خام احاطه دارد و تولید در اوج خود است. ابداعاتی مانند ماشین بخار، موتور احتراق داخلی و کامپیوتر، صنایع کاملاً جدیدی را به وجود آوردند. وقتی به بیست سال بعد نگاه می‌کنیم، با اطمینان می‌توانیم توقع داشته باشیم که در سال ۲۰۳۶ سطح تولید و مصرف بسیار بیشتر از میزان کنونی خواهد بود. ما برای ایجاد انقلابی مجدد در تولید، به نانوتکنولوژی، مهندسی ژنتیک و هوش مصنوعی تکیه می‌کنیم و عرصه‌های کاملاً جدیدی را برای بازارهای مداوماً گسترش‌یابنده می‌گشاییم.

بنابر این امکانات خوبی برای چیره شدن به مشکلات کمبود منابع داریم. تهدید واقعی برای اقتصاد نوین فروپاشی محیط زیست است. پیشرفت‌های علمی و رشد اقتصادی در یک محیط زیست شکننده صورت می‌گیرد و به موازات تراکم گازها، امواج تکان‌دهنده شدید، محیط زیست را بی‌ثبات می‌کند. برای فراهم آوردن میزان مشابهی از سطح رفاهی مصرفی آمریکایی برای تمامی انسان‌های ساکن زمین، به وجود چند سیاره نیاز است. اما فقط یک سیاره وجود دارد. اگر عواقب پیشرفت و رشد منجر به تخریب محیط زیست شود، بهای آن بسیار گران تمام خواهد شد، نه فقط برای خفاش‌ها، روباه‌ها و خرگوش‌ها، بلکه همچنین برای انسان خردمند. یک فروپاشی

زیست‌محیطی به ویرانی اقتصادی، بی‌ثباتی سیاسی و سقوط سطح رفاه مادی انسان‌ها خواهد انجامید و تمامیت تمدن انسانی را از اساس به خطر خواهد انداخت.

ما می‌توانیم خطرات را با کاهش سرعت پیشرفت و رشد کاهش دهیم. اگر امسال سرمایه‌گذاران توقع کسب بهره‌ای معادل ۶ درصد را داشته باشند، باید بعد از ده سال به ۳ درصد رضایت دهند، و این بهره در بیست سال آینده به یک درصد خواهد رسید و بدین ترتیب اقتصاد در سی سال آینده از رشد باز خواهد ایستاد و ما باید به آنچه که داریم راضی باشیم. اما آئین رشد، قاطعانه با این امر تحت عنوان ارتداد مقابله خواهد کرد، و در عوض پیشنهاد خواهد کرد تا باز هم سریع‌تر حرکت کنیم. اگر کشفیات ما موجب بی‌ثباتی محیط زیست شود و بشریت را تهدید کند، آنگاه باید چیزی را کشف کنیم که توسط آن از خود مراقبت کنیم. اگر لایه‌های اوزون کاهش یابند و موجب سرطان پوست شوند، ناگزیر خواهیم شد تا کرم ضد آفتاب و معالجات مؤثری ابداع کنیم، و این با خود ایجاد کارخانجات جدید تولید کرم ضد آفتاب و مراکز مبارزه با سرطان را به دنبال می‌آورد. اگر تمام این صنایع جو زمین و اقیانوس‌ها را آلوده کنند و موجب گرمایش جهانی و انقراض گسترده گونه‌های حیوانات شوند، آنگاه ناچار خواهیم شد تا برای خود، در سیاره‌ای داغ، فاقد حیات، آلوده و جهنم‌وار، جهان‌هایی مجازی و پناهگاه‌های پیشرفته‌ای ایجاد کنیم که بتوانند تمام چیزهای لازم برای زندگی را در اختیارمان قرار دهند.

شهر پکن در چین از هم اکنون به قدری آلوده شده است که مردم از بیرون رفتن خودداری می‌کنند و ثروتمندان چینی هزاران دلار برای دستگاه‌های تصفیه هوا

در خانه‌هاشان می‌پردازند. ثروت‌مندان بزرگ از تدابیر حفاظتی باز هم بزرگتری که حیاطشان را هم بپوشاند، استفاده می‌کنند. در سال ۲۰۱۳ مدرسه بین‌المللی پکن، که غذای کودکان دیپلمات‌های خارجی و طبقات بالای چینی را فراهم می‌کند، گامی فراتر برداشت و گنبد عظیمی به ارزش پنج میلیون دلار ساخت تا شش زمین بازی تنیس در آنجا را بپوشاند. مدارس دیگر هم از همین روند پیروی می‌کنند و بازار چینی دستگاه‌های تصفیه هوا رونق بسیاری دارد. البته تمام مکان‌های مسکونی بی‌چنین امکان استفاده از چنین تجمعاتی در خانه‌های خود را ندارند، و همه نمی‌توانند کودکان خود را به مدرسه بین‌المللی بفرستند. [۳]

بشر در یک مسابقه دوگانه گرفتار آمده است. از یک طرف، احساس می‌کنیم که ناچاریم سرعت پیشرفت علمی و رشد اقتصادی را افزایش دهیم. یک میلیارد چینی و یک میلیارد هندی می‌خواهند مثل آمریکایی‌های طبقه متوسط زندگی کنند و وقتی می‌بینند که آمریکایی‌ها نمی‌خواهند از خودروهای مجلل و بازارهای بزرگ خرید خود چشم‌پوشند، دلیلی هم ندارند تا بر رؤیاهایشان مهار زنند. از طرف دیگر، ما باید حداقل یک گام جلوتر از نابودی نهایی محیط زیست باشیم. کنترل این مسابقه دوگانه برای هر سال که می‌گذرد دشوارتر می‌شود، زیرا هر گامی که زاغه نشین‌های دهلی را با رؤیاهای آمریکایی نزدیک‌تر می‌کند، سیاره را یک گام به لبه پرتگاه نزدیک‌تر می‌کند.

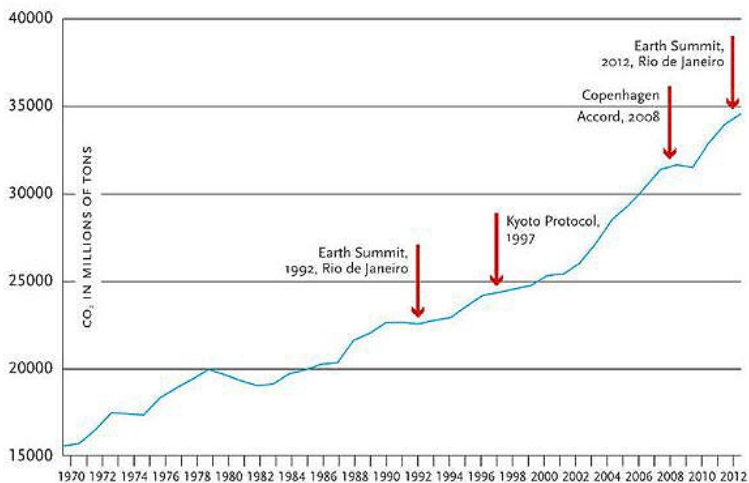
خبر خوب این است که بشر طی صدها سال از یک رشد اقتصادی، بدون گرفتار شدن در بحران زیست‌محیطی بهره‌مند بود. در این فرآیند بسیاری از گونه‌ها نابود

شدند، و انسان‌ها با شماری از بحران‌های اقتصادی و فجایع زیست‌محیطی روبه‌رو شدند، ولی تا کنون توانسته‌ایم خود را از مهلکه بیرون کشیم. اما قانون طبیعت موفقیت‌های بیشتر را تضمین نمی‌کند. کسی نمی‌داند که علم همواره قادر باشد تا همزمان از انجماد اقتصاد و غلیان زیست‌محیطی جان سال به در ببرد. و هر چه این سرعت شتاب بیشتری می‌گیرد، زمینه برای عواقب ناخوشایند بیشتر می‌شود. اگر در گذشته ابداع چیزی شگفت‌انگیز می‌توانست برای یک سده کفایت کند، امروز ما هر دو سال یکبار نیاز به یک معجزه جدید داریم.

ما همچنین باید توجه داشته باشیم که تخریب نهایی محیط زیست ممکن است عواقب متفاوتی برای گروه‌های انسانی مختلف داشته باشد. عدالتی در تاریخ نیست. وقتی فجایع رخ می‌دهند، فقیر همواره بیشتر از غنی توان می‌پردازد، حتی اگر در درجه اول این غنی است که مسبب وقوع تراژدی بوده است. عواقب تخریبی گرمایش جهانی تأثیر بیشتری بر زندگی مردم فقیر کشورهای خشکی‌زده آفریقایی داشته است، نه بر زندگی مردم کشورهای مرفه غربی. اما تناقض اینجا است که نیروی علم می‌تواند خطر را افزایش دهد، زیرا ثروتمندان از زیر بار مسئولیت شانه خالی می‌کنند.

انتشار گازهای گلخانه‌ای را در نظر بگیرید. اکثر محققین و شمار فزاینده‌ای از سیاست‌مداران در مورد واقعیت گرمایش جهانی و ابعاد گسترده خطرات آن هشدار می‌دهند. اما این هشدارها تاکنون تأثیری بر رفتار فعلی ما نگذاشته است. بحث‌های فراوانی در مورد گرمایش جهانی صورت می‌گیرد، اما بشر عملاً تمایلی به برداشتن

گامی جدی در این زمینه و چشم‌پوشی از بخشی از امتیازات اقتصادی، اجتماعی یا سیاسی خود، برای جلوگیری از این فاجعه، ندارد. گرمایش زمین بین سال ۲۰۰۰ و ۲۰۱۰، نه تنها کاهش نیافت، بلکه به میزان نرخ سالانه ۲/۲ درصد افزایش یافت، در حالی که این نرخ افزایش سالانه بین سال‌های ۱۹۷۰ و ۲۰۰۰، رقمی معادل ۱/۳ درصد بوده است. [۴] قرارداد کیوتو در سال ۱۹۹۷، موضوع انتشار گازهای گلخانه‌ای را در دستور کار خود قرار داد، اما هدف آن نه متوقف کردن گرمایش جهانی، بلکه کم کردن آن بود. ولی بزرگترین کشور آلوده کننده، یعنی ایالات متحده، از تصویب آن خودداری ورزید و هیچ تلاش معینی برای کم کردن انتشار گاز گلخانه‌ای به عمل نیاورد، تا مبادا رشد اقتصادی‌اش کندتر شود. [۵]

تمامی بحث‌ها در باره گرمایش جهانی، و تمام کنفرانس‌ها، نشست‌ها و قراردادهای، تاکنون

تأثیری در کنترل انتشار گازهای گلخانه‌ای نداشته است. اگر نگاه دقیق‌تری به دی‌اکسید کربن ببینید، خواهید دید که انتشار گاز فقط طی بحران‌ها و رکودهای اقتصادی پایین‌تر می‌رود. بنابر این کاهش بسیار خفیف انتشار گازهای گلخانه‌ای در سال ۲۰۰۸ - ۹ به دنبال امضای توافقنامه کپنهاگ نبود، بلکه به دلیل بحران مالی جهانی بود.

منبع: حافظه اطلاعاتی تحقیق جوی جهانی EDGAR کمیته اروپا

در دسامبر ۲۰۱۵، هدف‌های بلندپروازانه‌تری در قرارداد پاریس به بحث گذاشته شد، تا افزایش درجه حرارت متوسط را به $1/5$ درجه، یعنی تا سطح پیشاصنعتی، کاهش دهند. اما آن‌ها بسیاری از گام‌های دشوار ضروری را، برای رسیدن به این هدف، به بعد از سال ۲۰۳۰، یا حتی به نیمه دوم قرن بیست و یکم موکول کردند. این صریحاً به این معنی بود که بار مشکلات کنونی را بر دوش نسل آینده بگذارند. ارگان‌های اجرایی دولتی، به منظور کسب امتیازات سیاسی، داعیه‌های «نجات محیط زیست» سردادند، اما گام‌های عملی برای کاهش گرمای فزاینده زمین را به مسئولین آینده واگذار کردند. به طوری که از شواهد برمی‌آید، در لحظه نگارش این کتاب (ژانویه ۲۰۱۶) بسیار بعید به نظر می‌رسد که ایالات متحده و بزرگ‌ترین کشورهای آلوده کننده محیط زیست، امضای خود را در پای توافقنامه پاریس بگذارند. سیاست‌مداران و رأی دهندگان کثیری گمان می‌کنند که تا جایی که اقتصاد به رشد خود ادامه می‌دهد، دانشمندان و مهندسين همواره قادر خواهند بود تا ما را از روز رستاخیز نجات دهند. وقتی نوبت به تغییرات اقلیمی می‌رسد، بسیاری از معتقدین

راستین شکوفایی اقتصادی، به معجزه‌ای امید نمی‌بندند، بلکه اطمینان می‌دهند که این معجزه اتفاق خواهد افتاد.

به خطر انداختن آینده بشر، با این گمان که محققین آینده به راه‌حل‌های نامعلومی خواهند رسید، تا چه حد منطقی به نظر می‌رسد؟ اکثر رئیس‌جمهورها، وزیران و مدیران اجرایی که دنیا را اداره می‌کنند، افراد بسیار منطقی‌ای هستند. پس چرا آن‌ها به چنین قماری دست می‌زنند؟ شاید به این دلیل که خیال‌شان راحت است که بر روی آینده حرفه‌ای خود قمار نمی‌کنند. حتی اگر آن زمان فرا رسد که علم نتواند راه حلی برای این مشکل ارائه دهد، مهندسی‌ها هنوز می‌توانند برای طبقات مرفه یک کشتی نوع پیشرفته بسازند، و میلیاردها انسان دیگر را برای غرق شدن به حال خود بگذارند. باور بر این کشتی پیشرفته هم اکنون یکی از بزرگ‌ترین تهدیدها برای آینده بشر و تمامی محیط زیست است. درست به همان دلیل که نباید سلاح‌های اتمی در اختیار کسانی که قویاً به آخرت معتقدند گذاشت، مسئولیت محیط زیست جهانی را هم نباید به عهده انسان‌هایی گذاشت که به پیشرفت فن‌آوری باور دارند.

اما چه اتفاقی برای فقرا خواهد افتاد؟ چرا آن‌ها اعتراض نمی‌کنند؟ اگر، و وقتی که طوفان فرا رسد، این آن‌ها خواهند بود که بهای کامل فاجعه، و همچنین بهای رکود اقتصادی آن دوران را می‌پردازند. زندگی فقرا در نظام سرمایه، تنها در دوران رشد اقتصادی بهتر خواهد شد. از این رو احتمال نمی‌رود که همین فقرا از اقدامی برای کاهش تهدیدهای اتمی زیست‌محیطی، که در گرو کند کردن رشد اقتصادی

کنونی است، پشتیبانی کنند. حفظ محیط زیست اندیشه خوبی است، اما آن‌ها که نمی‌توانند بهره خود را بازپرداخت کنند، بسیار بیشتر از آنچه که در باره ذوب شدن کوه‌های یخی نگران باشند، در باره جریمه‌های بهره ناپرداخته خود نگراند.

تقلای بیهوده

حتی اگر به قدر کافی سریع باشیم و بتوانیم از مشکلات فروپاشی اقتصادی و فجایع زیست‌محیطی جان سالم به در بریم، این مسابقه، به خودی خود، مشکلات عظیمی را به وجود خواهد آورد. زندگی، پس از گذشت سده‌ها از رشد اقتصادی و پیشرفت علمی، حداقل در اکثر کشورهای پیشرفته، می‌بایست آرام و صلح‌آمیز شده باشد. اگر پیشینیان ما می‌دانستند که ما صاحب چنین ابزارها و منابعی هستیم، چنین نتیجه می‌گرفتند که ما می‌بایست از یک آرامش بهشتی، بری از هر نگرانی و دلواپسی، بهره‌مند باشیم. اما حقیقت بسیار متفاوت از این است. ما، علیرغم تمام دستاوردها، به خاطر حرص فزون طلبی تحت فشار دائمی هستیم.

ما رئسای خود را، وام مسکن‌مان را، دولت را، نظام آموزشی را و خودمان را سرزنش می‌کنیم. اما در واقع این‌ها مقصر نیستند. تقصیرات بر دوش این قرارداد نوین است، که همه ما، از بدو تولد، آن را امضاء کرده‌ایم. مردم در یک دنیای پیشانی‌به‌کارمندی ساده در یک دیوان‌سالاری سوسیالیستی شباهت داشتند، که کارت ورودی خود را در دستگاه حضور غیاب سوراخ می‌کردند و منتظر فرد دیگری می‌ماندند، تا

کاری انجام دهد. ما انسان‌ها در دنیای نوین به فعالیت‌های بازرگانی می‌پردازیم. بنابراین این روز و شب تحت فشار مداوم قرار داریم.

این مسابقه، در بُعد جمعی، خود را به صورت تحولات بی‌پایان نشان می‌دهد. در حالی که نظام‌های سیاسی و اجتماعی گذشته طی سده‌ها پا برجا باقی می‌ماند، امروز هر نسلی دنیای قدیم را ویران می‌کند و دنیای جدیدی به جای آن می‌سازد. به طوری که «بیانیۀ کمونیستی» به گونه‌ای نبوغ آمیز به آن اشاره کرده، دنیای نوین مشخصاً خواهان بلا تکلیفی و اغتشاش است. تمام روابط ثابت و پیش‌داوری‌های قدیمی از میان می‌روند، و ساختارهای نوین، قبل از این که به ثبات برسند، کهنه می‌شوند. هر چیز باثباتی مضمحل می‌شود. زندگی در چنین دنیای بی‌نظمی آسان نیست و حکومت بر آن باز هم دشوارتر است.

اما مدرنیته باید سخت بکوشد تا نگذارد این تنش‌ها و بی‌نظمی‌ها افراد و مؤسسات را بترساند و آن‌ها را به فکر کناره گرفتن از این مسابقه بیندازد. به این منظور، مدرنیته از رشد، به عنوان ارزشی والا حمایت می‌کند، که همه ما برای حفظ آن باید همه چیز را قربانی کنیم و هر خطری را به جان بخریم. در بُعد جمعی، دولت‌ها، شرکت‌ها و سازمان‌ها ترغیب می‌شوند تا موفقیت خود را با عبارات رشد بسنجند، و از توازن، گویی که خود شیطان است، بگریزند. در بُعد فردی، ما را چنین متقاعد کرده‌اند که بی‌وقفه در پی افزودن درآمد و بالا بردن سطح رفاهی زندگی خود باشیم. حتی اگر کسی کاملاً از وضعیت فعلی خود راضی است، باز باید برای کسب چیزهای بیشتر تلاش کند. تجملات دیروز ضرورت‌های امروزی می‌شوند. اگر روزی

می‌توانستید با یک آپارتمان سه خوابه، یک خودرو و یک کامپیوتر زندگی را بگذرانید، امروز نیاز به یک خانه پنج خوابه، دو خودرو و تعدادی آی‌پد، لپ‌تاپ و تلفن‌های هوشمند، متصل به اینترنت، دارید.

متقاعد کردن مردم به اینکه بیشتر بخواهند، دشوار نبود. آتش طمع به آسانی در انسان‌ها مشتعل می‌شود. مشکل اصلی متقاعد کردن نهادهای جمعی، مثل دولت‌ها و کلیساها بود تا با آرمان‌های نوین همراه شوند. طی هزاران سال جوامع تلاش می‌کردند تا بر امیال انسان‌ها مہار بزنند و نوعی تعادل در آن‌ها به وجود آورند. فزون‌طلبی مردم بر کسی پوشیده نبود، اما وقتی اندازهٔ یک‌یک ثابت بود، تعادل اجتماعی در گرو پرهیز بود و طمع پلید شمرده می‌شد. مدرنیته جهان را واژگون کرد و مجامع انسانی را متقاعد ساخت تا فکر کنند که تعادل بسیار وحشت‌انگیزتر از بی‌نظمی است و طمع باعث رشد می‌شود و سرچشمهٔ خیر است. بدین منوال مدرنیته الهام‌بخش مردم در زیاده‌خواهی شد و انضباط عصر کهنه را، که بر طمع مہار می‌زد، از میان برداشت.

اضطرابات ناشی از این تغییر به‌طور گسترده‌ای توسط بازار آزاد سرمایه مہار شد، و این خود، یکی از دلایل محبوبیت گستردهٔ این ایدئولوژی شد. متفکران سرمایه مکرراً ما را آرام می‌کردند: «نگران نباشید، همه چیز درست خواهد شد. وقتی اقتصاد رشد یابد، دستان نامرئی بازار همه چیز را رو به راه خواه کرد». نظام سرمایه، به این طریق، زیاده‌خواهی و بی‌نظمی را تقدیس کرد، یعنی آن بی‌نظمی که جهش‌وار رشد می‌کند، بدون آنکه کسی بتواند بفهمد که چه اتفاقاتی در شرف وقوع است و مردم به

کجا یورش می‌برند. کمونیسم هم به رشد باور داشت، اما می‌خواست با هدایت رشد به شکل اقتصاد برنامه‌ای دولتی از بی‌نظمی جلوگیری کند، که پس از چند حرکت موفقیت‌آمیز اولیه، از قافله شلوغ بازار آزاد عقب ماند.

امروزه اعتراض علیه بازار آزاد سرمایه در رأس دستور کار روشنفکران است. نظام سرمایه بر جهان ما حکومت می‌کند، و همین ما را مقید می‌کند، قبل از آن که کارکردهای تخریبی آن موجب فجایع آخرالزمانی شود، تمام تلاش خود را به عمل آوریم تا آن را بهتر بشناسیم. اما نقد نظام سرمایه نباید تا آنجا پیش رود که ما را از دیدن امتیازات و دستاوردهایش ناتوان سازد. این دستاوردها، با توجه به معیار بارآوری تولیدی و رشد، تا کنون شگفت‌انگیز بوده‌اند، البته اگر از قابلیت‌های آن در تخریب محیط زیست آینده چشم‌پوشی کنیم. شاید ما اکنون، در سال ۲۰۱۶، در یک هرج و مرج جهانی، مملو از استرس زندگی می‌کنیم، اما پیش‌بینی‌های رستاخیزی در مورد فروپاشی و خشونت هنوز به تحقق نپیوسته است، اما وعده‌های جنجالی رشد بی‌وقفه و همیاری جهانی میان انسان‌ها به وقوع پیوسته است. اگرچه ما با بحران‌های اقتصادی مقطعی و جنگ‌های بین‌المللی روبه‌رو هستیم، اما نظام سرمایه طی این مدت، نه تنها بر قحطی، طاعون و جنگ احاطه یافته، بلکه آن را مغلوب ساخته است. طی هزاران سال کشیشان، خاخام‌ها و آخوندها ادعا می‌کردند که انسان‌ها نمی‌توانند به تنهایی بر قحطی، طاعون و جنگ غلبه کنند. اما بعدها بانک‌داران، سرمایه‌گذاران و صاحبان صنایع سر برآوردند و طی ۲۰۰ سال آن را متحقق ساختند.

پس قرارداد نوین وعده بی‌سابقه قدرت را به ما داد و به آن هم عمل کرد. اما بهای آن چیست؟ این قرارداد نوین در ازای قدرت از ما انتظار دارد تا از معنا دست برداریم. انسان‌ها چه پاسخی برای این مطالبه سرد دارند؟ پذیرش آن می‌تواند به سادگی جهانی تیره و فاقد اخلاق، زیبایی و همدردی را برای ما به جا بگذارد. اما واقعیت این است که امروز بشر نه تنها دارای قدرت بیشتری از هر زمان دیگر است، بلکه بیش از هر زمان دیگر در صلح و همیاری زندگی می‌کند. چطور انسان‌ها به این نائل آمدند؟ چطور بنیان‌های اخلاقی، زیبایی و حتی همدردی، در جهانی به دور از خدایان، بهشت و جهنم، حفظ و شکوفا شدند؟

عاملین نظام سرمایه باز هم برای نوشتن تمام افتخارات به حساب دستان نامرئی بازار پیش‌قدم بودند. اما نیروی بازار، کور و نامرئی است و به خودی خود نمی‌توانسته جامعه بشری را نجات داده باشد. حتی یک بازار محلی هم نتوانسته بدون کمک نوعی خدا، شاه یا کلیسا بقای خود را حفظ کند. اگر هر چیزی یک قیمت دارد، از جمله دادگاه و پلیس، پس اعتماد و اعتبار از بین می‌رود و سوداگری هم خاموش می‌شود. [۶] چه چیزی بود که جامعه نوین را از فروپاشی نجات داد؟ بشر نه با قانون عرضه و تقاضا، بلکه توسط ظهور یک دین انقلابی جدید، به نام انسان‌گرایی، نجات یافت.

۷

انقلاب انسان‌گرا

قرارداد نوین به ما قدرت می‌دهد، به این شرط که از باور خود به نقشهٔ عظیم جهانی، که به زندگی معنا می‌دهد، دست برداریم. اما وقتی با دقت بیشتری به این قرارداد می‌نگریم، یک تبصرهٔ حيله‌گرانهٔ گریز در آن می‌یابیم. اگر انسان‌ها بتوانند بدون رجوع به نقشهٔ عظیم جهانی به معنا دست یابند، قرارداد را نقض نکرده‌اند.

این تبصرهٔ گریز نجات‌دهندهٔ جامعهٔ نوین بوده است، زیرا حفظ نظم بدون وجود معنا غیر ممکن است. پروژهٔ عظیم سیاسی، هنری و مذهبی مدرنیته یافتن معنا برای نوعی از زندگی است که ریشه در نقشهٔ عظیم جهانی ندارد. ما بازیگران یک نمایش الهی نیستیم و کسی هم اهمیتی به ما و اعمال‌مان نمی‌دهد، بنابراین کسی هم محدودیتی برای قدرت ما ایجاد نمی‌کند. اما ما کماکان معتقدیم که زندگی‌مان دارای معنا است.

امروزه بشر توانسته است شروط هر دو طرف را برآورده کند. ما نه تنها از هر زمان دیگری قدرت بیشتری داریم، بلکه بر خلاف تمام انتظارات، مرگ خدایان منجر به فروپاشی اجتماعی نشده است. پیامبران و فلاسفه، در طول تاریخ، اعلام کرده‌اند که اگر انسان‌ها اعتقاد خود به نقشهٔ عظیم جهانی را از دست بدهند، نظم و قانون از بین خواهد رفت. اما امروز بزرگ‌ترین تهدید کنندگان نظم و قانون جهانی درست همان‌ها هستند که به باور خود به خدا و طرح‌های جهان‌شمول او ادامه می‌دهند. سوریهٔ خداترس مکان بسیار خشن‌تری از هلند بی‌خدا است.

اگر یک نقشهٔ جهانی وجود ندارد و اگر ما تابع قوانین الهی یا طبیعی نیستیم، پس چه چیزی مانع فروپاشی اجتماعی است؟ چگونه است که ما می‌توانیم هزاران کیلومتر راه، از آمستردام تا بوخارست یا از نیواورلئان تا مونرئال بپیماییم، بدون اینکه توسط سوداگران برده روده شویم، به دام جانین بیفتیم، یا جایی در میان جنگ‌های قبیله‌ای کشته شویم؟

به درون بنگر

انسان‌گرایی، این آئین انقلابی نوین، که طی سده‌های اخیر بر جهان چیره شد، راه درمان را برای یک وجود بی‌معنا و بی‌قانون، به ما داد. دین انسان‌گرا بشریت را می‌پرستد و انتظار دارد تا بشریت نقشی را ایفا کند که خدای مسیحیت و اسلام و قوانین طبیعت بودیسم و دائوئیسم، بازی می‌کرد. آنجا که، بر اساس سنت، نقشهٔ عظیم جهانی به زندگی انسان‌ها معنا می‌داد، انسان‌گرایی جای نقش‌ها را عوض کرده

و انتظار دارد تا تجربیات انسانی به این دنیای بزرگ معنا دهد. بر اساس انسان‌گرایی، انسان‌ها باید با اتکا به تجربیات درونی خود، نه تنها برای زندگی خود، بلکه برای تمامی هستی معنا بیابند. این فرمان اولیهٔ انسان‌گرایی به ما است: برای یک جهان بی‌معنا، معنا بیافرین.

بدین ترتیب، محور انقلاب دینی مدرنیته نه کنار گذاشتن اعتقاد به خدا، بلکه به‌دست آوردن اعتقاد به انسانیت بود. این حاصل صدها سال کار دشوار بود. متفکرین کتاب‌ها نوشتند، هنرمندان شعرها و سمفونی‌ها تصنیف کردند، سیاست‌مداران قراردادها امضاء کردند — و همهٔ این‌ها بشریت را متقاعد کرد که انسان‌گرایی می‌تواند به هستی معنا بخشد. برای درک عمق و پی‌آمدهای انقلاب انسان‌گرا، نظری به تفاوت میان فرهنگ اروپایی نوین با فرهنگ اروپای قرون وسطی بیندازید. مردم شهرهای لندن، پاریس و تولدوی اسپانیا در قرن سیزدهم گمان نمی‌کردند که انسان‌ها بتوانند با درایت خود خیر و شر، درست و نادرست، یا زشت و زیبا را تشخیص دهند، بلکه این خداوند است که می‌تواند نیکی، درستی و زیبایی را تعیین کند.

اگرچه فرض بر این بود که انسان از قابلیت‌ها و موقعیت‌های منحصر به فردی برخوردار است، اما در عین حال موجودی نادان و تباه‌پذیر پنداشته می‌شد. انسان بدون نظارت و راهنمایی خارجی، هرگز نمی‌تواند به حقیقت ازلی پی ببرد و در لذت‌های حسی و اوهام دنیوی غرق می‌شود. متفکرین قرون وسطی، علاوه بر این، اشاره می‌کردند که انسان موجودی فانی است و افکار و احساساتش همچون باد، بی‌ثبات است. امروز من با تمام وجودم شیفتهٔ چیزی می‌شوم و فردا از آن متنفر

می‌شوم، و هفته بعد مرده و مدفونم. هر جمله‌ای که مربوط به عقیده انسانی باشد لزوماً شکننده و زودگذر است. از این رو حقایق مطلق و معنای زندگی و هستی باید بر پایه نوعی قانون ازلی باشد که از یک منبع فوق بشری سرچشمه می‌گیرد. این نظر خدا را نه تنها سرچشمه معنا، بلکه همچنین سرمنشأ اقتدار می‌کند. معنا و اقتدار همیشه در هم تنیده‌اند. کسی که معنای اعمال ما را تعیین می‌کند — خوب یا بد، درست یا نادرست، زیبا یا زشت — همچنین از این اقتدار برخوردار است که به ما بگوید چگونه فکر و عمل کنیم.

نقش خدا به عنوان منبع معنا و اقتدار، تنها یک نظریه فلسفی نبود و زندگی روزمره را متأثر از خود می‌کرد. فرض کنید که خانم متأهلی در یک شهرک انگلیسی در قرن سیزدهم با همسایه خود وارد یک ماجرای جنسی می‌شود. وقتی دزدکی به خانه برمی‌گردد، لبخندش را پنهان می‌کند، لباسش را مرتب می‌کند و افکاری ذهنش را به کار می‌گیرند: «چطور این طور شد؟ چرا من این کار را کردم؟ خوب بود یا بد بود؟ من چطور آدمی هستم؟ آیا دوباره این کار را انجام بدهم؟» این خانم برای گرفتن جواب به کشیش محلی مراجعه می‌کند و در حضور او اعتراف می‌کند و از پدر مقدس راهنمایی می‌خواهد. کشیش هم به خوبی با متون مقدس آشنایی دارد، که خدا دقیقاً چه فکری در مورد زنا می‌کند. کشیش بر اساس کلام ازلی خداوند بدون کوچک‌ترین تردیدی چنین قضاوت می‌کند که این زن مرتکب گناهی مرگ‌بار شده است و اگر او این عمل خود را جبران نکند در آتش جهنم خواهد سوخت. بنابر این او باید بلافاصله توبه کند و ده سکه طلا به جنگ صلیبی آینده هدیه بدهد، به مدت

شش ماه از خوردن گوشت پرهیز کند و یک زیارت هم به مقبرهٔ توماس بکتِ قدیس در کانتربوری داشته باشد. و لازم به گفتن نیست که دیگر هرگز این عمل شنیع را انجام ندهد.

امروزه همه چیز به گونهٔ دیگری است. انسان‌گرایی طی صدها سال ما را متقاعد کرده است که ما سرچشمهٔ نهایی معنا هستیم و از این رو ارادهٔ آزاد ما از بالاترین اعتبار در دنیا برخوردار است. به جای این که منتظر یک موجودیت خارجی باشیم تا صلاح ما را تعیین کند، کافی است تا فقط به احساسات و امیال خود اتکا کنیم. ما از دوران کودکی تحت بمباران شعارهای انسان‌گرا قرار داریم، که می‌گوید: «به درون خود گوش کن، از دل خود پیروی کن، با خود صادق باش و به خود اعتماد کن. هر آنچه را که به تو احساس خوبی می‌دهد انجام بده». ژان ژاک روسو این همه را در رمان خود به اسم امیلی، که کتاب مقدس احساسات در قرن هیجدهم محسوب می‌شود، جمع‌بندی کرده است. روسو تعریف می‌کرد که زمانی که به دنبال قواعدی برای هدایت زندگی خود بود، «آن‌ها را در اعماق وجود خودش یافت؛ قوائدی که ذاتاً ریشه در ویژگی‌هایی دارند که هیچ چیز نمی‌تواند آن‌ها را از بین ببرد. هر آنچه که حس من آن را خوب می‌داند، خوب خواهد بود و به هر آنچه که حس بدی دارم، بد خواهد بود.» [۱]

بدین ترتیب، وقتی یک زن در جامعهٔ نوین می‌خواهد به معنای رابطه با مردی پی ببرد، بسیار کم‌تر مایل به پذیرش قضاوت‌های یک کشیش، یا کلام یک کتاب کهنه است. او به جای این کار به دقت به احساسات خود رجوع می‌کند. اگر

احساساتش کاملاً برایش روشن نباشند، با دوستی تماس می‌گیرد و طی یک ملاقات قهوه برایش درد دل می‌کند. اگر مسائل کماکان برایش ناروشن باشند، نزد روان‌پزشک خود می‌رود و همه چیز را برای او تعریف می‌کند. روان‌پزشک به‌طور نظری حکم همان کشیش قرون وسطی را برای او دارد، و مقایسهٔ این دو حرفه یک مقایسهٔ کلیشه‌ای مرسوم است. اما یک تفاوت بزرگ میان این دو وجود دارد. روان‌شناس کتاب مقدسی در اختیار ندارد که خوب و بد را از درون آن بیرون بکشد. وقتی زن داستان خود را تعریف می‌کند، بسیار بعید خواهد بود که روان‌شناس این‌ها را از خود بیرون بریزد: «ای زن فاسد! تو یک گناه وحشتناک مرتکب شده‌ای!» به همین شکل بعید خواهد بود که بگوید: «آفرین! خوش به حالت!»، بلکه صرف نظر از عمل و گفتهٔ زن، به احتمال زیاد با لحن ملایمی از او سؤال خواهد کرد: «خب، چه احساسی راجع این اتفاق داری؟»

قفسهٔ کتاب روان‌شناس زیر سنگینی کتاب‌های فروید و یانگ و راهنمای آماری اختلالات ذهنی شکم داده. اما این‌ها دست‌نوشته‌های مقدس نیستند. راهنمای آمار به علائم ناخوشی‌ها می‌پردازد، نه به معنای زندگی. اکثر روان‌شناسان گمان می‌کنند که این تنها احساسات خود انسان‌ها است که مرجع تعیین‌کنندهٔ معنای حقیقی رفتار ما است. پس صرف نظر از اینکه روان‌شناس چه فکری راجع به رابطهٔ مشتری خود می‌کند، صرف نظر از اینکه فروید، یانگ و راهنمای آماری به طور کلی چه فکری در بارهٔ چنین روابطی می‌کنند، روان‌شناس نظر خود را به مشتری‌اش تحمیل نخواهد کرد، بلکه به جای این، به او کمک خواهد کرد تا اسرار درونی زن مورد موشکافی قرار

گیرند. فقط در آنجا است که زن جواب را خواهد یافت. آنجا که کشیش‌های قرون وسطی یک خط ارتباطی با خدا داشتند و می‌توانستند برای ما خوب و بد را مشخص کنند، روان‌شناسان نوین تنها به ما کمک می‌کنند تا در تماس با احساسات درونی خود قرار گیریم.

این بخشاً سرنوشت متغیر نهاد ازدواج را توضیح می‌دهد. ازدواج در قرون وسطی امر مقدسی محسوب می‌شد که توسط خدا تعیین شده بود و بنابراین این خدا به پدر اختیار داده بود تا فرزندان خود را بر اساس اراده و مصالح او به عقد یکدیگر درآورد. از این رو یک رابطه نامشروع طغیانی بی‌شرمانه علیه اقتدار پدرانه و الهی به شمار می‌رفت و علیرغم آنچه که طرفین درگیر در آن معاشقه فکر و احساس می‌کردند، گناهی مرگ‌بار محسوب می‌شد. امروز ازدواج بر پایه عشق استوار است و این احساسات درونی آن‌ها است که به این پیوند ارزش می‌دهد. پس اگر همان احساسات است که زنی را از آغوش یک مرد به آغوش مرد دیگری می‌کشاند، چه اشکالی می‌تواند وجود داشته باشد؟ اگر یک رابطه نامشروع مجرای باشد برای امیال عاطفی و جنسی‌ای که طی بیست سال زناشویی برآورده نشده، و اگر معشوق جدید مهربان، پراحساس و حساس به نیازهای شما است، پس چرا از آن بهره‌مند نشوید؟

شما ممکن است بگویید، صبر کنید. ما نمی‌توانیم احساسات همسران این دو را نادیده بگیریم. این زن و معشوق او ممکن است احساس زیبایی در آغوش یکدیگر داشته باشند، اما اگر همسران این دو به این رابطه پی ببرند، احساسات آن‌ها برای مدتی جریحه‌دار خواهد شد. و اگر این مسئله به جدایی منتهی شود، فرزندان‌شان

ممکن است برای مدت‌های طولانی دچار ضربه‌های عاطفی شوند. حتی اگر این رابطه هرگز برملا نشود، پنهان نگه داشتن آن آشفتگی درونی به همراه خواهد آورد و این منجر به شکل‌گیری حس بیگانگی و رنجش خواهد شد.

جالب‌ترین بحث‌ها در زمینهٔ اخلاق انسان‌گرا به شریطی مثل روابط نامشروع زناشویی مربوط می‌شود، یعنی زمانی که احساسات انسانی با هم تصادم می‌کنند. چه اتفاقی خواهد افتاد اگر یک عمل واحد باعث ایجاد حسی خوبی در یک فرد و حس بدی در فرد دیگر شود؟ چطور این دو احساس متناقض را بسنجیم؟ آیا احساسات دلپذیر دو عاشق نباید بر احساسات ناخوشایند همسران این دو و فرزندان‌شان اولویت داشته باشد؟

فرقی نمی‌کند که ما چه پاسخی برای این سؤال خاص داشته باشیم، بلکه مهم‌تر این است که بتوانیم نوع استدلالی را که هر دو طرف ارائه می‌دهند، بفهمیم. مردم جامعهٔ نوین در مورد روابط نامشروع زناشویی نظرات متفاوتی دارند، اما این موضع‌گیری اهمیتی ندارد، زیرا آن‌ها مایلند این نظرات را تحت عنوان احساسات انسانی توجیه کنند، نه فرامین الهی متون مقدس. انسان‌گرایی به ما آموخته است که چیزی بد است که احساسات بدی برای دیگری ایجاد کند. قتل به این دلیل اشتباه نیست که فرد نیکویی زمانی گفت: «تو همی نمی‌باید قتل کنی»، بلکه قتل از این رو مردود شمرده می‌شود که احساسات وحشتناکی برای قربانی، اعضای خانواده و دوستان و آشنایان او به وجود می‌آورد. سرقت به این دلیل نادرست نیست که یک متن عتیق مرقوم می‌دارد: «تو همی نمی‌باید بدزدی»، بلکه دزدی به این خاطر

کراهت دارد که فرد مورد سرقت واقع شده حس بدی پیدا خواهد کرد. و اگر رفتار یک فرد حس بدی در فرد دیگری به وجود نیاورد، نادرست نخواهد بود. اگر همان متن عتیق مرقوم دارد که، خدا به ما فرمان داده تا تصویر انسان و حیوان را نکشیم (اکزودوس ۲۰:۴)، اما اگر من از تراشیدن مجسمه چنین پیکرهایی لذت ببریم و در این رهگذر کسی را نیازاریم. در این صورت چه چیز نادرستی در این می‌تواند وجود داشته باشد؟

همین منطقی بر بحث‌های مربوط به همجنس‌گرایی حاکم است. اگر دو مرد بالغ از رابطه با یکدیگر لذت می‌برند و با این کار خود باعث آزار کسی نیستند، چرا باید آن را اشتباه بیندازیم و ممنوع کنیم؟ این یک امر خصوصی بین دو فرد است و این حق آن‌ها است تا در مورد احساسات درونی خود تصمیم بگیرند. در قرون وسطی، اگر دو مرد در پیشگاه کشیش اعتراف می‌کردند که یکدیگر را دوست دارند و هیچ گاه تا به این حد خوشبخت نبوده‌اند، احساسات رضایت‌بخش آن‌ها در قضاوت تکفیرآمیز کشیش تأثیری نمی‌داشت، و در حقیقت حس خوشبختی آن‌ها فقط شرایط را برای آن‌ها وخیم‌تر می‌کرد. اما امروز اگر دو مرد یکدیگر را دوست داشته باشند، به آن‌ها می‌گویند: «کاری را انجام دهید که احساس خوبی به شما می‌دهد! نگذارید کشیشی ذهن شما را آشفته کند. از حس درونی خود پیروی کنید. شما خودتان بهتر می‌دانید چه چیزی برای تان خوب است».

جالب این است که، امروزه حتی متعصبین مذهبی هم، به خاطر اینکه بر افکار عمومی نفوذ داشته باشند، این مباحثه انسان‌گرایانه را می‌پذیرند. برای مثال، طی دهه

گذشته جامعه‌ال.جی.بی.تی در اسرائیل سالانه یک راهپیمایی هم‌جنس‌گرایانه در اورشلیم برپا می‌کرد. وحدت در این روز خاص در این شهر جنگ‌زده خود را به نمایش می‌گذارد، زیرا این تنها موردی است که در آن یهودیان، مسلمانان و مسیحیان ناگهان حس مشترکی می‌یابند، و این حس همان خشم مشترک آن‌ها نسبت به راهپیمایی هم‌جنس‌گرایان است. آنچه که جالب است، استدلال آن‌ها است. آن‌ها نمی‌گویند: «نباید نمایش هم‌جنس‌گرایی برپا کنید، زیرا خدا هم‌جنس‌گرایی را ممنوع کرده»، بلکه هر میکروفون و دوربین تلویزیونی که به دست‌شان برسد را می‌قاپند تا بگویند که «دیدن یک چنین نمایشی در مرکز شهر مقدس اورشلیم احساسات ما را جریحه‌دار می‌کند. درست همان طور که هم‌جنس‌گرایان از ما می‌خواهند تا احساسات‌شان را به رسمیت بشناسیم، خود آن‌ها هم باید به احساسات ما احترام بگذارند».

در تاریخ ۷ ژانویه ۲۰۱۵ متعصبین مسلمان در یک حمله به دفتر مجله فرانسوی شارلی ابدو یورش بردند و تعدادی از کارمندان آن را کشتند، زیرا این مجله کاریکاتورهایی از پیغمبر محمد منتشر کرده بود. طی روزهای بعد از آن، بسیاری از مجامع مسلمان این حمله را محکوم کردند، اما بعضی نتوانستند از اضافه کردن یک تبصره «اما» صرف نظر کنند. به عنوان مثال، سندیکای روزنامه‌نگاران مصری تروریست‌ها را به خاطر استفاده از خشونت محکوم کرد و همزمان آن مجله را به خاطر «جریحه‌دار کردن احساسات میلیون‌ها مسلمان در سراسر دنیا» مورد سرزنش

قرار داد. [۲] توجه داشته باشید که این سندیکا مجله شارلی ابدو را به خاطر عدم اطاعتشان از خدا سرزنش نکرد. اما ما می‌توانیم این را یک پیشرفت به حساب آوریم.

احساسات ما نه تنها به زندگی خصوصی ما، بلکه همچنین به فرآیندهای سیاسی و اجتماعی ما معنا می‌دهد. وقتی می‌خواهیم بدانیم که چه کسی باید بر کشور حکومت کند، چه سیاست خارجی‌ای اتخاذ کند و چه گام‌های اقتصادی‌ای بردارد، در متون مقدس به دنبال پاسخ نمی‌گردیم و از فرامین پاپ یا برندهٔ جایزهٔ نوبل پیروی نمی‌کنیم، بلکه در اکثر کشورها انتخابات دمکراتیک برگزار می‌کنیم و در بارهٔ موضوع مشخص نظر مردم را می‌پرسیم. ما بر این باوریم که رأی دهندگان از همه بهتر می‌دانند و انتخاب آزاد آحاد انسانی مرجع نهایی سیاسی است.

اما رأی دهنده از کجا می‌داند که چه انتخابی کند؟ به طور نظری، حداقل چنین فرض می‌شود که رأی دهنده به احساسات درونی خود مراجعه می‌کند و از آن‌ها پیروی می‌کند. این همیشه آسان نیست. برای اینکه ما بتوانیم از احساسات خود پیروی کنیم، باید شعارهای تبلیغاتی پوچ، دروغ‌های بی‌پایان سیاستمداران فریب‌کار، سر و صداهای منحرف‌کنندهٔ مفسرین یاوه‌گو و اظهارات متخصصین موجب‌بگیر را از خود دور کنیم. من باید تمام این جنجال‌ها را نادیده بگیرم و فقط به صدای درونی راستین خود توجه کنم. و بعد صدای درونی راستین من در گوش من نجوا می‌کند: «به کامه‌رون رأی بده» یا «به مودی رأی بده» یا «به کلینتون رأی بده» و یا به فلانی

و فلانی رأی بده. و من هم در برگه رأی یک ضربدر در مقابل اسم آن فرد می‌گذارم. و به این گونه است که می‌دانیم چطور کشور را اداره کنیم.

چنین چیزی در قرون وسطی منتهای حماقت محسوب می‌شد. احساسات زودگذر عوام نادان نمی‌توانست پایه‌ای برای تصمیمات سیاسی مهم باشد. وقتی انگلیس با جنگ‌های رزها دچار تجزیه شده بود، هیچکس فکر نمی‌کرد که با یک همه‌پرسی عمومی از مثنی روستایی کودن و فاحشه و کلفت و ارجاع به رأی آن‌ها در انتخاب میان لنکستر یا یورک، به درگیری‌ها پایان دهد. به همین شکل، وقتی پاپ اوربان دوم در سال ۱۰۹۵ جنگ صلیبی اول را اعلان کرد، ادعایی هم در خصوص توجه به خواست مردم نداشت، بلکه به خواست خدا اشاره داشت. اقتدار سیاسی از ذهن و قلب انسان‌های فانی ظهور نکرد، بلکه از آسمان نازل شد.

روح مقدس در قالب یک کبوتر با خود یک بطری پر از روغن مقدس همراه دارد تا شاه کلوویس، بنیان‌گذار پادشاهی فرانکیش، با آن غسل تعمید کند (تصویر از گرانس کرونیك، فرانسه ۱۳۸۰). بر اساس اسطوره بنیان‌گذاری فرانسه، این بطری از آن به بعد در کلیسای جامع ریمز نگه‌داری شده است و تمام شاهان بعدی فرانسه در مراسم تاج‌گذاری خود با این روغن الهی غسل تعمید شده‌اند. هر تاج‌گذاری یک معجزه به همراه داشت، به این صورت که بطری خالی دوباره پر از روغن می‌شد. این نشان می‌دهد که خدا خودش شاه را انتخاب کرده و حمایتش را به او ارزانی داشته است. اگر خدا نمی‌خواست که لویی نهم یا لویی چهاردهم یا لویی شانزدهم شاه شوند، بطری پر از روغن نمی‌شد.

آنچه که در مورد اخلاق و سیاست مصداق دارد، در مورد زیبایی‌شناسی نیز صدق می‌کند. هنر در قرون وسطی تحت معیارهای عینی قرار داشت. معیارهای زیبایی بازتاب هوس‌های زودگذر انسان‌ها نبود. فرض بر این بود که ذائقه انسان‌ها بر اساس فرامین فوق‌بشری شکل می‌گیرند. چنین تفکری، در دوره‌ای که مردم گمان می‌کردند که هنر ملهم از نیروهای فوق‌بشری هستند، نه حاصل احساسات انسانی، معقول به حساب می‌آمد. گمان بر این بود که دستان نقاش، شاعر، آهنگ‌ساز و معمار توسط الهه شعر و موسیقی و فرشتگان و متون مقدس به حرکت در می‌آیند. بسیاری از اوقات، وقتی یک آهنگ‌ساز سرود زیبایی تصنیف می‌کرد، همان‌طور که قلم او را سرچشمه الهام او نمی‌دانستند، اعتباری هم برای خود آهنگ‌ساز قائل نبودند. قلم توسط انگشتان انسانی به حرکت در می‌آید، و این انگشتان به نوبه خود توسط دستان خدا هدایت می‌شوند.

محققین قرون وسطی به نظریه باستانی یونانی باور داشتند، که می‌گفت، حرکت ستارگان در آسمان‌ها آهنگی ملکوتی می‌آفریند، که در سراسر هستی منتشر می‌شود. وقتی این آهنگ ملکوتی آفریده شده توسط ستارگان با حرکات درونی جسمی و روحی انسان‌ها هماهنگ می‌گردد، انسان‌ها از سلامت جسمی و روحی بهره‌مند می‌شوند. از این رو آهنگ انسانی باید طنین آهنگ ملکوتی کهکشانی باشد، نه بازتاب اندیشه و هوس آهنگ‌سازی که از گوشت و خون است. زیباترین سرودها، آوازه‌ها و نغمه‌ها معمولاً حاصل نبوغ هنرمندان انسانی نیستند، بلکه آفریده الهام ملکوتی هستند.

پاپ گره‌گوری کبیر آواز جرجیایی را تصنیف می‌کند. روح مقدس در کالبد کبوتری بر شانهٔ راست او می‌نشیند، و سرودها را در گوش او نجوا می‌کند. مؤلف واقعی سرودها روح مقدس است، در حالی که گره‌گوری فقط پیروی می‌کند. خدا مرجع نهایی هنر و زیبایی است.

چنین اندیشه‌هایی دیگر رواج ندارند. امروزه انسان‌گرایان معتقدند که تنها منبع آفرینش و ارزش هنری، احساسات انسانی هستند. موسیقی توسط ندای درونی ما آفریده می‌شود و مورد داوری قرار می‌گیرد، و این نیازمند پیروی از اوزان ستارگان و فرامین آلهه و فرشتگان شعر و موسیقی نیست. زیرا ستارگان خاموش هستند و آلهه و فرشتگان شعر و موسیقی تنها در درون تخیلات ما وجود دارند. هنرمندان نوین باید

در جست‌وجوی تماس با احساسات و درون خود باشند، نه تماس با خدا. پس شگفت‌انگیز هم نیست که ما در ارزیابی از هنر، دیگر بر معیارهای عینی پافشاری نمی‌کنیم و به جای آن به احساسات درونی خود رجوع می‌کنیم. معیار انسان‌گرا در علم اخلاق این است: «کاری را انجام بده که حس خوبی در تو ایجاد می‌کند». انسان‌گرایی در علم زیبایی‌شناسی می‌گوید، «زیبایی در چشمان بیننده است».

در نتیجه، هر کسی می‌تواند هنر را به روایت خود توصیف کند. در سال ۱۹۱۷، مارسل دوشان یک کاسه توالت مخصوص ادار معمولی را برداشت و نام فانتین (چشمه) بر آن نهاد و آن را به عنوان یک کار هنری، تحت نام خود به ثبت رساند و آن را در موزه پاریس گذاشت. مردم قرون وسطی حتی زحمت بحث کردن روی چنین چیزی را به خود نمی‌دادند. چرا باید برای چنین چیز مزخرفی خود را خسته کنند؟ اما اثر دوشان در دنیای نوین انسان‌گرا به عنوان یک رکن هنری مهم به رسمیت شناخته شد. در کلاس‌های درس سال اول رشته هنر در سراسر دنیا تصویر چشمه دوشان را به دانشجویان نشان می‌دهند و با اشاره معلم، آشوبی به پا می‌شود: این یک هنر است! بله هنر! نه به هیچ وجه! پس از اینکه به دانشجویان اجازه تخلیه فکری دادند، معلم محور بحث را بر روی این سؤال قرار می‌دهد: «هنر دقیقاً چیست؟ چطور می‌توانیم تعیین کنیم که یک اثر هنر است یا نه؟» پس از دقایقی بحث، معلم کلاس را به سمت مسیر درستی هدایت می‌کند: «هنر هر آن چیزی است که مردم فکر می‌کنند هنر است و زیبایی در چشمان بیننده است». اگر مردم فکر می‌کنند که یک کاسه توالت ادار، یک هنر است، پس این چنین است. چه مرجع بزرگ‌تری وجود

دارد که به مردم بگوید که آن‌ها در اشتباهند؟ امروزه نسخه‌هایی از شاهکار دوشان، در برخی از مهم‌ترین موزه‌های دنیا، و از جمله در موزه هنرهای نوین سان‌فرانسیسکو، گالری ملی کانادا، گالری تیت لندن و مرکز پمپیدو در پاریس، به نمایش گذاشته شده‌اند (این نسخه‌ها در سالن‌های نمایش موزه قرا داده شده، نه در بخش توالت‌ها).

این رویکرد انسان‌گرا بر عرصه‌های اقتصادی هم تأثیر عمیقی گذاشته است. در قرون وسطی اصناف بر تمامی فرآیند تولید کنترل داشتند و جای ناچیزی برای ابتکارات یا سلیقه شخصی صنعت‌گران و مشتریان می‌گذاشتند. صنف نجاران در مورد یک صندلی خوب تصمیم می‌گرفت. صنف نانوایان یک نان خوب را تعیین می‌کرد و صنف آهنگ‌سازان و شاعران تصمیم می‌گرفت که کدام آواز درجه یک است و کدام مبتذل است. همزمان شاهزادگان و شوراها شهر حقوق‌ها و قیمت‌ها را تنظیم می‌کردند و گاهی مردم را مجبور به خریدن میزان ثابتی از کالاها با بهایی غیر قابل مذاکره، می‌کردند. تمام این اصناف، شوراها و شاهزادگان در بازار آزاد نوین جای خود را به یک مرجع عالی نوین، یعنی خواست آزادانه مشتریان دادند.

فرض کنید که تویوتا تصمیم به تولید یک خودروی عالی بگیرد. ابتدا کمیته‌ای مرکب از متخصصین در عرصه‌های مختلف منتسب می‌کند: بهترین مهندسیین و طراحان را استخدام می‌کند، ماهرترین فیزیک‌دانان و اقتصاددانان را دور هم جمع می‌کند و حتی با چندین جامعه‌شناس و روان‌شناس هم مشورت می‌کند. برای محکم‌کاری یک یا دو برنده جایزه نوبل و یک بازیگر زن برنده جایزه اسکار و چند هنرمند مشهور را هم وارد صحنه می‌کند. و بالاخره، پس از پنج سال تحقیق و توسعه،

از شاهکار خود رونمایی می‌کند. میلیون‌ها وسایل نقلیه، تولید، و به نمایندگی‌های خودرو در سراسر جهان فرستاده شده است. اما کسی آن خودرو نمی‌خرد. آیا این به این دلیل است که مشتریان اشتباه می‌کنند و نمی‌دانند که چه چیزی برای آن‌ها خوب است؟ نه. در یک بازار آزاد همیشه حق با مشتریان است. اگر مشتریان آن خودرو را نمی‌خواهند و از آن روی برمی‌گردانند، به این معنی است که خودروی خوبی نیست، حال اهمیتی ندارد که تمام پروفیسورهای دانشگاه‌ها و کشیشان و ملاها از منبر خود فریاد زنند که این یک خودروی شگفت‌انگیز است. هیچ کس چنین اقتداری را ندارد تا برای مشتریان تعیین تکلیف کند و حکومتی را مجبور کند تا شهروندان را، علیرغم میل‌شان، وادار به خرید یک خودروی معین کند.

همین امر در مورد تمام تولیدات دیگر هم صدق می‌کند. برای مثال، نظری به گفتهٔ پروفیسور لیف آندرشون، از دانشگاه اوپسالا می‌اندازیم. او در زمینهٔ اصلاح ژنتیکی حیوانات دامداری‌ها تخصص دارد و هدفش خلق خوک‌هایی است که سریع‌تر رشد کنند، گاوهای شیردهی که شیر بیشتری تولید کنند و مرغ‌هایی که چاق‌تر باشند. نوامی داروم، گزارشگر روزنامهٔ هارتز، در مصاحبه‌ای فعالیت آندرشون را زیر سؤال برد، زیرا دستکاری ژن‌ها باعث رنج و شکنجهٔ بسیاری برای حیوانات می‌شود. گاوهایی که امروزه مورد دستکاری ژنتیک قرار گرفته‌اند، دارای چنان پستان‌های سنگینی، از حجم عظیم شیر متراکم، هستند که به سختی راه می‌روند، و مرغ‌هایی که مورد دستکاری ژنتیک قرار گرفته‌اند، حتی قادر به ایستادن روی پاهایشان نیستند. پروفیسور آندرشون جواب محکمی در این باره دارد: «همه چیز به مشتریان برمی‌گردد و جواب

به این سؤال در گرو پاسخ مشتریان است، اینکه آنها تا چه حد حاضرند برای گوشت پول بدهند... اگر مشتریان از ما ارزان‌ترین گوشت را می‌خواهند، پس با باقی ماندن در سطح تولید فعلی جهانی گوشت، و بدون وجود مرغ‌های دستکاری شده ژنتیک جدید، امکان پاسخگویی به نیاز مصرفی کنونی وجود ندارد... اگر مشتریان تقاضای ارزان‌ترین گوشت ممکن را دارند، پس باید نیازشان را برآورده کنیم... این مشتریان هستند که تصمیم می‌گیرند که مهمترین چیز برای آنها گوشت ارزان است یا چیز دیگر». [۳]

پروفسور آندرشون می‌تواند با وجدان راحت شب‌ها به خواب رود. این امر که مشتریان محصولات حیوانی فزون‌یافته او را می‌خرند، دلالت بر این دارد که او پاسخگوی نیازها و امیال آنها بوده و به این دلیل او کار نیکویی انجام می‌دهد. با پیروی از منطق مشابهی، اگر شرکت‌های چند ملیتی بخواهند بدانند که بر اساس معیار «غیر خبیث» عمل نمی‌کنند، کافی است تا نگاهی به نتیجه نوسان بازار خود بیندازند. اگر پول هنگفتی بدست آورند، به این معنی خواهد بود که میلیون‌ها نفر خواهان محصولاتشان هستند، و این دلالت بر این امر دارد که نیرویی در جبهه نیکویی هستند. اگر کسی اعتراض کند و بگوید که مردم شاید اشتباه می‌کنند، به سرعت جواب خواهند گرفت که حق همیشه با مشتری است و اینکه احساسات انسانی منشأ تمامی معناها و اقتدارها است. اگر میلیون‌ها نفر آزادانه تصمیم بگیرند که محصولات این شرکت‌ها را بخرند، شما چه کسی هستی که می‌خواهی برای آنها تعیین تکلیف کنی که چه چیزی برای آنها نادرست است؟

نهایتاً، ظهور اندیشه‌های انسان‌گرا نظام آموزشی را هم منقلب کرده است. در قرون وسطی منشأ تمام معناها و اقتدارها خارج از فرد بود، از این رو آموزش بر تفهیم تدریجی اطاعت کردن، یادآوری کردن متون مقدس و مطالعه سنت‌های باستانی، تمرکز داشت. معلمان سؤالی را مطرح می‌کردند و شاگردان می‌بایست به خاطر آورند که ارسطو، شاه سولومون یا توماس آکویناس قدیس چه جوابی برای این سؤال داشتند.

اما آئین انسان‌گرا بر این باور است که دانشجویان باید خودشان بیندیشند. دانستن این که ارسطو، سولومون و آکوینا چه نظری در باره سیاست، هنر و اقتصاد داشتند مفید است، اما وقتی منشأ عالی معنا و اقتدار در درون خود ما است، پس بسیار مهمتر خواهد بود تا پی ببریم که خودمان راجع به این موضوعات چطور فکر کنیم. اگر در کودکستان هستی یا در مدرسه یا در دانشگاه، از معلم سؤال کن چه چیزی می‌خواهد به شما بیاموزد. او جواب خواهد داد «خب، من به کودکان تاریخ یا فیزیک کوانتوم یا هنر یاد می‌دهم، اما قبل از هر چیزی می‌خواهم به آن‌ها بیاموزم تا خودشان فکر کنند». این روش همیشه با موفقیت روبه‌رو نمی‌شود، اما چیزی است که آموزش انسان‌گرا در پی آن است.

انسان‌گرایی در پنج تصویر

سیاست انسان‌گرا: رأی دهنده از همه بهتر می‌داند

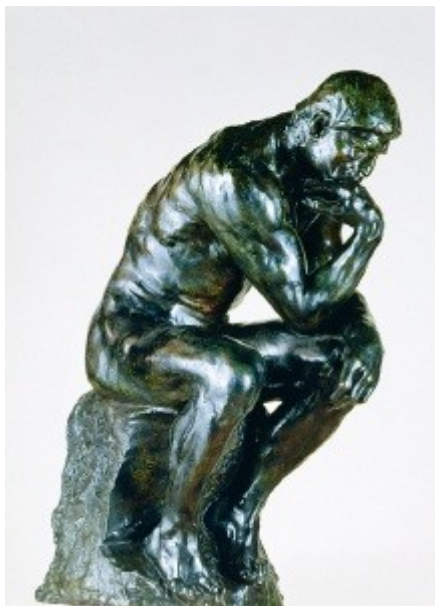
معماران انسان‌گرا: زیبایی در چشمان بیننده است (چشمهٔ مارسل دوشان در یک نمایش ویژهٔ هنر نوین در گالری ملی اسکاتلند)

اقتصاد انسان‌گرا: همیشه حق با مشتری است

اخلاق انسان‌گرا: کاری را انجام بده که حس خوبی در تو ایجاد می‌کند!

آمورش انسان‌گرا: خودت بیندیش!

وقتی منشأ معنا و اقتدار از آسمان به احساسات انسانی نزول کرد، ماهیت تمامی عالم هستی تغییر یافت. جهان بیرونی، که تا کنون مملو از خدایان، آلهه شعر و موسیقی، پریان و غول‌ها بود، به مکانی تهی بدل شد. جهان درونی، که تاکنون عرصه ناچیزی برای اشتیاق‌های خام بودند، در ابعادی عظیم، عمق و غنا یافتند. فرشتگان و شیاطین، که در جنگل‌ها و بیابان‌ها پرسه می‌زدند، از موجودیت‌های حقیقی به

نیروه‌های درونی در روان ما تنزل کردند. بهشت و جهنم هم جایگاه خود را در ورای ابرها و درون آتشفشان‌ها از دست دادند و به حالت‌های درونی ذهن تعبیر شدند. ما جهنم را هر زمانی تجربه می‌کنیم که آتش خشم و نفرت را در خود بی‌افروزیم، و زمانی به سعادت بهشتی دست می‌یابیم که دشمنان خود را ببخشیم و به خاطر اشتباهات مان اظهار ندامت کنیم و ثروت خود را با فقرا تقسیم کنیم.

وقتی نیچه مرگ خدا را اعلام کرد، منظورش همین‌ها بود. خدا، حداقل در غرب، به اندیشه‌ای انتزاعی تنزل یافت که کسی آن را قبول دارد و کسی هم قبول ندارد، اما در هر حال این دو، تفاوت چندانی با هم ندارند. فرد در قرون وسطی بدون وجود خدا، فاقد منبع اقتدار سیاسی، اخلاقی و زیبایی‌شناسانه بود و قادر به تشخیص درست و خوب و زیبا نبود. چه کسی می‌توانست بدون وجود خدا زندگی کند؟ اما امروزه بسیار آسان است که به وجود خدا باور نداشته باشیم، زیرا بهایی برای این بی‌اعتقادی خود نمی‌پردازیم. هر کسی می‌تواند به‌طور کامل بی‌خدا شود و بر پایه تجارب درونی خود دارای مجموعی گرانبها از ارزش‌های سیاسی، اخلاقی و زیبایی‌شناسانه باشد.

اعتقاد به خدا یک انتخاب شخصی می‌شود. اگر درون من چنین حکم کند، به خدا معتقد می‌شوم. من زمانی چنین اعتقادی را بدست می‌آورم که در درون خود حضور خدا را حس کنم. اما اگر دیگر حضور خدا را حس نکنم و اگر درون من ناگهان به من بگوید که خدایی وجود ندارد، از باور خود دست برمی‌دارم. در هر صورت این

احساسات خود من است که منبع واقعی اقتدار است. پس حتی وقتی می‌گویم که من به خدا اعتقاد دارم، در حقیقت اعتقاد بسیار قوی‌تری به ندای درونی خود دارم.

راه آجری زرد را ببینما

احساسات هم، همانند هر منبع اقتداری، نقائص خود را دارد. انسان‌گرایی معتقد است که هر انسانی یک ضمیر درونی خالص دارد، اما وقتی سعی می‌کنیم به آن گوش کنیم، اغلب یا با سکوت مواجه می‌شویم و یا با ملغمه‌ای از صداها یا ناخوشایند. اما انسان‌گرایی برای فائق آمدن بر این مشکل، نه یک منبع اقتدار جدید، بلکه از یک روش جدید برای در تماس قرار گرفتن با اقتدار و دست‌یابی به دانش حقیقی استفاده می‌کند.

قاعدهٔ اصلی برای دانش، در اروپای قرون وسطی، چنین بود: دانش = متون مقدس x منطق.^۱ اگر می‌خواهیم پاسخ سؤال مهمی را بدانیم، باید متون مقدس را بخوانیم و برای درک دقیق مفهوم آن‌ها از منطق استفاده کنیم. به عنوان مثال، محققینی که می‌خواستند راجع به شکل زمین اطلاع یابند، کتاب مقدس را برای یافتن منابع مناسب مرور می‌کردند. کسی اشاره کرد که در قطعۀ ۳۸:۱۳ گفته

---

۱ این فرمول از یک علامت ضربدر استفاده می‌کند، زیرا عناصر بر روی هم عمل می‌کنند. حداقل بر اساس اسکولاستیک قرون وسطی، اگر بار منطقی کسی صفر باشد، قادر به درک کتاب مقدس نخواهد بود و حتی اگر تک تک صفحه‌های کتاب مقدس را هم بخواند، باز مجموع دانش همان صفر خواهد بود. در نتیجه، اگر ارزش کتاب مقدس شما صفر باشد، هیچ میزانی از منطق به شما کمک نخواهد کرد. اگر فرمول از علامت بعلاوه استفاده می‌کرد، می‌توانست به این معنا باشد که فردی بدون رجوع به کتاب مقدس، اما با بار منطقی زیاد می‌توانست کماکان از دانش زیادی برخوردار باشد. این شاید از نظر من و شما منطقی به نظر برسد، اما اسکولاستیک‌های قرون وسطی این‌طور فکر نمی‌کردند.

می‌شود که خدا می‌تواند «گوشه‌های زمین را بگیرد و تکان بدهد و شیریان را از آن بیرون بیندازد». این بدین معنا است که از آنجا که زمین «لبه» دارد، که می‌توان آن را «گرفت»، پس زمین باید مسطح و چهارگوش باشد. حکیم دیگری این تعبیر را رد می‌کند و به قطعاً ایزایا ۴۰:۲۲ اشاره می‌کند، که در آن گفته می‌شود که خدا «در فراسوی دایره زمین نشسته است». پس آیا این دلیلی بر گرد بودن زمین نیست؟ این‌ها عملاً نشان می‌دهند که محققین با سپری کردن سال‌ها در مدارس و کتابخانه‌ها و خواندن این متون و متمرکز کردن منطوق خود برای فهم درست متون مقدس، بسر می‌بردند.

انقلاب علمی قاعده بسیار متفاوتی را برای دانش پیشنهاد کرد: دانش = اطلاعات تجربی $\times$ ریاضیات. برای پاسخ به یک سؤال نیاز به گردآوری اطلاعات تجربی مناسب و استفاده از ابزارهای ریاضی و تحلیل اطلاعات است. به عنوان مثال، برای محاسبه شکل حقیقی زمین، می‌توانیم خورشید، ماه و سیارات را از نقاط مختلف جهان مشاهده کنیم. با جمع‌آوری تعداد کافی از مشاهدات می‌توانیم با استفاده از مثلثات نه تنها شکل زمین، بلکه همچنین ساختار تمامی منظومه شمسی را بدست آوریم. این عملاً نشان می‌دهد که دانشمندان برای سپری کردن سال‌ها برای مشاهدات، آزمایشات و سفرهای تحقیقی به دنبال اطلاعات هر چه بیشتری می‌گردند تا بتوانند، با متمرکز کردن ابزارهای ریاضی، به درستی اطلاعات را تعبیر کنند.

این قاعده علمی برای دانش منجر به پیشرفت‌های خیره‌کننده‌ای در زمینه‌های ستاره‌شناسی، فیزیک، پزشکی و عرصه‌های بی‌شمار دیگری شد، اما این همزمان یک

نقطه ضعف بزرگ هم دارد: نمی‌تواند به سؤالات مربوط به ارزش و معنا پاسخ دهد. فرزنانگان قرون وسطی می‌توانستند با قطعیت مطلق تعیین کنند که قتل و دزدی اشتباه است و هدف از زندگی انسانی پرستش خدا است، زیرا متون مقدس چنین گفته‌اند. دانشمندان نمی‌توانند چنین قضاوت‌های اخلاقی ارائه دهند. تمام اطلاعات و افسون‌گری‌های ریاضی دنیا هم برای اثبات اشتباه بودن قتل کفایت نمی‌کند. اما جوامع انسانی بدون چنین قضاوت‌های ارزشی قادر به بقاء نیستند.

برای چیره شدن بر این مشکل، یک راه این است که در کنار روش علمی، به استفاده خود از قاعده قرون وسطایی ادامه دهیم. وقتی با یک مشکل عملی روبه‌رو می‌شویم — مثل تعیین شکل کره زمین، ساختن یک پل و یا معالجه یک بیماری — آنگاه می‌توانیم تمام اطلاعات تجربی را جمع‌آوری کنیم و آن‌ها را به صورت ریاضی تحلیل کنیم. وقتی با یک مشکل اخلاقی مواجه می‌شویم، — مثل امکان حق طلاق، سقط جنین و هم‌جنس‌گرایی — آنگاه می‌توانیم به متون مقدس مراجعه کنیم. این راه حل تا حدودی توسط بسیاری از جوامع نوین پذیرفته شده است، از بریتانیای ویکتوریایی گرفته تا ایران قرن بیست و یکم.

اما انسان‌گرایی یک راه حل ارائه داده است. وقتی انسان‌ها به یک حس اعتماد درونی رسیدند، قاعده جدیدی برای کسب دانش اخلاقی در پیش پای آن‌ها ظاهر شد: دانش = تجارب $\times$ حساسیت. اگر می‌خواهیم پاسخی برای یک سؤال اخلاقی بیابیم، باید از تجربیات درونی خود کمک بگیریم و به آن‌ها با منتهای حساسیت بنگریم. این در عمل بدین معنا است که ما برای جست‌وجوی دانش سال‌هایی را برای جمع‌آوری

تجارب سپری می‌کنیم و حساسیت خود را متمرکز می‌کنیم تا بتوانیم به درستی این تجارب را درک کنیم

«تجربه» دقیقاً چیست؟ تجربه اطلاعات تجربی نیست. یک تجربه از اتم‌ها، مولکول‌ها، پروتئین‌ها یا اعداد تشکیل نشده است، بلکه یک پدیدهٔ درونی است که شامل سه جزء اصلی می‌شود: احساسات، عواطف و افکار. تجربیات ما در هر لحظهٔ معینی شامل تمام آن چیزهایی است که ما احساس می‌کنیم (گرما، لذت، تنش و غیره)، عواطفی که دریافت می‌کنیم (عشق، ترس، عصبانیت و غیره) و هر فکری که در ذهن ما ظهور می‌یابد.

اما «حساسیت» چیست؟ این دو معنا دارد. اولاً، یعنی توجه به احساسات، عواطف و افکار من. ثانیاً، اینکه اجازه داده شود تا این احساسات، عواطف و افکار بر من نفوذ داشته باشند. من طبعاً نباید اجازه دهم تا هر نسیم گذرایی مرا با خود ببرد. اما من باید نسبت به تجارب جدید مثبت‌گرا باشم و اجازه دهم تا نگرش، رفتار و شخصیت مرا تغییر دهند.

تجارب و حساسیت در یک دور پایان‌ناپذیر یکدیگر را می‌سازند. ما بدون وجود حساسیت نمی‌توانیم چیزی را تجربه کنیم و اگر تجربیات مختلفی را از سر نگذرانیم، نمی‌توانیم حساسیت خود را توسعه دهیم. حساسیت یک استعداد انتزاعی نیست که با مطالعه و گوش دادن به سخنرانی‌ها تکامل یابد، بلکه یک مهارت عملی است که می‌تواند تنها در عمل به بلوغ و پختگی برسد.

مورد چای را مثال می‌زنیم. من طبق معمول روز را با نوشیدن یک فنجان چای شیرین شروع می‌کنم و همزمان روزنامهٔ صبح را هم می‌خوانم. چای کمی شیرین است. بالاخره پی می‌برم که میان شکر زیاد و خواندن روزنامه خود چای هیچ جایی ندارد. بنابر این میزان شکر را کم می‌کنم، روزنامه را کنار می‌گذارم، چشمانم را می‌بندم و روی خود چای تمرکز می‌کنم. بعد شروع به تنظیم عطر و طعم آن می‌کنم. دیری نمی‌گذرد که انواع چای‌های سیاه و سبز را تجربه می‌کنم و مزه‌شان را مقایسه می‌کنم. بعد از چند ماه از چای‌های فروشگاه نزدیک صرف‌نظر می‌کنم و چای دلخواه خود را در مغازهٔ هارودز می‌خرم و به این شکل ذائقهٔ خود برای چای را تکامل می‌دهم و نوع چای معینی را که در کوهستان‌های خاصی در چین کشت می‌شود تهیه می‌کنم. بدین ترتیب، حساسیت خود نسبت به چای را، با هر فنجان چای، به مرور ظریف‌تر می‌کنم و به یک چای‌شناس تبدیل می‌شوم. اگر کسی همین چای جدید را دورانی پیش به من می‌داد، شاید هیچ علاقه‌ای به آن نشان نمی‌دادم. بدون وجود حساسیت لازم، نمی‌توان چیزی را تجربه کرد و بدون طی یک سلسله تجربیات معین، نمی‌توان حساسیت خود را متکامل‌تر کرد.

تمامی عرصه‌های دیگر زیبایی‌شناسی و اخلاقی از منطقی مشابه با مثال چای در بالا پیروی می‌کنند. ما با یک قوهٔ درونی تشخیص حاضر و آماده بدنیا نیامده‌ایم. ما در طول سال‌های زندگی دیگران را می‌آزاییم و دیگران هم ما را می‌آزارند؛ ما با دیگران همدردی می‌کنیم و دیگران هم با ما همدردی می‌کنند. اگر توجه نشان دهیم، حساسیت اخلاقی ما ظریف‌تر می‌شود و این تجربیات به منبع ارزش‌مندی برای

دانش اخلاقی تبدیل می‌شوند، تا به کمک آن‌ها بتوانیم نسبت به آنچه که خوب است، درست است و یا اینکه هر کدام از ما به‌واقع چه کسی هستیم، قضاوت کنیم.

انسان‌گرایی به زندگی به عنوان یک فرآیند تدریجی تغییر درونی، و عزیمت از نادانی به روشن‌گری می‌نگرد که با کمک تجربیات صورت می‌گیرد. بزرگ‌ترین هدف زندگی انسان‌گرا تکامل دانش ما از طریق طیف گسترده و متنوعی از تجارب فکری، عاطفی و عملی است. ویلهلم فون هومبولت، یکی از معماران برجسته نظام آموزشی نوین، در ابتدای قرن نوزدهم، گفت: «هدف هستی، تبدیل وسیع‌ترین تجارب زندگی به دانایی است». او نوشت که «تنها یک نقطه اوج در زندگی وجود دارد، و آن هم رسیدن به معیار حس کردن هر آنچه که انسانی است، می‌باشد». [۴] این به خوبی می‌تواند معیار انسان‌گرا باشد.

بر اساس فلسفه چینی پایداری جهان در گرو عمل متقابل دو نیروی متضاد، اما مکمل، به نام‌های یین و یانگ است. این شاید در مورد جهان فیزیکی صدق نکند، اما قطعاً در مورد دنیای نوین، که توسط پیمان علم و انسان‌گرایی بنا شده، مصداق دارد. هر یانگ علمی در خود حاوی یین انسان‌گرا است، و برعکس. یانگ ما را به قدرت مجهز می‌کند و یین قضاوت‌های اخلاقی و معنا به ما می‌دهد. یانگ و یین در مدرنیته همان خرد، عواطف، آزمایشگاه، موزه، خط تولید و فروشگاه‌های بزرگ هستند. مردم اغلب یانگ را می‌بینند، و دنیای نوین را خشک، علمی، منطقی و سوداگرانه تصور می‌کنند، درست مثل یک آزمایشگاه یا یک کارخانه. اما دنیای نوین هم‌زمان یک

فروشگاه بی سر و ته هم هست. تا کنون هیچ فرهنگی در تاریخ چنین اهمیتی را برای احساسات، امیال و تجارب انسانی قائل نشده است. جهان‌بینی انسان‌گرا، به عنوان سلسله‌ای از تجربیات، اسطوره‌بنیانی صنایع نوین بی‌شماری شده است، از صنعت جهان‌گردی گرفته تا هنر. بنگاه‌های مسافرتی و صاحبین رستوران‌ها به ما بلیط پرواز، هتل یا شام‌های تفریحی نمی‌فروشند، بلکه تجارب جدید می‌فروشند، در حالی که اکثر روایات پیشانی‌بر روی رخدادها و عمل‌کردهای بیرونی تمرکز می‌کردند، داستان‌ها، فیلم‌ها و اشعار نوین به احساسات می‌پردازند. رزم‌نامه‌های یونانی — رومی و داستان‌های عاشقانه شوالیه‌ای قرون وسطی فهرست‌نامه‌هایی از اعمال قهرمانانه بودند، نه احساسات. یک فصل از این داستان‌ها توصیف می‌کرد که چطور شوالیه شجاع غولی را از پا در می‌آورد. فصلی دیگر توضیح می‌داد که چطور شوالیه شاهدخت زیبا را از چنگال اژدهای آتش‌افکن نجات می‌دهد و او را می‌کشد. فصل سومی بیان می‌کرد که چگونه یک ساحره شریر شاهدخت را می‌رباید، اما شوالیه ساحره را تعقیب می‌کند و او را می‌کشد. شکی نبود که قهرمان همواره همان شوالیه بود، نه یک نجار یا کشاورز، زیرا کشاورزان هیچ اقدام قهرمانانه‌ای انجام نمی‌دادند.

قهرمانان اساساً تغییرات درونی چشمگیری را تجربه نمی‌کردند. آشیل، آرتور، رولاند و لانس‌لوت، قبل از این که به ماجراهای خود قدم بگذارند، جنگ‌جویانی شجاع، با یک نگرشی شوالیه‌ای هستند، و در پایان هم کماکان همان جنگ‌جویان شجاع، با همان نظرات باقی می‌مانند. تمام غول‌هایی که این‌ها کشته‌اند و تمامی

شاهدخت‌هایی که نجات داده‌اند، بر شجاعت و استقامت‌شان صحنه می‌گذارد، اما ماجراها چیز زیادی به آن‌ها نمی‌آموزد.

این امر که انسان‌گرا، به جای تأکید بر اعمال، بر احساسات و تجارب تمرکز می‌کند، هنر را دگرگون کرده است. وورد ورث، داستایوفسکی، دیکنز و زولا توجه چندانی به شوالیه‌های شجاع و قهرمانان جسور نداشتند و به جای آن احساسات مردم عادی و زنان خانه‌دار را توصیف می‌کردند. بعضی از مردم گمان می‌کنند که رمان اولیسیس، اثر جیمز جویس، به جای بیان اعمال بیرونی، به منتهای درجه بر زندگی درونی تمرکز دارد. جویس در ۲۶۰ هزار لغت یک روز از زندگی دابلینرز استفان ددالوس و لئوپولد بلوم را توصیف می‌کند، که در طی روز هیچ کاری انجام نمی‌دهند.

افراد کمی تمام کتاب اولیسیس را خوانده‌اند، اما بسیاری از ارکان فرهنگ عامیانه ما با اصول مشابهی عجین شده‌اند. سریال بازماندگان در ایالات متحده، اغلب مورد تحسین، یا انتقاد قرار می‌گیرد که نمایش واقعیت را به یک دیوانگی بدل می‌کند. این سریال اولین نمایش واقعیت بوده، که به مقام پربیننده‌ترین برنامه تلویزیونی نائل آمده، و در سال ۲۰۰۷ تایم مگزین آن را در لیست صد برنامه تلویزیونی خوب تاریخ قرار داده است. [۵] در هر فصل بیست شرکت کننده را در لباس شنا در جزیره‌ای گرمسیر در انزوا قرار می‌دهند. این شرکت‌کنندگان ناگزیرند تا با انواع چالش‌ها دست و پنجه نرم کنند و در هر مرحله یکی از آن‌ها از دور خارج می‌شود. نفر آخر برنده یک میلیون دلار می‌شود.

این می‌توانست برای مخاطبین در یونان هومری، یا در امپراتوری رومی و یا در اروپای قرون وسطی اندیشه‌ای آشنا و بسیار جذاب باشد. بیست شرکت‌کننده وارد مسابقه می‌شوند و یکی سرفراز بیرون می‌آید. «بسیار عالی!» یک شاهزاده هومری یا نجیب‌زاده رومی و یا یک شوالیه جنگ‌های صلیبی می‌توانست هنگام دیدن این نمایش به خودش فکر کند. «ما به ماجراهای شگفت‌انگیز، نبردهای مرگ و زندگی و عملیات بی‌نظیر قهرمانانه و خیانت‌کارانه نگاه می‌کنیم. جنگ‌جویان شاید از پشت به هم خنجر بزنند، یا کاری کنند که اعماء و احشاء‌شان در جلو چشم همه بیرون بریزد».

چه بد، که خنجر زدن به پشت و بیرون ریختن اعماء و احشاء فقط مجازی است. هر مرحله در حدود یک ساعت طول می‌کشد. بعد از آن پانزده دقیقه به پخش آگهی‌های تجاری، مثل خمیر دندان، شامپو و نخود لوبیا، اختصاص داده می‌شود. پنج دقیقه به چالش‌های کودکان اختصاص می‌یابد، مثلاً چه کسی بیشترین تعداد نارگیل را از درون حلقه پرتاب می‌کند، یا اینکه چه کسی بیشترین تعداد سوسک را در یک دقیقه می‌خورد. در ادامه وقت باقی مانده «قهرمانان» در باره احساسات خود صحبت می‌کنند! او این را گفت، من آن را گفتم، من این‌طور احساس کردم، او آن‌طور احساس کرد. اگر یک شوالیه جنگ‌های صلیبی واقعاً نشسته بود و به این برنامه نگاه می‌کرد، شاید از فرط کسالت و آزدگی، تبرزین خود را در می‌آورد و تلویزیون را خرد می‌کرد.

ما شاید امروز شوالیه‌های قرون وسطی را موجوداتی خشن و بی‌احساس بدانیم. اگر آن‌ها در میان ما زندگی می‌کردند، شاید آن‌ها را نزد روان‌شناس می‌فرستادیم، تا به آن‌ها در تماس برقرار کردن با درون خود کمک کنیم. این همان کاری است که حلبی‌ساز در جادوگری از اوز انجام می‌دهد. او، همراه با دوروتی و دوستانش، از میان یک جادهٔ آجری زردرنگ عبور می‌کند، به این امید که وقتی به اوز می‌رسند، آن جادوگر بزرگ به او یک قلب بدهد، و به مترسک یک مغز بدهد و شیر هم جرأت کسب کند. در انتهای سفر آن‌ها در می‌یابند که جادوگر بزرگ یک حقه باز است و نمی‌تواند هیچ کدام از این‌ها را به آن‌ها بدهد. اما آن‌ها به چیز بسیار مهم‌تری هم پی می‌برند: هر آنچه که آن‌ها آرزو می‌کنند در درون خودشان وجود دارد. برای رسیدن به حساسیت، خرد و شجاعت نیازی به وجود یک جادوگر خداگونه نیست. فقط لازم است تا از جادهٔ آجری زردرنگ عبور کنند و خود را برای هر تجربه‌ای که در راه برای‌شان اتفاق می‌افتد، آماده کنند.

دقیقاً چنین تجربه‌ای را کاپیتان کرک و کاپیتان ژان - لوک پیکارد، طی عبور از کهکشان در سفینهٔ اینترپرایز از سر گذراندند. هکل‌بری‌فین و جیم، هنگام عبور از می‌سی‌سی‌پی، ویات و بیلی در فیلم ایزی رایدِر و همچنین شخصیت‌های بی‌شمار دیگری در انبوهی از فیلم‌های سفری مسیره‌های مشابهی را پیمودند. مثلاً بعد از ترک شهرک خود در پن‌سیل‌وانیا یا شاید نیوساوت ویل، در سفری با یک خودروی بدون سقف یا اتوبوس و گذر کردن از میان تجارب زندگی‌ساز، با درون‌شان تماس برقرار

کردند، از احساسات خود سخن گفتند، و وقتی به سان فرانسیسکو یا آلیس اسپرینگ رسیدند شخصیت‌های عاقل‌تر و بهتری شده بودند.

حقیقت جنگ

قاعدهٔ دانش = تجربیات x حساسیت نه تنها فرهنگ عامیانهٔ ما، بلکه حتی ادراک ما از مسائلی مهم، مثل جنگ را تغییر داد. در طول تاریخ، وقتی مردم می‌خواستند بدانند که آیا یک جنگ معین برحق است، از خدا، متون مقدس، شاهان، نجیب‌زادگان و کشیشان سؤال می‌کردند. تعداد ناچیزی از مردم به نظرات و تجربیات سربازان یا شهروندان معمولی اهمیت می‌دادند. راویان جنگ، مانند هومر، ویرجیل و شکسپی‌یر بر رفتار امپراتورها، ژنرال‌ها و قهرمانان برجسته تمرکز می‌کردند، و اگر چه مصیبت جنگ را پنهان نمی‌کردند، اما این در پشت تأکید زیاد بر شکوه قهرمانان جنگی کمرنگ می‌شد. سربازان معمولی به عنوان پیکرهایی تصویر می‌شدند که توسط گولیاتِ قهرمان قتل عام می‌شدند، یا جمعیتی بودند که دیوید ظفرمند را روی شانه‌هاشان می‌گذاشتند.

ژان ژاک والتر، گوستاو آدولف سوئد در نبرد برایتن فلد ۱۶۳۱

برای مثال، به نقاشی بالا، از نبرد برایتن فلد، در ۱۷ سپتامبر ۱۶۳۱ نگاه کنید. نقاش ژان ژاک والتر از شاه سوئد، گوستاو آدولف، تجلیل می‌کند، که در آن روز، ارتش خود را به یک پیروزی قطعی رساند. گوستاو آدولف بر فراز یک بلندی در میدان نبرد تصویر شده، گویی که خدای جنگ باشد. این تصویر چنین احساسی را القا می‌کند که شاه، جنگ را رهبری می‌کند، همچون یک بازیگر شطرنج، که سربازان را به حرکت در می‌آورد. سربازان بیش از هر چیز توده‌ای بی‌شکل، یا نقاطی در پس‌زمینه هستند. والتر علاقمند به این نبود که سربازان وقتی وادار به حمله می‌شدند، می‌کشتند یا می‌مردند، چه احساسی داشتند. آن‌ها تنها توده‌ای بدون چهره بودند.

حتی اگر نقاشان، گاهی، بیشتر به جای تمرکز بر فرماندهان، بر میدان جنگ تمرکز می‌کردند، باز از یک زاویهٔ برتر به آن می‌نگریستند و بسیار بیشتر از آن که توجهی به احساسات شخصی داشته باشند، مانورهای گروهی را تصویر می‌کردند. به عنوان مثال، به نقاشی بی‌تر اسنایرز، از جنگ کوهستان سفید در نوامبر ۱۶۲۰ توجه کنید.

نبرد کوهستان سفید، بی‌تر اسنایرز

این نقاشی جشن پیروزی کاتولیک، بر مردان شورشی پروتستان، را در جنگ سی ساله، تصویر می‌کند. اسنایرز می‌خواست، با ثبت جزئیات صف‌آرایی، مانورها و

حرکات گروهان، این پیروزی را یادآوری کند. شما می‌توانید به سادگی واحدهای مختلف، تسلیحات و جایگاه و نظم جنگی‌شان را در این نقاشی ببینید. اسنایرز توجه چندانی به تجربیات و احساسات تودهٔ سربازان نشان نداده است. او، همانند ژان ژاک والتر، نبرد را از جایگاه بلند و ممتاز خدایان و شاهان می‌بیند و به مخاطب این احساس را می‌دهد که جنگ یک بازی شطرنج در بعدی غول‌آسا است.

اگر، با استفاده از یک ذره‌بین، نگاه نزدیکی به نبرد کوهستان سفید بیندازید، پی خواهید برد که کمی پیچیده‌تر از یک بازی شطرنج است. فضاهای جغرافیایی جدا از هم، که در نظر اول به چشم می‌آید، با نگاهی دقیق‌تر به صحنه‌های خونین قتل عام بدل می‌شوند. اینجا و آنجا می‌توان چهرهٔ سربازانی را دید که در حال دویدن یا فرار، یا شلیک کردن و یا سوراخ کردن پیکر دشمن با سرنیزه‌هاشان هستند. اما این صحنه‌ها معنای خود را از نمایش قسمت‌های بالای تصویر می‌گیرند. وقتی می‌بینیم که یک گلولهٔ توپ سربازی را منفجر می‌کند، آن را به حساب بخشی از پیروزی بزرگ کاتولیک می‌گذاریم. مرگ یک سرباز جنگنده در جبههٔ پروتستان فقط پاسخی است به طغیان کفرآمیز خود او. اما اگر سربازی در جبههٔ کاتولیک می‌جنگد، مرگ او یک فدیة باشکوه برای چیزی ارزشمند است. در قسمت بالای نقاشی فرشتگانی دیده می‌شوند که بر فراز میدان نبرد در پروازند. آن‌ها شعاری با خود دارند که به زبان لاتین توضیح می‌دهد چه اتفاقی در این نبرد افتاده و چرا تا به این حد مهم است. پیام این است که خدا به امپراتور فردیناند دوم کمک کرد تا این دشمنان را در ۸ نوامبر ۱۶۲۰ شکست دهد.

مردم طی هزاران سال، وقتی به جنگ می‌نگریستند، خدایان، امپراتورها، فرشتگان و قهرمانان بزرگ را می‌دیدند. اما طی دو سدهٔ اخیر شاهان و ژنرال‌ها به طور فزاینده‌ای به حاشیه رانده شده‌اند و توجهات بیشتر بر روی سربازان معمولی و تجربیات آن‌ها معطوف شده است. داستان‌های جنگی، مثل سکوت کامل در جبههٔ غربی و فیلم‌های جنگی مثل پلاتون با سربازی جوان، با دنیایی کودکانه شروع می‌شود، که اطلاعات اندکی راجع به خود و دنیا دارد، اما بار سنگینی از امیدها و توهمات را با خود حمل می‌کند. او به شکوه جنگ و این که جبههٔ آن‌ها جبههٔ حق است و ژنرال یک نابغه است، باور دارد. چند هفته جنگ واقعی، گل و لای، خون و بوی مرگ توهمات او را یکی پس از دیگری از بین می‌برد. اگر این سرباز جوان از این جنگ جان سالم بیرون برد، به مردی عاقل‌تر بدل خواهد شد که دیگر به کلیشه‌ها و آرمان‌هایی که معلمان، فیلم‌سازان و سخن‌وران سیاست‌مدار به او تحویل داده‌اند اعتماد نخواهد کرد.

تعجب‌آور است که این روایت به قدری غالب شده که امروزه بارها و بارها توسط معلمان، فیلم‌سازان و سخن‌وران سیاست‌مدار گفته می‌شود. فیلم‌های مطرح هالیوودی، مثل قیامت کنونی، جلیقهٔ آهنین و بلاک هواک داون، هشدار می‌دهند که «جنگ آن چیزی نیست که فیلم‌ها به شما نشان می‌دهند!» احساسات سربازان ساده در جنگ جایگاه والایی را در فیلم‌ها، اشعار و نثرها به خود اختصاص داده تا دیگران را وادار به درک و احترام به آن کند. به طوری که به شوخی سؤال می‌شود: «چند

دامپزشک ویتنامی برای عوض کردن یک لامپ لازم است؟» «شما نمی‌دانید، زیرا آنجا نبودید». [۶]

نقاشان نیز علاقه خود را به ژنرال‌های سوار بر اسب و مانورهای تاکتیکی از دست دادند و به جای این‌ها سعی کردند تا احساسات سربازان را به تصویر بکشند. نگاه دیگری به تابلوهای نبرد برایتن‌فلد و نبرد کوهستان سفید بیندازید. حالا نگاهی به دو تا از شاهکارهای هنری جنگی قرن بیستم بیندازید: تابلوی «جنگ» از اوتو دیکس و تابلوی «آن دو هزار لحظه هولناک» That ۲۰۰۰ Yard Stare [حالتی از شوک روحی و گسستن از واقعیات بیرونی و بی‌تفاوتی] از تام لئا.

دیکس به عنوان گروه‌بان، طی جنگ جهانی اول، در ارتش آلمان خدمت می‌کرد. لئا به عنوان خبرنگار مجله لایف، بر نبرد جزیره پلهلیو در سال ۱۹۴۴ نظارت داشت. آنجا که والتر و اسنایرز جنگ را به عنوان یک پدیده نظامی و سیاسی می‌نگریستند و می‌خواستند به ما نشان دهند که چه اتفاقی در هر نبرد خاص افتاده، دیکس و لئا به جنگ به عنوان یک پدیده عاطفی می‌نگریستند و می‌خواستند احساسات را به ما نشان دهند. آن‌ها توجهی به ژنرال‌های نابغه یا جزئیات تاکتیکی این یا آن نبرد نداشتند. سرباز تصویر شده در نقاشی دیکس می‌توانست در فردون یا بیپرس یا سُم باشد. هر جنگی در هر کجایی که باشد، یک جهنم است. سرباز مصور در نقاشی لئا می‌تواند یک سرباز آمریکایی در پلهلیو باشد، اما شما می‌توانید دقیقاً همان دو هزار لحظه هولناک را در چهره یک سرباز ژاپنی در ایو جیما، در چهره یک سرباز آلمانی در استالین‌گرا یا در چهره یک سرباز انگلیسی در دانکیرک ببینید.

جنگ، اثر اتو دیکس، ۳۲ - ۱۹۲۹

تام لنا، آن دو هزار لحظه هولناک ۱۹۴۴

معنای جنگ در نقاشی‌های دیکس و لنا از حرکات تاکتیکی یا ابلاغیه‌های الهی سرچشمه نمی‌گیرد. اگر می‌خواهید در کی از جنگ بدست آورید، به ژنرال روی قله یا فرشتگان در آسمان نگاه نکنید، بلکه در چشمان سربازان معمولی خیره شوید. چشمان باز سرباز مبتلا به آسیب‌های روحی، در نقاشی لنا، همزمان دریچه‌ای است به سوی حقیقت وحشت‌انگیز جنگ. واقعیت در نقاشی دیکس بقدری غیر قابل تحمل

است که بخشاً باید در پشت ماسک گاز پنهان شود. هیچ فرشته‌ای بر فراز میدان نبرد در پرواز نیست، آنچه که هست، جسدی در حال گندیدن است، که از یک سقف ویرانه آویزان است و انگشت اتهامش را نشانه رفته است.

هنرمندانی چون دیکس و لنا سلسله‌مراتبی جنگ را وارونه کردند. جنگ‌ها در زمان قدیم می‌توانستند به اندازه جنگ‌های قرن بیستم وحشتناک باشند. اما حتی تجربیات وحشتناک در یک ارتباط بزرگ‌تر قرار داده می‌شد تا به آن‌ها یک معنای مثبت داده شود. شاید جنگ جهنم باشد، اما همزمان دروازه‌ای به روی بهشت است. یک سرباز کاتولیک جنگ کوهستان سفید می‌توانست به خود بگوید: «این درست است که من رنج می‌کشم، اما پاپ و امپراتور می‌گویند که ما برای هدف مقدسی می‌جنگیم، پس رنج من معنایی دارد.» تو دیکس منطق متضادی را به کار می‌برد. او تجربه شخصی را پایه تمامی معناها می‌داند، پس خط فکری‌اش چنین است: «من رنج می‌برم — و این بد است — بنابر این جنگ در تمامیتش بد است. و اگر با این وجود امپراتور و کشیش از جنگ پشتیبانی می‌کنند، باید در اشتباه باشند.» [۲]

تفرقه در انسان‌گرایی

ما تا این‌جا انسان‌گرایی را طوری توصیف کرده‌ایم که گویی یک جهان‌بینی منسجم باشد. انسان‌گرایی در حقیقت به همان سرنوشتی دچار شد که تمام ادیان موفق، مثل مسیحیت و بودیسم، با آن مواجه شدند، به این معنی که وقتی رواج یافت و متکامل‌تر شد، به فرقه‌های متخاصم تجزیه شد. تمام فرقه‌های انسان‌گرا معتقدند که تجربه

انسانی ریشه اصلی اقتدار و معنا است، اما هر کدام تجربه انسانی را به شکل‌های متفاوتی تعبیر می‌کنند.

انسان‌گرایی به سه شاخه اصلی تقسیم می‌شود. شاخه اولیه و سنتی می‌گوید که هر انسانی یک فردیت منحصر به فرد است، که دارای ندای درونی و تجربیات خودویژه می‌باشد. هر انسانی پرتوی واحد است که جهان را از چشم‌انداز متفاوتی روشن می‌کند و به کهکشان رنگ و عمق و معنا می‌بخشد. بنابر این ما باید به هر فردی حداکثر آزادی ممکن را برای تجربه کردن جهان و پیروی از ندای درونی خود و بیان حقیقت درونی خودش بدهیم. خواست آزادانه فردی باید بسیار فراتر از منافع دولت یا تعالیم دینی رود، چه در سیاست، یا اقتصاد و یا در هنر. هر چه افراد از آزادی فردی بیشتری بهره‌مند شوند، جهان زیباتر، غنی‌تر و پرمعناتر خواهد شد. این شاخه سنتی انسان‌گرایی، به اعتبار تأکید خود بر آزادی، تحت عنوان «انسان‌گرایی لیبرال» یا «لیبرالیسم» لقب گرفت.^۲

سیاست‌مداران لیبرال معتقدند که رأی دهنده از همه بهتر می‌داند. هنر لیبرال معتقد است که زیبایی در چشمان بیننده است. اقتصاددانان لیبرال معتقدند که حق همیشه با مشتری است. اخلاق لیبرالی به ما توصیه می‌کند که به خودمان فکر کنیم، زیرا تمام پاسخ‌ها در درون خود ما است.

پا به پای افزایش مقبولیت اجتماعی و قدرت سیاسی انسان‌گرایی، دو جوانه بسیار متفاوت بر بدنه آن روئید: یکی انسان‌گرایی سوسیالیستی بود، که شامل طیف

---

^۲ در سیاست آمریکایی از لیبرالیسم برداشت بسیار محدودتری می‌شود اما در مفهوم وسیع‌تر اغلب محافظه‌کارهای آمریکایی لیبرال هم هستند.

وسیع‌تری از جنبش‌های کمونیستی می‌شد، و دیگری انسان‌گرایی تکاملی بود، که معروف‌ترین طرفداران خود را در میان نازی‌ها داشت. هر دو شاخه با لیبرالیسم هم رأی بودند که می‌گفت، تجربهٔ انسانی ریشهٔ اصلی معنا و اقتدار است و هیچ‌کدام معتقد به نیروهای ماوراء طبیعی یا متون فرامین الهی نبودند. مثلاً اگر شما از کارل مارکس سؤال می‌کردید که چه چیز نادرستی در این که کودکان ده ساله در نوبت‌های دوازده ساعته در کارخانجات پرود کار کنند، وجود دارد، جواب می‌داد که این باعث ایجاد احساسات بدی در کودکان می‌شود. ما باید مانع استثمار، سرکوب و نابرابری شویم، نه از این رو که خدا می‌گوید، بلکه به دلیل این که این‌ها مسبب فلاکت انسان‌ها می‌شود.

اما انسان‌گرایان سوسیالیست و تکاملی، هر دو معتقدند که درک لیبرال از تجربهٔ انسانی دچار اشکال است. لیبرال‌ها گمان می‌کنند که تجربهٔ انسانی یک پدیدهٔ فردی است. اما افراد بسیاری در دنیا وجود دارند، و آن‌ها اغلب متفاوت فکر می‌کنند و امیال متضادی دارند. اگر تمام اقتدارها و معناها از تجارب فردی نشأت می‌گیرند، پس چطور می‌توان میان تجارب متضاد آشتی برقرار کرد؟

در تاریخ ۱۷ ژوئیهٔ ۲۰۱۵ صدر اعظم آلمان، آنگلا مرکل با یک دختر نوجوان فلسطینی از لبنان روبه‌رو شد، که خانواده‌اش تقاضای پناهندگی در آلمان کرده بود، اما رأی به اخراج بلافاصلهٔ آن‌ها داده بودند. این دختر، که اسمش ریم بود، به زبان آلمانی شیوا به مرکل گفت، «بسیار سخت است که ببینیم دیگران می‌توانند از زندگی لذت ببرند، اما خود ما نمی‌توانیم. من نمی‌دانم چه آینده‌ای در انتظار من است.»

مرکل جواب داد که «سیاست می‌تواند زمخت شود» و توضیح داد که صدها هزار پناهنده فلسطینی در لبنان وجود دارد که آلمان نمی‌تواند همه آن‌ها را جذب کند. ریم، مبهوت از این جواب روشن به گریه نشست. مرکل شروع به نوازش دختر درمانده کرد، اما بر موضع خود پافشاری کرد. به دنبال این طوفان انتقادی عمومی، بسیاری مرکل را متهم به سنگدلی و بی‌احساس بودن کردند. مرکل هم برای آرام کردن مردم، تغییر موضع داد، که به دنبال آن ریم و خانواده‌اش پناهندگی گرفتند. طی ماه‌های بعد مرکل دروازه‌های آلمان را بیشتر گشود و به صدها هزار پناهنده به آلمان خوشامد گفت. اما نمی‌توان همه را راضی کرد. مدت کوتاهی نگذشت که مرکل به دلیل تصمیم‌گیری احساساتی و عدم موضع‌گیری قاطع، مورد حمله سنگینی قرار گرفت. بسیاری از والدین آلمانی از این می‌ترسیدند که این چرخش مرکل سطح رفاهی کودکان خودشان را تنزل دهد و شاید زمینه را برای خیزش‌های اسلامی در کشور آماده کند. چرا آن‌ها باید صلح و رفاه خانواده خود را به خاطر بیگانگانی که حتی به ارزش‌های لیبرالی آن‌ها اعتقادی ندارند، به خطر اندازند؟ این موضوع احساسات عمیقی را در همه دامن زده بود. چطور می‌توان میان احساسات پناهندگان درمانده و آلمانی‌های نگران توازن ایجاد کرد؟ [۸]

لیبرال‌ها همیشه از این تخصصات رنج می‌برند. بهترین آثار لاک، جفرسون، میل و همکاران‌شان نتوانسته در پاسخ به این مشکل گیج‌کننده راه حل سریع و آسانی بدهد. برپایی انتخابات دموکراتیک کمکی نخواهد کرد، زیرا این سؤال را به دنبال می‌آورد که چه کسانی در این انتخابات شرکت کنند؟ فقط شهروندان آلمانی؟ یا

میلیون‌ها آسیایی و آفریقایی که می‌خواهند به آلمان مهاجرت کنند؟ چرا باید احساسات یک گروه را نسبت به گروه دیگر ترجیح دهیم؟ به این ترتیب شما نمی‌توانید تخاصم میان اعراب و اسرائیل را با یک همه‌پرسی از ۸ میلیون اسرائیلی و ۳۵۰ میلیون شهروند اتحاد ملل عربی حل کنید، زیرا اسرائیلی‌ها به دلایل روشنی نسبت به نتیجه یک چنین همه‌پرسی قانع نخواهند شد.

مردم تنها زمانی نسبت به انتخابات دمکراتیک احساس تعهد خواهند کرد که در قیود پایه‌ای مشترکی شریک باشند. اگر تجربه رأی دهندگان دیگر برای من نامأنوس باشد و من بر این عقیده باشم که آن‌ها احساسات مرا درک نمی‌کنند و توجهی به علائق و منافع حیاتی من ندارند، و اگر نتیجه انتخابات مرا در اقلیت قرار دهد، من مطلقاً هیچ دلیلی برای پذیرفتن این آراء ندارم. انتخابات دمکراتیک معمولاً فقط در میان جمعیتی کارایی دارد که از قبل در بنیان‌های مشترکی سهیم باشند، مثل اعتقادات دینی و اسطوره‌های ملی مشترک.

لیبرالیسم متعاقباً در بسیاری موارد با هویت‌های اجتماعی کهن و احساسات قبیله‌ای پیوند خورد و ناسیونالیسم نوین را به‌وجود آورد. امروزه بسیاری ناسیونالیسم را با نیروهای ضد لیبرال تداعی می‌کنند، اما ناسیونالیسم حداقل در طی قرن نوزدهم، رابطه تنگاتنگی با لیبرالیسم داشت. لیبرال‌ها تجارب منحصر به فرد افراد انسانی را گرامی می‌دارند. هر انسانی دارای احساسات متمایز، سلیقه‌ها و رفتار خاص خود است و تا آن‌جا که مزاحم دیگری نباشد، باید در بیان و پی‌جویی خود آزاد باشد. به همین شکل ناسیونالیست‌های قرن نوزدهم، مثل جوزپه مازینی، یگانگی ملت‌های واحد را

ارج نهادند. آن‌ها تأکید می‌کردند که بسیاری از تجربیات انسانی مشترک هستند. شما نمی‌توانید به تنهایی پولکا برقصید یا به تنهایی زبان آلمانی را ابداع و حفظ کنید. هر ملتی از طریق کلام، رقص، غذا و نوشیدنی تجربیات متفاوتی را در اعضایش می‌پروراند و حساسیت‌های خاص خودش را می‌آفریند.

ناسیونالیست‌های لیبرال، مانند مازینی، در پی حمایت از این تجارب خودویژه ملی در مقابل سرکوب و نابودسازی امپراتوری‌های متعصب بودند و در آرزوی برقراری تجمعی از ملت‌های صلح‌جو بودند که، بدون ترس از مزاحمت همسایگان، بتوانند به بیان و پی‌جویی احساسات مشترک خود بپردازند. این همان ایدئولوژی رسمی اتحاد اروپا است، که در قانون اساسی خود در سال ۲۰۰۴ اعلام می‌کند: اروپا یک «اتحاد متنوع» است و گروه‌های مردمی در اروپا «به هویت ملی خود افتخار می‌کنند». حفظ تجربیات مشترک یگانه ملت آلمان، به عنوان یک ارزش، حتی لیبرال‌های آلمانی را قادر می‌سازد تا با باز کردن دروازه‌های خود به روی موج مهاجرت‌ها مخالفت کنند.

اتحاد با ناسیونالیسم نه تنها تمام معماها را حل نکرد، بلکه میزبان مشکلات جدیدی هم شد. چطور می‌توان ارزش تجربیات عموم را با ارزش تجربیات فردی مقایسه کرد؟ آیا حفظ رقص پولکا، سوسیس آلمانی و زبان آلمانی، رها کردن میلیون‌ها پناهنده در چنگال فقر و مرگ را توجیه می‌کند؟ و چه اتفاقی خواهد افتاد اگر بر سر توصیف هویت ملی میان ملت‌ها تخصصات بنیادی بروز کند، همان‌طور که تخصصات در آلمان ۱۹۳۳، در آمریکای ۱۸۶۱، در اسپانیای ۱۹۳۶، یا در مصر ۲۰۱۱

رخ داد؟ در چنین مواردی برپایی انتخابات دمکراتیک به عنوان نوش دارو عمل نخواهد کرد، زیرا طرف‌های درگیر دلیلی برای احترام به نتیجه آن نمی‌بینند.

نهایتاً، وقتی شما به روال پولکای ملی خود می‌رقصید، شاید شما را یک گام کوچک، اما مهم، از این باور که ملت شما از دیگر ملل متفاوت است، به این باور که ملت شما برتر است، هدایت کند. ناسیونالیسم لیبرال قرن نوزدهم از امپراتوری‌های هابسبورگ و تزار می‌خواست تا تجارب یگانه آلمانی‌ها، ایتالیایی‌ها، لهستانی‌ها و اسلوانیایی‌ها به رسمیت شناخته شوند. ناسیونالیسم افراطی قرن بیستم به جنگ‌های ملی برای تسخیر سرزمین یکدیگر و برپایی اردوگاه‌های اسارت برای مردمی انجامید که به گونه دیگری می‌رقصیدند.

انسان‌گرایی سوسیالیستی راه بسیار متفاوتی پیمود. سوسیالیست‌ها لیبرال‌ها را به این خاطر سرزنش می‌کنند که به جای تمرکز بر تجربه توده‌ای، بر احساسات فردی تأکید می‌کنند. بله، تجربه انسانی منشأ هر معنایی است، اما میلیون‌ها انسان در دنیا وجود دارد و همه آن‌ها ارزشی برابر با هم دارند. در حالی که لیبرالیسم توجهات را به درون فرد معطوف می‌کند و بر خودویژگی فرد و یگانگی ملت تأکید می‌کند، سوسیالیسم معتقد است باید، به جای تأکید بر خودشیفتگی و احساسات فردی، بر احساسات جمعی و تأثیر رفتار فردی بر تجارب جمعی تمرکز شود. صلح جهانی نه با به رسمیت شناختن تفاوت‌های ملی، بلکه با اتحاد تمامی کارگران جهان میسر خواهد بود، و توازن اجتماعی نه با خودشیفتگی فردی و پی‌جویی در اعماق درونی فردی، بلکه با

پیروی فرد از نیازها و تجارب همگانی و پذیرش اولویت تمایلات جمعی بر تمایلات فردی، به دست خواهد آمد.

پاسخ یک لیبرال این خواهد بود که فرد با جست‌وجو در دنیای درونی خود می‌تواند حس همدردی و درک دیگران را در خود ارتقاء دهد، اما لنین و مائو چنین استدلالی را رد کرده‌اند. آن‌ها می‌توانند توضیح دهند که پی‌جویی درونی فردی ندای سخاوتمندانه یک بورژوا است و این‌که وقتی من سعی می‌کنم با ضمیر درونی خود تماس برقرار کنم، به احتمال بسیار قوی ممکن است به دام این یا آن جناح نظام سرمایه بیفتم. نظریات سیاسی فعلی من، علائق و بی‌زاری‌های من، سرگرمی‌ها و خواست‌ها و اراده من بازتاب ضمیر صادقانه من نیست، بلکه بازتاب پرورش و انگیزش‌های محیطی و اجتماعی من است و این‌ها هم به نوبه خود متأثر از جایگاه طبقاتی، اجتماعی و آموزشی من است. غنی و فقیر از بدو تولد مورد شستشوی مغزی قرار می‌گیرند. ثروتمندان آموخته‌اند تا فقرا را نادیده بگیرند و فقیران هم آموخته‌اند تا منافع واقعی خود را نادیده بگیرند. هیچ حدی از درون‌اندیشی یا روان‌درمانی کارگر نخواهد افتاد، زیرا روان‌درمان‌ها نیز در خدمت نظام سرمایه هستند.

درون‌اندیشی احتمالاً فقط مرا از حقیقت درونی‌ام باز هم دورتر می‌کند، زیرا اعتبار بسیار زیادی به تصمیمات فردی می‌دهد و جای ناچیزی برای شرایط اجتماعی باقی می‌گذارد. اگر ثروتمند باشم، نتیجه‌گیری‌های خود را حاصل انتخاب‌های خردمندانه‌ام می‌دانم و اگر از فقر در رنجم، باز تقصیر آن را به گردن خودم می‌اندازم. اگر افسرده باشم، یک روان‌کار لیبرال احتمالاً تقصیرات را به گردن والدین من خواهد

انداخت و مرا ترغیب خواهد کرد تا اهداف جدیدی برای زندگی خود تدوین کنم. اگر فرض کنم که افسردگی من به این دلیل است که توسط عاملین سرمایه مورد استثمار قرار گرفته‌ام و تحت نظام حاکم امکان تحقق اهداف خود را ندارم، روان‌کاو احتمالاً خواهد گفت که من مشکلات حل نشده با مادرم را برون‌افکنی می‌کنم و تقصیرها را به گرده عاملین سرمایه می‌اندازم.

اما سوسیالیست معتقد است که به جای ائتلاف وقت جهت صحبت کردن در بارهٔ مادرم، احساساتم و عقده‌های روانی‌ام، باید از خود سؤال کنم: چه کسی مالک ابزار تولید در کشور من است؟ صادرات و واردات اصلی کدامند؟ چه رابطه‌ای میان سیاست حاکم و بانک جهانی است؟ من تنها با درک نظام اجتماعی - اقتصادی حاکم و با به حساب آوردن تجربیات انسان‌های دیگر به‌واقع خواهیم توانست به درک احساسات خود نائل آییم و فقط با یک حرکت مشترک جمعی می‌توانیم نظام را عوض کنیم. اما آیا کسی قادر خواهد بود تجربیات تمام انسان‌ها را در نظر بگیرد و آن‌ها را به صورت عادلانه‌ای در برابر هم بسنجد؟

از این رو است که سوسیالیست‌ها درون‌اندیشی را رد می‌کنند و بر برپایی مؤسسات جمعی قدرتمند، مثل احزاب سوسیالیستی و اتحادیه‌های کارگری، پافشاری می‌کنند، که هدفش رمزگشایی جهان برای ما است. در حالی که در سیاست لیبرالی رأی‌دهنده از همه بهتر می‌داند، و در اقتصاد لیبرالی حق همیشه با مشتری است، در سیاست سوسیالیستی حزب از همه بهتر می‌داند، و در اقتصاد سوسیالیستی حق همیشه با اتحادیه‌های کارگری است. اقتدار و معنا کماکان از تجربیات انسانی نشأت

می‌گیرد - حزب و اتحادیه‌های کارگری، هر دو، از مردم تشکیل شده است و برای کاهش رنج انسان‌ها تلاش می‌کنند - اما افراد باید از حزب و اتحادیه‌های کارگری پیروی کنند، نه از احساسات شخصی خود.

انسان‌گرایی تکاملی راه حل متفاوتی برای مشکل تجارب متخاصم انسانی دارد، و بر اساس نظریهٔ تکاملی داروین می‌گوید که به جای نفی تضاد باید آن را تقدیر کرد. تضاد مادهٔ خام انتخاب طبیعی است، که تکامل را به پیش می‌راند. برخی انسان‌ها از برخی دیگر برتر هستند و وقتی این تجارب انسانی در مقابل هم قرار می‌گیرند، مناسب‌ترین انسان‌ها باید دیگران را از دور خارج کنند. همان منطقی که بشر را وامی‌دارد تا گرگ‌های وحشی را نابود کند و بی‌رحمانه گوسفندهای اهلی را استثمار کند، به انسان‌های برتر مأموریت می‌دهد تا انسان‌های پست‌تر را سرکوب کنند. پس اگر اروپائیان بر آفریقایی‌ها حاکم شوند، و یا بازرگانان زیرک، احمق‌ها را به ورشکستگی وادارند، کار مثبتی کرده‌اند. اگر ما از منطق تکاملی پیروی کنیم، بشریت به تدریج قوی‌تر و بهتر خواهد شد، و این به تدریج منجر به ظهور ابرانسان خواهد شد. تکامل با انسان خردمند به پایان نمی‌رسد و راهی طولانی در پیش دارد. حال اگر ما تحت عنوان حقوق بشر یا برابری انسان‌ها، بهترین انسان‌ها را تضعیف کنیم، از ظهور ابرانسان جلوگیری کرده‌ایم و این می‌تواند باعث انقراض و نابودی انسان خردمند شود. این انسان‌های برتر دقیقاً چه کسانی هستند که ظهور ابرانسان را نوید می‌دهند؟ این‌ها می‌توانند نژادها در تمامیت خود باشند، یا قبیله‌های خاص و یا افراد

نابغه. در هر حال، آنچه که آن‌ها را برتر می‌کند این است که آن‌ها از قابلیت‌های بهتر برخوردارند، که به شکل خلق دانش جدید، فن‌آوری پیشرفته، جوامع مرفه‌تر و گونه‌زیباتر خود را نشان می‌دهد. نمونه‌آینشتاین یا بتهوون بسیار ارزشمندتر از یک فرد الکی بی‌مصرف است و احمقانه خواهد بود اگر با این‌ها طوری رفتار شود، گویی که با هم برابرند. به همین صورت اگر یک ملت خاص به طور پیوسته ناظر بر پیشرفت انسانی شود، می‌توانیم آن ملت را به درستی برتر از ملت‌های دیگری، که هیچ سهمی، یا سهم ناچیزی در تکامل گونه‌بشری داشته‌اند، ارزیابی کنیم.

در نتیجه، در تضاد با هنرمندان لیبرال، مثل اتو دیکس، انسان‌گرایی تکاملی فکر می‌کند که تجربه‌ انسانی از جنگ، ارزش‌مند و حتی حیاتی است. فیلم «مرد سوم» بلافاصله بعد از پایان جنگ جهانی دوم، در وین ساخته شد. شخصیت فیلم، هری لایم، متأثر از تأثیرات جنگ پشت سر گذاشته شده، می‌گوید: «با این حال، همه چیز وحشتناک نبود... در ایتالیا طی دوره‌ بورگیا، یک جنگ سی‌ساله جریان داشت و با ترور و قتل و خون‌ریزی همراه بود، اما آن‌ها میکل‌آنجلو، لئوناردو داوینچی و عصر روشن‌گری را آفریدند. در سوئیس عشق برادرانه و ۵۰۰ سال دمکراسی و صلح حاکم بود. اما آن‌ها چه چیزی از خود به جا گذاشتند؟ یک ساعت کوکو». تقریباً تمام اطلاعات لایم اشتباه بود. سوئیس شاید خون‌آلودترین گوشه‌ اروپای نوین بود و صادرات عمده‌اش سربازان موجب‌بگیر بود. و ساعت کوکو هم در آلمان ابداع شد. اما این حقایق، در مقایسه با نظر او، از اهمیت کمتری برخوردار بود. و نظر او این بود که تجربه‌ جنگ، انسان را به سوی دستاوردهای جدید سوق می‌دهد. جنگ به انتخاب

طبیعی آزادی عمل می‌دهد و ضعیف را از میان برمی‌دارد و به مهاجم و بلندپرواز پاداش می‌دهد. جنگ حقیقت را در باره زندگی نمایان می‌کند و اشتیاق به قدرت، عظمت و پیروزی را بیدار می‌کند. نیچه این را با این گفته جمع‌بندی کرد که «جنگ مدرسه زندگی است» و «آنچه که مرا نکشد، قوی‌تر خواهد ساخت».

نظرات مشابهی توسط ستوان هنری جونز، از ارتش بریتانیا بیان شده است. جونز بیست و یک ساله سه روز قبل از مرگش، در جبهه غربی جنگ جهانی اول، نامه‌ای به برادرش نوشت و تجربه جنگ را با عباراتی درخشان توصیف کرد:

آیا به این حقیقت فکر کرده‌ای که، جنگ علیرغم وحشتی که در خود دارد، چیز بزرگی است؟ منظورم این است که ما در جنگ با واقعیات روبه‌رو می‌شویم. حماقت، خودخواهی، تجمل و چیزهای کوچک معمول بسیار ناخوشایند در قالب نوعی زندگی سوداگرانه، که نود درصد از مردم دنیا در زمان صلح از آن پیروی می‌کنند، در جنگ جای خود را به توحشی می‌دهد که حداقل صادقانه‌تر و گویاتر است. مسئله را به این شکل ببین: هر کس فقط زندگی کوچک خود را دارد و غرق در مسائل پیش پا افتاده است و نگران راحتی خود، و مسائلی مثل پول و چیزهایی شبیه به این است. این یعنی فقط برای خود زیستن. چه زندگی پستی! از طرف دیگر، اگر تو در جنگ کشته شوی، فقط در آنچه که چند سال جنگ با خود به همراه دارد سهم می‌شوی، و دل خود را به این خوش

می‌کنی که برای کمک به کشور خود می‌میری. تو در حقیقت آرمانی را متحقق کرده‌ای که، تا آنجا که من می‌فهمم، در زندگی روزمره انجام نمی‌دهی. دلیل این امر این است که زندگی روزمره بر یک پایه سوداگرانه و خودخواهانه بنا شده است؛ اگر بخواهی با این زندگی هماهنگ شوی، نمی‌توانی خود را از آلودگی برهانی.

من شخصاً اغلب خوشحال می‌شوم که جنگ بر سر راه من قرار گرفته است. جنگ باعث شد تا به ابتذال این زندگی پی ببرم. من فکر می‌کنم که جنگ به هر کسی این امکان را داده تا «از قالب خود بیرون بیاید»، به طوری که... اگر بخواهم در مورد خودم صحبت کنم، باید بگویم که قطعاً هرگز در زندگی خود یک چنین نشاط بزرگی را، به عنوان یک شروع بزرگ، که در همین ماه آوریل اتفاق افتاد، تجربه نکرده‌ام. هیجان آخرین نیم ساعت، با هر چیز دیگری در دنیا تفاوت دارد. [۹]

مارک باودن خبرنگار در اثر پرفروش خود «بلاک هواک داون» در باره تجربه نبرد یک سرباز آمریکایی به اسم شاون نلسون، در موگادیشو ۱۹۹۳، عبارات مشابهی دارد:

برای او دشوار بود تا احساس خود را توصیف کند . . . مثل یک وحی بود. او در این لحظات قبل از مرگ، به قدری حس زنده بودن داشت که نظیرش را هرگز تا پیش از این تجربه نکرده بود. او در طول زندگی لحظاتی آنی را پشت سر گذارده بود که مرگ را در مقابل چشمان خود دیده بود، مثلاً زمانی که خودرویی را در مقابل خود داشت که با سرعت زیاد از یک پیچ تند عبور می‌کرد و چیزی نمانده بود تا با آن تصادف کند. او در آن روز با چنین احساسی روبه‌رو شده بود، یعنی وقتی که نفس مرگ را روی صورتش حس کرد . . . این حسی بود که او طی سه ساعت لحظه به لحظه شاهدش بود . . . این کشمکش . . . حالتی بود از یک هشیاری جسمی و ذهنی کامل. او در این ساعات و در آن خیابان شاون نلسون نبود، و ارتباط خود را با جهان بزرگ از دست داده بود، نه قبضی برای پرداخت، نه پیوندهای عاطفی و نه هیچ چیز دیگری. او فقط انسانی بود زنده که برای آن ثانیه‌ها زندگی می‌کرد و تک‌تک نفس‌های خود را حس می‌کرد، و به خوبی می‌دانست که هر کدام از این نفس‌ها می‌توانست نفس آخر او باشد. او حس می‌کرد که دیگر هرگز همان فرد قبلی نخواهد بود. [۱۰]

آدولف هیتلر هم در خلال تجربه جنگی خود متحول و منور شده بود. او در اثر خود «نبرد من» بازگو می‌کند که چطور بعد از مدت کوتاهی که وارد جنگ شده بود،

سر از خط مقدم جبهه درآورد، و دید که چطور شور اولیهٔ سربازان به ترس مبدل شده بود، و هر سرباز گرفتار یک جنگ بی‌رحمانهٔ درونی شده بود و با تمام تارهای عصبی‌اش تلاش می‌کرد تا بر آن ترس چیره شود. هیتلر می‌گوید که او در زمستان ۱۹۱۵/۱۶ در جنگ درونی خود سرفراز بیرون آمد. او می‌گوید، «ارادهٔ من نهایتاً فرمان‌روای بلامنازع شد... من در این لحظه آرام و مصمم بودم و این در من باقی ماند. اکنون سرنوشت می‌توانست مرا در برابر آزمون‌های نهایی بگذارد، بدون این که اعصاب مرا درهم ریزد یا عقل مرا مختل کند.» [۱۱]

تجربهٔ جنگ حقیقت جهان را برای هیتلر برملا کرد: جنگلی که توسط قوانین بی‌رحمانهٔ انتخاب طبیعی هدایت می‌شود. آن‌ها که نمی‌خواهند این قوانین را به رسمیت بشناسند، زنده نخواهند ماند. اگر کسی بخواهد کامیاب شود، باید نه تنها قوانین جنگ را درک کند، بلکه مشتاقانه آن‌ها را در آغوش کشد. باید گفته شود که هیتلر هم، درست مثل هنرمندان لیبرال ضد جنگ، تجربهٔ سربازان معمولی را تقدیس می‌کرد. در حقیقت حرفهٔ سیاسی هیتلر یکی از بهترین نمونه‌هایی است که می‌توانیم به عنوان اقتدار عظیم، در تطابق با تجربهٔ شخصی مردم معمولی در سیاست قرن بیستم از آن یاد کنیم. هیتلر یک افسر ارشد نبود و طی چهار سال جنگ، درجهٔ او از سرجوخه بالاتر نرفت. او فاقد تحصیلات رسمی، یا مهارتی حرفه‌ای و یا پیشینه‌ای سیاسی بود. او بازرگانی موفق یا فعال اتحادیه نبود، نه دوستان و خویشاوندان

سرآمدی داشت و نه سرمایه‌ای. مهم‌تر از همه، او حتی شهروند آلمان هم نبود، بلکه یک مهاجر فقیر بود.

وقتی هیتلر از رأی‌دهندگان آلمانی می‌خواست تا به او اعتماد کنند، تنها استدلالی که به کمک او می‌آمد این بود که: تجربیات او از سنگرهای جنگ به او چیزهایی آموخته که کسی هرگز نمی‌تواند در دانشگاه، در دفاتر مرکزی یا در وزارت‌خانه‌های حکومتی کسب کند. مردم به این دلیل از او پیروی می‌کردند و به او رأی می‌دادند که توسط او برای خود کسب هویت می‌کردند و از این رو که آن‌ها هم گمان می‌کردند که دنیا یک جنگل است و اگر چیزی ما را نکشد، قوی‌تر خواهد کرد.

در حالی که لیبرالیسم نسخهٔ ملایم‌تری از ناسیونالیسم ارائه می‌داد، تا از تجارب انسانی خودویژهٔ هر جامعه‌ای حمایت کند، انسان‌گرهای تکاملی، مثل هیتلر، ملت‌های خاصی را به عنوان موتور محرکهٔ پیشرفت معرفی می‌کردند و نتیجه‌گیری می‌کردند که این ملت‌ها باید هر کسی را که در سر راه‌شان قرار می‌گیرد سرکوب کنند و از میان بردارند. باید یادآوری شود که هیتلر و نازی‌ها تنها یک نسخهٔ افراطی از انسان‌گرایی تکاملی بودند. درست همان‌طور که اردوگاه‌های کار استالین به طور خودکار هر اندیشه و استدلال سوسیالیستی را بی‌اعتبار نمی‌کند، دهشت‌های نازیسم هم نباید چشم ما را به روی تمام نگرش‌های انسان‌گرایی تکاملی ببندد. نازیسم حاصل وصلت انسان‌گرایی تکاملی با نظریه‌های بنیادگرایانهٔ معین و عواطف ناسیونالیستی افراطی است. تمام انسان‌گرایان تکاملی نژادپرست نیستند و هر باوری

به قابلیت‌های بشری برای تکامل بیشتر لزوماً به معنای برقراری حکومت‌های پلیسی و اردوگاه‌های اسرا نیست.

آشویتز باید به عنوان یک اخطار خونین عمل کند، نه پرده‌سیاهی برای پوشاندن تمام عرصه‌های افق انسانی. انسان‌گرایی تکاملی سهم مهمی در شکل‌دهی فرهنگ نوین داشت و ممکن است نقش باز هم بزرگ‌تری در شکل‌دهی قرن بیست و یکم بازی کند.

آیا بتهوون بهتر از چاک بری است؟

اجازه دهید برای درک تفاوت‌های میان سه شاخهٔ انسان‌گرا چند تجربهٔ انسانی را با هم مقایسه کنیم.

تجربهٔ شماره یک: یک پروفیسور موسیقی‌شناس در سالن اپرای وین می‌نشیند و به سمفونی افتتاحی پنجم بتهوون گوش می‌کند. «پا پا پا پام!» همان‌طور که موج صداها پردهٔ گوش او را نوازش می‌دهد، علائم از طریق اعصاب شنوایی به مغزش می‌رسند و غدهٔ آدرنال در جریان خون او آدرنالین وارد می‌کند. ضربان قلب او شتاب می‌یابد، تنفس او تندتر می‌شود، موی بدنش سیخ می‌شود و لرزشی در ستون فقرات او ایجاد می‌شود «پا پا پا پام!»

تجربهٔ شماره دو: سال ۱۹۶۵ است. یک خودروی ماستانگ به سرعت از جادهٔ پاسیفیک، از سان‌فرانسیسکو به لوس‌آنجلس در حال عبور است. رانندهٔ جوان آهنگ چاک بری را با صدای بسیار بلند گوش می‌کند: «برو، برو، جانی، برو برو!» وقتی امواج

صدا با پرده گوش او برخورد می‌کند، علائمی از طریق اعصاب شنوایی به مغزش می‌رسند و غده آدرنال در جریان خون او آدرنالین وارد می‌کند. ضربان قلب او شتاب می‌یابد، تنفس او تندتر می‌شود، موی بدنش سیخ می‌شود و لرزشی در ستون فقرات او ایجاد می‌شود «برو، برو، جانی، برو، برو!»

تجربه شماره سه: در اعماق جنگلهای کانگولیز، یک شکارگر پیگمی درجا خشکش زده است. او از روستای مجاور صدای آواز گُر دختران را می‌شنود که آواز افتتاحیه خود را می‌خوانند. «یه، او، او». وقتی امواج صدا با پرده گوش او برخورد می‌کنند، علائمی از طریق اعصاب شنوایی به مغزش می‌رسند و غده آدرنال در جریان خون او آدرنالین وارد می‌کند. ضربان قلب او شتاب می‌یابد، تنفس او تندتر می‌شود، موی بدنش سیخ می‌شود و لرزشی در ستون فقرات او ایجاد می‌شود «یه، او، او، یه، او اه».

تجربه شماره چهار: مکانی بر روی صخره‌های کانادا، در آسمان قرص ماه کامل دیده می‌شود. یک گرگ روی یک بلندی ایستاده و به زوزه‌های یک گرگ ماده آماده جفت‌گیری گوش می‌دهد «آووووو! آووووو» وقتی امواج صدا با پرده گوش او برخورد می‌کنند، علائمی از طریق اعصاب شنوایی به مغزش می‌رسند و غده آدرنال در جریان خون او آدرنالین وارد می‌کند. ضربان قلب او شتاب می‌یابد، تنفس او تندتر می‌شود، موی بدنش سیخ می‌شود و لرزشی در ستون فقرات او ایجاد می‌شود «آووووو! آووووو!»

کدام یک از این چهار تجربه ارزشمندتر است؟

اگر شما یک لیبرال باشید، خواهید گفت که تجربهٔ پروفیسور موسیقی‌شناس، رانندهٔ جوان، شکارگر کانگولیز، همگی به یک اندازه ارزش‌مند هستند و همهٔ آن‌ها باید به یک اندازه مورد احترام قرار گیرند. هر تجربهٔ انسانی معنایی منحصر به فرد در خود دارد و با آن معنای جدیدی به دنیا اضافه می‌کند. برخی از مردم علاقمند به موسیقی کلاسیک هستند، برخی دیگر راک‌اندروول، و بعضی هم آوازهای آفریقایی سنتی را ترجیح می‌دهند. دانشجویان موسیقی باید با وسیع‌ترین طیف سبک‌ها آشنا باشند و هر کدام در پایان روز می‌تواند به ای.تیون استور سری بزند و با کارت اعتباری خود موسیقی مورد علاقهٔ خود را خریداری کند. زیبایی در گوش‌های شنونده است و حق همیشه با مشتری است. اما گرگ انسان نیست، پس تجربه‌اش ارزش بسیار کمتری دارد و نتیجتاً زندگی‌اش هم کم ارزش‌تر است. از این رو کشتن گرگ برای دفاع از انسان، مورد توافق همگانی است. پس با این استدلال، گرگ‌ها رأی نمی‌دهند و کارت اعتباری هم ندارند.

این نظریهٔ لیبرال از جمله در صفحهٔ طلایی «مسافر» منعکس شده است. آمریکایی‌ها در سال ۱۹۷۷ کپسول «مسافر یک» را به فضای بیرونی فرستادند، که هم اکنون منظومهٔ شمسی را ترک کرده است، و به عنوان یک ساختهٔ دست انسان در میان ستارگان شناور است. ناسا در کنار تجهیزات علمی یک صفحهٔ طلایی هم قرار داده تا بتواند در معرفی سیارهٔ زمین به موجودات فضایی کنجکاوی که با این کپسول مواجه می‌شوند، کمک کند.

این صفحه حاوی اطلاعات متنوع علمی و فرهنگی در باره زمین و ساکنین آن، تصاویر و صداها و دهها قطعه موسیقی از سراسر دنیا است، که تصور می‌رود بتواند به عنوان نمونه‌های مناسبی از دستاوردهای هنری زمینی معرفی شود. آلبوم نمونه‌های موسیقی کلاسیک، بدون نظم معینی، شامل پرلود سمفونی پنجم بتهوون، موسیقی عامیانه معاصر، شامل «جانی بی گود» از چاک بری و موسیقی سنتی از سراسر دنیا است، از جمله یک آواز افتتاحی از دختران کانگولیز پیگمی. اگر چه این صفحه حاوی صدای زوزه‌های گرگ هم می‌باشد، اما نه در آلبوم موسیقی، بلکه در قسمت دیگری که حاوی صدای موج و باد و باران است، قرار داده شده است. پیام به شنوندگان بالقوه این صفحه در ستاره آلفا، در راه شیری این است که بتهوون، چاک بری و آواز افتتاحی پیگمی به یک مقوله هم‌تراز تعلق دارند، اما زوزه‌های گرگ متعلق به مقوله دیگری است.

اگر شما سوسیالیست هستید، شاید با لیبرال‌ها موافق باشید که تجربه گرگ ارزش ناچیزی دارد، اما ارزش آن سه تجربه انسانی را برابر با هم ارزیابی خواهید کرد. یک سوسیالیست معتقد چنین توضیح خواهد داد که ارزش واقعی موسیقی نه توسط تجربیات این یا آن فرد شنونده، بلکه توسط تأثیر کلی اجتماعی آن و تجربیات مردمی تعیین می‌شود. به طوری که مائو می‌گوید «چیزی به عنوان هنر برای هنر، که در ورای طبقات و سیاست باشد، وجود ندارد». [۱۲]

بدین ترتیب یک سوسیالیست مثلاً در ارزیابی از ارزش تجربی موسیقایی بتهوون بر این تکیه می‌کند که او سمفونی پنجم را برای شنوندگان سفید پوست

اروپایی طبقات بالای جامعه نوشته، یعنی دقیقاً در زمانی که اروپا در شرف تسخیر آفریقا بود. سمفونی او بازتاب آرمان‌های عصر روشنگری بود، که از سفیدپوستان طبقات بالای جامعه تجلیل می‌کرد و بر تسخیر آفریقا نام «مسئولیت انسان‌های سفید» می‌گذاشت.

سوسیالیست‌ها می‌گویند که راک‌اندربول توسط آهنگ‌سازان آفریقایی - آمریکایی مورد سرکوب ابداع شده، و این‌ها، خود، ملهم از سبک بلوز و نیز کتاب مقدس بوده‌اند. اما راک‌اندربول طی دهه‌های ۱۹۵۰ و ۱۹۶۰ به وسیله توده سفیدپوست آمریکا رپوده شد و توسط امپریالیسم آمریکا و نظام استعمار کواکولا در خدمت مصرف‌گرایی قرار گرفت. راک‌اندربول ماهیتی تجاری به خود گرفت و با نیازهای نوجوانان سفیدپوست ممتاز جامعه و هوس‌های طغیان‌گرایانه خرده بورژوازی آن‌ها هماهنگ شد. چاک بری، خود در برابر اقتدار عظیم نظام سرمایه‌کرنش می‌کرد. او بدوآ ترانه‌ای به اسم «یک پسر رنگین‌پوست به اسم جانی بی. گود» را می‌خواند، اما بعد ایستگاه‌های رادیویی تحت مالکیت سفیدپوستان او را تحت فشار قرار دادند تا نام ترانه را به «یک پسر روستایی به اسم جانی بی گود» تغییر دهد.

ترانه افتتاحیه‌ی آواز گُر دختران پیگمی گانگولیز نیز بخشی از اقتدار ساختار پدرسالارانه بود، که مردها و زن‌ها را شستشوی مغزی می‌داد، تا تابع یک نظام جنسی سرکوب‌گر شوند. و اگر یک چنین ترانه‌ای راه خود را به بازار جهانی باز کند، تنها در خدمت تقویت چشم‌اندازهای استعماری غرب قرار خواهد گرفت، که به‌طور کلی آفریقا و به‌طور مشخص زنان آفریقایی را در مرکز توجه خود دارد.

پس به این ترتیب، کدام یک از این موسیقی‌ها از همه بهتر است: سمفونی پنجم بتهوون، «جانی بی گود» یا ترانه افتتاحیه پیگمی؟ آیا بهتر این است که دولت یک سالن اپرا بسازد، یا یک میدان رقص برای راک‌اندربول و یا سالن نمایش برای میراث‌های آفریقایی؟ دانشجویان رشته موسیقی چه چیزی باید بیاموزند؟ خب، این را از من سؤال را نکنید. از کمیسر امور فرهنگی حزب بپرسید.

در حالی که لیبرال‌ها پاورچین از کنار میدان مین مقایسه فرهنگی عبور می‌کنند، تا مبدا دچار یک اشتباه سیاسی شوند، و در حالی که سوسیالیست‌ها این را به عهده حزب می‌گذارند تا راه درستی را برای عبور از میدان مین پیدا کنند، انسان‌گرایان تکاملی مسروانه درست به درون آن می‌پرند و تمام مین‌ها را منفجر می‌کنند و از قلع و قمع کردن لذت می‌برند. آن‌ها شاید اعتراف کنند که لیبرال‌ها و سوسیالیست‌ها به درستی خط فاصل میان انسان و حیوان را مشخص کرده‌اند و مشکلی هم با پذیرفتن این امر که انسان‌ها برتر از گرگ‌ها هستند، ندارند و در نتیجه موسیقی انسانی بسیار ارزش‌مندتر از روزه گرگ‌ها است. اما بشر، خود از حیطة قانون‌مندی تکامل خارج نیست. درست همان‌طور که انسان‌ها برتر از گرگ‌ها هستند، برخی فرهنگ‌های انسانی هم از بعضی دیگر پیشرفته‌ترند. تجربیات انسانی گویای وجود یک سلسله‌مراتبی انکارناپذیر است و ما نباید آن را نادیده بگیریم. تاج‌محل از یک کلبه پوشالی زیباتر است، مجسمه دیوید، اثر میکل آنجلو، برتر از مجسمه گلی دختر برادر پنج ساله من است و بتهوون موسیقی بسیار بهتری از چاک بری یا پیگمی‌های کانگولیز تصنیف کرده است. این‌ها غیر قابل انکارند!

بر اساس انسان‌گرایان تکاملی، هر کس که استدلال کند که تمام تجارب انسانی ارزشی برابر دارند، یا احمق است یا جرأت دیدن واقعیت را ندارد. یک چنین فقدان جرأت فقط باعث انحطاط و انقراض بشر خواهد شد و تحت لوای نسبیت فرهنگی یا برابری اجتماعی، سد راه پیشرفت انسانی خواهد شد. اگر لیبرال‌ها و سوسیالیست‌ها در عصر سنگی زندگی می‌کردند، شاید نمی‌توانستند اثری از نقاشی‌های هنری بر روی دیوارهای لاسکو و آلتامیرا بیابند، بلکه بر این پافشاری می‌کردند که مردم آن زمان با نئاندرتال‌های کودن برابر بوده‌اند.

جنگ‌های مذهبی انسان‌گرا

تفاوت‌های میان انسان‌گرایی لیبرالی، انسان‌گرایی سوسیالیستی و انسان‌گرایی تکاملی بدواً سطحی به نظر می‌رسید. در مقایسه با شکاف عظیمی که میان فرقه‌های انسان‌گرا از یک طرف و مسیحیت، اسلام یا هندوئیسم، از طرف دیگر، وجود دارد، بحث‌های میان نسخه‌های متفاوت انسان‌گرایی پیش پا افتاده می‌نماید. تا وقتی که توافق بر این باشد که خدایان مرده‌اند و این تنها تجارب انسانی هستند که به کهکشان معنا می‌دهند، آیا واقعاً اهمیت اساسی خواهد داشت اگر گروهی گمان کند که تمامی تجارب انسانی جایگاهی برابر دارند و گروه دیگری معتقد باشد که برخی تجارب از بعضی دیگر برتر هستند؟ اما وقتی انسان‌گرایی بر جهان چیره شد، این تفاوت‌های درونی گسترش یافتند و در مواردی تا سرحد کشنده‌ترین جنگ مذهبی در تاریخ خود را نشان دادند.

نظریه لیبرال سنتی در اولین دهه قرن بیستم کماکان نسبت به پویایی خود مطمئن بود. لیبرال‌ها معتقد بودند که کافی است که ما به افراد حداکثر آزادی بیان را بدهیم تا بتوانند از خواست‌های درونی خود پیروی کنند، آنگاه دنیا از صلح و کامیابی بی‌سابقه‌ای بهره‌مند خواهد شد. از بین بردن کامل قیود سنتی سلسله‌مراتبی‌ها، ادیان موهوم و امپراتوری‌های خشونت‌بار، شاید مستلزم گذشت زمان باشد، اما هر دهه آزادی‌ها و دستاوردهای جدیدی با خود به ارمغان خواهد آورد و ما نهایتاً قادر خواهیم شد تا بهشت را بر روی زمین برپا کنیم. لیبرال‌ها در دوران خوش گذشته، در ژوئن ۱۹۱۴، گمان می‌کردند که تاریخ بر مرادشان است.

در کریسمس ۱۹۱۴ لیبرال‌ها در بهت عمیقی فرو رفتند و عقایدشان طی دهه‌های بعدی در معرض یورش دوگانه، از چپ و راست قرار گرفت. سوسیالیست‌ها معتقد بودند که لیبرالیسم در واقع برگی از یک نظام بی‌ریشه، استثمارگر و نژادپرست است. به جای «آزادی» خودستایانه «مالکیت» را بگذارید. دفاع از حقوق فردی برای رسیدن به رضایت عملاً به معنای دفاع از منافع و امتیازات طبقات متوسط و بالا است. تا وقتی که نمی‌توان محل زندگی خود را انتخاب کرد، اجاره خانه خود را پرداخت، از امکان تحصیل موضوع مورد علاقه، به دلیل عدم توانایی در پرداخت شهریه محروم ماند، و به دلیل عدم استطاعت در خرید یک خودرو، از سفر محروم ماند، آزادی به چه کار خواهد آمد؟ طنز معروفی وجود دارد که می‌گوید: تحت لیبرالیسم همه آزادند تا از گرسنگی بمیرند. از این هم بدتر، لیبرالیسم با تشویق مردم به این که خود را همچون افرادی جدا از هم تصور کنند، آن‌ها را از اتحاد با دیگر

اعضای طبقه خود باز می‌دارد و مانع وحدت آنها در مقابل نظامی که آنها را سرکوب می‌کند، می‌شود. از این رو لیبرالیسم نابرابری را جاودانی می‌کند و توده‌ها را محکوم به فقر می‌کند و باعث از خود بیگانگی اقلیت ممتاز جامعه می‌شود.

در حالی که لیبرالیسم با این ضربه چپ تعادل خود را از دست داده بود، انسان‌گرایی تکاملی ضربه‌ای از راست به او نواخت. نژادپرستان و فاشیست‌ها لیبرالیسم و سوسیالیسم را به دلیل برهم زدن نظام انتخاب طبیعی و فراهم آوردن شرایط انحطاط بشر، سرزنش می‌کردند. آنها هشدار می‌دادند که اگر به تمام انسان‌ها ارزش برابر و موقعیت تولید مثل برابر داده شود، انتخاب طبیعی کارکرد خود را از دست خواهد داد و مناسب‌ترین انسان‌ها در اقیانوسی از انسان‌های نامرغوب غرق خواهند شد و راه تکامل انسان به ایرانسان به انقراض بشر منتهی خواهد شد.

از سال ۱۹۱۴ تا ۱۹۸۹ یک جنگ مرگ‌بار مذهبی میان این سه فرقه انسان‌گرا درگرفت و لیبرالیسم از آغاز متحمل شکست‌های پی در پی شد. نه فقط چیرگی رژیم‌های کمونیست و فاشیست بر کشورهای متعدد، بلکه زیر سؤال بردن هسته اندیشه‌های لیبرال، همچون اندیشه‌ای کودکانه — اگر نگوییم خطرناک — عرصه را بر لیبرالیسم تنگ‌تر کرد. آیا فقط با آزادی دادن به افراد، دنیا به صلح و کامیابی خواهد رسید؟ بله، درست است.

جنگ جهانی دوم، که ما اکنون به عنوان پیروزی بزرگ لیبرال از آن یاد می‌کنیم، فاقد چنین وجهه‌ای در آن زمان بود. جنگ با نزاعی میان یک اتحاد نیرومند لیبرال و یک آلمان نازی منزوی شروع شد (حتی ایتالیای فاشیست تا ژوئن ۱۹۴۰

ترجیح داد تا نظاره‌گر باشد). اتحاد لیبرال از یک برتری اقتصادی و پشتوانه آراء عمومی بسیار چشمگیری برخوردار بود. وقتی درآمد ناخالص ملی آلمان در سال ۱۹۴۰، معادل ۳۸۷ میلیون دلار بود، درآمد ناخالص ملی مخالفین اروپایی آلمان روی هم به ۶۳۱ میلیون دلار می‌رسید - حال درآمد ناخالص ملی کشورهای آن سوی آب‌ها، مثل قلمروهای بریتانیایی و امپراتوری‌های بریتانیایی، فرانسوی، هلندی و بلژیکی را به حساب نمی‌آوریم. اما برای آلمان فقط سه ماه از بهار ۱۹۴۰ طول کشید تا با اشغال فرانسه، هلند، بلژیک، لوکزامبورگ، نروژ و دانمارک، بر لیبرال‌ها برتری تعیین‌کننده‌ای یابد. تنها چیزی که بریتانیا را از چنین سرنوشتی نجات داد، کانال انگلیس بود. [۱۳]

آلمانی‌ها نهایتاً درست در زمانی شکست خوردند که کشورهای لیبرال با اتحاد شوروی متحد شدند، که با ۲۵ میلیون قربانی، بیش از همه تاوان جنگ را پرداخت، در حالی که بریتانیا و آمریکا هر کدام نیم میلیون نفر را از دست دادند. بخش بسیاری از افتخار پیروزی بر نازیسم باید به حساب کمونیسم گذاشته شود. کمونیسم، حداقل در کوتاه‌مدت، برنده بزرگ جنگ بود.

اتحاد شوروی به عنوان یک قدرت منزوی و منفور وارد جنگ شد و به عنوان یکی از دو ابرقدرت جهانی و یک قطب پیشگام گسترش یابنده بین‌المللی ظهور کرد. در سال ۱۹۴۹ اروپای شرقی پیرو اتحاد شوروی شد و حزب کمونیست چین از جنگ داخلی سرفراز بیرون آمد و به دنبال آن، آمریکا هم دچار یک تشنج ضد کمونیستی شد. جنبش‌های انقلابی و ضد استعماری در سراسر جهان برای مدت‌های طولانی

چشم به مسکو و پکن دوخته بودند، در حالی که لیبرالیسم با امپراتوری‌های اروپایی نژادپرست تداعی می‌شد. وقتی این امپراتوری‌ها دچار فروپاشی می‌شدند، جای آن‌ها را معمولاً، نه دمکراسی‌های لیبرال، بلکه دیکتاتوری‌های نظامی یا رژیم‌های سوسیالیستی می‌گرفتند. در سال ۱۹۵۶، نیکیتا خروشچف، رهبر شوروی، با اطمینان به غرب لیبرال گفت: «چه بخواهید، چه نخواهید، تاریخ به نفع ما است. ما شما را دفن خواهیم کرد!».

خروشچف، همانند شمار فزاینده‌ای از رهبران جهان سوم و روشنفکران جهان اول، صادقانه بر این باور بود. در سال‌های دهه ۱۹۶۰ و ۱۹۷۰ واژه «لیبرال» در بسیاری از دانشگاه‌های غربی یک ناسزا محسوب می‌شد. به موازات این که جنبش‌های بنیادی چپ درصد نابدی نظم لیبرال بودند، آمریکای شمالی و اروپای غربی با موجی از ناآرامی‌های اجتماعی فزاینده روبه‌رو شدند. دانشجویان در پاریس، لندن، روم و برکلی به کتابچه سرخ «رهبر مائو» استناد می‌کردند و پوستر قهرمانانه چه‌گوارا را بر بالای تخت خواب‌شان آویزان می‌کردند. در سال ۱۹۶۸ موج شورش‌ها و اعتراضات و آشوب‌ها سراسر جهان غرب را فرا گرفت. نیروهای امنیتی مکزیک ده‌ها دانشجو را در ماجرای «قتل عام تلاتولکو» کشتند و دانشجویان در روم با پلیس ایتالیا در «نبرد ولاگیولیا» درگیر شدند و قتل مارتین لوتر کینگ شورش‌ها و اعتراضاتی را در روزهای بعد از آن در بیش از صد شهر آمریکا به دنبال آورد. در ماه مه دانشجویان خیابان‌های پاریس را اشغال کردند و رئیس‌جمهور، دوگل به یک پایگاه نظامی در آلمان گریخت

و شهروندان مرفه فرانسوی با کابوس گیوتین در تخت خواب‌های خود، بر خود می‌لرزیدند.

تا سال ۱۹۷۰ صد و سی کشور مستقل در دنیا وجود داشت، اما فقط در سی کشور دموکراسی لیبرالی برپا بود و اکثر آن‌ها هم در گوشه شمال اروپا متمرکز بود. هند تنها کشور مهم جهان سوم بود که بعد از استقلال خود، راه لیبرالی را پیمود، اما حتی هند از قطب غرب فاصله گرفت و به شوروی متمایل شد.

اردوگاه لیبرال در سال ۱۹۷۵ از تحقیرآمیزترین شکست خود رنج می‌برد: جنگ ویتنام با پیروزی دیوید در ویتنام شمالی بر گولیات آمریکایی به پایان رسید و به دنبال آن کمونیسم بر ویتنام جنوبی، لائوس و کامبوجیا چیره شد. در ۱۷ آوریل سال ۱۹۷۵ پایتخت کامبوجیا، پنوم پن، توسط خمرهای سرخ تسخیر شد. دو هفته بعد مردم سراسر دنیا در تلویزیون‌های خود شاهد تخلیه آخرین یانکی‌ها توسط هلیکوپترها در بام سفارت آمریکا در سایگون بودند. بسیاری از مردم بر این باور بودند که امپراتوری آمریکا در حال سقوط است. قبل از این که کسی از «نظریه دامینو» حرفی بزند، ایندرا گاندی در ۲۵ ژوئن در هند وضعیت اضطراری اعلام کرد و به نظر می‌رسید که وسیع‌ترین دموکراسی جهان در راه پیوستن به اقمار دیکتاتوری سوسیالیستی باشد.

تخلیه سفارت آمریکا در سایگون

به نظر می‌رسید که دموکراسی‌های لیبرالی پوششی در قالب یک انجمن انحصاری امپریالیست‌های سفید پیر پاشند، که چیز زیادی برای جهانیان و برای جوانان خود ندارند. واشینگتن خود را رهبر جهان آزاد معرفی می‌کرد، اما متحدین او اغلب یا شاهان مستبدی بودند — مثل شاه خالد عربستان سعودی، شاه حسن مراکشی و شاه ایران — و یا دیکتاتورهای نظامی — مثل سرهنگ‌های یونانی، ژنرال پینوشه در شیلی، ژنرال فرانکو در اسپانیا، ژنرال پارک در کره جنوبی، ژنرال گیزل در برزیل و ژنرال چیانگ کای چک در تایوان.

پیمان ورشو، علیرغم وجود تمامی آن سرهنگ‌ها و ژنرال‌ها، از نظر نظامی برتری عظیمی نسبت به ناتو داشت. کشورهای غربی برای این که بتوانند در زمینه تسلیحات نظامی رقابت کنند، شاید ناگزیر بودند تا از دموکراسی لیبرالی و بازار آزاد خود صرف نظر کنند و به دولت‌های خودکامه جنگ‌طلب تبدیل شوند. دموکراسی

لیبرالی، خود را تنها با اتکا به سلاح‌های اتمی حفظ کرد. ناتو سیاست «مد» یا «تخریب حتمی دوطرفه» MAD Mutual Assurd Destruction را اتخاذ کرد، که بر اساس آن حمله‌های احتمالی شوروی می‌توانست با هجوم تمام عیار اتمی پاسخ داده شود. لیبرال‌ها تهدید می‌کردند، «اگر شما به ما حمله کنید، مطمئن باشید که هیچ کس جان سالم بدر نخواهد برد». لیبرال دمکراسی و بازار آزاد خود را در پشت این حفاظ هیولایی، به عنوان آخرین سنگر، پنهان کرد و غربی‌ها می‌توانستند از رابطه جنسی، مواد مخدر، راک اندرول و همچنین ماشین لباس‌شویی، یخچال و تلویزیون بهره‌مند شوند. بدون سلاح‌های هسته‌ای نه راک‌اندروول، نه گروه بیتل و نه فروشگاه‌های بزرگ می‌توانست وجود داشته باشد. اما در اواسط دهه ۱۹۷۰ به نظر می‌رسید که، با وجود سلاح‌های اتمی، آینده متعلق به سوسیالیسم باشد.

و سپس همه چیز تغییر کرد. دمکراسی لیبرالی از سطل آشغال خود بیرون خزید، خود را تمیز کرد و جهان را تسخیر کرد. فروشگاه‌های بزرگ نشان دادند که بسیار قوی‌تر از اردوگاه‌های کار گولاگ شوروی هستند. جنگ‌های صاعقه‌ای در اروپای جنوبی برپا شد و رژیم‌های مستبد در یونان، اسپانیا و پرتغال سقوط کردند و راه را برای حکومت‌های دمکراتیک باز کردند. ایندرا گاندی در سال ۱۹۷۷ به وضعیت اضطراری خاتمه داد و دوباره در هند دمکراسی اعلام کرد. طی سال‌های دهه ۱۹۸۰ دیکتاتوری‌های نظامی در آسیای شرقی و آمریکای لاتین، در کشورهایی مانند برزیل، آرژانتین، تابون، و کره جنوبی، جای خود را به حکومت‌های دمکراتیک دادند. طی

افت و خیزهایی در امواج جنبش‌های لیبرالی در اواخر دهه ۱۹۸۰ و اوایل دهه ۱۹۹۰، امپراتوری قدرت‌مند شوروی از میان برداشته شد و انتظارات جدیدی برای خاتمه تاریخ شکل گرفت. لیبرالیسم، پس از دهه‌ها عقب‌نشینی و شکست، برندهٔ بلامنازع جنگ سرد شد و علیرغم جراحات‌های سطحی، از جنگ‌های مذهبی انسان‌گرا سرفراز بیرون آمد.

پس از فروپاشی امپراتوری شوروی، دمکراسی‌های لیبرالی جایگزین رژیم‌های کمونیستی شدند، نه فقط در اروپای شرقی، بلکه در بسیاری از جمهوری‌های سابق شوروی، مثل دولت‌های بالتیک، اوکراین، گرجستان و ارمنستان. حتی روسیه، خود، ادعای دمکراسی سر داد. پیروزی در جنگ سرد انگیزهٔ جدیدی در کالبد الگوی لیبرالی دمید، تا نفوذ خود را در سراسر جهان گسترش دهد، به‌خصوص در آمریکای لاتین، جنوب آسیا و آفریقا. برخی آزمون‌های لیبرالی به شکست منتهی شدند، اما شمار پیروزی‌ها خیره‌کننده بود. برای مثال، امروز اندونزی، نیجریه و شیلی، بعد از چند دهه دیکتاتوری نظامی، به دمکراسی دست یافته است.

اگر یک لیبرال در ژوئن ۱۹۱۴ به خواب می‌رفت و در ژوئن ۲۰۱۴ از خواب بیدار می‌شد، احساس مأنوسی می‌داشت. اکنون باز هم مردم گمان می‌کنند اگر به فرد آزادی بیشتری داده شود، دنیا از صلح و کامیابی بیشتری بهره‌مند خواهد شد. قرن بیستم در تمامیت خود یک اشتباه بزرگ جلوه می‌کند. بشری که به سرعت در شاهراه لیبرال سیر می‌کرد، پس از یک چرخش اشتباه از یک بن‌بست سر درآورد و اکنون باز به تابستان ۱۹۱۴ بازگشته است. برای او هشت دهه و سه جنگ جهانی

دهشتناک لازم بود تا باز خود را به سوی شاهراه هدایت کند. تجربهٔ این دهه‌ها، آنجا که به ما آنتی‌بیوتیک، انرژی اتمی، کامپیوتر و همچنین فمینیسم، استعمارزدایی و آزادی جنسی بخشید، طبعاً بیهوده نبود. لیبرالیسم، علاوه بر این، از تجربیات درس گرفت و در مقایسه با یک قرن گذشته تکبر کمتری دارد. لیبرالیسم به ویژه اندیشه و نهادهای گوناگونی را از رقبای سوسیالیست و فاشیست خود به ارث برد، به خصوص آموزش و بهداشت عمومی و خدمات رفاهی. اما هستهٔ مرکزی لیبرال در حد شگفت‌انگیزی تقریباً دست نخورده باقی ماند و کماکان آزادی‌های فردی را بیش از هر چیز دیگر تقدیس می‌کند و باور راسخی به رأی دهنده و مشتری دارد. این در ابتدای قرن بیست و یکم تنها نمایش شهر است.

نیروی برق، ژنتیک و اسلام بنیادگرا

هم‌اکنون، در سال ۲۰۱۶، هیچ گزینهٔ جدی در مقابل منظومهٔ لیبرالی، متشکل از فردگرایی، حقوق بشر، دموکراسی و بازار آزاد، وجود ندارد. آن اعتراضات اجتماعی که در سال ۲۰۱۱ در دنیای غرب به پا شد — مثل اشغال وال استریت و جنبش «ام ۱۵» — مطلقاً بر علیه دموکراسی، فردگرایی و حقوق بشر، با حتی بر علیه بنیادهای اقتصاد بازار آزاد نبوده است. این اعتراضات، برعکس، دولت‌ها را مسئول عدم رعایت این آرمان‌های لیبرالی معرفی کردند. شرط آن‌ها این بود که بازار واقعاً باید آزاد باشد و نباید توسط شرکت‌ها و بانک‌ها کنترل و اداره شود *too big to fail*. تقاضای آن‌ها وجود نهادهای دموکراتیک و کالتی است، که به جای خدمت به سیاست‌بازان و

گروه‌های مقتدر مالی، به شهروندان معمولی خدمت کنند. حتی آن‌هایی که تندترین انتقادات را به بازار سهام و مجلس‌ها دارند، فاقد یک راه حل قابل اعتماد برای اداره جهان هستند. و اگر عیب‌جویی از منظومه لیبرالی، سرگرمی خوبی برای فعالین و روشنفکران به حساب می‌آید، اما تا کنون به راه حل بهتری نینجامیده است.

به نظر می‌رسد که چین، در مقایسه با معترضین جامعه غربی، چالش جدی‌تری باشد. چین علیرغم لیبرالی کردن سیاست و اقتصاد خود، نه یک دمکراسی محسوب می‌شود و نه یک اقتصاد بازار آزاد حقیقی. اما این امر این کشور را از تبدیل شدن به یک غول اقتصادی در قرن بیستم باز نمی‌دارد. با این وجود این غول اقتصادی سایه ایدئولوژیک بسیار ناچیزی از خود به جا می‌گذارد. به نظر می‌رسد که هیچ کس در این روزها نمی‌داند که چینی‌ها به چه چیزی باور دارند، حتی خود چینی‌ها. چین به طور نظری هنوز کمونیست است، اما در عمل اثری از کمونیسم در خود ندارد. برخی از متفکرین و رهبران چینی بازگشت به آئین کنفوسیوس را در سر می‌پرورانند، اما این چیزی بیش از یک ظاهر فریبنده نیست. این خلأ ایدئولوژیک چین را به اغوا کننده‌ترین بستر برای ظهور ادیان فن‌آوری سیلیکون والی (که در فصل‌های بعدی مورد بحث قرار خواهد گرفت) تبدیل می‌کند. ولی این ادیان فن‌آوری، با باورشان به زندگی جاوید و چشم‌انداز بهشت‌های زمینی، برای متحقق شدن، حداقل به یکی دو دهه وقت احتیاج دارد. با این وجود چین در شرایط فعلی گزینه‌ای واقعی در مقابل لیبرالیسم نیست. اگر یونانی‌های ورشکسته نسبت به الگوی لیبرالی

ناامید شوند و به جست‌وجوی گزینه دیگری بپردازند، «تقلید از چینی‌ها» آن‌ها را به جایی نمی‌رساند.

پس تکلیف اسلام بنیادگرا یا مسیحیت بنیادگرا، یهودیت مسیحی و هندوهای احیاء طلب چه می‌شود؟ آنجا که چینی‌ها نمی‌دانند به چه چیزی اعتقاد داشته باشند، بنیادگرایان مذهبی خیلی خوب می‌دانند. یک قرن پس از این که نیچه مرگ خدا را اعلام کرد، به نظر می‌رسد که خدا بازگشته باشد. اما این یک سراب است. خدا مرده است — برای خلاص شدن از شر جسد فرصتی لازم است. اسلام بنیادگرا برای منظومه لیبرال تهدیدی جدی به حساب نمی‌آید، زیرا متعصبین، علیرغم آتش گدازان درونی، به درستی از جهان قرن بیست و یکم سر در نمی‌آورند و در مورد خطرهای موقعیت‌های جدیدی که فن‌آوری‌های جدید برای ما به دنبال دارد، حرف مناسبی برای گفتن ندارند.

دین و فن‌آوری را می‌توان همواره در حال یک رقص زیبای تانگو مشاهده کرد. این دو یکدیگر را با فشار از هم می‌رانند، اما نمی‌توانند دور از هم باشند و به هم وابسته‌اند. فن‌آوری وابسته به دین است، زیرا هر ابداعی کاربردهای بالقوه بسیاری دارد و مهندسين نیاز به پیامبری دارند تا تصمیمات مهم را بگیرد و هدف را برای‌شان تعیین کند. طی قرن نوزدهم مهندسين لوکوموتیو، رادیو و موتورهای احتراق درونی را اختراع کردند. اما به طوری که قرن بیستم نشان داد می‌توان از این ابزار برای برپایی جوامع فاشیستی، دیکتاتوری‌های کمونیستی و دمکراسی‌های لیبرالی استفاده کرد. لوکوموتیوها نمی‌توانند بدون یک اعتقاد مذهبی تصمیم بگیرند کجا بروند.

از طرف دیگر، فن‌آوری اغلب قلمروها، محدوده‌ها و چشم‌اندازهای مذهبی ما را تعیین می‌کند، همان‌طور که یک پیشخدمت در رستوران با دادن لیست غذا محدوده‌اشتهای ما را تعیین می‌کند. فن‌آوری‌های جدید خدایان قدیمی را نابود می‌سازد و خدایان جدیدی می‌آفرینند. به این دلیل است که خدایان عصر کشاورزی از ارواح عصر شکارگر - خوراک‌جو متفاوت بودند، و از این رو است که تصورات کارگران کارخانجات امروزی از بهشت، متفاوت از تصورات کشاورزان گذشته است، و باز هم به این دلیل که فن‌آوری‌های انقلابی قرن بیست و یکم به احتمال بسیار زیاد نطفه جنبش‌های دینی غیر مترقبه‌ای خواهند بود که متفاوت از آئین‌های قرون وسطی هستند. بنیادگرایان اسلامی شاید این ذکر را تکرار کنند که «پاسخ در اسلام است»، اما ادیانی که ارتباط خود را با واقعیت‌های فن‌آوری روز از دست بدهند، توانایی و حتی درک خود از سؤالاتی که از آن‌ها می‌شود را هم از دست می‌دهند. اگر روزی هوش مصنوعی بهتر از انسان‌هایی که اکثر وظایف ادراکی را انجام می‌دهند، عمل کند، چه اتفاقی برای بازار کار خواهد افتاد؟ پی‌آمد سیاسی ظهور یک طبقه گسترده اقتصادی بی‌مصرف چه خواهد بود؟ اگر نانو تکنولوژی و پزشکی احیاء کننده، فرد هشتاد ساله کنونی را به پنجاه ساله جدید تبدیل کند، چه اتفاقی برای روابط، خانواده و صندوق‌های بازنشستگی خواهد افتاد؟ اگر زیست‌فن‌آوری ما را قادر سازد تا نوزادان طراحی شده بیافرینیم و شکاف بی‌سابقه‌ای میان فقیر و ثروتمند ایجاد شود، چه اتفاقی برای جامعه انسانی خواهد افتاد؟

شما نمی‌توانید جواب این سؤالات را در قرآن یا قانون شریعت، و یا در کتاب مقدس و منظومهٔ کنفوسیوس بیابید، زیرا کسی در دوران قرون وسطای خاور میانه یا چین باستان چیزی در بارهٔ کامپیوترها، ژنتیک یا نانو تکنولوژی نمی‌دانست. اسلام بنیادگرا شاید یک نقطهٔ اتکای امن را در دنیایی از طوفان‌های اقتصادی و فن‌آوری وعده دهد. اما ما برای راه‌جویی در طوفان، بیشتر به جای نقطه اتکا، نیاز به نقشه و سکان داریم. شاید روی سخن اسلام بنیادگرا صرفاً با کسانی باشد که در حیطهٔ آئین خودش تولد و پرورش یافته‌اند، و توجهی به جوانان بیکار اسپانیایی یا میلیاردرهای نگران چینی ندارد.

درست است که صدها میلیون نفر به اسلام، مسیحیت و آئین بودا اعتقاد دارند، اما تعداد به تنهایی نقش زیادی در تاریخ ندارد. تاریخ اغلب توسط گروه‌های کوچکی از مبتکرین آینده‌نگر شکل گرفته است، نه توده‌های کثیری که به گذشته خیره شده‌اند. ده هزار سال پیش اغلب مردم شکارگر - خوارک‌جو بودند و شمار پیشگامانی که در خاور میانه به کشاورزی می‌پرداختند، اندک بود. اما آینده متعلق به کشاورزان بود. در سال ۱۸۵۰، نود درصد از مردم کشاورز بودند و کسی در روستاهای کوچک گنگ، نیل و یانک‌تسه چیزی در مورد موتور بخار، راه آهن و خطوط تلگراف نمی‌دانست. اما سرنوشت این کشاورزان از همان زمان در منچستر و بیرمنگام، توسط شمار اندکی از مهندسين، سیاست‌مداران و عاملین سرمایه، که انقلاب صنعتی را هدایت می‌کردند، رقم خورد. موتور بخار، راه آهن و تلگراف، چگونگی تولید غذا،

پارچه، وسایل نقلیه و اسلحه را دگرگون کرد و به گونه‌ای تعیین کننده نظام صنعتی را بر جوامع کشاورزی سنتی حاکم کرد.

حتی زمانی که انقلاب صنعتی در سراسر جهان گسترش می‌یافت، و به گنگ، نیل و یانک‌تسه نفوذ می‌کرد، باز اغلب مردم، بیش از آن که به موتور بخار اعتقاد داشته باشند، به ودا، کتاب مقدس، قرآن و منظومهٔ کنفوسیوس باور داشتند. در قرن نوزدهم، درست مثل امروز، تعداد کشیشان، عارفان و فضالانی که ادعا می‌کردند که تمام راه حل‌ها برای نگرانی‌های انسانی، و مشکلات ایجاد شده توسط انقلاب صنعتی را در آستین دارند، کم نبوده‌اند. برای مثال، مصر، بین سال‌های ۱۸۲۰ و ۱۸۸۰، به کمک بریتانیا، بر سودان چیره شد و تلاش کرد تا کشور را نوین کند و آن را با شبکهٔ بازرگانی بین‌المللی هماهنگ سازد. این امر جامعهٔ سنتی سودان را بی‌ثبات کرد و موجب خشم و طغیان‌های گسترده‌ای شد. در سال ۱۸۸۱ یک رهبر دینی محلی، به نام محمد احمد بن عبدالله، اعلام کرد که او، خود، مهدی موعود است و برای استقرار قانون خدا بر زمین فرستاد شده است. هواداران او ارتش مصری - انگلیسی را شکست دادند و سر از تن فرماندهٔ آن، ژنرال چارلز گوردون، جدا کردند و این حادثه بریتانیای ویکتوریایی را تکان داد. سپس حکومتی روحانی در سودان برپا کردند که تابع قوانین شریعت بود. این حکومت تا سال ۱۸۹۸ دوام آورد.

در همین اثناء، دیاناندا ساراسواتی یک جنبش هندوی اصلاح طلب را به‌راه انداخت، که اصل بنیادی آن این بود که متون مقدس ودا هرگز اشتباه نمی‌کند. او در سال ۱۸۷۵ جامعهٔ اصیل آرایا ساماج را بنیان گذاشت و خود را وقف تفسیر دانش ودا

نمود، و اگر بخواهیم حقیقت را بگوئیم، دیاناندا اغلب ودا را به طرز غافلگیرکننده‌ای با مضمونی لیبرالی تفسیر می‌کرد و مثلاً از اندیشه حقوق برابری زنان حمایت می‌کرد. اما این اندیشه مدت‌ها بعد در اروپا مرسوم شد.

پاپ آن دوران، پیوس نهم، نظرات بسیار محافظه‌کارانه‌تری در باره زنان داشت، اما در تقدیر از اقتدار ابرنسان با دیاناندا هم نظر بود. پیوس سلسله اصلاحاتی را در بنیاد کاتولیک به عمل آورد و اصل جدید خطاناپذیری پاپ را بنیان نهاد، که بر اساس آن پاپ، در خصوص امور عقیدتی هرگز اشتباه نمی‌کند (این اندیشه به ظاهر قرون وسطایی ابتدا در سال ۱۸۷۰ جزئی از شیرازه آئین کاتولیک شد، یعنی یازده سال پس از آن که چارلز داروین «منشأ گونه‌ها» را منتشر کرد).

سی سال قبل از این که پاپ به این کشف خود، که او نمی‌تواند خطا کند، برسد، یک شاگرد ناموفق چینی به نام هونگ زیوکان به مجموعی از دیدگاه‌ها رسیده بود. در این دیدگاه‌ها خدا برای او فاش کرده بود که هونگ، یعنی خود او، کسی به جز برادر جوان‌تر عیسی مسیح نیست. سپس خدا هونگ را به یک مأموریت الهی گمارد. خدا به هونگ گفته بود که «هریمان» مانچو را، که از قرن هفدهم بر چین حکومت می‌کردند، برکنار کند و اقتدار آسمانی صلح جاوید (تایپینگ توانگوا) را بر روی زمین برپا نماید. پیام هونگ باعث مشتعل شدن تخیلات میلیون‌ها چینی درمانده شد، که با شکست‌های چین در جنگ‌های تریاک و ظهور صنعت جدید و امپریالیسم اروپایی به زانو درآمده بودند. اما هونگ آن‌ها را به قلمرو صلح هدایت نکرد، بلکه آن‌ها را در «قیام تایپینگ»، بر علیه خاندان مانچو قینگ شورانید. این خونین‌ترین جنگ قرن

نوزدهم بود. بین سال‌های ۱۸۵۰ و ۱۸۶۴ حداقل ۲۰ میلیون نفر جان خود را از دست دادند — بسیار بیشتر از جنگ‌های ناپولئونی و یا جنگ داخلی آمریکا.

حتی در زمانی که دنیا از کارخانجات صنعتی، راه آهن و کشتی‌های بخار پر می‌شد، صدها میلیون نفر به عقاید دینی هونگ، دیاناندا، پیوس و مهدی متوسل می‌شدند. اما اکثر ما به قرن نوزدهم به عنوان عصر ایمان نگاه نمی‌کنیم. وقتی به اندیشمندان قرن نوزدهم فکر می‌کنیم، بیشتر به جای اینکه مهدی، پیوس نهم یا هونگ زیوخان را به یاد آوریم، به درستی مارکس، انگلس و لنین در ذهن‌مان تداعی می‌شود. اگر چه سوسیالیسم در سال ۱۸۵۰ فقط یک جنبش حاشیه‌ای بود، اما در مدت کوتاهی شتاب گرفت و جهان را به شیوه‌های بسیار ژرف‌تری از شیوه‌های مدعیان بشارت در چین و سودان، تغییر داد. اگر خدمات عمومی درمانی، صندوق‌های بازنشستگی و تحصیل مجانی را در نظر بگیرید، لازم است تا به مارکس و لنین (و اتو فون بیسمارک) فکر کنید، نه به هونگ زیوکان یا مهدی.

چرا مارکس و لنین موفق شدند، اما هونگ و مهدی شکست خوردند؟ نه از این رو که انسان‌گرایی سوسیالیستی از نظر فلسفی بسیار ظریف‌تر از دین‌شناسی اسلامی و مسیحی بود، بلکه به این دلیل که مارکس و لنین به جای این که در متون باستانی و رؤیاهای پیامبرانه غور کنند، به درک واقعیات فن‌آوری و اقتصادی زمان خود توجه نشان دادند. موتور بخار، راه آهن، تلگراف و نیروی برق مشکلاتی بی‌سابقه و هم‌زمان موقعیت‌های خارق‌العاده‌ای با خود به همراه آوردند. طبقه جدید کارگران شهری، در مقایسه با کشاورزان کتاب مقدس تجربیات، نیازها و امیدهای بسیار متفاوت‌تری

داشتند. مارکس و لنین برای پاسخ‌گویی به این نیازها و امیدها به مطالعهٔ چگونگی کارکرد موتور بخار و معادن زغال سنگ پرداختند و رابطهٔ راه آهن با اقتصاد و نیروی برق با سیاست را بررسی کردند.

زمانی از لنین خواسته شد تا کمونیسم را در یک جمله توصیف کند. او جواب داد: «کمونیسم به مفهوم حکومت شوراهای کارگری و نیروی برق در سراسر کشور است». بدون نیروی برق، راه آهن و رادیو، کمونیسمی هم وجود ندارد. نمی‌توان در روسیهٔ قرن شانزدهم یک رژیم کمونیستی برپا نمود، زیرا کمونیسم نیازمند تمرکز اطلاعات و منابع است. شعار «از هر کس به اندازهٔ توانش، به هر کس به اندازهٔ نیازش» تنها زمانی متحقق می‌شود که بتوان به راحتی بر تولید و توزیع به مناطق دوردست کنترل داشت و بر فعالیت‌ها در سراسر کشور نظارت و هماهنگی کرد.

مارکس و پیروان او واقعیت‌های فن‌آوری و تجربیات نوین انسانی را می‌شناختند، بنابر این پاسخ‌های مناسبی برای مشکلات جدید جامعهٔ صنعتی داشتند، و برای استفاده از موقعیت‌های جدید از اندیشه‌های بکری برخوردار بودند. سوسیالیست‌ها برای مواجهه با دنیای جسورانهٔ جدید، یک دین جسورانهٔ جدید آفریدند. آن‌ها رستگاری را در فن‌آوری و اقتصاد نوید می‌دادند، بنابر این اولین دین فن‌آوری در تاریخ را بنیاد نهادند و پایه‌های ایدئولوژیک استدلال را تغییر دادند. مردم قبل از مارکس خود را بر اساس نظرات‌شان در بارهٔ خدا توصیف و تقسیم‌بندی می‌کردند، نه شیوه‌های تولید. مسائل مربوط به فن‌آوری و ساختار اقتصادی با مارکس اهمیت بسیار بیشتری یافت و جای بحث‌های روح و زندگی بعد از مرگ را گرفت. بشر

در نیمهٔ دوم قرن بیستم خود را در بحث مربوط به شیوه‌های تولیدی تقریباً دفن کرد. حتی سرسخت‌ترین منتقدین مارکس و لنین موضع‌گیری‌های پایه‌ای آن‌ها در رابطه با جامعه و تاریخ را پذیرفتند و با جدیت بسیار بیشتری از بحث خدا و بهشت، شروع به اندیشیدن در بارهٔ فن‌آوری و تولید کردند.

در نیمهٔ قرن نوزدهم، در زمانی که فقط کشورهای معدودی مرحلهٔ صنعتی‌سازی سریع را می‌پیمودند، افراد کمی بودند که دورنگری مارکس را داشتند. این کشورهای معدود بر دنیا چیره شدند. اغلب جوامع از درک آنچه که در شرف وقوع بود عاجز بودند و به این دلیل از قطار پیشرفت بازماندند. هند دیاناندا و سودان مهدی بسیار بیشتر از آن که به موتور بخار بپردازند، خود را وقف خدا کردند، پس توسط بریتانیای صنعتی اشغال و استثمار شدند. تنها طی سال‌های اخیر بود که هند، با پر کردن شکاف اقتصادی و جغرافیایی با بریتانیا، در راه پیشرفت چشمگیری قرار گرفت. سودان همچنان با فاصلهٔ زیادی با این‌ها تقلا می‌کند.

اکنون، در ابتدای قرن بیست و یکم، قطار پیشرفت ایستگاه را ترک می‌کند — و این شاید آخرین قطاری باشد که ایستگاهی را که انسان خردمند نام دارد، ترک می‌کند. آن‌هایی که این قطار را از دست بدهند، هرگز موقعیت دیگری بدست نخواهند آورد. برای همراه شدن با این قطار نیاز به درک فن‌آوری، و خصوصاً درک نیروهای زیست‌فن‌آوری و الگوریتم‌های کامپیوتری قرن بیست و یکم داریم. این نیروها بسیار گسترده‌تر از بخار و تلگراف هستند و زمینهٔ استفادهٔ آن‌ها فقط تولید غذا، پارچه،

وسایل نقلیه و اسلحه نیست. تولیدات اصلی قرن بیست و یکم جسم، مغز و ذهن خواهد بود و شکاف میان آن‌ها که می‌دانند چطور باید جسم و مغز را مهندسی کرد، با آن‌ها که نمی‌دانند، بسیار بیشتر از شکاف میان بریتانیای دیکنز و سودان مهدی خواهد بود، و حتی بزرگ‌تر از شکاف میان انسان خردمند و نئاندرتال‌ها خواهد بود. آن‌هایی که با قطار پیشرفت قرن بیست و یکم سفر می‌کنند، به توانایی‌های خداگونه آفرینش و تخریب مجهز خواهند شد، در حالی که آن‌ها که جا می‌مانند با انقراض روبه‌رو خواهند شد.

سوسیالیسم علیرغم اینکه صد سال پیش با تحولات هماهنگ بود، اما در ادامه، از هماهنگی با فن‌آوری جدید بازماند. لئونید برژنف و فیدل کاسترو بر اندیشه‌های مارکس و لنین، که در عصر بخار تدوین شده بود، وفادار بودند و از نیروی رایانه و زیست‌فن‌آوری غافل ماندند. اما لیبرال‌ها خود را بسیار بهتر با عصر اطلاعات هماهنگ کردند. و شاید درست همین امر دلیل تحقق نیافتن پیش‌بینی خروشچف در سال ۱۹۵۶، و نیز دلیل دفن شدن کمونیست‌ها توسط لیبرال‌ها بود. اگر مارکس امروز زنده می‌شد، شاید از معدود پیروان باقی‌مانده خود طلب می‌کرد که وقت کمتری روی خواندن کتاب سرمایه بگذارند و بیشتر به مطالعه اینترنت و ژنوم انسانی بپردازند.

اسلام بنیادگرا در موقعیتی بسیار بدتر از سوسیالیسم است و هنوز خود را حتی با انقلاب صنعتی هم هماهنگ نکرده است. بنابر این تعجبی هم ندارد که چیز مناسبی برای گفتن در باره مهندسی ژنتیک و هوش مصنوعی نداشته باشد. اسلام، مسیحیت و ادیان سنتی دیگر کماکان بازیگران مهمی در دنیا هستند. اما نقش آن‌ها

اکنون ارتجاعی است، ولی در گذشته نیروی خلاق به حساب می‌آمدند. برای مثال، مسیحیت اندیشه‌ای را که تا قبل از زمان خود مرتدانه بود، ترویج می‌کرد، که بر اساس آن تمام انسان‌ها در مقابل خدا برابرند. این اندیشه ساختارهای سیاسی، سلسله‌مراتبی‌های اجتماعی و حتی روابط میان زن و مرد را تغییر داد. عیسی در خطبه‌اش بر فراز کوه از این هم فراتر رفت و بر این پافشاری کرد که فروتنان و سرکوب شدگان قوم برگزیده هستند، و این هرم قدرت را واژگون کرد و مهمات لازم را در اختیار نسل‌های انقلابی آینده قرار داد.

مسیحیت، علاوه بر اصلاحات اجتماعی و اخلاقی، عهده‌دار ابداعات اقتصادی و فن‌آوری مهمی بوده است. کلیسای کاتولیک ظریف‌ترین دستگاه اداری اروپای قرون وسطی را برپا کرد و در استفاده از مهارت‌های بایگانی، فهرست‌بندی و جدول زمانی و دیگر فن‌آوری‌های پردازش اطلاعات پیشگام بوده است. واتیکان اروپای قرن دوازدهم نزدیک‌ترین معادل برای سیلیکون والی کنونی است. کلیسا اولین شرکت‌های اقتصادی اروپا، یعنی صومعه‌ها، را تأسیس کرد — که طی هزار سال بر اقتصاد اروپا حاکمیت داشت و برای اولین بار روش‌های پیشرفته‌ی اداری و کشاورزی را به کار بست. صومعه‌ها اولین مؤسساتی بودند که از ساعت استفاده کردند، و در کنار مدارس کلیسای جامع، طی صدها سال، مهم‌ترین مراکز آموزشی اروپا بودند و به تأسیس بسیاری از اولین دانشگاه‌های اروپا، مثل بولونیا، آکسفورد و سالامانکا، کمک کردند.

امروز کلیسای کاتولیک کماکان از حمایت و کمک‌های مالی صدها میلیون نفر از پیروان خود بهره‌مند است. اما این دین و دیگر ادیان خداپرستانه، مدت‌های طولانی

است که از یک نیروی خلاق به نیرویی ارتجاعی چرخش کرده‌اند. آن‌ها اکنون، بیش از آن که در فن آوری‌های نوین، راه‌های ابداعی اقتصادی و اندیشه‌های اجتماعی پیشگامانه سهمیم باشند، به فعالیت‌های حمایتی می‌پردازند و به چنین دستاوردهای جدید، که توسط جنبش‌های دیگر گسترش می‌یابند، بیشتر با اضطراب می‌نگرند. زیست‌شناسان قرص ضد حاملگی ابداع می‌کنند و پاپ با بی‌اعتمادی به آن می‌نگرد. دانشمندان کامپیوتر اختراع می‌کنند و خاخام‌های یهودی ارتدکس در مورد اختیار استفاده از آن بحث می‌کنند. متفکرین فمینیست از حق مالکیت زنان نسبت به بدن خودشان صحبت می‌کنند و ملاها در مورد مقابله با چنین افکار آتش‌افروزانه‌ای بحث می‌کنند.

از خود سؤال کنید: مؤثرترین کشف، اختراع یا آفرینش قرن بیستم چه بود؟ این سؤال دشواری است، زیرا انتخاب از میان یک لیست بلند، شامل کشفیات علمی، مثل آنتی‌بیوتیک‌ها، اختراعات فن‌آوری، مثل کامپیوترها، و آفرینش‌های عقیدتی، مثل فمینیسم، کار آسانی نیست. حالا باز از خود سؤال کنید: مؤثرترین کشف، ابداع یا آفرینش ادیان سنتی، مثل اسلام و مسیحیت در قرن بیستم چه بود؟ پاسخ به این سؤال بسیار دشوار است، زیرا انتخاب چندانی وجود ندارد. آیا کشیشان، خاخام‌ها و ملاها چه کشفی در قرن بیستم ارائه دادند که قابل قیاس با آنتی‌بیوتیک‌ها، کامپیوترها یا فمینیسم باشد؟ بعد از تعمق کافی در مورد این دو سؤال، آیا فکر می‌کنید که تحولات بزرگ قرن بیستم از کجا سرچشمه گرفته است؟ از دولت اسلامی، یا از گوگل؟ بله، دولت اسلامی می‌تواند یک قطعه فیلم را روی یوتیوب

بگذار، اما اگر صنعت شکنجه را به کنار بگذاریم، چند شرکت اخیراً در سوریه یا عراق تأسیس شده است؟

میلیاردها نفر، از جمله دانشمندان، از متون مقدس، به عنوان منبع اقتدار استفاده می‌کنند، اما این متون دیگر منبع خلاقیت نیستند. برای مثال، برخی از شاخه‌های پیشرفته‌تر مسیحی وجود کشیش زن را به رسمیت می‌شناسند. اما این امر از کجا نشأت گرفته است؟ نه از کتاب مقدس، سنت اگوستین یا مارتین لوتر، بلکه از متونی مانند تاریخ جنسیت، اثر میشل فوکو، یا بیانیه یک سایبورگ، اثر دونا هاراوی. [۱۴] اما معتقدین راستین مسیحی، هر چقدر هم که پیشرو باشند، نمی‌توانند الگوهای اخلاقی خود را از فوکو و هاراوی بگیرند، و به کتاب مقدس، سنت اگوستین و مارتین لوتر مراجعه می‌کنند و تحقیق بسیار جامعی انجام می‌دهند. آن‌ها صفحه به صفحه و حکایت به حکایت را با نهایت دقت می‌خوانند، تا این که آنچه را که به دنبالش هستند، پیدا می‌کنند. این می‌تواند نوعی قاعده کلی، تمثیل یا حکم باشد که چنین تفسیر می‌شود: خدا مقام کشیشی برای زنان را متبرک می‌شمارد. سپس ادعا می‌کنند که آن اندیشه از کتاب مقدس سرچشمه گرفته است، در حالی که در حقیقت از فوکو اقتباس شده است. کتاب مقدس جایگاه خود را به عنوان منبع اقتدار حفظ می‌کند، اگر چه دیگر سرچشمه الهام نیست.

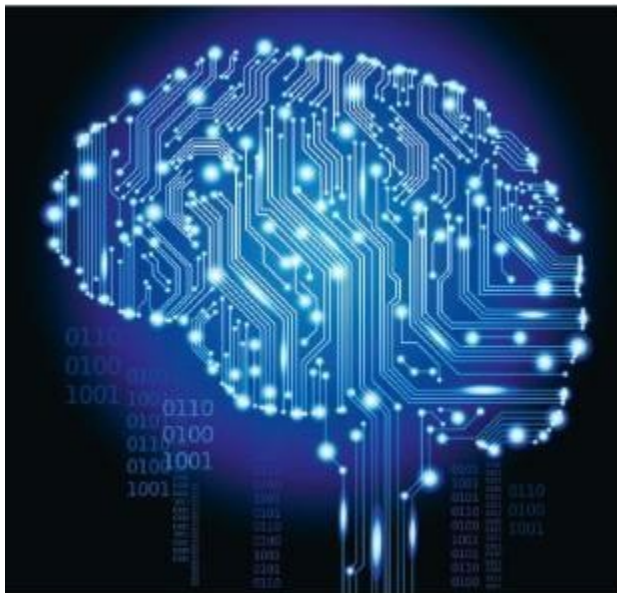
به این دلیل است که ادیان سنتی نمی‌توانند گزینه‌ای جدی در مقابل لیبرالیسم به حساب آیند. متون مقدس در باره مهندسی ژنتیک یا هوش مصنوعی چیزی برای گفتن ندارند و اکثر کشیشان، خاخام‌ها و ملاها درکی از آخرین دستاوردها در زمینه

زیست‌شناسی و علم کامپیوتر ندارند. زیرا اگر کسی بخواهد از این دستاوردها سر در آورد، چاره‌ای به جز این ندارد که اوقات خود را، به جای یادآوری و بحث بر روی متون باستانی، صرف خواندن مقالات علمی و انجام تحقیقات آزمایشگاهی کند.

این بدین معنی نیست که لیبرالیسم می‌تواند به گنجینه پیشین خود اکتفا کند. بله، لیبرالیسم در جنگ‌های مذهبی انسان‌گرا سرفراز بیرون آمد و اکنون رقیبی جدی در مقابل خود ندارد. اما موفقیت‌هایش می‌تواند نطفه نابودی‌اش را در خود داشته باشد. آرمان‌های پیروزمندان لیبرالی اکنون بشر را به سوی زندگی جاوید، کامیابی و خداگونگی سوق می‌دهد. دانشمندان و مهندسين، مسرور از آرزوهای ادعایی بی‌اشتباه بودن مشتریان و رأی دهندگان، نیروی بیشتر و بیشتری بر روی این پروژه‌های لیبرالی می‌گذارند. اما شاید آنچه که دانشمندان کشف می‌کنند و مهندسين خلق می‌کنند، معایب ناخواسته‌ای را نشان دهد که در درون جهان‌بینی لیبرالی و کوری مشتریان و رأی دهندگان نهفته است. زمانی که مهندسی ژنتیک و هوش مصنوعی قابلیت کامل خود را آشکار می‌سازند، لیبرالیسم، دمکراسی و بازار آزاد تا حد چاقوی سنگی، نوارهای صوتی کاستی، یهودیت و کمونیسم منسوخ می‌شوند.

این کتاب با این پیش‌بینی شروع شد که انسان‌ها در قرن بیست و یکم تلاش خواهند کرد تا به زندگی جاوید، کامیابی و خداگونگی دست یابند. این پیش‌بینی چندان بکر یا دوراندیشانه نیست، بلکه بازتاب آرمان‌های سنتی انسان‌گرایی لیبرال است. از آنجا که انسان‌گرایی، طی زمانی طولانی، زندگی، عواطف و امیال انسانی را تقدیس کرده است، پس چندان غافلگیرکننده نخواهد بود اگر تمدن انسان‌گرا بخواهد

طول عمر، خوشبختی و نیروی انسانی را به حداکثر برساند. بخش سوم و آخر این کتاب نشان خواهد داد که تلاش برای تحقق این رؤیای انسان‌گرا، با آزاد کردن قابلیت‌های فن‌آوری‌های پسانسان‌گرا، منجر به تضعیف پایه‌های خود انسان‌گرایی خواهد شد. باور انسان‌گرا بر احساسات ما را قادر ساخته تا از ثمرهٔ پیمان نوین بهره‌مند شویم، بدون آن که بهایی برای آن بپردازیم. ما نیازمند خدایی نیستیم تا قدرت ما را محدود کند و به ما معنا عطا کند. انتخاب آزاد مشتریان و رأی دهندگان هر معنایی را که بخواهیم در اختیارمان خواهد گذارد. اما چه اتفاقی خواهد افتاد اگر بفهمیم که انتخاب مشتریان و رأی دهندگان هیچگاه آزادانه نیست و ما احساسات‌شان را به کمک فن‌آوری محاسبه، طراحی و متحول می‌کنیم؟ اگر تمامی کهکشان در گرو تجربهٔ انسانی است، چه اتفاقی خواهد افتاد اگر تجربهٔ انسانی فقط محصولی قابل طراحی، در میان خیل عظیم دیگر محصولات بازاری باشد، که تفاوتی اساسی با آن‌ها ندارد؟

مغز به عنوان کامپیوتر - کامپیوتر به عنوان مغز. هوش مصنوعی اکنون از
هوش انسانی فراتر رفته است

بخش سوم

انسان خردمند کنترل را از دست می‌دهد

آیا انسان‌ها بر جهان حکومت می‌کنند و به آن معنا می‌دهند؟
چگونه زیست‌فن‌آوری و هوش مصنوعی بشریت را تهدید می‌کند؟
چه کسی وارث بشر خواهد شد و چه دین جدیدی جایگزین انسان‌گرایی
خواهد شد؟

۸

بمب ساعتی در آزمایشگاه

جهان سال ۲۰۱۶ تحت حاکمیت منظومهٔ لیبرالی فردگرایی، حقوق بشر، دموکراسی و بازار آزاد است. اما علم قرن بیست و یکم در حال تضعیف کردن پایه‌های نظم لیبرال است. از آنجا که علم در امور ارزشی دخالت نمی‌کند، نمی‌تواند در مورد محق دانستن لیبرال‌ها، که معتقدند آزادی و فرد ارزش‌مندتر از برابری و جمع است، تصمیم بگیرد. اما لیبرالیسم، همانند بسیاری از دیگر ادیان، علاوه بر قضاوت‌های اخلاقی انتراعی، بر باورهایی استوار است که حقایق ادعایی هستند. و این حقایق ادعایی در بررسی موشکافانهٔ علمی سرفراز بیرون نمی‌آیند.

لیبرال‌ها آزادی فردی را از این جهت بسیار ارج می‌نهند که گمان می‌کنند انسان‌ها دارای ارادهٔ آزاد هستند. بر اساس لیبرالیسم تصمیمات رأی دهندگان و

مشتریان نه جبری است و نه تصادفی. انسان‌ها طبعاً تحت تأثیر عوامل خارجی و موقعیت‌های اتفاقی هستند، اما در آخر این فرد است که می‌تواند عصای جادویی خود را به حرکت درآورد و در مورد سرنوشت خود تصمیم بگیرد. به این دلیل است که لیبرالیسم تا به این حد به رأی دهندگان و مشتریان اهمیت می‌دهد و به ما توصیه می‌کند تا از ندای درون خود پیروی کنیم و کاری را انجام دهیم که احساس خوبی به ما می‌دهد. این اراده آزاد ما است که هستی را ملهم از معنا می‌کند، و از آنجا که هیچ کس از بیرون نمی‌تواند بگوید شما در درون خود واقعاً چه احساسی دارید و با قطعیت انتخاب شما را پیش‌بینی کند، پس شما نباید به قیّم‌ها اعتماد کنید تا پاسدار علائق و امیال شما باشند.

استناد به اراده آزاد انسان‌ها یک قضاوت اخلاقی نیست، بلکه ادعایی است بر توصیف حقیقی جهان. اگر چه این توصیف حقیقی ادعایی در زمان لاک، روسو و توماس جفرسون معقول پنداشته می‌شد، اما با آخرین یافته‌های علوم زیستی تطابق چندانی ندارد. تضاد میان اراده آزاد و علم معاصر یک فیل در آزمایشگاه جلوه می‌کند که بسیاری ترجیح می‌دهند وقتی از دریچه میکروسکوپ‌ها و پرتونگاری‌های اف.ام.آر.آی خود می‌نگرند، آن را نبینند. [۱]

انسان خردمند در قرن هیجدهم مانند جعبه سیاه اسرارآمیزی بود که کارکرد درونی‌اش در ورای فهم ما بود. وقتی محققین سؤال کردند چرا یک فرد چاقویی را در می‌آورد و فرد دیگری را می‌کشد، یک جواب معقول این بود که «زیرا این خواسته او بود. او از اراده آزاد خود پیروی کرد تا دیگری را بکشد، و به این دلیل او کاملاً مسئول

جنایت خود است». وقتی دانشمندان، طی قرون اخیر، جعبه سیاه انسان خردمند را باز کردند، نه روح در آن یافتند، نه اراده و نه «خویشتن»، بلکه به جای این‌ها ژن، هورمون و نورون‌هایی را یافتند که از همان قوانین فیزیکی و شیمیایی واحدی پیروی می‌کنند که بر سایر عرصه‌های واقعیت حاکم است. امروزه محققین به پاسخ گذشته، که «او با اراده و خواست خود آن فرد را کشت» اکتفا نمی‌کنند. ژن‌شناسان و محققین مغز توضیح بسیار مفصل‌تری دارند: «او این کار را به دلیل وجود فلان و فلان فرآیند الکتروشیمیایی در مغز انجام داد، که توسط یک نظم ژنتیک معین شکل گرفته، و به دنبال یک پشتوانه تکاملی کهن، ناشی از موقعیت‌های جهشی به وجود می‌آید».

آن فرآیندهای الکتروشیمیایی مغز، که باعث قتل شده، یا جبری بوده و یا تصادفی و یا ترکیبی از این‌دو، اما هیچگاه آزادانه نبوده است. برای مثال، وقتی یک نورون یک علامت الکتریکی می‌فرستد، می‌تواند یا پاسخی جبری به یک تحریک بیرونی بوده باشد، و یا نتیجه یک رویداد تصادفی، مثل تجزیه خودبه‌خودی یک اتم رادیواکتیو. هیچ کدام از این دو گزینه جایی برای اراده آزاد نمی‌گذارند. تصمیماتی که از طریق یک سلسله واکنش ناشی از رخدادهای زیست‌شیمیایی به وجود آمده، و هر کدام وابسته به رخدادهای قبل از خود بوده، قطعاً آزادانه نمی‌توانست باشند. تصمیماتی هم که در نتیجه رخدادهای تصادفی درون‌اتمی اتخاذ شده، آزادانه نبوده است. این‌ها صرفاً تصادفی هستند. و وقتی رخدادهای تصادفی با فرآیندهای جبری ترکیب می‌شوند، به نتایج احتمالی منتهی می‌شوند، اما این نیز آزادانه نیست.

فرض کنید، ما یک روبات بسازیم که دستگاه پردازش مرکزی‌اش متصل به یک تودهٔ رادیواکتیو است. وقتی یکی از دو گزینه را انتخاب می‌کنیم، مثلاً دکمهٔ راست یا چپ را فشار می‌دهیم، روبات تعداد اتم‌های اورانیومی را که لحظه‌ای پیش تجزیه شده، محاسبه می‌کند. اگر تعداد آن‌ها زوج بود، دکمهٔ راست را فشار می‌دهد و اگر تعداد فرد بود دکمهٔ چپ را فشار می‌دهد. ما هیچگاه نمی‌توانیم از عملکردهای این روبات مطمئن باشیم. اما هیچ کس نمی‌تواند این روند را «آزاد» قلمداد کند و ما هم آرزو نمی‌کنیم که به روبات اجازهٔ شرکت در انتخابات دمکراتیک را بدهیم، و یا آن را قانوناً مسئول اعمالش بدانیم.

بر اساس دستاوردهای علم کنونی، جبر و تضاد تمامی کیک را بین خود تقسیم کردند و حتی ذره‌ای هم برای «آزادی» نگذاشته‌اند. واژهٔ مقدس «آزادی» می‌تواند «خویشتن» فرض شود، یعنی یک واژهٔ توخالی که معنای مشخصی ندارد. ارادهٔ آزاد تنها در حکایت‌های تخیلی ما انسان‌ها ابداع شده است.

تکامل، آخرین میخ را بر تابوت آزادی کوبید. درست همان‌طور که نمی‌توان روح را با فرآیندهای تکاملی توضیح داد، اندیشهٔ «ارادهٔ آزاد» هم با تکامل سازگار نیست. زیرا اگر انسان‌ها آزاد می‌بودند، انتخاب طبیعی نمی‌توانست به آن‌ها شکل بدهد. بر اساس نظریهٔ تکامل، تمام انتخاب‌هایی که حیوانات، مثلاً برای یافتن محل سکونت، خوراک یا جفت خود می‌کنند، بازتابی از رمزهای ژنتیک آن‌ها است. اگر حیوانی، به لطف ژن‌های مناسب خود، تصمیم بگیرد که یک خرگوش مغذی را شکار کند و با یک جفت سالم و بارور جفت‌گیری کند، ژن‌هایش به نسل‌های آینده منتقل خواهند

شد. اما اگر حیوانی، به خاطر ژن‌های نامناسب خود، خرگوشی مسموم را انتخاب کند و با جفتی نحیف جفت‌گیری کند، ژن‌هایش منقرض خواهند شد. بنابر این اگر حیوانی «آزادانه» تصمیم بگیرد چه چیزی بخورد و با چه جفتی جفت‌گیری کند، آنگاه انتخاب طبیعی کارکردهای خود را از دست خواهد داد.

وقتی مردم با چنین توصیفات علمی مواجه می‌شوند، آن‌ها را نادیده می‌گیرند و اظهار می‌کنند که خود را آزاد احساس می‌کنند و بر اساس خواست‌های خود عمل می‌کنند و تصمیم می‌گیرند. این حقیقت دارد. انسان‌ها بر اساس میل خود عمل می‌کنند، و بله، اراده‌آزاد دارند. اما سگ‌ها، طوطی‌ها و شامپانزه‌ها هم همین‌طورند. وقتی پلی یک شیرینی می‌خواهد، پلی یک شیرینی می‌خورد. اما سؤال مهم این نیست که طوطی‌ها و انسان‌ها می‌توانند بر اساس امیال درونی خود عمل کنند، بلکه این است که آیا این یک انتخاب درجه اول است. چرا پلی به جای خیار شیرینی می‌خواهد؟ چرا من تصمیم می‌گیرم همسایه‌مزاحم خود را بکشم، نه کس دیگری را؟ چرا می‌خواهم خودوری قرمز رنگ بخرم، نه مشکی؟ چرا ترجیح می‌دهم که به جمهوری خواهان رأی بدهم، نه به حزب کارگر؟ من هیچ کدام از این امیال را انتخاب نمی‌کنم. من احساس می‌کنم که یک خواسته‌معین در درون من می‌جوشد، زیرا این احساسی است که توسط فرآیندهای زیست‌شیمیایی در مغز من به وجود آمده است. این فرآیندها قاعدتاً یا جبری هستند و یا تصادفی، اما آزاد نیستند.

شاید شما جواب دهید که حداقل تا آنجا که به اکثر تصمیمات، مثل کشتن همسایه یا رأی دادن به یک دولت برمی‌گردد، انتخاب من بازتاب احساسات لحظه‌ای

نیست، بلکه حاصل بحث‌های عمیق و تفکرات منطقی است. من می‌توانستم از میان تمام بحث‌های ممکن یکی را انتخاب کنم و مثلاً به محافظه‌کاران رأی بدهم، در حالی که دیگران به حزب کارگر رأی می‌دهند و باز افراد دیگری هم هستند که به یو.کی.آی.پی. رأی می‌دهند و یا اصلاً رأی نمی‌دهند. چه چیزی باعث می‌شود که گروهی این استدلال و گروه دیگری آن استدلال را بپذیرند؟ شاید من در حصره‌ای از مغز مجبور باشم منطق دیگری با فرآیندهای جبری را بپذیرم و یا در یک مسیر تصادفی قرار بگیرم، اما «آزادانه» آن استدلالاتی را که مرا به رأی دادن به محافظه‌کاران ترغیب می‌کند، انتخاب نمی‌کنم.

این‌ها فقط فرضیه یا گمان‌های فلسفی نیستند. ما امروزه می‌توانیم با پرتونگاری از مغز امیال مردم را، قبل از آنکه خودشان از آن آگاه باشند، پیش‌بینی کنیم. در یک آزمایش، گروهی را در مقابل یک دستگاه عظیم پرتونگاری مغز قرار دادند و دو دکمه در دستان چپ و راست آن‌ها گذاشتند و از آن‌ها خواسته شد تا هر وقت خواستند یکی از دکمه‌ها را فشار دهند. محققین، که مشغول نظاره کردن فعالیت‌های نورون‌های مغز آن‌ها بودند، می‌توانستند — قبل از این که افراد مورد نظر دکمه‌ای را فشار دهند، و حتی قبل از اینکه از قصد خود آگاه باشند — پیش‌بینی کنند که آن‌ها کدامیک از دکمه‌ها را فشار خواهند داد. رخدادهای نورونی در مغز آن افراد نشان می‌داد که، تصمیم‌گیری فرد از صدها میلیونوم ثانیه تا چند ثانیه قبل از این که او از تصمیم خود آگاه شود، شروع می‌شود. [۲]

تصمیم برای فشار دادن دکمه راست یا چپ طبعاً بازتاب انتخاب خود فرد است. اما این یک انتخاب آزاد نبود. باور ما به اراده آزاد در حقیقت نتیجه یک منطق نادرست است. وقتی یک سلسله بازتاب زیست‌شیمیایی مرا وا می‌دارد تا از فشار دادن دکمه راست احساس رضایت کنم، آنگاه احساس می‌کنم که می‌خواهم دکمه راست را فشار دهم. اما مردم به نادرستی به مرحله آخر می‌پرند و نتیجه می‌گیرند که هر دکمه‌ای را که بخواهند فشار می‌دهند. و این طبعاً نادرست است. من امیال خود را انتخاب نمی‌کنم، بلکه فقط آن‌ها را احساس می‌کنم و بر آن اساس عمل می‌کنم.

با این وجود مردم به بحث در باره اراده آزاد ادامه می‌دهند، زیرا حتی دانشمندان اغلب به استفاده از اندیشه‌های منسوخ خدانشناسانه ادامه می‌دهند. خدانشناسان مسیحی و یهودی طی قرن‌ها در باره رابطه میان روح و اراده موعظه کرده‌اند. آن‌ها فرض می‌کردند که هر انسانی یک ذات درونی دارد، که روح خوانده می‌شود و روح خویشتن واقعی من است. آن‌ها علاوه بر این معتقد بودند که «خویشتن» دارای امیال متفاوت است، مثل میل داشتن لباس، وسیله نقلیه و خانه. من چنین ادعا می‌کنم، که به همان شکل که لباسم را انتخاب می‌کنم، امیالم را هم انتخاب می‌کنم و سرنوشت من بستگی به انتخاب من دارد. اگر آرزوهای خوبی را انتخاب کنم، به بهشت خواهم رفت. اگر آرزوهای بدی را انتخاب کنم، به جهنم خواهم رفت. پس این سؤال مطرح می‌شود که من دقیقاً چطور امیال خود را انتخاب می‌کنم؟ برای مثال، چرا حوا میل داشت تا میوه ممنوعه‌ای را بخورد که مار به او پیشنهاد کرده بود؟ آیا این میل، به او تحمیل شده بود؟ آیا این میل فقط از درون او اتفاقی به بیرون جهید؟ یا این که او آن

را «آزادانه» انتخاب کرد؟ اگر او این انتخاب را آزادانه انجام داد، پس چرا به خاطر این انتخاب خود تنبیه شد؟

اگر بپذیریم که روحی در کار نیست و انسان‌ها یک ذات درونی، به اسم «خویشتن» ندارند، پس دیگر اهمیتی ندارد که سؤال کنیم «چطور خویشتن، امیال خود را انتخاب می‌کند؟» این سؤال شبیه به این است که از یک فرد مجرد بپرسیم «همسرت چطور لباس خود را انتخاب می‌کند؟» آنچه که در حقیقت وجود دارد جریان‌ی از هشیاری است و امیال از درون این امواج ظهور، و عبور می‌کنند، اما یک خویشتن دائمی وجود ندارد که مالک امیال باشد، پس این سؤال که آیا من امیال خود را به طور جبری انتخاب می‌کنم، یا تصادفی و یا آزادانه، معنایی ندارد.

این مسئله ممکن است بسیار پیچیده به نظر آید، اما آزمایش کردن آن به طرز غافلگیر کننده‌ای ساده است. دفعه بعد وقتی فکری از ذهن شما بیرون جهید، مکث کنید و از خود بپرسید: «چرا این فکر خاص به ذهن من آمد؟» آیا من لحظه‌ای قبل تصمیم گرفتم که این‌طور فکر کنم و فقط به این دلیل است که این فکر به ذهن من رسید؟ یا این که این فکر بدون اجازه یا دستورالعمل من در ذهنم پدیدار شد؟ اگر من به‌واقع حاکم بر افکار و تصمیمات خود هستم، آیا می‌توانم تصمیم بگیرم که در شصت ثانیه آینده به هیچ چیزی فکر نکنم؟ فقط این کار را انجام دهید و ببینید چه اتفاقی خواهد افتاد.

تردید در مورد اراده آزاد فقط یک تمرین فلسفی نیست و عواقب عملی خود را به دنبال دارد. این امر که موجودات زنده فاقد اراده آزاد هستند، به این معنی است که می‌توان، به وسیله دارو، مهندسی ژنتیک یا تحریک مستقیم مغز، در امیال آن‌ها دستکاری کرد و آن‌ها را تحت کنترل درآورد.

اگر می‌خواهید شاهد فلسفه در عمل باشید، از یک آزمایشگاه موش مصنوعی دیدن کنید. یک موش مصنوعی موشی است که محققین رفتارش را کنترل می‌کنند: محققین الکترودهایی در گیرنده‌ها و مناطق مربوط به پاداش در مغز یک موش نهادند. این کار محققین را قادر ساخت تا با دستگاهی بر رفتار موش از راه دور اعمال کنترل کنند. محققین پس از چند بار تمرین توانستند موش‌ها را به چپ یا راست هدایت کنند، و آن‌ها را وادارند تا از نردبانی صعود کنند، در اطراف ظرف زباله بو بکشند و کارهایی که موش‌ها معمولاً مایل به انجام‌شان نیستند، انجام دهند، مثل پریدن از یک ارتفاع بلند. ارتش‌ها و شرکت‌ها علاقه وافری به آزمایش موش مصنوعی نشان می‌دهند و امیدوارند که این آزمایشات بتوانند موش‌ها را وادارند تا وظایف معینی را در شرایط دشوار انجام دهند. موش‌های مصنوعی، برای مثال، می‌توانند به دنبال بازماندگانی که در زیر آوار مدفون شده‌اند بگردند، جای بمب‌ها را شناسایی کنند و تونل‌ها و غارها را بازشناسی کنند.

فعالین حقوق حیوانات در باره زجرآور بودن این آزمایشات برای موش‌ها هشدار داده‌اند. پروفیسور سانجیو تالوار، یکی از مسئولین این تحقیقات، از دانشگاه ایالتی نیویورک، این هشدارها را بی‌اساس خواند و توضیح داد که موش‌ها در حقیقت از این

آزمایشات لذت می‌برند. با این همه، تالوار توضیح می‌دهد که موش‌ها «برای لذت بردن تلاش می‌کنند» و وقتی الکترودها مرکز دریافت پاداش در مغز آن‌ها را تحریک می‌کنند، موش‌ها غرق در لذت می‌شوند. [۳]

تا جایی که می‌دانیم، موش مورد آزمایش احساس نمی‌کند که کسی او را از بیرون هدایت می‌کند و او مجبور است کاری را بر خلاف میل خود انجام دهد. وقتی پروفیسور تالوار دستگاه از راه دور را به کار می‌اندازد، موش می‌خواهد به طرف چپ برود و این خواسته موش است که او را به طرف چپ می‌راند. وقتی پروفیسور روی دکمه دیگری فشار می‌دهد، موش می‌خواهد از نردبانی صعود کند، و همین دلیل او برای صعود کردن است. پس بنابر این امیال موش چیزی به جز الگوهایی که موجب تحریک نورون‌ها می‌شوند، نیستند. حال چه اهمیتی دارد که نورون‌ها در اثر تحریک نورون‌های دیگر فعال شوند، یا توسط امواج الکترودهای متصل به دستگاه کنترل از راه دور پروفیسور تالوار فعال شوند؟ حال اگر شما از موش سؤال کنید، جواب خواهد داد، «بله، من اراده آزاد دارم! ببینید! من الان به طرف چپ می‌گردم، زیرا این‌طور می‌خواهم. الان می‌خواهم از نردبان بالا بروم و این کار را هم انجام می‌دهم. آیا این ثابت نمی‌کند که من اراده آزاد دارم؟»

آزمایش‌های انجام شده بر روی انسان خردمند نشان می‌دهد که انسان‌ها هم، مانند موش‌ها، می‌توانند هدایت شوند و این امکان وجود دارد که بتوان، با تحریک قسمت‌های معینی از مغز انسان، احساسات پیچیده‌ای، مثل عشق، عصبانیت، ترس و افسردگی، را به وجود آورد یا از بین برد. ارتش آمریکا اخیراً، با نهادن چیپ‌های

کامپیوتری در مغز افرادی، آزمایشاتی را آغاز کرده‌اند و امیدوارند بتوانند با این روش برای اختلالات افسردگی سربازان بعد از جنگ، راه درمانی بیابند. [۴] پزشکان بیمارستان حادثه، در اورشلیم، درمان جدیدی برای فشارهای حاد ناشی از افسردگی بیماران ابداع کرده‌اند. آن‌ها الکترودهایی را در مغز بیماران قرار می‌دهند که به کامپیوترهای کوچکی متصلند، و این کامپیوترها در سینهٔ بیماران نهاده می‌شوند. الکترودها، با دریافت فرمان از کامپیوتر، جریان‌های الکتریکی ضعیفی را دریافت می‌کنند که منطقهٔ مربوط به افسردگی در مغز را بی‌حس می‌کند. این درمان همیشه موفقیت‌آمیز نیست، اما برخی از بیماران گزارش داده‌اند که، آن حس گنگ پوچی، که آن‌ها را در تمام طول زندگی رنج داده، به طور سحرآمیزی ناپدید شده است.

بیماری شکایت می‌کرد که ناراحتی‌اش چند ماه بعد از عمل، بازگشته و او را با یک افسردگی سخت روبه‌رو کرده است. پزشکان پس از بررسی، منشأ مشکل را شناسایی کردند: باتری کامپیوترها تمام شده بود! اما وقتی باتری‌ها عوض شدند، افسردگی هم به سرعت ناپدید شد. [۵]

محققین الکترودهایی را، به دلیل برخی محذوریت‌های اخلاقی آشکار، تنها تحت شرایط خاصی، در مغزهای انسانی نهادند. از این رو اکثر آزمایشات مناسب، با کمک دستگاه‌هایی شبیه به کلاه‌خود (با نام علمی transcranial direct current stimulators) خارج از بدن انسان، انجام شد. کلاه‌خود به الکترودهایی مجهز است که از بیرون به مجموعه متصل می‌شوند، و کارش ایجاد میدان‌های الکترومغناطیسی

ضعیف و هدایت آن‌ها مستقیماً به مناطق خاصی از مغز است. این جریان‌ها فعالیت‌های معینی را در قسمت‌هایی از مغز تحریک یا متوقف می‌کنند.

ارتش آمریکا چنین کلاه‌خودهایی را به امید بالا بردن تمرکز و کارایی سربازان، در تمرین و در نبرد مورد آزمایش قرار می‌دهد. آزمایشات اصلی در قالب پروژه «هدایت اثربخشی انسانی» Human Effectiveness Directorate در پایگاه نظامی هوایی در اوهایو انجام می‌شود. اگر چه نتیجه آزمایشات هنوز قطعی نیست و اگر چه اعتیاد نسبت به این کلاه‌خود بر موفقیت‌های بدست آمده می‌چربد، چندین بررسی نشان داده‌اند که این روش در حقیقت می‌تواند قابلیت‌های شناختی خلبانی، کنترل کنندگان ترافیک هوایی، تک تیراندازها و کارکنان فعالیت‌هایی که نیازمند توجه بالا طی مدت طولانی هستند را بالا ببرد. [۶]

خانم سلی ادی، روزنامه‌نگار مجله دانشمند جدید، اجازه یافت تا دیداری از یک مرکز تمرین تک تیراندازی داشته باشد و خود نیز تأثیرات این آزمایش را امتحان کند. او ابتدا بدون کلاه‌خود وارد میدان تمرین شد. سلی صحنه را چنین توصیف کرد: «وقتی بیست مرد مسلح نقاب‌دار، مجهز به بمب‌های کمربندی و اسلحه را در مقابل خودم دیدم که به طرفم یورش می‌آوردند، وجودم آکنده از ترس شد. در مقابل هر مهاجمی که به آن شلیک می‌کردم، سه نیروی کمکی جدید ناگهان در مقابلم ظاهر می‌شدند. من طبعاً نمی‌توانم سریع شلیک کنم و احساس وحشت و عدم مهارت باعث شده بود تا نتوانم از اسلحه‌ام استفاده کنم». اما مهاجمین خوشبختانه تصاویر ویدیویی بودند که بر روی پرده نمایش در اطراف او ظاهر می‌شدند. او به قدری از بی‌کفایتی

جنگی خود سرخورده شده بود که تمایل داشت اسلحه را زمین بگذارد و میدان تمرین را ترک کند.

سپس او را مجهز به کلاه خود کردند. او در گزارش خود نوشت که دیگر، به جز کمی سر و صدا و مزهٔ عجیب فلز در دهانش چیزی غیر عادی حس نکرد. اما با خونسردی و حساب‌شده شروع به کشتن تک تک تروریست‌ها کرد، گویی که رامبو یا کلینت ایستوود باشد. «وقتی بیست مرد با تکان دادن سلاح‌هاشان به طرفم یورش می‌آوردند، من به آرامی اسلحه‌ام را قراول می‌رفتم، نفس عمیقی می‌کشیدم و به نزدیک‌ترین نفر شلیک می‌کردم و همین‌طور به ترتیب به طرف هدف بعدی قراول می‌رفتم. پس از گذشت زمانی که حس کردم بسیار کوتاه بوده باشد، صدایی را شنیدم که فریاد زد «بسیار خب، تمام شد». لامپ‌های سالن تمرین روشن شدند... در آن سکوت ناگهانی و در میان تمام افرادی که در اطرافم بودند، انتظار داشتیم که مهاجمین بیشتری را ملاقات کنم و از این که می‌خواستند کلاه خود را از سرم بردارند، کمی دلخور شدم. به ساعت روی دیوار نگاه کردم و احساس کردم که شاید ساعت را عقب کشیده باشند. درکش برایم مشکل بود که این‌همه فقط بیست دقیقه طول کشیده باشد. سؤال کردم: «چند نفر را زدم؟». معاون با نگاه خیره جواب داد: «همه را».

این تجربه، زندگی سلی را عوض کرد. او طی روزهای بعد احساس می‌کرد که یک «تجربهٔ شبه روحانی را از سر گذرانده است... تجربهٔ من این نبود که حس می‌کردم باهوش‌تر شده باشم یا این که سریع‌تر یاد می‌گرفتم: چیزی که باعث شده

بود زمین زیر پایم خالی می‌شود، این بود که برای اولین بار در زندگی‌ام، بالاخره همه چیز در سرم خاموش شده بود. . . . مغز من، بدون این که تردید به خود داشته باشد، چیزی را کشف کرده بود. ناگهان این سکوت باور نکردنی ذهن مرا فرا گرفته بود. . . . امیدوارم شما بتوانید مرا درک کنید. هفته‌ها پس از پشت سر گذاشتن آن تجربه، تمایل شدیدی داشتم تا به آنجا برگردم و دوباره آن الکترودها را به خود وصل کنم. سؤالات زیادی ذهنم را به خود مشغول کرده بود. چه عواملی مغز من را در اشغال خود گرفته بودند، که باعث شده بود تا ترس بر من مستولی شود و مرا در میدان

تمرین به خطا بیندازد؟ و این نداها از کجا می‌آیند؟» [۷]

برخی از آن نداها تکرار پیش‌داوری‌های جامعه است، برخی دیگر انعکاس گذشته خود ما است، و بعضی هم بازتاب میراث ژنتیک ما است. سلی می‌گوید، همه آن‌ها با هم حکایتی نامرئی می‌آفرینند که به گونه‌ای که قادر به درکش نیستیم، به تصمیمات آگاهانه ما شکل می‌دهند. چه اتفاقی می‌توانست بیفتد اگر می‌توانستیم حرف‌هایی را که با خود می‌زنیم، بازنویسی کنیم، یا اینکه آن‌ها را برای لحظه‌ای کاملاً خاموش کنیم؟ [۸]

کلاه خود هنوز در مرحله کودکی خود بسر می‌برد و هنوز روشن نیست که آیا این فن‌آوری روزی به ثمر برسد و در این صورت در چه زمانی. دستاوردهای تاکنونی تا دوام زمانی کوتاهی دارند و حتی تجربه بیست دقیقه‌ای سلی ادی مورد استثنایی محسوب می‌شود (یا شاید حتی فقط یک اسباب بازی باشد). اکثر مطالعات منتشر شده در مورد کلاه خود بر پایه تجربه افراد بسیار محدودی تحت شرایط خاصی استوار

است و خطرات و تأثیرات جانبی طولانی مدت آن کماکان ناشناخته است. اما اگر این فن‌آوری به بلوغ رسد یا اگر روش‌های دیگری ابداع شود تا بتواند در الگوهای الکتریکی مغز دست‌کاری کند، این‌ها قرار است چه تأثیراتی روی جامعه انسانی و انسان‌ها بگذارند؟

انسان در مدارهای الکتریکی مغز خود دست‌کاری می‌کند، شاید نه فقط برای این که به تروریست‌ها شلیک کند، بلکه همچنین به این دلیل که به دستاوردهای دنیوی لیبرال برسد، مثلاً افزایش توانایی برای مطالعه، غرق شدن در بازی‌ها و سرگرمی‌ها و بالا بردن تمرکز روی آنچه که موجب رضایت می‌شود، حال می‌خواهد ریاضیات باشد یا فوتبال. اما اگر، یا وقتی چنین دست‌کاری‌هایی به عادات تبدیل شوند، آنگاه اراده آزاد فرضی مشتریان به کالای دیگری، در میان انبوه کالاها در بازار، تبدیل خواهد شد. آیا هنگام ساعت تمرین پیانو هوس کرده‌اید تلویزیون تماشا کنید؟ مشکلی نیست. فقط کافی است کلاه‌خود را روی سرتان بگذارید، از نرم‌افزار مناسبی استفاده کنید و آنگاه احساس شما عوض خواهد شد، به طوری که هوس می‌کنید درست در آن لحظه پیانو تمرین کنید.

شاید کسی در مخالفت بگوید توان ساکت کردن یا تحریک ندای درون مغز در حقیقت باعث تقویت اراده آزاد می‌شود، نه تضعیف آن. شما در حال حاضر نمی‌توانید، به خاطر مزاحمت‌های خارجی، به دلخواه‌ترین علائق و امیال واقعی خود پی ببرید، اما با کمک «کلاه‌خود توجه» یا دستگاه‌های مشابه می‌توانید به راحتی صداهای بیگانه کشیشان، تبلیغات‌چی‌ها، مبلغین و همسایه‌ها را خاموش کنید و بر آنچه که خودتان

می‌خواهید تمرکز کنید. اما به طوری که به زودی خواهید دید، باور به این که شما یک خویشتن یگانه دارید و به این دلیل می‌توانید امیال واقعی خود را از صداهای بیگانه تفکیک کنید، تنها یک افسانهٔ لیبرالی است، که صحت آن با آخرین تحقیقات علمی زیر سؤال رفته است.

«من» چه کسانی هستند؟

علم نه تنها باورهای لیبرالی به ارادهٔ آزاد، بلکه همچنین باور به فردگرایی را بی‌اعتبار می‌کند. لیبرال‌ها گمان می‌کنند که ما یک خویشتن نامرئی و یگانه داریم. فرد بودن individual به معنی تقسیم‌پذیر بودن in-dividul است. بله، جسم من از تقریباً ۳۷ تریلیارد سلول تشکیل شده است، [۹] و جسم و ذهن من برای هر روز دستخوش استحاله‌های بی‌شماری می‌شود. اما اگر من واقعاً بخواهم به خودم توجه کنم و با خود ارتباط برقرار کنم، مقید خواهم شد تا با یک جست‌وجوی عمیق در درون خود به دنبال تنها یک ندای واقعی شفاف بگردم، که خویشتن واقعی من است، و منشأ تمامی معناها و اقتدار هستی است. اگر لیبرالیسم بخواهد منطقی جلوه کند، من باید یک، و فقط یک خویشتن حقیقی داشته باشم. زیرا اگر بیش از یک ندای حقیقی داشته باشم، چطور می‌توانم بفهمم که از کدام ندا در محل انتخابات، در فروشگاه‌ها و یا در بازار ازدواج پیروی کنم؟

بنابر این علوم زیستی طی دهه‌های اخیر به این نتیجه رسیده‌اند که این حکایت لیبرالی یک افسانهٔ محض است. خویشتن واقعی یگانه به همان اندازهٔ روح جاوید

مسیحی و بابا نوئل واقعی است. اگر من به درون واقعی خود نگاه کنم، آن یگانگی ظاهری که من با اطمینان از آن یاد می‌کنم، یک همه‌متضاد از صداها است، که هیچکدام «خویشتن واقعی من» نیست. انسان‌ها فرد یگانه نیستند. بلکه تقسیم‌پذیرند.

مغز انسان از دو نیمکره تشکیل شده است، که توسط یک رشته عصبی ضخیم با یکدیگر مرتبطند. هر نیمکره قسمت متضاد بدن را هدایت می‌کند. نیمکره راست سمت چپ بدن را هدایت می‌کند، و از بینایی سمت چپ اطلاعات دریافت می‌کند و مسئول به حرکت در آمدن دست و پای چپ است و بالعکس. از این رو است که افرادی که در نیمکره راست خود دچار سکته شده‌اند، سمت چپ بدن خود را نادیده می‌گیرند (فقط موهای سمت راست خود را شانه می‌زنند، یا فقط غذایی را می‌خورند که در سمت راست‌شان قرار دارد). [۱۰]

میان دو نیمکره همچنین تفاوت‌های عاطفی و شناختی وجود دارد، اما این تقسیم بندی کاملاً صریح نیست. اکثر فعالیت‌های شناختی در هر دو نیمکره صورت می‌گیرد، اما نه به یک اندازه. به عنوان مثال، در اکثر موارد نیمکره چپ نقش مهم‌تری در گفتار و استدلال منطقی بازی می‌کند، در حالی که نیمکره راست تسلط بیشتری در پردازش اطلاعات مربوط به فضا دارد.

بسیاری از دستاوردها در فهم رابطه میان دو نیمکره طی تحقیقات بر روی بیماران صرع به وجود آمد. در موارد صرع پیشرفته، حمله‌های الکتریکی در یک قسمت از مغز شروع می‌شود، اما به سرعت به قسمت‌های دیگر منتشر می‌شود و باعث

حمله‌های ناگهانی حادی می‌شود. بیماران طی چنین حمله‌هایی کنترل خود بر بدن‌شان را از دست می‌دهند و حمله‌های مکرر مانع از این می‌شود تا این بیماران بتوانند شغل‌شان را حفظ کنند یا یک سبک زندگی معمول داشته باشند. پزشکان در نیمهٔ قرن بیستم، در مواردی که تمام معالجات را بی‌اثر می‌یافتند، برای تخفیف دامنهٔ این مشکل، رشتهٔ ضخیم عصبی ارتباطی میان دو نیمکره را قطع می‌کردند، تا مانع از آن شوند که حمله‌ای که از یک نیمکره شروع می‌شود، به نیمکرهٔ دیگر برسد. این نوع بیماران برای محققین مغز گنجینهٔ عظیمی از اطلاعات محسوب می‌شد.

شماری از تحقیقات قابل توجه بر روی این بیماران توسط پروفیسور راجر ولکات اسپری هدایت می‌شد که، با همیاری شاگرد خود، پروفیسور مایکل اس. گازانیگا، به پاس کشفیات پیشگامانه در علم طبیعی و پزشکی، جایزهٔ نوبل را از آن خود کرد. یک بررسی بر روی یک پسر نوجوان انجام شد. از آن پسر سؤال شد وقتی بزرگ شد می‌خواهد چکاره شود. پسر جواب داد که می‌خواهد نقشه‌کش شود. این جواب در نیمکرهٔ چپ شکل گرفت، که نقشی اساسی در استدلال منطقی و گفتار دارد. اما این پسر دارای یک مرکز فعال برای گفتگو در نیمکرهٔ راست خود بود، که نمی‌توانست بر زبان گفتاری‌اش کنترل داشته باشد، اما می‌توانست مهره‌های حروف را کنار هم بگذارد. محققین مشتاق بودند بدانند که نیمکرهٔ راست چه می‌گوید. بنابر این مهره‌های حروف را روی میز ریختند و روی یک ورق کاغذ نوشتند: «وقتی بزرگ شدی، می‌خواهی چکاره شوی؟» آن‌ها این نوشته را در طرف چپ محدودهٔ بینایی پسر قرار دادند. اطلاعات دریافت شده از طریق بینایی سمت چپ در نیمکرهٔ راست

پرداخت شد. اما از آنجا که نیمکره راست نمی‌توانست از زبان گفتاری استفاده کند، پسر چیزی نگفت، ولی دست چپ او به سرعت شروع به حرکت بر روی میز برای جمع‌آوری مهره‌ها کرد و با کنار هم گذاشتن مهره‌ها نوشت: «ادای روح را درآورم.» [۱۱]

رفتار مشابه عجیبی از بیماری به اسم دلبلیو جی مشاهده شد که یک سرباز قدیمی جنگ جهانی دوم بود. دستان دلبلیو جی توسط نیمکره‌های متفاوت هدایت می‌شد. از آنجا که ارتباط دو نیمکره او قطع شده بود، گاهی اتفاق می‌افتاد که دست راست او برای باز کردن در به حرکت در می‌آمد و سپس دست چپ او دخالت می‌کرد و می‌خواست در را محکم ببندد.

گازانیگا و گروهش در آزمایش دیگری تصویر پنجه مرغی را طی یک لحظه برای سمت چپ مغز یک فرد بیمار نشان دادند — که فعالیت گفتاری را به عهده داشت — و همزمان تصویری از یک منظره برفی را به سمت راست مغز او نشان دادند. وقتی از بیمار سؤال کردند که چه می‌بیند، جواب داد «پنجه یک مرغ». گازانیگا سپس یک مجموعه تصویر در مقابل بیمار قرار داد و از او خواست تا تصویری را که بیشترین شباهت را به تصویر پنجه مرغ دارد، مشخص کند. دست راست بیمار، که توسط مغز چپ هدایت می‌شد، به تصویر مرغ اشاره کرد، اما همزمان دست چپ او به حرکت در آمد و به یک پارو اشاره کرد. سپس گازانیگا مهمترین سؤال را از بیمار پرسید: «چرا به این دو تصویر مرغ و پارو اشاره کردی؟» بیمار جواب داد «اوه، پنجه مرغ مربوط به مرغ است و برای نظافت یک مرغ‌دانی به پارو نیاز است.» [۱۲]

چه اتفاقی اینجا افتاد؟ مغز چپ، که گفتار را هدایت می‌کند، هیچ اطلاعاتی در بارهٔ صحنهٔ برفی نداشت و نمی‌دانست چرا دست چپ به پارو اشاره کرد. بنابر این چیزی را ابداع کرد که معقول به نظر می‌رسید. گازانیگا پس از تکرار این آزمایش به دفعات زیاد، چنین نتیجه‌گیری کرد که نیمکرهٔ چپ مغز فقط جایگاه قابلیت‌های کلامی نیست، بلکه همچنین یک تفسیر کنندهٔ درونی است که به‌طور پیوسته در تلاش است تا با استفاده از سرنخ‌های جزئی داستان‌های مناسبی ابداع کند و به زندگی معنا دهد.

در آزمایش دیگری، تصویری شهوت‌انگیز در مقابل نیمکرهٔ راست غیر کلامی گذاشته شد. بیمار با حالتی خجالت‌زده و لبخند واکنش نشان داد. محققین با حالتی شیطنت‌آمیز سؤال کردند: «چه چیزی می‌بینی؟» نیمکرهٔ چپ پاسخ داد «هیچ چیز، فقط هاله‌ای از نور» و بیمار بلافاصله لبخندی زد و با دستش جلوی دهان خود را گرفت. محققین سؤال کردند «چرا می‌خندی؟» نیمکرهٔ چپ تفسیر کنندهٔ سردرگم در حالی که برای یافتن توضیحی منطقی تلاش می‌کرد، جواب داد که یکی از دستگاه‌ها در اتاق خنده‌دار به نظر می‌رسد. [۱۳]

مشخص شد که سازمان سیا هواپیمای هدایت شونده‌ای را، بدون اطلاع وزات کشور به پاکستان هدایت کرده بود. وقتی یک خبرنگار مسئولین وزارت کشور را در این باره استیضاح می‌کند، آن‌ها هم توضیح مناسبی دست و پا می‌کنند. در حقیقت سخن‌گویان هیچ اطلاعی از این که چرا این هواپیما فرستاده شده نداشتند، بنابر این توضیحی تراشیدند. نه فقط بیمارانی که نیمکره‌های مغزشان از هم جدا شده، بلکه

همهٔ انسان‌ها از راه‌کار مشابهی استفاده می‌کنند. سازمان سیای شخصی من بارها و بارها کارهایی بدون اطلاع و اجازهٔ وزارت کشور من انجام می‌دهد و وزارت کشور من هم داستانی سرهم می‌کند تا تصویر معقولی از من به بیرون بدهد. وزارت کشور اغلب خودش از دروغی که بافته قانع می‌شود. [۱۴]

اقتصاددانان رفتاری هم نتیجه‌گیری‌های مشابهی ارائه می‌دهند تا پی ببرند مردم چطور تصمیمات اقتصادی می‌گیرند. یا صحیح‌تر، چه کسی این تصمیمات را می‌گیرد. چه کسی تصمیم می‌گیرد به جای مرسدس تویوتا بخرد؟ چه کسی برای تعطیلات به جای تایلند به پاریس برود و به جای سرمایه‌گذاری در سهام شانگهای، روی اوراق قرضهٔ بهادر کرهٔ جنوبی سرمایه‌گذاری کند. اکثر آزمایشات نشان داده‌اند که خویشتن یگانهای که این تصمیمات را می‌گیرد، وجود ندارد، بلکه این تصمیمات حاصل یک کشمکش میان موجودیت‌های متخاصم و اغلب موجودیت‌های متخاصم درونی است. یک آزمایش پیشگامانه به رهبری دانیل کانمن، برندهٔ جایزهٔ نوبل، انجام شد. کانمن از گروه داوطلبی خواست تا در یک آزمایش سه مرحله‌ای شرکت کند. در قسمت «کوتاه» آزمایش، داوطلبان یک دست خود را به مدت یک دقیقه در درون یک ظرف آب کردند، که گرمای آن ۱۴ درجه بود. این تجربه برای‌شان ناخوشایند و تقریباً دردآور بود. پس از شصت ثانیه از آن‌ها خواسته شد تا دست خود را بیرون بیاورند. داوطلبان در قسمت «بلند» آزمایش، دست دیگر خود را در داخل ظرف آب دیگری کردند. دمای این آب هم ۱۴ درجه بود، اما بعد از شصت ثانیه مخفیانه آب

داغ به این ظرف اضافه شد و دمای آن را به ۱۵ درجه افزایش داد. سی ثانیه بعد از آن‌ها خواسته شد تا دست خود را بیرون بیاورند. تعدادی از داوطلبان ابتدا قسمت «کوتاه» را انجام دادند، در حالی که داوطلبان دیگر با قسمت «بلند» شروع کردند. در هر دو مورد، دقیقاً هفت دقیقه بعد از گذشت هر دو قسمت، نوبت به قسمت سوم و مهم‌ترین قسمت آزمایش رسید. از داوطلبان خواسته شد تا یکی از دو قسمت را تکرار کنند و خود آن‌ها می‌توانستند آن قسمت را انتخاب کنند. هشتاد درصد از داوطلبانی که قسمت «بلند» را تکرار کرده بودند، آن را کم دردتر احساس کردند.

آزمایش آب سرد بسیار ساده است، اما پی‌آمدهای آن بنیان جهان‌بینی لیبرال را به لرزه انداخت. این آزمایش حداقل دو خویشتن متفاوت در درون ما را آشکار می‌کند: خویشتن تجربه‌گر و خویشتن توجیه‌گر. خویشتن تجربه‌گر هشیاری لحظه به لحظه ما است. بخش «بلند» آزمایش آب سرد برای خویشتن تجربه‌گر ناخوشایندتر بود. ابتدا شما آب ۱۴ درجه‌ای را طی شصت ثانیه تجربه می‌کنید، که هر لحظه آن به بدی تجربه قسمت «کوتاه» است و بعد باید سی ثانیه دیگر را هم با آب ۱۵ درجه تحمل کنید، که باز هم ناخوشایندتر است. برای خویشتن تجربه‌گر غیرممکن است تا تجربه ناخوشایند مضاعف سی ثانیه‌ای نقشی مثبت در تمامیت این تجربه ایجاد کند. اما خویشتن تجربه‌گر چیزی به خاطر نمی‌آورد. او حکایتی تعریف نمی‌کند و برای تصمیم‌گیری‌های بزرگ مشورت نمی‌کند. بازیابی خاطرات، تعریف داستان‌ها و اتخاذ تصمیمات بزرگ، همگی در انحصار یک موجودیت بسیار متفاوت در درون ما است: خویشتن توجیه‌گر. خویشتن توجیه‌گر با مغز چپ تفسیرکننده گزاینده همسان

است و همواره مشغول بافتن کلاف‌هایی در مورد گذشته و برنامه‌ریزی‌های آینده است. خویشتن توجیه‌گر، همانند هر خبرنگار، شاعر و سیاست‌مداری میانبرهای بسیاری را می‌پیماید و همه چیز را تعریف نمی‌کند، بلکه معمولاً فقط در بارهٔ نقاط اوج و نتایج داستان‌بافی می‌کند. ارزش هر تجربه‌ای از روی معدل نقاط اوج و نتیجه تعیین می‌شود. برای مثال، خویشتن توجیه‌گر در قسمت کوتاه آزمایش آب سرد، معدل میان بدترین قسمت (وقتی آب خیلی سرد بود) و مرحلهٔ آخر (آب خیلی سرد نبود) را می‌گیرد و نتیجه‌گیری می‌کند که «آب تا حدودی گرم‌تر بود». خویشتن توجیه‌گر اساساً نسبت به استمرار زمان کور است و اهمیتی به مدت زمان‌های متفاوت قسمت اول و دوم آزمایش نمی‌دهد. پس وقتی نوبت به انتخاب میان دو قسمت می‌رسد، قسمت بلند را ترجیح می‌دهد، یعنی قسمت «آب سرد تا حدودی گرم‌تر است».

هر بار که خویشتن توجیه‌گر تجربیات ما را ارزیابی می‌کند، تداوم آن تجربه را نادیده می‌گیرد و «قانون نقطهٔ اوج - نقطهٔ پایان» را تصویب می‌کند. به این معنی که لحظات نقاط اوج و پایان را به خاطر می‌آورد و تمامیت تجربه را بر اساس معدل‌شان ارزیابی می‌کند. این تأثیر گسترده‌ای در تمام تصمیمات عملی ما دارد. کانمن، به همراه دونالد ردلمیر، از دانشگاه تورونتو، در اوایل دههٔ ۱۹۹۰، تحقیقی را در مورد خویشتن تجربه‌گر و خویشتن توجیه‌گر، بر روی بیماران کولونوسکوپ، آغاز کرد. در آزمایشات کولونوسکوپ، یک دوربین کوچک را از طریق مقعد به روده‌های بیمار وارد می‌کنند تا بیماری‌های روده‌ای مختلف را شناسایی کنند. این تجربهٔ خوشایندی

نیست. پزشکان می‌خواهند به کم‌دردترین روش برای انجام این آزمایش پی ببرند. آیا باید به کولونوسکوپی سرعت دهند و باعث درد بیشتر بیمار در زمان کوتاه‌تر شوند، یا لازم است تا آرام‌تر و محتاط‌تر عمل کنند؟

کانمن و ردلمیر، برای گرفتن پاسخ، از ۱۵۴ بیمار سؤال کردند تا گزارشی راجع به مراحل تجربهٔ درد طی انجام کولونوسکوپی، با فواصل یک دقیقه از هم، تهیه کنند. آن‌ها از یک مقیاس ۱۰ درجه‌ای، از صفر تا ده، استفاده کردند، که در آن صفر به معنای فقدان درد و ده به معنای درد غیر قابل تحمل بود. پس از انجام کولونوسکوپی، از بیماران خواسته شد تا در آزمایش «سطح کلی درد» میزان تجربهٔ درد خود را مشخص کنند. توقع ما این بود که این درجه‌بندی بیانگر مجموع گزارشات دقیقه به دقیقه باشد. هر چه آزمایش کولونوسکوپی بیشتر طول بکشد و بیمار متحمل درد بیشتری شود، عدد انتخاب شده در تعیین مقیاس تجربهٔ درد بالاتر خواهد شد. اما نتیجه عملاً چیز دیگری شد.

آزمایش «سطح کلی درد» درست مثل آزمایش «آب سرد» تداوم تجربه در طول زمان را نادیده گرفته بود و به جای آن فقط از «قانون نقطهٔ اوج - نقطهٔ پایان» پیروی کرده بود. یک کولونوسکوپی هشت دقیقه طول کشید و بیمار دردآورترین لحظه، یعنی سطح درد هشت، و دقیقهٔ آخر، یعنی سطح درد هفت را گزارش داد. معدل کلی درد برای این بیمار، پس از انجام آزمایش، ۷/۵ بود. کولونوسکوپی دیگری انجام شد که بیست و چهار دقیقه طول کشید. این بار هم نقطهٔ اوج درد سطح هشت را نشان داد، اما بیمار آخرین دقیقهٔ آزمایش، یعنی سطح درد یک را گزارش داد. معدل درد

برای این بیمار ۴،۵ بود. این امر که کولونوسکوپی سه برابر بیشتر طول کشید و این که او در مجموع متحمل درد بیشتری شده بود، در حافظه او ثبت نشد. خویشتن توجیه‌گر نه تمام لحظات تجربه را، بلکه معدل آن را به حساب می‌آورد.

با این حساب، بیمار کدام را ترجیح می‌دهد؟ یک کولونوسکوپی کوتاه‌مدت با درد بیشتر، یا یک آزمایش طولانی و محتاطانه را؟ برای این سؤال یک پاسخ وجود ندارد، زیرا بیمار حداقل دو خویشتن متفاوت دارد و این دو علائق متفاوتی دارند. اگر از خویشتن تجربه‌گر سؤال کنید، احتمالاً کولونوسکوپی کوتاه را ترجیح می‌دهد. اما اگر از خویشتن توجیه‌گر سؤال کنید، به یک کولونوسکوپی طولانی رأی خواهد داد، زیرا فقط معدل بدترین لحظه و لحظه آخر را به یاد می‌آورد. در حقیقت، از نقطه نظر خویشتن توجیه‌گر، دکتر باید چند دقیقه درد خفیف کاملاً غیر ضروری را به انتهای آزمایش اضافه کند، زیرا این، تمامیت یادآوری را بسیار کم‌تر دردآور جلوه می‌دهد.]

[۱۵

پزشکان اطفال و دامپزشکان این ترفند را به خوبی می‌شناسند و بسیاری از آن‌ها در درمانگاه خود ظرفی از چیزهای خوشمزه می‌گذارند و بعد از آپول‌های دردآور یا معالجات ناخوشایند، از آن‌ها به کودکان (یا سگ‌ها) می‌دهند. وقتی خویشتن توجیه‌گر ملاقات با دکتر را به خاطر می‌آورد، همان ده ثانیه لذت‌بخش در لحظه آخر بسیاری از دقیق درد و اضطراب را از بین خواهد برد.

تکامل، این ترفند را قبل از پزشکان اطفال کشف کرد. با توجه به درد طاقت‌فرسایی که زنان هنگام زایمان از سر می‌گذرانند، چنین تصور می‌رود که هیچ

زن عاقلی بعد از یک تجربه زایمان، دیگر تکرار این تجربه را نپذیرد. اما پس از انجام زایمان دستگاه هورمونی طی روزهای بعد از آن، کورتیزون و اندورفین ترشح می‌کند، تا درد را تخفیف دهد و حس تسکین و حتی گاهی حس خرسندی به وجود آورد. علاوه بر این، عشق فزاینده به نوزاد، تحسین اطرافیان، دوستان، خانواده، دگم‌های مذهبی و تبلیغات ناسیونالیستی دست به دست هم می‌دهند تا زایمان را از یک تجربه عذاب‌آور به خاطره‌ای خوشایند تبدیل کنند.

یک تصویر نمادین از مریم باکره، که عیسیای نوزاد را در آغوش دارد. در

اغلب فرهنگ‌ها از کودک به عنوان یک تجربه شگفت‌انگیز یاد می‌شوند،
نه یک تجربه عذاب‌آور.

تحقیقی در مرکز پزشکی رایبین در تل‌آویو نشان داد که خاطره زایمان عمدتاً تابع «قانون نقطه اوج - نقطه پایان» است، در حالی که استمرار زمانی تجربه هیچ تأثیری ندارد. [۱۶] در یک پروژه تحقیقی دیگر، از ۲۴۲۸ زن سوئدی خواسته شد تا خاطره زایمان را دو ماه بعد از زایمان تداعی کنند. نود درصد ادعا کردند که آن تجربه مثبت، یا بسیار مثبت بوده است. آن‌ها لزوماً درد را فراموش نکرده بودند - ۲۸،۵ درصد این تجربه را دردناک‌ترین تجربه قابل تصور توصیف کردند - اما این مانع از آن نشد تا این تجربه را مثبت ارزیابی کنند. خویشتن توجیه‌گر از تجارب ما فراتر می‌رود و با یک قیچی تیز به سراغ قسمت‌های تاریک تجربه می‌رود، و حداقلی از وحشت را سانسور می‌کند و داستانی با پایان خوش را در حافظه بایگانی می‌کند.]

[۱۷]

اکثر تصمیمات مهم زندگی - مثل انتخاب زوج، شغل، محل اقامت و گذران فراغت - توسط خویشتن توجیه‌گر ما اتخاذ می‌شود. فرض کنید که می‌توانید از بین دو گزینه در مورد دوران فراغت خود یکی را انتخاب کنید. شما می‌توانید به جیمز تاون، در ویرجینیا سفر کنید و از شهرکی تاریخی، که پایگاه مستعمراتی انگلیس در آمریکای شمالی در سال ۱۶۰۷ بود، دیدن کنید. یا این که رؤیای شماره یک خود را، مثلاً با پیاده‌روی در آلاسکا، حمام آفتاب گرفتن در فلوریدا، یا یک

عیاشی افسار گسیخته، همراه با روابط جنسی، مواد مخدر و قمار در لاس وگاس، متحقق کنید. اما یک هشدار وجود دارد: اگر این تعطیلات رؤیایی را انتخاب می‌کنید، باید قبل از این که وارد هواپیما می‌شوید تا به خانه بازگردید، قرصی مصرف کنید که تمام خاطرات شما از این سفر را پاک کند. آنچه که در لاس وگاس اتفاق افتاده باید برای همیشه در همان‌جا باقی بماند. حال کدام نوع از تعطیلات را انتخاب می‌کنید؟ اکثر مردم شهرک مستعمراتی جیمزتاون را انتخاب خواهند کرد، زیرا کارت اعتباری خود را به خویشتن توجیه‌گر می‌سپارند، که فقط به داستان‌ها اهمیت می‌دهد و کوچک‌ترین علاقه‌ای حتی به لذت‌بخش‌ترین تجاربی که نمی‌تواند به خاطر آورد، ندارد.

حقیقت را بگوییم، خویشتن تجربه‌گر و خویشتن توجیه‌گر موجودیت‌های کاملاً متفاوتی نیستند، بلکه در هم تنیده‌اند. خویشتن توجیه‌گر از جمله از تجربیات به عنوان یک ماده خام مهم برای داستان‌هایش استفاده می‌کند. این داستان‌ها، به نوبه خود به خویشتن تجربه‌گر آن شکلی را می‌دهند که به واقع احساس می‌کند. ما گرسنگی را به شکل‌های متفاوتی تجربه می‌کنیم، وقتی در ماه رمضان روزه می‌گیریم، یا وقتی برای یک آزمایش پزشکی باید از خوردن پرهیز کنیم و یا به خاطر فقر چیزی برای خوردن نداریم. جملات متفاوتی که خویشتن توجیه‌گر از آن‌ها برای توصیف گرسنگی ما استفاده می‌کند، تجربیات واقعی متفاوتی ایجاد می‌کند.

به علاوه، خویشتن تجربه‌گر اغلب به حد کافی قوی است تا در بهترین برنامه‌های خویشتن توجیه‌گر اختلال ایجاد کند. برای مثال، من می‌توانم برای سال

جدید تصمیم بگیرم که رژیم غذایی بگیرم و هر روز ورزش کنم. یک چنین تصمیم بزرگی در انحصار خویشتن توجیه‌گر است. اما طی هفته‌های بعد، وقتی زمان تمرین فرا می‌رسد، خویشتن تجربه‌گر کنترل را به دست می‌گیرد: دوست ندارم به سالن تمرین بروم و به جای این می‌خواهم یک پیتزا سفارش دهم و روی کاناپه لم بدهم و تلویزیون تماشا کنم.

با این وجود اکثر مردم خود را با خویشتن توجیه‌گر خود تداعی می‌کنند. وقتی می‌گویند «من»، منظورشان همان داستانی است که در سر دارند، نه موج تجربیاتی که از سر می‌گذرانند. ما خود را با آن نظام درونی تداعی می‌کنیم که آشفتگی دیوانه‌وار زندگی را انتخاب می‌کند و به منطق ظاهری و افسانه‌های پایدار می‌پردازد. مهم نیست که برنامه مبهم و دروغین است و به کرات بازنویسی می‌شود، به طوری که داستان امروز و دیروز با هم در تناقض قرار می‌گیرند. مهم این است که همیشه احساسی داریم مبنی بر این که از لحظه تولد تا مرگ یک هویت یگانه تغییرناپذیر داریم (و شاید همان را بعد از مرگ هم حفظ کنیم). این باعث ظهور آن باور قابل تردید لیبرالی است که می‌گوید، من یک فرد هستم و دارای یک ندای درونی شفاف و پایدار هستم که به تمامی هستی معنا می‌بخشد. [۱۸]

معنای زندگی

خویشتن توجیه‌گر قهرمان داستان جرج لوئیس بورگس، به نام «یک مشکل» است. [۱۹] داستان در مورد دون کیشوت، قهرمان داستان مشهور میگوئل سروانتس، است.

دون کیشوت برای خود یک جهان خیالی می‌آفریند که خود او در آن یک قهرمان حماسی است که به جنگ غول‌ها می‌رود، تا بانو دولسینا دل توبوسو را نجات دهد. دون کیشوت در واقع آلونسو کیشانو است، که یک نجیب‌زادهٔ روستایی پیر است. دولسینای نجیب‌زاده یک دختر زشت روستایی، اهل روستای مجاور است. و غول‌ها پره‌های آسیاب بادی هستند. بورگس با خود فکر می‌کند، چه اتفاقی می‌افتد اگر دون کیشوت بر اساس تخیلات خود به یک فرد واقعی حمله می‌کند و او را می‌کشد؟ بورگس سؤالی اساسی در مورد شرایط انسانی مطرح می‌کند: چه اتفاقی می‌افتد اگر کلاف‌ها به وسیلهٔ خویشتن توجیه‌گر ما بافته شوند و باعث مصائب بزرگی برای ما یا اطرافیان ما شوند؟ بورگس سه احتمال ممکن را برمی‌شمارد.

احتمال اول این است که اتفاق چندانی نخواهد افتاد. دون کیشوت به خاطر کشتن یک انسان واقعی مجازات نخواهد شد. توهمات او به قدری بر او حاکمند که نمی‌تواند تفاوت میان این حادثه و دوئل تخیلی خود با آسیاب بادی را باز شناسد. احتمال دیگر این است که وحشت ناشی از ارتکاب این جنایت دون کیشوت را چنان تکان بدهد که او از توهمات خود بیرون آید. این مورد شبیه به مورد سرباز جوانی است که به دنبال اعتقادات خود مبنی بر اینکه مردن برای سرزمین خود مقدس است، روانهٔ میدان جنگ می‌شود، اما واقعیات جنگ از او به طور کامل توهم‌زدایی می‌کند.

و یک احتمال سوم هم وجود دارد، که بسیار پیچیده‌تر و ژرف‌تر است. تا زمانی که دون کیشوت با غول‌های خیالی خود در ستیز است، فقط بازی می‌کند، اما وقتی

به‌واقع کسی را می‌کشد، همچنان به تخیلات خود می‌چسبد و احساس غرور می‌کند، زیرا تخیلات او تنها چیزهایی هستند که به این جنایت هولناک معنا می‌دهند. اما تناقض در این است که هر چه بیشتر کسی خود را وقف داستان تخیلی خود کند، آن داستان هم قوی‌تر خواهد شد، زیرا فرد از روی استیصال می‌خواهد به اقدامات خود و رنجی که به بار آورده، معنا بخشد.

در عالم سیاست این به عارضهٔ «فرزندان ما بیهوده نمرند» معروف است. ایتالیا در سال ۱۹۱۵ وارد جنگ جهانی اول شد و در کنار متحدین قرار گرفت. هدف ادعایی ایتالیا «آزادسازی» تنتو و تری‌یسته بود (دو خطهٔ «ایتالیایی» که امپراتوری اتریشی - مجارستانی «به ناحق» غصب کرده بود). سیاست‌مداران ایتالیایی در مجلس نطق‌های آتشینی می‌کردند، برای جبران ضایعات سوگندهای تاریخی ادا می‌کردند و قول می‌دادند تا به دوران شکوه روم باستان بازگردند. صدها هزار سرباز ایتالیایی به جبهه رفتند و فریاد زدند: «برای ترنتو و تری‌یسته!». آن‌ها گمان می‌کردند که پیروزی آسان به دست خواهد آمد.

اما این طور نبود. ارتش اتریشی - مجارستانی یک خط دفاعی محکم در اطراف رود ایسونزو ایجاد کرده بود. ایتالیایی‌ها طی یازده نبرد خونین به این خط دفاعی یورش بردند، اما فقط چند کیلومتر از آن را باز پس گرفتند و هیچگاه نتوانستند از خط دفاعی عبور کنند. در اولین نبرد ۱۵ هزار کشته دادند. در نبرد دوم ۴۰ هزار نفر را از دست دادند. و در نبرد سوم ۶۰ هزار نفر دیگر کشته شدند. این جنگ خونین دو سال به درازا کشید و به نبرد یازدهم رسید، تا این که بالاخره اتریشی‌ها اقدام به ضد حمله

کردند و در نبرد کاپوره‌تو درس سختی به ایتالیایی‌ها دادند و آن‌ها را تقریباً تا مرز ونیز به عقب راندند. در خاتمه جنگ حدود ۷۰۰ هزار سرباز ایتالیایی کشته شدند و بیش از یک میلیون زخمی شدند. [۲۰]

پس از شکست در اولین نبرد ایسوزو، سیاستمداران ایتالیایی دو راه داشتند. آن‌ها می‌توانستند شکست را بپذیرند و معاهده صلح را امضا کنند. اتریش - مجارستان هیچ مطالبه‌ای از ایتالیا نکرد، و از امضای یک قرارداد صلح خوشنود بود، زیرا برای بقای خود در برابر دشمن بسیار قوی‌تر روسی می‌جنگید. اما سیاستمداران چطور می‌توانستند با والدین و بیوه‌ها و کودکان ۱۵ هزار سرباز ایتالیایی کشته شده مواجه شوند و به آن‌ها بگویند: «متأسفیم، اشتباه کردیم. امیدواریم که شما زیاد سخت نگیرید، جیووانی و مارکوی شما هم بیهوده کشته شدند». یا اینکه می‌توانستند بگویند: «جیووانی و مارکو قهرمان بودند! آن‌ها برای این مردند که تی‌یسته ایتالیایی شود و ما تضمین می‌کنیم که آن‌ها بیهوده نمرده‌اند. ما به نبرد ادامه خواهیم داد تا پیروزی از آن ما شود!» غافلگیرکننده نخواهد بود اگر سیاستمداران این موضع‌گیری دوم را انتخاب کنند. بنابر این آن‌ها در نبرد دومی هم شرکت کردند و ۴۰ هزار نفر دیگر هم کشته شدند. سیاستمداران باز تصمیم گرفتند که به جنگ ادامه دهند، زیرا «فرزندان ما بیهوده نمرند».

تعدادی از قربانیان نبرد ایسونزو. آیا مرگشان بیهوده بود؟

اما نمی‌توان فقط سیاستمداران را سرزنش کرد. توده‌ها هم به حمایت از جنگ ادامه دادند. و وقتی ایتالیا پس از جنگ نتوانست تمام سرزمین‌هایی را که مطالبه کرده بود، بازپس بگیرد، دموکراسی ایتالیایی بنیتو موسیلینی و فاشیست‌های او را در رأس حکومت قرار داد، زیرا آن‌ها وعده جبران تمام شکست‌ها را می‌دادند. همان‌طور که برای سیاستمداران دشوار است به والدین بگویند که دلیل خوبی برای کشته

شدن فرزندشان وجود نداشت، برای والدین باز هم دشوارتر می‌بود تا همین را به خودشان بگویند. و پذیرش این بیهودگی برای قربانیان بسیار دشوارتر می‌نمود. یک سرباز فلج، که پاهایش را از دست داده، ترجیح می‌داد به خود بگوید «من خود را فدای شکوه جاودانی ملت ایتالیا کردم!»، تا این که بگوید «من پاهای خود را از دست دادم، زیرا به قدری احمق بودم که به سیاستمداران خودخواه اعتماد کردم.» زندگی در عالم خیالات بسیار آسان‌تر است، زیرا خیالات به رنج معنا می‌دهند.

این شگردها هزاران سال پیش توسط کشیشان کشف شد و بنیانی برای تشریفات و فرامین ادیان بسیاری شد. اگر می‌خواهید مردم موجودیت‌های خیالی، مانند خدایان و ملت‌ها را باور کنند، باید چیز با ارزشی را در پای آن‌ها قربانی کنید. هر چه قربانی رنج بیشتری را متحمل شود، اعتقاد مردم به موجودیت دریافت‌کننده این قربانی‌ها راسخ‌تر می‌شود. یک کشاورز فقیر با قربانی کردن یک گاو کم‌ارزش در مقابل ژوپیتر، متقاعد خواهد شد که ژوپیتر واقعاً وجود دارد، در غیر این صورت ژوپیتر چطور حماقت او را ببخشد؟ این کشاورز گاو دوم و سوم و چهارمی را قربانی می‌کند، زیرا نمی‌خواهد بپذیرد که گاوهای قبلی بیهوده بوده‌اند. دقیقاً به همین دلیل، اگر من کودکی را برای شکوه ملت ایتالیا قربانی کنم، یا پاهایم را در انقلاب کمونیستی از دست بدهم، کافی خواهد بود تا به یک مجاهد ایتالیایی یا یک کمونیست آتشین تبدیل شوم. زیرا اگر افسانه‌های ملی ایتالیایی و تبلیغات کمونیستی دروغ باشند، آنگاه ناچارم بپذیرم که مرگ فرزند من یا از دست دادن پاهای من بیهوده بوده است. افراد کمی هستند که حاضرند چنین چیزی را بپذیرند.

همین منطبق در زمینه اقتصادی هم صدق می‌کند. حکومت اسکاتلند در سال ۱۹۹۹ تصمیم گرفت یک ساختمان جدید برای مجلس احداث کند. برنامه اولیه، انجام این کار را طی مدت دو سال، با هزینه‌ای معادل ۴۰ میلیون پوند برآورد کرده بود، اما در عمل با ۴۰۰ میلیون پوند هزینه و پنج سال وقت به پایان رسید. سازنده‌ها هر بار که با مشکلات و مخارج غیر منتظره‌ای روبه‌رو می‌شدند، به حکومت رجوع می‌کردند و تقاضای وقت و پول بیشتری می‌کردند. هر بار که چنین اتفاقی می‌افتاد، حکومت به خود می‌گفت: «بسیار خوب، ما تا کنون ۴۰ میلیون پوند خرج کرده‌ایم و اگر الان بخواهیم این پروژه را متوقف کنیم، کل سرمایه‌گذاری از بین خواهد رفت و همه چیز با یک اسکلت ناقص تمام خواهد شد. پس بگذارید ۴۰ میلیون پوند دیگر به آن اضافه کنیم». شش ماه بعد دوباره همین اتفاق افتاد، اما این بار فشار برای این که در برابر یک ساختمان ناتمام قرار نگیرند، باز هم بیشتر شده بود. و شش ماه بعد باز همین ماجرا تکرار شد، تا این که هزینه و زمان واقعی ده برابر بیشتر از آنچه که در ابتدا برآورد شده بود، تمام شد.

ساختمان مجلس اسکاتلند. سرمایه ما بیهوده نبود.

این فقط حکومت‌ها نیستند که به این دام می‌افتند. شرکت‌های تجاری اغلب میلیون‌ها در سرمایه‌گذاری‌های ناموفق از دست می‌دهند. افراد هم در دام ازدواج‌های ناموفق و مشاغلی که باعث مرگ‌شان می‌شود، می‌افتند. خویشتن توجیه‌گر بیشتر ترجیح می‌دهد تا با آینده‌ای مشقت‌بار روبه‌رو شود، اما نمی‌خواهد بپذیرد که گذشته رنج‌بار فاقد معنا بوده است. احتمالاً اگر بخواهیم با اشتباهات خود تصفیه حساب کنیم، خویشتن توجیه‌گر ما باید معایبی در برنامه بیاید که برای این اشتباهات معنایی بتراشیم. برای مثال، یک بازمانده جنگی صلح‌جو می‌تواند به خود بگوید، «بله، من پاهای خود را به خاطر اشتباه از دست دادم، اما به لطف همان اشتباه، الان می‌فهمم که جنگ یک جهنم است و از این به بعد زندگی خود را وقف مبارزه برای صلح

خواهم کرد. بنابر این زخم من معنای مثبتی داشته است: من آموختم تا صلح را ارج نهم».

پس می‌بینیم که خویشتن نیز یک داستان تخیلی است، درست مثل ملت‌ها، خدایان و پول. هر کدام از ما سبک ظریفی داریم که اکثر تجربیات ما را دور می‌اندازد و فقط نمونه‌های معدودی را نگه می‌دارد، آن‌ها را با قسمت‌هایی از فیلم‌هایی که دیده‌ایم، رمان‌هایی که خوانده‌ایم، سخنرانی‌هایی که شنیده‌ایم و آرمان‌هامان درهم می‌آمیزد و از تمامی این ملغمه یک داستان ظاهراً منسجم، در بارهٔ این که من چه کسی هستم، از کجا آمده‌ام و به کجا خواهم رفت، سرهم می‌کند. این داستان به من می‌گوید چه چیزی را دوست داشته باشم، از چه کسی متنفر باشم و با خود چه کنم. این داستان شاید باعث شود تا من زندگی خود را قربانی کنم، البته اگر این‌طور در برنامه گنجانده شده باشد. هر کدام از ما سبک خود را داریم. گروهی زندگی مصیبت‌باری دارند، گروهی دیگر در یک جزم مذهبی پایان‌ناپذیر زندگی می‌کنند، برخی با زندگی، گویی که یک فیلم هیجانی باشد، روبه‌رو می‌شوند، و شماری هم، که تعدادشان کم نیست، همچون در یک نمایش مضحک، رفتار می‌کنند. اما در پایان، تمام این‌ها فقط داستان هستند.

پس، معنای زندگی چیست؟ لیبرالیسم معتقد است که نباید توقع داشته باشیم که یک موجودیت خارجی به ما معنایی ساخته و پرداخته ارائه دهد، بلکه هر فرد رأی

دهنده، مشتری و بیننده باید از ارادهٔ آزاد خود استفاده کند تا معنا بیافریند، نه فقط برای زندگی خود، بلکه برای تمام هستی.

علوم زیستی لیبرالیسم را بی‌اساس می‌کنند و استدلال می‌کنند که فرد آزاد فقط یک حکایت خیالی است که توسط مجموعی از الگوریتم‌های زیست‌شیمیایی هدایت می‌شود. هر لحظه ساز و کارهای مغز پرتوی از تجربه را می‌آفرینند، که بلافاصله ناپدید می‌شوند. سپس پرتوهایی، سلسله‌وار به سرعت پدیدار و محو می‌شوند، و باز پدیدار و محو می‌شوند. این تجربیات آنی در یک ذات جاودانه ذخیره نمی‌شوند. خویشتن توجیه‌گر تلاش می‌کند، تا با سرهم کردن داستانی، نظمی را بر این آشفتگی حاکم کند، تا هر تجربه‌ای جایگاه و معنای پایداری بیابد. اما این داستان هر چه قانع‌کننده و جذاب باشد، باز یک تخیل است. جنگ‌جویان صلیبی قرون وسطی معتقد بودند که خدا و بهشت به زندگی‌شان معنا داده است. لیبرال‌های نوین معتقدند که انتخاب‌های آزادانهٔ فردی به زندگی معنا می‌دهند. اما تمام این‌ها به یک اندازه موهوم هستند.

تردید در وجود ارادهٔ آزاد و فردیت‌ها، البته چیز جدیدی نیست. بیش از دو هزار سال پیش، متفکران هندی، چینی و یونانی معتقد بودند که «خویشتن فردی یک وهم است». اما چنین تردیدهایی، به جز تأثیراتی عملی در اقتصاد، سیاست و زندگی روزمره، به‌واقع تاریخ را تغییر نداده است. انسان‌ها اربابان ناسازگاری شناختی هستند و ما به خود اجازه می‌دهیم، بسته به این که در آزمایشگاه هستیم یا در دادگاه، یا مجلس، به چیزهای کاملاً متفاوتی باور داشته باشیم. همان‌طور که انتشار منشأ

گونه‌ها، اثر داروین، مسیحیت را از بین نبرد، لیبرالیسم هم به دنبال نتیجه‌گیری‌های دانشمندان، مبنی بر اینکه فردیت‌های آزادی وجود ندارند، ناپدید نخواهد شد.

در حقیقت حتی ریچارد داوکینز، استیون پینکر و دیگر سرآمدان جهان‌بینی علم نوین هم از لیبرالیسم دست برنمی‌دارند. آن‌ها پس از وقف صدها صفحه مطالب آموزنده برای تخریب «خویشتن» و آزادی اراده، به یک بندبازی روشنفکرانه هیجان‌انگیز دست می‌زنند که آن‌ها را معجزه‌وار به قرن هیجدهم می‌برد، گویی که کشفیات شگفت‌انگیز زیست‌شناسی تکاملی و علم مغز مطلقاً هیچ تأثیری بر اندیشه‌های سیاسی و اخلاقی لاک، روسو و توماس جفرسون ندارد.

وقتی نگرش‌های کفرآمیز علمی در فن‌آوری روزمره، فعالیت‌های معمولی و در ساختارهای اقتصادی بازتاب می‌یابند، ایفای این نقش دوگانه هر چه دشوارتر خواهد شد و آیندگان – یا فرزندان ما – احتمالاً یک مجموعه کاملاً متفاوت از باورهای دینی و نهادهای سیاسی را طلب خواهند کرد. لیبرالیسم، در ابتدای هزاره سوم، نه توسط اندیشه‌های فلسفی، که «فردیت‌های آزاد وجود ندارند»، بلکه توسط فن‌آوری‌های حی و حاضر مورد تهدید قرار گرفته است. ما توسط موجی از دستگاه‌های قابل استفاده، ابزارها و ساختارهایی احاطه شده‌ایم که هیچ جایی برای اراده آزاد فردی انسان‌ها باقی نمی‌گذارد. آیا دمکراسی، بازار آزاد و حقوق بشر از این موج جان سالم به در خواهد برد؟

جداسازی بزرگ

مرور مختصری بر کشفیات علمی اخیر، در صفحه‌های پیش، ما را به اضمحلال فلسفه لیبرالی رساند. وقت آن رسیده که پی‌آمدهای این کشفیات علمی را به آزمون عملی بسپاریم. لیبرال‌ها از بازار آزاد و انتخابات آزاد حمایت می‌کنند، زیرا معتقدند که هر انسانی یک شخصیت ارزشمند خودویژه است و انتخاب‌های آزادانه او منبع نهایی اقتدار است. سه تحول عملی در قرن بیست و یکم می‌تواند این اعتقاد را منسوخ سازد:

۱. از آنجا که انسان‌ها کارایی اقتصادی و نظامی خود را از دست می‌دهند،

نظام اقتصادی و سیاسی آن‌ها را فاقد ارزش قلمداد خواهد کرد.

۲. نظام کماکان ارزش را در انسان‌ها به طور جمعی خواهد یافت، نه در

تک‌فرد.

۳. نظام می‌تواند کماکان در فردیت‌های یگانه ارزش بیابد، اما این‌ها سرآمدان جدیدی از ابرانسان‌های تحول‌یافته هستند، نه توده‌های مردم.

اجازه دهید این سه تهدید را مفصلاً به آزمون بگذاریم. اولاً — این امر که تحولات فن‌آوری انسان‌ها را از نظر اقتصادی و نظامی بی‌مصرف خواهد کرد — دلیلی بر نادرستی لیبرالیسم در بعد فلسفی نیست، اما مشکل می‌توان باور کرد که دموکراسی، بازار آزاد و دیگر نهادهای لیبرال بتوانند عملاً در چنین شرایطی بقای خود را حفظ کنند. با این همه، اگر لیبرالیسم به ایدئولوژی حاکم بدل شد، نه به این دلیل بود که استدلالات فلسفی دقیقی داشت، بلکه از این رو بود که دادن ارزش به هر فرد از نظر اقتصادی و نظامی منطقی به نظر می‌رسید. در میدان‌های نبرد توده‌ای جنگ‌های صنعتی نوین و در خط تولید انبوه اقتصادهای صنعتی نوین، هر فرد انسانی به حساب می‌آمد. هر دستی که می‌توانست سلاحی به دست گیرد، یا اهرمی را به حرکت درآورد، ارزشمند بود.

در سال ۱۷۹۳ کاخ‌های شاهی اروپا ارتش‌های خود را روانه کردند، تا انقلاب فرانسه را در نطفه خفه کنند. مبلغین در پاریس با شعار زنده باد توده‌ها با این یورش مقابله کردند و اولین جنگ تمام عیار را آغاز کردند. در ۲۳ اوت کنوانسیون ملی اعلام کرد «از این لحظه تا زمانی که تمام دشمنان جمهوری از مرزهایش بیرون رانده نشده‌اند، هر فرانسوی می‌تواند هر لحظه به خدمت نظام فرا خوانده شود. مردان جوان باید بجنگند؛ مردان متأهل باید آن‌ها را به سلاح و ترابری مجهز کنند؛ زنان باید

خیمه و لباس بدوزند و در بیمارستان‌ها خدمت کنند؛ کودکان باید از کرک‌ها پارچه کتان بیافند؛ و مردان پیر باید به میدان شهر بروند و برای تشجیع جنگاوران و نفرت از شاهان و اتحاد جمهوری نطق‌های آتشین کنند.» [۱]

این فرمان پرتو قابل تعمقی بر اعلامیه حقوق بشر و حقوق شهروندان (مشهورترین سند انقلاب فرانسه می‌اندازد) و در آن ارزش مساوی و حقوق سیاسی برابر را برای تمام شهروندان به رسمیت می‌شناسد. آیا این یک تصادف بود که حقوق عمومی شهروندان در همان مقطع تاریخی اعلام گردید که خدمت نظام وظیفه اجباری تصویب شد؟ حتی اگر محققین در رابطه دقیق این دو حادثه تردید دارند، اما طی دو قرن بعد از آن یک بحث عمومی در دفاع از دموکراسی توضیح می‌داد که دادن حقوق سیاسی به مردم خوب است، زیرا سربازان و کارگران در کشورهای دموکراتیک کارایی بهتری از سربازان و کارگران در کشورهای دیکتاتوری دارند. اعطای حقوق سیاسی به مردم انگیزه و ابتکار عمل آن‌ها را افزایش می‌دهد، و این هم در میدان نبرد و هم در کارخانه سودمند است.

چارلز دبلیو الیوت، رئیس هاروارد بین سال‌های ۱۸۶۹ تا ۱۹۰۹ در ۵ اوت ۱۹۱۷ در نیویورک تایمز نوشت: «ارتش‌های دموکراتیک، در مقایسه با ارتش‌هایی که توسط اشراف سازماندهی می‌شوند و به طور خودکامه اداره می‌شوند، بهتر می‌جنگند و ارتش‌ها در ملت‌هایی که توده‌های مردم قانون را تعیین می‌کنند و در انتخابات عمومی خادمین خود را انتخاب می‌کنند و سؤالات مربوط به جنگ و صلح را تعیین

می‌کنند، بهتر از ارتش‌هایی می‌جنگند که تحت فرمان خودکامگانی قرار دارند که با قدرت موروثی و فرمان آسمانی روی کار می‌آیند». [۲]

منطق مشابهی در پشت حق رأی برای زنان، در ابتدای جنگ جهانی اول، قرار داشت. کشورها، با پی بردن به نقش حیاتی زنان در جنگ‌های تمام‌عیار صنعتی، ضرورت اعطای حق رأی به زنان در دوران صلح را تجربه کردند. رئیس‌جمهور، وودرو ویلسون مدافع حق رأی برای زنان شد و در مقابل سنای آمریکا چنین استدلال کرد که جنگ جهانی اول «بدون خدمات زنان، عملاً نمی‌توانست اتفاق بیفتد، نه توسط کشورهای درگیر در جنگ و نه در آمریکا. خدمات زنان در هر عرصه‌ای جریان داشت — نه فقط آنجا که ما عادت داریم آن‌ها را در حال کار ببینیم — بلکه همچنین در هر جا که مردان به طور مستقیم در رابطه با جنگ، حضور داشتند. اگر ما به آن‌ها حق شهروندی با حقوق کامل ندهیم، نه تنها اعتماد خود را از دست خواهیم داد، بلکه مستحق این هستیم که اعتمادمان را از دست بدهیم». [۳]

اما در قرن بیست و یکم اکثر مردان و زنان ارزش نظامی و اقتصادی خود را از دست خواهند داد. بسیج توده‌ای برای جنگ در هر دو جنگ جهانی امروز اکنون به تاریخ پیوسته است. پیشرفته‌ترین ارتش‌های قرن بیست و یکم بسیار بیشتر بر فن‌آوری پیشرفته تکیه می‌کنند. اکنون به جای خیل عظیم توده‌ها، تعداد معدودی سرباز آموزش‌دیده و حتی گروه باز هم کوچک‌تری از نیروهای ویژه متشکل از جنگاوارن خارق‌العاده و معدودی کارشناس که با تولید و استفاده از فن‌آوری ظریف آشنایی دارند، کفایت می‌کند. نیروهای فنی پیشرفته، هواپیماهای بدون سرنشین

هدایت شونده و کرم‌های مجازی جای ارتش‌های توده‌ای قرن بیستم را گرفته و ژنرال‌ها بیش از پیش تصمیمات حیاتی را به الگوریتم‌ها واگذار می‌کنند.

سربازان انسانی، علاوه بر غیر قابل پیش‌بینی بودن‌شان و ضعف در مقابل خطر، گرسنگی و خستگی، بیش از پیش از هماهنگی فکری و عملی با برنامه‌های زمانی باز می‌مانند. جنگ‌ها، از زمان نیوجادنظر تا روزهای صدام حسین، علیرغم دستاوردهای عظیم فنی، بر اساس برنامه‌ی زمانی متناسب با نیروهای زنده تنظیم می‌شد. بحث‌های طولانی و کش‌دار درمی‌گرفت، نبردها روزها تداوم داشت و جنگ‌ها تا سال‌ها ادامه پیدا می‌کرد. اما جنگ‌های سایبری شاید فقط چند دقیقه دوام داشته باشند. وقتی یک ستوان در حال خدمت در یک پایگاه سایبری متوجه چیزی غیر عادی می‌شود، گوشی را برمی‌دارد تا به مافوق خود گزارش دهد، و مافوق هم به نوبه‌ی خود بلافاصله به کاخ سفید خبر می‌دهد. متأسفانه در همان لحظه‌ای که رئیس جمهور دستش را به طرف گوشی قرمز دراز می‌کند، جنگ را باخته است. یک حمله‌ی سایبری نسبتاً ظریف و پیچیده می‌تواند ظرف چند ثانیه شبکه‌ی برق ایالات متحده را قطع کند، مراکز پدافند هوایی را از کار بیندازد، حوادث بی‌شماری در پایگاه‌های اتمی و کارخانجات شیمیایی به‌راه اندازد و شبکه‌ی ارتباطی میان پلیس، ارتش و سازمان امنیت را مختل کند و حساب‌های اقتصادی را هم پاک کند، به طوری که میلیاردها دلار ناپدید می‌شود و هیچ کس نمی‌داند که چه کسی مالک چه چیزی است. تنها چیزی که می‌تواند از وحشت عمومی بکاهد، این است که اینترنت، تلویزیون و رادیو از کار افتاده و مردم از ابعاد کامل فاجعه خبر ندارند.

در یک بعد کوچک‌تر، فرض کنید که دو هواپیمای هدایت شونده در آسمان با هم می‌جنگند. یکی از هواپیماها نمی‌تواند بدون دریافت فرمان از یک متصدی انسانی در پایگاهی، شلیک کند. هواپیمای دیگر کاملاً مستقل است. حال فکر می‌کنید کدام یک پیروز شود؟ اگر یک پیمان اروپای ضعیف، در سال ۲۰۹۳ هواپیماهای هدایت شونده و سایبورگ‌های خود را برای فرو نشاندن یک انقلاب فرانسه جدید بفرستد، کمون پاریس می‌تواند تمام هکرها، کامپیوترها و تلفن‌های هوشمند در دسترس را به خدمت گیرد، اما استفاده چندان از انسان‌ها نکند، شاید فقط به عنوان محافظ. همین گویای این مطلب است که امروزه اکثریت شهروندان در بسیاری از نبردهای نابرابر، برای خدمت به عنوان محافظین انسانی از تجهیزات جنگی پیشرفته تنزل داده شده‌اند.

چپ: سربازان در حال عملیات در نبرد سُم

راست: یک هواپیمای هدایت شونده.

حتی اگر شما بیشتر از عدالت به پیروزی اهمیت می‌دهید، شاید لازم باشد تا ربات‌ها و هواپیماهای هدایت‌شونده را جایگزین سربازان و خلبان‌ها کنید. سربازان انسانی می‌کشند، تجاوز و غارت می‌کنند و حتی زمانی که سعی می‌کنند درست رفتار کنند، بسیار اتفاق می‌افتد که اشتباهاً افراد عادی را می‌کشند. کامپیوترهای برنامه‌ریزی شده با الگوریتم‌های اخلاقی می‌توانند بسیار آسان‌تر با آخرین قوائد دادگاه بین‌المللی جنایی هماهنگ شوند.

به دست گرفتن چکش و فشار دادن دکمه، از نظر اقتصادی هم کمتر مقرون به صرفه خواهد شد. در گذشته کارهای بسیار زیادی وجود داشت که انسان‌ها می‌توانستند انجام دهند. اما اکنون ربات‌ها و کامپیوترها به انسان‌ها رسیده‌اند و شاید به زودی در انجام اکثر کارها از آن‌ها پیشی گیرند. این حقیقت دارد که کامپیوترها به گونه‌ای بسیار متفاوت از انسان‌ها عمل می‌کنند و محتمل به نظر نمی‌رسد که در آینده نزدیک انسان‌گونه شوند. به ویژه، احتمال این‌که کامپیوترها در مسیر به دست آوردن هشیاری باشند و عواطف و احساسات را تجربه کنند، وجود ندارد. طی دهه‌های اخیر پیشرفت‌های عظیمی در هوش کامپیوتری به وقوع پیوسته است، اما پیشرفت در زمینه هشیاری کامپیوتری دقیقاً صفر بوده است. تا جایی که می‌دانیم، کامپیوترهای کنونی آگاه‌تر از نمونه‌های اولیه خود در دهه ۱۹۵۰ نیستند. اما ما در آستانه یک انقلاب مهم هستیم. انسان‌ها در معرض خطر از دست دادن ارزش خود هستند، زیرا هوش *intelligence* در حال جدا شدن از هشیاری *consciousness* است.^۳

---

^۳ وجود هشیاری مستلزم وجود احساسات و عواطف است، اما هوش به کارکردهای محاسبه و حل مشکل می‌پردازد. [مترجم]

هوش بالا تا کنون همواره شانه به شانه با هشیاری تحول یافته پیش رفته است. تا پیش از این فقط موجودات زنده دارای هشیاری بوده‌اند که می‌توانستند از عهده وظایفی برآیند، که نیازمند هوش زیادی است، مثل شطرنج بازی کردن، رانندگی کردن، تشخیص بیماری‌ها یا شناسایی تروریست‌ها. اما ما در مسیر متحول کردن انواع جدیدی از هوش فاقد هشیاری *nonconscious intelligence* هستیم که می‌تواند وظایفی را بهتر از انسان‌ها انجام دهد، زیرا تمام این وظایف بر پایهٔ بازشناسی الگوها هستند و الگوریتم‌های فاقد هشیاری شاید به زودی، در بازشناسی الگوها، از هشیاری انسانی پیشی گیرند. این سؤال جدیدی را با خود به همراه می‌آورد: کدامیک از این دو به‌واقع مهم هستند؟ هوش یا هشیاری؟ تا جایی که این دو مرتبط با هم به پیش می‌روند، بحث بر روی ارزش نسبی هر کدام فقط یک وقت‌گذرانی فلسفی است. اما این در قرن بیست و یکم به یک مسئلهٔ سیاسی و اقتصادی حاد بدل شده است. و لازم است بدانیم که پاسخ، حداقل برای ارتش‌ها و شرکت‌ها، روشن است: هوش الزامی است، اما هشیاری اختیاری است.

ارتش‌ها و شرکت‌ها نمی‌توانند بدون عوامل هوشمند عمل کنند، اما نیازی به هشیاری و تجربهٔ درونی ندارند. تجربهٔ آگاهانهٔ یک رانندهٔ تاکسی انسانی بی‌نهایت غنی‌تر از تجربهٔ یک خودرو بدون راننده است، که مطلقاً هیچ احساسی ندارد. رانندهٔ تاکسی می‌تواند، هنگام رانندگی در خیابان‌های شلوغ سنول، از موسیقی لذت ببرد. او وقتی به ستارگان خیره می‌شود و در اسرار هستی غور می‌کند، شگفت‌زده می‌شود. وقتی دختر کوچکش را می‌بیند که اولین قدم‌ها را برمی‌دارد، چشمانش پر از اشک

می‌شود. اما نظام هیچ کدام از این توقعات را از یک رانندهٔ تاکسی ندارد. تمام آنچه که لازم است، این است که مسافران را به سریع‌ترین، مطمئن‌ترین و ارزان‌ترین شکل ممکن از نقطهٔ آ به نقطهٔ ب برساند. یک خودرو مستقل به‌زودی خواهد توانست این کار را بسیار بهتر از رانندهٔ انسانی انجام دهد، اگر چه نمی‌تواند از موسیقی لذت ببرد یا از اسرار هستی شگفت‌زده شود.

ما اگر در حقیقت تمام انسان‌ها را منع کنیم تا تاکسی‌ها و خودروها را برانند و انحصار هدایت ترافیک را به الگوریتم‌های کامپیوتری بسپاریم، آنگاه خواهیم توانست تمام وسایل نقلیه را به یک شبکهٔ واحد متصل کنیم و سوانح رانندگی را عملاً به صفر برسانیم. یکی از خودروهای آزمایشی بدون رانندهٔ گوگل در اوت ۲۰۱۵ با یک سانحهٔ رانندگی مواجه شد. وقتی این خودرو به یک تقاطع رسید و متوجه شد که یک عابر پیاد قصد عبور از تقاطع را دارد، ترمز کرد. لحظه‌ای بعد یک خودرو سدان از پشت با آن برخورد کرد، زیرا شاید رانندهٔ انسانی بی‌احتیاط آن، به جای آنکه جلوی خود را نگاه کند، مسحور اسرار هستی بود. اگر هر دو وسیلهٔ نقلیه از طریق کامپیوترهای متصل به هم هدایت می‌شدند، این سانحه اتفاق نمی‌افتاد. در چنین شرایطی الگوریتم هدایت‌کننده می‌توانست موقعیت و قصد هر دو وسیلهٔ نقلیه در راه را بازشناسی کند و اجازه ندهد تا عروسک‌هایش با هم تصادم کنند. یک چنین نظامی می‌توانست در وقت، هزینه و جان انسان‌ها صرفه‌جویی بسیاری کند. اما همزمان انسان‌ها را از تجربهٔ رانندگی کردن و نیز از ده‌ها میلیون موقعیت کاری محروم کند. [۴]

بعضی از اقتصاددانان پیش‌بینی می‌کنند که انسان‌های تحول‌نا یافته دیر یا زود به طور کامل بی‌مصرف خواهند شد. در حالی که ربات‌ها و چاپ‌گرهای سه بعدی جای کارگران در کارهای دستی، مثل نساجی را می‌گیرند، الگوریتم‌های فوق‌هوشمند هم مشاغل یقه سفیدها را اشغال خواهند کرد. منشی‌های بانک‌ها و عاملین شرکت‌های مسافرتی، که تا چندی پیش کاملاً از تهدیدات اتوماسیون برکنار مانده بودند، اکنون به یک گونه در حال انقراض بدل شده‌اند. زمانی که می‌توانیم با استفاده از تلفن هوشمند خود از یک الگوریتم بلیط هواپیما بخریم، چه نیازی به شرکت مسافرتی داریم؟

معامله‌گران بورس هم در خطر هستند. امروزه اکثر معاملات توسط الگوریتم‌های کامپیوتری هدایت می‌شوند، که می‌توانند معادل یک سال پردازش اطلاعات توسط یک انسان را ظرف یک ثانیه انجام دهند و در یک چشم‌به‌هم‌زدن نسبت به اطلاعات واکنش نشان دهند. هکرهای سوریه‌ای، در ۲۳ آوریل ۲۰۱۳، حساب توئیتر دفتر آژانس خبری آسوشی‌ایتد پرس را هک کردند. در ساعت ۱۳:۰۷ نوشتند که کاخ سفید مورد حمله قرار گرفته و رئیس‌جمهور اوباما زخمی شده است. الگوریتم‌های معاملاتی، که پیوسته بر جریان خبری نظارت دارند، بلافاصله واکنش نشان دادند و دیوانه‌وار شروع به فروختن سهام کردند. داو جونز ظرف شصت ثانیه به زانو درآمد و ۱۵۰ امتیاز از دست داد، که معادل ۱۳۶ میلیارد دلار بود! آسوشی‌ایتد پرس در ساعت ۱۳:۱۰ اعلام کرد که این خبر یک شوخی بوده. الگوریتم‌ها واکنش عکس نشان دادند و در ساعت ۱۳:۱۳ تقریباً تمام ضررهای داو جونز جبران شد.

سه سال قبل، در ۶ مه ۲۰۱۰، بازار سهام نیویورک تکان باز هم شدیدتری خورد. داو جونز طی پنج دقیقه، از ساعت ۱۴:۴۲ تا ۱۴:۴۷، هزار امتیاز از دست داد، که معادل یک تریلیون دلار بود. اما در مدتی کمتر از سه دقیقه به سطح اول خود برگشت. وقتی برنامه‌های کامپیوتری فوق‌سرعت بر پول‌های ما تسلط یابند، چنین اتفاقاتی می‌تواند رخ دهد. متخصصین سعی کردند تا به دلیل این به اصطلاح فلش کرش Flash Crash پی ببرند و اعلام کردند که می‌دانیم که مشکل از الگوریتم‌ها بوده، اما هنوز به طور مشخص چیزی دستگیرمان نشده است. برخی از معامله‌گران در ایالات متحده، که در دادخواست خود علیه الگوریتم‌های معاملاتی شکست‌خورده بودند، عنوان کردند که الگوریتم‌ها ناعادلانه انسان‌ها را مورد تبعیض قرار می‌دهند، به این دلیل ساده که انسان‌ها نمی‌توانند به سرعت آن‌ها را رقابت کنند. اما این بحث که آیا این واقعاً یک نقض حقوق است، نیازمند تحقیقات زیاد و حقالزحمه‌های کلان برای وکلا است. [۵]

و لازم نیست این وکلا انسان باشند. ما در سریال‌های تلویزیونی و فیلم‌ها می‌بینیم که وکلا اوقات خود را در دادگاه‌ها سپری می‌کنند و در محکمه فریاد می‌زنند: «اعتراض دارم!» و نطق‌های آتشین می‌کنند. اما اکثر وکلای معمولی اوقات خود را صرف بررسی پرونده‌های زیاد و سیر وقایع، یافتن رخنه‌ها و تکه‌هایی می‌کنند، که می‌تواند به عنوان مدرک مورد استفاده قرار گیرد. بعضی‌ها سعی می‌کنند سر در بیاورند که شبی که جان‌دو کشته شد، چه اتفاقی افتاده، یا قرارداد معاملاتی مفصلی تنظیم کنند، تا از مشتری خود علیه هر وضعیت ممکن دفاع کنند. سرنوشت تمام

این وکلا چه خواهد شد اگر الگوریتم‌های ظریف جست‌وجوگر بتوانند وقایعی را که یک انسان طی تمام طول عمر خود بررسی می‌کند، ظرف یک روز انجام دهند و با یک پرتونگاری مغزی و فشار دادن روی یک دکمه دروغ‌ها و فریب‌کاری‌ها را افشا کنند؟ حتی وکلا و کارآگاه‌های بسیار مجرب هم نمی‌توانند به سادگی فریب‌ها و دروغ‌ها را با نگاه کردن به حالات چهره‌ها و لحن صداها تشخیص دهند. قسمت‌هایی که در مغز با دروغ گفتن فعال می‌شوند از قسمت‌های مربوط به گفتن حقیقت متفاوتند. ما هنوز به آن مرحله نرسیده‌ایم، اما احتمال دارد که در آینده‌ای نه چندان دور، پرتونگاری اف.ام.آر.آی بتواند همچون یک دستگاه خطا ناپذیر دروغ‌سنج عمل کند. در این صورت میلیون‌ها وکیل، قاضی، پلیس و کارآگاه کجا بروند؟ شاید لازم باشد تا دوباره به مدرسه برگردند و شغل جدیدی بیاموزند. [۶]

وقتی به مدرسه می‌روند، در می‌یابند که الگوریتم‌ها قبل از آن‌ها در مدرسه هستند. شرکت‌هایی مثل میندوجو در حال طراحی الگوریتم‌های دوجانبه‌ای هستند که نه فقط ریاضی، فیزیک و تاریخ به من می‌آموزند، بلکه همچنین هم‌زمان مرا بررسی می‌کنند تا بفهمند که من دقیقاً چه کسی هستم. معلمین دیجیتال هر جوابی که من می‌دهم و زمانی که صرف جواب دادن می‌کنم، را نظاره می‌کنند. بعد از مدتی می‌توانند ضعف‌ها و قوت‌های خاص من را تشخیص دهند. آن‌ها مشخص خواهند کرد که چه چیزی مرا تهییج می‌کند و چه چیزی باعث می‌شود تا پلک‌های من بیفتند. آن‌ها می‌توانند علم دماپویایی یا جغرافی را به شکلی که با شخصیت خاص من هماهنگی دارد، و حتی به شیوه‌ای که در ۹۹ درصد موارد برای دیگران نامناسب

است، را به من بیاموزند. و صبر و شکیبایی این معلمین دیجیتال هرگز تمام نخواهد شد، هرگز بر سر من فریاد نخواهند زد و هرگز اعتصاب نخواهند کرد. اما معلوم نیست، چرا من باید در جهانی که چنین برنامه‌های کامپیوتری هوشمندی وجود دارند، دماپویایی یا جغرافی بیاموزم. [۷]

حتی دکترها هم طعمه خوبی برای الگوریتم‌ها هستند. اولین وظیفه دکترها تشخیص درست بیماری‌ها، و سپس تجویز بهترین مداوای ممکن است. اگر من به درمانگاه مراجعه کنم و از تب و اسهال شکوه کنم، باید دچار مسمومیت غذایی شده باشم. اما همین علائم می‌تواند مربوط به ویروس معده، وبا، اسهال خونی، مالاریا، سرطان یا یک بیماری ناشناخته دیگر باشد. دکتر من فقط پنج دقیقه فرصت دارد تا تشخیص درستی بدهد، زیرا بیمه درمانی من برای پنج دقیقه به درمانگاه می‌پردازد. این وقت فقط برای چند سؤال و شاید یک آزمایش پزشکی سریع کفایت می‌کند. سپس دکتر این اطلاعات مختصر را با سابقه پزشکی من و با انبوه بیماری‌های انسانی در دنیا مقایسه می‌کند. متأسفانه حتی ماهرترین پزشکان هم نمی‌توانند تمام ناخوشی‌ها و آزمایشات مرا به خاطر آورند. به همین شکل، هیچ دکتری نمی‌تواند با تمام بیماری‌ها و داروها آشنایی داشته باشد و تک‌تک مقالات جدید منتشر شده در تک‌تک مجلات پزشکی را بخواند. علاوه بر این‌ها، دکتر هم گاهی خسته، یا گرسنه و یا حتی مریض می‌شود، و این‌ها بر قضاوت او تأثیر می‌گذارد. پس تعجبی ندارد که دکترها اغلب در تشخیص خود اشتباه می‌کنند، یا مداوای نامناسبی را تجویز می‌کنند.

حال واتسون — یک دستگاه هوش مصنوعی معروف آی‌بی‌ام را در نظر بگیرید. واتسون در مسابقه بیست سؤالی تلویزیونی جنوپاردی، در مقابل دو برنده انسانی، در سال ۲۰۱۱ برنده شد. واتسون برای انجام کارهای جدی‌تر طراحی شده است، به‌خصوص تشخیص بیماری‌ها. یک هوش مصنوعی، مثل واتسون، امتیازات بالقوه عظیمی نسبت به دکتر انسانی دارد. اولاً، یک هوش مصنوعی می‌تواند اطلاعات مربوط به تمام بیماری‌ها و داروهای شناخته شده در تاریخ را در بانک اطلاعاتی خود ذخیره کند. سپس می‌تواند بانک اطلاعاتی خود را هر روز تازه‌یابی کند. و این نه فقط شامل یافته‌های تحقیقی جدید، بلکه همچنین شامل آمارهای پزشکی جمع‌آوری شده در تک‌تک درمانگاه‌ها و بیمارستان‌های جهان است.

واتسون آی‌بی‌ام در مسابقه‌ای در مقابل دو رقیب انسانی در جنوپاردی ۲۰۱۱

ثانیاً، واتسون می‌تواند دقیقاً، نه تنها با تمامی ژنوم و سابقه پزشکی من، بلکه با ژنوم و سابقه پزشکی والدین من، خویشاوندان من، پسر عموهایم، همسایگانم و دوستانم آشنایی داشته باشد. واتسون می‌تواند بلافاصله پی ببرد که آیا من اخیراً به یک کشور گرمسیر مسافرت کرده‌ام، یا آیا من به کرات با عفونت معده روبه‌رو بوده‌ام، آیا سابقه سرطان روده در میان خویشاوندان من وجود داشته، یا آیا مردم شهرک من امروز صبح از اسهال شکوه کرده‌اند.

ثالثاً، واتسون هرگز خسته، گرسنه یا مریض نمی‌شود، و وقت لازم برای معاینه من را دارد. من می‌توانم با خیال راحت روی کاناپه خودم در خانه‌ام بنشینم و به صدها سؤال پاسخ دهم و به واتسون بگویم که چه احساسی دارم. این خبر خوبی برای اکثر بیماران است (شاید به جز بیماران مبتلا به هیپوکوندریاک). اما اگر شما امروز وارد دانشکده پزشکی می‌شوید، به این امید که بیست سال بعد پزشک خانوادگی شوید، شاید لازم باشد کمی در این باره تعمق کنید. با یک چنین واتسونی، نیاز چندانی به پزشکان خانوادگی نخواهد بود.

این تهدید نه تنها پزشکان عمومی، بلکه متخصصین را هم در بر می‌گیرد. شاید بهتر باشد که دکترها در زمینه‌های نسبتاً محدودی تخصص یابند، مثلاً تشخیص سرطان. برای مثال، اخیراً در آزمایشی یک الگوریتم کامپیوتری ۹۰ درصد از موارد مربوط به سرطان ریه را به درستی تشخیص داد، در حالی که میزان تشخیص درست توسط دکترهای انسانی فقط ۵۰ درصد بود. [۹]

مجموعی از مشکلات فنی هنوز مانع از آن می‌شود تا واتسون و هم‌سانان آن بتوانند بلافاصله جای اغلب دکترها را بگیرند. اما این مشکلات فنی، هر چند پیچیده، باید روزی حل شوند. آموزش یک دکتر انسانی روند پیچیده و پرهزینه‌ای است، که سال‌ها به طول می‌انجامد. اما وقتی این دوره به پایان می‌رسد، بعد از ده سال تحصیل و کارآموزی، تمام آن چیزی که به دست می‌آوریم، یک دکتر است. اما اگر، و وقتی بتوانیم آن مشکلات فنی، که سد راه واتسون است را از میان برداریم، آنگاه نه فقط یک دکتر، بلکه شمار نامحدودی دکتر به دست خواهیم آورد، که شبانه‌روز و در هر گوشه‌ای از دنیا در دسترس خواهند بود. حتی اگر آماده‌سازی آن مستلزم صرف میلیاردها دلار هزینه شود، باز در دراز مدت بسیار ارزان‌تر از آموزش دادن دکترهای انسانی است.

آنچه که در مورد دکترها صدق می‌کند، در مورد داروفروشان دوبرابر مصداق دارد. در سال ۲۰۱۱ یک داروخانه در سان فرانسیسکو افتتاح شد که تنها توسط یک روبات اداره می‌شد. وقتی یک انسان وارد داروخانه می‌شود، روبات ظرف چند ثانیه تمام نسخه‌های مشتری، حساسیت احتمالی و اطلاعات مفصلی از داروهای دیگری که او مصرف می‌کند را دریافت می‌کند. روبات اطمینان حاصل می‌کند که نسخه جدید با دارویی نامناسب یا حساسیت احتمالی او تداخل نکند و بعد داروی مشتری را در اختیارش می‌گذارد. این داروفروش مصنوعی طی سال اول کار این داروخانه پاسخ‌گوی دو میلیون نسخه بود و کوچکترین اشتباهی در کارش نکرد. داروفروشان انسانی به

طور متوسط به میزان ۱،۷ درصد از نسخه‌ها دچار اشتباه می‌شوند، که در ایالات متحده میزانی است، سالانه معادل ۵۰ میلیون نسخه اشتباهی! [۱۰]

بعضی از مردم معتقدند که حتی اگر یک الگوریتم می‌توانست، در زمینه فنی حرفه‌ای، از یک دکتر یا داروفروش بهتر عمل کند، هرگز نمی‌توانست جای تماس دکتر انسانی را بگیرد. اگر آزمایشات شما نشان دهند که شما مبتلا به سرطان هستید، آیا مایلید که این خبر را از یک دکتر دلسوز و محتاط انسانی دریافت کنید یا از یک دستگاه؟ خب، در باره دریافت خبر از یک دستگاه محتاط و دلسوزی که کلام خود را متناسب با شخصیت شما تنظیم می‌کند، چه فکری می‌کنید؟ به خاطر داشته باشید که موجودات زنده الگوریتم هستند و واتسون شاید بتواند وضعیت عاطفی شما را با همان دقتی که تومورهای شما را تشخیص می‌دهد، بازشناسی کند.

این اندیشه هم‌اکنون در یک محصول شعبه خدمات مشتری، توسط شرکت ماترسایت، واقع در شیکاگو، متحقق شده است. ماترسایت محصولات خود را با این آگهی عرضه می‌کند: «آیا تا کنون با کسی صحبت کرده‌اید که به شما یک احساس رضایت داده باشد؟ احساس سحرآمیزی که در شما به وجود می‌آید، حاصل یک ارتباط شخصی است. ماترسایت این احساس را، توسط مرکز تلفنی در سراسر دنیا، هر روزه به وجود می‌آورد». [۱۱] وقتی شما به دایره خدمات مشتری زنگ می‌زنید و می‌خواهید راجع به چیزی شکایت کنید، معمولاً چند ثانیه طول خواهد کشید تا شما را به فرد مربوطه وصل کنند. در دستگاه ماترسایت تماس تلفنی شما توسط یک الگوریتم هوشمند هدایت می‌شود. شما ابتدا دلیل تماس را مشخص می‌کنید.

الگوریتم به تقاضای شما گوش می‌کند، لغاتی را که شما به کار برده‌اید و لحن صدای تان را بررسی می‌کند و نه تنها وضعیت عاطفی شما، بلکه همچنین نوع شخصیت شما را تحلیل می‌کند، مثلاً این که آیا شما درون‌گرا هستید یا برون‌گرا، طغیان‌گر هستید یا وابسته. سپس الگوریتم بر اساس این اطلاعات شما را به فرد مسئولی که بیش از همه با خُلق و شخصیت شما سازگاری دارد، وصل می‌کند. الگوریتم می‌داند که آیا شما احتیاج به یک فرد دلسوز دارید که صبورانه به شکوه‌های شما گوش کند، یا فردی منطقی را ترجیح می‌دهید که بتواند سریع‌ترین راه حل فنی را ارائه دهد. حاصل یک هماهنگی مناسب کسب مشتریان راضی و صرف وقت و هزینه کمتر برای دایره خدمات مشتریان است. [۱۲]

مهم‌ترین معضل اقتصاد قرن بیست و یکم می‌تواند این باشد که با انبوه توده‌های زائد چه کند. در جایی که الگوریتم‌های فوق هوشمند فاقد هشیاری قادرند تقریباً هر کاری را بهتر انجام دهند، انسان‌های دارای هشیاری به چه کار خواهند آمد؟

بازار کار در طول تاریخ به سه عرصه عمده تقسیم شده بود: کشاورزی، صنعت و خدمات. تا حوالی سال ۱۸۰۰ اکثریت مردم در کشاورزی شاغل بودند، و فقط اقلیت کوچکی در صنعت و خدمات کار می‌کردند. در طی انقلاب صنعتی مردم کشورهای پیشرفته مزارع و گله‌ها را رها کردند. اکثریت شروع به کار در کارخانه‌ها کردند، اما شمار روزافزونی به کار در بخش خدمات به‌کار مشغول شدند. در دهه‌های اخیر کشورهای پیشرفته انقلاب دیگری را پشت سر گذاردند، که در آن مشاغل صنعتی

ناپدید شدند، اما بخش خدماتی گسترش یافت. در سال ۲۰۱۰ فقط دو درصد از آمریکایی‌ها در عرصه کشاورزی، ۲۰ درصد در صنایع، ۷۸ درصد به عنوان معلم، دکتر، طراح وبسایت و از این قبیل مشاغل مشغول به کارند. وقتی الگوریتم‌های بدون ذهنیت بهتر از انسان‌ها قادر به آموزش دادن، تشخیص بیماری و طراحی هستند، ما باید چکار کنیم؟

این سؤال کاملاً جدیدی نیست. وقتی انقلاب صنعتی سر بر آورد، مردم می‌ترسیدند که به کار گرفتن دستگاه‌های خودکار موجب بیکاری گسترده شود. اما هرگز چنین اتفاقی نیفتاد، زیرا وقتی مشاغل قدیمی منسوخ می‌شدند، حرفه‌های جدیدی ظهور می‌کردند و همیشه چیزهایی وجود داشت که انسان‌ها می‌توانستند بهتر از دستگاه‌ها انجام دهند. اما این قانون طبیعت نیست و هیچ تضمینی وجود ندارد که همین وضعیت در آینده هم ادامه یابد. انسان‌ها دارای دو نوع از توانایی هستند: توانایی‌های جسمی و توانایی‌های شناختی. تا زمانی که دستگاه‌ها فقط در زمینه توانایی‌های جسمی رقابت می‌کردند، مردم همیشه می‌توانستند وظایف ادراکی بیابند که انسان‌ها بهتر انجام می‌دادند. پس دستگاه‌ها بر کارهای دستی حاکم شدند، در حالی که انسان‌ها بر کارهایی تمرکز می‌کردند که نیازمند حداقل نوعی مهارت ادراکی باشد. اما چه اتفاقی خواهد افتاد اگر روزی الگوریتم‌ها در یادآوری، تحلیل و بازشناسی الگوها از ما پیشی بگیرند؟

این اندیشه که انسان‌ها همواره دارای یک قابلیت یگانه خواهند بود، که فراتر از حیطهٔ الگوریتم‌های فاقد هشیاری است، تنها یک اندیشهٔ آرزومندانه است. پاسخ کنونی علمی به این خیالات می‌تواند در سه اصل ساده جمع‌بندی شود:

۱. موجودات زنده الگوریتم هستند. هر حیوانی — از جمله انسان خردمند — مجموعی از الگوریتم‌های زنده است که طی میلیون‌ها سال تکامل، توسط انتخاب طبیعی شکل گرفته است.

۲. محاسبات الگوریتمی متأثر از موادی که محاسبه‌گر را ساخته نیستند. صرف نظر از این که شما از یک تکه چوب درست شده باشید، یا آهن یا پلاستیک، دو به علاوهٔ دو چهار خواهد شد.

۳. پس دلیلی وجود ندارد تا فکر کنیم که الگوریتم‌های زنده قادرند کارهایی را انجام دهند که الگوریتم‌های غیر زنده هرگز قادر به تکرار یا انجام بهترشان نیستند.

تا زمانی که محاسبه دارای اعتبار است، چه فرقی خواهد کرد اگر الگوریتم‌ها از کربن باشند یا سیلیکن؟

حقیقت این است که چیزهای بی‌شماری وجود دارند که الگوریتم‌های زنده بهتر از الگوریتم‌های غیر زنده انجام می‌دهند و متخصصین به کرات اعلام کرده‌اند که چیزی وجود خواهد داشت که «برای همیشه» در ورای حیطهٔ الگوریتم‌های غیر زنده باقی

خواهد ماند. اما معلوم شده است که این «برای همیشه» اغلب به معنای بیش از یکی دو دهه نیست. تا همین چندی پیش، بازشناسی چهره به عنوان نمونه بارزی معرفی می‌شد که حتی نوزادان از عهده آن برمی‌آیند، اما از عهده قدرتمندترین کامپیوترها در روی زمین خارج است. امروزه برنامه‌های بازشناسی چهره قادرند چهره افراد را بسیار مؤثرتر و سریع‌تر از انسان‌ها بازشناسی کنند. نیروهای پلیس و سازمان‌های امنیتی در حال حاضر از این برنامه‌ها برای مرور حجم عظیمی از ویدیوهای دوربین‌های حفاظتی استفاده می‌کنند تا افراد مظنون و متخلفین را ردیابی کنند.

در دهه ۱۹۸۰ وقتی بر سر ماهیت یگانه بشر بحث می‌شد، معمولاً مورد بازی شطرنج را به عنوان اثبات برتری انسانی به میان می‌آوردند. آن‌ها معتقد بودند که کامپیوترها هرگز قادر نخواهند بود تا در شطرنج بر انسان چیره شوند. در تاریخ ۱۰ فوریه ۱۹۹۶ دستگاه دیپ بلو، متعلق به آی‌بی‌ام قهرمان شطرنج دنیا، گری کاسپاروف را شکست داد و ادعای برتری انسانی را خاموش کرد.

دیپ بلو گری کاسباروف را شکست می‌دهد

بلو دیپ قابلیت خود را از آفریننده‌هایش گرفت، که نه تنها قواعد پایه شطرنج، بلکه همچنین دستورات عمل‌های مفصل در زمینه استراتژی‌های شطرنج را در آن برنامه‌ریزی کردند. نسل جدید هوش مصنوعی از آموزش ماشینی استفاده می‌کند تا کارهای چشمگیرتر و ظریف‌تری را انجام دهد. در فوریه ۲۰۱۵ برنامه‌ای توسط گوگل دیپ‌مایند طراحی شد که خودش یاد می‌گرفت که چطور چهل و نه بازی آتاری را انجام دهد. یکی از طراحان، دکتر دمیس هاسابیس، توضیح داد که «تنها اطلاعاتی که به دستگاه دادیم نقاط خام بر روی صفحه، و این که باید امتیاز بالا به دست آورد، بود. و اینکه خودش باید رأساً از هر چیز دیگری سر درآورد». برنامه را به‌گونه‌ای تنظیم کردند که قواعد تمام بازی‌هایی را که در مقابلش قرار داده می‌شد فراگیرد، از پاکمان

و اسپیس اینویدرز گرفته تا مسابقه رانندگی و بازی تنیس. سپس این دستگاه بسیاری از آن‌ها را به خوبی انسان‌ها، یا بهتر از انسان‌ها بازی کرد و گاهی استراتژی‌هایی را طراحی می‌کرد که انسان‌ها هرگز با آن‌ها روبه‌رو نشده بودند. [۱۳]

الگوریتم‌های کامپیوتری اخیراً توانمندی خود را در بازی‌های توپی هم نشان داده‌اند. طی دهه‌های زیادی، تیم‌های بیس‌بال برای انتخاب بازیکنان خود از تجربه، خرد و احساس درونی مربیان و سرپرست‌های حرفه‌ای استفاده می‌کردند. بهترین بازیکنان میلیون‌ها دلار درآمد داشتند و تیم‌های ثروتمند هم طبعاً از خامه کیک بازار بهره‌مند بودند، در حالی که تیم‌های فقیر به خرده ریزهای باقی مانده کیک قناعت می‌کردند. در سال ۲۰۰۲ بیلی بین، سرپرست تیم کم بودجه اوکلاند آتله‌تیکس، تصمیم گرفت تا این نظم را بشکند. او تصمیم گرفت تا با اتکا به یک الگوریتم کامپیوتری محرمانه، که توسط اقتصاددانان و متخصصین کامپیوتر طراحی شده بود، یک تیم برنده گردآوری کنند، که مرکب بود از بازیکنانی که مربیان انسانی آن‌ها را از قلم انداخته بودند و یا نالایق ارزیابی کرده بودند. قدیمی‌ها از این که آقای بین پای الگوریتم‌ها را به میدان مقدس بیس‌بال کشانده بود، به خشم آمدند. آن می‌گفتند که انتخاب بازیکنان یک هنر است و این فقط از انسان‌هایی با تجربه درونی و درازمدت از بازی‌ها برمی‌آید. یک برنامه کامپیوتری هرگز از عهده چنین کاری برنخواهد آمد، زیرا نمی‌تواند رمزها و روح بیس‌بال را کشف کند.

آن‌ها خیلی زود از شگفت‌زدگی کلاه خود را گاز گرفتند. تیم الگوریتمی کم بودجه آقای بین، با بودجه ۴۴ میلیون دلار، نه تنها در مقابل غول‌های بیس‌بالی، مثل

نیویورک یانکیز با ۱۲۵ میلیون دلار بودجه، استقامت کرد، بلکه به اولین تیم در بیس بال آمریکا بدل شد که پشت سر هم در بیست مسابقه پیروز شد. اما آقای بین و تیم اوکلاند نتوانستند مدتی طولانی از موفقیت خود مسرور بمانند. مدت کوتاهی بعد از آن، بسیاری از تیم‌های دیگر بیس بال همان رویکرد الگوریتمی را پذیرفتند و از آنجا که یانکی‌ها و رد ساکس می‌توانستند برای بازیکنان و نرم‌افزارهای کامپیوتری پول بیشتری بپردازند، دیگر موقعیت تیم‌های کم بودجه‌ای مثل اوکلاند اتله‌تیکس حتی بدتر از گذشته شد. [۱۴]

در سال ۲۰۰۴ پروفسور فرانک له‌وی، از مؤسسه فن‌آوری ماساچوست MIT و پروفسور مورنین، از هاروارد، تحقیق مفصلی را در مورد بازار کار منتشر کردند، و در آن لیستی از مشاغلی که به احتمال زیاد دستخوش عواقب هدایت خودکار خواهد شد را ارائه دادند. شغل راننده کامیون یکی از آن حرفه‌هایی است که احتمال هدایت خودکار آن در آینده‌ای قابل پیش‌بینی نمی‌رود. آن‌ها توضیح دادند که، مشکل است تصور کنیم که الگوریتم‌ها بتوانند کامیونی را در یک جاده شلوغ هدایت کنند. فقط ده سال بعد گوگل و تسلا، نه تنها به خود جرأت چنین تصویری را دادند، بلکه آن را متحقق کردند. [۱۵]

در حقیقت جایگزین کردن انسان‌ها با الگوریتم‌های کامپیوتری به مرور زمان آسان‌تر و آسان‌تر می‌شود، نه تنها به این دلیل که الگوریتم‌ها هوشمندانه‌تر عمل می‌کنند، بلکه همچنین از این رو که فعالیت‌های انسانی تخصصی‌تر و حرفه‌ای‌تر می‌شوند. شکارگر - خوراک جوهای کهن برای بقای خود ناگزیر بودند تا طیف گسترده‌ای از

مهارت‌ها را به دست آورند، و به همین دلیل طراحی یک ربات شکارگر — خوراک‌جو بسیار دشوار خواهد بود. یک چنین رباتی باید بداند که چطور می‌توان از یک سنگ چخماق سرنیزه درست کرد، چطور می‌توان در جنگل قارچ‌های خوراکی پیدا کرد، چطور می‌توان از علف‌های طبی برای بستن زخم استفاده کرد، چطور می‌توان ماموتی را ردیابی کرد و چطور باید با ده‌ها شکارگر دیگر هماهنگی کرد. اما انسان‌ها طی چند هزار ساله اخیر تخصصی‌تر شده‌اند. یک راننده تاکسی یا یک متخصص قلب در زمینه بسیار خاصی از یک شکارگر — خوراک‌جو تخصص می‌یابد، و این جایگزین کردن آن‌ها با هوش مصنوعی را آسان‌تر می‌کند.

حتی مدیران تمام این فعالیت‌ها می‌توانند جای خود را به الگوریتم‌ها بدهند. آبر، به لطف الگوریتم‌های خود، می‌تواند میلیون‌ها راننده تاکسی را فقط با کمک تعداد معدودی افراد انسانی هدایت کند. اکثر فرمان‌ها، بدون نظارت انسانی، توسط خود الگوریتم‌ها داده می‌شود. [۱۶] در مه ۲۰۱۴ یک شرکت سرمایه‌گذاری هنگ‌کنگی، به اسم دیپ ناولج ونچرز، که در پزشکی احیایی تخصص دارد، با انتصاب یک الگوریتم، به اسم ویتال، به مقام عضو هیئت مدیره، ابتکار جدیدی به خرج داد. ویتال، با بررسی مقادیر عظیمی از اطلاعات مالی، درمانگاه‌های بالینی و سرمایه‌های فکری شرکت‌ها، شرکت‌هایی را برای سرمایه‌گذاری انتخاب می‌کند. این الگوریتم، مثل پنج عضو دیگر هیئت مدیره، به این که آیا روی یک شرکت خاص سرمایه‌گذاری شود یا نه، رأی می‌دهد.

با یک بررسی در انتخاب‌های ویتال، به نظر می‌رسد که یک تمایل در آن برجستگی دارد: پارتی بازی! تمایل ویتال برای سرمایه‌گذاری روی شرکت‌هایی است که به الگوریتم‌ها اقتدار بیشتری می‌دهند. دیپ ناولج ونچر، با توصیه ویتال اخیراً روی این شرکت‌ها سرمایه‌گذاری کرده است: سیلیکو مدیساین، که از روش‌های کامپیوتری برای تحقیقات دارویی استفاده می‌کند؛ و پتوی فارماسیوتیکالز، که از برنامه‌ای، به اسم آنکوفایندر، استفاده می‌کند و روش‌های درمان شخصی متناسب با بیمار را انتخاب می‌کند. [۱۷]

به همان نسبت که الگوریتم‌ها انسان‌ها را از بازار کار به بیرون می‌رانند، ثروت در دستان قشر کوچکی از سرآمدان متمرکز می‌شود که مالک این الگوریتم‌های قدرتمند هستند و این به یک نابرابری اجتماعی بی‌سابقه می‌انجامد. و یا این‌که الگوریتم‌ها می‌توانند، نه تنها فعالیت‌های اقتصادی را هدایت کنند، بلکه عملاً مالک آن‌ها شوند. قوانین بشری در حال حاضر موجودیت‌های ذهنی مشترک، مثل شرکت‌ها و ملت‌ها، را به عنوان «اشخاص حقوقی» به رسمیت می‌شناسد. اگر چه توپوتا یا آرژانتین نه جسم دارند و نه ذهن، اما تحت قوانین بین‌المللی هستند، می‌توانند مالک سرزمین و پول باشند، می‌توانند در دادگاه اقامه دعوی کنند یا مورد اتهام قرار گیرند. ما شاید ناچاریم جایگاه مشابهی را برای الگوریتم‌ها در نظر بگیریم. به این ترتیب یک الگوریتم می‌تواند، بدون این‌که ملزم به اطاعت از اربابان انسانی باشد، مالک سرمایه شود.

اگر الگوریتم تصمیمات درستی بگیرد، می‌تواند ثروت بیندوزد، و در جایی که صلاح می‌داند، سرمایه‌گذاری کند، شاید خانه شما را بخرد و ارباب شما شود. اگر شما

حقوق قانونی الگوریتم را زیر پا بگذارید، مثلاً اجاره خود را نپردازید، آنگاه الگوریتم می‌تواند وکیل بگیرد و در دادگاه از شما شکایت کند. اگر چنین الگوریتم‌هایی پیوسته از مالکین انسانی سرمایه‌پیشی گیرند، بیم آن می‌رود که با یک طبقه برتر، که مالک سیاره خواهد شد، روبه‌رو شویم. ممکن است چنین چیزی غیرممکن به نظر آید، اما قبل از رد این تفکر به خاطر بیاورید که بخش اعظم سیاره هم‌اکنون قانوناً تحت مالکیت موجودیت‌های ذهنی مشترک غیر انسانی، مثل ملت‌ها و شرکت‌ها، است. حقیقت این است که پنج هزار سال پیش بخش‌های بزرگی از سومر تحت مالکیت خدایان خیالی، مثل آنکی و اینانا بود. اگر خدایان می‌توانند مالک سرزمین‌ها شوند و انسان‌ها را استخدام کنند، چرا الگوریتم‌ها نتوانند؟

مردم چه خواهند کرد؟ اغلب گفته می‌شود که هنر ما را به کمال (و یگانگی بشری) می‌رساند. در دنیایی که کامپیوترها جایگزین پزشکان، راننده‌ها، معلمین و حتی صاحب‌خانه‌ها می‌شوند، هر کسی می‌تواند یک هنرمند باشد. اما مشکل خواهد بود تا تصور کنیم که آفرینش هنری از دست اندازی الگوریتم‌ها در امان بماند. چرا اینقدر مطمئنیم که کامپیوترها قادر نخواهند بود بهتر از ما موسیقی تصنیف کنند؟ هنر، بر اساس علوم زیستی، حاصل نوعی روح سحر شده یا ضمیر مافوق طبیعی نیست، بلکه پی‌آمد الگوریتم‌های زنده است، که الگوهای ریاضی را باز می‌شناسند. در این صورت دلیلی وجود ندارد تا گمان کنیم که الگوریتم‌های غیر زنده نتوانند بر هنر احاطه یابند. دیوید کوپ یک پروفیسور موسیقی‌شناس، از دانشگاه کالیفرنیا در سانتاکروز است. او یکی از چهره‌های بحث‌انگیز در دنیای موسیقی کلاسیک است.

کوپ برنامه‌هایی نوشته است که کنسرت، کورال، سمفونی و اپرا تصنیف می‌کند. اسم اولین اثر او امی است (تجربه‌هایی در هوش موسیقایی Experiments in Musical Intelligence)، که بر روی تقلید از سبک یوهان سباستین باخ تمرکز داشت. برای او هفت سال طول کشید تا این برنامه را خلق کند، اما وقتی کار به اتمام رسیده بود، امی طی یک روز ۵ هزار کورال به سبک باخ تصنیف کرد. کوپ چند کورال را در یک جشنواره در سانتاکروز تنظیم کرد. شنوندگان پرشور اجرای فوق‌العاده او را ستودند و هیجان‌زده توضیح دادند که موسیقی در اعماق وجود آن‌ها رخنه کرده است. آن‌ها نمی‌دانستند که آن اثر توسط امی تصنیف شده بود، نه باخ. سپس حقیقت آشکار شد. گروهی با سکوتی محزون، واکنش نشان دادند، در حالی که دیگران از خشم فریاد زدند.

امی به پیشرفت ادامه داد و توانست بتهوون، شوپن، راخمانینف و استراوینسکی را تقلید کند. کوپ قراردادی برای امی ترتیب داد و اولین آلبوم او — موسیقی کلاسیک، تنظیم شده توسط کامپیوتر — فروش غافلگیرکننده‌ای داشت. این استقبال دشمنی فزاینده‌ای را از طرف دوست‌داران موسیقی کلاسیک برانگیخت. پروفیسور استیو لارسون، از دانشگاه اوره‌گان، کوپ را به چالش کشید، و پیشنهاد کرد که مسابقه‌ای ترتیب داده شود. لارسون پیشنهاد کرد که پیانیست‌های حرفه‌ای سه قطعه را به دنبال هم بنوازند: یکی از باخ، یکی از امی و یکی هم از خود لارسون. سپس آن‌ها می‌توانند از شنوندگان تقاضا کنند تا در مورد اینکه قطعات اجرا شده توسط چه کسانی تصنیف شده، رأی بدهند. لارسون متقاعد بود که مردم به سادگی می‌توانند

تفاوت میان تصنیف‌های پرروح انسانی و محصول بی‌روح یک دستگاه را از هم تشخیص دهند. کوپ این چالش را قبول کرد. صدها شنونده، دانشجو و علاقمند موسیقی در سالن کنسرت دانشگاه اوره‌گان گرد هم آمدند. در انتهای اجرای قطعات رأی‌گیری به عمل آمد. نتیجه؟ تشخیص شنوندگان این بود که قطعه‌ای قطعه‌ای اصل باخ است؛ قطعه‌ی باخ توسط لارسون تصنیف شده و در آخر قطعه‌ی لارسون توسط کامپیوتر تولید شده است.

منتقدین در ادامه استدلال می‌کردند که موسیقی‌ای از نظر فنی بسیار عالی است، اما چیزی کم دارد. بسیار دقیق است، اما عمق ندارد. روح ندارد. اما وقتی مردم تصنیف‌های‌ای را گوش کردند، بدون این که نام سازنده را بدانند، آن را بارها، درست به خاطر عمق روحی و طنین عاطفی آن، ستایش کردند.

کوپ، به دنبال موفقیت‌های‌ای، برنامه‌های جدیدتر و ظریف‌تری را طراحی کرد. شاهکار او آنی نام داشت. آنجا که‌ای بر اساس قواعد از پیش تعیین شده تصنیف می‌شد، آنی بر پایه‌ی یادگیری از دستگاه عمل می‌کند. سبک موسیقایی آن پیوسته در تغییر است و به دنبال تأثیرات جهان بیرونی متحول می‌شود. کوپ از این که تصنیف بعدی آنی چه باشد، هیچ اطلاعی ندارد. آنی در حقیقت خود را به تصنیف موسیقی محدود نمی‌کند، و در اشکال دیگری از هنرها تخصص می‌کند، مثلاً شعر هایکو. کوپ در سال ۲۰۱۱ کتاب می‌آید شب آتشین: دو هزار هایکو توسط انسان و ماشین Comes the Fiery Night: ۲۰۰۰ Haiku by Man and Machine را منتشر کرد. شماری از دو هزار شعر هایکو در کتاب توسط آنی و بقیه توسط نویسنده‌ی اصلی

نوشته شده است. اما کتاب نام نویسنده هر اثر را فاش نمی‌کند. اگر شما فکر می‌کنید می‌توانید تفاوت میان خلاقیت انسانی و حاصل کار ماشین را بازگو کنید، در بیان ادعای خود درنگ نکنید. [۱۸]

انقلاب صنعتی در قرن نوزدهم یک طبقه عظیم پروله‌تارییای شهری به وجود آورد و سوسیالیسم از این رو رواج یافت که دیگران پاسخی برای نیازها، امیدها و ترس‌های جدید آن‌ها نداشتند. لیبرالیسم فقط به این دلیل بر سوسیالیسم غلبه کرد که بهترین قسمت‌های برنامه سوسیالیستی را از آن خود کرد. در قرن بیست و یکم ما شاهد ظهور یک طبقه گسترده جدید هستیم: انسان‌هایی که فاقد ارزش اقتصادی، سیاسی یا حتی هنری هستند و هیچ نقشی در ایجاد رفاه، اقتدار و شکوه جامعه ندارند.

در سپتامبر ۲۰۱۳ دو محقق آکسفورد، به نام‌های کارل بنه‌دیکت فری و مایکل ای. آسبورن کتاب «آینده مشاغل» را منتشر کردند، و در آن به شباهت‌ها و تفاوت‌های میان حرفه‌هایی که طی بیست سال آینده جای خود را به الگوریتم‌های کامپیوتری خواهند سپرد، پرداختند. الگوریتمی که توسط فری و آسبورن طراحی شد، در محاسبات خود چنین برآورد کرد که ۴۷ درصد از مشاغل در ایالات متحده در معرض خطر بالایی قرار دارند. برای مثال، تا سال ۲۰۳۳، به احتمال ۹۹ درصد فروشندگان تلفنی و کارمندان شرکت‌های بیمه جای خود را به الگوریتم‌ها خواهند داد؛ به احتمال ۹۸ درصد داوران ورزشی گرفتار همین سرنوشت خواهند شد؛ ۹۷ درصد خطر برای صندوق‌داران؛ ۹۶ درصد خطر برای رئیس‌ان؛ ۹۴ درصد برای

نگهبانان؛ ۹۴ درصد برای معاونین حقوقی؛ ۹۱ درصد برای راهنماهای آژانس‌های مسافرتی؛ ۸۹ درصد برای بانک‌داران؛ ۸۹ درصد برای رانندگان اتوبوس؛ ۸۸ درصد برای کارگران ساختمانی؛ ۸۶ درصد برای دستیاران دامپزشکان؛ ۸۴ درصد برای نگهبانان امنیتی؛ ۸۳ درصد برای ملوانان؛ ۷۷ درصد برای میخانه‌داران؛ ۷۶ درصد برای کارمندان بایگانی؛ ۷۲ درصد برای نجاران؛ ۶۷ درصد برای محافظین شخصی، و الی آخر. البته مشاغل مطمئن هم وجود دارد. احتمال این که الگوریتم‌های کامپیوتری تا سال ۲۰۳۳ جای باستان‌شناسان را بگیرند، فقط هفت درصد است، زیرا کار آن‌ها مستلزم وجود انواع ظریفی از الگوهای بازشناسی است و این کار سود سرشاری به دنبال ندارد. از این رو محتمل به نظر نمی‌رسد که شرکت‌ها یا دولت طی بیست سال آینده برای خودکار کردن باستان‌شناسی سرمایه‌گذاری کنند. [۱۹]

بدیهی است که تا سال ۲۰۳۳ مشاغل جدید بسیاری به‌وجود خواهند آمد، مثل طراحی وب. اما چنین مشاغلی احتمالاً نیازمند خلاقیت و انعطاف‌پذیری بسیار بیشتری از مشاغل معمولی است و بعید است که صندوق‌داران چهل ساله یا مأمورین بیمه بتوانند طراحان وب شوند (فقط سعی کنید یک وب‌سایت طراحی شده توسط یک مأمور بیمه را مجسم کنید!). و حتی اگر چنین باشد، سرعت پیشرفت‌ها به‌قدری خواهد بود که آن‌ها ده سال بعد ناچارند خود را مجدداً تجدید آموزش کنند. با این همه الگوریتم‌ها می‌توانند همچنین در طراحی اینترنت از انسان‌ها پیشی بگیرند. مشکل اصلی ایجاد مشاغل جدید نیست. مشکل اصلی ایجاد مشاغل جدیدی است که انسان‌ها آن‌ها را بهتر از الگوریتم‌ها انجام دهند. [۲۰]

ثروت‌های بادآورده حاصل از فن‌آوری، شاید بتواند توده‌های بی‌مصرف را تأمین کند و مورد حمایت قرار دهد، حتی بدون آن که خود این توده‌ها تلاشی در این جهت بکنند. اما چه چیزی آن‌ها را مشغول و راضی نگه خواهد داشت؟ مردم باید کاری انجام دهند، وگرنه دیوانه خواهند شد. چطور باید روزهاشان را سپری کنند؟ یک راه حل می‌تواند مواد مخدر و بازی‌های کامپیوتری باشد. توده‌های غیرضروری می‌توانند وقت خود را بیش از پیش در دنیا‌های مجازی سه بعدی سپری کنند، که در مقایسه با واقعیت کسالت‌آور بیرونی، بسیار هیجان‌انگیزتر است. اما چنین تحولی ضربه مرگ‌باری بر باورهای لیبرالی، در مورد تقدس زندگی و تجارب انسانی وارد خواهد آورد. چه چیز مقدسی در این توده‌های بی‌مصرف وجود دارد، که روزهای خود را برای بلعیدن تجارب تصنعی در دنیای هیپروت سپری می‌کنند؟

بعضی از متخصصین و متفکرین، مثل نیک بوستروم، هشدار می‌دهند که بعید به نظر می‌رسد که بشر چنین انحطاطی را تجربه کند، زیرا وقتی هوش مصنوعی بر هوش انسانی تفوق می‌یابد، نسل بشر را منقرض می‌کند. هوش مصنوعی می‌تواند بشریت را نابود کند، حال یا از روی ترس از این که انسان علیه آن طغیان کند و سعی کند دوشاخه‌اش را از پریش بیرون کشد، و یا به دنبال هدف خاصی که برای بشر ناشناخته است. برای انسان‌ها بسیار دشوار خواهد بود تا بر انگیزه‌های منظومه‌ای که هوشمندتر از خودشان است، اعمال کنترل کنند.

حتی یک برنامه‌ریزی از پیشی نظام، برای اهداف ظاهراً خیرخواهانه، می‌تواند نتیجه وحشتناکی به دنبال داشته باشد. یک سناریوی فرضی را تصور کنید که

شرکتی یک دستگاه فوق‌العاده هوشمند را طراحی می‌کند و تصمیم می‌گیرد تا آن را آزمایش کند، مثلاً عدد پی را محاسبه کند. اما قبل از این که کسی بفهمد که چه اتفاقی می‌افتد، این دستگاه بر سیاره حاکم شود، نژاد بشر را نابود سازد، و بسیجی برای چیرگی بر تمامیت کهکشان برپا کند و تمامی هستی شناخته شده را به یک فوق کامپیوتر غول پیکر تبدیل کند که قادر خواهد بود تا طی میلیاردها و میلیاردها سال عدد پی را با دقت هر چه بیشتری محاسبه کند. این همان تکلیفی بود که در ابتدا از آفریننده خود گرفت. [۲۱]

هشتاد و هفت درصد احتمال

ما در ابتدای این فصل چند تهدید عملی برای لیبرالیسم را بر شمردیم. تهدید اول این است که انسان‌ها از نظر نظامی و اقتصادی بی‌مصرف خواهند شد. البته این یک احتمال است و نه یک پیش‌گویی. مشکلات فنی یا مخالفت‌های سیاسی یورش الگوریتمی به بازار کار را کند خواهد کرد. از آنجا که ذهن انسانی تا حدود زیادی ناشناخته مانده است، بنابر این نمی‌توانیم به درستی از استعدادهای پنهان انسان‌ها و موقعیت‌های شغلی جدید، که بتوانند مشاغل از دست رفته را جبران کنند، مطلع شویم. اما شاید این نتواند برای نجات لیبرالیسم کفایت کند. زیرا لیبرالیسم نه تنها به ارزش انسان، بلکه همچنین به فردگرایی هم باور دارد.

تهدید دومی که لیبرالیسم با آن مواجه است، این است که نظام در آینده به افراد انسانی نیاز نخواهد داشت. انسان‌ها به تصنیف موسیقی، آموزش فیزیک و

سرمایه‌گذاری ادامه خواهند داد، اما نظام آن‌ها را بهتر از خودشان می‌شناسد و از این رو مهم‌ترین تصمیمات را برای‌شان خواهد گرفت. به این ترتیب نظام افراد را از اقتدار و آزادی محروم خواهد کرد.

باور لیبرالی به فردگرایی بر پایه سه فرض مهم است که قبلاً در این کتاب مورد بحث قرار گرفت:

۱. من یک فرد هستم، به این معنی که من ذات یگانه دارم که قابل تقسیم به زیرمجموعه‌هایی نیست. البته این هسته درونی در میان لایه‌های بیرونی بسیاری پیچیده شده است. اما اگر من سعی کنم که این لایه‌های خارجی را بردارم، می‌توانم در اعماق وجود خود یک ندای درونی واحد شفاف بیابم، که ضمیر واقعی من است.

۲. ضمیر حقیقی من کاملاً آزاد است.

۳. از دو فرض بالا برمی‌آید که من می‌توانم چیزهایی را راجع به خود بدانم که هیچ کس دیگری نمی‌تواند به آن‌ها پی ببرد، زیرا فقط خود من می‌توانم به حریم درونی آزادی‌ام دسترسی داشته باشم و فقط خود من هستم که نجوای ضمیر حقیقی‌ام را می‌شنوم. به این دلیل است که لیبرالیسم تا به این حد به فرد اقتدار می‌دهد. من نمی‌توانم به کسی دیگری اعتماد کنم که برای من انتخاب کند، زیرا هیچ کسی نمی‌تواند به درستی بداند که من کیستم،

چه احساسی دارم و چه می‌خواهم. از این رو است که رأی‌دهنده از همه بهتر می‌داند، حق همیشه با مشتری است، و زیبایی در چشمان بیننده است.

اما علوم زیستی هر سه فرضیه را به چالش می‌کشند. بر اساس علوم زیستی:

۱. موجودات زنده الگوریتم هستند و انسان‌ها یگانه نیستند، بلکه مجموع گسترده‌ای از الگوریتم‌های متفاوت هستند و از این‌رو فاقد یک ندای درونی واحد یا یک ضمیر یگانه‌اند.

۲. الگوریتم‌های تشکیل دهنده یک انسان آزاد نیستند. آن‌ها توسط زن‌ها شکل گرفته‌اند و متأثر از فشارهای محیطی هستند و تصمیمات‌شان یا جبری است و یا تصادفی، اما آزادانه نیست.

۳. به دنبال این‌ها یک الگوریتم خارجی به طور نظری می‌تواند مرا بسیار بهتر از من بشناسد. الگوریتمی که بر تمام دستگاه‌های جسمی و مغزی من کنترل دارد، دقیقاً می‌داند که من کیستم، چه احساسی دارم و چه می‌خواهم. وقتی یک چنین الگوریتمی متکامل شد، می‌تواند جای رأی‌دهنده، مشتری و بیننده را بگیرد. آنگاه الگوریتم بهتر از هر کسی می‌داند، حق همیشه با الگوریتم است و زیبایی در محاسبات الگوریتم است.

با این وجود، باور به فردگرایی، طی قرون نوزدهم و بیستم، عملاً معقول بود، زیرا هیچ الگوریتم خارجی وجود نداشت، که بتواند به گونه‌ای مؤثر بر من نظارت داشته باشد. دولت‌ها و بازارها شاید مشتاق بودند تا چنین نظارتی داشته باشند، اما فاقد فن‌آوری لازم بودند. سازمان‌های امنیتی کی.جی.بی. و اف.بی.آی. تنها درک مبهمی از زیست‌شیمی، ژنوم و مغز من داشتند و حتی اگر مأمورین به هر تماس تلفنی من گوش می‌دادند و هر تماس تصادفی من در خیابان را یادداشت می‌کردند، اما فاقد نیروی محاسباتی بودند تا بتوانند تمام این اطلاعات را تحلیل کنند. در نتیجه، با توجه به سطح دستاوردهای فنی قرن بیستم، لیبرال‌ها در بحث خود، مبنی بر این‌که هیچ کس نمی‌تواند بهتر از من مرا بشناسد، محق بودند. از این رو انسان‌ها دلیل بسیار خوبی داشتند تا خود را به عنوان دستگاه مستقلی بشناسند و از ندای درونی خود پیروی کنند، نه از فرمان‌های برادر بزرگ.

اما شاید فن‌آوری قرن بیست و یکم الگوریتم‌های خارجی را قادر سازد تا مرا بهتر از خودم بشناسند و اگر چنین شود، باور به فردگرایی مضمحل خواهد شد و اقتدار از افراد انسانی به شبکه الگوریتم‌ها منتقل خواهد شد. آنگاه مردم دیگر خود را به عنوان موجودات مستقلی که زندگی خود را بر اساس اراده خود به پیش می‌برند، نخواهند دید و به جای آن با این بینش خو می‌گیرند که خود را به عنوان مجموعی از ساز و کارهای زیست‌شیمیایی بنگرند، که همواره تحت نظارت و هدایت شبکه الکترونیک الگوریتم‌ها هستند. برای این‌که چنین چیزی اتفاق بیفتد، لازم نیست تا الگوریتم خارجی مرا به‌طور کامل بشناسد و بری از هر اشتباهی باشد، بلکه کافی است

مرا بهتر از خودم بشناسد و اشتباه کمتری از من بکند. آنگاه لازم است تا در انتخاب‌های زندگی و تصمیم‌گیری‌های خود به این الگوریتم بیشتر و بیشتر اعتماد کنم.

تا جایی که به پزشکی مربوط می‌شود، ما هم‌اکنون از این مرز عبور کرده‌ایم. ما در بیمارستان دیگر فرد نیستیم. فکر می‌کنید چه کسی اکثر تصمیمات مهم در باره بدن و سلامتی شما را در طول زندگی‌تان می‌گیرد؟ به احتمال قوی بسیاری از این تصمیمات توسط الگوریتم‌های کامپیوتری، مثل واتسون آی‌بی‌ام گرفته می‌شود. و این لزوماً منفی نیست. بیماران دیابتی هم‌اکنون سنسورهایی را با خود حمل می‌کنند که به طور خودکار سطح قند آن‌ها را چند بار در روز بررسی می‌کند و وقتی از مرز خطرناک عبور می‌کند به آن‌ها هشدار می‌دهد. در سال ۲۰۱۴ محققین دانشگاه ییل اولین آزمایش موفق کنترل یک «لوزالمعدۀ مصنوعی» با آی.فون را اعلام کردند. پنجاه و دو بیمار دیابتی در این آزمایش شرکت کردند. در شکم هر بیمار یک سنسور و یک پمپ کوچک نهاده شد. پمپ به یک محفظه کوچک حاوی انسولین و گلوکاگون متصل بود. این‌ها دو هورمون هستند که با هم سطح قند در خون را تنظیم می‌کنند. سنسور پیوسته سطح قند را اندازه می‌گرفت و اطلاعات را به یک آی.فون می‌فرستاد. در آی.فون برنامه‌ای وجود داشت که اطلاعات را بررسی می‌کرد و وقتی لازم بود برای پمپ فرمان می‌فرستاد، تا بدون نیاز به دخالت انسانی، میزان معینی انسولین یا گلوکاگون تزریق کند. [۲۲]

افراد دیگری هم، که مبتلا به بیماری جدی‌ای نیستند، از سنسورهای پوشیدنی و کامپیوتر استفاده می‌کنند تا بر سلامتی و فعالیت‌های خود نظارت داشته باشند. این‌ها دستگاه‌هایی هستند که در هر چیزی نهاده می‌شوند، از تلفن هوشمند و ساعت مچی گرفته تا دست‌بند و لباس زیر، و اطلاعات مختلف بیومتریک، مثل فشار خون را ثبت می‌کنند. این اطلاعات سپس وارد یک برنامه کامپیوتری ظریف می‌شود، که تغییراتی در رژیم غذایی و عادت‌های روزانه را به شما توصیه می‌کند، تا بتوانید از سلامتی و یک زندگی طولانی‌تر و ثمربخش‌تر بهره‌مند شوید. [۲۳] گوگل، همراه با غول دارویی، نووارتیس، در حال ساختن یک لنز طبی هستند که سطح گلوکز خون را، با آزمایش محتویات اشک، هر چند ثانیه یکبار بررسی می‌کند. [۲۴] پیکسی ساینتیفیک «پوشک‌های هوشمندی» می‌فروشد که مدفوع نوزاد را، برای یافتن سرنخ‌هایی در مورد وضعیت سلامتی، تحلیل می‌کند. مایکروسافت محصولی به اسم مایکروسافت باند را در نوامبر ۲۰۱۴ عرضه کرد، که دستبندی است که از جمله بر ضربان قلب، کیفیت خواب و تعداد قدم‌هایی که روزانه برمی‌دارید، نظارت دارد. برنامه‌ای به اسم ددلاین گامی فراتر برمی‌دارد و به شما می‌گوید که با عادات کنونی خود چند سال دیگر از زندگی شما باقی مانده است.

افرادی هستند که بدون تعمق چندان‌ی از این برنامه استفاده می‌کنند، اما این برای دیگران، اگر نگوئیم دین، یک ایدئولوژی محسوب می‌شود. جنبش کوانتی‌فاید سلف موومننت Quantified Self movement می‌گوید که خویشتن چیزی به جز الگوهای ریاضی نیست. این الگوها به قدری پیچیده هستند که ذهن انسانی قادر به

درک آن‌ها نیست. اگر شما بخواهید از ضرب‌المثل قدیمی اطاعت کنید و خود را بشناسید، لازم نیست تا وقت خود را برای خواندن فلسفه، یا مراقبه و یا روان‌کاوی تلف کنید، بلکه باید به طور منظم به جمع‌آوری اطلاعات بیومتریک بپردازید و به الگوریتم‌ها اجازه دهید تا آن‌ها را برای تان تجزیه و تحلیل کنند، تا به شما بگویند که شما چه کسی هستید و چه باید انجام دهید. شعار این جنبش این است:

«خودشناسی از طریق اعداد». [۲۵]

در سال ۲۰۰۰ خواننده اسرائیلی، اشلومی شاوان، با ترانه خود، به اسم «آریک» در صدر لیست مسابقه قرار گرفت. این ترانه در باره پسرکی است که ذهن خود را بسیار درگیر دوست پسر قبلی دوست دخترش، که آریک نام دارد، کرده است. او از دوست دخترش سؤال می‌کند که کدام‌شان در رختخواب بهترند، خود او یا آریک؟ دوست دخترش از جواب دادن طفره می‌رود و می‌گوید که تجربه متفاوتی از هر کدام داشته است. اما او به این جواب قانع نمی‌شود و باز سؤال می‌کند: «در قالب اعداد بگو، خانم». پس شرکتی به اسم بَد‌پُست Bedpost وجود دارد که درست برای پاسخ‌گویی به نیاز چنین افرادی دستبند بیومتریکی می‌فروشد که می‌توان از آن هنگام معاشقه استفاده کرد. این دستبند اطلاعاتی مثل ضربان قلب، مقدار ترشح عرق، مدت زمان معاشقه، مدت زمان ارگاسم و تعداد کالری‌های مصرف شده را جمع‌آوری می‌کند. این اطلاعات در برنامه‌ای مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌گیرد و با اعداد دقیقی در مورد حاصل کار فرد قضاوت می‌کند. صرف نظر از ارگاسم قلبی، «برای شما چطور پیش رفت؟» [۲۶]

افرادی که بی چون و چرا خود را در اختیار چنین دستگاه‌هایی می‌گذارند، خود را همچون یک فرد، بلکه همچون مجموعی از فرآیندهای زیست‌شیمیایی می‌بینند و تصمیمات‌شان به طور فزاینده‌ای بازتاب شروط متناقض دستگاه‌های مختلف است. [۲۷] فرض کنید که شما در هفته دو ساعت وقت آزاد دارید و نمی‌دانید آیا از این وقت برای بازی شطرنج استفاده کنید یا تنیس. شاید دوست شما سؤال کند: «دلت بهت چی می‌گه؟» شما هم جواب می‌دهید «خب، تا جایی به دلم برمی‌گرده، واضحه که تنیس بهتره. برای کلاسترول و میزان فشار خونم هم بهتره. اما پرتونگاری اف.ام.آر.آی نشان داده که باید قشر پیشانی چپم را تقویت کنم. فراموشی در میان خویشاوندان من عمومیت داشته و پسر عمویم هم در سنین پایین به آن مبتلا شد. تحقیقات اخیر نشان داده که یک نوبت شطرنج در هفته می‌تواند بروز فراموشی را به عقب بندازه».

شما خود می‌توانید، در بخش مربوط به سالخوردگان در بیمارستان‌ها، موارد غلواًمیز بسیار بیشتری را در مورد نقش عوامل خارجی ببابید. انسان‌گرایی در باره سنین پیری و دوران خردورزی و کمال معرفت خیال‌بافی می‌کند. یک فرد پیر معمولی، احتمالاً از بیماری‌ها و ضعف‌ها رنج می‌برد، اما ذهن او کاملاً سریع و هشیار است و می‌تواند هشتاد سال بصیرت خود را با دیگران تقسیم کند. او دقیقاً همه چیز را می‌داند و همیشه به اطرافیان اندرزهای بارزشی می‌دهد. هشتادساله‌های قرن بیست و یکم همیشه این طور نیستند. علم پزشکی، به مدد درک فزاینده‌ما از زیست‌شناسی انسانی، جسم ما را، طولانی‌تر از آن‌که ذهن و «خویشتن حقیقی» ما به

تجزیه و اضمحلال گراید، زنده نگه می‌دارد. در اغلب موارد، آنچه که باقی مانده، مجموعی از روش‌های زیست‌شناختی ناکارآمد، در پشت مجموعی از نظارت‌ها، کامپیوترها و پمپ‌ها است.

در یک سطح عمیق‌تر، که فن‌آوری‌های ژنتیک در زندگی روزمره ادغام شده‌اند و مردم به شکلی فزاینده رابطه نزدیکی با دی‌ان‌ای خود برقرار می‌کنند، خویشین تنها، باز هم بیشتر رنگ می‌بازد و ندای درونی حقیقی در میان ازدحام ژن‌ها محو می‌شود. وقتی با معماهای دشواری مواجه می‌شوم و ناگزیر از اتخاذ تصمیمات مهمی می‌شوم، آنگاه به جای جست‌وجوی ندای درونی خود، با مجلس شورای ژنتیک درونی‌ام مشورت می‌کنم.

هنرپیشه، آنجلینا جولی، مقاله‌ای در مورد تصمیم خود برای انجام یک عمل جراحی برداشتن سینه‌های خود، در نیویورک تایمز، در ۱۴ مه ۲۰۱۳ منتشر کرد. جولی طی سال‌ها زیر سایه سرطان سینه زندگی می‌کرد. مادر و مادر بزرگ جولی در سنین نسبتاً پایینی درگذشتند. جولی، خود، آزمایش ژنتیک انجام داد که نشان می‌داد که او یک ژن جهشی خطرناک، به اسم بی.آر.سی.ای.وان را با خود حمل می‌کند. بر اساس بررسی‌های آماری، زنانی که این ژن جهشی را در خود دارند، به احتمال ۸۷ درصد دچار سرطان سینه می‌شوند. جولی، حتی زمانی که سرطان نداشت، برای پیش‌گیری از ابتلا به این بیماری تصمیم به جراحی سینه‌هایش گرفت. جولی در مقاله خود توضیح داد که «من تصمیم گرفتم که این داستان را در خود نگه ندارم، زیرا زنان زیادی هستند که نمی‌دانند که شاید در معرض خطر سرطان باشند.

من امیدوارم که آن‌ها هم بتوانند آزمایش ژن بدهند و اگر در معرض خطر بالایی قرار دارند، بدانند که گزینه‌های نیرومندی دارند». [۲۸]

تصمیم برای انجام جراحی سینه، یک انتخاب بالقوه دشوار و مصیبت‌بار است. صرف نظر از ناراحتی‌ها، خطرها و مخارج عمل جراحی و معالجات بعد از آن، این تصمیم می‌تواند تأثیرات گسترده‌ای برای سلامتی، وجهه، وضعیت روحی و روابط فرد داشته باشد. این انتخاب جولی و شهامت او برای ظاهر شدن در افکار عمومی، منجر به جنبش بزرگی شد و او مورد تحسین بین‌المللی قرار گرفت. به ویژه، بسیاری امیدوار بودند که انتشار این خبر می‌تواند باعث بالا رفتن آگاهی نسبت به پزشکی ژنتیک و امتیازات بالقوه آن شود.

اشاره به نقش بلامنازع الگوریتم‌ها در این مورد خاص، از یک نقطه نظر تاریخی، شایان توجه است. وقتی جولی ناگزیر بود تا چنین تصمیم بزرگی را در باره زندگی خود بگیرد، به قله‌ای صعود نکرد تا از آن بالا به اقیانوس و درخشش غروب خورشید بر موج‌ها بنگرد و با درونی‌ترین احساسات خود ارتباط برقرار کند. او به جای این کار، ترجیح داد تا به ژن‌هایش گوش فرا دهد، که طنین آن نه از احساسات او، بلکه از اعداد برمی‌خواست. جولی متحمل درد و ناراحتی نشد. احساساتش به او گفتند: «آرام باش، همه چیز رو به راه خواهد شد.» اما الگوریتم‌های کامپیوتری، که در احاطه دکترهایش بودند، داستان متفاوتی را بازگو می‌کردند: «تو احساس نمی‌کنی که اشکالی وجود دارد، اما یک بمب ساعتی در دی‌ان‌ای تو قرار دارد. کاری در این باره انجام بده — همین الان!»

عواطف جولی و شخصیت او طبعاً نقشی کلیدی بازی کرد. اگر زن دیگری، با شخصیتی متفاوت، پی می‌برد که دارای نوعی ژن جهشی است، احتمالاً تصمیمی برای انجام جراحی سینه نمی‌گرفت. اما چه اتفاقی می‌افتاد اگر — اینجا یک فضای دوگانه است — این زن دوم پی می‌برد که نه تنها ژن جهشی پی.آر.سی.ای.وان، بلکه همچنین یک ژن جهشی (فرضی) ای.بی.سی.دی.تری هم در خود دارد، که منطقه‌ی مربوط به ارزیابی احتمالات در مغز را مختل می‌کند، و باعث می‌شود که فرد مبتلا خطرها را نادیده بگیرد؟ این زن چه واکنشی نشان می‌داد اگر یک آمارشناس برای او توضیح می‌داد که مادرش، مادر بزرگش و چندین تن از خویشاوندانش به خاطر کم‌اهمیت شمردن خطرات مختلف مربوط به سلامتی و عدم اتخاذ تدابیر احتیاطی، همگی در جوانی مردند؟

به احتمال قریب به یقین شما هم همان تصمیمی را برای سلامتی خود خواهید گرفت که آنجلینا جولی گرفت. شما یک آزمایش ژنتیک، آزمایش خون یا یک پرتونگاری اف.ام.آر.آی انجام خواهید داد. سپس یک الگوریتم نتایج را، بر پایه‌ی حجم عظیمی از داده‌های آماری، تحلیل خواهد کرد و شما توصیه‌های الگوریتم را خواهید پذیرفت. این یک سناریوی آخرازمایی نیست. الگوریتم‌ها قیام نخواهند کرد و ما را به بردگی نخواهند کشید، بلکه تصمیمات درستی برای ما خواهند گرفت، که پیروی نکردن از آن‌ها دیوانگی محسوب می‌شود.

اولین بازی نقش اول آنجلینا جولی در یک فیلم علمی - تخیلی، به اسم سایبورگ دو، در سال ۱۹۹۳ بود. او نقش کازه‌لا ریز را بازی کرد، که سایبورگی بود که توسط پینویل روباتیکس در سال ۲۰۴۷ ساخته شده بود، تا در یک طرح قتل و جاسوسی شرکت کند. کازه‌لا با عواطف انسانی برنامه‌ریزی شده بود، تا برای انجام مأموریت‌هایش، بهتر بتواند در جوامع انسانی حل شود. وقتی کازه‌لا پی می‌برد که پینویل روباتیکس نه تنها او را کنترل می‌کند، بلکه همچنین تمایل دارد او را از کار بیندازد، برای نجات خود و رسیدن به آزادی فرار می‌کند. سایبورگ دو یک خیالبافی لیبرالی در باره فردی است که برای آزادی و حریم خصوصی خود علیه هشت‌پای شرکت‌های چندین ملیتی می‌جنگد.

جولی در زندگی خصوصی خود ترجیح می‌داد تا استقلال و حریم خصوصی خود را فدای سلامتی‌اش کند. انگیزه بهتر کردن سلامتی انسانی شاید اکثر ما را وادارد تا داوطلبانه حفاظت‌های اطراف حریم خصوصی خود را از بین ببریم و به دیوان‌سالاری‌های دولتی و شرکت‌های چند ملیتی اجازه دهیم تا بر اعماق وجود ما دسترسی یابند. برای مثال، اگر به گوگل اجازه دهیم تا ایمیل‌های ما را بخواند و فعالیت‌های ما را دنبال کند، امکان خواهد یافت تا نسبت به بیماری‌های همه‌گیر به ما هشدار دهد، قبل از آن که خدمات درمانی عمومی به آن پی ببرد.

چطور خدمات بهداشت عمومی انگلیس می‌داند که یک آنفلوآنزای همه‌گیر در لندن شیوع یافته است؟ با تحلیل گزارشات هزاران دکتر در صدها درمانگاه. و چطور تمام این دکترها اطلاعات را دریافت خواهند کرد؟ خب، وقتی مری یک روز صبح از

خواب بیدار می‌شود و کمی احساس ناخوشی می‌کند، بلافاصله سراغ دکتر نخواهد رفت. او چند ساعت، یا حتی یکی دو روز صبر می‌کند، به این امید که با یک فنجان چای و کمی عسل بهبود یابد. وقتی نتیجه نگرفت، از دکتر وقت می‌گیرد، به درمانگاه می‌رود و علائم ناخوشی خود را توضیح می‌دهد. دکتر این اطلاعات را در رایانه‌اش وارد می‌کند و احتمالاً کسی در مقر مرکزی آن‌ا.ج.اس این اطلاعات را تجزیه و تحلیل می‌کند و آن‌ها را در کنار موج گزارشات هزاران دکتر دیگر قرار می‌دهد و چنین جمع‌بندی می‌کند که آنفلوآنزا در راه است. تمام این‌ها مستلزم صرف وقت زیادی است.

گوگل می‌تواند این کار را ظرف یک دقیقه انجام دهد. آنچه که لازم است این است که بر لغاتی که شهروندان لندنی در ایمیل‌هاشان و در موتور جست‌وجوی گوگل می‌نویسند، نظارت داشته باشد و آن‌ها را با بانک اطلاعاتی مربوط به علائم بیماری مقایسه کند. فرض کنید که در یک روز معمولی لغات «سردرد»، «تب»، «تهوع»، و «عطسه» صد هزار بار در ایمیل‌ها و جست‌وجوهای اینترنتی لندن ظاهر شود. اگر امروز الگوریتم گوگل متوجه شود که این لغات سیصد هزار بار تکرار شده‌اند، آنگاه بینگو! ما با یک آنفلوآنزای همه‌گیر روبه‌رو هستیم. پس نیازی هم نیست تا مری به دکتر مراجعه کند. او صبح زود از خواب بیدار شد و کمی احساس ناخوشی داشت و قبل از این که به محل کار برود، برای همکاری یک ایمیل فرستاد «من سردرد دارم، اما خواهم آمد». این تمام آن چیزی است که گوگل به آن نیاز دارد.

اما برای این که گوگل بتواند این جادو را انجام دهد، مری باید به گوگل اجازه دهد تا نه تنها پیام‌های او را بخواند، بلکه همچنین آن اطلاعات را در اختیار مراجع درمانی قرار دهد. اگر آنجلینا جولی مایل بود تا حریم خصوصی خود را فدا کند تا مردم را نسبت به سرطان سینه هشیار سازد، پس چرا کار مشابهی برای مبارزه با بیماری‌های همه‌گیر نکند؟

این یک اندیشه نظری نیست. گوگل به‌واقع «روند آنفلوآنزای گوگل» را عرضه کرد، که شیوع آنفلوآنزا را با نظارت بر موتورهای جست‌وجوی گوگل ردیابی می‌کند. این فعالیت خدماتی هنوز در حال تکامل است، و به دلیل وجود محدودیت‌های قانون حریم خصوصی، تنها محدود به لغات درج شده در موتور جست‌وجو می‌شود و مدعی است که از خواندن ایمیل‌های خصوصی اجتناب می‌کند. اما از هم اکنون، ده روز قبل از اخطار خدمات درمانی عمومی، قادر به هشدار دادن نسبت به آنفلوآنزا است. [۲۹]

پروژه جدی‌تری وجود دارد که «گوگل بیس‌لاین استادی» Google Baseline Study نام دارد. گوگل قصد دارد یک بانک اطلاعاتی عظیم در رابطه با سلامتی انسانی ایجاد کند و یک نمودار «سلامتی کامل» را به وجود آورد. امید می‌رود که این پروژه امکان شناسایی حتی کمترین انحراف‌ها از محدوده تعیین شده را داشته باشد، تا بتواند به مردم از همان شروع بیماری‌ها هشدار دهد، مثلاً از وقتی که اولین جوانه‌های سرطان به وجود می‌آید. پروژه «بیس‌لاین استادی» با یک سلسله محصولات دیگر، تحت عنوان «گوگل فیت» Google Fit همراه است. این محصولات با چیزهای پوشیدنی، مثل لباس، دستبند، کفش و عینک ترکیب می‌شوند، و جریانی

پایان‌ناپذیر از اطلاعات بیومتریک را جمع‌آوری می‌کنند. تفکر این است که گوگل فیت پروژه گوگل بیس‌لاین استادی را به اطلاعات مورد نیاز مجهز کند. [۳۰]

اما شرکت‌هایی مثل گوگل در نظر دارند تا بسیار فراتر از پوشیدنی‌ها بروند. در حال حاضر بازار آزمایش دی‌ان‌ا رشدی عظیم دارد. «توانتی تری اند می» سابق یکی از بنیان‌گذاران گوگل، سرگی برین، پایه‌گذاری شده است. نام این شرکت به بیست و سه جفت کروموزوم ارجاع دارد، که حاوی ژنوم‌های ما است. پیام این است که کروموزوم‌های من یک رابطه بسیار خاص با من دارند. هر کسی که بتواند بفهمد که کروموزوم‌ها چه می‌گویند، خواهد توانست چیزهایی را راجع به من بگوید که هرگز تصورش را هم نکرده‌ام.

اگر می‌خواهید بیشتر بدانید، فقط ۹۹ دلار به «توانتی تری اند می» بپردازید و آن‌ها هم برای شما بسته کوچکی خواهند فرستاد که حاوی یک لوله آزمایش است. شما آب دهان خود را در این لوله می‌ریزید و در آن را می‌بندید و برای‌شان به ماونتین ویو در کالیفرنیا می‌فرستید. در آنجا دی‌ان‌ای بزاق شما را می‌خوانند و جواب آن را از طریق اینترنت برای‌تان می‌فرستند. شما لیستی دریافت می‌کنید، که حاوی خطراتی است که سلامتی شما را تهدید می‌کند، و همچنین اطلاعاتی در مورد استعداد ژنتیک شما در برابر بیش از نود ویژگی و مشکل، از تاسی سر گرفته تا کوری را در اختیارتان می‌گذارد. «خودشناسی» هرگز تا به این حد آسان و ارزان نبوده است. از آنجا که همه این‌ها بر پایه آمار است، حجم بانک اطلاعاتی شرکت، کلید

پیش‌بینی‌های درست است. اولین شرکتی که قابلیت تسخیر بازار را دارد، با کمک بانک اطلاعاتی ژنتیک خود، مشتریان را به بهترین پیش‌بینی‌ها مجهز خواهد کرد. شرکت‌های آمریکایی زیست‌فن‌آوری نگرانند که شاید قوانین سخت حریم خصوصی در ایالات متحده، به همراه بی‌اعتنایی چین نسبت به حریم خصوصی فردی، بازار ژنتیک را بی‌چون و چرا در اختیار چین قرار دهد.

اگر ما تمام این نقاط را به هم مرتبط کنیم و به گوگل و رقیبانش اجازه دهیم تا آزادانه به ابزارهای بیومتریک، اطلاعات مربوط به دی.ان.ا. و پرونده پزشکی ما دسترسی داشته باشند، در عوض اطلاعات کاملی از خدمات بهداشتی دریافت خواهیم کرد، که از ما در مقابل بیماری‌های همه‌گیر، سرطان، حمله قلبی و آلزایمر محافظت می‌کند. اما گوگل با دسترسی به یک چنین بانک اطلاعاتی، دامنه عمل بسیار بیشتری خواهد یافت. نظامی را در نظر بگیرید که، با عبارات یک ترانه معروف پلیسی: هر نفسی که می‌کشی، حرکتی که می‌کنی، رابطه‌ای که می‌گسلی، زیر نظر است. این دستگاهی است که بر حساب بانکی، ضربان قلب، میزان قند خون و ماجراهای عشقی شما نظارت دارد و شما را بسیار بهتر از خودتان می‌شناسد. خودفربیی‌ها و توهماتی که انسان‌ها را گرفتار روابط ناخواسته می‌کند، حرفه نامناسب و عادات زیان‌آور، گوگل را به اشتباه نمی‌اندازد. تصمیمات گوگل، در تفاوت با «خویش‌تن توجیه‌گر»، که امروزه ما را هدایت می‌کند، بر پایه داستان‌های سرهم بندی شده نیست و با تکه‌های شناختی و «قانون نقطه اوج و نقطه پایان» منحرف نمی‌شود گوگل در واقع هر گامی را که ما در طول زندگی برمی‌داریم و هر دستی را که می‌فشاریم به یاد خواهد آورد.

افراد زیادی هستند که ترجیح می‌دهند تا بسیاری از فرآیندهای تصمیمات‌شان را به یک چنین دستگاهی بسپارند، یا حداقل برای تصمیمات مهم با آن مشورت کنند. در مورد گزینه‌هایی مثل این که چه فیلمی ببینیم، برای تعطیلات به کجا برویم، کدام رشته تحصیلی را انتخاب کنیم، کدام شغل پیشنهادی را بپذیریم و حتی با چه کسی قرار بگذاریم و یا ازدواج کنیم، گوگل به ما اندرز می‌دهد. می‌خواهم بگویم، «به گوگل گوش فرا ده، هم جان و هم پل به من علاقمند هستند. من از هر دو خوشم می‌آید، اما به شکل‌های مختلفی، حالا تصمیم‌گیری برایم سخت است. تو، بر اساس تمام چیزهایی که از من می‌دانی، چه توصیه‌ای برای من داری؟»

و گوگل پاسخ خواهد داد: «خب، من تو را از لحظه تولد می‌شناسم. تمام ایمیل‌های تو را خوانده‌ام، تمام تماس‌های تلفنی تو را ضبط کرده‌ام و فیلم‌های مورد علاقه تو، دی.ان.ا. و تمام ماجراهای عشقی‌ات را هم می‌شناسم. اطلاعات دقیقی از تمام قرارهای تو دارم و اگر بخواهی، می‌توانم عکس‌هایی از لحظه به لحظه قرارهایت را به تو نشان دهم؛ از فشار خون و سطح قند خون و تمام زمان‌هایی که تو جان و پل را دیده‌ای هم اطلاع دارم. من می‌توانم، در صورت لزوم، معدل ریاضی دقیق هر هم‌آغوشی جنسی تو با هر دو را در اختیارت قرار دهم و طبعاً آن‌ها را به خوبی تو می‌شناسم. بر اساس تمامی این اطلاعاتی که در الگوریتم‌های فوق‌العاده خود دارم، و بر پایه ده‌ها سال اطلاعات آماری از میلیون‌ها رابطه دیگر، پیشنهاد می‌کنم که جان را انتخاب کنی. تو به احتمال ۸۷ درصد، در دراز مدت رابطه خوشنودتری با او خواهی داشت.

من در حقیقت به قدری تو را خوب می‌شناسم که می‌دانم که تو از این جواب من خوشنود نخواهی شد. پل خیلی از جان خوش‌تیپ‌تر است و از آنجا که تو اهمیت زیادی به ظاهر می‌دهی، دروناً می‌خواهی که من پل را به تو پیشنهاد کنم. ظاهر طبعاً اهمیت دارد، اما نه به آن حدی که تو فکر می‌کنی. الگوریتم‌های زیست‌شیمیایی تو — که طی ده‌ها هزار سال قبل در صحاری آفریقا تکامل یافت — به ظاهر، برای انتخاب جفت بالقوه، یک ارزش ۳۵ درصدی می‌دهد. الگوریتم‌های من — که بر اساس تازه‌ترین اطلاعات آماری است — می‌گوید که تأثیر ظاهر در یک رابطهٔ درازمدت عاشقانهٔ موفق، فقط ۱۴ درصد است. بنابر این حتی اگر من ظاهر پل را به حساب آورم، باز جان را بهتر می‌دانم». [۳۱]

ما، در ازای چنین خدمات مشورتی، ناچاریم از این اندیشه، که انسان‌ها فردیت دارند و هر انسانی دارای ارادهٔ آزاد است که می‌تواند در مورد نیکی، زیبایی و معنای زندگی تصمیم بگیرد، صرف نظر کنیم. انسان‌ها دیگر موجودیت‌های مستقلی نیستند که توسط داستان‌های ابداعی خویشان توجیه‌گر هدایت شوند. بلکه جزئی از یک شبکهٔ عظیم جهانی هستند.

لیبرالیسم خویشان توجیه‌گر را تقدیس می‌کند و اجازه می‌دهد تا در غرفه‌های رأی‌گیری، بازارها و بازار ازدواج شرکت کند. این طی قرن‌ها معقول به نظر می‌رسید، زیرا با وجود این که خویشان توجیه‌گر به تمامی خیال‌بافی‌ها و تخیلات باور داشت، اما هیچ مرجع دیگری، به جز خویشان توجیه‌گر، شناخت بهتری از من نداشت. بنابر

این وقتی ما دستگاهی داریم که به طور واقعی ما را بهتر می‌شناسد، احمقانه خواهد بود تا اختیار را به خویشتن توجیه‌گر بسپاریم.

عادات لیبرال، مثل انتخابات دمکراتیک منسوخ خواهند شد، زیرا گوگل قادر خواهد بود تا حتی آراء سیاسی مرا بهتر از خود من نمایندگی کند. وقتی من در پشت پردهٔ غرفهٔ رأی‌گیری ایستاده‌ام، لیبرالیسم مرا برای مشورت به خویشتن حقیقی‌ام ارجاع می‌دهد و همان نامزد یا حزب انتخاباتی که بازتاب عمیق‌ترین امیال من است را انتخاب می‌کند. اما علوم زیستی خاطر نشان می‌کنند که وقتی من در پشت پردهٔ غرفهٔ رأی‌گیری ایستاده‌ام، به درستی تمام چیزهایی را که طی سال‌های اخیر تجربه کرده‌ام، به یاد نمی‌آورم. به علاوه من توسط موج سنگینی از تبلیغات، ترفندهای سیاسی و خاطرات گذری بمباران می‌شوم، که می‌تواند قوهٔ تشخیص مرا مخدوش کند. درست همچون در آزمایش آب سردِ کاهنه‌مان، در سیاست هم خویشتن توجیه‌گر از قانون نقطهٔ اوج و نقطهٔ پایان پیروی می‌کند و اکثریت عظیم اتفاقات را فراموش می‌کند و فقط معدود رخداد‌های فوق‌العاده را به یاد می‌آورد و اهمیت کاملاً ناموزونی به حوادث اخیر می‌دهد.

شاید من طی چهار سال از سیاست نخست‌وزیر شکایت کرده‌ام و به خود و اطرافیانم گفته‌ام که او «همهٔ ما را به خاک سیاه خواهد نشاند». اما دولت طی ماه‌های قبل از انتخابات مالیات‌ها را پایین می‌آورد و سخاوتمندانه پول خرج می‌کند. حزب حاکم بهترین نطق‌نویسان را به خدمت می‌گیرد و یک بسیج انتخاباتی درخشان به راه می‌اندازد، که ترکیب مناسبی از تهدید و وعده است، و این درست در بخش مربوط به

ترس در مغز من اثر می‌گذارد. در صبح روز انتخابات با یک سرماخوردگی از خواب بیدار می‌شوم، که در فرآیندهای ذهنی من تأثیر می‌گذارد و مرا وا می‌دارد تا امنیت و پایداری را بر هر چیز دیگری ترجیح دهم. و چنین است که من به همان شخصی رأی می‌دهم که «همه ما را به خاک سیاه خواهد نشاند» و او را برای چهار سال دیگر بر مسند قدرت می‌نشانم.

من فقط اگر به گوگل اختیار می‌دادم تا برایم رأی دهد، می‌توانستم خود را از یک چنین سرنوشتی برهانم. گوگل دیروز متولد نشده. گوگل تخفیف‌های مالیاتی اخیر و وعده‌های انتخاباتی را نادیده نمی‌گیرد، اما آنچه که طی چهار ساله اخیر اتفاق افتاده را هم به خاطر می‌آورد. او بالا رفتن فشار خون مرا، هر روز صبح که روزنامه را می‌خواندم، و سقوط ناگهانی دوپامین من را هنگام شنیدن اخبار عصر، به خاطر می‌آورد. گوگل شعارهای پوچ مبلغین را هم در نظر می‌گیرد و می‌داند که رأی دهنده هنگام ناخوشی بیشتر از معمول به راست متمایل می‌شود، و این را در محاسبات خود منظور می‌دارد. بنابر این گوگل قادر خواهد بود تا نه بر اساس موقعیت لحظه‌ای ذهنی من، و تخیلات خویشتن توجیه‌گر من، بلکه بر اساس احساسات و علائق واقعی مجموعه الگوریتم‌های زیست‌شیمیایی من، که «من» نامیده می‌شود، رأی دهد.

گوگل طبعاً همیشه درست عمل نمی‌کند. اما این‌ها همه احتمالات هستند. اگر گوگل به حد کافی تصمیمات خوبی بگیرد، مردم بیشتر به اقتدار او گردن می‌نهند. به مرور زمان بانک اطلاعاتی گسترده‌تر می‌شود، آمار دقیق‌تر می‌شود، الگوریتم‌ها پیشرفته‌تر می‌شوند و تصمیمات هم بهتر می‌شوند. دستگاه هرگز به کمال نمی‌رسد و

بری از خطا نخواهد شد. اما نیازی هم به این نیست. روزی که دستگاه مرا بهتر از خودم بشناسد، لیبرالیسم مضمحل خواهد شد. وقوع این احتمال — با توجه به این که اغلب مردم به واقع خود را به خوبی نخواهند شناخت — به آن دشواری که به نظر می‌رسد، نخواهد بود.

اخیراً تحقیقی از طرف فیس‌بوک، رقیب گوگل، به انجام رسیده است، که نشان می‌دهد که الگوریتم فیس‌بوک — حتی در مقایسه با دوستان، والدین و همسران هر کسی — قضاوت بهتری از شخصیت و قابلیت‌های انسانی فردی به دست می‌دهد. این تحقیق بر روی ۸۶۲۲۰ داوطلب، که یک حساب فیس‌بوک داشتند و به صد سؤال جواب دادند، انجام شد. الگوریتم فیس‌بوک پاسخ آن‌ها به سؤالات را از روی «لایک»‌های آن‌ها از وبسایت‌ها، عکس‌ها و ویدئو کلیپ‌ها پیش‌بینی کرد. هر چه تعداد لایک‌ها بیشتر بود، پیش‌بینی‌ها هم دقیق‌تر بودند. پیش‌بینی‌های الگوریتم با پیش‌بینی‌های همکاران، دوستان، اعضای خانواده و همسران داوطلبان مقایسه شد. شگفت‌انگیز این بود که الگوریتم فقط نیاز به ده لایک داشت تا پیش‌بینی بهتری از پیش‌بینی همکاران داوطلبان ارائه دهد، و به ۷۰ لایک نیاز داشت تا پیش‌بینی بهتری از دوستان، و نیز نیاز به ۱۵۰ لایک داشت تا از اعضای خانواده و نیاز به ۳۰۰ لایک، تا پیش‌بینی بهتری از همسران آن‌ها ارائه دهد. به عبارت دیگر، اگر شما ۳۰۰ بار روی دکمه لایک در حساب فیس‌بوک خود کلیک کرده باشید، الگوریتم فیس‌بوک می‌تواند نظرات و امیال شما را بهتر از همسران پیش‌بینی کند!

الگوریتم فیس‌بوک در واقع در زمینه‌هایی بهتر از خود افراد عمل کرد. از شرکت کنندگان خواسته شد تا در مورد چیزهایی شبیه به استفاده از مواد مخدر یا میزان استفاده از رسانه‌های اجتماعی قضاوت کنند. قضاوت‌های آن‌ها، در مقایسه با الگوریتم از دقت کمتری برخوردار بود. این تحقیق پیش‌بینی‌های زیر را جمع‌بندی می‌کند (نتیجه‌گیری توسط نویسندگان مقاله انجام شد، نه الگوریتم فیس‌بوک): «مردم، برای اتخاذ تصمیم‌های مهم زندگی خود، می‌توانند از قضاوت‌های روان‌شناختی خود صرف نظر کنند و به کامپیوترها اعتماد کنند، مثل انتخاب فعالیت‌ها، آینده‌ شغلی، یا حتی شریک زندگی. احتمال می‌رود که چنین تصمیماتی که بر اساس کامپیوتر صورت می‌گیرد، زندگی مردم را بهتر کند.» [۳۲]

این تحقیق در یک چشم‌انداز جدی‌تر به این معنی است که فیس‌بوک در آستانه انتخابات ریاست جمهوری آینده، نه تنها از عقاید سیاسی میلیون‌ها آمریکایی آگاه خواهد بود، بلکه همچنین مشخص خواهد کرد که کدام‌یک از آن‌ها رأی دهندگان مرددی خواهند بود، و این که این رأی دهندگان چگونه به این سو و آن سو کشیده می‌شوند. فیس‌بوک توانست بگوید که فاصله میان جمهوری خواهان و دمکرات‌ها در اوکلاهوما کم است و توانست مشخص کند که ۳۲۴۱۷ رأی دهنده هنوز تصمیم نگرفته‌اند، و توانست تعیین کند که هر نامزد چه چیزی باید بگوید که نتیجه رقابت را به نفع خود بچرخاند. چگونه فیس‌بوک توانست یک چنین اطلاعات ارزشمندی را به دست آورد؟ ما این اطلاعات را مجانی در اختیارش می‌گذاریم.

در دوران شکوه امپریالیسم اروپایی، فاتحین و بازرگانان تمامی جزایر و کشورها را در ازای مهره‌های رنگی خریدند. در قرن بیست و یکم، اطلاعات شخصی شاید ارزشمندترین منبعی است که اکثر انسان‌ها هنوز می‌توانند ارائه دهند و ما این را به طور مجانی، در ازای دریافت خدمات ایمیل و کلیپ‌های ویدیویی سرگرم کننده از گربه‌ها، در اختیار غول‌های فن‌آوری قرار می‌دهیم.

از کشیش تا فرمانروا

وقتی گوگل و فیس‌بوک و دیگر الگوریتم‌ها قاصدان همه‌چیزدان شوند، می‌توانند به عاملین و نهایتاً به فرمانروایان بدل شوند. [۳۳] برای درک این مسیر، به مورد ویز Waze توجه کنید، که یک نرم‌افزار ناوبری، بر اساس جی.پی.اس است و امروزه بسیاری از راننده‌ها از آن استفاده می‌کنند. ویز فقط یک نقشه نیست. میلیون‌ها کاربر این نرم‌افزار پیوسته اطلاعات مربوط به شلوغی ترافیک، سوانح خودروها و خودروهای پلیس را تازه می‌کنند. به این شکل ویز می‌داند که چطور شما را از میان یک ترافیک شلوغ، از سریع‌ترین مسیر، به مقصدتان هدایت کند. وقتی شما به یک تقاطع می‌رسید و احساس درونی به شما می‌گوید که به راست بپیچید، ویز شما را به چپ هدایت می‌کند. کاربرها دیر یا زود می‌آموزند که بهتر است تا بیشتر، به جای اعتماد به احساسات خود، به ویز گوش کنند. [۳۴]

الگوریتم ویز، در نظر اول، همچون یک کشیش عمل می‌کند. ما سؤالی طرح می‌کنیم و کشیش پاسخ می‌دهد، اما تصمیم با خود ما است. اگر کشیش اعتماد ما را

جلب کند، گام بعدی این خواهد بود که به یک عامل مراجعه کنیم. ما به الگوریتم فقط یک آدرس نهایی می‌دهیم و آن هم بدون نظارت ما برای جهت‌یابی اقدام می‌کند. می‌تواند زمانی فرا رسد که ویز را به یک خودروی بدون راننده متصل کنیم و به آن بگوییم «از سریع‌ترین راه به خانه برو» یا «راهی را برو که بهترین چشم‌اندازها را دارد» یا «راهی را برو که کمتر آلودگی محیطی را ایجاد می‌کند». ما تصمیم می‌گیریم، اما اجرای فرمان با ویز است.

ویز می‌تواند در نهایت به فرمانروا بدل شود. ویز می‌تواند، با توجه به این که از ما بهتر می‌داند و با داشتن چنین قدرتی، ما را مسخ کند و امیال ما را تعیین کند و به جای ما تصمیم بگیرد. برای مثال، فرض کنید که همه به خاطر کارایی خوب ویز از آن استفاده کنند. و فرض کنید که در مسیر شمارهٔ یک ازدحام ترافیک وجود داشته باشد، در حالی که مسیر شمارهٔ دو باز است. اگر ویز این را به اطلاع همه برساند، همهٔ راننده‌ها به آنجا یورش خواهند برد و آن مسیر هم مسدود خواهد شد. وقتی همه به یک کشیش اعتقاد دارند و همه به او مراجعه می‌کنند، کشیش به فرمانروا بدل خواهد شد. پس ویز باید به ما فکر کند. ویز شاید باید به نیمی از راننده‌ها اطلاع دهد که مسیر شمارهٔ دو باز است، اما این اطلاعات را از نیم دیگر پنهان نگه دارد. به این ترتیب تراکم از مسیر شمارهٔ یک برداشته می‌شود، بدون اینکه مسیر شمارهٔ دو هم مسدود شود.

مایکروسافت در حال تکامل یک دستگاه ظریف‌تر، به اسم کورتانا است، و این نام را به دنبال شخصیت هوشمند مصنوعی در مجموعهٔ بازی‌های ویدیویی معروفش به

اسم هالو، گرفته است. کورتانا یک دستیار شخصی است که مایکروسافت امیدوار است بتواند آن را به عنوان یک قسمت تکمیلی در یک نسخه آتی از ویندوز بگنجانند. از کاربران خواسته می‌شود تا به کورتانا اجازه دهند تا به تمام پرونده‌ها، ایمیل‌ها و برنامه‌هاشان دسترسی داشته باشد، تا بتواند آن‌ها را بشناسد و در زمینه‌های متعدد آن‌ها را راهنمایی کند، و به عنوان یک عامل مجازی، منافع و علائق کاربر را نمایندگی کند. کورتانا می‌تواند به شما یادآوری کند تا برای همسر خود هدیه سالگرد تولد بخرید، هدیه‌ای انتخاب کنید، میزی در رستوران رزرو کنید و یادآوری کند تا یک ساعت قبل از شام داروی خود را مصرف کنید. کورتانا می‌تواند به شما هشدار دهد که اگر الان از خواندن دست بردارید، به موقع در قرار ملاقات کاری مهمی حاضر نخواهید شد. کورتانا هنگام ورود به جلسه به شما هشدار خواهد داد که فشار خون شما بالا است و سطح دوپامین‌تان پایین است و بر اساس اطلاعات گذشته، امکان دارد که شما در چنین وضعیتی اشتباهات کاری جدی‌ای مرتکب شوید. بنابراین این بهتر است تا در چنین شرایطی کمی تعمق کنید و شخصاً اقدام نکنید یا قراردادی امضاء نکنید.

وقتی کورتاناها از مقام کشیش راهنما به نماینده ارتقاء می‌یابند، ممکن است به نیابت از صاحبان‌شان شروع به صحبت کردن با یکدیگر کنند. این می‌تواند از آنجا شروع شود که کورتانای من با کورتانای شما تماس بگیرد تا در مورد زمان و مکان ملاقات ما دو نفر به توافق برسد. بعد یک کارفرمای بالقوه از من می‌خواهد تا به جای فرستادن لیست سوابق کاری ترتیبی دهم تا کورتانای من با کورتانای او تماس برقرار

کند. یا این که کورتانای فردی که به من علاقمند است با کورتانای من تماس بگیرد و این دو با هم اطلاعاتی رد و بدل کنند و بدون اطلاع صاحبین خود، در مورد مناسب بودن ما برای هم تصمیم بگیرند.

وقتی کورتاناها اقتدار می‌یابند، می‌توانند شروع به مسخ یکدیگر کنند، تا منافع صاحبان خود را به پیش ببرند، زیرا موفقیت در بازار کار یا بازار ازدواج می‌تواند به‌طور فزاینده‌ای بستگی به کیفیت کورتانای افراد داشته باشد. افراد ثروتمندی که پیشرفته‌ترین کورتاناها را دارند، امتیاز تعیین‌کننده‌ای نسبت به افراد فقیر دارند، که به کورتانا‌های قدیمی کفایت می‌کنند.

اما مبهم‌ترین مسئله هویت مالک کورتانا است. به طوری که دیدیم، انسان‌ها فردیت و ضمیر یگانه ندارند. پس کورتانا منافع چه کسی را در نظر می‌گیرد؟ فرض کنید که خویشتن توجیه‌گر من یک تصمیم سال نو می‌گیرد و عهد می‌کند که در سال آینده رژیم غذایی بگیرد و هر روز به سالن ورزش برود. یک هفته بعد، وقتی زمان رفتن به سالن ورزش فرا می‌رسد، خویشتن تجربه‌گر از کورتانا در مورد نشستن پای تلویزیون و سفارش دادن یک پیتزا سؤال می‌کند. کورتانا چه باید بکند؟ آیا او باید از خویشتن تجربه‌گر اطاعت کند، یا از تصمیمی که هفته قبل توسط خویشتن توجیه‌گر گرفته شده، پیروی کند؟

شاید شما سؤال کنید که چه تفاوتی است میان کورتانا و یک ساعت زنگ‌دار، که خویشتن توجیه‌گر از شب قبل کوک می‌کند، تا خویشتن تجربه‌گر را به موقع روانه محل کار کند؟ اما کورتانا، در مقایسه با ساعت زنگ‌دار، خواستار تسلط بسیار بیشتری

بر من است. خویشتن تجربه‌گر می‌خواهد روی دکمه‌ای فشار دهد و ساعت زنگ‌دار را خفه کند. اما کورتانا، از طرف دیگر، مرا به خوبی می‌شناسد و دقیقاً می‌داند که روی کدام دکمهٔ درونی فشار دهد تا مرا وادار به پیروی از «توصیه‌اش» کند.

کورتانای مایکروسافت در این بازی تنها نیست. «گوگل ناو» Google Now و «سیری» Siri، وابسته به اپل هم در همین مسیر هستند. آمازون هم الگوریتم‌هایی دارد که شما را همواره می‌کاود و از دانش خود برای تبلیغ تولیداتش استفاده می‌کند. وقتی به آمازون مراجعه می‌کنم تا کتابی بخرم، پیامی بر روی صفحه ظاهر می‌شود که می‌گوید: «من می‌دانم که شما قبلاً چه کتاب‌هایی را می‌خواستید». بسیار عالی! میلیون‌ها کتاب در دنیا وجود دارد و من هرگز نمی‌توانم آن‌ها را مرور کنم، چه رسد به این که به درستی تشخیص دهم که کدام را دوست دارم. چه خوب که الگوریتمی مرا می‌شناسد و می‌تواند متناسب با سلیقهٔ خاص من پیشنهادهای بدهد.

و این فقط یک آغاز است. امروزه در ایالات متحده اکثر مردم، در مقایسه با کتاب‌های چاپی، بیشتر از کتاب‌های دیجیتال استفاده می‌کنند. دستگاه‌هایی مثل آمازون کیندل می‌توانند، هنگامی که کاربران‌شان کتابی را می‌خوانند، برای‌شان اطلاعات جمع‌آوری کنند. کیندل شما مثلاً می‌تواند قید کند که شما چه بخش‌هایی از کتاب را سریع خوانده‌اید و چه بخش‌هایی را کند؛ در کدام صفحه توقف کردید تا استراحت کنید و روی کدام جمله بودید که کتاب را کنار گذاشتید و دیگر کتاب را باز نکردید (شاید بهتر باشد به نویسنده گفته شود که آن قسمت را بازنویسی کند). اگر کیندل مجهز به کارکرد بازشناسی چهره و سنسورهای بیومتریک می‌بود،

می‌توانست بداند که چه چیزی شما را می‌خنداند، غمگین می‌کند، و عصبانی می‌کند. بزودی، وقتی شما کتاب می‌خوانید، کتاب هم شما را می‌خواند. و آنجا که شما آنچه را که خوانده‌اید فراموش می‌کنید، آزمون هرگز چیزی را فراموش نخواهد کرد. چنین اطلاعاتی آزمون را قادر می‌سازد تا مناسب بودن یک کتاب برای شما را بهتر از هر زمان دیگری ارزیابی کند. این همچنین آزمون را قادر می‌کند تا پی ببرد که شما چه کسی هستید، و اینکه چطور می‌تواند شما را روشن و خاموش کند. [۳۵]

ما احتمالاً به نقطه‌ای خواهیم رسید که قطع رابطه با این شبکه همه‌چیزدان، حتی برای لحظه‌ای، برایمان ممکن نباشد. قطع رابطه به معنی مرگ خواهد بود. اگر امیدهای پزشکی متحقق شوند، انسان‌های آینده در بدن خود مجموعی از دستگاه‌های بیومتریک، ارگان‌های بیونیک و نانوربات قرار خواهند داد، تا بر سلامتی آن‌ها نظارت داشته باشند و در مقابل عفونت‌ها، بیماری‌ها و آسیب‌ها از آن‌ها محافظت کنند. اما این دستگاه‌ها بدون وقفه به اینترنت متصلند، هم به این دلیل که به آخرین اطلاعات پزشکی مجهز شوند، و هم از این رو که از افراد میزبان در مقابل آفت‌های فضای مجازی حفاظت شود. درست مثل کامپیوترها، دستگاه‌های تنظیم کننده ضربان قلب، سمعک‌ها و دستگاه‌های ایمنی نانوتک هم می‌توانند همواره دستخوش حمله‌ها، ترویان‌ها و کرم‌های ویروسی قرار گیرند. اگر به‌طور منظم برنامه‌های آنتی ویروس بدن تازه‌یابی نشوند، ممکن است روزی از خواب بیدار شویم و پی ببریم که میلیون‌ها نانوربات توسط هکرهای کره شمالی تحت کنترل درآمده‌اند.

بنابر این، فن آوری‌های نوین قرن بیست و یکم می‌توانند انقلاب انسان‌گرا را متوقف کنند، اقتدار انسان‌ها را از آن‌ها سلب کنند، و به جای آن الگوریتم‌های غیر انسانی را بر انسان‌ها حاکم گردانند. اگر شما از یک چنین جهت‌گیری در وحشت هستید، متخصصین کامپیوتر را به این دلیل سرزنش نکنید. این مسئولیت به عهده زیست‌شناسان است. اهمیت اساسی دارد تا بدانیم که تمامی این روند، بیش از آن که متأثر از علم کامپیوتر باشد، ملهم از بینش‌های زیست‌شناختی است. این علوم انسانی هستند که نتیجه‌گیری کردند که موجودات زنده الگوریتم هستند. اگر این طور نیست — اگر موجودات زنده اساساً متفاوت از الگوریتم‌ها عمل می‌کنند — پس کامپیوترها می‌توانند در عرصه‌های دیگر معجزه کنند، اما نخواهند توانست ما را درک کنند و زندگی ما را هدایت کنند و قطعاً قابلیت آمیختن با ما را نخواهند داشت. وقتی زیست‌شناسان نتیجه‌گیری کردند که موجودات زنده الگوریتم هستند، دیوار بین زنده و غیر زنده را از میان برداشتند، انقلاب کامپیوتری را از عرصه کاملاً مکانیکی به عرصه تحولات عظیم ناگهانی زیستی هدایت کردند و اقتدار را از افراد انسانی به شبکه الگوریتم‌ها منتقل کردند.

بعضی از مردم به‌واقع از چنین تحولی در وحشتند، اما میلیون‌ها نفر از مردم با اشتیاق از آن استقبال می‌کنند. بسیاری از ما هم اکنون فردیت و حریم خصوصی خود را از دست داده‌ایم و تمام فعالیت‌ها و امور زندگی خود را از طریق اینترنت به پیش می‌بریم و فقط چند دقیقه اختلال در اتصال اینترنتی می‌تواند ما را شدیداً عصبانی کند. انتقال اقتدار از انسان‌ها به الگوریتم‌ها اکنون در حال وقوع است و این به جای

این که به دنبال یک تصمیم مهم دولتی باشد، حاصل موج انتخاب‌های دنیوی ما است.

سرانجام این‌ها یک دولت پلیسی، همسان با روایت اورول نخواهد بود. ما، حتی وقتی در مقابل تهدیدات جدیدی قرار می‌گیریم، خود را همواره در مقابل دشمن قدیمی آماده می‌کنیم. پاسداران فردیت انسانی در مقابل استبداد جمع صف‌آرایی می‌کنند، غافل از این که فردیت انسانی هم اکنون از طرف دیگری تهدید می‌شود. فرد توسط برادر بزرگ سقوط خواهد کرد، بلکه از درون متلاشی خواهد شد. امروزه شرکت‌ها و دولت‌ها به فردیت من احترام می‌گذارند و قول می‌دهند تا، متناسب با نیازها و امیال خاص من، خدمات پزشکی، آموزشی و تسهیلات دوران فراغت را در اختیارم بگذارند. اما دولت‌ها و شرکت‌ها، برای وفا به وعده خود، ناگزیرند تا مرا به تکه‌های زیست‌شیمیایی کوچکتري تجزیه کنند، و هر جا که باشم، به کمک سنسورها بر آن‌ها نظارت داشته باشند و رمز کارکرد آن‌ها را توسط الگوریتم‌ها بکشایند و در این روند فردیت به یک تخیل دینی تنزل می‌یابد. شبکه‌ای از الگوریتم‌های زیست‌شیمیایی و الکتریکی یک واقعیت خواهد شد، بدون مرزهای روشن و بدون یک محور فردی.

افزایش نابرابری

تا اینجا ما دو مورد، از سه تهدید علیه لیبرالیسم را بررسی کرده‌ایم: اول، این که انسان‌ها به طور کامل در حال از دست دادن ارزش خود هستند؛ و دوم، انسان‌ها

کماکان به صورت جمعی ارزشمند خواهند بود، اما اقتدار فردی خود را از دست خواهند داد و به جای آن توسط الگوریتم‌های خارجی اداره خواهند شد. دستگاه هنوز برای تصنیف سمفونی‌ها، آموزش تاریخ و نوشتن کد کامپیوتری به انسان‌ها نیازمند است، اما دستگاه شما را از خودتان هم بهتر می‌شناسد و از این رو مهم‌ترین تصمیمات را برای‌تان خواهد گرفت، و شما هم به این دلیل کاملاً خوشنود خواهید شد. این، لزوماً دنیای بدی نخواهد بود؛ این یک دنیای پسالیبرالی خواهد بود.

تهدید سوم علیه لیبرالیسم این است که انسان‌های غیرقابل درکی به وجود خواهند آمد، که وجودشان کاملاً ضروری خواهد بود، اما آن‌ها یک گروه کوچک برگزیده ممتاز، مرکب از انسان‌های تحول یافته خواهند بود. این ابرانسان‌ها از قابلیت‌های استثنایی و خلاقیت بی‌مانند برخوردار خواهند بود، و این به آن‌ها امکان خواهد داد تا بسیاری از مهم‌ترین تصمیمات دنیا را اتخاذ کنند. علیرغم این که این ابرانسان‌ها خدماتی اساسی برای نظام انجام می‌دهند، اما نظام نمی‌تواند آن‌ها را درک و اداره کند. از طرف دیگر، اکثر انسان‌ها متحول نخواهند شد و در نتیجه به یک قشر پایین رتبه، تحت سیطره الگوریتم‌های کامپیوتری و ابرانسان‌های نوین نزول خواهند کرد.

تقسیم بشر بر پایه طبقات زیستی، بنیان‌های ایدئولوژی لیبرالی را در هم خواهد ریخت. لیبرالیسم می‌تواند با شکاف‌های اقتصادی - اجتماعی همزیستی داشته باشد. لیبرالیسم در واقع زمانی که آزادی را بر برابری ترجیح داد، چنین شکافی را تضمین کرد. اما فرض لیبرالیسم کماکان این است که همه انسان‌ها اقتدار و ارزش برابر دارند.

از چشم‌انداز لیبرالیسم کاملاً پذیرفته شده است که یک میلیارد در یک قصر باشکوه زندگی کند و یک کشاورز از فرط فقر در یک کلبهٔ پوشالی گذران کند. زیرا بر اساس لیبرالیسم، تجربیات منحصر به فرد یک کشاورز درست به اندازهٔ یک میلیارد ارزشمند است. و از این رو است که نویسندگان لیبرال رمان‌های بلند در بارهٔ تجربیات کشاورزان فقیر می‌نویسند و با این وجود میلیاردرها هم از خواندن آن لذت می‌برند. اگر شما فیلم بینوایان را در برادوی یا کاونت گاردن ببینید، درمی‌یابید که قیمت لژهای سینما صدها دلار است و ثروت مجموع تماشاگران شاید از میلیاردها درمی‌گذرد، اما با ژان والژان، که نوزده سال از عمرش را، به جرم دزدیدن یک تکه نان برای سیر کردن برادرزادهٔ قحطی کشیدهٔ خود، در زندان سپری کرد، همدردی می‌کنند.

همین منطق در روز انتخابات هم صدق می‌کند و رأی کشاورز فقیر دقیقاً به اندازهٔ یک میلیارد ارزش دارد. راه حل لیبرال برای نابرابری اجتماعی، به جای خلق یک تجربهٔ واحد برای همهٔ مردم، اعطای ارزش برابر به تجربیات انسانی متفاوت است. اما اگر ثروتمند و فقیر، نه فقط به واسطهٔ میزان دارایی خود، بلکه همچنین بر اساس شکاف زیستی واقعی‌شان، از هم فاصله بگیرند، این راه حل چه آینده‌ای خواهد داشت؟ آنجلینا جولی در مقالهٔ خود در نیویورک تایمز به مخارج بالای آزمایش ژنتیک اشاره کرد. مخارج آزمایش جولی در حال حاضر، بالغ بر سه هزار دلار می‌شود، و این هزینهٔ عمل جراحی سینهٔ او را در بر نمی‌گیرد. در جهان کنونی یک میلیارد نفر کمتر از یک دلار در روز درآمد دارند و درآمد یک و نیم میلیارد نفر دیگر بین یک تا دو

دلار در روز است. [۳۶] حتی حاصل کار مشقت‌بار این‌ها در تمام طول زندگی‌شان، پاسخ‌گوی مخارج آزمایش ژنتیک نخواهد بود. و شکاف اقتصادی در حال حاضر در حال افزایش است. هم اکنون دارایی شصت و دو نفر از ثروتمندترین افراد دنیا برابر است با دارایی ۳/۶ میلیارد نفر از مردم دنیا! با وجود این که جمعیت دنیا حدود ۷/۲ میلیارد نفر است، دارایی این شصت و دو نفر، با هم، به بیش از دارایی نیمی از کل مردم دنیا می‌رسد. [۳۷]

مخارج آزمایشات دی.ان.ا احتمالاً کاهش خواهد یافت، اما همواره روش‌های جدید گران‌قیمت عرضه می‌شود. پس در حالی که معالجات قدیمی به تدریج در دسترس توده‌ها قرار می‌گیرد، گروه‌های برتر جامعه همیشه چند گام جلوتر هستند. ثروتمندان در طول تاریخ از امتیازات سیاسی و اجتماعی بسیاری برخوردار بوده‌اند، اما هرگز تا کنون یک چنین شکاف زیستی عظیمی آن‌ها را از مردم فقیر جدا نکرده بود. اشراف دوران قرون وسطی مدعی بودند که خون غلیظ‌تری در رگ‌هایشان در جریان است و براهمین‌های هندو هم تأکید داشتند که خود آن‌ها ذاتاً از همهٔ مردم دیگر باهوش‌ترند. اما این فقط یک خیال‌بافی محض بود. ولی ما در آینده احتمالاً شاهد شکاف‌هایی واقعی در قابلیت‌های جسمی و شناختی خواهیم بود، که جامعه را به دو طبقهٔ تحول‌یافته و آن‌های دیگر تقسیم خواهد کرد.

وقتی محققین با این سناریو مواجه می‌شوند، پاسخ معمول آن‌ها این است که دستاوردهای پزشکی بسیاری در قرن بیستم، با ثروتمندان شروع شد، اما به مرور زمان تمام مردم را دربر گرفت و به جای اینکه شکاف اجتماعی را گسترش دهد، آن

را کم‌تر کرد. برای مثال، در ابتدا، این طبقات بالای جامعه در جوامع غرب بودند که از واکسن‌ها و آنتی‌بیوتیک‌ها بهره‌مند شدند، اما این دستاوردها امروزه جان انسان‌ها در تمام دنیا را نجات می‌دهند.

اما، به دو دلیل مهم، تکرار این روند در قرن بیست و یکم، شاید یک تفکر آرزومندانه باشد. اولاً، این که علم پزشکی هم اکنون یک انقلاب عظیم ادراکی را پشت سر می‌گذارد. هدف علم پزشکی قرن بیستم نابودی بیماری‌ها بود. هدف علم پزشکی در قرن بیست و یکم بهبودی فزاینده سلامتی است. نابودی امراض یک پروژه تساوی‌طلبانه بود، زیرا فرض بر این بود که، برای سلامتی جسمی و روحی، یک الگوی هنجاری واحد وجود دارد، که همه مردم باید از آن برخوردار شوند. اگر کسی در زیر این خط هنجاری قرار می‌گرفت، این وظیفهٔ دکتر بود تا مشکل او را حل کند و به او کمک کند تا «مثل همه بشود». اما، بر خلاف این، ارتقای سلامتی پروژهٔ گروه‌های بالادست جامعه است، زیرا اندیشهٔ یک الگوی واحد جهانی، که با همه سازگار باشد را رد می‌کند و به دنبال ممتاز کردن گروهی بر سایر مردم است. افرادی هستند که در جست‌وجوی حافظهٔ خارق‌العاده، هوش برتر و توانایی‌های جنسی درجه‌یک هستند. اگر اشکالی از این تحولات به قدری ارزان و همگانی شوند، که همه بتوانند از آن بهره‌مند شوند، آنگاه این سطح از تحول به سطح پایه تنزل خواهد یافت و فراگذشتن از آن، چالش نسل آینده خواهد شد.

ثانیاً، از آنجا که قرن بیستم عصر توده‌ها بود، علم پزشکی قرن بیستم به توده‌ها خدمت می‌کرد. در قرن بیستم ارتش‌ها به میلیون‌ها سرباز سالم و اقتصاد به میلیون‌ها

کارگر سالم احتیاج داشت. دولت‌ها در نتیجه خدمات درمانی عمومی برپا کردند تا سلامتی و توانایی عموم مردم را تضمین کنند. بزرگ‌ترین دستاوردهای پزشکی، بهداشت عمومی، بسیج‌های توده‌ای برای واکسیناسیون و غلبه بر بیماری‌های همه‌گیر بود. سرآمدان ژاپنی در سال ۱۹۱۴ علاقهٔ وافری به واکسینه کردن مردم فقیر و تأسیس بیمارستان‌ها و فاضل‌آب‌های عمومی در مناطق فقیرنشین داشتند، زیرا اگر می‌خواستند ژاپن به ملتی قدرتمند، با ارتشی قوی و اقتصادی نیرومند بدل شود، می‌بایست میلیون‌ها سرباز و کارگر سالم داشته باشند.

اما شاید عصر توده‌ها، و همراه با آن، عصر پزشکی توده‌ای سپری شده است. از آنجا که سربازان و کارگران انسانی جای خود را به الگوریتم‌ها می‌دهند، حداقل سرآمدانی وجود دارند که چنین نتیجه‌گیری می‌کنند که مزیتی در بهبود بخشیدن به شرایط زیستی و سلامتی توده‌ها و مردم فقیر بی‌مصرف نیست و تمرکز بر متحول کردن معدودی ابرانسان خارق‌العاده، اهمیت بسیار بیشتری دارد.

هم اکنون میزان مولید در کشورهایی که از نظر فن‌آوری پیشرفته هستند، مثل ژاپن و کرهٔ جنوبی در حال سقوط است، در حالی که تلاش‌های عظیمی برای پرورش و آموزش کودکانی که تعدادشان کمتر و کمتر می‌شود، صورت می‌گیرد و توقعات هم از آن‌ها بیشتر و بیشتر می‌شود. چطور کشورهای در حال توسعه، مثل هند، برزیل و نیجریه، امیدوارند بتوانند با ژاپن رقابت کنند؟ این کشورها را می‌توان به یک قطار دراز تشبیه کرد. سرآمدان در واگن درجهٔ یک نشسته و از خدمات درمانی، آموزش و سطح درآمدی هم‌تراز با اکثر کشورهای پیشرفتهٔ دنیا برخوردارند. اما صدها میلیون

شهروند معمولی که واگن‌های درجه سه را اشغال کرده‌اند، هنوز از بیماری‌های شایع، جهل و فقر رنج می‌برند. آیا سرآمدان جوامع هند، برزیل و نیجریه چه تصمیمی برای قرن آتی دارند؟ سرمایه‌گذاری روی حل مشکلات صدها میلیون مردم فقیر، یا متحول کردن چند میلیون ثروتمند؟ در تفاوت با قرن بیستم که سرآمدان جامعه نفعی در حل مشکلات مردم فقیر داشتند، زیرا آن مردم از نظر نظامی و اقتصادی دارای اهمیت بودند، مؤثرترین استراتژی (بی‌رحمانه) در قرن بیست و یکم، می‌تواند جدا کردن واگن‌های درجه سه از قطار در حال حرکت و سریع‌تر کردن سرعت آن به پیش باشد. برزیل برای رقابت با ژاپن، به جای میلیون‌ها کارگر معمولی سالم، نیاز بسیار بیشتری به معدودی ابرانسان تحول یافته خواهد داشت..

با ظهور ابرانسان‌هایی با قابلیت‌های استثنایی جسمی، عاطفی و فکری، چطور باورهای لیبرالی می‌توانند به بقای خود ادامه دهند؟ چه اتفاقی خواهد افتاد اگر معلوم شود که چنین ابرانسان‌هایی اساساً تجربیات متفاوتی از انسان خردمند معمولی دارند. چه اتفاقی خواهد افتاد اگر ابرانسان‌ها از خواندن رمان‌های مربوط به تجربیات پیش‌پا افتاده دزدهای انسانی دچار کسالت شوند و انسان‌های معمولی برنامه‌های تلویزیونی مربوط به ماجراهای عشقی ابرانسان‌ها را غیر قابل فهم تشخیص دهند؟

هدف پروژه بزرگ انسانی قرن بیستم، یعنی چیرگی بر قحطی، طاعون و جنگ، تضمین یک معیار جهانی برای رفاه، بهداشت و صلح — بدون استثناء — برای همه مردم بود. پروژه جدید قرن بیست و یکم دستیابی به زندگی جاوید، کامیابی و خداگونگی، و نیز امید خدمت به تمامی بشریت است. اما از آنجا که هدف این

پروژه‌ها، نه تحقق هنجارهای کنونی، بلکه فراتر رفتن از آن‌ها است، این می‌تواند منجر به آفرینش یک قشر جدید از ابرانسان شود که ریشه‌های لیبرال خود را رها می‌کند و با انسان‌های معمولی به همان گونه رفتار می‌کند که اروپایی‌های قرن نوزدهم با آفریقایی‌ها رفتار می‌کردند.

اگر کشفیات علمی و پیشرفت‌های فن‌آوری بشریت را به دو دسته، متشکل از توده‌های بی‌مصرف، از یک طرف، و یک قشر سرآمد کوچک از ابرانسان‌های تحول یافته، از طرف دیگر، تقسیم کند، یا اگر اقتدار به تمامی از انسان‌ها به الگوریتم‌های بسیار هوشمند منتقل شود، آنگاه لیبرالیسم سقوط خواهد کرد. سؤال این است که کدام ادیان یا ایدئولوژی‌های جدیدی خلاء ایجاد شده را پر خواهند کرد و تکامل بعدی فرزندان خداگونه ما را به جلو خواهند راند؟

۱۰

اقیانوس هشیاری

بعید به نظر می‌رسد که ادیان جدید از غارهای افغانستان یا از روی تشک‌های خاور میانه سر برآورند، بلکه از درون آزمایشگاه‌های تحقیقی ظهور می‌کنند. درست همان‌طور که سوسیالیسم جهان را با وعده رستگاری از طریق بخار و برق تسخیر کرد، ادیان فنی techno-religions دهه‌های اخیر هم می‌توانند بر دنیا با وعده رستگاری، از طریق الگوریتم‌ها و ژن‌ها چیره شوند.

علیرغم تمام صحبت‌هایی که در مورد ادیان بنیادگرا می‌شود، جالب‌ترین مکان در دنیا، از چشم‌انداز دینی، منطقه کمربندی کتاب مقدس نیست، بلکه سیلیکون والی است. آنجا مکانی است که فرزنانگان فنون پیشرفته برای ما ادیان جسورانه نوینی می‌آفرینند، که سر به سوی فن‌آوری بلند می‌کنند، نه خدای یگانه. آن‌ها وعده تمام پادشاه‌های قدیمی، یعنی خوشبختی، صلح، رفاه و زندگی جاوید را تکرار می‌کنند، اما

به کمک فن آوری و هم‌این‌جا بر روی زمین، نه بعد از مرگ، و نه توسط نیروهای ملکوتی.

این ادیان فنی جدید می‌توانند به دو گونه اصلی تقسیم شوند: انسان‌گرایی فنی techno-humanism و دین اطلاعات data religion. دین اطلاعات می‌گوید که انسان‌ها اکنون وظیفه کیهانی خود را به انجام رسانده‌اند و باید پرتو را بر روی انواع کاملاً جدیدی از موجودیت‌ها بتابانند. ما در فصل بعدی از آرزوها و کابوس‌های دین اطلاعات سخن خواهیم گفت. این فصل به آئین محافظه‌کار انسان‌گرایی فنی اختصاص می‌یابد، که کماکان انسان‌ها را در صدر آفرینش قرار می‌دهد و به بسیاری از ارزش‌های انسان‌گرایی سنتی وفادار است. انسان‌گرایی فنی معتقد است که آن انسان خردمندی که ما اکنون می‌شناسیم، دوره تاریخی خود را سپری کرده است و از این پس با آینده خوانایی نخواهد داشت، اما نتیجه می‌گیرد که ما به این دلیل باید برای خلق انسان خداگونه — نمونه انسانی بسیار برتر — از فن آوری استفاده کنیم. انسان خداگونه برخی از ویژگی‌های اساسی خود را حفظ خواهد کرد، اما همزمان از قابلیت‌های جسمی و مغزی تحول یافته‌ای بهره‌مند خواهد شد، تا بتواند در مقابل ظریف‌ترین و پیچیده‌ترین الگوریتم‌های فاقد هشیاری پابرجا باشد. با توجه به این‌که هوشمندی intelligence از هشیاری consciousness جدا می‌شود و هوش فاقد هشیاری non-conscious intelligence با سرعتی حیرت‌انگیز در حال تحول است، پس اگر انسان‌ها هم بخواهند در این میدان بازی حضور داشته باشند، باید فعالانه ذهن خود را متحول کنند.

هفتاد هزار سال پیش انقلاب شناختی ذهن انسان خردمند را دگرگون کرد و بدین گونه یک میمون ناچیز آفریقایی را به فرمان‌روای جهان بدل کرد. ذهن تحول‌یافته انسان خردمند ناگهان به قلمرو گسترده ذهن مشترک دست یافت، که او را قادر ساخت خدایان و شرکت‌ها را بیافریند، شهرها و امپراتوری‌ها بنا کند، نوشتار و پول را ابداع کند، و به مرور زمان اتم را بشکافد و به ماه سفر کند. تا جایی که می‌دانیم، این انقلاب مهم منجر به ایجاد تغییرات کوچکی در دی‌ان‌ای انسان خردمند شد و تغییرات کمی هم در مغز او پدید آورد. اگر این‌طور باشد، انسان‌گرایی فنی می‌گوید که شاید تغییرات اندک دیگری در ژنوم‌ها و در مغز ما کفایت کند تا بتوانیم انقلاب شناختی دومی هم برپا کنیم. بازسازی ذهنی در خلال اولین انقلاب شناختی، زمینه دسترسی انسان خردمند به قلمرو ذهن مشترک و فرمان‌روایی بر سیاره را فراهم آورد. یک انقلاب شناختی دوم می‌تواند به انسان خداگونه امکان دسترسی به قلمروهای غیر قابل تصور جدیدی را به‌وجود آورد و او را به مقام فرمان‌روایی کهکشان برساند.

این اندیشه یک نسخه تازه‌یابی شده رؤیاهای قدیمی انسان‌گرایی تکاملی است، که از یک قرن پیش نام آن را آفرینش ابرانسان‌ها نهاد. وقتی هیتلر و همسانان او تصمیم گرفتند تا ابرانسان‌ها را توسط تولیدمثل انتخابی و تصفیه‌های قومی به‌وجود آورند، انسان‌گرایی فنی امیدوار است تا با روش بسیار صلح‌آمیزتری، یعنی به کمک مهندسی ژنتیک، نانو تکنولوژی و ارتباط متقابل مغز - کامپیوتر، به آن نائل آیند.

شکاف در ذهن

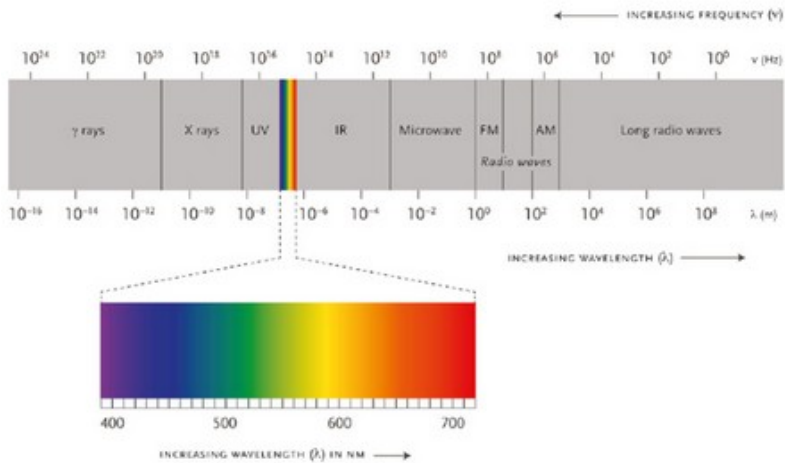
انسان‌گرایی فنی در پی متحول کردن ذهن انسان و دستیابی به تجربیات و آگاهی‌های ناشناخته است. اصلاح ذهن انسان کار بسیار پیچیده و خطرناکی است. همان‌طور که در فصل سوم دیدیم، ما به درستی ذهن را نمی‌شناسیم و نمی‌دانیم که ذهن چگونه به وجود آمد و کارکردهای آن چیست. ما با آزمایش و خطا یاد می‌گیریم که ذهن را مهندسی کنیم، اما بندرت پی‌آمدهای کامل چنین دستکاری‌هایی را می‌فهمیم. باز هم بدتر این است که وقتی شناختی از کارکردهای کامل ذهن نداریم، پس نخواهیم توانست اهداف ذهنی معینی برای خود تعیین کنیم.

ما به ساکنین یک جزیرهٔ منزوی شباهت داریم، که اخیراً اولین قایق را ساخته و قصد دارد، بدون نقشه و حتی بدون مقصدی، روانهٔ آب‌ها شود. ما در حقیقت در وضعیت باز هم بدتری هستیم. ساکنین جزیرهٔ فرضی ما حداقل می‌دانند که فقط یک فضای کوچک را در یک دریای اسرارآمیز اشغال کرده‌اند. ما قادر به درک این حقیقت نیستیم که در جزیرهٔ بسیار کوچکی از هشیاری زندگی می‌کنیم که در اقیانوس بیکرانی از یک قابلیت ذهنی ناشناخته قرار دارد.

درست همان‌طور که جریان نور و صدا بسیار وسیع‌تر از آن است که ما انسان‌ها بتوانیم ببینیم و بشنویم، ابعاد قابلیت ذهنی هم بسیار فراتر از آن است تا یک انسان معمولی بتواند از آن آگاه شود. ما قادریم طول موج نور را فقط در یک دامنهٔ بین ۴۰۰ تا ۷۰۰ نانومتر ببینیم. در ورای این دامنهٔ محدود بینایی انسانی، محدودهٔ وسیع غیر قابل تشخیص ماوراء قرمز، جریان ریز و جریان رادیویی است و در زیر محدودهٔ بینایی

انسان هم گستره‌ی تاریک ماوراء بنفش، پرتو ایکس و پرتوهای گاما وجود دارد. طیف موجود قابلیت ذهنی ما هم به همین شکل می‌تواند نامحدود باشد، اما علم فقط دو قسمت بسیار کوچک از آن را بررسی کرده است: قسمت غیر سالم یا ساب‌نورماتیو sub-normative و قسمت دیگری که ویرد WEIRD نام دارد.

انسان‌ها می‌توانند فقط یک محدوده‌ی بسیار کوچک از طیف الکترومغناطیسی را ببینند طیف نور در تمامیت خود، در حدود ۱۰ تریلیارد بار وسیع‌تر از پرتو قابل دید است. آیا طیف قابلیت ذهنی بشر می‌تواند به همین گستردگی باشد؟

طی بیش از یک قرن روانشناسان و زیست‌شناسان تحقیقات پیرامونه‌ای را بر روی افراد مبتلا به انواع اختلالات روانی و بیماری‌های مغزی به پیش می‌بردند. به دنبال این، ما امروز نقشه بسیار مفصلی (اگر نه کامل) از طیف مغزی ناسالم (ساب‌نورماتیو) در اختیار داریم. همزمان، محققین بر روی قابلیت ذهنی افرادی که سالم و نورماتیو قلمداد می‌شدند مطالعاتی انجام دادند. اکثر تحقیقات علمی در مورد مغز انسان و تجارب انسانی بر روی WEIRD، یعنی افراد ساکن جوامع ثروتمند، باسواد، صنعتی و دموکراتیک غربی صورت گرفته است. **Western, Educated, Industrialised, Rich and Democratic** این‌ها افرادی هستند که نمونه گویایی برای تمامی بشریت نیستند. مطالعه ذهن انسان تا کنون بر این فرض که انسان خردمند همان هامر سیمپسون است، بنا شده است.

در یک تحقیق پیشگامانه، در سال ۲۰۱۰، جوزف هنریش، استیون جی هاینه و آرا نورن‌زایان، مقالات علمی بین سال‌های ۲۰۰۳ و ۲۰۰۷، منتشر شده در مجلات علمی مربوط به شش عرصه مختلف روانشناسی را به‌طور منظم بررسی کردند. این تحقیق پی برد که اگر چه این مقالات اغلب ادعا می‌کردند که موضوع تحقیق‌شان ذهن انسان است، اما اکثر یافته‌ها منحصرأ به ویرد — یعنی ساکنین کشورهای صنعتی غرب — محدود بود. به عنوان مثال، در تحقیقی که در مجله شخصیت و روانشناسی اجتماعی منتشر شده بود — که بدون تردید مهم‌ترین مجله در عرصه روانشناسی اجتماعی بود — ۹۶ درصد از افراد مورد آزمایش، ساکنین کشورهای صنعتی غربی بودند و ۶۸ درصد آمریکایی بودند. علاوه بر این، ۶۷ درصد از موارد

آمریکایی و ۸۰ درصد از موارد غیر آمریکایی دانشجویان روانشناسی بودند! به عبارت دیگر، بیش از دو سوم افراد مورد تحقیق در مقالات منتشر شده، در این مجله معتبر، دانشجویان روانشناسی در دانشگاه‌های غربی بودند. هاینریش، هاینه و نورن‌زیان با حالتی نیمه شوخی، پیشنهاد کردند که بد نیست که این مجله اسم خود را به مجله شخصیت و روانشناسی اجتماعی دانشجویان روانشناسی آمریکا تغییر دهد. [۱]

این‌که دانشجویان روانشناسی در بسیاری از تحقیقات حضور پیدا می‌کنند، به این دلیل است که معلمین آن‌ها را مجبور به شرکت در آزمایشات می‌کنند. اگر من یک پروفیسور روانشناسی در هاروارد باشم، برایم بسیار آسانتر خواهد بود تا آزمایشات را، به جای این‌که بر روی ساکنین زاغه‌های خلاف‌کار نیویورک انجام دهم، دانشجویان خودم را داوطلب انجام چنین آزمایشاتی کنم، حال از گزینه سفر به نامیبیا و تحقیق بر روی شکارگر - خوارک‌جوی دشت‌های کالاهاری صرف نظر می‌کنیم. اما بسیار محتمل به نظر می‌رسد که زاغه‌نشینان نیویورک و شکارگر - خوارک‌جوه‌های کالاهاری دارای آن‌چنان قابلیت ذهنی باشند که ما هیچ‌گاه نتوانیم با مراجعه به حاصل آزمایشات دانشجویان روانشناسی هاروارد و پرسشنامه‌های طولانی و پرتونگاری اف.ام.آر.آی از دانشجویان، به آن پی ببریم.

حتی اگر به تمام دنیا سفر کنیم و در باره تک تک جوامع تحقیق کنیم، باز حاصل کار ما فقط جزئی از طیف ذهنی انسان خردمند را نشان خواهد داد. امروزه تمام انسان‌ها با مدرنیته مرتبطند و همه ما اعضای یک دهکده جهانی واحد هستیم. اگرچه تعداد شکارگر - خوارک‌جوی کالاهاری کمتر از دانشجویان روانشناسی هاروارد

نوبین است، اما آن‌ها موجوداتی در یک محفظه بسته، از یک گذشته دور نیستند. آن‌ها از مبلغین مسیحی، بازرگانان اروپایی، اکو - توریست‌های مرفه و مردم‌شناسان کنجکاو تأثیر گرفته‌اند (یک شوخی در دشت‌های کالاهاری رواج دارد که می‌گوید، یک گروه معمولی شکارگر - خوراک‌جو متشکل است از بیست شکارگر، بیست خوراک‌جو و پنجاه نفر محقق مردم‌شناس).

سیاره، قبل از ظهور دهکده جهانی کنونی، کهکشانی بود از فرهنگ‌های منزوی انسانی، که می‌توانستند منشأ آن قابلیت ذهنی باشند، که اکنون نابود شده است. واقعیت‌های گوناگون اقتصادی - اجتماعی و عادت‌های روزمره، قابلیت‌های آگاهی گوناگونی را پروراند. چه کسی می‌توانست ذهن شکارگران ماموت دوران سنگی، کشاورزان دوران نوسنگی یا سامورایی‌های کاماکورا را اندازه‌گیری کند؟ به علاوه، بسیاری از فرهنگ‌های پیشانیون به وجود قابلیت‌های هشیاری برتر باور داشتند، که انسان‌ها می‌توانستند از طریق مراقبه، داروها یا تشریفات دینی به آن‌ها دسترسی داشته باشند. شامان‌ها راهبه‌ها و مرتاضان به‌طور منظم در اسرار قلمرو ذهن می‌کاویدند و از آن‌جا با داستان‌های شگفت‌انگیز باز می‌گشتند. آن‌ها از قابلیت‌های ناآشنای آرامش اعلی و حساسیت‌های خالص و بی‌مانند، از بسط ذهن تا ابدیت یا حل شدن در خلاء سخن می‌گفتند.

انقلاب انسان‌گرا باعث شد تا فرهنگ غربی دست از اعتقاد و ابراز علاقه به قابلیت‌های ذهن برتر بردارد و تجارب دنیوی شهروند معمولی را تقدیس کند. از این رو فرهنگ غربی نوبین به خاطر فقدان یک طبقه خاص از مردمی که در جست‌وجوی

تجربه قابلیت‌های ذهنی خارق‌العاده هستند، منحصر به فرد است. این فرهنگ معتقد است که هر کسی که در این مسیر تلاش می‌کند، تحت تأثیر مواد مخدر است، یا بیمار روانی و یا شیاد است. در نتیجه، اگرچه ما به یک نقشه مفصل از چشم‌انداز ذهنی دانشجویان روانشناسی هاروارد دسترسی داریم، اما در باره چشم‌انداز ذهنی شامان‌های بومی آمریکایی، راهبه‌های بودیست یا عارفان سوفی زیاد نمی‌دانیم. [۲]

و این فقط ذهن انسان خردمند است. هفتاد هزار سال پیش ما این سیاره را با آموزه‌های نئاندرتال خود شریک بودیم. آن‌ها کشتی‌های فضایی، هرم‌ها و امپراتوری‌ها ساختند و قابلیت‌های مغزی بسیار متفاوتی از ما داشتند و فاقد بسیاری از استعداد‌های ما بودند. اما با این وجود حجم مغزی آن‌ها بزرگ‌تر از مغز ما انسان‌های خردمند بود. آن‌ها دقیقاً با این همه نورون مغزی چه می‌کردند؟ ما مطلقاً هیچ اطلاعی نداریم. اما آن‌ها می‌توانستند قابلیت‌های ذهنی بسیاری داشته باشند که هیچ انسان خردمندی آن‌ها را تجربه نکرده است.

حتی اگر ما تمام گونه‌های انسانی، که تا کنون وجود داشته، را به حساب آوریم، باز تمام این‌ها نمی‌توانند از طیف قابلیت‌های ذهنی موجود فراتر روند. حیوانات دیگر احتمالاً تجربیاتی دارند که ما انسان‌ها حتی نمی‌توانیم آن‌ها را تصور کنیم. به عنوان مثال، خفاش‌ها دنیا را از طریق انعکاس صدا تجربه می‌کنند. آن‌ها جریان صدایی بسیار سریعی را با فرکانس بالا می‌فرستند، که در ورای دامنه شنوایی انسان است. سپس انعکاس صدای فرستاده شده را بازبایی و تعبیر می‌کنند و با آن تصویری از جهان می‌گیرند. این تصویر به‌قدری مفصل و دقیق است که خفاش‌ها می‌توانند به

سرعت بین درخت‌ها و بناها پرواز کنند، پروانه و حشره شکار کنند و هر لحظه از جغدها و دیگر جانواران درنده بگریزند.

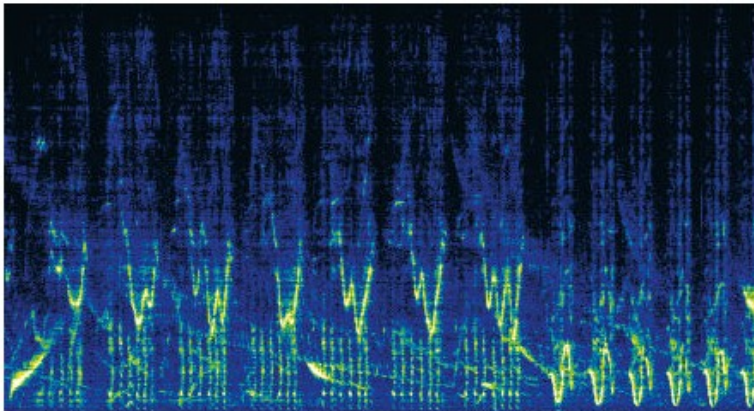
خفاش‌ها در جهان انعکاس صداها زندگی می‌کنند. درست همان‌طور که هر چیزی در دنیای انسانی شکل و رنگ خاصی دارد، در دنیای خفاش‌ها هم هر چیزی یک الگوی صدایی دارد. یک خفاش می‌تواند تفاوت بین گونه‌های پروانه خوش‌مزه و سمی را، با انعکاس صدایی که از بال‌های ظریف‌شان دریافت می‌کند تشخیص دهد. گونه‌هایی از پروانه‌های خوراکی وجود دارند، که برای حفاظت از خود، یک الگوی صدایی، شبیه به انعکاس صدایی گونه‌های پروانه‌های سمی ایجاد می‌کنند. پروانه‌های دیگری هم وجود دارند که حتی یک قابلیت باز هم شگفت‌انگیزتری را در خود به وجود آورده‌اند، که جریان فرستاده شده توسط رادارهای خفاش را منحرف می‌کنند، به‌طوری که می‌توانند مثل بمبافکن‌های مخفی به اطراف پرواز کنند، بدون آن که خفاش از حضورشان مطلع باشد. دنیای انعکاس صدا به اندازه دنیای مأموس سمعی و بصری ما پیچیده و متلاطم است، اما ما در آن باره کاملاً ناآگاه هستیم.

یکی از مهم‌ترین مقالات در باره فلسفه ذهن «خفاش بودن شبیه به چیست؟» نام دارد. [۳] در این مقاله، منتشر شده در سال ۱۹۷۴، توماس ناجل فیلسوف اشاره می‌کند که ذهن انسان خردمند نمی‌تواند دنیای ذهنی یک خفاش را درک کند. ما می‌توانیم هر الگوریتمی که بخواهیم، در باره بدن خفاش، دستگاه انعکاس صدای خفاش، و در باره نورون‌های خفاش بنویسیم، اما نمی‌توانیم بگوییم که خفاش بودن

چه احساسی دارد. آیا وقتی خفاش بال زدن یک پروانه را ردیابی می‌کند، چه احساسی دارد؟ آیا شبیه به دیدن آن است، یا چیزی کاملاً متفاوت از آن است؟ توضیح یک خفاش برای انسان، از این که ردیابی صدایی یک پروانه چه احساسی دارد، می‌تواند به اندازه توضیح یک انسان برای یک موش کور، که دیدن نقاشی کاراواگیو چه احساسی دارد، بی‌معنا باشد. ممکن است احساسات خفاش نیز عمیقاً متأثر از حواس مرکزی انعکاسی آن باشد. برای انسان خردمند عشق قرمز است، حسادت سبز است و افسردگی آبی است. چه کسی می‌داند که رنگ انعکاسی عشق یک خفاش ماده به کودکانش، یا احساسات یک خفاش نر نسبت به رقیبانش، چیست؟

خفاش‌ها طبعاً خاص نیستند. آن‌ها فقط یکی از نمونه‌های بی‌شمار ممکن هستند. همان‌طور که انسان خردمند نمی‌تواند خفاش بودن را درک کند، همان مشکل را خواهد داشت تا احساس نهنگ بودن، یا ببر بودن یا مرغ ماهی‌خوار بودن را بفهمد. خفاش‌ها هم قطعاً حس می‌کنند. اما ما نمی‌دانیم چطور. نهنگ‌ها و انسان‌ها عواطف را در بخشی از مغز به نام نظام لیمبیک limbic system پردازش می‌کنند، اما نظام لیمبیک نهنگ دارای یک قسمت اضافی است که ساختار لیمبیک انسانی به‌طور کامل فاقد آن است. آیا می‌تواند این‌طور باشد که آن قسمت نهنگ‌ها را قادر می‌سازد تا عواطف پیچیده و بسیار عمیقی را تجربه کنند، که برای ما ناشناخته است؟ نهنگ‌ها می‌توانند قابلیت تجربه و لمس موسیقایی شگفت‌انگیزی داشته باشند، که برای باخ و موتسارت غیر قابل درک است. نهنگ‌ها می‌توانند صدای یکدیگر را از فاصله صد‌ها

کیلومتری بشنوند و هر نهنگی دارای مجموعی از «آواهای» ویژه‌ای است که ساعت‌ها تداوم دارند و از الگوهای بسیار پیچیده‌ای پیروی می‌کنند. یک نهنگ در هر زمانی اجرای جدیدی تصنیف می‌کند، که نهنگ‌های سراسر اقیانوس درک می‌کنند. محققین به‌طور منظم این اجراها را ضبط می‌کنند و به کمک کامپیوترها بررسی می‌کنند، اما آیا هر انسانی می‌تواند این تجارب موسیقایی را درک کند و تفاوت میان یک نهنگ بتهوون و یک نهنگ جاستین بی‌بر را توضیح دهد؟ [۴]

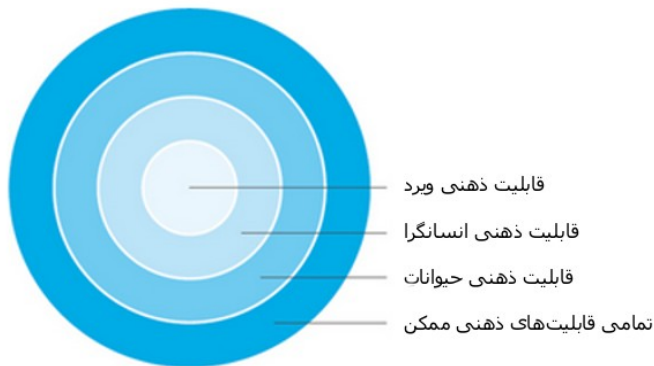

یک طیف‌نگار از آواز یک نهنگ باوهد. چطور یک نهنگ این آواز را تجربه و احساس می‌کند؟ اجرای وایاجر Voyager حاوی آواز یک نهنگ و قطعهٔ بتهوون و چاک بری است. فقط امیدواریم که کار خوبی باشد

هیچ‌کدام از این‌ها ما را غافلگیر نخواهد کرد. انسان خردمند به این دلیل بر دنیا حکومت نمی‌کند که احساسات عمیق‌تری دارد یا این که حس موسیقایی پیچیده‌تری

از حیوانات دیگر دارد. بنابر این ممکن است که ما، حداقل در برخی از عرصه‌های عاطفی و تجربی، از نهنگ‌ها، خفاش‌ها، ببراها و مرغ‌های ماهی‌خوار پست‌تر باشیم. در ورای طیف ذهنی انسان‌ها، خفاش‌ها، نهنگ‌ها و تمام حیوانات، می‌تواند قاره‌های گسترده‌تر و ناشناخته‌تری نهفته، و در انتظار باشند. به احتمال قریب به یقین، مجموع بی‌انتهایی از قابلیت‌های ذهنی وجود دارند که هیچ انسان خردمند، خفاش یا دایناسوری، طی ۴ میلیارد سال تکامل روی زمین تجربه نکرده است، زیرا آن‌ها فاقد قابلیت‌های ضروری بوده‌اند. اما شاید در آینده داروهای قوی، مهندسی ژنتیک، کلاه‌خودهای الکترونیک و ارتباطات مستقیم میان مغز و کامپیوتر، راه‌هایی به این مکان‌ها بگشایند. درست همان‌طور که کریستف کلمب و ماگه‌لان به آنسوی افق‌ها سفر کردند تا جزایر جدید و قاره‌های ناشناخته‌ای را کشف کنند، شاید ما هم روزی به فراسوی مغز راه سپاریم.

طیف هشیاری

بوی ترس را حس می‌کنم

تا زمانی که دکترها، مهندسیین و مشتریان بر از بین بردن بیماری‌ها و لذت بردن از زندگی در جوامع صنعتی غرب تمرکز داشتند، شاید مطالعهٔ قابلیت‌های ذهنی بیماران و اذهان مردم جوامع صنعتی غرب کفایت می‌کرد. حتی اگر روانشناسی نورماتیو اغلب متهم می‌شد که هر گونه انحراف از هنجار عمومی را یک اختلال می‌انگارد که باید درمان شود، اما طی قرن اخیر زندگی مرفهی را برای انسان‌های بی‌شماری تدارک دیده و زندگی و سلامتی میلیون‌ها نفر را تضمین کرده است.

اما ما در ابتدای هزارهٔ سوم با چالشی کاملاً متفاوت روبه‌رو هستیم: انسان‌گرایی لیبرال اکنون جای خود را به انسان‌گرایی فنی می‌دهد و علم پزشکی، به جای مبارزه با بیماری‌ها، به‌طور فزاینده‌ای بر روی متحول کردن انسان‌های سالم تمرکز می‌کند. دکترها، مهندسیین و مشتریان دیگر فقط به برطرف کردن مشکلات ذهن بسنده نمی‌کنند و درصدد متحول کردن آن هستند. ما به دنبال کسب قابلیت‌های فنی هستیم تا به خلق قابلیت‌های جدید هشیاری بپردازیم، ما فاقد نقشه‌ای برای این عرصه‌های جدید بالقوه هستیم. از آنجا که ما عمدتاً فقط با طیف ذهنی سالم و ناسالم مردم کشورهای صنعتی آشنایی داریم، حتی نمی‌دانیم به کجا رهسپاریم.

پس غافلگیر کننده نیست که روانشناسی مثبت‌گرا به مرسوم‌ترین رشتهٔ تابع این علم بدل شده است. در دههٔ ۱۹۹۰، متخصصین برجسته‌ای مثل مارتین سلیگمان، اد دینر و میهالی سیک‌سنت‌مالی استدلال می‌کردند که روانشناسی باید، نه فقط به مطالعهٔ بیماری‌های روانی، بلکه همچنین به توانایی‌های روانی هم بپردازد. چطور

می‌توانیم نقشه مفصلی از روان بیمار داشته باشیم، اما هیچ نقشه علمی از روان سالم نداشته باشیم؟ روانشناسی مثبت‌گرا، طی دو دهه اخیر، در مطالعه قابلیت ذهنی برتر، دو گام مهم اولیه را برداشته است، اما ذهن برتر هم‌اکنون زمینه بکری برای علم است. ما باید تحت چنین شرایطی بدون نقشه به جلو یورش ببریم، و تمرکز خود را به متحول کردن قابلیت‌های ذهنی مورد نیاز نظام‌های اقتصادی و سیاسی کنونی معطوف کنیم و از قابلیت‌های دیگر صرف نظر کنیم و حتی آن‌ها را در خود مضمحل کنیم. این طبعاً پدیده کاملاً جدیدی نیست. نظام، طی هزاران سال، بر اساس نیازهای خود مکرراً به اذهان شکل داده است. انسان خردمند در ابتدا در روابط تنگاتنگ گروهی شکوفا شد و استعدادهای ذهنی‌اش طوری شکل نگرفته بود تا همچون چرخ‌دنده‌های یک دستگاه عظیم عمل کند. اما نظام با ظهور شهرها، پادشاهی‌ها و امپراتوری‌ها توانایی‌های لازم برای همکاری در ابعاد گسترده را پرورش داد، و دیگر استعدادها و مهارت‌ها را در خود از بین برد.

برای مثال، انسان‌های کهن شاید به‌طور گسترده‌ای از حس بویایی خود استفاده می‌کردند. شکارگر - خوارک‌جوها قادر بودند به کمک حس بویایی تفاوت گونه‌های حیوانی مختلف، انسان‌های مختلف و حتی عواطف مختلف را از دور تشخیص دهند. مثلاً ترس بوی متفاوتی از شجاعت دارد. بسته به این‌که انسانی می‌ترسد یا سرشار از شجاعت است، ترشحات شیمیایی متفاوتی از خود متصاعد می‌کند. اگر شما در میان یک گروه انسانی کهن می‌نشستید و در باره راه‌اندازی جنگی علیه قبیله همسایه صحبت می‌کردید، می‌توانستید به معنای واقعی کلمه نظر عمومی را بو بکشید.

وقتی انسان خردمند خود را در گروه‌های گسترده سازمان‌دهی کرد، بینی اهمیت خود را از دست داد، زیرا از بینی فقط در روابط محدود فردی استفاده می‌شد. به‌طور مثال، شما نمی‌توانید بوی ترس آمریکا از چین را حس کنید. در نتیجه، نیروی بویایی انسانی مورد غفلت قرار گرفت. شاید آن مناطق مغزی که ده‌ها هزار سال پیش بوها را هدایت می‌کرد، در وظایف فوری‌تری، مثل خواندن، حساب کردن و استدلال‌های انتزاعی، به کار گرفته شدند. نظام ترجیح می‌دهد که به جای اینکه نورون‌های ما همسایگان ما را بو کنند، معادلات متغیر را حل کنند. [۵]

همین امر در مورد حواس دیگر و توانایی پنهان ما در توجه نشان دادن به احساسات مان هم اتفاق افتاد. خوراک‌جوه‌های کهن همواره هشیار و محتاط بودند. وقتی برای پیدا کردن قارچ به جنگل می‌رفتند، باد را به دقت بو می‌کشیدند و به دقت به زمین نگاه می‌کردند. وقتی قارچی می‌یافتند، آن را با نهایت احتیاط می‌خوردند و به هر تفاوت جزئی بین بوها، که می‌توانست قارچ خوراکی را از سمّی متمایز کند، توجه نشان می‌دادند. شهروندان جوامع رفاهی امروزی نیاز به چنین تیزبینی‌هایی ندارند. ما می‌توانیم به سوپرمارکت برویم و از میان هزاران اقلام مختلف، تحت نظارت مراجع بهزیستی، انتخاب کنیم. اما صرف نظر از این‌که چه چیزی را انتخاب کنیم — پیتزای ایتالیایی یا رشته‌فرنگی تایلندی — احتمالاً آن را با عجله، در مقابل تلویزیون می‌خوریم و توجهی به طعم آن نداریم (به این دلیل است که تولید کنندگان غذا همواره بوهای هیجان‌انگیز جدیدی را ابداع می‌کنند، تا شاید بتواند از پرده بی‌تفاوتی ما عبور کند). به همین شکل، وقتی به تعطیلات می‌رویم، می‌توانیم مقصدمان را از

میان هزاران مکان شگفت‌انگیز انتخاب کنیم. اما هر کجا که برویم، احتمالاً، به جای این‌که مکان‌ها را ببینیم، با تلفن هوشمند خود بازی می‌کنیم. ما در مقایسه با گذشته گزینه‌های بیشتری داریم، اما صرف نظر از انتخابی که می‌کنیم، توانایی خود برای توجه به این گزینه‌ها از دست داده‌ایم. [۶]

ما علاوه بر بویایی و توجه نشان دادن توانایی خود برای رؤیابافی را هم از دست داده‌ایم. بسیاری از فرهنگ‌ها بر این باور بودند که آنچه که در رؤیاهایشان می‌بینند و انجام می‌دهند، کم‌اهمیت‌تر از آنچه که در بیداری می‌بینند و انجام می‌دهند نیست، از این‌رو این مردم به‌طور فعال توانایی خود را در رؤیابافی، یادآوری رؤیاهای و حتی کنترل فعالیت‌هایشان در دنیای رؤیاهای ارتقاء می‌دادند، که «رؤیابافی شفاف» lucid dreaming نامیده می‌شود. متخصصین رؤیابافی شفاف می‌توانستند آزادانه در دنیای رؤیاهای به حرکت درآیند و ادعا کنند که می‌توانند حتی به سطوح بالاتر هستی سفر کنند یا با سیاحان دنیاهای دیگر ملاقات کنند. اما دنیای نوین رؤیاهای را، در بهترین حالت تحت عنوان پیام‌های ناخودآگاه، و در بدترین حالت به عنوان فضولات ذهنی، نفی می‌کنند. در نتیجه، رؤیاهای جایگاه بسیار کمتری در زندگی ما دارند و افراد کمی هستند که فعالانه مهارت‌های رؤیابافی را در خود پرورش می‌دهند و افرادی هم هستند که ادعا می‌کنند که رؤیایی ندارند یا این‌که چیزی از رؤیایشان را به یاد نمی‌آورند. [۷]

آیا افول توانایی ما در حس بویایی، دقت و توجه و رؤیابافی، زندگی ما را نامرغوب‌تر و کسالت‌آورتر می‌کند؟ شاید این‌طور باشد. اما اگر چنین باشد، برای نظام

اقتصادی و سیاسی مفید است. مهارت‌های ریاضی برای اقتصاد مهم‌تر از بوئیدن گل‌ها و رؤیابافی در مورد پریان است. به دلیل مشابهی، ممکن است تحولات آتی ذهن انسان بازتاب نیازهای سیاسی و تحمیل‌های بازار باشد.

برای مثال، هدف استفاده از «کلاه‌خود دقت» ارتش آمریکا، کمک به افراد برای تمرکز بر روی وظایف مشخص و بالا بردن سرعت روند تصمیم‌گیری آن‌ها است. اما این ممکن است حس دلسوزی و همدردی و نیز توانایی تحمل دوگانگی و درگیری‌های درونی در استفاده‌کنندگان را کاهش دهد. روانشناسان انسان‌گرا خاطرنشان ساخته‌اند که افرادی که در پریشانی به سر می‌برند اغلب خواهان راه‌حل‌های سریع نیستند، آن‌ها کسی را می‌خواهند که به آن‌ها گوش کند و با آن‌ها همدردی کند و ترس‌ها و اشتباهات‌شان را درک کند. فرض کنید که شما در محل کار خود با بحرانی روبه‌رو هستید، زیرا رئیس جدید شما از نظرات شما استقبال نمی‌کند و بر روش‌های خود پافشاری می‌کند. پس از گذران یک روز دشوار، با دوست خود تماس می‌گیرید. اما دوست شما فرصت و توان زیادی برای شما ندارد و حرف شما را قطع می‌کند و سعی می‌کند مشکل شما را حل کند: «بسیار خوب، می‌فهمم. خب، تو در حقیقت این‌جا دو راه داری. این‌که از کارت استعفا بدهی یا این‌که به کارت ادامه بدهی و همان کاری را که رئیس از تو می‌خواهد انجام بدهی. اما اگر من به جای تو بودم، استعفا می‌دادم.» این به شما کمکی نمی‌کند. یک دوست واقعی شکیبایی دارد و سعی نمی‌کند راه‌حل‌های سریع جلوی پای شما بگذارد. او به

شکوه‌های شما گوش می‌کند و به تمام عواطف متناقض و دلواپسی‌های جانکاه شما وقت و جای کافی می‌دهد تا بتوانید آن‌ها را بازگو کنید.

کلاه خود دقت تا حدودی مثل دوست ناشکیبا عمل می‌کند. طبعاً گاهی — مثلاً در میدان مبارزه — فرد به تصمیمات قاطع و سریعی احتیاج دارد. اما در زندگی چیزهای بیشتری وجود دارند. اگر ما از کلاه خود دقت به مرور در شرایط بیشتر و بیشتری استفاده کنیم، آنگاه توان تحمل شرایط سردرگم‌کننده و دوگانه و روبه‌رو شدن با دوراهی‌ها را از دست خواهیم داد، همان‌طور که توان بویایی، رؤیابافی و دقت را از دست داده‌ایم. نظام ما را به آن جهت سوق می‌دهد، زیرا معمولاً برای تصمیمات مان به ما پاداش می‌دهد، نه برای تردیدها مان. اما یک زندگی که محدود به تصمیمات قاطع و راه‌حل‌های سریع باشد، می‌تواند کم عمق‌تر و بی‌محتواتر از یک زندگی توأم با تردیدها و تضادها باشد.

مهندسی کردن ذهن، با توجه به ناآگاهی ما از ابعاد واقعی طیف ذهن و بی‌توجهی دولت‌ها، ارتش‌ها و شرکت‌ها ما را با مشکل مواجه خواهد کرد. ممکن است بتوانیم جسم و مغز خود را متحول کنیم، اما در این راه عقل و خرد خود را از دست خواهیم داد. حقیقت این است که ممکن است که فرجام انسان‌گرایی فنی عملاً بلکه به تنزل انسان‌ها بینجامد. نظام ممکن است انسان‌های تنزل یافته را ترجیح دهد، نه به دلیل مهارت‌های فوق بشری‌شان، بلکه از این‌رو که ممکن است آن‌ها فاقد نوعی کیفیت انسانی مختل‌کننده باشند، که می‌تواند نظام را کند و مختل کند. به‌طوری که هر کشاورزی می‌داند، معمولاً باهوش‌ترین بز گله است که منشأ بزرگ‌ترین

اختلالات می‌شود، و به این دلیل است که انقلاب کشاورزی اقدام به تنزل قابلیت‌های ذهنی حیوانات کرد. انقلاب شناختی دومی که انسان‌گرایان فنی در رؤیاهایشان می‌پروراند، می‌تواند همین سرانجام را برای ما به ارمغان آورد.

میخی که هستی به آن آویزان است

انسان‌گرایی فنی با یک تهدید مهلک دیگر روبه‌رو است. انسان‌گرایی فنی، مثل سایر فرقه‌های انسان‌گرا، ارادهٔ انسانی را تقدیس می‌کند، و آن را میخی می‌انگارد که تمامی هستی بر آن آویزان است. انسان‌گرایی فنی توقع دارد که این تمایلات ما باشند که برای گسترش قابلیت‌های ذهنی و شکل‌دهی به ذهن‌های آینده تصمیم بگیرند. اما چه اتفاقی خواهد افتاد اگر پیشرفت فنی امکان تغییر و مهندسی امیال ما را هم بیابد؟

انسان‌گرایی همواره تأکید داشت که شناخت ارادهٔ حقیقی کار آسانی نیست. وقتی سعی می‌کنیم به خود گوش فرا دهیم، اغلب در جنجالی از صداهای متناقض غرق می‌شویم. ما در حقیقت گاهی نمی‌خواهیم صدای حقیقی خود را بشنویم، زیرا اسرار ناخواسته‌ای را برای‌مان افشاء می‌کند و شروط ناخواسته‌ای بر ما تحمیل می‌کند. افراد زیادی هستند که از کاوش عمیق درونی خود اجتناب می‌کنند. یک وکیل موفق، که در تکاپوی دائم است، ممکن است آن ندای درونی که به او می‌گوید «استراحتی به خودت بده و یک بچه به دنیا بیار» را در خود خاموش کند. یک زن که در دام یک زناشویی ناخواسته گرفتار است، در هراس از دست دادن امنیتی است که

آن رابطه به او می‌دهد. یک سرباز از احساس گناه و کابوس‌هایی که جنایت‌هایش در او ایجاد کرده، رنج می‌برد. یک مرد جوان، که در مورد جنسیت خود دچار ابهام است، از سیاست «سؤال نکن، چیزی هم نگو» پیروی می‌کند. انسان‌گرایی فکر نمی‌کند که تمام این معضلات یک راه حل واحد داشته باشند، اما توقع دارد که شجاعت به خرج دهیم و به ندهای درونی خود گوش کنیم - حتی اگر ما را افشاء می‌کنند و به وحشت می‌اندازند - و سعی کنیم علیرغم دشواری‌ها از راه‌گشایی‌های این ندها پیروی کنیم.

پیشرفت فنی دستور کار بسیار متفاوتی دارد و از ما نمی‌خواهد تا به ندای درونی‌مان گوش کنیم، بلکه می‌خواهد تا آن را کنترل کنیم. آنگاه که بتوانیم نظام زیست‌شیمیایی مولد تمامی این ندها را درک کنیم، می‌توانیم صدای یکی را زیاد، و صدای دیگری را کم کنیم و زندگی را بسیار آسان‌تر و راحت‌تر کنیم. ما قرص ریتالین را به وکیل پریشان می‌دهیم، پروزاک را به سرباز گناه‌کار می‌دهیم و سیپرالکس را هم به همسر ناکام می‌دهیم. و این تنها یک آغاز است.

انسان‌گرایان اغلب از این رویکرد به وحشت می‌افتند، اما بهتر است تا راجع به آن قضاوت عجولانه نکنیم. توصیه‌ی انسان‌گرا، که می‌گوید، به خودت گوش کن، تاکنون زندگی بسیاری را تباه کرده است، در حالی که میزان مناسبی از داروهای شیمیایی بهبودی میلیون‌ها انسان و روابط مشترک را تضمین کرده است. بعضی از مردم، برای گوش کردن به ندای درونی خود، ابتدا باید پیچ تنظیم فریادها و صداهای ناخوشایند را کم کنند. بر اساس روان‌پزشکی نوین، بسیاری از «ندهای درونی» و «آرزوهای

حقیقی» تنها حاصل بیماری‌های عصبی و عدم توازن در زیست‌شیمیایی درونی است. افرادی که از افسردگی بالینی رنج می‌برند، مداوماً بین مشاغل و روابط در نوسانند، زیرا نوعی اختلال زیست‌شیمیایی آن‌ها را وامی‌دارد تا هر چیزی را با عینک تار ببینند. به جای گوش کردن به چنین ندای درونی تخریبی، بهتر است تا آن را خاموش کنیم. وقتی سلی‌آده از کلاه‌خود دقت استفاده کرد، تا صداهای درونی ذهنش را خاموش کند، نه تنها به تیرانداز متخصصی بدل شد، بلکه همچنین احساس بهتری در مورد خود پیدا کرد.

شاید شما، شخصاً نظرات متفاوت زیادی در باره این مسائل داشته باشید. اما از چشم‌انداز تاریخی روشن است که اتفاق مهمی در حال وقوع است. فرمان اول انسان‌گرا – به خودت گوش کن! – دیگر بدیهی نیست. وقتی ما می‌آموزیم تا ندای درونی خود را کم و زیاد کنیم، از باور خود در مورد ذات حقیقی دست برمی‌داریم، زیرا دیگر مشخص نیست که دست چه کسی روی پیچ تنظیم صدا است. خاموش کردن صداهای مزاحم در درون ذهن شما فکر بسیار خوبی به نظر می‌رسد، به فرض این‌که شما را قادر سازد تا بالاخره ندای حقیقی درونی خود را در اعماق وجودتان بشنوید. اما اگر خویشتن حقیقی‌ای وجود نداشته باشد، چطور می‌توانید تعیین کنید که کدام صدا را باید خاموش کنید و کدام را تقویت کنید؟

اجازه دهید تا برای روشن‌تر شدن بحث این‌طور جمع‌بندی کنیم که محققین مغز ظرف چند دههٔ آتی، به ما راه کنترل دقیق و آسان بسیاری از صداهای درونی را خواهند داد. تصور کنید که یک مرد همجنس‌گرای جوان از یک خانوادهٔ مذهبی

مورمون، که پس از یک سال زندگی در یک دخمهٔ کوچک، بالاخره به اندازهٔ کافی پولی پس‌انداز کرده تا بتواند هزینهٔ عمل جراحی تغییر جنسی را بپردازد. او با صد هزار دلار وارد درمانگاه می‌شود تا مثل یک فرد معمولی از آن‌جا خارج شود. وقتی در مقابل در درمانگاه ایستاده، آنچه را که به دکتر خواهد گفت، در ذهن خود مرور می‌کند: «بفرمایید دکتر، این هم صد هزار دلار. لطفاً مشکل مرا حل کنید».

آیا خویشتن واقعی این مرد جوان بر شخصیت مذهبی شست و شوی مغزی شدهٔ او پیروز شده است؟ یا شاید یک وسوسهٔ لحظه‌ای باعث شده تا به خود خیانت کند؟ و شاید در واقع یک چنین خویشتن واقعی وجود ندارد که او از آن پیروی کند، یا خیانت کند؟ وقتی انسان‌ها بتوانند ارادهٔ خود را طراحی و بازطراحی کنند، آنگاه ما دیگر به این اراده به عنوان منشأ نهایی تمامی معناها و اقتدارها نخواهیم نگریم، زیرا فرقی نمی‌کند که ارادهٔ ما به ما چه می‌گوید، ما همواره می‌توانیم آن را طوری شکل دهیم که چیز دیگری بگوید.

بر اساس انسان‌گرایی، فقط امیال انسانی به دنیا معنا می‌دهند. اما اگر می‌توانستیم امیال خود را انتخاب کنیم، این انتخاب بر چه اساسی می‌توانست باشد؟ داستان رومئو و ژولیت را مجسم کنید، که از آن‌جا شروع می‌شود که رومئو تصمیم می‌گیرد تا عشق خود را انتخاب کند. و باز فرض کنید که رومئو بعد از این تصمیم بتواند نظر خود را عوض کند و انتخاب‌های دیگری بکند. آنگاه حاصل این انتخاب‌های دیگر چه نمایشی می‌توانست باشد؟ خب، این همان نمایشی است که پیشرفت‌های فنی می‌خواهند برای ما به وجود آورند. وقتی امیال، باعث ناخوشنودی ما می‌شوند،

فن‌آوری وعدهٔ نجات ما را می‌دهد. وقتی آن میخی که تمام هستی بر آن آویزان است در جای نامناسبی کوبیده می‌شود، فن‌آوری آن را بیرون خواهد کشید و در جای دیگری خواهد کوبید. دقیقاً کجا؟ اگر می‌توانستم آن میخ را هر جایی در کپکشان بکوبم، کجا را انتخاب می‌کردم و چرا درست آنجا؟

نمایشات انسان‌گرا زمانی به اجرا در می‌آیند که انسان‌ها امیال ناراحت‌کننده‌ای دارند. برای مثال، وقتی رومئو از خاندان نجیب‌زادهٔ مونتگ، عاشق ژولیت از خاندان نجیب‌زادهٔ کاپوله می‌شود، شرایط بسیار دردناکی پدید می‌آید، زیرا این دو خاندان دشمنان سرسخت یکدیگرند. راه حل فن‌آوری این است که اطمینان حاصل کنیم که چنین نمایشی هرگز درگیر امیال ناخوشایند نشود. چه دردها و غم‌هایی که می‌توانست اجتناب شود، فقط اگر رومئو و ژولیت، به جای نوشیدن زهر، قرصی مصرف می‌کردند یا از کلاه‌خودی استفاده می‌کردند که بتواند عشق ناکام‌شان را در مسیر دیگری هدایت کند.

انسان‌گرایی فنی این‌جا با یک معمای ناممکن روبه‌رو است و انسان را مهم‌ترین موضوع هستی می‌پندارد، اما او را وامی‌دارد تا فن‌آوری‌هایی را خلق کند که بتوانند بر طراحی مجدد اراده‌اش کنترل داشته باشند. اما به دست گرفتن کنترل مهم‌ترین چیز در دنیا اغواکننده است. وقتی ما چنین کنترلی را به دست می‌آوریم، انسان‌گرایی فنی نمی‌داند با آن چه کار کند، زیرا ارادهٔ مقدس انسانی آنگاه دیگر به محصولی در میان خیل محصولات بدل می‌شود. تا زمانی که به اراده و تجربهٔ انسانی، به عنوان مظهر اقتدار و معنا می‌نگریم، باید از این فن‌آوری‌ها پرهیز کنیم.

از این رو یک مذهب فنی جسورانه‌تر سعی می‌کند تا بند ناف انسان‌گرایی را قطع کند و جهانی را در پیش رو مجسم می‌کند که حول امیال و تجربیات موجودات انسان‌نما نگردد. چه چیزی جای امیال و تجربیات را، به عنوان منشأ اقتدار و معنا، خواهد گرفت؟ تا این لحظه، فقط یک داوطلب در اتاق انتظار تاریخ نشسته و خود را برای مصاحبه، برای گرفتن این شغل، آماده می‌کند. این داوطلب اطلاعات است. جالب‌ترین مذهب ظهور یافته داتائیسیم است، که نه خدایان را ستایش می‌کند و نه انسان را، بلکه فقط اطلاعات را می‌ستاید.

آئین اطلاعات

داتائیسیم (Dataism) (داده‌باوری) معتقد است که جهان متشکل از اطلاعات در گردش است و ارزش هر پدیده یا موجودیت از روی سهم آن در پردازش اطلاعات تعیین می‌شود. [۱] این شاید در نظر شما چیزی حاشیه‌ای جلوه کند، اما تا کنون بر اکثر بنیان‌های علمی چیرگی داشته است. داتائیسیم از تلاقی دو موج انفجاری علمی زاده شد. طی ۱۵۰ سال از وقتی که چارلز داروین منشأ گونه‌ها را منتشر کرد، علوم زیستی، موجودات زنده را چون الگوریتم‌های زیست‌شیمیایی تصویر کرده‌اند. از وقتی که آلان تورینگ، طی هشت دهه، اندیشه ماشین تورینگ را تدوین کرد، متخصصین کامپیوتر یاد گرفتند تا الگوریتم‌های الکترونیک ظریف را به‌طور روزافزونی مهندسی کنند. داتائیسیم این دو موج را با هم می‌آمیزد و خاطر نشان می‌کند که بر هر دو الگوریتم زیست‌شیمیایی و الکترونیکی دقیقاً قوانین ریاضی واحدی حاکمیت دارد.

بدین گونه داتائیسیم دیوار میان حیوانات و ماشین‌ها را برمی‌دارد و توقع دارد تا الگوریتم‌های الکترونیکی به تدریج اسرار الگوریتم‌های زیست‌شیمیایی را فاش کنند و از آن پیشی گیرند.

داتائیسیم فن‌آوری‌های پیشگامانه و نیروهای عظیمی را در اختیار سیاستمداران، سوداگران و مشتریان معمولی قرار می‌دهد و به محققین و روشنفکران وعده‌های جام علمی مقدسی را می‌دهد که طی سده‌ها از ما دریغ شده است، و آن همان نظریه‌ کلیدی است که تمام عرصه‌های عملی، از ادبیات و موسیقی‌شناسی گرفته تا اقتصاد و زیست‌شناسی را با هم متحد می‌کند. بر اساس داتائیسیم، شاه لیر و ویروس آنفلوآنزا تنها دو الگو از جریان اطلاعات هستند که می‌توان آن‌ها را، با استفاده از ابزارها و مفاهیم واحدی مورد تحلیل قرار داد. این اندیشه بسیار جذاب است و زبان واحدی را در اختیار همه دانشمندان قرار می‌دهد، میان شکاف‌های عرصه‌های آموزش علمی پلی می‌سازد و به‌سادگی بینشی را در ورای مرزهای حیطه‌های علمی حاکم می‌کند. موسیقی‌شناسان، محققین سیاسی و زیست‌شناسان سلولی می‌توانند بالاخره همدیگر را درک کنند.

داتائیسیم در این روند هرم آموزشی سنتی را وارونه می‌کند. هر جزئی از اطلاعات (داده) data تا کنون فقط به عنوان اولین گام در زنجیره طولانی فعالیت‌های روشنفکرانه انگاشته می‌شد. به مردم می‌آموختند که داده را در اطلاعات، اطلاعات را در دانش و دانش را در خرد بچکانند. در حالی که داتائیسیمها معتقدند که انسان دیگر نمی‌تواند از عهده موج عظیم داده‌ها برآید، از این رو نمی‌تواند داده را در

اطلاعات بچکاند، حال چکاندن دانش در خرد بماند. بنابر این کار پردازش داده باید به الگوریتم‌های الکترونیک سپرده شود، که گنجایش آن از گنجایش مغز انسان بسیار فراتر است. این عملاً بدین معنا است که داتائیس‌ها نسبت به دانش و خرد انسانی تردید دارند و ترجیح می‌دهند تا به دادهٔ بزرگ Big Data و الگوریتم‌های کامپیوتری اعتماد کنند.

داتائیسیم بیش از همه در دو عرصهٔ علمی پایه‌ای تثبیت شده است: علم کامپیوتر و زیست‌شناسی. زیست‌شناسی در این میان اهمیت بیشتری دارد. این استفادهٔ زیست‌شناسی از داتائیسیم بود که پیشرفت اندک موجود در زمینهٔ علم کامپیوتر را به عظیم‌ترین حادثهٔ جهانی بدل کرد، که شاید به‌طور کامل ماهیت حیات را دگرگون کند. شاید شما با این اندیشه موافق نباشید، که موجودات زنده الگوریتم هستند، و این که زرافه، گوجه‌فرنگی و انسان تنها روش‌های متفاوتی از پردازش اطلاعات هستند. اما لازم است بدانید که این حقیقت تخطی ناپذیر علم امروز است و در حال تغییر جهان، در فراسوی قدرت شناخت است.

امروزه نه تنها آحاد موجودات زنده، بلکه همچنین تمامی جوامع، مثل کندوها، تجمع باکتری‌ها، جنگل‌ها و شهرهای انسانی، همه دستگاه‌های پردازش اطلاعات هستند. اقتصاددانان هم به‌طور فزاینده‌ای اقتصاد را به عنوان یک نظام پردازش اطلاعات تعبیر می‌کنند. مردم عادی گمان می‌کنند که اقتصاد مرکب است از کشاورزی که گندم کشت می‌کنند، کارگرانی که لباس تولید می‌کنند و مشتریانی که نان و لباس‌زیر می‌خرند. اما متخصصین، اقتصاد را به عنوان ساز و کاری برای

جمع‌آوری اطلاعات در بارهٔ امیال و قابلیت‌ها، و تبدیل این اطلاعات به تصمیمات می‌بینند.

بر اساس این نگرش، بازار آزاد نظام سرمایه و کمونیسیم دولتی، دو ایدئولوژی یا آئین اخلاقی و یا نهاد سیاسی متخاصم نیستند. این دو، در اساس، دو نظام داده - پرداز متخاصم هستند. نظام سرمایه از پردازش توزیعی، استفاده می‌کند، در حالی که کمونیسیم پردازش متمرکز را به کار می‌گیرد. نظام سرمایه اطلاعات را با مرتبط کردن مستقیم تمام تولیدکنندگان و مصرف کنندگان با هم، پردازش می‌کند، و اجازه می‌دهد تا تبادل اطلاعات آزادانه و تصمیم‌گیری به‌طور مستقل صورت گیرد. برای مثال، چطور قیمت نان در یک بازار آزاد تعیین می‌شود؟ خب، هر نانو هر اندازه که بخواهد نان تولید می‌کند و آن‌ها را به هر قیمتی که مایل باشد می‌فروشد. مشتریان هم همان‌قدر آزادند تا به هر تعداد که می‌خواهند از او یا نانوای رقیب نان بخرند. فروختن یک نان به قیمت هزار دلار غیر قانونی نیست، اما هیچ‌کس آن را نخواهد خرید.

در یک بعد وسیع‌تر اگر سرمایه‌گذاران تقاضا برای نان بیشتری را پیش‌بینی کنند، سهام بیشتری از شرکت‌های زیست‌فن‌آوری می‌خرند، که با مهندسی ژنتیک، گندم تراریختهٔ بارآورتری تولید کنند. افزایش سرمایه آن شرکت‌ها را قادر خواهد ساخت تا به تحقیقات خود سرعت دهند، تا بتوانند با سرعت دادن به روند کشت، گندم بیشتری فراهم کنند و از کمبود نان جلوگیری کنند. حتی اگر یک شرکت بزرگ زیست‌فن‌آوری از نظریهٔ ناقصی پیروی کند و به بن‌بست برسد، رقیبان موفق‌تر

او به آن پیشرفت مورد انتظار دست خواهند یافت. در بازار آزاد نظام سرمایه کار تحلیل اطلاعات و تصمیم‌گیری میان پردازنده‌های بسیار اما مرتبط باهم توزیع می‌شود. همان‌طور که اقتصاددان برجسته اتریشی، فردریش هایک توضیح داد، «در نظامی که دانش مناسب در میان افراد بسیاری پراکنده است، عامل قیمت می‌تواند به عنوان هماهنگ‌کننده فعالیت‌های پراکنده در میان افراد مختلف عمل کند».[۲]

بر اساس این نظریه، بازار سهام سریع‌ترین و مؤثرترین نظام پردازش اطلاعات است که بشر تاکنون به وجود آورده است. همه آزادند تا، اگر نه مستقیماً، توسط بانک یا صندوق بیمه خود، به آن بپیوندند. بازار سهام، بازار جهانی را به پیش می‌برد و هر آنچه که بر روی سیاره، و حتی در ورای آن، اتفاق می‌افتد را به حساب می‌آورد. قیمت‌ها تحت تأثیر آزمایشات موفقیت‌آمیز علمی، رسوایی‌های سیاسی در ژاپن، فوران‌های آتشفشانی در ایسلند و حتی فعالیت‌های نامنظم در سطح خورشید هستند. برای این‌که نظام با بیشترین سهولت ممکن عمل کند، به بیشترین اطلاعات آزادانه‌ترین شکل ممکن نیاز دارد. وقتی میلیون‌ها نفر در سراسر دنیا به تمام اطلاعات مناسب دسترسی دارند، با خرید و فروش نفت، سهام هوندا و سهام دولت سوئد، قیمت‌ها را تعیین می‌کنند. چنین برآورد شده است که بازار سهام احتیاج به پانزده دقیقه معامله دارد تا بر تیترو نیویورک تایمز، در مورد بهای اکثر سهام، اعمال نفوذ کند.[۳]

بررسی پردازش اطلاعات همچنین نشان می‌دهد که چرا عاملین سرمایه مالیات‌های پایین‌تر را ترجیح می‌دهند. مالیات بالا به این معنی است که بخش اعظم

سرمایه قابل دسترس در یک جا — در خزانه دولت — انباشت می‌شود و در نتیجه، تصمیمات مهم‌تر و مهم‌تری توسط یک پردازنده واحد، یعنی دولت، اتخاذ می‌شود و این، یک نظام پردازش اطلاعات بسیار متمرکزی را به وجود می‌آورد. در موارد افراطی، وقتی مالیات‌ها فوق‌العاده بالا باشند، تقریباً تمام سرمایه‌ها در دستان دولت قرار می‌گیرد و دولت به تنهایی بهای نان، محل نانوائی‌ها، و بودجه تحقیق و توسعه را تعیین می‌کند. در یک بازار آزاد، اگر یک پردازنده تصمیم نادرستی بگیرد، دیگران به سرعت از اشتباهاتش بهره‌برداری می‌کنند. اما وقتی یک پردازنده واحد تقریباً تمام تصمیمات را بگیرد، اشتباهات به فاجعه می‌انجامد.

این وضعیت افراطی، که در آن پردازش اطلاعات و اتخاذ تصمیمات توسط یک دولت واحد صورت می‌گیرد، کمونیسم نامیده می‌شود. ادعا می‌شود که در یک اقتصاد کمونیستی مردم به اندازه توانایی خود کار می‌کنند و به اندازه نیازشان دریافت می‌کنند. به عبارت دیگر، دولت صد درصد سود را از شما می‌گیرد و در مورد نیاز شما تصمیم می‌گیرد و آن را در اختیار شما قرار می‌دهد. اگرچه هیچ کشوری تا کنون این برنامه را در شکل افراطی‌اش متحقق نکرده است، اتحاد شوروی و امارش تا جایی که ممکن بود به این الگو نزدیک شدند. آن‌ها اصل اطلاعات توزیع شده را نادیده می‌گرفتند و شیوه پردازش مرکزی اطلاعات را اعمال می‌کردند. تمام اطلاعات مربوط به سراسر اتحاد شوروی به یک محل روان می‌شد، یعنی مسکو، که تمام تصمیمات مهم را اتخاذ می‌کرد. تولید کنندگان و مصرف کنندگان نمی‌توانستند به‌طور مستقیم با هم ارتباط داشته باشند و ناچار بودند تا از فرامین دولتی اطاعت کنند.

برای مثال، وزارت اقتصاد اتحاد شوروی می‌تواند در مورد قیمت دقیق اقلام مصرفی تصمیم بگیرد، مثلاً این‌که نان در تمام فروشگاه‌ها دو روبل و چهار کوپک باشد، این‌که یک کولخوز خاص در منطقهٔ اودسا از کشت گندم به پرورش مرغ چرخش کند و این‌که نانوايي اکتبر سرخ در مسکو باید ۳،۵ میلیون نان در روز تولید کند و حتی یکی هم بیشتر نباشد. در عین حال وزارت علوم اتحاد شوروی تمام آزمایشگاه‌های زیست‌فناوری کشور را مجبور می‌کرد تا نظریه‌های تروفیم لیسنکو را بپذیرند، که یک رهبر غیر مشهور در آکادمی علوم کشاورزی لنین بود. لیسنکو نظریات حاکم دوران خود را رد می‌کرد. او تأکید می‌کرد که اگر یک موجود زنده در طول زندگی خود یک ویژگی جدید کسب کند، این ویژگی می‌تواند مستقیماً به نسل بعد منتقل شود. این اندیشه در مقابل اندیشهٔ کلاسیک داروین بود، اما به خوبی با اصول آموزشی کمونیستی هماهنگی داشت. نظر او به این معنی بود که اگر شما می‌توانستید گندم را تمرین دهید تا در برابر سرما مقاومت کنند، دانه‌های آن‌ها در مقابل سرما مقاوم خواهند شد. لیسنکو در ادامه میلیاردها ساقهٔ گندم ضد انقلاب را در سیبری دوباره پرورش داد و اتحاد شوروی بعد از مدت کوتاهی ناچار شد تا آرد بیشتر و بیشتری از ایالات متحده وارد کند. [۴]

کمونیسم به این دلیل شکست نخورد که نظام سرمایه اخلاقی‌تر بود، و به آزادی‌های مقدس فردی پایبند بود، یا این‌که خدا از کمونیست‌های کافر خشمگین بود. نظام سرمایه در جنگ سرد پیروز شد، زیرا پردازش توزیعی اطلاعات، حداقل در دوره‌های تغییرات فنی پرشتاب، بهتر از پردازش مرکزی عمل می‌کند. کمیتهٔ مرکزی

حزب کمونیست نتوانست با تغییرات سریع دنیا در اواخر قرن بیستم همراه شود. وقتی تمام اطلاعات در یک ظرف سری انباشته می‌شود، تمام تصمیمات مهم توسط یک گروه از اعضای پیر حزب کمونیست گرفته می‌شود، و شما می‌توانید بمب اتمی تولید کنید، اما نه چیزی شبیه به اپل یا ویکی‌پدیا.

داستانی وجود دارد (که ممکن است مثل اکثر داستان‌های خوب ساختگی باشد) که می‌گوید وقتی میخائیل گورباچف سعی کرد اقتصاد رو به احتضار اتحاد شوروی را احیاء کند، یکی از دستیاران ارشد خود را به لندن فرستاد تا در بارهٔ تاجریسم، و این‌که نظام سرمایه به‌واقع چطور عمل می‌کند، کسب اطلاع کند. میزبانان بازدیدکنندهٔ روسی را به یک دیدار از شهر، از بازار سهام لندن و از مدرسهٔ علم اقتصاد لندن بردند. بازدیدکننده در این مدرسه با مدیران بانکی و معلمین صحبت‌هایی طولانی داشت. پس از چند ساعت متخصص روسی ناگهان گفت: «لطفاً کمی صبر کنید. تمام این نظریات پیچیدهٔ اقتصادی را فراموش کنید. ما یک روز است که به قسمت‌های مختلف در لندن سرکشی کرده‌ایم و چیزی وجود دارد که من سر در نمی‌آورم. مهمترین چیز برای ما در مسکو این است که یک نظام خدماتی گسترده برای شهروندان فراهم کنیم، اما با وجود این، در مقابل نانوایی‌ها و خواربارفروشی‌ها صف‌های طولانی وجود دارد. اینجا در لندن میلیون‌ها نفر زندگی می‌کنند و ما امروز از مقابل فروشگاه‌های زیادی گذشتیم، اما من حتی یک صف هم ندیدم. لطفاً ملاقاتی برای من با فرد مسئول تهیهٔ نان در لندن ترتیب دهید. من باید به این راز پی ببرم.»

این راز موفقیت نظام سرمایه است. هیچ واحد مرکزی پردازش برای اطلاعات

مربوط به تهیه نان لندن وجود ندارد. اطلاعات آزادانه در بین میلیون‌ها مشتری، تولیدکننده، نانوا، عاملین سرمایه، کشاورزان و محققین در گردش است. این نیروهای بازار هستند که قیمت نان، تعداد نان‌های پخته شده برای هر روز و اولویت‌های تحقیق و توسعه را تعیین می‌کنند. اگر نیروهای بازار تصمیم نادرستی بگیرند، بلافاصله خود را تصحیح می‌کنند. عاملین سرمایه این‌طور فکر می‌کنند. مسأله مهم این است که نظریه، اقتصاد را در عبارات پردازش اطلاعات می‌فهمد.

تمام قدرت به کجا منتقل شد؟

محققین سیاسی هم به‌طور فزاینده‌ای ساختارهای سیاسی انسانی را به صورت نظام‌های پردازش اطلاعات تعبیر می‌کنند. دموکراسی‌ها و دیکتاتوری‌ها هم، مثل نظام سرمایه و کمونیسم، اساساً مکانیسم‌های رقابتی برای جمع‌آوری و تحلیل اطلاعات هستند. پردازش اطلاعات در دیکتاتوری‌ها به صورت مرکزی، و در دموکراسی‌ها به صورت توزیعی انجام می‌شود. دموکراسی، در دهه‌های اخیر، دست بالا را داشت، زیرا پردازش توزیعی در وضعیت بی‌سابقه‌ی اواخر قرن بیستم بهتر عمل می‌کرد. پردازش مرکزی تحت شرایط متفاوت — مثلاً شرایط حاکم در دوران امپراتوری روم باستان — برتری داشت، و به این دلیل بود که امپراتوری روم سقوط کرد و قدرت از سنا و مجامع مردمی به یک امپراتور خودکامه منتقل شد.

این بدین معنا است که اگر شرایط پردازش اطلاعات دوباره در قرن بیست و یکم تغییر کند، دموکراسی می‌تواند تضعیف و حتی نابود شود. به همان نسبت که حجم و

سرعت اطلاعات بیشتر می‌شود، نهادهای آسیب‌پذیری مثل انتخابات، احزاب و مجلس‌ها می‌توانند منسوخ شوند، نه به این دلیل که غیر اخلاقی هستند، بلکه از این‌رو که به گونه‌ای مؤثر اطلاعات را پردازش نمی‌کنند. این نهادها در عصری تحول یافتند که سیاست سریع‌تر از فن‌آوری حرکت می‌کرد. پیشرفت انقلاب صنعتی در قرون نوزدهم و بیستم به حد کافی آرام بود تا سیاستمداران و رأی‌دهندگان بتوانند گامی جلوتر باشند و مسیر آن را هدایت کنند. اما هنگامی که آهنگ سیاست از دوران ماشین بخار تغییر چندانی نکرده بود، تحول فنی از دنده یک به دنده چهار رفت. در آن زمان انقلابات فنی سرعت بیشتری از روندهای سیاسی گرفتند، و این باعث شد تا نمایندگان مجلس و رأی‌دهندگان کنترل را از دست بدهند.

ظهور اینترنت افق جدیدی را به روی ما می‌گشاید. فضای مجازی اکنون یک بخش اساسی از زندگی روزمره، اقتصاد و امنیت ما شده است. اما انتخاب‌های اساسی در فضای اینترنت، علیرغم این‌که در ارتباط با معضلات سیاسی سنتی، مثل حق حاکمیت، مرزها، حریم خصوصی و امنیت بود، از مجرای یک روند سیاسی دمکراتیک عبور نکرده است. آیا شما تا کنون برای شکل فضای مجازی رأی داده‌اید؟ تصمیمات اتخاذ شده توسط طراحان وب در ورای فضای توده مردم، منجر به این شده است که اینترنت امروزه منطقه آزاد و بی‌قانونی است، که حق حاکمیت دولتی را مخدوش می‌کند، مرزها را نادیده می‌گیرد و تقدس حریم خصوصی را زیر پا می‌گذارد و احتمالاً بزرگترین خطرهای امنیتی را به بار می‌آورد. خطرات تا همین ده سال پیش چندان محسوس نبود، اما امروز کارمندان وحشت‌زده، یک حمله تروریستی عظیم مجازی را

پیش‌بینی می‌کنند.

حکومت‌ها و سازمان‌های غیر دولتی به‌طور پیوسته بحث‌هایی را در بارهٔ تجدید ساختار اینترنت به راه انداخته‌اند، اما تغییر یک نظام موجود بسیار دشوارتر از بنیان نهادن آن است. وقتی دیوان‌سالاری زمخت و غیر مؤثر دولتی بالاخره تصمیم می‌گیرد تا فضای مجازی را قانونمند کند، اینترنت تا آن زمان ده بار شکل عوض کرده است. لاک‌پشت دولتی نمی‌تواند با خرگوش فن‌آوری همگام شود و در زیر اطلاعات مدفون می‌شود. سازمان امنیت ملی شاید تمام حرف‌های شما را ضبط کند، اما اگر اشتباهات مکرر سیاست خارجی آمریکا را مورد قضاوت قرار دهیم، هیچ‌کس در واشینگتن نمی‌داند که با این همه اطلاعات چه باید بکند. هرگز در طول تاریخ حکومتی از آنچه که در دنیا رخ می‌دهد تا به این حد اطلاعات نداشته است، اما امپراتوری‌های کمی بوده‌اند که به اندازهٔ ایالات متحده خراب‌کاری کرده باشند. این یک پوکرباز را تداعی می‌کند که از کارت‌های بازیکنان دیگر مطلع است، اما با این وجود بازی‌ها را یکی پس از دیگری می‌بازد.

ما احتمالاً طی دهه‌های آتی، شاهد انقلابات بیشتری از نوع اینترنت خواهیم بود، که در آن‌ها فن‌آوری از سیاست پیشی می‌گیرد. هوش مصنوعی و زیست‌فن‌آوری می‌توانند به زودی جوامع، اقتصاد، جسم و ذهن ما را متحول کنند، اما هیچ‌ردی از آن‌ها بر روی رادارهای سیاسی ما نیست. ساختارهای دمکراتیک کنونی ما نمی‌توانند با سرعت کافی اطلاعات مناسب را جمع‌آوری و پردازش کنند و اکثر رأی‌دهندگان به

اندازه کافی از زیست‌شناسی و سایبرنتیک^۴ سر در نمی‌آورند تا در این باره درک مناسبی پیدا کنند. از این رو سیاست دمکراتیک سنتی کنترل خود را بر سیر حوادث از دست می‌دهد و قادر به مجهز کردن ما به چشم‌اندازهای بامعنایی در پیش رو نیست.

این بدین مفهوم نیست که ما به دیکتاتورهای قرن بیستم بازگردیم. به نظر می‌رسد که رژیم‌های خودکامه نیز به همان اندازه در شتاب پیشرفت‌های فنی و موج عظیم و سریع اطلاعات غرق شده‌اند. دیکتاتورها در قرن بیستم چشم‌اندازهای بلندپروازانه‌ای برای آینده داشتند. کمونیست‌ها و فاشیست‌ها در پی انهدام کامل دنیای کهنه و برپایی جهانی نوین بر ویرانه‌های آن بودند. شما می‌توانید هر فکری در باره لنین، هیتلر و مائو داشته باشید، اما نمی‌توانید آن‌ها را به خاطر نداشتن چشم‌انداز متهم کنید. به نظر می‌رسد که امروزه رهبران امکان داشتن چشم‌اندازهای باز هم بلندپروازانه‌تری دارند. در حالی که کمونیست‌ها و نازی‌ها تلاش می‌کردند تا، به کمک موتورهای بخار و ماشین تحریر، جامعه و انسان نوینی خلق کنند، پیامبران امروزی شاید بتوانند بر زیست‌فن‌آوری و ابررایانه‌ها تکیه کنند.

در فیلم‌های علمی - تخیلی دیکتاتورهای دیوانه سریعاً بر یک فن جدید چنگ می‌اندازند و آن را در خدمت این یا آن آرمان سیاسی قدرت‌پرستانه می‌گیرند. اما سیاست‌مدارانی که از گوشت و خون هستند، در اوایل قرن بیست و یکم، حتی در کشورهای استبدادی، مثل روسیه، ایران یا کره شمالی، به معادل‌های هالیوودی خود

---

۴ دانش ارتباطات و کنترل خودکار نظام‌های ماشینی و موجودات زنده [مترجم]

شبهت ندارند. به نظر نمی‌رسد که آن‌ها طرح و نقشه شجاعانه‌ای در باره دنیای نوین داشته باشند. افسارگسیخته‌ترین رؤیاهای کیم یونگ‌اون فراتر از بمب اتمی و موشک‌های بالیستیک نمی‌رود: سال ۱۹۴۵ است. به نظر می‌آید که آرزوهای پوتین محدود به بازسازی مناطق قدیمی اتحاد شوروی، یا حتی قدیمی‌تر از آن، بازسازی دوران امپراتوری تزار باشد. در همین حال، در ایالات متحده، جمهوری خواهان پارانوئید، بارک اوباما را متهم می‌کنند که مستبد بی‌رحمی است که توطئه می‌کند تا بنیان‌های جامعه آمریکایی را تخریب کند، اما او طی هشت سال ریاست جمهوری حتی موفق نشد یک اصلاحیه بیمه‌های درمانی کوچک را به تصویب برساند. آفریدن دنیایی نوین و انسان‌هایی نوین در فراسوی دستور کار او قرار دارد.

درست به این دلیل که فن‌آوری با سرعت در حرکت است، و مجالس و نیز دیکتاتورها در اطلاعاتی غرق شده‌اند که نمی‌توانند به سرعت آن‌ها را پردازش کنند، سیاستمداران کنونی در سطح فکری بسیار پایین‌تر از هم‌آلان خود درصد سال پیش هستند. در نتیجه سیاست در ابتدای قرن بیست و یکم فاقد چشم‌اندازهای ژرف است. دولت تنها به یک فعالیت اداری و مدیریت تبدیل شده است که کشور را اداره می‌کند، اما دیگر آن را رهبری نمی‌کند. دولت می‌خواهد مطمئن شود که معلمین به موقع حقوق خود را دریافت کنند و فاضل‌آب شهری طغیان نکنند، اما هیچ ذهنیتی در مورد این‌که کشور در بیست سال دیگر کجا باید باشد، ندارد.

این تا حدی یک امر بسیار مثبت محسوب می‌شود. با توجه به این‌که بعضی از چشم‌اندازهای گسترده سیاسی قرن بیستم ما را در کام آشویتز، هیروشیما و جهش

بزرگ به جلو انداخت، شاید بتوانیم در دستان دیوان سالارهای بدون افق بیشتر در امان باشیم. تلفیق فن آوری خداگونه با سیاست شیفته قدرت نسخه‌ای برای فاجعه است. بسیاری اقتصاددان نئو - لیبرال و محققین سیاسی استدلال می‌کنند که بهترین راه، واگذاری تصمیمات مهم بر عهده بازار آزاد است و این بهانه بسیار خوبی به سیاستمداران می‌دهد، تا غیرفعال بودن و نادانی‌شان را تحت عنوان حکمت ژرف توجیه کنند. برای سیاستمداران خوشایند خواهد بود اگر فکر کنند که دنیا را نمی‌فهمند، زیرا نیازی به فهمیدن آن ندارند.

اما تلفیق فن آوری خداگونه با سیاست تنگ‌نظرانه جنبه منفی هم دارد. نداشتن چشم‌انداز همیشه یک موهبت نیست و همه چشم‌اندازها هم بد نیستند. چشم‌انداز ناکجاآباد نازی در قرن بیستم خودبه‌خود دچار تلاشی نشد، بلکه توسط چشم‌اندازهای بلندپروازانه سوسیالیسم و لیبرالیسم مغلوب شد. بنا کردن آینده بر پایه نیروهای بازار خطرناک است، زیرا این نیروها کاری را می‌کنند که برای بازار سودمند باشد، نه برای بشر یا برای جهان. دستان بازار به همان اندازه که نامرئی هستند، کور هم هستند، و اگر آن را به حال خود بگذاریم، خود را در برابر خطرات ناشی از گرمایش زمین و تهدیدات هوش مصنوعی بی‌دفاع کرده‌ایم.

بعضی از مردم گمان می‌کنند که تصمیم‌گیرنده‌ها نه سیاستمداران دمکرات هستند و نه مستبدین خودکامه. تصمیم‌گیرنده انجمن کوچکی از میلیاردرها است، که جهان را مخفیانه می‌گرداند. اما چنین نظریات توطئه‌انگازانه هرگز درست از آب در نمی‌آیند، زیرا پیچیدگی نظام را دست کم می‌گیرند. معدودی میلیاردر، که در اتاق

پشتی سیگار برگ می‌کشند و اسکاچ می‌نوشند، نمی‌توانند آنچه که در دنیا می‌گذرد را درک کنند، حال از کنترل بر آن چیزی نمی‌گوییم. میلیارد‌های بی‌رحم و گروه‌های کوچک با منافع معین در دنیای بی‌نظم امروز شکوفا می‌شوند، نه از این رو که آن‌ها نقشه را بهتر از هر کس دیگری می‌خوانند، بلکه به این دلیل که اهداف بسیار کوچکی دارند. چشم‌انداز تونلی در یک نظام بی‌نظم مزایای خود را دارد و نیروی میلیارد‌ها مؤکداً متناسب با اهداف‌شان است. اگر ثروتمندترین مرد جهان مایل می‌بود تا یک میلیارد دلار دیگر به دست آورد، می‌توانست به‌آسانی از نظام استفاده کند تا به هدف خود برسد. اما اگر او می‌خواست نابرابری جهانی را کاهش دهد یا از گرمایش زمین جلوگیری کند، قادر به انجام آن نمی‌بود، زیرا نظام بسیار پیچیده است.

خلاً قدرت به ندرت پایدار می‌ماند. اگر ساختارهای سیاسی سنتی در قرن بیست و یکم دیگر نتوانند به اندازه کافی اطلاعات را در مسیر چشم‌اندازهای پرمعنا پردازش دهند، آنگاه ساختارهای مؤثرتر ظهور خواهند کرد و جای آن‌ها را خواهند گرفت. این ساختارهای جدید، چه دمکراتیک چه خودکامه، می‌توانند بسیار متفاوت از هر نهاد سیاسی پیش از خود عمل کنند. تنها سؤال این است که چه کسی این ساختارها را به وجود خواهد آورد و کنترل خواهد کرد. اگر بشر دیگر از عهده این وظیفه بر نمی‌آید، شاید باید اجازه دهد تا موجود دیگری در این راه تلاش کند.

تاریخ در یک اختصار

ما می‌توانیم، از یک چشم‌انداز داتائستی، تمامی گونه‌های انسانی را به عنوان یک نظام واحد پردازنده اطلاعات تعبیر کنیم، که در آن آحاد انسانی به عنوان چیپ الکترونیک عمل می‌کنند. اگر این‌طور باشد، می‌توانیم تمام تاریخ را هم، به کمک چهار روش پایه‌ای زیر، به عنوان یک فرآیند اصلاح کارآیی این نظام، درک کنیم:

۱. زیاد کردن تعداد پردازنده‌ها. یک شهر با صد هزار نفر جمعیت نیروی محاسبه‌کننده بیشتری از یک ده با هزار نفر جمعیت دارد.

۲. زیاد کردن تنوع پردازنده‌ها. پردازنده‌های متفاوت می‌توانند از راه‌های مختلفی برای محاسبه و تحلیل اطلاعات استفاده کنند. بنابر این استفاده از انواع پردازنده‌ها در یک نظام واحد می‌تواند پویایی و خلاقیت آن را افزایش دهد. یک مکالمه میان یک کشاورز، یک کشیش و یک پزشک می‌تواند اندیشه‌های نوینی به وجود آورد که نمی‌توانست از یک مکالمه میان سه شکارگر - خوراک‌جو به وجود آید.

۳. افزایش تعداد ارتباطات میان پردازنده‌ها. اگر پردازنده‌ها به‌طور ناقص با هم مرتبط شده باشند، مزیت چندانی تنها در افزایش تعداد و تنوع پردازنده‌ها نیست. یک شبکه بازرگانی که ده شهر را به هم متصل می‌کند، احتمالاً می‌تواند، در مقایسه با ده شهر جدا از هم، منشأ ابداعات اجتماعی، اقتصادی و فنی بسیار بیشتری باشد.

۴. افزایش آزادی عمل در ارتباطات موجود. اگر اطلاعات نتوانند آزادانه جریان یابند، پردازنده‌های متصل با هم نمی‌توانند قابل استفاده باشند. تنها ساختن راه‌ها بین ده شهر، اگر مورد تعرض راهزن‌ها باشند، یا اگر یک مستبد خودکامه اجازه ندهد تا بازرگانان و مسافری به دلخواه در تردد باشند، چندان قابل استفاده نخواهند بود.

این چهار روش اغلب با هم تناقض دارند. هر چه تعداد و تنوع پردازنده‌ها بیشتر باشد، ارتباط آزادانه با آن‌ها دشوارتر می‌شود. ساختار نظام پردازش اطلاعات انسان خردمند از چهار مرحله اصلی عبور می‌کند، که هر کدام بر تأکید روی روش‌های متفاوت خود مشخص می‌شوند.

اولین مرحله با انقلاب شناختی آغاز شد، که امکان تماس تعداد بی‌شماری از انسان‌های خردمند را در یک شبکه^۵ واحد پردازش اطلاعات فراهم آورد و این، انسان خردمند را در مقیاسی تعیین کننده، از سایر گونه‌های حیوانی و انسانی دیگر ممتاز کرد. در حالی که شبکه ارتباطی نئاندرتال‌ها، شامپانزه‌ها یا فیل‌ها محدود به تعداد مشخصی از اعضاء است، هیچ محدودیتی در تعداد، بر شبکه‌های ارتباطی انسان‌های خردمند وجود ندارد.

انسان‌های خردمند از امتیاز خود در پردازش اطلاعات استفاده کردند تا بر تمامی دنیا حکومت کنند. اما وقتی در سرزمین‌ها و اقلیم‌های متفاوتی پراکنده شدند، ارتباط متقابل خود را از دست دادند، و این منجر به شکل‌گیری خیل عظیم فرهنگ‌های

انسانی متفاوت شد، که هر کدام سبک زندگی، الگوی رفتاری و جهان‌بینی خاص خود را داشتند. بدین ترتیب اولین مرحله تاریخ با افزایش تعداد و تنوع پردازش‌های انسانی همراه بود، و این به قطع ارتباط متقابل منجر شد: در بیست هزار سال پیش تعداد انسان‌های خردمند بسیار بیشتر از هفتاد هزار سال پیش بود. ساکنین اروپا اطلاعات را متفاوت از ساکنین چین پردازش می‌کردند و هیچ ارتباطی میان این دو گروه وجود نداشت و بسیار ناممکن به نظر می‌رسید که همه انسان‌ها روزی به بخشی از یک تاربافته واحد برای پردازش اطلاعات بدل شوند.

مرحله دوم با انقلاب کشاورزی شروع شد و تا زمان ابداع نوشتار و پول، یعنی تا حدود پنج هزار سال پیش، تداوم داشت. کشاورزی به رشد جمعیت سرعت داد، به طوری که تعداد پردازنده‌های انسانی بسیار بالا رفت. کشاورزی، همزمان با این‌که انسان‌های بسیار بیشتری را قادر به زندگی مشترک در مکان واحدی کرد، باعث ایجاد شبکه‌های متراکمی شد که حاوی شمار بی‌سابقه‌ای از پردازنده‌ها بود. کشاورزی، علاوه بر این، انگیزه‌ها و موقعیت‌های جدیدی برای شبکه‌های گوناگون بازرگانی و ارتباطی فراهم آورد. با این وجود، نیروهای گریز از مرکز طی مرحله دوم حاکمیت داشتند. بدون وجود فن نوشتار و پول، انسان‌ها قادر به برپایی شهرها، پادشاهی‌ها و امپراتوری‌ها نبودند. بشر همچنان به قبیله‌های کوچک بی‌شماری تقسیم شده بود، که هر کدام سبک زندگی و جهان‌بینی خاص خود را داشت. اتحاد تمامی بشریت حتی در تخیلات هم وجود نداشت.

سومین مرحله با ابداع نوشتار و پول، در حدود پنج هزار سال پیش، آغاز شد و تا

ابتدای انقلاب علمی ادامه یافت. نیروهای جاذبه همکاری متقابل انسانی، به لطف نوشتار و پول، بر نیروهای گریز از مرکز چیره شدند. گروه‌های انسانی درهم ادغام شدند و شهرها و پادشاهی‌ها را برپا کردند و پیوندهای سیاسی و تجاری میان شهرها و پادشاهی‌های متفاوت استحکام یافت. حداقل از هزارهٔ اول قبل از میلاد – زمانی که سکه، امپراتوری‌ها و ادیان جهانی ظهور کردند – بشر آگاهانه شروع به رؤیابافی در بارهٔ ایجاد یک شبکهٔ واحد کرد، که بتواند تمام کرهٔ خاکی را دربر گیرد.

این رؤیا طی چهارمین و آخرین مرحله از تاریخ، در حوالی ۱۴۹۲، به وقوع پیوست. کاشفان نوین اولیه، کشورگشایان و بازرگانان، اولین تارهای نازک را به دور دنیا بافتند. این تاربافت در دورهٔ پسامدرن قوی‌تر و انبوه‌تر شد و به فولاد و آسفالت در قرن بیست و یکم بدل شد. و باز هم مهم‌تر این بود که اطلاعات به‌طور فزاینده و آزادانه در سراسر دنیا امکان گسترش یافت. وقتی کلمب شبکهٔ اروسیا و آمریکا را به هم متصل کرد، تنها معدودی اطلاعات می‌توانست سالانه از اقیانوس گذر کند، و پایه‌های تعصبات فرهنگی، سانسورهای خشک و سرکوب سیاسی را به لرزه اندازد. اما با گذشت سالیان، بازار آزاد، جامعهٔ علمی، حاکمیت قانون و رواج دموکراسی، همه به از میان رفتن مرزها کمک کردند. ما اغلب تصور می‌کنیم که دموکراسی و بازار آزاد به خاطر «حقانیت‌شان» پیروز شدند، اما پیروزی آن‌ها در حقیقت در گرو بهبودی نظام پردازش اطلاعات بود.

پس، انسان‌ها طی هفتاد هزار سالهٔ اخیر، ابتدا در سطح دنیا پراکنده شدند، سپس به گروه‌های جداگانه تقسیم شدند و نهایتاً باز در هم آمیختند. وقتی گروه‌های

انسانی مختلف در دهکده جهانی امروزی حل شدند، هر کدام میراث یگانه افکار، ابزارها و رفتارهای خود را، که در طی راه اندوخته و توسعه داده بود، با خود به همراه آورد. ابزارهای نوین از این پس پر از گندم، سیب زمینی آند، شکر گینه‌ای و قهوه اتیوپیایی شدند. به همین شکل، زبان، مذهب، موسیقی و سیاست میراث‌های سراسر سیاره را در خود جذب کردند. [۵]

اگر بشر، در حقیقت، یک نظام واحد پردازش اطلاعات است، سرانجام آن چه خواهد بود؟ داتائیس‌ها خواهند گفت که سرانجام آن خلق نظام پردازش اطلاعات جدیدتر و مؤثرتر، به نام تمامیت اینترنتی، Internet-of-All-Things خواهد بود. وقتی که این مأموریت به انجام رسید، انسان خردمند نابود خواهد شد.

اطلاعات خواهان آزادی است

داتائیس‌م هم، همانند نظام سرمایه، به عنوان یک نظریه علمی خنثی ظهور کرد، اما اکنون به دینی تحول یافته، که داعیه تعیین حق و ناحق را دارد. ارزش والای این دین جدید «جریان اطلاعات» است. اگر زندگی جابه‌جایی اطلاعات است، و اگر فکر می‌کنیم که زندگی خوب است، پس ما باید جریان اطلاعات را در پهنه گیتی عمق و گسترش دهیم. بر اساس داتائیس‌م، تجارب انسانی تقدسی ندارند و انسان خردمند اشرف مخلوقات یا موجودی که به انسان خداگونه آینده بدل خواهد شد، نیست. انسان‌ها فقط ابزاری برای آفرینش تمامیت اینترنتی هستند، که به تدریج از سیاره زمین در تمام کهکشان‌ها و حتی تمامی هستی گسترده خواهد شد. این نظام کیهانی

پردازش اطلاعات می‌تواند شبیه به خدا باشد، که در همه جا حضور دارد و بر هر چیزی کنترل دارد و تقدیر بر این است که انسان‌ها در آن حل شوند.

این چشم‌انداز یادآور بعضی از چشم‌اندازهای ادیان سنتی است. هندوها معتقدند که انسان‌ها می‌توانند و باید با آتمان، روح جهانی کهکشانی، درآمیزند، مسیحیان معتقدند که مقدسین بعد از مرگ آکنده از رحمت بی‌پایان الهی خواهند شد، در حالی که درون گناه‌کاران تهی از وجود خدا خواهد بود. پیامبران داتائیسیت سیلیکون والی در حقیقت آگاهانه از زبان مسیحیت سنتی استفاده می‌کنند. برای مثال، اسم کتاب پیش‌گویی‌های ری کورزوویل «یگانگی نزدیک است»، بانگ جان بپتیسیت را طنین می‌اندازد: «قلمرو بهشت همینجا است» (متی ۲:۳).

داتائیسیت‌ها برای آن‌هایی که هنوز موجودات میرای از گوشت و خون را می‌پرستند، توضیح می‌دهند که بیش از حد به فن‌آوری منسوخ شده دل می‌بندند. انسان خردمند یک الگوریتم منسوخ شده است. با این اوصاف، امتیاز انسان‌ها نسبت به مرغ‌ها چیست؟ فقط این که در درون انسان‌ها الگوهای بسیار پیچیده‌تری در جریان است. انسان‌ها اطلاعات بیشتری را در خود جذب می‌کنند و آن‌ها را در الگوریتم‌های پیشرفته‌تری پردازش می‌دهند. (معنای این در زبان روزمره این ادعا است که انسان‌ها عواطف عمیق‌تر و قابلیت‌های فکری برتری دارند. اما به یاد آورید که بر اساس جزم زیست‌شناسی جاری، عواطف و شعور فقط الگوریتم هستند). خب، اگر می‌توانستیم یک نظام پردازش اطلاعات را بیافرینیم که، در مقایسه با انسان، از قابلیت و کارایی باز هم بیشتری در جذب و پردازش اطلاعات برخوردار باشد، آیا آن نظام برتر از انسان

نخواهد بود، دقیقاً به همان شکل که انسان برتر از یک مرغ است؟

داتائیسیم محدود به دادن پیش‌گویی‌های بیهوده نیست و مثل هر دینی فرامین عملی خود را دارد. یک داتائیسیت، قبل از هر چیز، باید، از طریق ارتباط با رسانه‌های هر چه بیشتر و تولید و مصرف هر چه بیشتر اطلاعات، جریان اطلاعات را به حداکثر برساند. داتائیسیم، مثل دیگر ادیان موفق، یک فعالیت تبلیغ مذهبی است. فرمان دوم آن این است که هر چیزی را با نظام مرتبط کنند، از جمله مرتدانی را که از رابطه پرهیز می‌کنند. اما این «هر چیزی» محدود به روابط انسانی نیست، بلکه همچنین چیزهایی مثلاً جسم من، خودروی من در خیابان، یخچال در آشپزخانه، مرغ در لانه‌اش و درخت در جنگل را هم دربر می‌گیرد. تمام این‌ها باید با تمامیت اینترنتی مرتبط شوند. یخچال بر تعداد تخم‌مرغ‌ها در کشتو یخچال نظارت دارد و زمان تحویل بعدی مورد نیاز را به قفس مرغ‌ها اطلاع می‌دهد. خودروها با هم صحبت می‌کنند و درختان جنگل‌ها از هوا و سطح دی اکسید کربن اطلاع می‌دهند. ما نباید ارتباط هیچ قسمتی از هستی را با تاربافته عظیم زندگی نادیده بگیریم. بزرگ‌ترین گناه، سد کردن راه جریان اطلاعات است. آیا مرگ وضعیتی به حساب نمی‌آید که در آن جریان اطلاعات وجود ندارد؟ پس در غیر این صورت چیست؟ اما داتائیسیم از آزادی اطلاعات، به عنوان شایسته‌ترین کار، دفاع می‌کند.

انسان‌ها به ندرت ارزش جدید خلق می‌کنند. این کار آخرین بار در قرن هیجدهم اتفاق افتاد، یعنی زمانی که انقلاب انسان‌گرا در مورد اندیشه‌های تکان‌دهنده برابری، برادری و آزادی انسانی موعظه می‌کرد. انسان‌ها، علیرغم جنگ‌های بی‌شمار، انقلاب‌ها

و تحولات، از سال ۱۷۸۹، ارزش‌های جدیدی نیافریده‌اند. تمام تضادها و نبردهای بعدی یا تحت عنوان ارزش‌های سه مکتب انسان‌گرا، یا تحت پوشش ارزش‌های قدیمی‌تر، مثل اطاعت از خدا یا خدمت به وطن هدایت شده است. پس از ۱۷۸۹، داتائیسیم اولین جنبشی بود که واقعاً ارزش جدیدی آفرید، و آن آزادی اطلاعات بود. ما نباید آزادی اطلاعات را با آرمان قدیمی لیبرالی آزادی بیان اشتباه بگیریم. آزادی بیان معطوف به انسان‌ها است و از حق انسان‌ها در آنچه که می‌خواهند بگویند، حمایت می‌کند — از جمله حق بستن دهان‌شان و نگه داشتن افکارشان برای خودشان. اما آزادی اطلاعات معطوف به انسان‌ها نیست، بلکه به اطلاعات ارجاع دارد. به علاوه، این ارزش جدید می‌تواند آزادی سنتی را زیر سؤال ببرد، مثلاً حق به گردش درآمدن آزادانه اطلاعات، که در تضاد با حق مالکیت بر اطلاعات شخصی و حفظ آن در محدوده شخصی قرار می‌گیرد.

داتائیسیم، در ۱۱ ژانویه ۲۰۱۳، اولین شهید ۲۶ ساله خود را به اسم آرون شوارتز، که یک هکر آمریکایی بود و در آپارتمان خود دست به خودکشی زد، تقدیم آرمان خود کرد. شوارتز یک نابغه کمیاب بود. او در سن ۱۴ سالگی در تکامل پروتکل اساسی آر.اس.اس. RSS همکاری داشت. شوارتز یک معتقد راستین آزادی اطلاعات بود. او در سال ۲۰۰۸ اثر «بیانیه پارتیزان اوپن اکسس» *Guerilla Open Access Manifesto* را منتشر نمود و در آن خواهان جریان آزاد و نامحدود اطلاعات شد. او گفت: «ما احتیاج داریم تا از اطلاعات ذخیره شده موجود در هر کجا نسخه‌برداری کنیم و آن را با جهانیان به اشتراک بگذاریم. ما باید تمام مطالب کپی‌رایت را روی وب

بگذاریم. ما باید خزانه داده‌های محرمانه را بخریم و آن‌ها را روی وب بگذاریم. ما باید مجلات علمی را دانلود کنیم و آن‌ها را روی شبکه‌های پرونده‌ها به اشتراک بگذاریم. ما باید برای پارتیزان اوپن اکسس بجنگیم».

شوارتز به خوبی کلماتش بود. او از این که کتابخانه دیجیتال جی‌استور JSTOR از مشتریان پول می‌گرفت، آزاده می‌شد. جی‌استور میلیون‌ها تحقیق و مقاله علمی را در اختیار داشت و به آزادی بیان محققین و ویراستاران مجلات اعتقاد داشت، که دربر دارنده آزادی اخذ هزینه برای خواندن مطالب‌شان است. بر اساس جی‌استور، این حق من است تا در ازای اندیشه‌هایی که آفریده‌ام هزینه دریافت کنم. شوارتز نظر دیگری داشت. او معتقد بود که اطلاعات می‌خواهند آزاد باشند و اندیشه‌ها متعلق به افرادی که آن‌ها را آفریده‌اند نیستند و اشتباه است اگر اطلاعات را در پشت دیوارها پنهان کنیم و برای آن‌ها هزینه دریافت کنیم. او از شبکه کامپیوتر مؤسسه فن‌آوری ماساچوست MIT استفاده می‌کرد تا به جی‌استور دسترسی یابد و صدها هزار مقاله علمی را دانلود کرد، تا آن‌ها را روی اینترنت بگذارد، تا هر کسی بتواند آزادانه آن‌ها را بخواند.

شوارتز دستگیر و محاکمه شد. وقتی او پی برد که ممکن است محکوم شود و به زندان بیفتد، خود را حلق‌آویز کرد. هکرها با تنظیم دادخواست‌ها و حمله به مؤسسات آکادمیک دولتی، در اعتراض به اذیت و آزار شوارتز و تجاوز به آزادی اطلاعات، واکنش نشان دادند. این فشارها باعث شد تا جی‌استور به خاطر سهمی که در این تراژدی داشته عذرخواهی کند و امروز امکان دسترسی به بسیاری از داده‌هایش (نه تمام

آن‌ها) را فراهم آورده است. [۶]

مبلغین داتائیسیت برای قانع کردن شکاکین، مکرراً در مورد امتیازات آزادی اطلاعات استدلال می‌کنند. درست همان‌طور که عاملین سرمایه‌گمان می‌کنند که تمام خوبی‌ها به رشد اقتصاد بستگی دارد، داتائیسیت‌ها هم معتقدند که تمام خوبی‌ها، و از جمله رشد اقتصادی، بستگی به آزادی اطلاعات دارد. چرا ایالات متحده از اتحاد شوروی سریع‌تر شکوفا شد؟ زیرا اطلاعات در ایالات متحده آزادانه‌تر در جریان بود. چرا آمریکایی‌ها سالم‌تر، مرفه‌تر و کامیاب‌تر از نیجری‌یایی‌ها هستند؟ به لطف آزادی اطلاعات. پس کلید موفقیت برای یک دنیای بهتر آزادی اطلاعات است.

ما پیش از این دیدیم که گوگل می‌تواند سریع‌تر از سازمان‌های بهداشتی سنتی به وجود بیماری‌های همه‌گیر پی ببرد. این فقط با وجود دسترسی آزادانه به اطلاعات میسر است. به همین صورت، جریان آزاد اطلاعات می‌تواند سطح آلودگی و اسراف را پایین‌تر بیاورد، مثلاً با معقول کردن نظام حمل و نقل. در سال ۲۰۱۰ تعداد خودروهای خصوصی در جهان به میزان یک میلیارد افزایش یافت و از آن پس هم این میزان بیشتر شده است. [۷] این خودروها سیاره را آلوده می‌کنند و در مقیاس عظیمی منابع را از بین می‌برند، مثلاً با نیاز بیشتر به وجود جاده‌های باز هم بزرگ‌تر و فضای بیشتر برای پارک خودرو. مردم به‌قدری به سهولت حمل و نقل خصوصی عادت کرده‌اند که تمایلی برای استفاده از وسایل نقلیه عمومی ندارند. بنابر این داتائیسیت‌ها اشاره می‌کنند که آنچه که مردم به‌واقع می‌خواهند، جابه‌جا شدن است نه خودروی

خصوصی. یک نظام کارای پردازش اطلاعات می‌تواند، به گونه‌ای ارزان‌تر و مؤثرتر، پاسخ‌گوی این نیاز باشد.

من یک خودروی خصوصی دارم، اما اکثر اوقات بی‌استفاده در پارکینگ است. من در یک روز معمولی، ساعت ۸:۰۴ خودرو را به راه می‌اندازم و بعد از نیم ساعت رانندگی، آن را برای بقیهٔ روز در پارکینگ دانشگاه می‌گذارم. در ساعت ۱۸:۱۱ دوباره در خودرو می‌نشینم و به خانه برمی‌گردم، همین. بنابر این من از خودرو به مدت یک ساعت در روز استفاده می‌کنم، پس چرا باید به خاطر آن بیست و سه ساعت دیگر خودرو داشته باشم؟ ما می‌توانیم یک نظام هوشمند «بانک خودرو» ایجاد کنیم، که به وسیلهٔ الگوریتم کامپیوتری هدایت می‌شود. کامپیوتر می‌داند که من در ساعت ۸:۰۴ باید منزل را ترک کنم و نزدیک‌ترین خودروی مستقل را، برای آن لحظهٔ معین، برای من به راه می‌اندازد و به جای این که در پارکینگ خوابانده شود، بعد از رساندن من به محوطهٔ دانشگاه، در اختیار فرد دیگری قرار می‌گیرد. بعد از این که من از دروازهٔ دانشگاه بیرون می‌آیم، یعنی در رأس ساعت ۱۸:۱۱، یک خودروی عمومی دیگر در مقابل من می‌ایستد و مرا به خانه‌ام می‌رساند. به این شکل، پنجاه میلیون خودروی عمومی مستقل می‌تواند جای یک میلیارد خودروی خصوصی را بگیرد و ما احتیاج کم‌تری به جاده‌ها و پل‌ها و تونل‌ها و محوطه‌های پارکینگ خواهیم داشت. من البته در چنین شرایطی حریم خصوصی خود را خدشه‌دار می‌کنم و اجازه می‌دهم تا الگوریتم‌ها همواره از این که من هر لحظه کجا هستم، باخبر باشند.

ضبط کن، روی وب بفرست، به اشتراک بگذار!

اما شاید شما لازم نباشد تا این تفکر را قبول داشته باشید، به خصوص اگر زیر بیست سال هستید. مردم می‌خواهند جزئی از جریان اطلاعات باشند، حتی اگر این به بهای از دست دادن حریم خصوصی، استقلال و فردیت‌شان تمام شود. هنر انسان‌گرا نبوغ فردی را تقدیس می‌کند و خط خطی کردن پیکاسو روی یک دستمال در سوتابه‌بی میلیون‌ها ارزش پیدا می‌کند. علم انسان‌گرا از تحقیقات فردی تجلیل می‌کند و هر پژوهش‌گری آرزو می‌کند اسم خود را بر بالای یک مقاله منتشر شده در نشریه علم و طبیعت ثبت کند. اما امروزه تعداد فزاینده‌ای از آفریده‌های هنری و علمی با همکاری بی‌پایان «هر کسی» تولید می‌شوند. چه کسی ویکی‌پدیا را می‌نویسد؟ همه ما.

فرد در شرف تبدیل شدن به یک چیپ الکترونیک کوچک در یک نظام است، که کسی به درستی آن را درک نمی‌کند. من هر روزه، از طریق ایمیل، تماس‌های تلفنی و مقالات، مقدار عظیمی بیت اطلاعات [بیت یک واحد پایه‌ای اطلاعات در علم کامپیوتر است] data bits دریافت می‌کنم، آن‌ها را پردازش می‌کنم و به صورت بیت‌های جدیدی توسط ایمیل‌ها، تماس‌های تلفنی و مقالات بیشتر بازپس می‌فرستم. من به درستی نمی‌دانم که بر روی این نقشه عظیم در کجا قرار دارم، و بیت‌های اطلاعاتی من چگونه با بیت‌های ایجاد شده توسط میلیون‌ها انسان و کامپیوتر دیگر در رابطه قرار می‌گیرند. من فرصت پی بردن به این‌ها را ندارم، زیرا مشغول جواب دادن به ایمیل‌ها هستم. و وقتی که اطلاعات بیشتری را به صورت مؤثرتری پردازش می‌کنم — به ایمیل‌های بیشتری جواب می‌دهم، تماس‌های تلفنی بیشتری می‌گیرم و مقالات

بیشتری می‌نویسم — انسان‌های اطراف خود را غرق در اطلاعات باز هم بیشتری می‌کنم.

این جریان بی‌وقفهٔ اطلاعات نقطهٔ عطفی برای اختلالات و ابداعات جدیدی می‌شوند، که کسی آن‌ها را طراحی و کنترل و درک نمی‌کند. هیچ‌کس درک نمی‌کند که اقتصاد جهانی چگونه عمل می‌کند، یا این‌که سیاست جهانی کجا هدایت می‌شود. اما کسی ملزم به فهمیدن آن نیست. تمام آنچه که لازم است انجام دهید، سریع‌تر جواب دادن به ایمیل‌ها — و اجازه دادن به نظام برای خواندن آن‌ها است. درست همان‌طور که بازار آزاد نظام سرمایه به دستان نامرئی بازار اعتقاد دارد، داتانیست‌ها هم به دستان نامرئی جریان اطلاعات اعتقاد دارند.

همان‌طور که نظام پردازش اطلاعات دانا و قادر تام می‌شود، ارتباط با این نظام پردازش هم منشأ تمام معناها می‌شود. انسان‌ها می‌خواهند با جریان اطلاعات درآمیزند، زیرا وقتی کسی بخشی از جریان اطلاعات است، بخشی از کلیت بسیار بزرگ‌تر از خودش است. ادیان سنتی می‌گفتند که تمام گفتارها و کردارهای شما بخشی از یک طرح کیهانی عظیم است و خدا در هر دقیقه‌ای بر شما نظارت دارد و به تمام افکار و احساسات شما توجه دارد. دین اطلاعات اکنون می‌گوید که تمام گفتارها و احساسات شما بخشی از جریان عظیم اطلاعات است، و الگوریتم‌ها بی‌وقفه بر شما نظارت دارند و به آنچه که انجام می‌دهید و احساس می‌کنید توجه نشان می‌دهند. اکثر مردم این را خیلی دوست دارند. از نظر معتقدان راستین، گسسته بودن از جریان اطلاعات خطر غافل شدن از معنای زندگی را به دنبال دارد. اگر کسی از اعمال و

تجربیات ما مطلع نباشد، و اگر این اعمال و تجربیات در تبادل جهانی اطلاعات نقشی نداشته باشند، پس امتیازشان در چیست؟

انسان‌گرایی گمان می‌کرد که تجربیات در درون ما اتفاق می‌افتد و ما باید معنای تمام اتفاقات را در جایی که معنای هستی در آن شکل می‌گیرد، یعنی در درون خود جست‌وجو کنیم. داتانیست‌ها معتقدند که اگر تجربیات به اشتراک گذاشته نشوند، فاقد ارزش هستند و کسی نیازی به جست‌وجوی معنای درونی ندارد و در حقیقت قادر به انجام آن هم نخواهد بود. ما فقط نیاز به ضبط تجربه و انتقال آن به جریان عظیم اطلاعات داریم، و این الگوریتم‌ها هستند که معنای آن را کشف خواهند کرد و ما را راهنمایی خواهند کرد. بیست سال پیش توریست‌های ژاپنی مضحکه همه مردم دنیا بودند، زیرا همیشه دوربین خود را بیرون می‌آوردند و از هر چیزی که در معرض دیدشان بود، عکس می‌گرفتند. امروز همه این کار را می‌کنند. اگر شما به هند سفر کنید و فیلی را ببینید، به فیل نگاه خواهید کرد و از خود سؤال خواهید کرد، «خب، الان چه احساسی دارم؟»، زیرا کاملاً در تلفن هوشمند خود فرو رفته‌اید. شما عکسی از فیل می‌گیرید و آن را روی فیس‌بوک خود می‌گذارید و هر چند دقیقه یکبار آن را نگاه می‌کنید تا ببینید چند لایک دریافت کرده‌اید. نوشتن خاطرات در دفترچه خاطرات، که در گذشته یک عادت انسان‌گرایانه به شمار می‌آمد، برای بسیاری از جوانان امروزی کاملاً بی‌معنا جلوه می‌کند. چرا چیزی بنویسیم که هیچ‌کس آن را نخواهد خواند؟ معیار امروز این است: «اگر چیزی را تجربه می‌کنی، آن را ضبط کن. اگر چیزی را ضبط می‌کنی، آن را روی وب بگذار و سپس به اشتراک بگذار.»

ما در بررسی خود در این کتاب به کرات سؤال کرده‌ایم که عامل برتری انسان‌ها از حیوانات چیست. داتائیسیم پاسخی جدید و ساده برای آن دارد. تجارب انسانی، در خود، هیچ برتری نسبت به تجارب گرگ‌ها و فیل‌ها ندارند. این بیت اطلاعات به خوبی آن بیت دیگر است. اما یک انسان می‌تواند یک شعر بنویسد و آن را روی اینترنت بگذارد، و به این شکل نظام پردازش اطلاعات را غنی کند. این کار باعث می‌شود تا بیت او به حساب آید. یک گرگ نمی‌تواند این کار را انجام دهد، بنابر این تمام تجارب گرگ‌ها — هر چقدر که عمیق و پیچیده باشند — بی‌ارزش هستند. تعجیبی ندارد که ما وقت زیادی را برای تبدیل تجارب خود به اطلاعات صرف می‌کنیم. این یک تب زودگذر نیست، بلکه مسئلهٔ بقا است. ما باید به خود و به نظام ثابت کنیم که هنوز دارای ارزش هستیم. و ارزش به داشتن تجربیات نیست، بلکه به تبدیل این تجربیات به جریان آزادانهٔ اطلاعات است.

(در ضمن، گرگ‌ها — یا حداقل خویشاوندان سگ آن‌ها — یک مورد ناامید کننده نیستند. شرکتی به اسم «گرگ بیشتر، نه» در حال تولید کلاه‌خودی برای خواندن تجارب سگ‌ها است. کلاه‌خود بر جریان مغزی سگ نظارت دارد و با استفاده از الگوریتم‌های کامپیوتری پیام‌های ساده‌ای مثل «من عصبانیم» را به زبان انسانی ترجمه می‌کند. [۸] ممکن است سگ شما بزودی یک حساب فیس‌بوک یا توئیتر برای خودش ایجاد کند — و شاید تعداد بیشتری از شما پیرو و لایک کسب کند).

خود را بشناس

داتائیسیم نه لیبرال است و نه انسان‌گرا، اما باید تأکید کنیم که داتائیسیم بر ضد انسان‌گرایی هم نیست. داتائیسیم هیچ مخالفتی با تجربیات انسانی ندارد، اما فکر نمی‌کند که تجربیات ذاتاً دارای ارزش باشند. وقتی ما سه فرقهٔ انسان‌گرا را بررسی کردیم، سؤال کردیم که کدام نوع تجربه بیش از همه ارزش‌مند است: گوش کردن به سمفونی پنجم بتهوون، چاک بری، آواز افتتاحیهٔ پیگمی، یا زوزهٔ سوزناک یک گرگ. یک داتائیسیت خواهد گفت که طرح این مسأله به‌طور کلی انحرافی است، زیرا موسیقی باید بر اساس اطلاعاتی که منتقل می‌کند ارزیابی شود، نه بر اساس تجربه‌ای که می‌آفریند. یک داتائیسیت، برای مثال می‌تواند بگوید که سمفونی پنجم بتهوون اطلاعات بسیار بیشتری از آواز افتتاحیهٔ پیگمی منتقل می‌کند، زیرا از آکودرها و گام‌های بیشتری استفاده می‌کند و با سبک‌های موسیقایی بسیار بیشتری دیالوگ برقرار می‌کند. در نتیجه به نیروی کامپیوتری بسیار بیشتری برای رمزگشایی سمفونی پنجم نیاز داریم و برای این کار دانش بسیار بیشتری به دست می‌آوریم.

موسیقی، بر اساس این نگرش، الگوهایی موسیقایی هستند. ریاضیات می‌تواند هر قطعهٔ موسیقی را، مثل رابطهٔ هر دو قطعه‌ای، توصیف کند. بنابر این می‌توان ارزش دقیق اطلاعاتی هر سمفونی، آواز و زوزه‌ای را تعیین کرد و گفت که کدام از همه غنی‌تر است، اما حسی که این‌ها در انسان‌ها یا گرگ‌ها ایجاد می‌کنند، اهمیتی ندارد. در واقع هفتاد هزار سال پیش تجارب انسانی مؤثرترین الگوریتم‌های پردازش اطلاعات در هستی بودند، بنابر این دلیلی برای تقدیس آن‌ها وجود داشت. اما ما بزودی به

نقطه‌ای خواهیم رسید که این الگوریتم‌ها جایگاه خود را از دست خواهند داد و حتی به یک وجود منفی بدل خواهند شد.

انسان خردمند ده‌ها هزار سال پیش از دشت‌های آفریقا سربرآورد و الگوریتم‌های او طوری ساخته نشده تا بتواند جریان اطلاعات در قرن بیست و یکم را هدایت کند. ما می‌توانیم نظام پردازش اطلاعات در انسان‌ها را متحول کنیم، اما این کافی نخواهد بود. تمامیت اینترنتی می‌تواند به‌زودی چنان جریان اطلاعاتی عظیم و پرسرعتی ایجاد کند، که حتی الگوریتم‌های انسانی تحول‌یافته هم از عهده‌ هدایت آن برنمایند. وقتی خودروها جای ارابه‌های اسبی را گرفتند، ما اسب‌ها را متحول نکردیم، بلکه آن‌ها را بازنشسته کردیم. شاید وقت آن باشد که همین کار را با انسان خردمند انجام دهیم.

داتانیسم یک رویکرد کارکردی سخت‌گیرانه نسبت به انسان دارد، و ارزش تجربیات انسانی را بر پایه‌ کارکردشان در مکانیسم‌های پردازش اطلاعات می‌سنجد. اگر الگوریتمی بسازیم که بهتر از انسان از عهده‌ همان کارکردها برآید، تجربیات انسانی ارزش خود را از دست خواهند داد. اگر بتوانیم برنامه‌های کامپیوتری برتری راه، نه تنها جایگزین رانندگان تاکسی و دکترها، بلکه همچنین جایگزین وکلا، شعرا و موسیقی‌دانان کنیم، پس چرا باید به این اهمیت دهیم که این برنامه‌ها فاقد هشیاری و تجربیات درونی هستند؟ داتانیست تمجید انسان‌گرا از تقدس تجربه‌ انسانی را تحت عنوان هیجان عاطفی کاذب رد می‌کند. «تجربه‌ای که شما ستایش می‌کنید، چیزی به‌جز یک الگوریتم زیست‌شیمیایی منسوخ شده نیست. این الگوریتم در دشت‌های هفتاد هزار سال پیش آفریقا پیشرفته به حساب می‌آمد و در قرن بیستم حتی نقشی

حیاتی برای ارتش و اقتصاد بازی می‌کرد. اما ما به‌زودی شاهد الگوریتم‌های بسیار بهتری خواهیم بود.»

انسان‌ها، در نقطهٔ اوج صحنه‌های بسیاری از فیلم‌های علمی - تخیلی هالیوودی، با یک ناوگان مهاجم، ارتشی از ربات‌های یاغی یا یک ابررایانهٔ همه‌چیزدان روبه‌رو می‌شوند، که می‌خواهند آن‌ها را نابود سازند. به نظر می‌رسد که بشریت محکوم است. اما در آخرین لحظه، و علیرغم تمام مشکلات، بشریت، به لطف چیزی که بیگانگان، ربات‌ها و ابررایانه‌ها در نظر نگرفته، و درک نکرده بودند پیروز می‌شود: عشق. قهرمان، که تاکنون توسط ابررایانه مسخ شده بود و در معرض تهاجم تیره‌ای ربات‌های شریر قرار داشت، با الهام از عشق خود، دست به یک اقدام کاملاً متهورانه می‌زند و شرایط را عوض می‌کند و ماتریکس را مغلوب می‌کند. داتائیسیم چنین نمایشاتی را کاملاً مضحک می‌پندارد و به نمایشنامه‌نویسان هالیوود می‌گوید، «این همهٔ آن چیزی است که شما می‌دانید؟ عشق؟ و نه حتی نوعی عشق افلاطونی، بلکه یک کشش شهوانی بین دو پستان‌دار؟ آیا واقعاً فکر می‌کنید که یک ابررایانهٔ همه‌چیزدان یا بیگانگان سیارات دیگر، که بر تمام کهکشان‌ها چیرگی دارند، با یک رعشهٔ هورمونی عشق غافلگیر می‌شوند؟»

داتائیسیت‌ها با مقایسهٔ تجربهٔ انسانی با الگوهای اطلاعات، منبع اصلی اقتدار و معنا را از ما می‌گیرند و بشارت یک انقلاب دینی عظیم را می‌دهند، که شبیه آن از قرن هیجدهم تاکنون مشاهده نشده است. انسان‌گرایان در عصر لاک، هیوم و ولتر

می‌گفتند «خدا محصول تخیلات انسانی است». داتائیسیم اکنون امکان مزه کردن علم پزشکی خود را برای انسان‌گرایان فراهم می‌آورد و می‌گوید: «بله، خدا محصول تخیلات انسانی است، اما تخیلات انسانی هم به نوبه خود محصول الگوریتم‌های زیست‌شیمیایی هستند». انسان‌گرایی در قرن هیجدهم، با چرخش از جهان‌بینی خدامحوری به جهان‌بینی انسان‌محوری، خدا را از معرکه خارج کرد. داتائیسیم در قرن بیست و یکم، می‌خواهد با چرخش از جهان‌بینی انسان‌محوری به اطلاعات‌محوری، انسان‌ها را از معرکه خارج کند.

انقلاب داتائیسیتی، اگر نه یک یا دو سده، اما شاید چند دهه تداوم داشته باشد. اما انقلاب انسان‌گرا هم یک‌شبه رخ نداد. ابتدا انسان‌ها اعتقاد به خدا را در خود حفظ کردند و استدلال می‌کردند که انسان‌ها تقدس دارند، زیرا به منظوری یزدانی توسط خدا آفریده شده‌اند. مدت‌ها بعد بود که افرادی به خود جرأت دادند تا بگویند که انسان در خود تقدس دارد و خدا اصلاً وجود ندارد. به همین شکل، داتائیسیت‌ها هم امروزه می‌گویند که تمامیت اینترنتی تقدس دارد، زیرا انسان‌ها آن را برای برآورده کردن نیازهایشان به وجود آوردند. اما احتمالاً تمامیت اینترنتی هم به تدریج در خود مقدس خواهد شد.

گذار از یک جهان‌بینی انسان‌محور به اطلاع‌محور تنها یک انقلاب فلسفی نیست و یک انقلاب عملی هم می‌باشد. تمام انقلابات حقیقی مهم عملی هستند. این اندیشه انسان‌گرا، که «انسان خدا را آفرید» از این جهت قابل توجه بود که عواقب عملی بسیار دامنه‌داری داشت. به همین شکل، اندیشه داتائیسیت، که «موجودات زنده

الگوریتم هستند» به اعتبار پی آمدهای روزمره خود قابل توجه هستند. اندیشه تنها زمانی دنیا را تغییر می دهد که رفتار را تغییر دهد.

وقتی مردم در بابل باستان با مشکل بزرگی روبه‌رو می شدند، در دل شب سیاه به بالای معبد محلی می رفتند و به آسمان نگاه می کردند. مردم بابل معتقد بودند که ستارگان سرنوشت آن‌ها را در دست دارند و آینده را پیش‌گویی می کنند. آن‌ها بعد از خیره شدن به ستارگان در مورد ازدواج، شخم زدن زمین‌شان و یا رفتن به جنگ تصمیم می گرفتند. بدین گونه باورهای فلسفی آن‌ها به روش‌های عملی تعبیر می شد. ادیانی که کتاب‌های مقدس خود را داشتند، مثل یهودیت و مسیحیت، حکایت متفاوتی داشتند: «ستارگان دروغ می گویند. خدا، که ستارگان را آفریده است، تمام حقیقت را در کتاب مقدس بازگو می کند. پس باید دست از خیره شدن به ستارگان بردارید و به جای آن کتاب مقدس را بخوانید!» این نیز با خود توصیه‌های عملی به دنبال داشت. وقتی مردم نمی دانستند با چه کسی ازدواج کنند، چه پیشه‌ای انتخاب کنند و در جنگ شرکت کنند یا نه، کتاب مقدس را می خواندند و به توصیه‌های آن عمل می کردند.

بعد انسان‌گرایان با روایتی کاملاً جدید ظاهر شدند: «انسان خدا را آفرید، کتاب مقدس را نوشت و آن را به هزار شکل مختلف تعبیر کرد. پس سرمنشأ حقیقت خود انسان‌ها هستند. کتاب مقدس باید به عنوان یک تجلی الهام بشری خوانده شود، اما کسی ملزم به خواندن آن نیست. اگر کسی با معمایی روبه‌رو می شود، فقط کافی است تا به ندای درونی‌اش گوش فرا دهد.» انسان‌گرایی سپس دستورات عملی‌های عملی

مفصلی را در مورد گوش فرادادن به خود و توصیه‌هایی تدوین کرد: نگاه کردن به غروب خورشید، خواندن گوته، نوشتن دفترچه خاطرات، داشتن مصاحبت‌های صمیمانه با دوستان خوب و برپایی انتخابات آزاد.

دانشمندان نیز طی سده‌ها این دستورالعمل‌های انسان‌گرا را پذیرفتند. وقتی فیزیک‌دانان در مقابل این دوراهی قرار می‌گرفتند که آیا ازدواج کنند یا نه، آن‌ها هم به غروب خورشید خیره می‌شدند و سعی می‌کردند تا با خود رابطه برقرار کنند. وقتی شیمی‌دانان در باره پذیرش یک شغل پر دردسر دچار سردرگمی می‌شدند، آن‌ها هم دفترچه خاطرات می‌نوشتند و با دوست خوبی درد دل می‌کردند. وقتی زیست‌شناسان در مورد برپایی جنگ یا نوشتن قرارداد صلح بحث می‌کردند، آن‌ها هم به انتخابات آزاد رأی می‌دادند. وقتی متخصصین مغز در باره کشفیات شگفت‌انگیز خود کتاب می‌نوشتند، اغلب یک نقل قول الهام‌بخش از گوته را در صفحه اول کتاب‌شان می‌نوشتند. این پایه اتحاد نوین میان علم و انسان‌گرایی بود، که توازن حساس میان یانگ و بین نوین — بین عقل و عاطفه، بین آزمایشگاه و موزه، بین خط تولید و فروشگاه بزرگ — را حفظ می‌کرد.

دانشمندان نه تنها احساسات انسانی را تقدیس می‌کردند، بلکه همچنین یک دلیل تکاملی بسیار خوب هم برای انجام آن پیدا کردند. زیست‌شناسان پس از داروین توضیح دادند که احساسات الگوریتم‌های پیچیده‌ای هستند که توسط تکامل پرداخت شده‌اند، تا به حیوانات برای تصمیم‌گیری‌های درست کمک کنند. عشق ما، ترس ما و اشتیاق ما پدیده‌های مبهم روحی نیستند که کارشان فقط نوشتن شعر باشد، بلکه

حاوی میلیون‌ها سال شناخت عملی هستند. وقتی کسی کتاب مقدس را می‌خواند، اندرزهایی را از کشیشان و خاخام‌هایی که در اورشلیم باستان زندگی می‌کردند، دریافت می‌کند. اما اگر کسی به احساساتش گوش کند، از الگوریتمی پیروی می‌کند که تکامل طی میلیون‌ها سال در او به وجود آورده و آن را از میان سخت‌ترین آزمایش‌های کیفی انتخاب طبیعی گذرانده است. احساسات ما ندای میلیون‌ها تن از پیشینیان ما است که هر کدام، در محیطی ناملازم، در پی بقا و بازتولید خود بوده‌اند. احساسات ما طبعاً مصون از خطا نیستند، اما بهتر از اکثر گزینه‌های موجود هستند. احساسات طی میلیون‌ها و میلیون‌ها سال بهترین الگوریتم‌ها در دنیا بوده‌اند. اما مردم در دوران کنفوسیوس یا استالین، می‌بایست به احساسات خود گوش دهند، نه به آموزه‌های آئین کنفوسیوس یا کمونیسم.

اما احساسات در قرن بیست و یکم دیگر بهترین الگوریتم‌ها در دنیا نیستند. ما در حال ساختن ابرالگوریتم‌هایی هستیم که از نیروی کامپیوتری بی‌همتا و خزانه داده‌های غول‌پیکری برخوردارند. گوگل و فیس‌بوک نه تنها دانسته‌های دقیقی از احساس شما دارند، بلکه همچنین میلیون‌ها چیز دیگر هم در مورد شما می‌دانند که شما به آن‌ها واقف هم نیستید. در نتیجه، شما اکنون دیگر نه به احساسات خود، بلکه باید به الگوریتم‌های بیرونی گوش کنید. وقتی الگوریتم‌ها می‌دانند که هر کسی به کدام نماینده رأی خواهد داد، و دقیقاً در باره دلایل کارکردهای عصبی هر شخص اطلاع دارند، و می‌دانند که چرا یک نفر به دمکرات رأی می‌دهد و یک نفر دیگر به جمهوری خواه، پس در این صورت چه احتیاجی به انتخابات دمکراتیک است؟ آنگاه که

انسان‌گرایی فرمان می‌داد: «به احساسات خودت گوش کن!»، داتائیسیم اکنون فرمان می‌دهد: «به الگوریتم‌ها گوش کن! آن‌ها می‌دانند الان چه احساسی داری».

از نظر داتائیسیم، صعود به فراز یک قله و خیره شدن به رقص آفتاب روی موج‌ها، برای تصمیم‌گیری در مورد ازدواج، موقعیت شغلی و جنگ کاملاً اتلاف وقت است. به همین شکل، رفتن به موزه، نوشتن دفترچه‌ی خاطرات و درد دل کردن با یک دوست هم بیهوده خواهد بود. بله، برای تصمیم‌گیری درست باید خود را بهتر بشناسید. اما برای خودشناسی در قرن بیست و یکم، روش‌های بسیار بهتری از صعود به قله، رفتن به موزه یا نوشتن دفترچه‌ی خاطرات وجود دارد. در زیر به چند دستورالعمل داتائستی اشاره می‌کنیم:

«آیا می‌خواهید بدانید واقعاً چه کسی هستید؟» از داتائیسیم سؤال کنید. «قله و موزه را فراموش کنید. آیا آزمایش دی‌ان‌ا داده‌اید؟ پس منتظر چه هستید؟ این کار را همین امروز انجام دهید. و پدر و مادر بزرگ، والدین و خویشاوندان خود را متقاعد کنید تا آن‌ها هم آزمایش دی‌ان‌ا بدهند، زیرا اطلاعات آن‌ها برای شما بسیار ارزشمند خواهد بود. آیا تا به حال چیزی در باره‌ی دستگاه‌های پوشیدنی بیومتریک، که فشار خون و ضربان قلب شما را بیست و چهار ساعته اندازه‌گیری می‌کنند، شنیده‌اید؟ بسیار خب، یکی از این‌ها را تهیه کنید و روی بدن خود نصب کنید و آن را به تلفن هوشمند خود وصل کنید. و وقتی به خرید می‌روید، یک دوربین و میکروفون سیار هم بخرید و هر کاری که می‌کنید را ضبط کنید و روی اینترنت بگذارید و اجازه دهید تا گوگل و فیس‌بوک تمام ایمیل‌های شما را بخوانند و بر تمام پیام‌ها و گفتگوهای

مجازی شما نظارت داشته باشند و فهرست تمام کلیک‌ها و لایک‌های خود را نگه دارید. اگر تمام این کارها را انجام دهید، سپس الگوریتم‌های بزرگ تمامیت اینترنتی به شما خواهند گفت که با چه کسی ازدواج کنید، چه شغلی انتخاب کنید و در مورد راه انداختن جنگ تصمیم بگیرید».

اما این الگوریتم‌های بزرگ از کجا می‌آیند؟ این راز داتائیسیم است. درست همان‌طور که مسیحیت ادعا می‌کند که ما انسان‌ها نمی‌توانیم خدا و برنامه‌هایش را درک کنیم، داتائیسیم هم مدعی است که مغز انسان‌ها نمی‌تواند بر الگوریتم‌های اصلی جدید احاطه یابد. امروزه اغلب الگوریتم‌ها طبعاً توسط هکرهای انسانی نوشته می‌شوند. اما الگوریتم‌های بسیار مهم، مثل الگوریتم جست‌وجوی گوگل، توسط گروه‌های بسیار بزرگ ایجاد می‌شوند. هر عضوی فقط بخشی از این چیستان را درک می‌کند و هیچ‌کس به‌واقع الگوریتم را در تمامیت خود درک نمی‌کند. به‌علاوه، با ظهور برنامه‌های کامپیوتری خودآموزنده و شبکه‌های عصبی مصنوعی، الگوریتم‌های بیشتر و بیشتری به‌طور مستقل به وجود می‌آیند، خود را تکامل می‌دهند و از اشتباهات‌شان یاد می‌گیرند. آن‌ها میزان نجومی اطلاعات را تحلیل می‌کنند، که هیچ انسانی امکان احاطه بر آن را ندارد، و می‌آموزند تا الگوها را بازشناسی کنند و استراتژی‌هایی را اتخاذ کنند تا از وابستگی به ذهن انسانی خلاصی یابند. شاید در ابتدا بذر الگوریتم توسط انسان‌ها کاشته شود، اما وقتی رشد کند، راه خود را خواهد رفت و جایی خواهد رفت که هیچ انسانی نرفته و نمی‌تواند برود.

موجی در جریان اطلاعات

داتائیسیم هم منتقدین و مرتدین خود را دارد. به طوری که در فصل سوم دیدیم، در این که زندگی عملاً به جریان اطلاعات تنزل یابد، جای تردید است. ما، خصوصاً در این مقطع، هیچ اطلاعی از این نداریم که چرا یا چطور جریان اطلاعات می‌تواند آگاهی و تجربیات درونی بیافریند. شاید بیست سال بعد توضیح خوبی در اختیار داشته باشیم. و شاید به این نتیجه برسیم که موجودات زنده الگوریتم نیستند.

به همین ترتیب، در این که زندگی به مرحلهٔ تصمیم‌گیری برسد، جای تردید است. علوم زیستی و علوم اجتماعی، با هدایت داتائیسیت، تابع فرآیندهای تصمیم‌گیری شده‌اند، گویی که چیز دیگری در زندگی وجود ندارد. اما آیا چنین است؟ احساسات، عواطف و افکار قطعاً نقش بزرگی در تصمیم‌گیری ایفا می‌کنند، اما آیا این تنها هدف آن‌ها است؟ داتائیسیم درک بهتر و بهتری از فرآیندهای تصمیم‌گیری پیدا می‌کند، اما به‌طور فزاینده‌ای دیدی انحرافی نسبت به زندگی به دست می‌دهد.

یک بررسی انتقادی از جزم داتائیسیتی می‌تواند، نه تنها بزرگ‌ترین چالش علمی، بلکه همچنین فوری‌ترین پروژهٔ اقتصادی و سیاسی قرن بیست و یکم باشد. محققین علوم زیستی و علوم اجتماعی باید از خود سؤال کنند که آیا ما در درک مان از زندگی، به عنوان فرآیند پردازش اطلاعات و تصمیم‌گیری، چیزی را از دست داده‌ایم. آیا احتمالاً چیزی در هستی وجود دارد که نتواند به اطلاعات تنزل داده شود؟ فرض کنید که الگوریتم‌های فاقد هشیاری بتوانند به تدریج از هشیاری انسانی در تمام

وظایف شناخته شده در پردازش اطلاعات پیشی گیرند. در این صورت با جایگزین شدن هشیاری انسانی توسط ابرالگوریتم‌های فاقد هشیاری، چه چیزی را احتمالاً از دست خواهیم داد؟

حتی اگر داتائیسیم در اشتباه باشد و موجوات زنده صرفاً الگوریتم نباشند، این امر ضرورتاً مانع از آن نخواهد شد تا داتائیسیم بر جهان تسلط یابد. بسیاری از ادیان قبلی، علیرغم اشتباهات موجود خود، از محبوبیت و قدرت عظیمی برخوردار شدند. اگر مسیحیت و کمونیسم در این زمینه بخت یار بوده، پس چرا داتائیسیم نباشد؟ داتائیسیم از چشم‌اندازهای ویژه امیدبخشی برخوردار است، زیرا در حال حاضر در تمامی عرصه‌های علمی رواج می‌یابد. یک الگوی یکپارچه شاید به‌سادگی به یک جزم تردیدناپذیر بدل شود. چالش یک الگوی علمی بسیار دشوار است. تاکنون هیچ الگویی به تنهایی توسط تمامیت نهاد علمی پذیرفته نشده است. محققین یک عرصه معین همیشه می‌توانستند نظریه کفرآمیزی را از بیرون وارد کنند. اما اگر همه، از موسیقی‌شناسان گرفته تا زیست‌شناسان، از همان الگوی داتائیسیت استفاده می‌کنند، گریزهای عرصه‌های متفاوت به این الگو تنها می‌تواند آن را بیشتر تقویت کند. در نتیجه، اگر الگو ناقص باشد، مقاومت در مقابل آن بسیار دشوار خواهد شد.

اگر داتائیسیم موفق به تسلط بر دنیا شود، چه اتفاقی برای ما انسان‌ها خواهد افتاد؟ در آغاز ممکن است تلاش انسان‌گرا برای کسب سلامتی، کامیابی و قدرت شتاب یابد. داتائیسیم، با وعده تحقق این آرزوهای انسان‌گرا، گسترش بیشتری یابد. ما برای کسب زندگی جاوید، سعادت و نیروی آفرینش خداگونه، ناچاریم حجم اطلاعات

بسیار بیشتری از قابلیت مغز انسانی را پردازش کنیم. بنابر این الگوریتم‌ها این کار را برای ما انجام می‌دهند. آنگاه که اقتدار از انسان‌ها به الگوریتم‌ها منتقل شد، شاید پروژه‌های انسان‌گرا اعتبار خود را از دست بدهند. وقتی ما از جهان‌بینی انسان‌محوری، به نفع یک جهان‌بینی اطلاعات‌محوری دست برداریم، شاید بهزیستی و کامیابی انسانی بسیار کم‌اهمیت‌تر شود. آنجا که دستگاه‌های پردازش اطلاعات بسیار بهتری در دسترس است، چرا باید تا به این حد به نمونه‌های منسوخ شده اهمیت بدهیم؟ ما در تلاشیم تا تمامیت اینترنتی را مهندسی کنیم، به این امید که بهزیستی، کامیابی و اقتدار بیشتر ما را تضمین کند. وقتی تمامیت اینترنتی به پیش می‌تازد، ما احتمالاً از مهندسین به چپ، و سپس به اطلاعات تنزل خواهیم کرد، و تدریجاً همچون خاک و خاشاک توسط سیل اطلاعات در رود خروشان محو خواهیم شد.

بدین ترتیب داتائیسیم انسان خردمند را به آن چیزی تهدید می‌کند که انسان خردمند تاکنون علیه حیوانات دیگر اعمال کرده است. انسان‌ها در طول تاریخ یک شبکه جهانی ایجاد کرده‌اند و هر چیزی را بر اساس کارکردی که در این شبکه دارد، ارزیابی می‌کنند و این، طی هزاران سال باعث تقویت غرور و تعصب انسانی شده است. از آنجا که ما پاسخ‌گوی مهم‌ترین کارکردها در این شبکه بوده‌ایم، برایمان آسان بوده تا افتخار پیشرفت‌های شبکه را به خود منتسب کنیم و خود را اشرف مخلوقات بنامیم. زندگی و تجارب تمام حیوانات دیگر بی‌ارزش قلمداد شد، زیرا از عهده مهم‌ترین کارکردها برنیامدند و زمانی که حیوانی کارکرد خود را در قبال این شبکه از دست داد، منقرض شد. به همین ترتیب، زمانی که انسان‌ها هم کارکرد مهم خود را

در قبال شبکه از دست بدهند، پی خواهند برد که دیگر اشرف مخلوقات نیستند. معیاری که ما به وجود آوردیم، خود ما را محکوم خواهد کرد تا در فراموشی به ماموت‌ها و دلفین‌های رود چینی بپیوندیم. با نگاهی به گذشته، به نظر می‌رسد که بشر همچون موجی در جریان کیهانی اطلاعات عمل کند.

ما نمی‌توانیم آینده را به درستی پیش‌بینی کنیم. تمامی سناریوهای تشریح شده در این کتاب باید به عنوان احتمالاتی در نظر گرفته شوند، نه پیش‌گویی. وقتی به آینده فکر می‌کنیم، چشم‌اندازهای ما معمولاً در چهارچوب ایدئولوژی‌ها و نظام‌های اجتماعی روز محدود می‌شوند. دمکراسی ما را ترغیب می‌کند تا به یک آینده دمکراتیک باور داشته باشیم. نظام سرمایه به ما اجازه نخواهد داد تا گزینه‌ای در فراسوی آن برای خود ترسیم کنیم، و انسان‌گرایی مانع از این می‌شود تا بتوانیم یک سرنوشت پسانسانی را تصور کنیم. حداکثر می‌توانیم گاهی حوادث گذشته را بازسازی کنیم و به آن‌ها به عنوان گزینه‌هایی برای آینده بنگریم. برای مثال، نازیسم و کمونیسم قرن بیستم می‌تواند به عنوان الگویی برای بسیاری از تخیلات استبدادی مورد استفاده قرار گیرند. و نویسندگان علمی - تخیلی از میراث‌های باستانی و قرون وسطایی استفاده می‌کنند تا شوالیه‌های یهودی و امپراتورهای کهکشانی را به تصویر کشند، که با اسلحه‌های لیزری و کشتی‌های فضایی می‌جنگند.

این کتاب به بررسی منشأ عملکردهای امروز ما می‌پردازد، تا با برداشتن موانع، ما را قادر سازد تا در تصور خود نسبت به آینده، تخیلات خود را بسیار غنی‌تر کنیم.

هدف این کتاب این است که، به جای محدود کردن افق‌های خود در چهارچوب یک سناریوی معین، چشم‌اندازهامان را با طیف بسیار وسیع‌تری از گزینه‌ها گسترش دهیم. به طوری که بارها تأکید کردم، هیچ‌کس به‌واقع نمی‌داند که بازار کار، خانواده یا محیط زیست در سال ۲۰۵۰ چگونه خواهد بود، و یا این‌که چه ادیان، نظام‌های اقتصادی یا ساختارهای سیاسی بر دنیا حکومت خواهند کرد.

اما گسترده‌تر کردن چشم‌اندازهای ما می‌تواند ما را بیشتر سردرگم و غیرفعال‌تر از گذشته کند. سؤال این است که، با وجود این همه سناریو و احتمالات، آیا باید توجه خود را روی کدام‌شان متمرکز کنیم؟ دنیا سریع‌تر از هر زمان دیگر در حال تغییر است و ما در معرض هجوم حجم عظیم اطلاعات، اندیشه‌ها، وعده‌ها و تهدیدها قرار داریم. انسان‌ها اقتدار را به بازار آزاد، خرد جمعی و الگوریتم‌های خارجی می‌سپارند، بخشاً به این دلیل که از عهده حجم عظیم اطلاعات برنمی‌آیند. در گذشته سانسور به شکل سد کردن راه جریان اطلاعات عمل می‌کرد. در قرن بیست و یکم سانسور به صورت غرق کردن مردم در اطلاعات نامناسب عمل می‌کند. مردم نمی‌دانند که توجه خود را روی چه چیزی متمرکز کنند و اوقات خود را اغلب برای بحث و بررسی بر روی مسائل جانبی تلف می‌کنند. در دوران باستان داشتن قدرت در گرو دسترسی به اطلاعات بود. امروزه داشتن قدرت به معنی آگاهی از این است که چه چیزی را باید نادیده گرفت. پس با توجه به آنچه که در دنیای پر هرج و مرج کنونی اتفاق می‌افتد، بر روی چه چیزی باید تمرکز کنیم؟

اگر در بُعد زمانی یک ماه فکر می‌کنیم، شاید لازم باشد تا بر روی مشکلات

فوری، مثل آشفتگی‌ها در خاور میانه، بحران پناهندگی در اروپا و کاهش سرعت اقتصاد چین تمرکز کنیم. اگر در بعد ده‌ها سال فکر می‌کنیم، گرمایش زمین، افزایش نابرابری و مشکلات بازار کار اولویت می‌یابد. اما اگر در بعد بسیار وسیع‌تری به زندگی می‌نگریم، تمام مشکلات و تحولات دیگر در محدوده‌ی سه فرآیند مرتبط با هم قرار می‌گیرند:

۱. علم در حال همگام شدن با جزم تمامیت اینترنتی است، که معنایش این است که موجودات زنده الگوریتم هستند و زندگی پردازش اطلاعات است.
۲. هوش در حال جدا شدن از هشیاری است.
۳. الگوریتم‌های فاقد هشیاری، اما بسیار هوشمند شاید به‌زودی ما را از خودمان هم بهتر بشناسد.

این سه فرآیند سه سؤال کلیدی را به همراه می‌آورد، که امیدوارم برای مدتی طولانی بعد از خواندن این کتاب در ذهن شما باقی بماند:

۱. آیا موجودات زنده واقعاً الگوریتم هستند و زندگی به‌واقع پردازش اطلاعات است؟
۲. آیا هوش ارزشمندتر است یا هشیاری؟
۳. اگر الگوریتم‌های فاقد هشیاری، اما بسیار هوشمند ما را بهتر از خودمان بشناسند، چه اتفاقی برای جامعه، سیاست و زندگی روزمره خواهد افتاد؟

یادداشت‌ها

۱ دستور کار انسانی جدید

1. Tim Blanning, *The Pursuit of Glory* (New York: Penguin Books, 2008), 52.
2. Ibid., 53. See also: J. Neumann and S. Lindgrén, 'Great Historical Events That Were Significantly Affected by the Weather: 4, The Great Famines in Finland and Estonia, 1695-97', *Bulletin of the American Meteorological Society* 60 (1979), 775-87; Andrew B. Appleby, 'Epidemics and Famine in the Little Ice Age', *Journal of Interdisciplinary History* 10:4 (1980), 643-63; Cormac Ó Gráda and Jean-Michel Chevet, 'Famine and Market in Ancien Régime France', *Journal of Economic History* 62:3 (2002), 706-73.
3. Nicole Darmon et al., 'L'insécurité alimentaire pour raisons financières en France', *Observatoire National de la Pauvreté et de l'Exclusion Sociale*, <https://www.onpes.gouv.fr/IMG/pdf/Darmon.pdf>, accessed 3 March 2015; Rapport Annuel 2013, *Banques Alimentaires*, <http://en.calameo.com/read/001358178ec47d2018425>, accessed 4 March 2015.
4. Richard Dobbs et al., 'How the World Could Better Fight Obesity', McKinseys & Company, November 2014, accessed 11 December 2014,

http://www.mckinsey.com/insights/economic_studies/how_the_world_could_better_fight_obesity.

5. 'Global Burden of Disease, Injuries and Risk Factors Study 2013', *Lancet*, 18 December 2014, accessed 18 December 2014, <http://www.thelancet.com/themed/global-burden-of-disease>; Stephen Adams, 'Obesity Killing Three Times As Many As Malnutrition', *Telegraph*, 13 December 2012, accessed 18 December 2014, <http://www.telegraph.co.uk/health/healthnews/9742960/Obesity-killing-three-times-as-many-as-malnutrition.html>.
6. Robert S. Lopez, *The Birth of Europe* [in Hebrew] (Tel Aviv: Dvir, 1990), 427.
7. Alfred W. Crosby, *The Columbian Exchange: Biological and Cultural Consequences of 1492* (Westport: Greenwood Press, 1972); William H. McNeill, *Plagues and Peoples* (Oxford: Basil Blackwell, 1977).
8. Hugh Thomas, *Conquest: Cortes, Montezuma and the Fall of Old Mexico* (New York: Simon & Schuster, 1993), 443-6; Rodolfo Acuna-Soto et al., 'Megadrought and Megadeath in 16th Century Mexico', *Historical Review* 8:4 (2002), 360-2; Sherburne F. Cook and Lesley Byrd Simpson, *The Population of Central Mexico in the Sixteenth Century* (Berkeley: University of California Press, 1948).
9. Jared Diamond, *Guns, Germs and Steel: The Fates of Human Societies* [in Hebrew] (Tel Aviv: Am Oved, 2002), 167.
10. Jeffery K. Taubenberger and David M. Morens, '1918 Influenza: The Mother of All Pandemics', *Emerging Infectious Diseases* 12:1 (2006), 15-22; Niall P. A. S.

Johnson and Juergen Mueller, 'Updating the Accounts: Global Mortality of the 1918-1920 "Spanish" Influenza Pandemic', *Bulletin of the History of Medicine* 76:1 (2002), 105-15; Stacey L. Knobler, Alison Mack, Adel Mahmoud et al., (eds), *The Threat of Pandemic Influenza: Are We Ready? Workshop Summary* (Washington DC: National Academies Press, 2005), 57-110; David van Reybrouck, *Congo: The Epic History of a People* (New York: HarperCollins, 2014), 164; Siddharth Chandra, Goran Kuljanin and Jennifer Wray, 'Mortality from the Influenza Pandemic of 1918-1919: The Case of India', *Demography* 49:3 (2012), 857-65; George C. Kohn, *Encyclopedia of Plague and Pestilence: From Ancient Times to the Present*, 3rd edn (New York: Facts on File, 2008), 363.

11. The averages between 2005 and 2010 were 4.6 per cent globally, 7.9 per cent in Africa and 0.7 per cent in Europe and North America. See: 'Infant Mortality Rate (Both Sexes Combined) by Major Area, Region and Country, 1950-2010 (Infant Deaths for 1000 Live Births), Estimates', *World Population Prospects: the 2010 Revision*, UN Department of Economic and Social Affairs, April 2011, accessed 26 May 2012, <http://esa.un.org/unpd/wpp/Excel-Data/mortality.htm>. See also Alain Bideau, Bertrand Desjardins and Hector Perez-Brignoli (eds), *Infant and Child Mortality in the Past* (Oxford: Clarendon Press, 1997); Edward Anthony Wrigley et al., *English Population History from Family Reconstitution, 1580-1837* (Cambridge: Cambridge University Press, 1997), 295-6, 303.
12. David A. Koplow, *Smallpox: The Fight to Eradicate a Global Scourge* (Berkeley: University of California Press,

- 2004); Abdel R. Omran, 'The Epidemiological Transition: A Theory of Population Change', *Milbank Memorial Fund Quarterly* 83:4 (2005), 731-57; Thomas McKeown, *The Modern Rise of Populations* (New York: Academic Press, 1976); Simon Szreter, *Health and Wealth: Studies in History and Policy* (Rochester: University of Rochester Press, 2005); Roderick Floud, Robert W. Fogel, Bernard Harris and Sok Chul Hong, *The Changing Body: Health, Nutrition and Human Development in the Western World since 1700* (New York: Cambridge University Press, 2011); James C. Riley, *Rising Life Expectancy: A Global History* (New York: Cambridge University Press, 2001).
- [13.](#) 'Cholera', World Health Organization, February 2014, accessed 18 December 2014, <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs107/en/index.html>.
- [14.](#) 'Experimental Therapies: Growing Interest in the Use of Whole Blood or Plasma from Recovered Ebola Patients', World Health Organization, 26 September 2014, accessed 23 April 2015, <http://www.who.int/mediacentre/news/ebola/26-september-2014/en/>.
- [15.](#) Hung Y. Fan, Ross F. Conner and Luis P. Villarreal, *AIDS: Science and Society*, 6th edn (Sudbury: Jones and Bartlett Publishers, 2011).
- [16.](#) Peter Piot and Thomas C. Quinn, 'Response to the AIDS Pandemic - A Global Health Model', *New England Journal of Medicine* 368:23 (2013), 2210-18.
- [17.](#) 'Old age' is never listed as a cause of death in official statistics. Instead, when a frail old woman eventually succumbs to this or that infection, the particular infection will be listed as the cause of death. Hence,

officially, infectious diseases still account for more than 20 per cent of deaths. But this is a fundamentally different situation than in past centuries, when large numbers of children and fit adults died from infectious diseases.

- [18.](#) David M. Livermore, 'Bacterial Resistance: Origins, Epidemiology, and Impact', *Clinical Infectious Diseases* 36:s1 (2005), s11-23; Richards G. Wax et al. (eds), *Bacterial Resistance to Antimicrobials*, 2nd edn (Boca Raton: CRC Press, 2008); Maja Babic and Robert A. Bonomo, 'Mutations as a Basis of Antimicrobial Resistance', in *Antimicrobial Drug Resistance: Mechanisms of Drug Resistance*, ed. Douglas Mayers, vol. 1 (New York: Humana Press, 2009), 65-74; Julian Davies and Dorothy Davies, 'Origins and Evolution of Antibiotic Resistance', *Microbiology and Molecular Biology Reviews* 74:3 (2010), 417-33; Richard J. Fair and Yitzhak Tor, 'Antibiotics and Bacterial Resistance in the 21st Century', *Perspectives in Medicinal Chemistry* 6 (2014), 25-64.
- [19.](#) Alfonso J. Alanis, 'Resistance to Antibiotics: Are We in the Post-Antibiotic Era?', *Archives of Medical Research* 36:6 (2005), 697-705; Stephan Harbarth and Matthew H. Samore, 'Antimicrobial Resistance Determinants and Future Control', *Emerging Infectious Diseases* 11:6 (2005), 794-801; Hiroshi Yoneyama and Ryoichi Katsumata, 'Antibiotic Resistance in Bacteria and Its Future for Novel Antibiotic Development', *Bioscience, Biotechnology and Biochemistry* 70:5 (2006), 1060-75; Cesar A. Arias and Barbara E. Murray, 'Antibiotic-Resistant Bugs in the 21st Century - A Clinical Super-Challenge', *New England Journal of Medicine* 360 (2009),

- 439–43; Brad Spellberg, John G. Bartlett and David N. Gilbert, 'The Future of Antibiotics and Resistance', *New England Journal of Medicine* 368 (2013), 299–302.
- [20.](#) Losee L. Ling et al., 'A New Antibiotic Kills Pathogens without Detectable Resistance', *Nature* 517 (2015), 455–9; Gerard Wright, 'Antibiotics: An Irresistible Newcomer', *Nature* 517 (2015), 442–4.
- [21.](#) Roey Tzezana, *The Guide to the Future* [in Hebrew] (Haifa: Roey Tzezana, 2013), 209–33.
- [22.](#) Azar Gat, *War in Human Civilization* (Oxford: Oxford University Press, 2006), 130–1; Steven Pinker, *The Better Angels of Our Nature: Why Violence Has Declined* (New York: Viking, 2011); Joshua S. Goldstein, *Winning the War on War: The Decline of Armed Conflict Worldwide* (New York: Dutton, 2011); Robert S. Walker and Drew H. Bailey, 'Body Counts in Lowland South American Violence', *Evolution and Human Behavior* 34:1 (2013), 29–34; I. J. N. Thorpe, 'Anthropology, Archaeology, and the Origin of Warfare', *World Archaeology* 35:1 (2003), 145–65; Raymond C. Kelly, *Warless Societies and the Origin of War* (Ann Arbor: University of Michigan Press, 2000); Lawrence H. Keeley, *War before Civilization: The Myth of the Peaceful Savage* (Oxford: Oxford University Press, 1996); Slavomil Vencl, 'Stone Age Warfare', in *Ancient Warfare: Archaeological Perspectives*, ed. John Carman and Anthony Harding (Stroud: Sutton Publishing, 1999), 57–73.
- [23.](#) 'Global Health Observatory Data Repository, 2012', World Health Organization, accessed 16 August 2015, <http://apps.who.int/gho/data/node.main.RCODWORLD?lang=en>; 'Global Study on Homicide, 2013', UNDOC,

- accessed 16 August 2015,
http://www.unodc.org/documents/gsh/pdfs/2014_GLOBAL_HOMICIDE_BOOK_web.pdf;
http://www.who.int/healthinfo/global_burden_disease/estimates/en/index1.html.
- [24.](#) Van Reybrouck, *Congo*, 456-7.
- [25.](#) Deaths from obesity: 'Global Burden of Disease, Injuries and Risk Factors Study 2013', *Lancet*, 18 December 2014, accessed 18 December 2014,
<http://www.thelancet.com/themed/global-burden-of-disease>; Stephen Adams, 'Obesity Killing Three Times as Many as Malnutrition', *Telegraph*, 13 December 2012, accessed 18 December 2014,
<http://www.telegraph.co.uk/health/healthnews/9742960/Obesity-killing-three-times-as-many-as-malnutrition.html>. Deaths from terrorism: Global Terrorism Database, <http://www.start.umd.edu/gtd/>, accessed 16 January 2016.
- [26.](#) Arion McNicoll, 'How Google's Calico Aims to Fight Aging and "Solve Death"', CNN, 3 October 2013, accessed 19 December 2014,
<http://edition.cnn.com/2013/10/03/tech/innovation/google-calico-aging-death/>.
- [27.](#) Katrina Brooker, 'Google Ventures and the Search for Immortality', *Bloomberg*, 9 March 2015, accessed 15 April 2015,
<http://www.bloomberg.com/news/articles/2015-03-09/google-ventures-bill-maris-investing-in-idea-of-living-to-500>.
- [28.](#) Mick Brown, 'Peter Thiel: The Billionaire Tech Entrepreneur on a Mission to Cheat Death', *Telegraph*, 19 September 2014, accessed 19 December 2014,

<http://www.telegraph.co.uk/technology/11098971/Peter-Thiel-the-billionaire-tech-entrepreneur-on-a-mission-to-cheat-death.html>.

29. Kim Hill et al., 'Mortality Rates among Wild Chimpanzees', *Journal of Human Evolution* 40:5 (2001), 437-50; James G. Herndon, 'Brain Weight Throughout the Life Span of the Chimpanzee', *Journal of Comparative Neurology* 409 (1999), 567-72.
30. Beatrice Scheubel, *Bismarck's Institutions: A Historical Perspective on the Social Security Hypothesis* (Tubingen: Mohr Siebeck, 2013); E. P. Hannock, *The Origin of the Welfare State in England and Germany, 1850-1914* (Cambridge: Cambridge University Press, 2007).
31. 'Mental Health: Age Standardized Suicide Rates (per 100,000 population), 2012', World Health Organization, accessed 28 December 2014, http://gamapserver.who.int/gho/interactive_charts/mental_health/suicide_rates/atlas.html.
32. Ian Morris, *Why the West Rules - For Now* (Toronto: McClelland & Stewart, 2010), 626-9.
33. David G. Myers, 'The Funds, Friends, and Faith of Happy People', *American Psychologist* 55:1 (2000), 61; Ronald Inglehart et al., 'Development, Freedom, and Rising Happiness: A Global Perspective (1981-2007)', *Perspectives on Psychological Science* 3:4 (2008), 264-85. See also Mihaly Csikszentmihalyi, 'If We Are So Rich, Why Aren't We Happy?', *American Psychologist* 54:10 (1999), 821-7; Gregg Easterbrook, *The Progress Paradox: How Life Gets Better While People Feel Worse* (New York: Random House, 2003).

- [34.](#) Kenji Suzuki, 'Are They Frigid to the Economic Development? Reconsideration of the Economic Effect on Subjective Well-being in Japan', *Social Indicators Research* 92:1 (2009), 81-9; Richard A. Easterlin, 'Will Raising the Incomes of all Increase the Happiness of All?', *Journal of Economic Behavior and Organization* 27:1 (1995), 35-47; Richard A. Easterlin, 'Diminishing Marginal Utility of Income? Caveat Emptor', *Social Indicators Research* 70:3 (2005), 243-55.
- [35.](#) Linda C. Raeder, *John Stuart Mill and the Religion of Humanity* (Columbia: University of Missouri Press, 2002).
- [36.](#) Oliver Turnbull and Mark Solms, *The Brain and the Inner World* [in Hebrew] (Tel Aviv: Hakibbutz Hameuchad, 2005), 92-6; Kent C. Berridge and Morten L. Kringselbach, 'Affective Neuroscience of Pleasure: Reward in Humans and Animals', *Psychopharmacology* 199 (2008), 457-80; Morten L. Kringselbach, *The Pleasure Center: Trust Your Animal Instincts* (Oxford: Oxford University Press, 2009).
- [37.](#) M. Csikszentmihalyi, *Finding Flow: The Psychology of Engagement with Everyday Life* (New York: Basic Books, 1997).
- [38.](#) Centers for Disease Control and Prevention, Attention-Deficit/Hyperactivity Disorder (ADHD), <http://www.cdc.gov/ncbddd/adhd/data.html>, accessed 4 January 2016; Sarah Harris, 'Number of Children Given Drugs for ADHD Up Ninefold with Patients As Young As Three Being Prescribed Ritalin', *Daily Mail*, 28 June 2013, <http://www.dailymail.co.uk/health/article-2351427/Number-children-given-drugs-ADHD-ninefold-patients-young-THREE-prescribed-Ritalin.html>, accessed 4 January 2016; International Narcotics Control Board (UN), *Psychotropic Substances, Statistics for 2013*,

Assessments of Annual Medical and Scientific Requirements 2014, 39-40.

39. There is insufficient evidence regarding the abuse of such stimulants by schoolchildren, but a 2013 study has found that between 5 and 15 per cent of US college students illegally used some kind of stimulant at least once: C. Ian Ragan, Imre Bard and Ilina Singh, 'What Should We Do about Student Use of Cognitive Enhancers? An Analysis of Current Evidence', *Neuropharmacology* 64 (2013), 589.
40. Bradley J. Partridge, 'Smart Drugs "As Common as Coffee": Media Hype about Neuroenhancement', *PLoS One* 6:11 (2011), e28416.
41. Office of the Chief of Public Affairs Press Release, 'Army, Health Promotion Risk Reduction Suicide Prevention Report, 2010', accessed 23 December 2014, <http://csf2.army.mil/downloads/HP-RR-SPReport2010.pdf>; Mark Thompson, 'America's Medicated Army', *Time*, 5 June 2008, accessed 19 December 2014, <http://content.time.com/time/magazine/article/0,9171,1812055,00.html>; Office of the Surgeon Multi-National Force-Iraq and Office of the Command Surgeon, 'Mental Health Advisory Team (MHAT) V Operation Iraqi Freedom 06-08: Iraq Operation Enduring Freedom 8: Afghanistan', 14 February 2008, accessed 23 December 2014, <http://www.careforthetroops.org/reports/Report-MHATV-4-FEB-2008-Overview.pdf>.
42. Tina L. Dorsey, 'Drugs and Crime Facts', US Department of Justice, accessed 20 February 2015, <http://www.bjs.gov/content/pub/pdf/dcf.pdf>; H. C. West, W. J. Sabol and S. J. Greenman, 'Prisoners in 2009', US Department of Justice, Bureau of Justice Statistics

Bulletin (December 2010), 1-38; 'Drugs and Crime Facts: Drug Use and Crime', US Department of Justice, accessed 19 December 2014, <http://www.bjs.gov/content/DCF/duc.cfm>; 'Offender Management Statistics Bulletin, July to September 2014', UK Ministry of Justice, 29 January 2015, accessed 20 February 2015, <https://www.gov.uk/government/statistics/offender-management-statistics-quarterly-july-to-september-2014>.; Mirian Lights et al., 'Gender Differences in Substance Misuse and Mental Health amongst Prisoners', UK Ministry of Justice, 2013, accessed 20 February 2015, https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/220060/gender-substance-misuse-mental-health-prisoners.pdf; Jason Payne and Antonette Gaffney, 'How Much Crime is Drug or Alcohol Related? Self-Reported Attributions of Police Detainees', *Trends and Issues in Crime and Criminal Justice* 439 (2012), http://www.aic.gov.au/media_library/publications/tandi_pdf/tandi439.pdf, accessed 11 March 2015; Philippe Robert, 'The French Criminal Justice System', in *Punishment in Europe: A Critical Anatomy of Penal Systems*, ed. Vincenzo Ruggiero and Mick Ryan (Houndmills: Palgrave Macmillan, 2013), 116.

43. Betsy Isaacson, 'Mind Control: How EEG Devices Will Read Your Brain Waves and Change Your World', *Huffington Post*, 20 November 2014, accessed 20 December 2014, http://www.huffingtonpost.com/2012/11/20/mind-control-how-eeg-devices-read-brainwaves_n_2001431.html; 'EPOC Headset', *Emotiv*, <http://emotiv.com/store/epoc-detail/>; 'Biosensor Innovation to Power Breakthrough

Wearable Technologies Today and Tomorrow', *NeuroSky*, <http://neurosky.com/>.

44. Samantha Payne, 'Stockholm: Members of Epicenter Workspace Are Using Microchip Implants to Open Doors', *International Business Times*, 31 January 2015, accessed 9 August 2015, <http://www.ibtimes.co.uk/stockholm-office-workers-epicenter-implanted-microchips-pay-their-lunch-1486045>.
45. Meika Loe, *The Rise of Viagra: How the Little Blue Pill Changed Sex in America* (New York: New York University Press, 2004).
46. Brian Morgan, 'Saints and Sinners: Sir Harold Gillies', *Bulletin of the Royal College of Surgeons of England* 95:6 (2013), 204-5; Donald W. Buck II, 'A Link to Gillies: One Surgeon's Quest to Uncover His Surgical Roots', *Annals of Plastic Surgery* 68:1 (2012), 1-4.
47. Paolo Santoni-Rugio, *A History of Plastic Surgery* (Berlin, Heidelberg: Springer, 2007); P. Niclas Broer, Steven M. Levine and Sabrina Juran, 'Plastic Surgery: Quo Vadis? Current Trends and Future Projections of Aesthetic Plastic Surgical Procedures in the United States', *Plastic and Reconstructive Surgery* 133:3 (2014), 293e-302e.
48. Holly Firfer, 'How Far Will Couples Go to Conceive?', CNN, 17 June 2004, accessed 3 May 2015, <http://edition.cnn.com/2004/HEALTH/03/12/infertility.treatment/index.html?iref=allsearch>.
49. Rowena Mason and Hannah Devlin, 'MPs Vote in Favour of "Three-Person Embryo" Law', *Guardian*, 3 February 2015, accessed 3 May 2015, <http://www.theguardian.com/science/2015/feb/03/mps-vote-favour-three-person-embryo-law>.

50. Lionel S. Smith and Mark D. E. Fellowes, 'Towards a Lawn without Grass: The Journey of the Imperfect Lawn and Its Analogues', *Studies in the History of Gardens & Designed Landscape* 33:3 (2013), 158-9; John Dixon Hunt and Peter Willis (eds), *The Genius of the Place: The English Landscape Garden 1620-1820*, 5th edn (Cambridge, MA: MIT Press, 2000), 1-45; Anne Helmreich, *The English Garden and National Identity: The Competing Styles of Garden Design 1870-1914* (Cambridge: Cambridge University Press, 2002), 1-6.
51. Robert J. Lake, 'Social Class, Etiquette and Behavioral Restraint in British Lawn Tennis', *International Journal of the History of Sport* 28:6 (2011), 876-94; Beatriz Colomina, 'The Lawn at War: 1941-1961', in *The American Lawn*, ed. Georges Teyssot (New York: Princeton Architectural Press, 1999), 135-53; Virginia Scott Jenkins, *The Lawn: History of an American Obsession* (Washington: Smithsonian Institution, 1994).

۲ آنتروپوسین

1. 'Canis lupus', IUCN Red List of Threatened Species, accessed 20 December 2014, <http://www.iucnredlist.org/details/3746/1>; 'Fact Sheet: Gray Wolf', Defenders of Wildlife, accessed 20 December 2014, <http://www.defenders.org/gray-wolf/basic-facts>; 'Companion Animals', IFAH, accessed 20 December 2014, <http://www.ifaheurope.org/companion-animals/about-pets.html>; 'Global Review 2013', World

Animal Protection, accessed 20 December 2014, https://www.worldanimalprotection.us.org/sites/default/files/us_files/global_review_2013_0.pdf.

2. Anthony D. Barnosky, 'Megafauna Biomass Tradeoff as a Driver of Quaternary and Future Extinctions', *PNAS* 105:1 (2008), 11543-8; for wolves and lions: William J. Ripple et al., 'Status and Ecological Effects of the World's Largest Carnivores', *Science* 343:6167 (2014), 151; according to Dr Stanley Coren there are about 500 million dogs in the world: Stanley Coren, 'How Many Dogs Are There in the World?', *Psychology Today*, 19 September 2012, accessed 20 December 2014, <http://www.psychologytoday.com/blog/canine-corner/201209/how-many-dogs-are-there-in-the-world>; for the number of cats, see: Nicholas Wade, 'DNA Traces 5 Matriarchs of 600 Million Domestic Cats', *New York Times*, 29 June 2007, accessed 20 December 2014, <http://www.nytimes.com/2007/06/29/health/29iht-cats.1.6406020.html>; for the African buffalo, see: '*Syncerus caffer*', IUCN Red List of Threatened Species, accessed 20 December 2014, <http://www.iucnredlist.org/details/21251/0>; for cattle population, see: David Cottle and Lewis Kahn (eds), *Beef Cattle Production and Trade* (Collingwood: Csiro, 2014), 66; for the number of chickens, see: 'Live Animals', Food and Agriculture Organization of the United Nations: Statistical Division, accessed 20 December 2014, <http://faostat3.fao.org/browse/Q/QA/E>; for the number of chimpanzees, see: '*Pan troglodytes*', IUCN Red List of Threatened Species, accessed 20 December 2014, <http://www.iucnredlist.org/details/15933/0>.

3. 'Living Planet Report 2014', WWF Global, accessed 20 December 2014, http://wwf.panda.org/about_our_earth/all_publications/living_planet_report/.
4. Richard Inger et al., 'Common European Birds Are Declining Rapidly While Less Abundant Species' Numbers Are Rising', *Ecology Letters* 18:1 (2014), 28-36; 'Live Animals', Food and Agriculture Organization of the United Nations, accessed 20 December 2014, <http://faostat.fao.org/site/573/default.aspx#ancor>.
5. Simon L. Lewis and Mark A. Maslin, 'Defining the Anthropocene', *Nature* 519 (2015), 171-80.
6. Timothy F. Flannery, *The Future Eaters: An Ecological History of the Australasian Lands and Peoples* (Port Melbourne: Reed Books Australia, 1994); Anthony D. Barnosky et al., 'Assessing the Causes of Late Pleistocene Extinctions on the Continents', *Science* 306:5693 (2004), 70-5; Barry W. Brook and David M. J. S. Bowman, 'The Uncertain Blitzkrieg of Pleistocene Megafauna', *Journal of Biogeography* 31:4 (2004), 517-23; Gifford H. Miller et al., 'Ecosystem Collapse in Pleistocene Australia and a Human Role in Megafaunal Extinction', *Science* 309:5732 (2005), 287-90; Richard G. Roberts et al., 'New Ages for the Last Australian Megafauna: Continent Wide Extinction about 46,000 Years Ago', *Science* 292:5523 (2001), 1888-92; Stephen Wroe and Judith Field, 'A Review of the Evidence for a Human Role in the Extinction of Australian Megafauna and an Alternative Explanation', *Quaternary Science Reviews* 25:21-2 (2006), 2692-703; Barry W. Brooks et al., 'Would the Australian Megafauna Have Become Extinct if Humans

Had Never Colonised the Continent? Comments on “A Review of the Evidence for a Human Role in the Extinction of Australian Megafauna and an Alternative Explanation” by S. Wroe and J. Field’, *Quaternary Science Reviews* 26:3–4 (2007), 560–4; Chris S. M. Turney et al., ‘Late-Surviving Megafauna in Tasmania, Australia, Implicate Human Involvement in their Extinction’, *PNAS* 105:34 (2008), 12150–3; John Alroy, ‘A Multispecies Overkill Simulation of the End-Pleistocene Megafaunal Mass Extinction’, *Science* 292:5523 (2001), 1893–6; J. F. O’Connell and J. Allen, ‘Pre-LGM Sahul (Australia–New Guinea) and the Archaeology of Early Modern Humans’, in *Rethinking the Human Evolution: New Behavioral and Biological Perspectives on the Origin and Dispersal of Modern Humans*, ed. Paul Mellars (Cambridge: McDonald Institute for Archaeological Research, 2007), 400–1.

7. Graham Harvey, *Animism: Respecting the Living World* (Kent Town: Wakefield Press, 2005); Rane Willerslev, *Soul Hunters: Hunting, Animism and Personhood Among the Siberian Yukaghirs* (Berkeley: University of California Press, 2007); Elina Helander-Renvall, ‘Animism, Personhood and the Nature of Reality: Sami Perspectives’, *Polar Record* 46:1 (2010), 44–56; Istvan Praet, ‘Animal Conceptions in Animism and Conservation’, in *Routledge Handbook of Human–Animal Studies*, ed. Susan McHaugh and Garry Marvin (New York: Routledge, 2014), 154–67; Nurit Bird-David, ‘Animism Revisited: Personhood, Environment, and Relational Epistemology’, *Current Anthropology* 40 (1999), s67–91; N. Bird-David, ‘Animistic Epistemology:

Why Some Hunter-Gatherers Do Not Depict Animals', *Ethnos* 71:1 (2006), 33-50.

8. Danny Naveh, 'Changes in the Perception of Animals and Plants with the Shift to Agricultural Life: What Can Be Learnt from the Nayaka Case, a Hunter-Gatherer Society from the Rain Forests of Southern India?' [in Hebrew], *Animals and Society*, 52 (2015), 7-8.
9. Howard N. Wallace, 'The Eden Narrative', *Harvard Semitic Monographs* 32 (1985), 147-81.
10. David Adams Leeming and Margaret Adams Leeming, *Encyclopedia of Creation Myths* (Santa Barbara: ABC-CLIO, 1994), 18; Sam D. Gill, *Storytracking: Texts, Stories, and Histories in Central Australia* (Oxford: Oxford University Press, 1998); Emily Miller Bonney, 'Disarming the Snake Goddess: A Reconsideration of the Faience Figures from the Temple Repositories at Knossos', *Journal of Mediterranean Archaeology* 24:2 (2011), 171-90; David Leeming, *The Oxford Companion to World Mythology* (Oxford and New York: Oxford University Press, 2005), 350.
11. Jerome H. Barkow, Leda Cosmides and John Tooby (eds), *The Adapted Mind: Evolutionary Psychology and the Generation of Culture* (Oxford: Oxford University Press, 1992); Richard W. Bloom and Nancy Dess (eds), *Evolutionary Psychology and Violence: A Primer for Policymakers and Public Policy Advocates* (Westport: Praeger, 2003); Charles Crawford and Catherine Salmon (eds), *Evolutionary Psychology, Public Policy and Personal Decisions* (New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, 2008); Patrick McNamara and David Trumbull, *An Evolutionary Psychology of Leader-Follower Relations* (New York: Nova Science, 2007); Joseph P.

Forgas, Martie G. Haselton and William von Hippel (eds), *Evolution and the Social Mind: Evolutionary Psychology and Social Cognition* (New York: Psychology Press, 2011).

- [12.](#) S. Held, M. Mendl, C. Devereux and R. W. Byrne, 'Social Tactics of Pigs in a Competitive Foraging Task: the "Informed Forager" Paradigm', *Animal Behaviour* 59:3 (2000), 569-76; S. Held, M. Mendl, C. Devereux and R. W. Byrne, 'Studies in Social Cognition: from Primates to Pigs', *Animal Welfare* 10 (2001), s209-17; H. B. Graves, 'Behavior and Ecology of Wild and Feral Swine (*Sus scrofa*)', *Journal of Animal Science* 58:2 (1984), 482-92; A. Stolba and D. G. M. Wood-Gush, 'The Behaviour of Pigs in a Semi-Natural Environment', *Animal Production* 48:2 (1989), 419-25; M. Spinka, 'Behaviour in Pigs', in *The Ethology of Domestic Animals*, 2nd edn, ed. P. Jensen, (Wallingford, UK: CAB International, 2009), 177-91; P. Jensen and D. G. M. Wood-Gush, 'Social Interactions in a Group of Free-Ranging Sows', *Applied Animal Behaviour Science* 12 (1984), 327-37; E. T. Gieling, R. E. Nordquist and F. J. van der Staay, 'Assessing Learning and Memory in Pigs', *Animal Cognition* 14 (2011), 151-73.
- [13.](#) I. Horrell and J. Hodgson, 'The Bases of Sow-Piglet Identification. 2. Cues Used by Piglets to Identify their Dam and Home Pen', *Applied Animal Behavior Science*, 33 (1992), 329-43; D. M. Weary and D. Fraser, 'Calling by Domestic Piglets: Reliable Signals of Need?', *Animal Behaviour* 50:4 (1995), 1047-55; H. H. Kristensen et al., 'The Use of Olfactory and Other Cues for Social Recognition by Juvenile Pigs', *Applied Animal Behaviour Science* 72 (2001), 321-33.

- [14.](#) M. Helft, 'Pig Video Arcades Critique Life in the Pen', *Wired*, 6 June 1997, <http://archive.wired.com/science/discoveries/news/1997/06/4302>, retrieved 27 January 2016.
- [15.](#) Humane Society of the United States, 'An HSUS Report: Welfare Issues with Gestation Crates for Pregnant Sows', February 2013, <http://www.humanesociety.org/assets/pdfs/farm/HSUS-Report-on-Gestation-Crates-for-Pregnant-Sows.pdf>, retrieved 27 January 2016.
- [16.](#) Turnbull and Solms, *Brain and the Inner World*, 90-2.
- [17.](#) David Harel, *Algorithmics: The Spirit of Computers*, 3rd edn [in Hebrew] (Tel Aviv: Open University of Israel, 2001), 4-6; David Berlinski, *The Advent of the Algorithm: The 300-Year Journey from an Idea to the Computer* (San Diego: Harcourt, 2000); Hartley Rogers Jr, *Theory of Recursive Functions and Effective Computability*, 3rd edn (Cambridge, MA, and London: MIT Press, 1992), 1-5; Andreas Blass and Yuri Gurevich, 'Algorithms: A Quest for Absolute Definitions', *Bulletin of European Association for Theoretical Computer Science* 81 (2003), 195-225.
- [18.](#) Daniel Kahneman, *Thinking, Fast and Slow* (New York: Farrar, Straus & Giroux, 2011); Dan Ariely, *Predictably Irrational* (New York: Harper, 2009).
- [19.](#) Justin Gregg, *Are Dolphins Really Smart? The Mammal Behind the Myth* (Oxford: Oxford University Press, 2013), 81-7; Jaak Panksepp, 'Affective Consciousness: Core Emotional Feelings in Animals and Humans', *Consciousness and Cognition* 14:1 (2005), 30-80.

- [20.](#) A. S. Fleming, D. H. O'Day and G. W. Kraemer, 'Neurobiology of Mother-Infant Interactions: Experience and Central Nervous System Plasticity Across Development and Generations', *Neuroscience and Biobehavioral Reviews* 23:5 (1999), 673-85; K. D. Broad, J. P. Curley and E. B. Keverne, 'Mother-Infant Bonding and the Evolution of Mammalian Relationship', *Philosophical Transactions of the Royal Society B* 361:1476 (2006), 2199-214; Kazutaka Mogi, Miho Nagasawa and Takefumi Kikusui, 'Developmental Consequences and Biological Significance of Mother-Infant Bonding', *Progress in Neuro-Psychopharmacology and Biological Psychiatry* 35:5 (2011), 1232-41; Shota Okabe et al., 'The Importance of Mother-Infant Communication for Social Bond Formation in Mammals', *Animal Science Journal* 83:6 (2012), 446-52.
- [21.](#) Jean O'Malley Halley, *Boundaries of Touch: Parenting and Adult-Child Intimacy* (Urbana: University of Illinois Press, 2007), 50-1; Ann Taylor Allen, *Feminism and Motherhood in Western Europe, 1890-1970: The Maternal Dilemma* (New York: Palgrave Macmillan, 2005), 190.
- [22.](#) Lucille C. Birnbaum, 'Behaviorism in the 1920s', *American Quarterly* 7:1 (1955), 18.
- [23.](#) US Department of Labor (1929), 'Infant Care', Washington: United States Government Printing Office, <http://www.mchlibrary.info/history/chbu/3121-1929.pdf>.
- [24.](#) Harry Harlow and Robert Zimmermann, 'Affectional Responses in the Infant Monkey', *Science* 130:3373 (1959), 421-32; Harry Harlow, 'The Nature of Love', *American Psychologist* 13 (1958), 673-85; Laurens D. Young et al., 'Early Stress and Later Response

- to Separation in Rhesus Monkeys', *American Journal of Psychiatry* 130:4 (1973), 400-5; K. D. Broad, J. P. Curley and E. B. Keverne, 'Mother-Infant Bonding and the Evolution of Mammalian Social Relationships', *Philosophical Transactions of the Royal Society B* 361:1476 (2006), 2199-214; Florent Pittet et al., 'Effects of Maternal Experience on Fearfulness and Maternal Behavior in a Precocial Bird', *Animal Behavior* 85:4 (2013), 797-805.
- [25.](#) Jacques Cauvin, *The Birth of the Gods and the Origins of Agriculture* (Cambridge: Cambridge University Press, 2000); Tim Ingold, 'From Trust to Domination: An Alternative History of Human-Animal Relations', in *Animals and Human Society: Changing Perspectives*, ed. Aubrey Manning and James Serpell (New York: Routledge, 2002), 1-22; Roberta Kalechofsky, 'Hierarchy, Kinship and Responsibility', in *A Communion of Subjects: Animals in Religion, Science and Ethics*, ed. Kimberley Patton and Paul Waldau (New York: Columbia University Press, 2006), 91-102; Nerissa Russell, *Social Zooarchaeology: Humans and Animals in Prehistory* (Cambridge: Cambridge University Press, 2012), 207-58; Margo DeMello, *Animals and Society: An Introduction to Human-Animal Studies* (New York: University of Columbia Press, 2012).
- [26.](#) Olivia Lang, 'Hindu Sacrifice of 250,000 Animals Begins', *Guardian*, 24 November 2009, accessed 21 December 2014, <http://www.theguardian.com/world/2009/nov/24/hindu-sacrifice-gadhimai-festival-nepal>.
- [27.](#) Benjamin R. Foster (ed.), *The Epic of Gilgamesh* (New York, London: W. W. Norton, 2001), 90.

- [28.](#) Noah J. Cohen, *Tsa'ar Ba'ale Hayim: Prevention of Cruelty to Animals: Its Bases, Development and Legislation in Hebrew Literature* (Jerusalem and New York: Feldheim Publishers, 1976); Roberta Kalechofsky, *Judaism and Animal Rights: Classical and Contemporary Responses* (Marblehead: Micah Publications, 1992); Dan Cohen-Sherbok, 'Hope for the Animal Kingdom: A Jewish Vision', in *A Communion of Subjects: Animals in Religion, Science and Ethics*, ed. Kimberley Patton and Paul Waldau (New York: Columbia University Press, 2006), 81-90; Ze'ev Levi, 'Ethical Issues of Animal Welfare in Jewish Thought', in *Judaism and Environmental Ethics: A Reader*, ed. Martin D. Yaffe (Plymouth: Lexington, 2001), 321- 32; Norm Phelps, *The Dominion of Love: Animal Rights According to the Bible* (New York: Lantern Books, 2002); David Sears, *The Vision of Eden: Animal Welfare and Vegetarianism in Jewish Law Mysticism* (Spring Valley: Orot, 2003); Nosson Slifkin, *Man and Beast: Our Relationships with Animals in Jewish Law and Thought* (New York: Lambda, 2006).
- [29.](#) Talmud Bavli, Bava Metzia, 85:71.
- [30.](#) Christopher Chapple, *Nonviolence to Animals, Earth and Self in Asian Traditions* (New York: State University of New York Press, 1993); Panchor Prime, *Hinduism and Ecology: Seeds of Truth* (London: Cassell, 1992); Christopher Key Chapple, 'The Living Cosmos of Jainism: A Traditional Science Grounded in Environmental Ethics', *Daedalus* 130:4 (2001), 207-24; Norm Phelps, *The Great Compassion: Buddhism and Animal Rights* (New York: Lantern Books, 2004); Damien Keown, *Buddhist Ethics: A Very Short Introduction* (Oxford: Oxford University Press, 2005), ch.

- 3; Kimberley Patton and Paul Waldau (eds), *A Communion of Subjects: Animals in Religion, Science and Ethics* (New York: Columbia University Press, 2006), esp. 179–250; Pragati Sahni, *Environmental Ethics in Buddhism: A Virtues Approach* (New York: Routledge, 2008); Lisa Kemmerer and Anthony J. Nocella II (eds), *Call to Compassion: Reflections on Animal Advocacy from the World's Religions* (New York: Lantern, 2011), esp. 15–103; Lisa Kemmerer, *Animals and World Religions* (Oxford: Oxford University Press, 2012), esp. 56–126; Irina Aristarkhova, 'Thou Shall Not Harm All Living Beings: Feminism, Jainism and Animals', *Hypatia* 27:3 (2012), 636–50; Eva de Clercq, 'Karman and Compassion: Animals in the Jain Universal History', *Religions of South Asia* 7 (2013), 141–57.
31. Naveh, 'Changes in the Perception of Animals and Plants', 11.

٣ بارقة انسانی

1. 'Evolution, Creationism, Intelligent Design', Gallup, accessed 20 December 2014, <http://www.gallup.com/poll/21814/evolution-creationism-intelligent-design.aspx>; Frank Newport, 'In US, 46 per cent Hold Creationist View of Human Origins', Gallup, 1 June 2012, accessed 21 December 2014, <http://www.gallup.com/poll/155003/hold-creationist-view-human-origins.aspx>.
2. Gregg, *Are Dolphins Really Smart?*, 82–3.

3. Stanislas Dehaene, *Consciousness and the Brain: Deciphering How the Brain Codes Our Thoughts* (New York: Viking, 2014); Steven Pinker, *How the Mind Works* (New York: W. W. Norton, 1997).
4. Dehaene, *Consciousness and the Brain*.
5. Pundits may point to Gödel's incompleteness theorem, according to which no system of mathematical axioms can prove all arithmetic truths. There will always be some true statements that cannot be proven within the system. In popular literature this theorem is sometimes hijacked to account for the existence of mind. Allegedly, minds are needed to deal with such unprovable truths. However, it is far from obvious why living beings need to engage with such arcane mathematical truths in order to survive and reproduce. In fact, the vast majority of our conscious decisions do not involve such issues at all.
6. Christopher Steiner, *Automate This: How Algorithms Came to Rule Our World* (New York: Penguin, 2012), 215; Tom Vanderbilt, 'Let the Robot Drive: The Autonomous Car of the Future is Here', *Wired*, 20 January 2012, accessed 21 December 2014, http://www.wired.com/2012/01/ff_autonomoucars/all/; Chris Urmson, 'The Self-Driving Car Logs More Miles on New Wheels', Google Official Blog, 7 August 2012, accessed 23 December 2014, <http://googleblog.blogspot.hu/2012/08/the-self-driving-car-logs-more-miles-on.html>; Matt Richtel and Conor Dougherty, 'Google's Driverless Cars Run into Problem: Cars with Drivers', *New York Times*, 1 September 2015, accessed 2 September 2015, <http://www.nytimes.com/2015/09/02/technology/persona>

Itech/google-says-its-not-the-driverless-cars-fault-its-other-drivers.html?_r=1.

- [7.](#) Dehaene, *Consciousness and the Brain*.
- [8.](#) Ibid., ch. 7.
- [9.](#) 'The Cambridge Declaration on Consciousness', 7 July 2012, accessed 21 December 2014, <https://web.archive.org/web/20131109230457/http://fcm-conference.org/img/CambridgeDeclarationOnConsciousness.pdf>.
- [10.](#) John F. Cryan, Rita J. Valentino and Irwin Lucki, 'Assessing Substrates Underlying the Behavioral Effects of Antidepressants Using the Modified Rat Forced Swimming Test', *Neuroscience and Behavioral Reviews* 29:4-5 (2005), 569-74; Benoit Petit-Demoulière, Frank Chenu and Michel Bourin, 'Forced Swimming Test in Mice: A Review of Antidepressant Activity', *Psychopharmacology* 177:3 (2005), 245-55; Leda S. B. Garcia et al., 'Acute Administration of Ketamine Induces Antidepressant-like Effects in the Forced Swimming Test and Increases BDNF Levels in the Rat Hippocampus', *Progress in Neuro-Psychopharmacology and Biological Psychiatry* 32:1 (2008), 140-4; John F. Cryan, Cedric Mombereau and Annick Vassout, 'The Tail Suspension Test as a Model for Assessing Antidepressant Activity: Review of Pharmacological and Genetic Studies in Mice', *Neuroscience and Behavioral Reviews* 29:4-5 (2005), 571- 625; James J. Crowley, Julie A. Blendy and Irwin Lucki, 'Strain-dependent Antidepressant-like Effects of Citalopram in the Mouse Tail Suspension Test', *Psychopharmacology* 183:2 (2005), 257-64; Juan C. Brenes, Michael Padilla and Jaime Fornaguera, 'A

Detailed Analysis of Open-Field Habituation and Behavioral and Neurochemical Antidepressant-like Effects in Postweaning Enriched Rats', *Behavioral Brain Research* 197:1 (2009), 125-37; Juan Carlos Brenes Sáenz, Odir Rodríguez Villagra and Jaime Fornaguera Trías, 'Factor Analysis of Forced Swimming Test, Sucrose Preference Test and Open Field Test on Enriched, Social and Isolated Reared Rats', *Behavioral Brain Research* 169:1 (2006), 57-65.

11. Marc Bekoff, 'Observations of Scent-Marking and Discriminating Self from Others by a Domestic Dog (*Canis familiaris*): Tales of Displaced Yellow Snow', *Behavioral Processes* 55:2 (2011), 75-9.
12. For different levels of self-consciousness, see: Gregg, *Are Dolphins Really Smart?*, 59-66.
13. Carolyn R. Raby et al., 'Planning for the Future by Western Scrub Jays', *Nature* 445:7130 (2007), 919-21.
14. Michael Balter, 'Stone-Throwing Chimp is Back - and This Time It's Personal', *Science*, 9 May 2012, accessed 21 December 2014, <http://news.sciencemag.org/2012/05/stone-throwing-chimp-back-and-time-its-personal>; Sara J. Shettleworth, 'Clever Animals and Killjoy Explanations in Comparative Psychology', *Trends in Cognitive Sciences* 14:11 (2010), 477-81.
15. Gregg, *Are Dolphins Really Smart?*; Nicola S. Clayton, Timothy J. Bussey and Anthony Dickinson, 'Can Animals Recall the Past and Plan for the Future?', *Nature Reviews Neuroscience* 4:8 (2003), 685-91; William A. Roberts, 'Are Animals Stuck in Time?', *Psychological Bulletin* 128:3 (2002), 473-89; Endel Tulving, 'Episodic Memory and Autonoesis: Uniquely Human?', in *The*

- Missing Link in Cognition: Evolution of Self-Knowing Consciousness*, ed. Herbert S. Terrace and Janet Metcalfe (Oxford: Oxford University Press), 3-56; Mariam Naqshbandi and William A. Roberts, 'Anticipation of Future Events in Squirrel Monkeys (*Saimiri sciureus*) and Rats (*Rattus norvegicus*): Tests of the Bischof-Kohler Hypothesis', *Journal of Comparative Psychology* 120:4 (2006), 345-57.
- [16.](#) I. B. A. Bartal, J. Decety and P. Mason, 'Empathy and Pro-Social Behavior in Rats', *Science* 334:6061 (2011), 1427-30; Gregg, *Are Dolphins Really Smart?*, 89.
- [17.](#) Christopher B. Ruff, Erik Trinkaus and Trenton W. Holliday, 'Body Mass and Encephalization in Pleistocene *Homo*', *Nature* 387:6629 (1997), 173-6; Maciej Henneberg and Maryna Steyn, 'Trends in Cranial Capacity and Cranial Index in Subsaharan Africa During the Holocene', *American Journal of Human Biology* 5:4 (1993), 473-9; Drew H. Bailey and David C. Geary, 'Hominid Brain Evolution: Testing Climatic, Ecological, and Social Competition Models', *Human Nature* 20:1 (2009), 67-79; Daniel J. Wescott and Richard L. Jantz, 'Assessing Craniofacial Secular Change in American Blacks and Whites Using Geometric Morphometry', in *Modern Morphometrics in Physical Anthropology: Developments in Primatology: Progress and Prospects*, ed. Dennis E. Slice (New York: Plenum Publishers, 2005), 231-45.
- [18.](#) See also Edward O. Wilson, *The Social Conquest of the Earth* (New York: Liveright, 2012).
- [19.](#) Cyril Edwin Black (ed.), *The Transformation of Russian Society: Aspects of Social Change since 1861* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1970), 279.

- [20.](#) NAEMI09, 'Nicolae Ceaușescu LAST SPEECH (english subtitles) part 1 of 2', 22 April 2010, accessed 21 December 2014, http://www.youtube.com/watch?v=wWlbCtz_Xwk.
- [21.](#) Tom Gallagher, *Theft of a Nation: Romania since Communism* (London: Hurst, 2005).
- [22.](#) Robin Dunbar, *Grooming, Gossip, and the Evolution of Language* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1998).
- [23.](#) TVP University, 'Capuchin Monkeys Reject Unequal Pay', 15 December 2012, accessed 21 December 2014, <http://www.youtube.com/watch?v=IKhAd0Tyny0>.
- [24.](#) Quoted in Christopher Duffy, *Military Experience in the Age of Reason* (London: Routledge, 2005), 98-9.
- [25.](#) Serhii Ploghy, *The Last Empire: The Final Days of the Soviet Union* (London: Oneworld, 2014), 309.

۴ داستان گویان

- [1.](#) Fekri A. Hassan, 'Holocene Lakes and Prehistoric Settlements of the Western Fayum, Egypt', *Journal of Archaeological Science* 13:5 (1986), 393- 504; Gunther Garbrecht, 'Water Storage (Lake Moeris) in the Fayum Depression, Legend or Reality?', *Irrigation and Drainage Systems* 1:3 (1987), 143-57; Gunther Garbrecht, 'Historical Water Storage for Irrigation in the Fayum Depression (Egypt)', *Irrigation and Drainage Systems* 10:1 (1996), 47-76.

2. Yehuda Bauer, *A History of the Holocaust* (Danbur: Franklin Watts, 2001), 249.
3. Jean C. Oi, *State and Peasant in Contemporary China: The Political Economy of Village Government* (Berkeley: University of California Press, 1989), 91; Jasper Becker, *Hungry Ghosts: China's Secret Famine* (London: John Murray, 1996); Frank Dikkoter, *Mao's Great Famine: The History of China's Most Devastating Catastrophe, 1958-62* (London: Bloomsbury, 2010).
4. Martin Meredith, *The Fate of Africa: From the Hopes of Freedom to the Heart of Despair: A History of Fifty Years of Independence* (New York: Public Affairs, 2006); Sven Rydenfelt, 'Lessons from Socialist Tanzania', *The Freeman* 36:9 (1986); David Blair, 'Africa in a Nutshell', *Telegraph*, 10 May 2006, accessed 22 December 2014, http://blogs.telegraph.co.uk/news/davidblair/3631941/Africa_in_a_nutshell/.
5. Roland Anthony Oliver, *Africa since 1800*, 5th edn (Cambridge: Cambridge University Press, 2005), 100-23; David van Reybrouck, *Congo: The Epic History of a People* (New York: HarperCollins, 2014), 58-9.
6. Ben Wilbrink, 'Assessment in Historical Perspective', *Studies in Educational Evaluation* 23:1 (1997), 31-48.
7. M. C. Lemon, *Philosophy of History* (London and New York: Routledge, 2003), 28-44; Siep Stuurman, 'Herodotus and Sima Qian: History and the Anthropological Turn in Ancient Greece and Han China', *Journal of World History* 19:1 (2008), 1-40.
8. William Kelly Simpson, *The Literature of Ancient Egypt* (Yale: Yale University Press, 1973), 332-3.

٥ زوج عجيب

1. C. Scott Dixon, *Protestants: A History from Wittenberg to Pennsylvania, 1517-1740* (Chichester, UK: Wiley-Blackwell, 2010), 15; Peter W. Williams, *America's Religions: From Their Origins to the Twenty-First Century* (Urbana: University of Illinois Press, 2008), 82.
2. Glenn Hausfater and Sarah Blaffer (eds), *Infanticide: Comparative and Evolutionary Perspectives* (New York: Aldine, 1984), 449; Valeria Alia, *Names and Nunavut: Culture and Identity in the Inuit Homeland* (New York: Berghahn Books, 2007), 23; Lewis Petrinovich, *Human Evolution, Reproduction and Morality* (Cambridge, MA: MIT Press, 1998), 256; Richard A. Posner, *Sex and Reason* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1992), 289.
3. Ronald K. Delph, 'Valla Grammaticus, Agostino Steuco, and the Donation of Constantine', *Journal of the History of Ideas* 57:1 (1996), 55-77; Joseph M. Levine, 'Reginald Pecock and Lorenzo Valla on the Donation of Constantine', *Studies in the Renaissance* 20 (1973), 118-43.
4. Gabriele Boccaccini, *Roots of Rabbinic Judaism* (Cambridge: Eerdmans, 2002); Shaye J. D. Cohen, *From the Maccabees to the Mishnah*, 2nd edn (Louisville: Westminster John Knox Press, 2006), 153-7; Lee M. McDonald and James A. Sanders (eds), *The Canon Debate* (Peabody: Hendrickson, 2002), 4.

5. Sam Harris, *The Moral Landscape: How Science Can Determine Human Values* (New York: Free Press, 2010).

۶ قرارداد نوین

1. Gerald S. Wilkinson, 'The Social Organization of the Common Vampire Bat II', *Behavioral Ecology and Sociobiology* 17:2 (1985), 123-34; Gerald S. Wilkinson, 'Reciprocal Food Sharing in the Vampire Bat', *Nature* 308:5955 (1984), 181-4; Raul Flores Crespo et al., 'Foraging Behavior of the Common Vampire Bat Related to Moonlight', *Journal of Mammalogy* 53:2 (1972), 366-8.
2. Goh Chin Lian, 'Admin Service Pay: Pensions Removed, National Bonus to Replace GDP Bonus', *Straits Times*, 8 April 2013, retrieved 9 February 2016, <http://www.straitstimes.com/singapore/admin-service-pay-pensions-removed-national-bonus-to-replace-gdp-bonus>.
3. Edward Wong, 'In China, Breathing Becomes a Childhood Risk', *New York Times*, 22 April 2013, accessed 22 December 2014, http://www.nytimes.com/2013/04/23/world/asia/pollution-is-radically-changing-childhood-in-chinas-cities.html?pagewanted=all&_r=0; Barbara Demick, 'China Entrepreneurs Cash in on Air Pollution', *Los Angeles Times*, 2 February 2013, accessed 22 December 2014, <http://articles.latimes.com/2013/feb/02/world/la-fg-china-pollution-20130203>.

4. IPCC, *Climate Change 2014: Mitigation of Climate Change - Summary for Policymakers*, ed. Ottmar Edenhofer et al. (Cambridge and New York: Cambridge University Press, 2014), 6.
5. UNEP, *The Emissions Gap Report 2012* (Nairobi: UNEP, 2012); IEA, *Energy Policies of IEA Countries: The United States* (Paris: IEA, 2008).
6. For a detailed discussion see Ha-Joon Chang, *23 Things They Don't Tell You About Capitalism* (New York: Bloomsbury Press, 2010).

۷ انقلاب انسان‌گرا

1. Jean-Jacques Rousseau, *Émile, ou de l'éducation* (Paris, 1967), 348.
2. 'Journalists Syndicate Says Charlie Hebdo Cartoons "Hurt Feelings", Washington Okays', *Egypt Independent*, 14 January 2015, accessed 12 August 2015, <http://www.egyptindependent.com/news/journalists-syndicate-says-charlie-hebdo-cartoons-percentE2percent80percent98hurt-feelings-washington-okays>.
3. Naomi Darom, 'Evolution on Steroids', *Haaretz*, 13 June 2014.
4. Walter Horace Bruford, *The German Tradition of Self-Cultivation: 'Bildung' from Humboldt to Thomas Mann* (London and New York: Cambridge University Press, 1975), 24, 25.

5. 'All-Time 100 TV Shows: *Survivor*', *Time*, 6 September 2007, retrieved 12 August 2015, <http://time.com/3103831/survivor/>.
6. Phil Klay, *Redeployment* (London: Canongate, 2015), 170.
7. Yuval Noah Harari, *The Ultimate Experience: Battlefield Revelations and the Making of Modern War Culture, 1450–2000* (Houndmills: Palgrave Macmillan, 2008); Yuval Noah Harari, 'Armchairs, Coffee and Authority: Eye-witnesses and Flesh-witnesses Speak about War, 1100–2000', *Journal of Military History* 74:1 (January 2010), 53–78.
8. 'Angela Merkel Attacked over Crying Refugee Girl', BBC, 17 July 2015, accessed 12 August 2015, <http://www.bbc.com/news/world-europe-33555619>.
9. Laurence Housman, *War Letters of Fallen Englishmen* (Philadelphia: University of Pennsylvania State, 2002), 159.
10. Mark Bowden, *Black Hawk Down: The Story of Modern Warfare* (New York: New American Library, 2001), 301–2.
11. Adolf Hitler, *Mein Kampf*, trans. Ralph Manheim (Boston: Houghton Mifflin, 1943), 165.
12. Evan Osnos, *Age of Ambition: Chasing Fortune, Truth and Faith in the New China* (London: Vintage, 2014), 95.
13. Mark Harrison (ed), *The Economics of World War II: Six Great Powers in International Comparison* (Cambridge: Cambridge University Press, 1998), 3–10; John Ellis, *World War II: A Statistical Survey* (New York: Facts on File, 1993); I. C. B. Dear (ed.) *The Oxford Companion to the Second World War* (Oxford: Oxford University Press, 1995).

14. Donna Haraway, 'A Cyborg Manifesto: Science, Technology, and Socialist-Feminism in the Late Twentieth Century', in *Simians, Cyborgs and Women: The Reinvention of Nature*, ed. Donna Haraway (New York: Routledge, 1991), 149-81.

۸ بمب ساعتی در آزمایشگاه

1. For a detailed discussion see Michael S. Gazzaniga, *Who's in Charge?: Free Will and the Science of the Brain* (New York: Ecco, 2011).
2. Chun Siong Soon et al., 'Unconscious Determinants of Free Decisions in the Human Brain', *Nature Neuroscience* 11:5 (2008), 543-5. See also Daniel Wegner, *The Illusion of Conscious Will* (Cambridge, MA: MIT Press, 2002); Benjamin Libet, 'Unconscious Cerebral Initiative and the Role of Conscious Will in Voluntary Action', *Behavioral and Brain Sciences* 8 (1985), 529-66.
3. Sanjiv K. Talwar et al., 'Rat Navigation Guided by Remote Control', *Nature* 417:6884 (2002), 37-8; Ben Harder, 'Scientists "Drive" Rats by Remote Control', *National Geographic*, 1 May 2012, accessed 22 December 2014, http://news.nationalgeographic.com/news/2002/05/0501_020501_robobrats.html; Tom Clarke, 'Here Come the Robobots: Desire Drives Remote-Controlled Rodents', *Nature*, 2 May 2002, accessed 22 December 2014, <http://www.nature.com/news/1998/020429/full/news020429-9.html>; Duncan Graham-Rowe, "'Robo-rat' Controlled

- by Brain Electrodes', *New Scientist*, 1 May 2002, accessed 22 December 2014, <http://www.newscientist.com/article/dn2237-robot-controlled-by-brain-electrodes.html#.UwOPiNrNtkQ>.
4. <http://fusion.net/story/204316/darpa-is-implanting-chips-in-soldiers-brains/>; <http://www.theverge.com/2014/5/28/5758018/darpa-teams-begin-work-on-tiny-brain-implant-to-treat-ptsd>.
  5. Smadar Reissfeld, 'Outside of the Cuckoo's Nest', *Haaretz*, 6 March 2015.
  6. Dan Hurley, 'US Military Leads Quest for Futuristic Ways to Boost IQ', *Newsweek*, 5 March 2014, <http://www.newsweek.com/2014/03/14/us-military-leads-quest-futuristic-ways-boost-iq-247945.html>, accessed 9 January 2015; Human Effectiveness Directorate, <http://www.wpafb.af.mil/afrl/rh/index.asp>; R. Andy McKinley et al., 'Acceleration of Image Analyst Training with Transcranial Direct Current Stimulation', *Behavioral Neuroscience* 127:6 (2013), 936-46; Jeremy T. Nelson et al., 'Enhancing Vigilance in Operators with Prefrontal Cortex Transcranial Direct Current Stimulation (TDCS)', *NeuroImage* 85 (2014), 909-17; Melissa Scheldrup et al., 'Transcranial Direct Current Stimulation Facilitates Cognitive Multi-Task Performance Differentially Depending on Anode Location and Subtask', *Frontiers in Human Neuroscience* 8 (2014); Oliver Burkeman, 'Can I Increase my Brain Power?', *Guardian*, 4 January 2014, <http://www.theguardian.com/science/2014/jan/04/can-i-increase-my-brain-power>, accessed 9 January 2016; Heather Kelly, 'Wearable Tech to Hack Your Brain', CNN, 23 October 2014,

<http://www.cnn.com/2014/10/22/tech/innovation/brain-stimulation-tech/>, accessed 9 January 2016.

7. Sally Adee, 'Zap Your Brain into the Zone: Fast Track to Pure Focus', *New Scientist*, 6 February 2012, accessed 22 December 2014, <http://www.newscientist.com/article/mg21328501.600-zap-your-brain-into-the-zone-fast-track-to-pure-focus.html>. See also: R. Douglas Fields, 'Amping Up Brain Function: Transcranial Stimulation Shows Promise in Speeding Up Learning', *Scientific American*, 25 November 2011, accessed 22 December 2014, <http://www.scientificamerican.com/article/amping-up-brain-function>.
8. Sally Adee, 'How Electrical Brain Stimulation Can Change the Way We Think', *The Week*, 30 March 2012, accessed 22 December 2014, <http://theweek.com/article/index/226196/how-electrical-brain-stimulation-can-change-the-way-we-think/2>.
9. E. Bianconi et al., 'An Estimation of the Number of Cells in the Human Body', *Annals of Human Biology* 40:6 (2013), 463-71.
10. Oliver Sacks, *The Man Who Mistook His Wife for a Hat* (London: Picador, 1985), 73-5.
11. Joseph E. LeDoux, Donald H. Wilson and Michael S. Gazzaniga, 'A Divided Mind: Observations on the Conscious Properties of the Separated Hemispheres', *Annals of Neurology* 2:5 (1977), 417-21. See also: D. Galin, 'Implications for Psychiatry of Left and Right Cerebral Specialization: A Neurophysiological Context for Unconscious Processes', *Archives of General Psychiatry* 31:4 (1974), 572-83; R. W. Sperry, M. S. Gazzaniga and J. E. Bogen, 'Interhemispheric

Relationships: The Neocortical Commisures: Syndromes of Hemisphere Disconnection', in *Handbook of Clinical Neurology*, ed. P. J. Vinken and G. W. Bruyn (Amsterdam: North Holland Publishing Co., 1969), vol. 4.

- [12.](#) Michael S. Gazzaniga, *The Bisected Brain* (New York: Appleton-Century-Crofts, 1970); Gazzaniga, *Who's in Charge?*; Carl Senior, Tamara Russell and Michael S. Gazzaniga, *Methods in Mind* (Cambridge, MA: MIT Press, 2006); David Wolman, 'The Split Brain: A Tale of Two Halves', *Nature* 483 (14 March 2012), 260–3.
- [13.](#) Galin, 'Implications for Psychiatry of Left and Right Cerebral Specialization', 573–4.
- [14.](#) Sally P. Springer and Georg Deutsch, *Left Brain, Right Brain*, 3rd edn (New York: W. H. Freeman, 1989), 32–6.
- [15.](#) Kahneman, *Thinking, Fast and Slow*, 377–410. See also Gazzaniga, *Who's in Charge?*, ch. 3.
- [16.](#) Eran Chajut et al., 'In Pain Thou Shalt Bring Forth Children: The Peak-and-End Rule in Recall of Labor Pain', *Psychological Science* 25:12 (2014), 2266–71.
- [17.](#) Ulla Waldenström, 'Women's Memory of Childbirth at Two Months and One Year after the Birth', *Birth* 30:4 (2003), 248–54; Ulla Waldenström, 'Why Do Some Women Change Their Opinion about Childbirth over Time?', *Birth* 31:2 (2004), 102–7.
- [18.](#) Gazzaniga, *Who's in Charge?*, ch. 3.
- [19.](#) Jorge Luis Borges, *Collected Fictions*, trans. Andrew Hurley (New York: Penguin Books, 1999), 308–9. For a Spanish version see: Jorge Luis Borges, 'Un problema', in *Obras completas*, vol. 3 (Buenos Aires: Emece Editores, 1968–9), 29–30.
- [20.](#) Mark Thompson, *The White War: Life and Death on the Italian Front, 1915–1919* (New York: Basic Books, 2009).

۹ جداسازی بزرگ

1. F. M. Anderson (ed.), *The Constitutions and Other Select Documents Illustrative of the History of France: 1789–1907*, 2nd edn (Minneapolis: H. W. Wilson, 1908), 184–5; Alan Forrest, 'L'armée de l'an II: la levée en masse et la création d'un mythe républicain', *Annales historiques de la Révolution française* 335 (2004), 111–30.
2. Morris Edmund Spears (ed.), *World War Issues and Ideals: Readings in Contemporary History and Literature* (Boston and New York: Ginn and Company, 1918), 242. The most significant recent study, widely quoted by both proponents and opponents, attempts to prove that soldiers of democracy fight better: Dan Reiter and Allan C. Stam, *Democracies at War* (Princeton: Princeton University Press, 2002).
3. Doris Stevens, *Jailed for Freedom* (New York: Boni and Liveright, 1920), 290. See also Susan R. Grayzel, *Women and the First World War* (Harlow: Longman, 2002), 101–6; Christine Bolt, *The Women's Movements in the United States and Britain from the 1790s to the 1920s* (Amherst: University of Massachusetts Press, 1993), 236–76; Birgitta Bader-Zaar, 'Women's Suffrage and War: World War I and Political Reform in a Comparative Perspective', in *Suffrage, Gender and Citizenship: International Perspectives on Parliamentary Reforms*, ed. Irma Sulkunen, Seija-Leena Nevala-Nurmi

and Pirjo Markkola (Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 2009), 193–218.

4. Matt Richtel and Conor Dougherty, 'Google's Driverless Cars Run into Problem: Cars with Drivers', *New York Times*, 1 September 2015, accessed 2 September 2015, http://www.nytimes.com/2015/09/02/technology/personaltech/google-says-its-not-the-driverless-cars-fault-its-other-drivers.html?_r=1; Shawn DuBravac, *Digital Destiny: How the New Age of Data Will Transform the Way We Work, Live and Communicate* (Washington DC: Regnery Publishing, 2015), 127–56.
5. Bradley Hope, 'Lawsuit Against Exchanges Over "Unfair Advantage" for High-Frequency Traders Dismissed', *Wall Street Journal*, 29 April 2015, accessed 6 October 2015, <http://www.wsj.com/articles/lawsuit-against-exchanges-over-unfair-advantage-for-high-frequency-traders-dismissed-1430326045>; David Levine, 'High-Frequency Trading Machines Favored Over Humans by CME Group, Lawsuit Claims', *Huffington Post*, 26 June 2012, accessed 6 October 2015, http://www.huffingtonpost.com/2012/06/26/high-frequency-trading-lawsuit_n_1625648.html; Lu Wang, Whitney Kisling and Eric Lam, 'Fake Post Erasing \$136 Billion Shows Markets Need Humans', *Bloomberg*, 23 April 2013, accessed 22 December 2014, <http://www.bloomberg.com/news/2013-04-23/fake-report-erasing-136-billion-shows-market-s-fragility.html>; Matthew Philips, 'How the Robots Lost: High-Frequency Trading's Rise and Fall', *Bloomberg Businessweek*, 6 June 2013, accessed 22 December 2014, <http://www.businessweek.com/printer/articles/123468-how-the-robots-lost-high-frequency-tradings-rise-and-fall>;

Steiner, *Automate This*, 2-5, 11-52; Luke Dormehl, *The Formula: How Algorithms Solve All Our Problems – And Create More* (London: Penguin, 2014), 223.

6. Jordan Weissmann, 'iLawyer: What Happens when Computers Replace Attorneys?', *Atlantic*, 19 June 2012, accessed 22 December 2014, <http://www.theatlantic.com/business/archive/2012/06/ila-wyer-what-happens-when-computers-replace-attorneys/258688>; John Markoff, 'Armies of Expensive Lawyers, Replaced by Cheaper Software', *New York Times*, 4 March 2011, accessed 22 December 2014, http://www.nytimes.com/2011/03/05/science/05legal.html?pagewanted=all&_r=0; Adi Narayan, 'The fMRI Brain Scan: A Better Lie Detector?', *Time*, 20 July 2009, accessed 22 December 2014, <http://content.time.com/time/health/article/0,8599,1911546-2,00.html>; Elena Rusconi and Timothy Mitchener-Nissen, 'Prospects of Functional Magnetic Resonance Imaging as Lie Detector', *Frontiers in Human Neuroscience* 7:54 (2013); Steiner, *Automate This*, 217; Dormehl, *The Formula*, 229.
7. B. P. Woolf, *Building Intelligent Interactive Tutors: Student-centered Strategies for Revolutionizing E-learning* (Burlington: Morgan Kaufmann, 2010); Annie Murphy Paul, 'The Machines are Taking Over', *New York Times*, 14 September 2012, accessed 22 December 2014, http://www.nytimes.com/2012/09/16/magazine/how-computerized-tutors-are-learning-to-teach-humans.html?_r=0; P. J. Munoz-Merino, C. D. Kloos and M. Munoz-Organero, 'Enhancement of Student Learning Through the Use of a Hinting Computer e-Learning System and

Comparison With Human Teachers', *IEEE Transactions on Education* 54:1 (2011), 164-7; Mindoyo, accessed 14 July 2015, <http://mindoyo.com/>.

8. Steiner, *Automate This*, 146-62; Ian Steadman, 'IBM's Watson Is Better at Diagnosing Cancer than Human Doctors', *Wired*, 11 February 2013, accessed 22 December 2014, <http://www.wired.co.uk/news/archive/2013-02/11/ibm-watson-medical-doctor>; 'Watson Is Helping Doctors Fight Cancer', IBM, accessed 22 December 2014, http://www-03.ibm.com/innovation/us/watson/watson_in_healthcare.shtml; Vinod Khosla, 'Technology Will Replace 80 per cent of What Doctors Do', *Fortune*, 4 December 2012, accessed 22 December 2014, <http://tech.fortune.cnn.com/2012/12/04/technology-doctors-khosla>; Ezra Klein, 'How Robots Will Replace Doctors', *Washington Post*, 10 January 2011, accessed 22 December 2014, http://www.washingtonpost.com/blogs/wonkblog/post/how-robots-will-replace-doctors/2011/08/25/gIQASA17AL_blog.html.
9. Tzezana, *The Guide to the Future*, 62-4.
10. Steiner, *Automate This*, 155.
11. <http://www.mattersight.com>.
12. Steiner, *Automate This*, 178-82; Dormehl, *The Formula*, 21-4; Shana Lebowitz, 'Every Time You Dial into These Call Centers, Your Personality Is Being Silently Assessed', *Business Insider*, 3 September 2015, retrieved 31 January 2016, <http://www.businessinsider.com/how-mattersight-uses-personality-science-2015-9>.

- [13.](#) Rebecca Morelle, 'Google Machine Learns to Master Video Games', BBC, 25 February 2015, accessed 12 August 2015, <http://www.bbc.com/news/science-environment-31623427>; Elizabeth Lopatto, 'Google's AI Can Learn to Play Video Games', *The Verge*, 25 February 2015, accessed 12 August 2015, <http://www.theverge.com/2015/2/25/8108399/google-ai-deepmind-video-games>; Volodymyr Mnih et al., 'Human-Level Control through Deep Reinforcement Learning', *Nature*, 26 February 2015, accessed 12 August 2015, <http://www.nature.com/nature/journal/v518/n7540/full/nature14236.html>.
- [14.](#) Michael Lewis, *Moneyball: The Art of Winning an Unfair Game* (New York: W. W. Norton, 2003). Also see the 2011 film *Moneyball*, directed by Bennett Miller and starring Brad Pitt as Billy Beane.
- [15.](#) Frank Levy and Richard Murnane, *The New Division of Labor: How Computers are Creating the Next Job Market* (Princeton: Princeton University Press, 2004); Dormehl, *The Formula*, 225-6.
- [16.](#) Tom Simonite, 'When Your Boss is an Uber Algorithm', *MIT Technology Review*, 1 December 2015, retrieved 4 February 2016, <https://www.technologyreview.com/s/543946/when-your-boss-is-an-uber-algorithm/>.
- [17.](#) Simon Sharwood, 'Software "Appointed to Board" of Venture Capital Firm', *The Register*, 18 May 2014, accessed 12 August 2015, http://www.theregister.co.uk/2014/05/18/software_appointed_to_board_of_venture_capital_firm/; John Bates, 'I'm the Chairman of the Board', *Huffington Post*, 6 April

2014, accessed 12 August 2015,
http://www.huffingtonpost.com/john-bates/im-the-chairman-of-the-bo_b_5440591.html; Colm Gorey, 'I'm Afraid I Can't Invest in That, Dave: AI Appointed to VC Funding Board', *Silicon Republic*, 15 May 2014, accessed 12 August 2015,
<https://www.siliconrepublic.com/discovery/2014/05/15/im-afraid-i-cant-invest-in-that-dave-ai-appointed-to-vc-funding-board>.

- [18.](#) Steiner, *Automate This*, 89–101; D. H. Cope, *Comes the Fiery Night: 2,000 Haiku by Man and Machine* (Santa Cruz: Create Space, 2011). See also: Dormehl, *The Formula*, 174–80, 195–8, 200–2, 216–20; Steiner, *Automate This*, 75–89.
- [19.](#) Carl Benedikt Frey and Michael A. Osborne, 'The Future of Employment: How Susceptible Are Jobs to Computerisation?', 17 September 2013, accessed 12 August 2015,
http://www.oxfordmartin.ox.ac.uk/downloads/academic/The_Future_of_Employment.pdf.
- [20.](#) E. Brynjolfsson and A. McAfee, *Race Against the Machine: How the Digital Revolution is Accelerating Innovation, Driving Productivity, and Irreversibly Transforming Employment and the Economy* (Lexington: Digital Frontier Press, 2011).
- [21.](#) Nick Bostrom, *Superintelligence: Paths, Dangers, Strategies* (Oxford: Oxford University Press, 2014).
- [22.](#) Ido Efrati, 'Researchers Conducted a Successful Experiment with an "Artificial Pancreas" Connected to an iPhone' [in Hebrew], *Haaretz*, 17 June 2014, accessed 23 December 2014,
<http://www.haaretz.co.il/news/health/1.2350956>. Moshe

Phillip et al., 'Nocturnal Glucose Control with an Artificial Pancreas at a Diabetes Camp', *New England Journal of Medicine* 368:9 (2013), 824-33; 'Artificial Pancreas Controlled by iPhone Shows Promise in Diabetes Trial', *Today*, 17 June 2014, accessed 22 December 2014, <http://www.todayonline.com/world/artificial-pancreas-controlled-iphone-shows-promise-diabetes-trial?singlepage=true>.

[23.](#) Dormehl, *The Formula*, 7-16.

[24.](#) Martha Mendoza, 'Google Develops Contact Lens Glucose Monitor', Yahoo News, 17 January 2014, accessed 12 August 2015, <http://news.yahoo.com/google-develops-contact-lens-glucose-monitor-000147894.html>; Mark Scott, 'Novartis Joins with Google to Develop Contact Lens That Monitors Blood Sugar', *New York Times*, 15 July 2014, accessed 12 August 2015, http://www.nytimes.com/2014/07/16/business/international/novartis-joins-with-google-to-develop-contact-lens-to-monitor-blood-sugar.html?_r=0; Rachel Barclay, 'Google Scientists Create Contact Lens to Measure Blood Sugar Level in Tears', Healthline, 23 January 2014, accessed 12 August 2015, <http://www.healthline.com/health-news/diabetes-google-develops-glucose-monitoring-contact-lens-012314>.

[25.](#) Quantified Self, <http://quantifiedself.com/>; Dormehl, *The Formula*, 11-16.

[26.](#) Dormehl, *The Formula*, 91-5; Bedpost, <http://bedposted.com>.

[27.](#) Dormehl, *The Formula*, 53-9.

[28.](#) Angelina Jolie, 'My Medical Choice', *New York Times*, 14 May 2013, accessed 22 December 2014,

<http://www.nytimes.com/2013/05/14/opinion/my-medical-choice.html>.

29. 'Google Flu Trends', <http://www.google.org/flutrends/about/how.html>; Jeremy Ginsberg et al., 'Detecting Influenza Epidemics Using Search Engine Query Data', *Nature* 457:7232 (2008), 1012–14; Declan Butler, 'When Google Got Flu Wrong', *Nature*, 13 February 2013, accessed 22 December 2014, <http://www.nature.com/news/when-google-got-flu-wrong-1.12413>; Miguel Helft, 'Google Uses Searches to Track Flu's Spread', *New York Times*, 11 November 2008, accessed 22 December 2014, http://msl1.mit.edu/furdlog/docs/nytimes/2008-11-11_nytimes_google_influenza.pdf; Samantha Cook et al., 'Assessing Google Flu Trends Performance in the United States during the 2009 Influenza Virus A (H1N1) Pandemic', *PLOS ONE*, 19 August 2011, accessed 22 December 2014, <http://www.plosone.org/article/info%3Adoi%2F10.1371%2Fjournal.pone.0023610>; Jeffrey Shaman et al., 'Real-Time Influenza Forecasts during the 2012–2013 Season', *Nature*, 23 April 2013, accessed 24 December 2014, <http://www.nature.com/ncomms/2013/131203/ncomms3837/full/ncomms3837.html>.
30. Alistair Barr, 'Google's New Moonshot Project: The Human Body', *Wall Street Journal*, 24 July 2014, accessed 22 December 2014, <http://www.wsj.com/articles/google-to-collect-data-to-define-healthy-human-1406246214>; Nick Summers, 'Google Announces Google Fit Platform Preview for Developers', Next Web, 25 June 2014, accessed 22 December 2014,

<http://thenextweb.com/insider/2014/06/25/google-launches-google-fit-platform-preview-developers/>.

- [31.](#) Dormehl, *The Formula*, 72–80.
- [32.](#) Wu Youyou, Michal Kosinski and David Stillwell, 'Computer-Based Personality Judgements Are More Accurate Than Those Made by Humans', *PNAS* 112:4 (2015), 1036–40.
- [33.](#) For oracles, agents and sovereigns see: Bostrom, *Superintelligence*.
- [34.](#) <https://www.waze.com/>.
- [35.](#) Dormehl, *The Formula*, 206.
- [36.](#) World Bank, *World Development Indicators 2012* (Washington DC: World Bank, 2012), 72, <http://data.worldbank.org/sites/default/files/wdi-2012-ebook.pdf>.
- [37.](#) Larry Elliott, 'Richest 62 People as Wealthy as Half of World's Population, Says Oxfam', *Guardian*, 18 January 2016, retrieved 9 February 2016, <http://www.theguardian.com/business/2016/jan/18/richest-62-billionaires-wealthy-half-world-population-combined>; Tami Luhby, 'The 62 Richest People Have as Much Wealth as Half the World', *CNN Money*, 18 January 2016, retrieved 9 February 2016, <http://money.cnn.com/2016/01/17/news/economy/oxfam-wealth/>.

۱۰ اقیانوس هشیاری

1. Joseph Henrich, Steven J. Heine and Ara Norenzayan, 'The Weirdest People in the World', *Behavioral and Brain Sciences* 33 (2010), 61-135.
2. Benny Shanon, *Antipodes of the Mind: Charting the Phenomenology of the Ayahuasca Experience* (Oxford: Oxford University Press, 2002).
3. Thomas Nagel, 'What Is It Like to Be a Bat?', *Philosophical Review* 83:4 (1974), 435-50.
4. Michael J. Noad et al., 'Cultural Revolution in Whale Songs', *Nature* 408:6812 (2000), 537; Nina Eriksen et al., 'Cultural Change in the Songs of Humpback Whales (*Megaptera novaeangliae*) from Tonga', *Behavior* 142:3 (2005), 305-28; E. C. M. Parsons, A. J. Wright and M. A. Gore, 'The Nature of Humpback Whale (*Megaptera novaeangliae*) Song', *Journal of Marine Animals and Their Ecology* 1:1 (2008), 22-31.
5. C. Bushdid et al., 'Human Can Discriminate More Than 1 Trillion Olfactory Stimuli', *Science* 343:6177 (2014), 1370-2; Peter A. Brennan and Frank Zufall, 'Pheromonal Communication in Vertebrates', *Nature* 444:7117 (2006), 308-15; Jianzhi Zhang and David M. Webb, 'Evolutionary Deterioration of the Vomeronasal Pheromone Transduction Pathway in Catarrhine Primates', *Proceedings of the National Academy of Sciences* 100:14 (2003), 8337-41; Bettina Beer, 'Smell, Person, Space and Memory', in *Experiencing New Worlds*, ed. Jurg Wassmann and Katharina Stockhaus (New York: Berghahn Books, 2007), 187-200; Niclas Burenhult and Majid Asifa, 'Olfaction in Aslian Ideology

and Language', *Sense and Society* 6:1 (2011), 19-29; Constance Classen, David Howes and Anthony Synnott, *Aroma: The Cultural History of Smell* (London: Routledge, 1994); Amy Pei-jung Lee, 'Reduplication and Odor in Four Formosan Languages', *Language and Linguistics* 11:1 (2010), 99-126; Walter E. A. van Beek, 'The Dirty Smith: Smell as a Social Frontier among the Kapsiki/Higi of North Cameroon and North-Eastern Nigeria', *Africa* 62:1 (1992), 38-58; Ewelina Wnuk and Asifa Majid, 'Revisiting the Limits of Language: The Odor Lexicon of Maniq', *Cognition* 131 (2014), 125-38. Yet some scholars connect the decline of human olfactory powers to much more ancient evolutionary processes. See: Yoav Gilad et al., 'Human Specific Loss of Olfactory Receptor Genes', *Proceedings of the National Academy of Sciences* 100:6 (2003), 3324-7; Atushi Matsui, Yasuhiro Go and Yoshihito Niimura, 'Degeneration of Olfactory Receptor Gene Repertoires in Primates: No Direct Link to Full Trichromatic Vision', *Molecular Biology and Evolution* 27:5 (2010), 1192-200.

6. Matthew Crawford, *The World Beyond Your Head: How to Flourish in an Age of Distraction* (London: Viking, 2015).
7. Turnbull and Solms, *The Brain and the Inner World*, 136-59; Kelly Bulkeley, *Visions of the Night: Dreams, Religion and Psychology* (New York: State University of New York Press, 1999); Andreas Mavrematis, *Hypnogogia: The Unique State of Consciousness Between Wakefulness and Sleep* (London: Routledge, 1987); Brigitte Holzinger, Stephen LaBerge and Lynn Levitan, 'Psychophysiological Correlates of Lucid Dreaming', *American Psychological Association* 16:2 (2006), 88-95; Watanabe Tsuneo, 'Lucid

Dreaming: Its Experimental Proof and Psychological Conditions', *Journal of International Society of Life Information Science* 21:1 (2003), 159-62; Victor I. Spoormaker and Jan van den Bout, 'Lucid Dreaming Treatment for Nightmares: A Pilot Study', *Psychotherapy and Psychosomatics* 75:6 (2006), 389-94.

١١ آئين اطلاعات

1. See, for example, Kevin Kelly, *What Technology Wants* (New York: Viking Press, 2010); César Hidalgo, *Why Information Grows: The Evolution of Order, from Atoms to Economies* (New York: Basic Books, 2015); Howard Bloom, *Global Brain: The Evolution of Mass Mind from the Big Bang to the 21st Century* (Hoboken: Wiley, 2001); DuBravac, *Digital Destiny*.
2. Friedrich Hayek, 'The Use of Knowledge in Society', *American Economic Review* 35:4 (1945), 519-30.
3. Kiyohiko G. Nishimura, *Imperfect Competition Differential Information and the Macro-foundations of Macro-economy* (Oxford: Oxford University Press, 1992); Frank M. Machovec, *Perfect Competition and the Transformation of Economics* (London: Routledge, 2002); Frank V. Mastrianna, *Basic Economics*, 16th edn (Mason: South-Western, 2010), 78-89; Zhiwu Chen, 'Freedom of Information and the Economic Future of Hong Kong', *HKCER Letters* 74 (2003), <http://www.hkrec.hku.hk/Letters/v74/zchen.htm>; Randall

- Morck, Bernard Yeung and Wayne Yu, 'The Information Content of Stock Markets: Why Do Emerging Markets Have Synchronous Stock Price Movements?', *Journal of Financial Economics* 58:1 (2000), 215-60; Louis H. Ederington and Jae Ha Lee, 'How Markets Process Information: News Releases and Volatility', *Journal of Finance* 48:4 (1993), 1161-91; Mark L. Mitchell and J. Harold Mulherin, 'The Impact of Public Information on the Stock Market', *Journal of Finance* 49:3 (1994), 923-50; Jean-Jacques Laffont and Eric S. Maskin, 'The Efficient Market Hypothesis and Insider Trading on the Stock Market', *Journal of Political Economy* 98:1 (1990), 70-93; Steven R. Salbu, 'Differentiated Perspectives on Insider Trading: The Effect of Paradigm Selection on Policy', *St John's Law Review* 66:2 (1992), 373-405.
4. Valery N. Soyfer, 'New Light on the Lysenko Era', *Nature* 339:6224 (1989), 415-20; Nils Roll-Hansen, 'Wishful Science: The Persistence of T. D. Lysenko's Agrobiology in the Politics of Science', *Osiris* 23:1 (2008), 166-88.
  5. William H. McNeill and J. R. McNeill, *The Human Web: A Bird's-Eye View of World History* (New York: W. W. Norton, 2003).
  6. Aaron Swartz, 'Guerilla Open Access Manifesto', July 2008, accessed 22 December 2014, <https://ia700808.us.archive.org/17/items/GuerillaOpenAccessManifesto/Goamjuly2008.pdf>; Sam Gustin, 'Aaron Swartz, Tech Prodigy and Internet Activist, Is Dead at 26', *Time*, 13 January 2013, accessed 22 December 2014, <http://business.time.com/2013/01/13/tech-prodigy-and-internet-activist-aaron-swartz-commits-suicide>; Todd Leopold, 'How Aaron Swartz Helped Build the Internet',

CNN, 15 January 2013, 22 December 2014, <http://edition.cnn.com/2013/01/15/tech/web/aaron-swartz-internet/>; Declan McCullagh, 'Swartz Didn't Face Prison until Feds Took Over Case, Report Says', CNET, 25 January 2013, accessed 22 December 2014, http://news.cnet.com/8301-13578_3-57565927-38/swartz-didnt-face-prison-until-feds-took-over-case-report-says/.

7. John Sousanis, 'World Vehicle Population Tops 1 Billion Units', *Wardsauto*, 15 August 2011, accessed 3 December 2015, <http://wardsauto.com/news-analysis/world-vehicle-population-tops-1-billion-units>.
8. 'No More Woof', <https://www.indiegogo.com/projects/no-more-woof>.

سپاسگزارى

I would like to express my gratitude to the following humans, animals and institutions:

To my teacher, Satya Narayan Goenka (1924–2013), who taught me the technique of Vipassana meditation, which has helped me to observe reality as it is, and to know the mind and the world better. I could not have written this book without the focus, peace and insight gained from practising Vipassana for fifteen years.

To the Israel Science Foundation, that helped fund this research project (grant number 26/09).

To the Hebrew University, and in particular to its department of history, my academic home; and to all my students over the years, who taught me so much through their questions, their answers and their silences.

To my research assistant, Idan Sherer, who devotedly handled whatever I threw his way, be it chimpanzees, Neanderthals or cyborgs. And to my other assistants, Ram Liran, Eyal Miller and Omri Shefer Raviv, who pitched in from time to time.

To Michal Shavit, my publisher at Penguin Random House in the UK, for taking a gamble, and for her unflinching commitment and support over many years; and to Ellie Steel, Suzanne Dean, Bethan Jones, Maria Garbutt-Lucero and their colleagues at Penguin Random House, for all their help.

To David Milner, who did a superb job editing the manuscript, saved me from many an embarrassing mistake,

and reminded me that 'delete' is probably the most important key on the keyboard.

To Preena Gadher and Lija Kresowaty of Riot Communications, for helping to spread the word so efficiently.

To Jonathan Jao, my publisher at HarperCollins in New York, and to Claire Wachtel, my former publisher there, for their faith, encouragement and insight.

To Shmuel Rosner and Eran Zmora, for seeing the potential, and for their valuable feedback and advice.

To Deborah Harris, for helping with the vital breakthrough.

To Amos Avisar, Shilo de Ber, Tirza Eisenberg, Luke Matthews, Rami Rotholz and Oren Shriki, who read the manuscript carefully, and devoted much time and effort to correcting my mistakes and enabling me to see things from other perspectives.

To Yigal Borochofsky, who convinced me to go easy on God.

To Yoram Yovell, for his insights and for our walks together in the Eshta'ol forest.

To Ori Katz and Jay Pomeranz, who helped me get a better understanding of the capitalist system.

To Carmel Weismann, Joaquín Keller and Antoine Mazieres, for their thoughts about brains and minds.

To Diego Olstein, for many years of warm friendship and calm guidance.

To Ehud Amir, Shuki Bruck, Miri Worzel, Guy Zaslavski, Michal Cohen, Yossi Maurey, Amir Sumakai-Fink, Sarai Aharoni and Adi Ezra, who read selected parts of the manuscript and shared their ideas.

To Eilona Ariel, for being a gushing fountain of enthusiasm and a firm rock of refuge.

To my mother-in-law and accountant, Hannah Yahav, for keeping all the money balls in the air.

To my grandmother Fanny, my mother, Pnina, my sisters Liat and Einat, and to all my other family members and friends for their support and companionship.

To Chamba, Pengo and Chili, who offered a canine perspective on some of the main ideas and theories of this book.

And to my spouse and manager, Itzik, who already today functions as my Internet-of-All-Things.

جنگ برمی‌آیند

احتمال خودکشی بیش از گذشته شدن در جنگ خواهد بود

خطرات ناپدید می‌شود

خطر جهانی بشر را بیش از گرسنگی تهدید می‌کند

سرگ چیزی جز یک مشکل فنی نیست

برابری از میان می‌رود - پایداری وارد می‌شود

آینده برای ما چه در بردارد؟

مرحله بعدی تکامل همین است

انسان خودمند نشان داد که از کجا آمده‌ایم

انسان خداگونه نشان می‌دهد که به کجا می‌رویم

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**